

Csorba Péter

MAGYARORSZÁG kistájai

DEBRECEN
2021

Csorba Péter

Magyarország kistájai

Készült Túri Zoltán közreműködésével

Csorba Péter

MAGYARORSZÁG
kistájai

Készült Túri Zoltán közreműködésével

DEBRECEN, 2021

Copyright: Dr. Csorba Péter

A kiadvány a Meridián Táj- és Környezetföldrajzi Alapítvány, a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Földrajzi Társaság támogatásával készült.

ISBN: 978-963-89712-4-1

Kiadó: Meridián Táj- és Környezetföldrajzi Alapítvány, Debrecen, 2021

Műszaki szerkesztő, tipográfia, borítóterv: Gulyásné Gombos Gyöngyi
Nyomdai kivitelezés: Kapitális Nyomda, Debrecen

A borítón szereplő képek:

Erdőbénye (Tokaj-Hegyalja), Karád (Somogyvári-dombság), Tiszaörs (Kunhegyes—Tiszafüredi-sík)

Hátsó borító: Hévízgyörk (Hatvani-sík), Tata (Győr—Tatai-sík)

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A könyv elkészítését nagymértékben segítette az az elsősorban tájépítészekből álló szakmai közeg, amelynek a tájkarakter kutatással, a Nemzeti Tájstratégiával és az Európai Táj Egyezmény hazai végrehajtásával kapcsolatos műhelymunkák során részese voltam.

A kollegák abc szerinti felsorolásával a közös gondolkodás inspiráló hatását kívánom hangsúlyozni, amikor minden résztvevő egyformán fontos szerepet kapott.

Boromisza Zsombor
Csősz Mónika
Dósa Henrietta
Göncz Annamária
Grónás Viktor
Hamar József
Illyés Zsuzsa
Jombach Sándor
Kincses Krisztina
Kollányi László
Konkolyné Gyuró Éva
Pádárné Török Éva
Podmaniczki László
Sain Mátyás
Schneller Krisztián
Tar Gyula
Vaszócsik Vilja

A kötetben szereplő űrfelvételekből kinyerhető adatok előállításáért

Dr. Túri Zoltán adjunktusnak (DE)
tartozom köszönettel.

BEVEZETÉS

A földrajzi tájakkal történő tudományos igényű foglalkozás gyakran visszatérő problémája, hogy a táj nagymértékben szubjektív, vizuális jelenség, emiatt a tájértékelést, a tájtipizálást nehezen lehet kizárólag a szigorú objektivitáson alapuló természettudományos módszerekkel elvégezni. Talán ez az oka annak is, hogy a hazai tájföldrajz alapmunkája, a közismert és rokon szakterületek művelői által is nélkülözhetetlen forrásnak tekintett „kistáj-kataszter” megújított, igényes kivitelezésű második kiadása sem tartalmaz **fényképeket** a kistájokról (Marosi S.–Somogyi S. 1990, ill. Dövényi Z. 2010).

A földrajzi tájokról készült szisztematikus fényképösszeállítás elkészítése, ha nem is túl gyakori, de nem példa nélküli. Szlovákia geoökoszisztémáinak atlaszában pl. minden tájegységről szerepel néhány tipikusnak ítélt fényképfelvétel (Miklós L. 2006). Franciaországban a tájtipizálás-tájváltozás vizsgálatának évtizedek óta alkalmazott módszere a meghatározott helyszíneken készített fényképek összehasonlítása. Az Európai Unió által kezdeményezett ún. LUCAS adatbázis számára pedig 2009 óta készítenek rögzített rácsháló-metszéspontokon panoráma fotókat.

A fényképsorozat elkészítését több indokkal lehet alátámasztani. A hazai tájföldrajzi kutatások fontos állomása volt Magyarország sorrendben harmadik Nemzeti Atlaszában elkészítése (Természeti környezet, 2018). Ennek során változtattunk a korábbi tájbeosztáson is, a kistáj-kataszterekben olvasható beosztás tehát némileg módosult. Az Európai Táj Egyezmény (European Landscape Convention) hazai végrehajtásával kapcsolatos kötelezettségeknek megfelelően foglalkozni kell a hazai tájak karakter alapon történő tipizálásával, kataszterezésével és a változások nyomán követésével. Mivel a tájak karakterének vizsgálata még a természetföldrajzi táj kutatásnál is jobban tartalmaz vizuális, tájlesztettkai elemeket, felvetődött a tájak fotoregiszt-rációjának szükségessége.

A fenti előzmények hatására 2016-ban kezdtem el hazánk 196 kistájának módszeres fényképezését. Mivel kistájaink kiterjedése tág határok, 15 és 2603 km² között mozog, ez befolyásolta a tájanként reálisnak tekinthető fotopontok számát, ugyanakkor területi okok miatt a **kistájankénti 5-7 fénykép** adta keretet nem tudtam átlépni. Ennyibe igyekeztem belesűríteni az adott kistáj vizuális megjelenését, beleértve a művi tájelemeket, azaz a településeket, az utakat, víztározókat, épületeket, stb. Úgy döntöttem, hogy esetenként helyet engedek néhány apró természeti részletnek, növénynek, talaj- és geológiai feltárásnak, valamint az adott kistájhoz kapcsolódó érdekességnek, szobornak, emléktáblának, sőt egy-egy kimondottan tájlesztettkai felvételek is.

A munka várható nagyságát felbecsülve igazodni kellett néhány korlátozó tényezőhöz. Mivel a cél nem a 196 kistáj legszebb, legattraktívabb arculatának, hanem az átlagos megjelenésének bemutatása volt, nem törekedhettem a legjobb kilátópontok és a sokszor nehezen megközelíthető helyszínek, pl. hegycsúcsok felkeresésére. A fényképek csaknem mindegyike közutak mentén, mindenki által felkereshető közterületen készült. Ez a kritérium némely esetben komoly korlátnak bizonyult, mert vannak olyan kistájak, pl. a Vajdavar-vidék, vagy az Illancs, amelyet egyáltalán nem szel át kiépített közút.

A másik komoly korlátozó tényező **az időjárás** volt. Nyilvánvalóan nem tudtam mindenütt kivárni a fényképezéshez ideális fényviszonyokat, de törekedtem arra, hogy az összeállításba átlagosnál valamivel jobb látási viszonyok mellett készült képek kerüljenek be. Az is egyértelmű, hogy minden táj arculata az évszaktól függően is változik, s legjobb lett volna évszakonként végigfotózni az országot. Ez sajnos szintén nem volt megvalósítható. Az évszakai arculatváltozást néhány kép erejéig talán mégis sikerült érzékeltetni egy-egy kistájak közé beiktatott fényképcsoport segítségével.

A hazai, de mondhatjuk, hogy az európai tájak döntő többségét is jelentősen átformálta az emberi **föld- és területhasználat**, valamint a belakottság. A Vác–Budai-Duna-völgy esetében, pl. keresve sem könnyű olyan felvételt készíteni, ahol nem látszik semmiféle beépítés, tájaink többségének arculatához pedig megkerülhetetlenül hozzátartozik, pl. a telepített erdők, szántók, gyümölcsösök látványa is. Indokolt volt tehát olyan képeket is készíteni, ahol tájformáló hatású antropogén elemek, bányaterületek, autópályák, víztározók és persze települések valós térarányt képviselnek a fényképeken. Ezek esetében mindig arra törekedtem, hogy látszódjon a művi tájelem tájba illeszkedése, vagy kitűnjön annak táji kapcsolata, pl. egy kukoricatároló góré az érmelléki Pocsajon, vagy napelem telep Kisteleknél, az ország legnapfényesebb részén. Néhol rábukkantam olyan apró települési díszítő elemre, amely áttételesen utal az adott táj jellegére, földhasználati típusára, pl. szőlőfürtös kapudíszítés Mórton, búzagalász Abony városi címerében stb. Végül nem tudtam kihagyni néhány egyéb geográfiai vonatkozással is bíró alkotást, pl. a dunaföldvári geodéta szoborcsoportot, vagy a szombathelyi Weöres Sándor szobrot, amelyen a Perint-folyócska, mint a szülőföldhöz kötődés jelképe szerepel...

Nem kívántam konkurálni a kistájkataszterek adatbőségével, a fényképsorozatok mellé mégis szükségesnek láttam néhány jellemző mutató és meghatározás beillesztését, amit egyrészt a kistájhatárok megváltoztatása, másrészt az idő előrehaladtával módosuló adatok, pl. földhasználati arányok, védett területek kiterjedése stb. is indokolt. A táj kutatás legújabb ága, a táj karakterének meghatározása szempontjából pedig a táj jelleg földrajzi összetevőiről készített leírás az első próbálkozás ebben a témában.

A kistájak tárgyalási sorrendje megegyezik azzal, ami a Kistájkataszter 2010-es kiadásában található; Alföld, Kisalföld, Alpokalja, Dráva–Száva-vidék, Dunántúli-dombvidék, Dunántúli-középhegység és Északi-középhegység. A tájismertetések az új, 2018-ban megjelent Magyarország Nemzeti Atlaszának (a továbbiakban: MNA) Természeti környezet kötetében szereplő tájhierarchikus besorolással kezdődnek.

A kötet szerkesztésekor ragaszkodtam ahhoz, hogy minden kistájról készített összeállítás lapozás nélkül egy-egy szemben lévő oldalt foglaljon el. Olyan esetben, ahol a kistáj csekély kiterjedése miatt a dupla oldal aránytalanul nagy terjedelmet engedett volna, a kistáj anyaga csak a baloldalt foglalja el, a jobboldalra pedig egyéb kategóriába sorolt fényképeket tettem. Ilyen egyéb fotó pl. egy-egy helyszín eltérő évszakban vagy különleges megvilágítás pillanatában készült fényképe. Az ország, a Kárpát-medence, valamint Európa középpontját jelző építményekből is van három. Külön csoportot képeznek az utóbbi években elterjedt települési köszöntő és elbúcsúzó táblák, ezek között is találtunk jónéhány ötletes, egyedi megoldást. Végül a fotózással töltött 5 év alatt lencsevégre került néhány olyan különlegesség is, amit egyszerűen sajnáltam volna kihagyni...

Az adott kistáj **topográfiai helyének és a domborzattípusának** definiálása a Nemzeti Atlasz 1989-es kiadásának domborzattípus térképén alapszik.

Az **éghajlati körzet** szerinti besorolást Péczely Gy. munkáján alapuló MNA (2018) térkép szerint adjuk meg.

A **vízrajzi** adatok a 2018-as CLC50 úrfelvétel interpretációjából származnak.

A **földhasználati arányok** esetében egyrészt viszonyítottunk az országos átlaghoz, másrészt nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy a változások irányát érzékeltessük. A 2018-as CORINE interpretáció szerint az alábbi országos átlagok adódtak:

Sűrűn beépített terület és mesterséges felszín	0,98%
Lazán beépített terület	5,27%
Beépített területek összesen	6,25%
Bánya- és lerakóhely	0,18%
Szántóföld	50,71%
Kert és gyümölcsös	3,61%
Szőlő	1,08%
Vegyes mezőgazdasági terület	2,05%
Gyepes terület	9,95%
Cserjés és sarjerdő	4,57%
Lomlevelű fafajokból álló erdő	17,84%
Tűlevelű fafajokból álló erdő	0,91%
Mocsár	0,94%
Nyílt vízfelület	1,90%

A 2000-ben, a 2012-ben és a 2018-ban készült CORINE CLC50 úrfelvételek által mutatott adatok 1%-os különbsége esetén „változatlan” jelzővel illetjük, 1-3%-os eltérés esetén mérsékelt csökkenésről, vagy növekedésről beszélünk, végül 3%-os-nál nagyobb eltérés esetén erősen csökkenő vagy növekvő tendenciáról írunk. A települések esetében nem minősítettük a változást, mert kevés kivétellel mindenütt lassú növekedésben van a beépített területek aránya. Minden kistájnál a 3 legnagyobb területarányt képviselő használati típus adata szerepel, amit szükség esetén kiegészítettünk az országos átlagtól feltűnően eltérő földhasználati típus adatával. A tájtervező, tájépítész szakmák az adott terület minősítésére az Országos Területrendezési Terv (a közismert rövidítéssel az OTRT) besorolását veszik alapul, mi ennek 2013-ban kiadott változatában szereplő meghatározást közöljük.

A **földrajzi tájtípus** definiálását az 1989-es Nemzeti Atlaszból vettük át, kiegészítve azt az új MNA genetikus tájtípus lapjának adataival (Bata T. – Mezősi G. 2018.)

Az **emberi hatáserősség** (hemeróbia) jellemzése Csorba P. – Szabó Sz. (2009) és Szilassi P. (MNA 2018) munkáin alapulnak, amit kiegészítettünk a MÉTA adatbázis Vegetációs tájaink természetközeli növényzetrel való átlagos borítottsága (2009) c. térképéről leolvasható adatokkal, valamint a beépítettség mértékére vonatkozó információkkal. A felszínborítás-változások minősítése Novák T. et al. (2019) tanulmányán alapszik, az ott megadott erősödő és gyengülő antropogén hatással járó területhasználati változások adatainak összegzésével. Az erősödő és a gyengülő hatások mátrixtáblázata alapján jelentősen erősödő, erősödő, mérsékelten erősödő, változatlan=kiegyenlítő, mérsékelten gyengülő, gyengülő és jelentősen gyengülő minősítéseket alkalmaztunk.

A **beépítettség** mértékének és változásának jellemzésére szintén a 2000-ben, 2012-ben és 2018-ban készült CLC50 űrfelvételeket használtuk, az élőhelyfelszabdaltságot pedig Csorba P. 2005-ös adatainak aktualizálása alapján közöljük. A településfejlettséget a települések társadalmi, gazdasági és infrastrukturális fejlettsége a 67/2007. (VI.28.) Országgyűlési határozat (2010) minősítése alapján adtuk meg.

A **tájmetriai** adatok a 2018-as űrfelvétel összesen kb. 49 000 CORINE foltján alapulnak. A foltműveléssel kapcsolatban megemlítendő, hogy a szűkebb völgyek – pl. Galga-, Zala-, Sió-, Tarna-völgy adatait kivettük a síksági domborzati csoportból, mert ugyan morfológiailag sík völgytalpakról van szó, a völgyek keskenysége miatt azonban nincs is hely terjedelmesebb parcellák kialakulására, tehát szükségszerűen mozaikosabb tájmintázat alakul ki, mint a többi síksági tájakon. Kivétel ez alól néhány valóban széles völgy, mint pl. az Alsó-Hernád- az Alsó-Rába, a Marcal- a Sárvíz- és a Zagyva-völgy. Az űrfelvételek CORINE típusú interpretálása útján nyert foltmintázat változatosságát az ún. Shannon-féle mutatóval szokás kifejezni. Ez tehát azt mutatja meg, hogy a kistájban milyen arányt képviselnek az egyes területhasználati típusok területei. Összesen **13 használati kategóriával** számoltunk (ld. az előző oldalon). A kistáj területhasználati változatosságát igen magasnak ítéltük, ha a mutató 2,01 fölött, magasnak, ha 1,51 és 2,0; közepesnek, ha 1,01-1,5; és alacsonynak, ha 0,51-1,0 között van.

A **természeti veszélyek** és a tájérzékenység meghatározásában Szabó J. és munkatársainak (2007) megállapításaira támaszkodtunk. Pálfi aszályindexét az alábbi kategóriákba osztottuk: igen alacsony 3,0-3,25; alacsony 3,25-3,75; mérsékelten alacsony 3,76-4,0; közepes 4,01-4,25; mérsékelten magas 4,26-4,5; magas 4,51-5,0, végül igen magas 5,01 fölött. Az aszálygyakoriság minősítéséhez az Országos Vízügyi Főigazgatóság „Magyarország aszálygyakorisági térképe (1931-2015)” kategóriáit használtuk fel; azt igen alacsonynak tekintve, ha súlyosan aszályos évek (PAI-6) száma 7-10; alacsonynak 11-20; közepesnek 21-25; magasnak 26-35; végül igen magasnak 36- fölött volt az 1931 és 2015 közötti évtizedekben. Az éghajlatváltozással szembeni tájérzékenység besorolás Malatinszky Á. és szerzőtársainak, a 2018-as Nemzeti Atlaszban közölt térképen alapul. Az a térkép a klimatikus sérülékenységet a természetes élőhelyek, a szántóföldi növénytermelés és az erdőtakaró érzékenysége ill. alkalmazkodóképessége alapján határozta meg. Mi ezt kiegészítettük a tájszerkezet és területhasználat néhány további adatával. Tájérzékenységet növelő tényezőknek tekintettük, ha a geológiai alap mészkő, kavics és homok, ha az adott kistáj területén 1%-os területi részesedésnél kisebb a nyílt víz, ill. vizenyős, mocsaras térszín aránya, ha Shannon-féle mutató 1 alatt van, a táji felszabdaltság (fragmentáció) 4 fölötti, továbbá, ha védett területek aránya meghaladja a 20%-ot. Sérülékenységet csökkentő tényezőnek tekintettük, ha a nyílt vizek és vizenyős területek aránya meghaladja a 4%-ot, ha 10%-nál nagyobb a beépített felszín aránya, ha a Shannon-mutató több mint 1,5 és ha az élőhely-fragmentáció adata 2 alatt van. Az eredményt összevetettük a Nemzeti Atlasz (2018) éghajlat fejezetében szereplő ALADIN és RegCM prognózis térképek 2021-2050-re vonatkozó térképeivel is. A tájhasználati érzékenység, vagyis annak minősítésére, hogy a jelenlegi tájhasználati szerkezet várhatóan milyen mértékben fog az elkövetkező 2-3 évtizedben megváltozni, 4 fokozatot alkalmaztunk: mérsékelt; közepes; nagy; és igen nagy.

A **természetvédelemre** vonatkozó adatok szintén az említett űrfelvételekből származnak.

A **táji** értéktár megállapításához Kollányi L. értéksűrűségi térképét használtuk fel, kiegészítve az Országos Területrendezési Terv (OTrT) 2013-as, Lechner Tudásközpont által készített térkép adataival.

A **tájkarakter** földrajzi összetevőinek meghatározásához felhasználtuk a domborzattípus térképet, tájmetriai adatokat, a MÉTA adatbázis parlagok arányát bemutató térképét és a néprajzi tájak elhelyezkedését bemutató térképet (Stiefel). Végül a földrajzi orientációs pontok tekintetében a terepi megfigyelésekre hagytunk.

A fenti rövid tájismertető mellett van egy **térkép kivágat**, amelyet kifejezetten a bemutatóban szereplő topográfiai helyek és főleg a fényképek helyszínének behatárolása érdekében készítettünk. A térkép alapját egy ún. Geotrend program adta. A térképre felvitt nyílak iránya megegyezik a fényképkészítés irányával. (Ha ugyanazon helyről több fénykép is készült, akkor a térképmellékleten – helyhiány miatt – csak egy égtáji irányt tüntetünk fel.) A csillag alakú jelek az egyéb témájú, nem kifejezetten tájképi fotók helyszíneire kerültek.

A **fényképek** kettő kivételével saját készítésű felvételek, néha szerepel 2016-nál korábban készült fotó is. A fényképek aláírásánál a helyszín közigazgatási hovatartozását tüntettük fel, a településeken kívüli helyszínek esetében megadtuk a hely GPS koordinátáit, a felvétel égtáji irányát, a felvétel időpontját (év/hónap) és amennyiben szükségesnek gondoltuk a fényképen látható, táji szempontból fontosnak tartott információt. A tájképek szövegközi sorrendje általában É- vagy Ny-felől halad D-, ill. K-felé. A nem táji látképet bemutató – csillaggal jelölt – fotókat a szöveg második felébe helyeztük el.

Néhány csekély kiterjedésű táj bemutatása nem igényelt két teljes oldalt, a szabad fél oldalakat, néhol megtoldva újabb két oldallal olyan fényképekkel töltöttük meg, amelyek geográfiai, vagy tájlesztetiki szempontból idevalónak gondolunk.

Tisztában vagyok azzal, hogy bármely kistáj esetében hiányérzete lehet az olvasónak, számos tájrészlet hiányzik az összeállításból, vagy a válogatás szubjektívnek, esetlegesnek tűnik. Az anyag egészét tekintve viszont talán sikerült egy átfogó képet adni hazánk kistájairól és annyi elmondható, hogy hozzávetőlegesen így nézett ki Magyarország a 2010-es évek második felében...

Debrecen, 2021. január

Dr. Csorba Péter
egyetemi tanár

A hivatkozott szakirodalmak jegyzéke

- Csorba P. 2005: *Kistájaink tájökölógiai felszabdaltsága a településhálózat és a közlekedési infrastruktúra hatására. Földrajzi Értesítő LIV, 3-4., pp. 243-263.*
- Csorba, P. – Szabó, Sz. 2009: *Degree of human transformation of landscapes: a case study from Hungary. Hungarian Geographical Bulletin, Vol. 58, No. 2. pp. 91-99.*
- Dövényi Z. (szerk.) 2010: *Magyarország kistájainak katasztere. MTA FKI*
- Kocsis K. (főszerk.) 2018: *Magyarország Nemzeti Atlasza, Természeti környezet*
- Miklós L. – Izakovicová Z. 2006: *Szlovákia reprezentatív geoökoszisztémáinak Atlasza. Szlovák Tudományos Akadémia, Ökológiai Intézet*
- Marosi S. – Somogyi S. (szerk.) 1990: *Magyarország kistájainak katasztere. MTA FKI*
- Novák T. – Balogh Sz. – Incze J. 2019: *Az antropogén hatások mértékének térbeli különbségei és változásai hazai példákön felszínborítási és talajdiagnosztikai adatok alapján. Földrajzi Közlemények, 143, 4. pp. 285-307.*
- Pécsi M. (főszerk.) 1986: *Magyarország Nemzeti Atlasza. MTA FKI*
- Szabó J. – Lóki J. – Tóth Cs. – Szabó G. 2007: *Természeti veszélyek Magyarországon. Földrajzi Értesítő LVI.1-2. pp. 15-37.*

TARTALOMJEGYZÉK

Köszönetnyilvánítás	5	Nagykállói-Nyírség	112
Bevezetés	6	Nyírbátor–Kisvárdai-Nyírség	114
Tartalomjegyzék	10	Bátorligeti-Nyírség	116
		Debreceni-Ligetfalja	118
		Hajdúhát	120
		Szoboszlói-Hajdúság	122
		Nagy-Sárrét	124
		Berettyó–Kálló köze	126
		Érmellék	128
		Déványai-sík	130
		Bihari-sík	132
		Kis-Sárrét	134
		Körös menti sík	136
		Körösszög	138
		Békési-sík	140
		Csongrádi-sík	142
		Orosházi-hát	144
		Csanád–Aradi-hát	146
		Maros menti sík	148
		Marosszög	150
ALFÖLD			
Érd–Ercsi-hátság	12	Szigetköz	152
Váli-víz síkja	14	Mosoni-sík	154
Velencei-tómedence	16	Hanság	156
Sárrét	18	Fertő-medence	158
Sió–Sárvíz köze	20	Ikva-sík	160
Sió-völgy	22	Répcse-sík	162
Sárvíz-völgy	24	Gyöngyös-sík	164
Középső-Mezőföld	26	Alsó-Rába-völgy	166
Paksi-Mezőföld	28	Kapuvári-sík	168
Vác–Budai–Duna-völgy	30	Csornai-sík	170
Pesti-sík	32	Alsó–Kemeneshát (Cser)	172
Csepeli-sík	34	Kemenesalja	174
Solti-sík	36	Marcal-völgy	176
Kalocsai-Sárköz	38	Somló–Devecseri-sík	178
Tolnai-Sárköz	40	Pápai-sík	180
Mohácsi-sík	42	Győr–Tatai-sík	182
Drávaköz	44	Bábolnai-halomvidék	184
Fekete-víz síkja	46	Komárom–Esztergomi-sík	186
Baranya–Eszéki–Dráva-sík	48	Alsó–Ipoly-völgy	188
Pilis–Alpári-homokhát	50	<i>Települési köszöntők 1.</i>	189
Kiskunsági-homokhát	52	ALPOK ÉS ALPOKALJA	
Kiskunsági löszös hát	54	Soproni-hegység	190
Szabadka–Majsai-homokhát	56	Soproni-medence	192
Illancs	58	Balf–Ruszti-dombság	194
Észak-bácskai löszös hát	60	Kőszegi-hegység	196
Tápió-vidék	62	Kőszeg–Hegyalja és Vas-hegy	198
Hatvani-sík	64	Pinka-sík	200
Alsó-Tarna-sík	66	Németújvári-dombság	202
Hevesi-sík	68	<i>Települési köszöntők 2.</i>	203
Borsodi-Mezőség	70	Felső-Rába-völgy	204
Sajó–Hernád-sík	72	Vasi-Hegyhát	206
Harangod	74		
Taktaköz	76		
Borsodi-Tisza-mente	78		
Hortobágy	80		
Hevesi-Tisza-mente	82		
Kunhegyes–Tiszafüredi-sík	84		
Alsó-Zagyva-sík	86		
Perje-sík	88		
Szolnoki-Tisza-mente	90		
Mezőtúr–Karcagi-sík	92		
Tiszazug	94		
Csongrád–Szegedi-sík	96		
Röszke–Titeli-sík	98		
<i>Geodéziai jelek</i>	99		
Bodroghöz	100		
Rétköz	102		
Beregi-Tiszahát	104		
Szamosköz	106		
Krasznaköz	108		
Löszös-Nyírség	110		

DRÁVA-SZÁVA-VIDÉK

Kerka-vidék	208
Alsó-Mura-sík	210
Légrád–Barcsi Dráva-völgy	212

DUNÁNTÚLI-DOMBVIDÉK

Felső-Kemeneshát	214
Felső-Zala-völgy	216
Göcseji-dombság	218
Letenye–Egerszegi-dombság	220
Zalaapáti-hát	222
Alsó-Zala-völgy	224
Zalavári-hát	226
<i>Települési köszöntők 3.</i>	227
Kis-Balaton	228
Balaton	230
Nagyberek	232
<i>Évszakok 1-3.</i>	233
Fonyód–Kenesei parti sík	236
Marcali-hát	238
Nyugati-Belső-Somogy	240
Keleti-Belső-Somogy	242
Somogyvári-dombság	244
Koppány menti dombság	246
Kapos menti dombság	248
Tolnai-Hegyhát	250
Völgység	252
Szekszárdi-dombság	254
Zselic	256
Mecsekhát	258
Mecsek	260
Pécsi-medence	262
Baranyai-dombság	264
Geresdi-dombság	266
Villányi-hegység	268

DUNÁNTÚLI-KÖZÉPHEGYSÉG

Sokoró (Pannonhalmi-dombság)	270
Pápai-Bakonyalja	272
Súri-Bakonyalja	274
Öreg-Bakony	276
Tési-fennsík	278
Ajka–Várpalotai-árok	280
Kab-hegy–Agár-tetői-Bakony	282
Nagyvázsony–Veszprémi-medencesor	284
Nyírádi-Bakonyalja	286
Sümegei-Bakonyalja	288
Keszthelyi-hegység	290
Tapolcai-medencevidék	292
Balaton-felvidék	294
Bársonyos–Általér-vidék	296
Vértés	298
Móri-árok	300
Zámolyi-medencevidék	302
Velencei-hegység	304

Magas-Gerecse	306
Alacsony-Gerecse	308
Zsámbéki-medencevidék	310
Budai-hegység	312
Pilis	314

ÉSZAKI-KÖZÉPHEGYSÉG

Visegrádi-hegység	316
Visegrádi-szoros	318
Börzsöny	320
Balassagyarmati-medence	322
Losonci-medence	324
<i>Fények és árnyékok 1.</i>	325
Rétsági-medence	326
Karancs-vidék	328
Kopasz (Északi)-Cserhát	330
Központi-Cserhát	332
Naszály–Csóvári-Cserhát	334
Galga-völgy	336
Cserhátalja	338
Gödöllői-dombság	340
Zagyva-völgy	342
Mátrahát	344
Mátra	346
Mátraalja	348
Alsó-Tarna-völgy	350
Medves-vidék	352
Felső-tarnai-dombság	354
Gömöri-Erdőhát	356
<i>Fények és árnyékok 2.</i>	357
Vajdavár-vidék	358
Pétervásárai-medence	360
Egercsehi–Ózdi-medencesor	362
Upponyi-hegység	364
<i>Fények és árnyékok 3.</i>	365
Bükkhát	366
Bükk	368
Bükkalja	370
Sajó-völgymedence	372
Putnoki-dombság	374
Aggteleki-karszt	376
Alsó-Bódva-völgy	378
Szalonnai-karszt	380
Rudabányai-hegység	382
Tornai-dombság	384
<i>Útközben... 1-3.</i>	385
Rakacai-völgymedence	388
Szendrői-rögvidék	390
<i>Tájélmények, élménytájak 1-3.</i>	391
Cserhát	394
Alsó-Hernád-völgy	396
Abaúji-Hegyalja	398
Szerencsi-dombság	400
Tokaji (Zempléni)-hegység	402
Hegyköz	404
Tokaj-Hegyalja	406
Tokaji (Kopasz)-hegy	408

Érd–Ercsi-hátság

164 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Mezőföld

Kistajcsoport: Észak-Mezőföld

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Budai-hegység D-i előtere. ÉNy-ról DK-felé az alacsony dombsági háta tagolt síksággá esztekednek. A Dunát erodált, felszabdalt lösztábla-peppemmel éri el.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-t meghaladó területű nyílt vízfel-színek, ill. vizenyős térszínek aránya 0,4%.

Sós-kút: (47.4122;18.8283) DK-felé, a község fölé magaso-dó szarmata (miocén) ún. durvamészkből álló gerincről. A sós-kúti mészkövet már a 18. századtól nagy mennyiségben bányászták, szállítottak pl. a Lánchíd, az Országház, a bécsi Opera építéséhez is. (2018. augusztus)

Tárnok: (47.3757;18.8528) a Benta-patak völgye ÉK-felé (2018. szeptember)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 62% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 20,5% beépített, 9% pedig kert (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. A kistajban 18 év alatt tovább csökkent az erdők egyébként is csekély, 2%-os kiterjedése. Kevesebb lett a bánya- és lerakóhelyek által elfoglalt terület is, de a 0,8% még mindig többszöröse az országos 0,2%-os aránynak. Az OTT-ben a kistaj a rendkívül sűrű infrastruktúra hálózat és a magas beépítettség mellett mezőgazdasági térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtypus:** DK-felé lejtő, erodált lösztábla, csernozjom talajokon létrejött, uralkodóan szántó-földi hasznosítású, de magas beépítettségű kistaj.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj antropogén tevékenységek által intenzíven művelt, α-euhermórb terület. A domborzat bolygatása az autópályáknak, a nyersanyag-kitermelésnek és a beépítési célú felszínegyengetésnek köszönhető. A vízrajzi hálózat jórészt mesterséges medrekbe került. Minden talajtulajdonság módosult és természetközeli növényzet a tájnak alig 15%-át fedi. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint jelentősen erősödött az antropogén hatás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek aránya kiemelkedően magas: 20,5%, és gyorsan nő (2000: 17,7%), mert a táj É-i része már a buda(pest)i agglomerációs övezetbe tartozik. A közutak, vasutak és települési beépítés miatt az élőhelyek tájokológiai felszabdaltságának szintje igen magas, a súlyozott fragmentációs érték 6,4 km/km² kétszerese az országos átlagnak. A

Ráckeresztúr: (47.3027;18.8087) ÉK-felé (2017. augusztus)

Martonvásár–Kismarton: (47.3322;18.8267) ÉK-felé, háttérben az Érdtől Százhalombattáig húzódó lösztábla látszik (2017. augusztus)

gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint egyetlen település sem került az elmaradottak csoportjába.

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos nagysága 1,78 km², ami kevesebb, mint az ország síkságaira jellemző adat (2,34 km²), azaz a táj mintázata sűrűbb, kisebb használati foltokból áll. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező szám közepes 1,27 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károk valószínűsége közepes szintű, ami a jelentős aszálykiterjedésből, a felhőszakadások gyakoriságából és a hazai viszonylatban említést érdemlő mértékű földrengés fenyegetettségéből adódik. 1931 és 2015 között 28-30 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. A várható éghajlatváltozás a jelenlegi tájhasználat közepes mértékű átalakulását eredményezheti.

Ercsi: (47.2724;18.8007), háttérben a hazai kőolajfeldolgozás egyik központi telephelye (2017. augusztus)

Százhalombatta: bronzkori épületrekonstrukciók és egy halom. Ma 90 halmot tartanak számon, a Révai lexikon (1925-ben) még 126-ot ír. (2020. július)

■**Természetvédelem:** Az ország természetvédelmi területtel legszerényebben rendelkező kistájainak egyike, csupán 0,4%-ára terjed ki a Natura 2000 különleges természetmegőrzési oltalom.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas. Százhalombatta és Sósokút történelmi település, magas a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma, közepes a műemléksűrűség. Tájképvédelemre a Sósokút közelében lévő, csekély kiterjedésű erdőket és közvetlen környéküket tartják méltónak.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj felszíne részben tagolt dombosság, részben síkká ereszkedő löszhát. A táj karakterét meghatározó felszínborítottságra a fátlanság, a nagyparcellás szántóföldi mozaikok és a beépítettség jellemző. A fás növényzet szakadozott ökológiai zöldfolyosóként kíséri a csekély számú vízfolyást. A táj nyílt, különösen ÉNy-i részén lévő dombhátairól jól áttekinthető, forgalmas közlekedési pályákkal szabdalva, jelentős mértékben beépített, magas használati intenzitású terület. A parlagok aránya alacsony, 2-3 %, tehát gondozott, kedvező megjelenésű, ugyanakkor eléggé egyvertű mezőgazdasági táj. Számottevő látványértékkel rendelkeznek a Sósokút környéki kopár mészkő-kibukkanások, valamint a Duna magasparti pereme. A falvak többsége szabályos utcahálózattal, tervezett település ami identitásnövelő hatás szempontjából kevésbé előnyös. A területnek az általános „dunamentiségén” túl önazonosságot támogató természeti képződménye lehet a Benta- és a Szent-László-patak lankás völgye, ill. a Tétényi-fennsík valamint a Budai-hegység látványja. Földrajzi orientációs támpontként főleg ez utóbbi hegység szolgálhat.

Váli-víz síkja

232 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Mezőföld

Kistájcsoport: Észak-Mezőföld

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Mezőföld É-i részének kistája, a névadó vízfolyást kísé-
rő, DK-felé lejtő, völgyközi hátakra tagolt domb-
sá-
g, DK-i részén tagolt síkságba átmenő felszín.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, de
D-en, és Gyúró környékén meleg – száraz terület.

Beloianisz: az 1946-49-es görögországi polgárháború után hazánkba menekült kommunista családok számára 1952-ben alapított falu 1996-ban épített temploma (2018. november)

Besnyő (Felsőbesnyő): (47.1929;18.7580) Ny-felé, a háttérben a Középső-mezőföldi lösztábla pereme látszik (2017. augusztus)

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-
felszínek, ill. vízenyős, mocsaras térszínek aránya
0,8%, ami lényegében a Váli-vízen Kajászonál lévő
vítározót jelenti.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 80%
szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 8% gye-
p (változatlan), 7,4% pedig beépített felszín. Az OT-
rT szerint a kistáj mezőgazdasági térség, csupán a Vá-
li-víz alsó szakasza mentén jellemző a vegyes terü-
letfelhasználás.

■ **Földrajzi tájtípus:** DK-felé lejtő erodált lösztábla,
mészlepedékes és réti csernozjom talajon létrejött
intenzív mezőgazdasági térség.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságokat
az emberi bolygatás jelentősen megváltoztatta, ez-
zel a táj α-euhemerób típusba került. A közlekedési
infrastruktúra elsősorban a domborzatot és a vízle-
folyást, a szántóföldi művelés a talajok tulajdonsága-
it módosította. A természetközeli növényzet vissza-
szorult a tájegység területének 15-20%-ára. Az 1990
és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások
szerint jelentősen erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített
felszín 7,4%, ami magasabb az országos átlagnál
(6,2%) és erőteljesen emelkedő tendenciát mutat
(2000: 6,4%). A 2 autópálya, vasútvonal, és nagy
kiterjedésű települések miatt magas az élőhelyek
felderaboltsági mutatója, súlyozott fragmentá-
ciós értéke 4,0 km²/km², (az országos átlag 3,4).
A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség
komplex mutató szerint nincs elmaradott település.

Baracska–Annamajor: (47.2725;18.7372) ÉNy-felé, a távolban feltűnik a Velencei-hegység körvonala (2016. május)

Martonvásár: Brunszvik-kastély, az angol neogót stílusú épületek hazánkban ritka képviselője (1870) (2006. június)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát megmutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 3,57 km², ami jóval meghaladja az ország síkságaira jellemző középértéket (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám igen alacsony 0,81 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károk gyengén közepes szinten jelentkezhetnek, csak az aszálykitettség mértéke jelentős. 1931-2015 között 30-32 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat előrejelzett változása nagy tájhasználati átalakulást valószínűsít.

Beloianisz: a kb. 400 család szerény, de a kor viszonyaihoz képest rendezett elhelyezésére épített sorházak egyike. Ma az itt élők 27%-a vallja magát görög identitásúnak. (2018. november)

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének csupán 0,5%-án érvényes a Natura 2000 különleges természetmegőrzési szabályozás.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Martonvásárnak köszönhetően éri el a közepes szintet. Martonvásár műemlékei mellett régészeti szempontból is fontos helyszín. A kistáj ÉNy-i része egyedi tájértékekben gazdagabb, és a borkultúrából adódó értéknövekmény is említést érdemel. Tájképvédelemre a kistájnak 10%-át javasolták, zömmel a Váli-víz menti ligetes növényzetsávról van szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos síkság, amelynek vizuális arculatát a nagyparcellás szántóföldek uralják. A nyílt, kevés parlagot (3-4%) tartalmazó terület az országos átlagot több mint duplán meghaladó arányú kertművelés és a sűrű infrastrukturális beépítettség miatt intenzíven hasznosított felszín. A táj ÉNy-DK-i irányú völgyei mentén kisebb ligetes kísérőnövényzet és gyeperes területfoltok váltogatják egymást. A nagyméretű szántóföldek és az utak mellett telepített fasorok, szélvédő erdősávok tagolják a látképet. A településhálózatot kevés, de nagy kiterjedésű község alkotja (Baracska, Besnyő, Iváncsa). A táj DNy-i része lakatlan. Martonvásár ellát bizonyos központi feladatokat. A lakosság földrajzi önelhelyezésére a Mezőföld megjelölés alkalmas, ennek elég jól ismert a földrajzi tartalma, a mezőgazdaságilag intenzíven hasznosított lösztábla jelleg. Topográfiai viszonyítási objektumként a Velencei-hegység és a Budai-hegység körvonalai szolgálhatnak.

Velencei-tómedence

160 km²

(Korábban Velencei-medence néven.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytáj részlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Vértes–Velencei-hegyvidék

Kistáj csoport: Velencei-hegység és vidéke

Dinnyési-fertő: (47.1719;18.5522) az 1966 óta védett terület főleg orhideákban gazdag (2006. június)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az ország 3. legnagyobb tavát magába foglaló, alacsony dombosági hátakkal keretezett, helyenként egyenetlenül sík vízgyűjtő terület.

■ **Éghajlati körzet:** K-en mérsékelt meleg – száraz, Ny-i részén meleg – száraz vidék.

■ **Vízrajz:** A víz- és vizenyős, mocsaras felszínek nagysága 20,6%, amiből az úrfelvételek 12,6%-ot azonosítottak nyílt vízfelszínként. Magas a nádasok által fedett terület aránya (8%).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 49% szántóföld (változatlan arány), 21% vizenyős térség (változatlan), 15% pedig a beépített területek részesedése. Az OTrT szerint a tóparti sáv beépítési, másol mezőgazdasági hasznosítású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** A táj É-i, ÉK-i részén mészköves csernozjom talaj fedte lankás lejtők ereszkednek le a tómedencéhez. A szabályozott vízállású tó medencéje DNy-felé réti talajú, mocsaras ártéri síkban folytatódik.

■ **Emberi hatáserősség:** Mivel az emberi tevékenység a terület eredeti természeti adottságait jelentősen módosította, polihemerób típusú táj. A tóparti beépítések, a közlekedési infrastruktúra és a vízrendezési műtárgyak a domborzatot is megváltoztatták. A vízelvezetések és a szántóföldi művelés a talajadottságokon is jelentős mértékben változtatott. Természetközeli növényzet a táj 20-30%-át jellemzi. 1990 és 2018 között az erősödő és a gyengülő emberi hatást eredményező területhasználati változások aránya kiegyenlítődik, tehát táji szinten nincs lényeges elmozdulás az egyébként erős antropogén befolyásoltság szintjében.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka igen magas 15% (2000: 14,4%), de jobbára szezonális, üdülővezeti terhelés jellemző. A sűrű közlekedési és települési lefedettség miatt

Velence: a tó körül egyre sűrűbb a beépítettség (2018. június)

Kápolnásnyék: (47.2500;18.6171) DK-felé, a tó ÉK-i medencéje, nádas foltokkal és mesterséges feltöltéssel (2006. június)

Agárd közelében: vizespartok ideális helyszíne (2006. június)

igen magas a tájökölógiai fragmentáltság szintje, súlyozott értéke $6,0 \text{ km}^2/\text{km}^2$, ami csaknem duplája az országos átlagnak (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települése sem került az elmaradottként számon tartottak csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése $1,88 \text{ km}^2$, ami lényegesen kisebb a hazai síkságokra megállapított folt nagyságnál ($2,43 \text{ km}^2$). A nagyobb mozaikosság oka a jelentős beépítettség, valamint a nyílt vízfelületek és nádasok váltakozása. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám magas $1,67$ (az országos átlag $1,41$).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károkozások veszélye közepes szintű, főleg az aszálygyakoriságból ered. 1931 és 2015 között 28-30 súlyosan csapadékhiányos ($\text{PAI} > 6$) évet regisztráltak.

Kápolnásnyék: az egykor Vörösmarty Mihály (1800-1855) tulajdonában volt présház (2006. június)

Seregélyes: (47.1247;18.5551) DK-felé, a Dinnyési-fertő vizét elvezető csatorna (2017. október)

Az éghajlat megváltozása a jelenlegi tájhasználat közepes mértékű átalakulását valószínűsíti.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 13,6%-a tartozik a Natura 2000 madárvédelmi és 7,6%-a különleges természetmegőrzési rendelkezések hatálya alá.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség kissé elmarad a közepes szinttől. Műemlékből Velencén található a legtöbb, régészeti lelőhelyként és az egyedi tájértékek száma miatt pedig Gárdony említhető. Pázmánd a borkultúrához kapcsolódóan emeli az értékszámot. A tájegység DNY-i, ún. Dinnyési-fertő részét és magát a tőfelszint javasolták tájképvédelemben részesíteni.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj maga egy jelentős mértékben nádasokkal fedett sekély tó, amelynek vizuális arculata a tóparti környezet igen változatos használata szerint alakul. ÉK-en a Bányom-ér környékén nagyparcellás szántóföldek, a tó körül a települési beépítés, DNY-on a dinnyési részen pedig a nedves mocsárrét az uralkodó tájképi elem. A táj alapvetően nyílt megjelenésű, áttekinthetősége leginkább az É-i tópart Velencei-hegység felé emelkedő lejtői alkalmasak. A táj összességében intenzív használat alatt áll, a parlagok aránya alacsony (2-3%). A tó K-i, D-i partját egyre inkább összeépülő településláncolat foglalja el. Gárdony bizonyos központi funkciókat is ellát. Az itt élők lakóhelyük földrajzi elhelyezésére a Velencei-tó és -hegy megjelölését használhatják. Ez kifejezi a táj alapvető természetföldrajzi habitusát, egy hegyláb, tóparti jelleget, amihez ma már az üdülőkörzet képzete is hozzátartozik. A tágabb földrajzi önelhelyezés számára jó tájékozódási pont a Bakony, ÉK-en pedig a Vértes körvonala.

Sárrét

366 km²

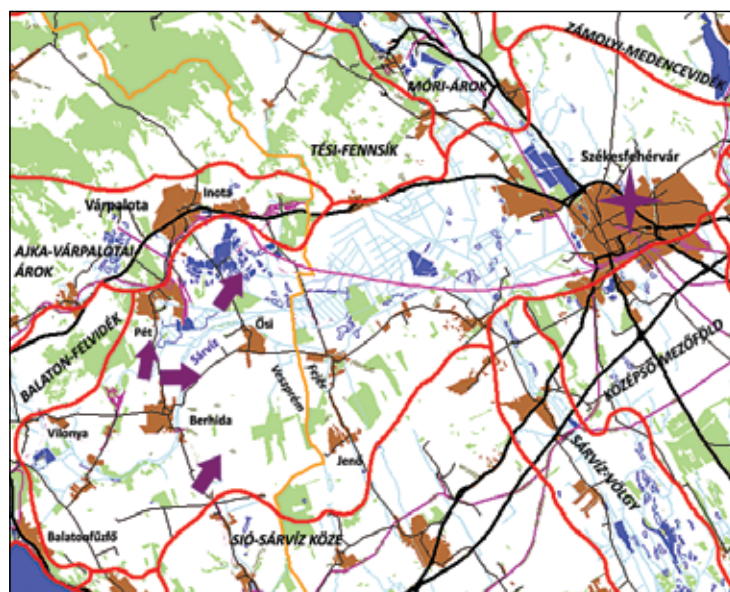
(A táj D-i határa északabbra tolódott, Vilonya térsége pedig a kistájhoz került.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Mezőföld

Kistájcsoport: Duna–Sárvíz köze

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bakony DK-i lábánál kialakult hegységelőteri süllyedék, elzárt medencesíkság. Vízrajzi okok miatt a kistájhoz kapcsolódnak a Mezőfölddel határos alacsony domsorok is.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, K-i részén meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek kiterjedése jelentős, a kistáj 5,8%-a. Az állóvizek többsége Várpalotától D-re, ill. Székesfehérvár környékén található.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 52% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 17% gye (változatlan), 13% pedig beépített felszín. Az országos arány duplája a bánya- és lerakófelszínek részesedése: 0,45%. Az OTRT nyilvántartása szerint mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Középső részén rossz lefolyású ártér, a réti talajok különféle típusával (öntés, lápos réti, ill. réti), D-i löszös részén pedig csernozjom barna erdőtalajjal. A mezőgazdasági hasznosítás mellett jelentős a beépítettség (pl. Székesfehérvár).

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságokat a vízrendezések számottevően módosították, polihemerób (erősen átalakított) bolygatottsági szint jellemző. A lecsapolások és az ipari meddőanyagok új

domborzati formákat is eredményeztek. Jelentősen megváltozott a talajok víz- és levegőháztartása. A természetközeli növényzet a táj 25-30%-ára szorult vissza. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek aránya igen magas 13% (2000: 12%), főképp a sűrű városi és ipari beépítésű felszínek aránya emelkedett jelentősen. A közutaknak, vasutaknak és településeknek számottevő mértékű élőhelyszabdaló hatása van, a fragmentáció súlyozott értéke 3,7 km/km², magasabb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települése sem

került az elmaradottnak ítélt kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A területhasználatot mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,99 km², ami alacsonyabb, mint az ország síkvidékeire jellemző adat (2,43 km²), tehát a kistáj foltmintázata valamivel mozaikosabb, mint a legtöbb alföldi kistájé. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát mutató szám értéke 1,55 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Közepes erősségű a belvíz- és aszálykitettség. Ez a kistáj egyike a földrengések által is fenyegetett térségnek. 1931 és 2015 között 28-32 súlyosan (PAI>6) aszályos évet

Berhida: (47.1278;18.1294) ÉÉK-felé. Balra a péti ipartelep, jobbra pedig a Tési-fennsík Várpalotához közeli része. (2017. szeptember)

Ósi: (47.1689;18.1701)ÉK-felé, a medence legmélyebb, mocsaras része. Háttérben a Tési-fennsík várpalotái része, jobbra pedig az inotai meddőhányók. (2016. július)

Berhida: (47.1278;18.1294) KDK-felé, a szűkebb értelemben vett sárréti-medence D-i pereme, a kistáj Sió-Sárvíz közötti lösztablára felkapaszkodó része (2017. szeptember)

Berhida–Kiskovácsi: (47.0902;18.1492) ÉK-felé (2019. július)

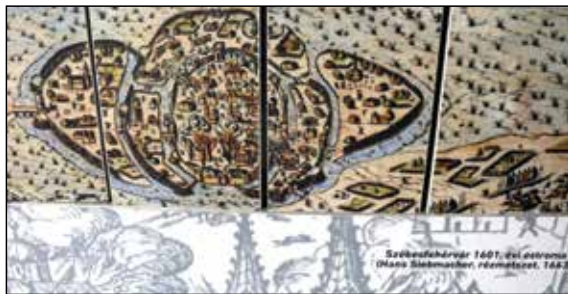
Székesfehérvár: a Rác utcai skanzen (2019. április).

regisztráltak, különösen Berhida és Jenő környéke számít klimatikusán vízhiányosnak. A jelenlegi tájhasználat érzékenysége, változásának mértéke az éghajlatváltozásra közepesnek becsülhető.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 6,1%-a a Sárréti TK része. A Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategória kezelési rendelkezései a táj 12,3%-át érintik.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség magas és nem csupán Székesfehérvár kultúrkincsei révén, hanem pl. régészeti lelőhelyek, egyedi tájértékek más településen is szép számmal vannak (Ósi, Vilonya, stb.). A kistáj csaknem felét javasolták bevonni a tájképvédelembe. Ennek magját a Sárréti TK képezi, de kiterjed Ny-felé Pétfürdő határáig és magába foglalhatja a Berhida és Jenő közötti erdőfoltokat is.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tágas hegységelőteri medencesík, de Vilonya ill. Jenő környékén része egy alacsony dombosági terület is. A táj vizuális arculatát az országos átlagnak megfelelő szántóföldi arány mellett jelentősen befolyásolják a nádasok, vizenyős rétek, valamint az ipartelep épületegyüttesei, helyenként pedig a meddőhányók is. A kistáj lösztablára felkapaszkodó D-i peremén sűrűn mozaikos vegyes mezőgazdasági parcellák és kertek vannak. A táj jól áttekinthető, nyílt jellegű. A parlagok aránya közepes, (4-6%), összességében intenzíven hasznosított, bár néhány alig működő ipartelep, kezeletlen meddőhányó miatt nem mindenhol nyújt gondozott képet. A települések az Ósi és Székesfehérvár közti terület kivételével egyenletesen helyezkednek el, látvány súlyukat a nagyméretű ipari épületegyüttesek több helyen megsokszorozzák. A sárréti identitás ismert fogalom, amelynek erős természetföldrajzi tartalma, a mocsaras, lápos tájhabitus még ma is egyértelmű. A topográfiai önmeghatározás számára jó támpontként szolgál a Tési-fennsík, ennél kevésbé markáns orientációs objektumok lehetnek D-felé a Polgárdi-rögök magaslatai.

Székesfehérvár: a város védelmének kulcseleme évszázadokig a Sárrét mocsárvilága volt (2019. április)

Sió–Sárvíz köze

812 km²

(A korábbi Enyingi-hát és a Káloz–Igari löszös hát kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Mezőföld

Kistájcsoport: Nyugat-Mezőföld

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Sárrétől D-re, a nevében szereplő két vízfolyás által közrefogott, alacsony fekvésű, enyhén tagolt löszös síkság, DNy-i részén közepes magasságú tagolt síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, Enying környékén meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek a tájegység 0,9%-át foglalják el. Néhány patak felduzzasztott vize képez állóvizet, pl. Enying, Dég, Mezőszilas határában.

Enying–Kabókapusztá: (46.8878;18.2968) É-felé (2017. július)

Polgárdi: (47.0653;18.2729) É-felé, az óidei karbon konglomerátumból álló Kóhegy látképe (2019. szeptember)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 84% szántóföld (változatlan arány), 4,6% beépített, 3-3% pedig a kismértékben emelkedő kiterjedésű erdők ill. kertek részesedése. Az OTrT a kistáj teljes egészét mezőgazdasági térségként tartja számon.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mély talajvízállású, löszfedte hordalékkúp síkság, ahol a mészlepedékes és réti csernozjom talaj intenzív szántóföldi hasznosítás alatt áll.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságokat az emberi tevékenység jelentősen átalakította, a táj α-euhamerób típusba tartozik. A felszín mérsékelt erodált, a vízhálózat szabályozottsága közepes szintű. A huzamos szántóföldi gazdálkodás a talajok minden tulajdonságát módosította, a természetközeli növényzet visszaszorult a terület 10%-ára. Az 1990 és 2018 közötti területhasználat-változásokat mutató adatok szerint az antropogén hatáserősség táji szinten számottevően nem módosult.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Az országos középértékhez (6,2%) képest viszonylag alacsony a beépített felszín aránya; 4,6% (2000: 4,4%). A közutak és a települések tájökölógiai fragmentációs hatása gyengén közepes, súlyozott értéke 1,9 km/km², jóval kevesebb mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Kislángtól D-re lévő községek elmaradottnak számítanak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE földhasználat-interpretációs foltjainak átlagos területe igen nagy 4,16 km², az ország egyik legnagyobb művelési folt típusokból álló kistája. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj földhasználati változatossága is igen alacsony értéket mutat 0,80 (az országos átlag 1,41).

Csajág: (47.0346;18.1963) D-felé, az enyhén hullámos löszfelszín látképe, középen a balatonfőkajári templom (2016. július)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károk veszélye gyengén közepes szintű, ami az aszályok általi fenyegetettségnek tudható be, de Ny-i részén a kisebb szeizmikus aktivitás sem elhanyagolható veszélyforrás. Az 1931-2015 közötti mérések szerint Polgárdi térségében 25-30 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt, a kistáj D-i részén ennél valamivel kevesebb: 21-25 év. A jelenlegi tájhasználat az éghajlat megváltozására valószínűleg közepes mértékben érzékeny.

■ **Természetvédelem:** A kistáj igen szerény nagyságú védett területtel rendelkezik, csupán 0,9%-ára érvényes a Natura 2000 különleges természetmeg-

Mezőszilas: (46.8359;18.4971) D-felé, az erózió által elvékonyított talajú (világos foltok) hullámos löszfelszín (2016. május)

Dég: kastélypark, a kert optikai tengelyét tudatosan a falu templomtornya felé irányították. Jobbra az 1891-ben épült, ún. hollandi ház. (2015. október)

Mezőszilas: (46.8359;18.4971) DDNy-felé, löszfelszínen kialakult eróziós-deráziós völgy, amelyet egyszerre alakított a vonal mentén pusztító ún. lineáris erózió és a felszín areális lemosását jelentő ún. derázió (2016. május)

őrzési kategóriára vonatkozó oltalom.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség valamivel meghaladja a közepes szintet. Műemlékek vonatkozásában Dég és Enying, egyedi tájértékek számát tekintve Lajoskomárom környéke érdemel említést. A tájnak csak szerény nagyságú részletét ítélték tájképvédelemre méltónak, lényegében a Lajoskomárom és a Dég környéki erdőfoltok miatt változatosabb megjelenésű területekről van szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj sekély völgyekkel enyhén tagolt löszsíkság, amelynek vizuális arculatát a szántóföldek uralkodják. A nagyméretű parcellák jellemezte nyílt, gondozott tájban a parlagok aránya elenyésző. A tájhasználat intenzitása közepes. A tájképi hatást jobban befolyásolják az útmenti fasorok és a kisebb vízfolyások mentén megmaradt fás-bokros kísérőnövényzet, mint a csupán 3%-nyi részesedéssel bíró erdőfoltok. A településhálózat sűrűsége átlagos. Nincs egész kistájra kiható központi szerepkörű település, bár Polgárdi és Enying is járási székhely. Az itt lakók földrajzi önelhelyezését befolyásolhatja a Balaton közelsége, de vizuális kapcsolat híján a mezőföldi identitás erősebb, amelynek van némi természetföldrajzi tartalma, felidézhet egy sík, mezőgazdasági hasznosítású tájképet. A szomszédos tájak ide látszó objektumai közül a Bakony-Balatonfelvidék, D-en a Tolnai-Hegyhat sziluettje alkalmas orientációs támpont.

Sió-völgy

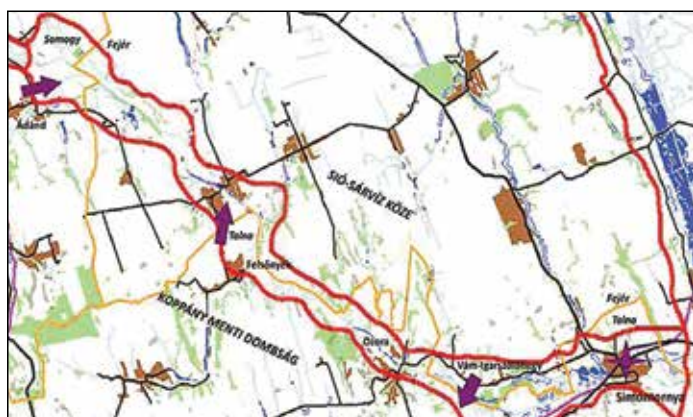
89 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Mezőföld

Kistajcsoport: Nyugat-Mezőföld

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Kül-ső-Somogy és a Mezőföld között a Balaton vizét levezető, jelentős mesterséges beavatkozással kialakított völgy.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, Ozora és Simontornya közötti szakaszán mérsékelt meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-t meghaladó kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszinek aránya 2,4%. Nagyobb állóvíz csak Simontornya határában található.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 67% szántóföld (változatlan arány), 9,5% gyepek (változatlan), 7,5% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTRT szerint a kistaj mezőgazdasági térség, Ozora környékén a vegyes földhasználat jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** A viszonylag keskeny, helyenként egyenetlen völgytalppal, lankás peremmel ren-

delkező völgy, réti, öntés réti, ill. réti csernozjom talajait jórészt a szántóföldi művelés hasznosítja.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságok bolygatottsága erős, α -euhemerób jellegű táj, a besorolás első sorban a vízrendezésnek köszönhető. A völgy vízrajzi szabályozása hatással volt a domborzatra, de a mesterséges hatás kimutatható a talajok minden tulajdonsága esetében is. A természetközeli növényzet a tájnak csupán 10%-án található meg. 1990 és 2018 között a felszínborítás-változási adatok szerint táji szinten nincs számottevő elmozdulás az antropogén hatáserősség tekintetében, nagyjából kiegyenlíti egymást az erősödő és a gyengülő tendenciák által érintett területek nagysága.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszín aránya magas, és változatlan: 7,5%. A közutak, vasútvonal és a települések élőhelyeket felzaboló hatása mérsékelt szintet ér el, súlyozott fragmentációs értéke 2,9 km²/km², valamivel alacsonyabb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a völgy települései elmaradottnak minősülnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistaj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése csak 1,14 km², az országos átlaghoz képest (1,9 km²) elaprózódott, mozaikos tájmintázatot eredményez. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét kifejező számértéke közepes 1,28 (az országos átlag 1,41).

Ádánd: (46.8636;18.1657) K-felé, a Sió-csatorna és a Kis-Koppány összefolyásánál (2020. július)

Felsőnyék: (46.8019;18.2869) É-felé, a völgy sekélyebb szakasza (2016. szeptember)

Ádánd: (46.8507;18.1715) a Sió-völgy Ny-i pereme (2020. július)

Felsőnyék: (46.8019;18.2869) DK-felé, jól látszik a csatornát kísérő fás-bokros tájökölógiai folyosó. Háttérben jobbra a Tolnai-Hegyhát. (2016. szeptember)

Igar-Vámszőlőhegy: (46.7490;18.4642) DNY-felé, háttérben a Koppány menti dombság ÉK-i pereme látszik (2017. október)

Simontornya: a kevéssel mohács előtti reneszánsz átépítés során lecsapolták a környező mocsarak egy részét. Ezzel a vár elvesztette egyik erős védelmi adottságát, a nehéz megközelíthetőségét. (2018. június)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyeztetettség közepes szintű, elsősorban a felhőszakadások és az aszály kártételére kell számítani. 1931 és 2015 között 22-25 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A prognosztizált éghajlatváltozás következtében a jelenlegi földhasználat közepes mértékű átalakulása valószínűsíthető.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének összesen 1,9%-ára vonatkozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolásból eredő kezelési kötelezettség.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű, de torzító hatású lehet, hogy a települési szinten összegzett adatokból csak a völgy területére benyúló külterületi, pl. a szőlőskertekre vonatkozó részét kellene figyelembe venni. Simontornya műemlékei és régészeti lelőhelyei, Ozora és Mezőkomárom pedig egyedi tájértékei miatt érdemel említést. A völgyperemen lévő szőlőkhöz a borkultúrával kapcsolatos értékek köthetők, ami részben a kistáj értéksűrűségét is növeli. A völgy több szakaszát javasolták tájképvédelemre, legösszefüggőbb ilyen szakasz Ozora környékén található.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj kb. 40 km hosszú keskeny völgy egy alacsony dombság és egy kissé kiemelt löszfedte síkság között. A táj jellegét a Sió-parti fás, bokros növényzet, a nedves rétek de leginkább a kisméretű szántóföldi parcellák szabják meg. A parlagok aránya jelentéktelen, a táj gondozott, közepes intenzitással hasznosított, a völgyperemről jól áttekinthető terület. A vízjárta völgytalp állandó lakóhely számára nem volt alkalmas, kiszélesedő D-i végében Simontornya a legnagyobb település. A táj sajátos alakja és a megyehatárok miatt ez a város csak a táj D-i része számára lát el központi funkciókat. Az itt lakóknak jó földrajzi orientációs támpont maga a közismert Sió-csatorna, amely a Balatonhoz kapcsolódó folyóvölgyi táj képzetét keltheti és identitásképző hatása is lehet. A völgyben D felé haladva előbb a Koppány menti (somogyi) dombság, majd a Tolnai-Hegyhát alkalmas földrajzi viszonyítási objektum.

Sárvíz-völgy

410 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Mezőföld

Kistájcsoport: Duna–Sárvíz köze

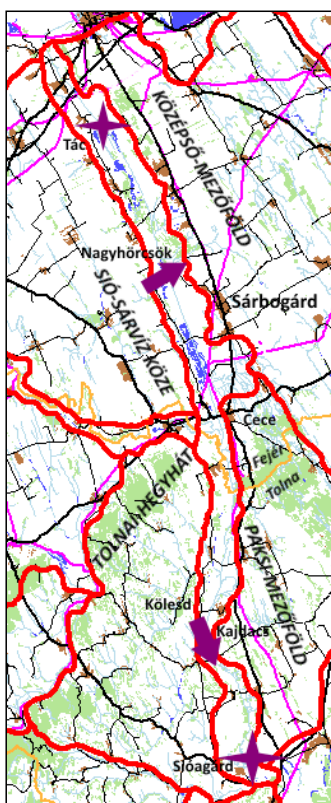
■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Sárréten összegyülekező víz Dunába történő levezetését biztosító völgy a mezőföldi lösztáblák között. 100 km hosszú, 5-7 km széles, a legdélebbi szakaszán összeszűkülő kistáj. A völgyjelleg É-i részén kevésbé, D-en a Sió-torkolatól markánsabban érvényesül.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek kiterjedése jelentős, a kistáj 7,3%-a. Nagyrészt halastavakról van szó, amelyek főleg a kistáj középső szakaszán gyakoriak.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 58% szántóföld (változatlan arány), 19% gyeperő (változatlan), 7,3% pedig a víz és vizenyős térszínek (változatlan) területi részesedése. Az OTfT-ben a kistáj mezőgazdasági térség, Kajdacsról D-re a vegyes területfelhasználás jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szabályozott vízelvezetésű, de rossz lefolyású völgytalpi sík, ahol réti, öntés réti, ill. peremein mészlepedékes csernozjom talajon többnyire a szántóföldi hasznosítás uralkodik.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájat az emberi tevékenység erősen megváltoztatta, intenzíven megművelt, α -euhererőb típusba tartozik. Legtöbb beavatkozás a vízhálózatot érte, de pl. a halastavak kialakítása a domborzatot is jelentősen befolyásolta. A talajviszonyokra ugyancsak nagy hatással voltak a vízügyi munkálatok, a természetközeli növényzet pedig már csak a terület 20-30%-án található meg. 1990 és 2018 között a felszínborítás változását mutató adatok szerint táji szinten nem módosult az antropogén hatások erőssége.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek aránya alacsony és változatlan 3,9%. Több település újabb épült részei leereszkednek az árvízveszélyes völgy alsóbb lejtőire. A közutak, vasút ill. a települések élőhelyfragmentáló hatása csekély, súlyozott értéke 1,6 km²/km², nem éri el az országos átlag felét sem (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Pálfa, Sárlórc és Kajdacs alulfejlett települések.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jellemző CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,74 km²

Nagyhorcsók: (46.9158;18.5404) DDK-felé. A Sárvízen átvezető híd mögött a halastavak, háttérben a Sió–Sárvíz között húzódó lösztábla emelkedik ki. (2017. október)

Nagyhörcsök: (46.9158;18.5404) KÉK-felé, a völgy egy kiszélesedő szakasza, távolban a középső-mezőföldi lösztábla pereme látható (2017. október)

Kölesd: (46.0596;18.6013) DK-felé, előtérben a Sárvíz gátja, jobbra a Tolnai-Hegyhát pereme (2016. augusztus)

ami közel áll az országos átlaghoz (1,9 km²), tehát közepesen mozaikos tájszerkezetet képvisel. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatosságot kifejező adata közepes 1,43 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások veszélye jelenleg közepes szintű, ami a jelentős belvív- és az aszályfenyegetettség kettős hatása miatt áll elő. 1931 és 2015 között 21-25 súlyosan (PAI>6) aszályos évet regisztráltak. Az éghajlat megváltozása során a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintűnek becsülhető.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területén két TK érdekelt; 1,1%-án a Dél-Mezőföld, 7,3%-án pedig a Sárvíz völgye TK. A táj 17,8%-án a Natura 2000 védelmi fokozat madárvédelmi, 2,7%-án pedig a különleges természetmegőrzési típusának előírásai érvényesíthetők.

Sióagárd: a településtől 20 km-re lévő Duna árvízének mellékvizeket visszaduzzasztó hatása katasztrófát okozott Sióagárdon is (2020. augusztus)

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes, de több olyan település van, amelyeknek csak a külterülete nyúlik le a völgybe, a belterülethez kötődő adatok (pl. műemlék) nem számíthatók a kistáj értékeihez. Az egyedi tájértékek már nagyobb valószínűséggel kapcsolhatók a település Sárvíz-menti részéhez. A táj 2/3 részét javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe. Többnyire a 2 TK területének tágabb vizuális környezetéről van szó, továbbá ahol a völgyben kisebb erdőfolt van.

■ **A táj karakter földrajzi összetevői:** A kistáj hosszú és keskeny domborzati forma, amelyet 15-20 m-es relatív szintkülönbséggel kiemelkedő löszsíkok fognak közre. Az egész terület erdőben szegény, ezért úgy a völgyben, mint a peremeiről a

Tác-Gorsium: az I. században létesített római katonai őrhely amelynek feladata a háttérben látszó, akkor még jelentős forgalmi akadályt képező, mocsaras Sárvíz-völgyön történő átkelés biztosítása volt (2019. április)

táj jól áttekinthető, nyílt jellegű. Arculatát a legnagyobb felületet jelentő szántóföldek mellett a kiterjedt füves térségek, ill. halastavak, nádasok határozzák meg. A parlagok aránya alacsony, 2-3%, a táj összességében közepes intenzitással hasznosított terület. Nincs regionális, vagy táji szinten központi funkciót ellátó település. A „sárvízmenti” identitásnak lehetséges földrajzi háttere a tavak, vízenyős rétek, nádasok és legelők mozaikja kevésbé ismert, kézenfekvőbb a „mezőföldi” önazonosítás. A tágabb környéken kevés a jól látható orientációs objektum, szerény támpontként csak a mezőföldi lösztáblák pereme, és a Tolnai-Hegyhát kínálkozik.

Középső- Mezőföld

1374 km²

(Korábban Közép-Mezőföld néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

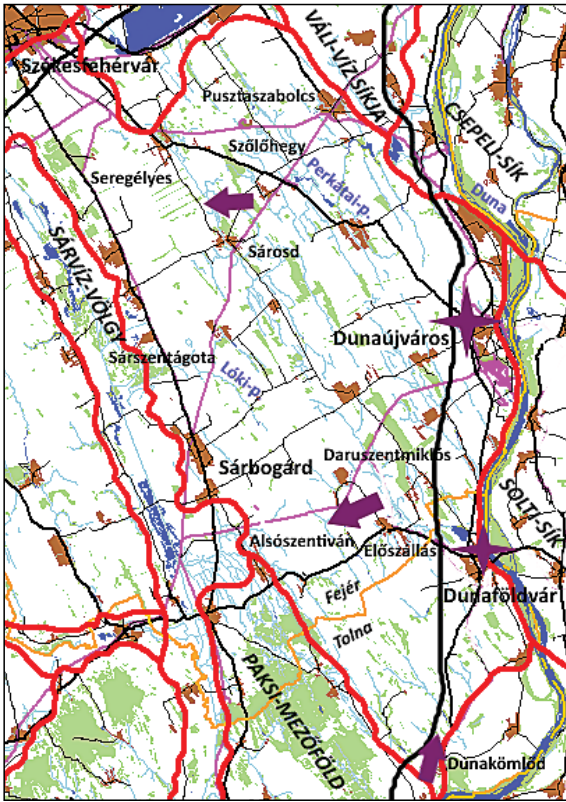
Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Mezőföld

Kistájcsoport: Duna–Sárvíz köze

Sárosd: (47.0761;18.6647) Ny-felé, az enyhén hullámos lösztábla felszíne (2016. május)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Veneczi-hegységtől DK-i irányba, a Dunáig ereszkedő, enyhén tagolt alacsony síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek aránya 0,6%. Kisebb víztározók épültek a Perkátai- és a Lóki-patakon.

Előszállás: (46.8451;18.8056) DNY-felé. A legtöbb völgy őrzi az óholocén kalocsai süllyedék felé tartó ÉNy-DK-i fő lefolyási irányt. (2016. május)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 76% szántóföld (enyhén csökkenő arány), 7,8% beépített, 5-5% pedig erdő, ill. gyeperületi részesedéssel. A bányaterületek, lerakófelszínek kiterjedése 0,1-0,2% között ingadozott a 3 mérési időpontban: 151 – 274 – 196 ha. Az OTfT szerint a kistáj Dunaújváros és Dunaföldvár között vegyes területfelhasználású, egyébként mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** DK-felé lejtő erodált löszfedte hordalékkúp, ahol csernozjom talajon, helyenként öntés réti, ill. humuszos homoktalajon a szántóföldi művelés dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az intenzív mezőgazdasági igénybevétel jelentősen módosította, α-euhemerób típusba tartozik. A domborzaton elsősorban a vízhálózat szabályozása során épített műtárgyak változtattak, a talajtulajdonságok módosulása pedig a huzamos intenzív művelés következménye. A természetköz-

Dunakömlőd látképe a római limes Lussonium erődítményétől É-felé, balra a mezőföldi lösztábla pereme (2018. november)

Dunaujváros: felvállalja az építészeti örökséget és intenzív zöldfelület gazdálkodással modernizálja a városképet (2020. szeptember)

li növényzet a táj alig 5-10%-án jellemző. A felszínborítás-változási adatok szerint 1990-2018 között jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek aránya 7,8% (2000: 6,9%), ami meghaladja az országos átlagot (6,2%). A közutak, vasutak és települések élőhely fragmentációs hatásának szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,6 km/km², alacsonyabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Sárszentágótát és Alsószentivánt sorolták az elmaradott települések közé.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatára utaló CORINE foltok átlagos nagysága 2,83 km², ami magasabb, mint az ország síkvidékeire jellemző adat (2,43 km²), vagyis a tájszerkezet nagyobb foltokból áll, a táj kevésbé mozaikos. A Shannon-diverzitás, tehát a tájhasználat változatosságát kifejező szám is igen alacsony 0,98 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége gyengén közepes mértékű, jelentős az aszálykitérttség és gyakoriak a felhőszakadások. Az 1931-2015 közötti időszak súlyosan (PAI>6) aszályos éveinek száma magas volt (28-33 év), különösen a Sárbogárd-Dunaföldvár vonaltól É-ra eső tájrészen. A jelenlegi tájhasználat érzékenysége, megváltozásának valószínűsége nagy lehet, ha folytatódik a prognosztizált éghajlatváltozás.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 0,8%-a a Dél-Mezőföld, 0,4%-a pedig a Sárvíz-völgyi TK része. A Natura 2000 madárvédelmi rendelkezései érvényesek a kistáj 0,4%-ra, míg 2,3%-án a különleges természetmegőrzési okok indokolják a védettséget. Értéktár: Az értéksűrűség a Duna menti települések esetében közepes, másutt alacsony. Az egyedi tájértékek száma is a Duna közelében magasabb,

Dunaföldvár: Beszédes József (1787-1852) vízépítő mérnök emlékére állított földmérő (geodéta) szobor (Kliegl S. 1991) (2018. június)

műemlékekben pedig Dunaföldvár gazdag. Tájképvédelemre javasoltak kisebb erdőfoltokat, ill. a táj D-i részén a Dél-Mezőföld TK körzetet.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj sekély völgyek által gyengén tagolt síkság, nyílt mezőgazdasági térség. A nagyméretű parcellákat faszorok, kisebb erdősavok választják el egymástól, jelentősebb erdőfoltok a táj középső részén vannak; a Szőlőhegy–Daruszentmiklós vonal mentén. A parlagok aránya 1% alatti, a táj tehát gondozott és igen intenzív hasznosítás alatt áll. A települések egyenletesen helyezkednek el, de a városok rendre a kistáj peremén vannak; Pusztaszabolcs, Sárbogárd, Dunaujváros, Dunaföldvár. Emiatt a táj társadalmi-gazdasági életének központi funkcióit nem egy település látja el, miközben a tájhatáron fekvő Székesfehérvár szerepe nyilvánvalóan a legerősebb. A lakosság topográfiai önmeghatározásának fő eleme a Mezőföld megnevezése lehet, de DK-felé közelítve ez kiegészülhet a dunamentiség hangsúlyozásával. A mezőföldiség egyértelműen értelmezhető tájképi oldalról is mert egy sík mezőgazdasági kulturtáj képzete kapcsolódhat hozzá. Földrajzi orientációs objektum lehet É-on a Bakony és a Vértes, D-en pedig a Duna, amelyre a lösztábla pereméről jó rálátást lehet kapni.

Dunaföldvár látképe a tabáni városrésztől É-felé (2018. június)

Paksi-Mezőföld

476 km²

(Korábban Dél-Mezőföld néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytáj részlet: Alföld

Középtáj: Mezőföld

Kistáj csoport: Duna–Sárvíz köze

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Mezőföld D-i kistája a Sárvíz és a Duna között, nagyrészt alacsony és enyhén tagolt, kisebb része közepes magasságú és tagolt síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek aránya minimális, 0,16%. Kisebb állóvíz jött létre Paks közelében a Csámpai-patak felduzzasztásával.

Paks: a jégkorszaki éghajlatváltozások egyik bizonyítékai az eltemetett talajrétegek. Az ún. basaharc-dupla erdőssztyepei környezetben kialakult talajrétegek sötétbarna sávjai a felhagyott paksi téglagyárban jól láthatók. (2018. november)

Nagydorog: (46.6387;18.6513) ÉÉK-felé, a lösztábla Sárvíz által alámosott Ny-i pereme (2017. július)

Pusztahencse: (46.6017;18.7757) NyDNy-felé (2017. július)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 59% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 21% erdő (változatlan), 6% pedig gyeperő (változatlan) területi részesedéssel. Az OTrT szerint a kistáj É-i része erdőgazdálkodási térség, DK-en mezőgazdasági, a Sárvízzel határos tájrészen pedig a vegyes terület-használat jellemző.

■ **Földrajzi tájtypus:** É-i része humuszos homoktalaj fedte hullámos, homokbuckás térség, D-i része kismulós, erodált lösztábla, ahol mészköves csernozjom talajon a szántóföldi hasznosítás uralkodik.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység számottevő mértékben megváltoztatta. A bolygatottsági szint α -euhemerób kategóriába tartozik, kivéve az É-i erdőfedte tájrészt, amely mezohemerób. Az intenzív szántóföldi művelés hatására erős a talaj erodáltsága és a talaj minden kémiai és fizikai tulajdonsága tekintetében ki lehet mutatni a változást. A természetközeli növényzet a tájnak alig 10%-át fedi. A felszínborítás-változási adatok szerint 1990-2018 között mérsékelt erősen csökkent az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek aránya 4,9% (2000: 4%), növekedése ellenére még messze van az országos átlagtól (6,2%). A

Cece: (46.7740;18.6625) ÉÉK-felé (2016. augusztus)

Paks: az atomerőmű körül kiépített lég- és csapadékszenyeződés mérő állomáshálózat egyik tagja (2020. augusztus)

közutak, vasutak és települések élőhelyfelszabdalo hatásának szintje mérsékelt, súlyozott fragmentációs értéke $2,8 \text{ km}^2/\text{km}^2$, valamivel az országos átlag alatt van. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Alap, Vajta, ill. Tengelic elmaradott településnek számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználat jellemző CORINE foltok átlagos nagysága $1,69 \text{ km}^2$ ami alacsonyabb érték az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest ($2,43 \text{ km}^2$), ez tehát az alföldi tájakkal összevetve nagyobb mozaikosságot jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűség mértéke közepes $1,38$, igen közel van az országos átlaghoz, ami $1,41$.

■ **Természeti veszélyek:** A természetes okokra visszavezethető veszélyeztetettség valószínűsége jelenleg gyengén közepes szintű, komoly károkat okozhatnak a belvízelöntések és a felszínmozgások. 1931-2015 között 30-32 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A jelzett éghajlatváltozás bekövetkezése esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, megváltozásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 13,1%-a a Dél-Mezőföld TK-hoz tartozik. Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolást kapott a táj 14,8%-a. Értéktár: Az összesített értéksűrűség É-on alacsony, D-i részén pedig valamivel az országos átlag fölötti. Paks történeti település, D-en viszonylag magas az egyedi tájértékek száma. A kistájnak tájképvédelmi értékei az ÉK-i részére korlátozódnak, ahol Cece és Paks közötti homoki gyepek és erdők nagyrészt a Dél-Mezőföld TK kezelésében vannak.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos homokos, ill. egyenletesebb felszínű löszös síkság, amelynek vizuális képét a homokterületen az erdők és gyepek, a löszvidéken a szántóföldek uralják. A parlagok aránya minimális, a táj jól hasznosított, gondozott benyomást tesz. A táj D-felé haladva egyre nyíltabb látványt nyújt, de alkalmas magaslatok hiányában széles panorámára nem lehet számítani. A települések a homokvidék peremén vannak, délen, a löszvidéken egyenletesebb a területi elrendeződés. Paks központi funkcióinak érvényesülését É-on a megyehatár, D-en pedig Szekszárd közelsége korlátozza. A helyben lakók topográfiai önelhelyezéséhez kevés földrajzi objektum ad támpontot, minthogy a szomszédos tájak alacsonyabb fekvésűek. Csak a táj D-i részén tűnik fel a Szekszárdi-dombság, ill. a Mecsek. A Mezőföld ismert tájnév, enyhén hullámos mezőgazdasági táj képét idézheti fel, de identitás szempontjából a „mezőföldiség” nem elterjedt meghatározás.

Paks: a település életében a dunai halászat évszázadokig meghatározó szerepet játszott. Ez egy paksi típusúnak nevezett halászbárka. (2018. november)

Cece: Csók István festőművész (1865-1961) emlékháza (2018. június)

Vác–Budai-Duna-völgy

224 km²

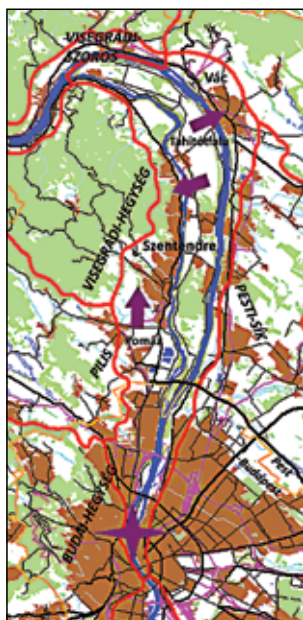
(Korábban Vác–Pesti Duna-völgy.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Duna menti síkvidék

Kistajcsoport: Vác–Pesti-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Visegrádi-szorosból kilépő Duna hordalékkúpjának szigetekkel tagolt szakasza, amelyet ártéri és alacsony ármentes folyóhátak, ill. teraszfelszínek alkotnak.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek (a Dunával együtt) és mocsaras térszínek aránya magas; 13,4%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 38,5% beépített felszín, 15% szántó föld (erősen csökkenő), 12,5% pedig erdő (változatlan) területi részesedéssel. A kistajban 18 év alatt szinte teljesen megszűntek a bánya-, és ún. lerakóterületek, nőtt viszont a gyepek (11%) és a kertek (4,5%) kiterjedése. Az OTTrT alapján a kistajban már csak a Szent-

Pomáz: (47.6457;19.0476) É-felé, háttérben a Visegrádi-hegység emelkedik (2017. augusztus)

Tahitótfalu: (47.7390;19.1006) NyDNy-felé. A Szentendrei-sziget mezőgazdasági jellegű tája, háttérben a Visegrádi-hegység. (2017. augusztus)

Budapest: a Gellért-hegyről É-felé (2020. szeptember)

endrei-szigeten van számottevő nem beépítési célú földhasználat. A sziget középső harmada mezőgazdasági, É-i, ill. D-i harmada pedig vegyes terület felhasználású térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Humuszos homok és öntés réti talajjal fedett enyhén hullámos homokfelszínek, hordalékkúpok, ill. alacsony ártéri szintű síkságok, igen erősen beépített, de helyenként telepített erdővel és szántóföldekkel hasznosított területe.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat a beépítés nagyon erősen megváltoztatta, a kistaj metahemerób kategóriába került. A domborzat és a vízhálózat erősen átalakított, a talajok tulajdonságai a lefedett térszínektől eltekintve közepes mértékben módosultak. Természetközeli növényzet már csak a terület 10%-án van. Az 1990 és 2018 között lezajlott a felszínborítás-változások szerint táji szinten mérsékelten erősödött az antropogén környezetterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A Budai-hegység után az ország 2. leginkább beépített

Vác: a Duna felől, az átkelő kompról fényképezve (2009. szeptember)

Budapest: árvíz a Magyar Tudományos Akadémia székháza mellett. A víz elöntötte a 2-es villamos pályáját, ill. a Lánchíd alatti alagútját is. (2013. június)

kistája, a 38,5%-os beépítettségéből az úrfelvetel 10% sűrű, 28,5% lazább beépítést mutat. Az igen sűrű közlekedési infrastruktúra és a beépítettség magas szintje miatt az élőhelyizolációs hatás rendkívül magas, súlyozott értéke 12,3 km/km², csaknem 4x magasabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak nincs elmaradottnak minősített települése.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése csak 1,18 km², a nagyfokú mozaikosságot a laza beépítettség magas aránya magyarázza. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználat változatosága kiemelkedően magas 1,9, az ország 5. legmagasabb ilyen értéke (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások veszélye jelentős, mert súlyos az árvíz- és ugyancsak komoly az aszálykitettség. 1931-2015 között 27-32 szélsőségesen (PAI>6) aszályos év volt. Ez részben a nagyvárosi beépítés miatt fellépő légköri kiszáradásnak tulajdonítható. A jelenlegi tájhasználat az igen erős beépítettség miatt mérsékeltlen érzékeny az éghajlat várható megváltozására.

Budapest: A városi talajokat a WRB nemzetközi osztályozás önálló típusként kezeli. Ez egy városi feltöltött rétegsor, ún. Urbic Mollic Technosol (Villányi út (XI. ker.) elején) (2018. november)

Budapest: egy szélsőségesen alacsony vízállás a Margit-hídnál (2018. augusztus)

■ **Természetvédelem:** A kistáj 10,3%-a a Duna-Ipoly NP kezelésében van. A Natura 2000 besorolás madárvédelmi típusához a kistáj 4,9%-a, a különleges természetmegőrzési típushoz 23,8%-a tartozik.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas, a Szentendrei-szigeten lévő településeké közepes szintű. Dunabogdány és Szentendre történeti település. A műemlékek nagy száma Budapest, Vác és Szentendre esetében önmagában is meghatározza a kistáj értékminősítését. Régészeti lelőhelyek tekintetében a Duna balparti települései, ill. a Szentendrétől D-re lévő partszakasz emelkedik ki. Egyedi tájértékekben viszont éppen a folyó Szentendrétől É-ra lévő partja gazdagabb és a szigeten is eléri a közepes szintet. A táj 60%-át javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe. Elsősorban a Szentendrei- és a tőle D-re eső szigetéről van szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti síkság, amelynek látványát csaknem mindenütt a beépítések határozzák meg. Nyílt mezőgazdasági terület lényegében csak a Szentendrei-szigeten található. A folyópart és a szigetek fás növényzetben viszonylag gazdagok, a parlagok aránya alacsony, 2-3%, a területhasználat igen intenzív, sok az infrastrukturális célokra használt felszín (utak, energetikai vagy vízbázis védőterület). A helyben lakók földrajzi orientációját számos objektum segíti, a Duna, a szigetek, a Börzsöny, a Visegrádi-, a Pilis és a Budai-hegység egyaránt alkalmas erre. A dunamentiség mint táji identitást meghatározó jelző természetföldrajzi tartalma kifejezi a folyóparti tájképet, az ártéri növényzetet, ami nem kevés helyen – még a belváros közelében is – látkepi élményt ad, pl. a Hajógyári-sziget környékén.

Pesti-sík

847 km²

(Korábban Pesti-hordalékkúp síkság néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Duna menti síkvidék

Kistajcsoport: Vác–Pesti-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Vác–Budai Duna-völgyből DK-felé kilépő hordalékkúp felszínen kialakult hullámos, délebbre enyhén hullámos ármentes sík, elhagyott Duna-ágak maradványaival.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek aránya 0,65%. Mesterséges tavak vannak Dunaharaszti közelében.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 38,4% beépített, 31% szántóföld (erősen csökkenő arány), 13% pedig erdő (változatlan) területi részesedéssel.

Alsónémedi: (47.3318;19.1588) DK-felé, jó példa a nagyváros környéki intenzív kertgazdálkodási övezetre (2016. július)

Budapest–Rákospalota: (47.5709;19.1474) É-felé, a hulladékégetővel, háttérben a Pilis és a Visegrádi-hegység kontúrjai látszanak (2017. augusztus)

Ócsa: az Öreghegyi Pincesor (2013. június)

18 év alatt csökkent a bánya- és lerakóterületek kiterjedése, de még így is 359 ha, a kistaj 0,4%-a, duplája az országos aránynak (0,2%). Az OTTrt szerint a beépítettségét DK-felé a mező- majd erdőgazdasági meghatározottság váltja fel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Homokos hordalékkúp síkság, ahol réti és humuszos homoktalajon, helyenként Ramann-féle barna erdőtalajon erős beépítettség mellett telepített erdők és szántóföldek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj nagyobb részének igen erős emberi bolygatottsága miatt a metahe-merőb (teljesen átalakított) kategóriába esik, bár D-i részén vannak euhermerőb területek is. A stabilabb tájalkotó tényezők, a domborzat és a vízhálózat is számottevően átalakult, a talajok jó része

Vácrátót: (47.8203;19.2343) DDK-felé, a kistáj egyik kevésbé beépített része (2016. március)

lefedett, bolygatott, antropogén típusú. A természetközeli vegetáció ma már a tájegység alig 10-15%-án van meg. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változások szerint mérsékelt, de tovább erősödött az antropogén hatás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Az ország 3. leginkább beépített kistája, a 38,4%-os lefedettségből az űrfelvétel 11% sűrű, 27% lazább beépítést mutat. Az ország tájökológiailag leginkább leterhelt kistája, az élőhely fragmentációs szint igen magas, súlyozott értéke 7,7 km/km², több mint kétszerese az országos átlagnak (3,4). A gazdasá-

Budapest: a Rákos-patak még valamennyire zöldfolyosónak tekinthető szakasza a Gvadányi utcánál (XIV. ker.) (2020. július)

gi, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban egyetlen település sem esett az elmaradottak csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,37 km², ami lényegesen alacsonyabb érték, mint az ország síkvidékeire jellemző adat (2,43 km²). A jóval mozaikosabb tájmintázat egyértelműen a nagyfokú beépítettség következménye. A Shannon-féle folttípus-változatosságot kifejező adat magas 1,80 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége magas, súlyos az aszály- és a szélérózió veszélye, mérsékeltabb a belvízkitettség. Az 1931–2015 között mért szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma magas volt (28–33 év). A jövőbeli éghajlatváltozás hatására közepes

szintűnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat átrendeződésének valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 0,4%-a az Ócsai TK része. Nem sokkal jelentősebb nagyságú terület, összesen 2,1% áll Natura 2000 különleges természetmegőrzés típusú kezelés alatt.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűségi adatokat nyilván torzítja Budapest, pl. kiemelkedő műemlékgazdagsága, de az is látható, hogy a táj K-i része alacsonyabb értéksűrűséggel rendelkezik. Ez érvényes az egyedi tájértékekre, de a régészeti lelőhelyek tekintetében már

nincs ennyire nagy különbség. A Vácrátót és a Csévharaszt környéki erdőket ítélték tájképvédelemre érdemes területnek.

Budapest Belső-Ferencváros: egy tömbrehabilitáció nyomán kialakított magas minőségű lakóterület (2005. szeptember)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos síkság, amelynek É-i részén a beépítettség, D-en a szántóföldi művelés jellemző. A beépített külvárosi részeken

nagy kiterjedésű ipari és raktárterületek, repülőtér, autópályák és elővárosi alközpontok, alvótelepülések adnak változatos tájmintázatot. Délebbre a gyümölcs és zöldségkerti hasznosítás miatt sűrűn mozaikos a tájszerkezet, de a parlagok aránya sem alacsony, előfordulnak mérsékelt intenzív hasznosítást mutató ún. „rozsdáövezeti” részek. D-en nagyobb telepített erdőségek miatt félig zárt a táj megjelenése. A sűrű településhálózat központi funkcióit Budapest látja el, csupán Gyál és a tájhatáron lévő Dunakeszinek, Monornak van lokális vonzása. A lakosság identitására az igen urbanizált táji körülmények miatt kevésbé hatnak a természetföldrajzi objektumok. A pestkörnyékiént kifejezett önmeghatározásban nincs szerepe a természeti környezetnek, legfeljebb mint orientációs támpont jelenhet meg a Gödöllői-dombvidék a Duna, a Budai-hegyvidék, a Pilis vagy a Visegrádi-hegység.

Csepeli-sík

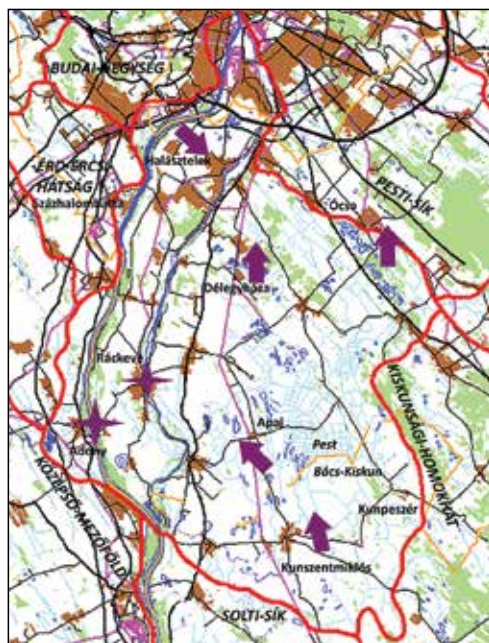
1287 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Duna menti síkvidék

Kistájcsoport: Csepel–Mohácsi-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Csepel-szigettel kezdődő, enyhén hullámos ármentes síkságból DK-felé alacsony, tökéletes síkságba ereszkedő kistáj. Hozzá tartozik a helyenként kiszélesedő parti sík a dunántúli oldalon; Kelenföldtől Adonyig.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz terület, aminek klímáját számottevően befolyásolja a nagyvárosi beépítés is.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek összterülete megközelíti a 8%-ot, elsősorban a délegyházi tavaknak és a Dunaágaknak köszönhetően.

Délegyháza: (47.2544;19.0824) É-felé, a kavicsbányászat felhagyása után kialakult üdülőttelep (2017. október)

Adony: (47.1144;18.8792) DK-felé, háttérben a Csepel-sziget. Az Adony-Lórév-i átkelőnél, Nepomuki Szt. János, "folyók, a vízimolnárok és a vizenjárók" védőszentjének 1778-ban felállított szobra áll. (2020. augusztus)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 48% szántóföld (erősen csökkenő arány), 19% gyeperő (mérsékelt emelkedő), 12,4% pedig a beépített felszínek részesedése. 2000 óta 85 ha-ról 669 ha-ra emelkedett a homok- és kavicsbányászat által használt terület, ami 0,5%, az országos 0,2% ellenében. A felhagyott kavicsbányák egy része rekreációs funkciót kapott (Délegyháza). Az OTRT szerint a táj mezőgazdasági és települési térségként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtípus:** Magasabb ÉNy-i részén homok, helyenként csernozjomos homoksíkság gyepei mozaikolnak telepített akác és nyárfásokkal, DK-felé holtmedrekkel tagolt magas- ill. alacsony ártéri síkok vannak, ahol réti csernozjom és réti szolonyec talajon szántóföldek és legelők váltogatják egymást.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistájban a két euhemerób terheléstípus váltakozik, de kisebb területen van meghatározó átalakítottság is. A domborzati, a talajtani és a vízrajzi adottságokra egyaránt jelentősen hatott a beépítés és a bányászat, valamint a szántóföldi gazdálkodás. A természetközeli növényzet a táj 20%-át jellemzi, elsősorban Apajpuszta környékén. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint erősödött az antropogén környezetterhelés.

Ócsa: (47.2834;19.2009) É-felé, szikes mocsár az Ócsai TK területén (2013. június)

Halásztelek: (47.3708;18.9998) DK-felé, a Csepel-sziget É-i része (2016. március)

Apaj: (47.0889;19.0945) ÉNy-felé, legeltetett homokpuszta rét (2017. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek aránya az országos adat kétszerese, (12,4%) (2000: 11,0%), de a kistáj DK-i része kifejezetten ritkán lakott. Az élőhelyek utak, vasutak és települések általi felszabdaltságának szintje közepes, a súlyozott fragmentációs érték 2,9 km/km², megközelíti az országos átlagot (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települése sem került az elmaradottak kategóriájába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jelző CORINE foltok átlagos nagysága 2,44 km², ami megfelel az ország síkvidékeire jellemző középértéknek (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám magas 1,69 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Az árvíz-, belvív-, ill. aszálykiterjedtség miatt igen jelentős a természeti eredetű károk valószínűsége. 1931 és 2015 között magas volt a szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma (30-32 év). Éghajlatváltozás esetén nagymérvű lehet a jelenlegi tájhasználat átrendeződése.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 3%-át foglalja el az Ócsai TK. Ezen kívül Natura 2000 madárvédelmi oltalmat élvez a kistáj 27%-a, a különleges természetmegőrzési típusba pedig 25%-a került.

■ **Értéktár:** A Csepel-sziget környékén közepes, K-en alacsony az értéksűrűség. Ráckeve műemléki, Dunavarsány régészeti lelőhelyek tekintetében gazdag. Egyedi tájértékekből is a Ny-i tájrészen van több. Tájképvédelemre javasolták a Duna Csepel-szigetet körülvevő mindkét ágát, a Kiskunsági NP Apajpuszta, Kunszentmiklós ill. Kunpeszernél lévő területeit, továbbá az Ócsai-TK-et.

Kunszentmiklós: (47.0235;19.1875) É-felé (2016. március)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a Csepel-sziget kissé hullámos síkságától szikes laposok tarkította tökéletes síkságba átmenő tájegység. A táj vizuális arculatát ÉNy-on a sűrű városi beépítés, középső sávjában a szántóföldi művelés, DK-en a füves puszta adja meg. A településkép szintén változatos, a főváros agglomerációs övezete ma már elfoglalta a Csepel-sziget É-i harmadát. Markáns földrajzi látványelem a Csepel-szigetet körülvevő két Dunaág és a délegházi tórendszer, ezek megjelenését már sok helyen a vízparti beépítés uralja. A parlagok aránya 5-6% ami meghaladja az országos átlagot. A táj Ny-i részén látványos a Duna által alámosott löszpartfal, DK-en pedig a füves puszta nyújthat egyedi tájélményt. Az itt lakók „dunamentinek” érezhetik magukat, DK-felé azonban erősödhet a „(felső)kiskunsági” önmeghatározás. Ez utóbbinak természetföldrajzi háttere, a szikes puszta, a zavartalan síkság látványa helyenként még ma is érzékelhető.

Ráckeve: a vízimalmok a 13.-tól a 20. századig hozzátartoztak a folyómenti tájképhez és a vízhasznosításhoz. Az utolsók működését – így ezt is – az 1950-es évek elején szüntették meg. Újjáépítették 2010-ben. (2018. szeptember)

Solti-sík

720 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytáj részlet: Alföld

Középtáj: Duna menti síkvidék

Kistáj csoport: Csepel–Mohácsi-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Duna menti síkvidék középső kistája, alacsony ármentes sík, amelynek különleges domborzati formája a Tétel-, ill. a Solti-halom.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszinek aránya viszonylag magas; 8%, ennek

Solt: (46.7844;19.0599) K-felé, háttérben a Tétel-halom (143 m) (2016. március)

Dunatetőn: (46.7390;19.1552) DNY-felé, belvízfoltok szikes talajon (2017. július)

zöme a folyó felszíne, mivel a táj Ny-i határa a Duna mezőföldi partfalának lába.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 58% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 21% gyeperdő (változatlan), 8% pedig nyílt víz-, ill. mocsaras, vizenyős felszín (változatlan) területi részesedéssel. Az OTfT szerint a kistáj Ny-i része mezőgazdasági, K-i harmada vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Folyóhátak közé zárt, holt-medrekkel tagolt réti szikes talajú magas ártér, valamint réti csernozjommal fedett, idős erodált hordalékkúp maradványfelszínnek mezőgazdasági hasznosítású tája.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságok bolygatottsága közepes, α-euhermórb (intenzíven megművelt) típusú. A domborzat kevésbé átalakított, a vízmedrek esetében már jobban jelentkezik a mesterséges beavatkozás, a talajoknak pedig minden tulajdonságán ki lehet mutatni a változást. Természetközeli növényzet csak a táj 20-25%-án található. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változásokat összegző adatok szerint erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszín részesedése 4,1% (2000: 4%) elmarad az országos átlagtól (6,2%). A közutak, vasutak és települések által feldarabolt élőhelyek izolációjának mértéke alacsony szintű, súlyozott fragmentációs értéke 2,1 km/km², az országos átlag 3,4. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség

Dunavecse: (46.9206;19.1284) ÉNy-felé (2016. március)

komplex mutató szerint Szabadszállás és Fülöpszállás került az elmaradott települések közé.

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát bemutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 2,56 km², ami közel van az ország síkvidékeire jellemző középtértékhez (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság mértékét kifejező szám közepes 1,35 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége igen magas, mert nagy az árvíz-, belvív- és aszályveszély, amihez még hozzájárul a heves felhőszerkezetek kockázata. Az 1931 és 2015 közötti időszak súlyosan aszályos (PAI>6) éveinek száma magas (28-33 év), D-felé kissé csökkenő tendenciával. Ha a közeljövőben bekövetkezik az előrejelzett éghajlatváltozás, az valószínűleg igen nagymértékben megváltoztatja a jelenlegi tájhasználatot.

■**Természetvédelem:** A kistáj 9,7%-a Kiskunsági NP része. A Natura 2000 madárvédelmi szabályozás hatálya alá esik a táj 29,3%-a, a különleges természetmegőrzési kezelés pedig 29%-ára vonatkozik.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony szintű. Leginkább a borkultúrához köthető értékek,

Fülöpszállás: (46.8218;19.2093) ÉNy-felé, a Kiskunsági NP területe (2016. szeptember)

ill. a kistáj ÉNy-i részének településeiben a műemlékek emelik az értéksűrűséget. Két körzetben javasolták tájképvédelmi oltalom alkalmazását, egyrészt a Duna mentén, másrészt a Kiskunsági NP kezelésében lévő Szabadszállás–Akasztó közötti szikes puszták tágabb környékén.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, amelynek vizuális arculatát 3 elkülönülő részre lehet bontani. Ny-on, a Duna mentén (a folyó dunántúli oldala is a kistáj része!) a folyó és ártéri kísérvégnyezete a legfeltűnőbb tájképet alakító objektum. Ettől K-re a szántóföldek uralják a tájat, nagyparcellás, kevés parlagterülettel rendelkező nyílt tájrészlet. A kistáj K-i részén a füves puszták vannak túlsúlyban, itt a szikes gyepek igen sok, 10% körüli arányban felhagyott szántókkal mozaikosan jelennek meg. A fenti tájrészleteknek megfelelően változik a tájhasználat intenzitása, az alacsonytól a közepesig. A településhálózat a dunamenti részen sűrűbb, itt található Solt, amely tájközpontnak is tekinthető, bár a járási székhely a szomszéd kistájban lévő Kunszentmiklós. Az itt lakók identitását Ny-on a dunamentiség, K-felé haladva egyre inkább a kunsági hatja át. A kunsági önmeghatározáshoz erősen kapcsolódik a füves pusztai tájkép. A földrajzi önelhelyezés számára alkalmas objektum a Duna, az azt kísérő messziről is látható fás növényzet, ill. a dunántúli Mezőföld innen is feltűnedező pereme. Sajátos, egyedi tájékező objektum a Tétel- és a Solti-halom.

Dunavecse főtere. A kút helyén állt a Petőfi által megénekelte „kis lak ... a nagy Duna mentében” (2018. június)

Kalocsai-Sárköz

1016 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Duna menti síkvidék

Kistájcsoport: Csepel–Mohácsi-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Duna menti síkvidék középtáj D-i, legmélyebben fekvő része, magas- és alacsony ártéri szintű tökéletes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 hánál nagyobb nyílt vízfelszínek, ill. vízenyős, mocsaras térszínek teszik ki a táj 9%-át. Legismertebb természetes állóvíz a Szelidi-tó, de

ennél lényegesen nagyobb kiterjedésű a Szakmár melletti Dzsídva-halastó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 68% szántóföld (változatlan arány), 9% gyeperő (változatlan), 9% pedig vízenyős, mocsaras terület (változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT szerint a térség mezőgazdasági terület. Kalocsa környékén (egyre szűkülő területen) a paprikatermesztés parcelláinak is van vizuális tájformáló hatása.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlati hatás alatt álló, É-i részén holtmedrekkel tagolt magas ártér. Legelterjedtebb, mezőgazdasági

Bátya: (46.4346;18.9472) Ny-felé, háttérben a Dunát kísérő ártéri erdők zöldfolyosója (2016. szeptember)

Bátya: (46.4612;18.9513) K-felé (2016. szeptember)

művelés alatt álló talaj a közepes talajvízállású réti csernozjom, D-i részén az alacsony mentesített ártéren az öntés réti talaj. A Dunától távolabb réti szolonyecen nagyterjedésű gyepes területek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj erős bolygatottsága miatt α -euhemerób típusba illik. Az árvédelmi és belvízelvezetési munkák a domborzat és a talajok adottságait is megváltoztatták, a szántóföldi

Dunapataj, Szelidi-tó: (46.6217;19.0368) az egykori morotvató üdülőtelleppé átalakult partja (2016. szeptember)

Foktő. (46.5885;18.9790) NyÉNy-felé. Háttérben a Paksi-Mezőföld Duna által alámosott partfala emelkedik. (2016. szeptember)

használat következtében pedig a talajtömörödésnek van komoly talajfizikai és -kémiai következménye. Természetközeli növényzet ma a kistájnak csak 25-30%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint táji szinten nem következett be számottevő elmozdulás az antropogén hatás erősségében.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített felszín 4,7% (2000: 4,5%), jóval kisebb, mint az országos átlag (6,2%). A közutak, vasutak, települések okozta tájökölógiai fragmentációs szint alacsony, súlyozott értéke 1,7 km/km², fele az országos átlagnak (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj középső és D-i részén elmaradott települések vannak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát interpretáló CORINE foltok átlagos nagysága 3,11 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) kevésbé mozaikos, nagyobb méretű foltokból felépülő tájmintázatot jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező szám közepes 1,22 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes okokra visszavezethető veszélyeztetettség mértéke igen nagy, jelentős az árvízveszély, a belvíz- és aszály-

kitettség. Az 1931-2015 közötti időszakban 23-28 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak, D-felé csökkenő esetszámot mértek. Az éghajlatváltozás valószínűleg igen nagymértékben fogja módosítani a jelenlegi tájhasználati struktúrát.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területén a Duna-Dráva NP-hoz 1,1 %, a Kiskunsági NP-hoz 4,1% tartozik, Natura 2000 madárvédelmi besorolású 16,4, különleges természetmegőrzési pedig 18,4%.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Kalocsának köszönhetően éri el a közepes szintet. Érsekcsanád történeti település, Kalocsa műemlékei és régészeti lelőhelyei számottevőek. Az egyedi tájértékek Szakmár és Öregcsertő határában vannak említésre méltó mennyiségben. Tájképvédelmi területek javasolt területei: a Szelidi-tó környéke, a Kiskunsági NP szabadzállási és akasztói része, valamint a Vörös-mocsár TT.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj szántóföldek által hasznosított tökéletes síkság, amelynek vizuális arculatát nyílt, nagyméretű parcellák mozaikja határozza meg. Erdő, de még fás vegetáció is inkább csak a Dunát kíséri, de ott sem alkot összefüggő zöldfolyosót. Táji háttérlátvány, egyúttal némi orientációs támpont a Duna mezőföldi magas partja. A Duna menti sávban kevesebb 2-3%, távolabb magasabb a parlagok aránya, de összességében intenzíven művelt, gondozott tájkép jellemző. A települések is a Dunához közel sorakoznak, Kalocsa egyértelműen tájközpont, csak a legdélebben fekvő falvak vonzódnak Bajához. A (kaloccai)-sárközi önmeghatározás élő fogalom és az identitásnak van természetföldrajzi háttere is, mert a „sárköz” egy holtágak, vizenyős mélényedések tagolta táj látványát idézi fel.

Madocsa: az Erzsébet királynő kultusz még száz év múltán is élő hagyomány... (2020. augusztus)

Kalocsa: az ország legszebben kifestett vasútállomása, kár hogy 2006 óta már nincs személyforgalom... (2018. június)

Tolnai-Sárköz

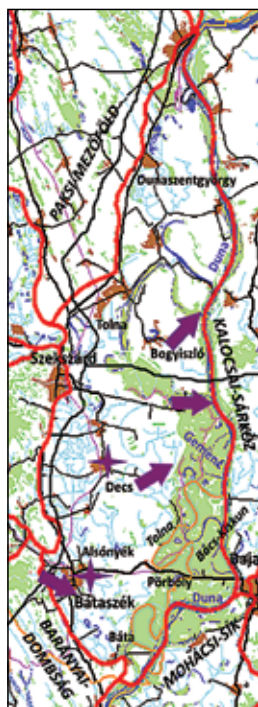
671 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Duna menti síkvidék

Kistájcsoport: Csepel–Mohácsi-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Duna menti síkvidék középtáj jobbparti kistája, nagyrészt alacsony ármentes tökéletes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** K-i részén meleg – száraz, É-on és Ny-on meleg – mérsékeltén száraz terület.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínnek, ill. vizenyős, mocsaras térszínnek foglalják el a kistáj 4,2%-át, ami elsősorban a Gemenci-erdőnek köszönhetően messze több mint az országos adat (2,8%).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 62% szántóföld (változatlan

arány), 21% erdő (mérsékeltén növekvő arány), 5,5% pedig a beépített felszínnek részesedése. 2000 óta 93 ha-ról 31 ha-ra csökkent a bányá- és lerakóhelyek területe. Az OTRT szerint a kistáj gemenci része erdőgazdálkodási, másutt mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Holtmedrekkel tagolt mentesített ártér, ahol közepes talajvízállású réti és öntés réti talajon szántóföldi gazdálkodás van. A Duna menti erdősült hullámteret humuszos és nyers öntéstalaj fedi.

Gemenc–Keselyűs: (46.3279;18.8498) K-felé. Az ország legnagyobb természetközeli vizes élőhelye. (2016. szeptember)

Decs–Túlادuna: (46.2729;18.7995) ÉK-felé. A horizontot a Gemenci-erdő zárja le. (2016. szeptember)

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység erősen átformálta, a táj polihemerób kategóriába került, kivéve az euhemerób dunamenti részeket. A bolygatottság fő oka a vízrendezés, ami kiegészült a szántóföldi művelés következményeivel. A vízellátottság radikális megváltozása nagymértékben módosított a talajtani adottságokon is. A természetközeli növényzet visszaszorult a táj 15-20%-ára. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint táji szinten nem módosult az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínnek teszik ki a táj 5,5%-át (2000: 5%), ami valamivel kevesebb az országos adatnál (6,2%). A közutak, a vasútvonal és a települések okozta élőhelyeldarabolódás szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,2 km/km², az országos átlag 2/3-a. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj D-i részén Bata–Pörböly–Alsónyék térsége ill. Bogyiszló számít elmaradott vidéknek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 3,48 km², ami jóval magasabb érték, ezáltal kevésbé mozaikos foltstruktúrájú, mint ami az ország síkvidékeire jellemző (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a folttípus-változatosságot jelző szám közepes 1,25 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A jelentős árvíz általi fenyegetettség közepes mértékű aszály- és mérsékelt széleróziós kockázattal párosul. Az 1931 és 2015 közötti időszak súlyosan aszályos (PAI>6) éveinek száma Gerjen ill. Decs térségében magas volt (26-

Bogyiszló: (46.3898;18.8686) É-felé. Ártéri „őstölgyes” (*Quercus robur*) maradványegyedei (2020. augusztus)

Bátaszék közelében, az Orbán-kápolnától: (46.1805;18.6978) KDK-felé. Az erdősávok kirajzolják az egykori folyóágak vonalát. (2016. augusztus)

28 év), a kistáj többi részén közepes (23-25 év). A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége igen nagy lehet az éghajlat megváltozása esetén.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 21,7%-a Duna–Dráva NP része. Natura 2000 madárvédelmi érintettségű a táj 21,6%-a, a különleges természetmegőrzési típusba pedig 26,7% tartozik.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség nem éri el a közepes szintet. Bátaszék képvisel átlagos értékmenyiséget, rajta kívül Decs és Tolna műemlékei, valamint Alsónyék és Bata egyedi tájértékei érdemelnek említést. A táj Tolna várostól D-re fekvő területét összefüggően tájképvédelemre javasolták. A táj É-i részén néhány apró erdőfolt, ill. nedves rét (pl. Dunaszentgyörgynél) került be a javaslatba.

Bátaszék: 2016-ban az Év Fája volt ez a 350-400 éves molyhos tölgy (*Quercus pubescens*) az Orbán-kápolna előtt (2016. augusztus)

Alsónyék: módos ház kapuja a Duna szabályozásával nagy kiterjedésű szántóföldet nyertek a sárközi települések, ami 1880-1910 között a lakosság ugrásszerű meggazdagodásához vezetett (2020. augusztus)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:**

A kistáj tökéletes síkság, amelynek tájképi megjelenését a szántóföldek és a kisebb területi arány ellenére jóval markánsabb vizuális hatást keltő ártéri erdők uralják. Az erdők elrendeződése többnyire kirajcolja az egykori természetes folyóágak ma is nedvesebb térszíneit. Különleges tájrész a Gemenci-erdő, a hazai Dunaszakasznak legnagyobb megmaradt ártéri erdeje. A parlagok aránya alacsony, 2-3%, a táj

félig nyílt, közepes intenzitással megművelt terület. A települések a korábban is ármentes Ny-i tájperemre húzódtak, Tolna és Bátaszék központi szerepköreit Szekszárd közelsége magához vonja. A lakosság sárközi identitás megjelölését tolnai jelzővel kiegészítve lehet egyértelműsíteni, amelynek van természetföldrajzi tartalma, a nedves ártéri rétek, erdők képzetét vetíti elénk. A statisztikai adatok ebből a rétek jelenlétét ma már nem igazolják vissza. (A gyepfelszínnek csak 1,4%-ot képviselnek). A földrajzi önelhelyezés számára a Szekszárdi- és a Baranyai-dombság valamint a Dunát kísérő erdők látványa nyújt támpontot.

Mohácsi-sík

568 km²

(A korábbi Mohácsi teraszos sík és a Mohácsi-sziget kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Duna menti síkvidék

Kistájcsoport: Csepel–Mohácsi-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Duna legdélebbi hazai szakaszát kísérő kistáj, alacsony ártéri szintű tökéletes síkság, kisebb részén – elsősorban a Ny-on – ármentes sík.

■ **Éghajlati körzet:** A Dunától Ny-ra meleg – mérsékelt száraz, K-felé meleg – száraz térség.

Dunaszekcső: (46.0868;18.7615) a kistáj dunamenti erdőiben gazdagabb részének látványa a dunaszekcsői magasparról DK-felé nézve (2016. október)

Köked: (45.9405;18.6129) ÉNy-felé. A távolban jól látszik a kistáj Ny-i, magasabb részének, a korábban Mohácsi teraszos síknak nevezett tájrésznek a pereme. (2016. október)

Újfehértó: (46.0144;18.7752) a Riha-tónál D-felé, az egykori Duna-ágak által tagolt hullámos síkság (2016. október)

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínnek, ill. vizenyős, mocsaras térszínnek részesedése 6,3% (többsége a Duna felszíne). Több kisebb morotvató van, pl. a Riha-, vagy a Földvári-tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 63% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 18% erdő (mérsékelt növekvő), 6% pedig vizenyős, mocsaras terület (változatlan) területi részesedéssel. Az OTTr-ben a kistáj a Duna-menti ártéri erdőket kivéve mezőgazdasági térségként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális éghajlati hatás alatt álló, K-i részén holtmedrekkel tagolt mentesített ártér, Ny-on ármentes löszös síkság. A szántóföldi gazdálkodás Ny-on közepes talajvízjárású mészköves csernozjom talajt, K-en humuszos és nyers öntés, ill. öntés réti talajt hasznosít.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait a folyószabályozás és az azt követő szán-

Szeremle: a Sugovica gátjáról (46.1348;18.8685) ÉK-felé (2016. október)

tóföldi gazdálkodás jelentősen átformálta, Ny-on polihemeróbb, a Duna mentén és a táj K-i része euhemeróbb. A domborzat közepes mértékben, a vízhálózat és a talajok jelentősen bolygatott állapotba kerültek. A természetközeli növényzet csak a táj 15-20%-ára jellemző. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok alapján jelentősen erősödött az antropogén hatás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített felszínek foglalják el a táj 4%-át (2000: 3,6%), ami az országosnál (6,2%) jóval kisebb arány. Az élőhelyek közutak, vasút és települések miatti feldarabolódásának, fragmentálódásának szintje alacsony, súlyozott értéke 2,0 km/km², az országos átlagnak alig több, mint fele. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj 2/3 része, Kölked és a teljes Duna-Tisza-közi térség elmaradottnak számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,78 km², ami kissé magasabb, mint az ország síkvidékeire jellemző adat (2,43 km²), azaz valamivel kevésbé mozaikos, nagyobb foltokból felépülő tájmintázatot jelent. A Shannon-diverzitás,

Mohács: egykori selyemgyár, a délvidéki selyemhernyó tenyésztés nyersanyagát több Duna-menti gyár dolgozta fel: Tolna, Mohács (1905-2004), Újvidék, Pancsova (2020. augusztus)

vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,26 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károk valószínűsége magas, ami a jelentős ár- és belvízkárosodásból, a mérsékelt széléróziónak, ill. aszályveszélyességéből adódik össze. ÉK-ról DNy-felé csökkenő tendenciát mutatnak az 1931-

Mohács: a nemzeti emlékhely apró parkosított liget a szántóföldek között... (2020. augusztus)

2015 között mért súlyosan aszályos évek (PAI>6) számai, Mohács környékén már közepes szintre (23-25 év) mérséklődik. Az éghajlatváltozás bekövetkezése esetén igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat megváltozásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A szóban forgó terület 22,3%-át a Duna-Dráva NP kezeli. Natura 2000 madárvédelmi típusba tartozik a táj 22,3%-a, a különleges természetmegőrzésibe 23%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség a közepes szint alatt van. Mohács történeti település, számos műemlékkel, de a környező településeken jobbra csak az egyedi tájértékek és néhány esetben a régészeti lelőhelyek említhetők. A kistájnak a dunamenti keskeny sávját javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedésekbe. Gyakorlatilag a Duna-Dráva NP által kezelt területekről van szó, beleértve a Ferenc-csatorna környékét, Nagybaracskától Ny-ra. A tájkarakter földrajzi összetevői: A kistáj tökéletes síkság, egykori folyóágakkal enyhén tagolt felszín, amelynek vizuális megjelenését az országos átlagnál valamivel több szántóföld és a vízfolyások, régi meanderek menti fás növényzet határozza meg. A táj félig nyílt, intenzíven hasznosított, a parlagok aránya alacsony, 2-3%, így a terület gondozott képet mutat. A ligeterdők sűrűn mozaikos mintázata révén a táji látvány változatos. A települések többsége a Duna közelében van, természetes táji központ Mohács. A lakosság számára a Duna mentiség mint földrajzi helymeghatározás kézenfekvő és kifejezi a lakóhely alapvetően a folyó, nedves rét és ártéri erdő által meghatározott jellegét. Földrajzi orientációs támpont a Mecsek és a Villányi-hegység.

Drávaköz

340 km²

(Korábbi nevén Nyárád-Harkányi-sík.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Alsó-Dráva menti síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Villányi-hegység DK-i előterében található, magasabb hullámos síkságból a Dráva-felé alacsony ármentes síksággá ereszkedő térszín.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek teszik ki a táj 0,7%-át. A legnagyobb víztározó-láncolatot Töttös közelében alakítottak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 78% szántó (mérsékelt csökkenő arány), 8% erdő (vál-

tozatlan), 5,6% pedig a beépített felszínek területi részesedése. A bányá- és lerakóhelyként azonosított terület 88-ról 175 ha-ra nőtt, ami 0,5%, az országos adat (0,2%) duplája. Az OTRT szerint kb. 50-50%-ban mezőgazdasági, ill. vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló löszös hordalékkúp síkság, ahol csernozjom és réti talajokon cseres-tölgyerdő maradványokkal tagolt mezőgazdasági földhasználat jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység igen erősen átalakította a táj adottságait, polihemerőb kategóriába tartozik. Az autópálya, az árvízvédelmi gátak és a beremendi kőbányászat, ill. kisebb anyagnyerő bányák miatt a domborzat bolygatottsága is jelentős. A vízfolyások medre többnyire mesterséges, több víztározót létesítettek és sűrű a belvízelvezető csatornahálózat. A talajok tulajdonságait az intenzív szántóföldi használat alakította, a természetközeli növényzet pedig a kistáj területének már csak kevesebb mint 20%-án található meg. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok alapján mérsékelt erősödött az antropogén hatás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 5,6% (2000: 5,1%), ami kissé alacsonyabb, mint a megfelelő országos adat (6,2%). Az utak, vasutak és települések okozta tájökölógiai

Kislippó: (45.8282;18.5292) ÉNy-felé. Hátterben a Villányi-hegység (Szársomlyó: 442 m). (2016. október)

Beremend–Püspökbóly: (45.8194;18.4665) KÉK-felé (2016. október)

Majs: (45.8884;18.5947) É-felé (2016. október)

Beremend: (45.7817;18.4479) mészkőbánya (2016. október).

élőhely felszabdaltság szintje alacsony, a súlyozott fragmentációs érték $1,9 \text{ km}^2/\text{km}^2$ (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Töttöstől D-re, az országhatár felé eső terület, valamint az Egyházasharaszti–Kistapolca körzet elmaradottnak számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága $2,33 \text{ km}^2$, ami megfelel az ország síkvidékeire jellemző adatnak. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati változatosságot mutató szám igen alacsony 0,93 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű kártételek valószínűsége jelentős, amit főleg a komoly belvív- ill. aszálykitettség okozhat. 1931 és 2015 között 21-25 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása igen nagymértékben befolyásolhatja a jelenlegi tájhasználatot, nagy az átrendeződés valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A tájnak csak kevés védett területe van, 3%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzés típusába.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes. A Lippó környéki határmenti régióban igen kevés a régészeti lelőhelyek, műemlékek, és egyedi tájértékek száma. Csak néhány Siklós és Töttös közelében lévő erdőfoltot és közvetlen környékét javasolták

tájképvédelmi oltalom alá helyezni.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos síkság, vizuális arculatát döntően szántóföldi mezőgazdasági használat miatt nyílt, félig nyílt jelleg határozza meg. A táj gondozott, a parlagok aránya igen alacsony, 1-2%. A tájszerkezet alapvonása, hogy É-on, a táj kissé tagoltabb domborzatú részén a magaslatokat erdőfoltok foglalják el, D-en, a síksággá ereszkedő felszínen a fás növényzet ökológiai folyosóként inkább a völgyi vízfolyásokat kíséri. A kistáj belakottsága egyenle-

tes, Bólynak és Harkánynak van egy-egy kistájrészetre kisugárzó térszervező hatása. A lakosok önmeghatározásuk tekintetében köztes helyet foglalhatnak el az Ormánság és a Drávaszög között. Az országhatár ez utóbbi kapcsolatot jelentősen gyengíti. Az identitástudatot természetföldrajzi látványelemek csekély mértékben befolyásolják, említést érdemel azonban a Villányi-hegység, ill. a Mecsek, mint a horizonton felbukkanó határozott topográfiai támpont.

Harkány: divatos üdülőterületi köztér. 1866-ban Zsigmondy Vilmos irányításával itt létesült az ország első kiépített artézi termásvíz kútja. (2019. július)

Fekete-víz síkja

524 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Alsó-Dráva menti síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alföld drávavidéki nyúlványának része, a Zselictől D-re. A tagolt domblábi előtér D-felé hullámos síkságba megy át.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek a kistájból 1,1%-ot foglalnak el. Legnagyobb vízfelület a Sumonyi-halastó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 61% szántó (mérsékelt csökkenő arány), 19% erdő (változatlan), 6-6% pedig cserjés-sarjerdő, ill. gyepek. Az előbbi aránya erősen növekvő, a gyepeké mérsékelt csökkenő irányú. Az OTrT besorolása alapján a kistáj É-i része mezőgazdasági, D-i fele erdőgazdálkodási és vegyes földhasználati térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló magas ártéri hordalékkúp-síkság ártéri erdő talajon, és humuszos öntéstalajon kialakult, uralkodóan szántóföldi hasznosítású tájegység.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságai erősen megváltoztak, a terület nagyobb része polihemerób, az erdős, gyepek területek euhermerób típusba tartoznak. Jelentős a vízhálózat szabályozottsága, a talajok szántóföldi bolygatottsága és csupán 10-20%-án található természetközeli növénytakaró. A felszínborítás-változási adatok szerint az utóbbi három évtizedben jelentősen gyengült az antropogén terhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 2,7%, ami fele a megfelelő országos adatnak és 2000 óta minálisan, de csökkenő irányt vett (2,8%). A közutak, az egyetlen működő vasútvonal, ill. a települések által gátolt élőlénymozgások miatt fellépő fragmentáció szintje alacsony, súlyozott értéke 1,7 km/km², (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj minden települése elmaradottnak minősül.

Szörény: (45.9674;17.6765) D-felé parlagok és cserjés, sarjerdős foltok. Távolban a horvátországi Kalnik-hegység körvonala látszik. (2019. szeptember)

Okorág: (45.9215;17.8686) NyÉNy-felé, a Fekete-víz hídjáról (2016. október)

Adorjás: (45.8549;18.0525) D-felé (2016. október)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,9 km², ami pontosan egyezik az országos foltméret-átlaggal, az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest pedig (2,34 km²) sűrűbben mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám közepes 1,30 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek károkozása gyengén közepes mértékű lehet, leginkább a felhőszakadások, ill. az azt követő villámvizek miatt. 1931 és 2015 között mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma Bűrűstől K-re alacsony (11-20 év), attól Ny-ra pedig igen alacsony (7-10 év) volt. A jelenlegi tájhasználat érzékenysége igen nagy a várható éghajlatváltozással szemben.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csak minimális, összesen 12 ha-os részlete tartozik a Duna-Dráva NP-hoz. Natura 2000 madárvédelmi területté is csupán 11 ha-t nyilvánítottak. A fentiekhez képest az ún. különleges természetmegőrzési terület kiterjedése jelentős, a kistáj 14%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség nem éri el az országos átlagot, egyetlen komponens (egyedi tájérték, régészeti lelőhely, műemlék) tekintetében sem rendelkezik jelentős potenciállal. A kistáj kb. egynegyedére javasoltak tájképvédelmi oltalmat, gyakorlatilag a Fekete-víz és mellékvizei mentén elszórtan elhelyezkedő erdőfoltok területe jött szóba.

Sellye az Ormánság központi települése, korábbi (mező)városi rangját 1997-ben nyerte vissza (2018. július)

Drávafok: (45.8729;17.8234) homoktövis és nyárfa ültetvény (2018. július)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj gyengén tagolt síkság, arculatára a szántóföldeknek országos átlaghoz közeli aránya mellett az erdőfoltoknak van erős hatása. Az erdők nem egyenletesen szétszórtnak, hanem néhány nagyobb tömböt képezve – elsősorban a Fekete-víz mentén – helyezkednek el, és ott félig zárt tájképet eredményeznek. A művelt területek vizuális tagoltsága közepes szintű és sok a kisméretű vízfolyás. A parlagok aránya igen alacsony, így a tájnak gondozott, intenzíven használt arculata van. A kistáj egyenletesen belakott, a legnagyobb település Sellye már ormánságinak számít. A táj egésze az É-i tájhatártól nem messze található Szigetvár vonzáskörzete. A lakosság identitását is „szigetvidékinek”, mintsem baranyainak lehet mondani, amely önmeghatározásban halványan felbukkan az egykor mocsaras, vizekben bővelkedő táji jelleg. Földrajzi orientációs támpontként szolgál a közeli Mecsek, a táj K-i részéről pedig a Villányi-hegység látványa. D-felé feltűnnek a horvátországi hegyvidékek (Kalnik, Bilo) is.

Drávafok: az aleppói cirok (*Sorghum halepense*) az egyik rohamosan terjedő özönnövény (2018. július)

Baranya–Eszéki-Dráva-sík

517 km²

(Korábban Dráva-sík néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Alsó-Dráva menti síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alföld legnyugatibb kistája, a Dráva középső folyása mentén kialakult alacsony fekvésű, tökéletes ártéri sík.

■ **Éghajlati körzet:** Gordisától Ny-ra meleg – mérsékelt nedves, K-felé meleg – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek területe némileg emelkedik, jelenleg a kistáj 5%-át teszi ki, amiből a két típus kb. egyenlő arányban részesedik. A 2010-es években az ún. Ős-Dráva program keretében jelentős vízügyi revitalizációs beavatkozásra került sor.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 55% szántóföld (jelentősen csökkenő), 21% erdő (mérsékelt emelkedő), 8,5% pedig cserjés (jelentősen növekvő) területi részesedéssel. Az OTfT a kistáj Vejtőtől Ny-ra lévő részét vegyes területfelhasználású, K-felé szántóföldi mezőgazdasági térségként tartja nyilván.

Drávasztára: (45.8102;17.8298) K-felé. Balra a mentesített ártér a Dráva gátjáról nézve. (2018. július)

■ **Földrajzi tájtípus:** Holtmedrekkel tagolt mentesített ártér, réti öntésföldeken, mocsári erdőtalajon létrejött ártéri ligeterdő maradványokkal mozaikos szántóföldi táj.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistájban nagyszabású vízrendezési munkák voltak és talaját a mezőgazdasági tevékenység is erősen alakította. A természetközeli növényzet aránya alacsony 20-30%. Emiatt a táj a polihemerób kategóriába került, de vannak kevésbé igénybe vett, euhemerób részei is. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok jelentősen gyengülő antropogén hatást mutatnak.

Kisszentmárton–Mailáth-puszta: (45.7862;18.0522) É-felé. Az országhatárhoz közeledve egyre több a parlagterület. (2016. október)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya igen alacsony, 2,2% körül stagnál (2000: 2,2%). Az utak, vasutak és települések természetes élőhelyeket feldaraboló hatása mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 1,2 km/km², az országos átlag felét sem éri el (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint az egész kistáj elmaradottnak minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A terület földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,53 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) jóval mozaikosabb tájat jelent. A Shan-

Lakócsa: (45.8958;17.7126) D-felé, ez a csatorna az Ős-Dráva komplex tájgazdálkodási program megújított vízkormányzási rendszerének egyik fő eleme (2016. október)

Szentborbás: már száz állandó lakosa sincs ennek az Árpád-kori, egykor horvát (sokác) betelepülőkkel gyarapodott községnek (2018. július)

non-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező szám 1,43 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti okok miatti veszélyeztetettség valószínűsége közepes, főleg az ár- és belvíz okozhat károkat. Jelentős a kistáj aszályérzékenysége, valamint közepes gyakoriságú a felhőszakadások előfordulása. Az 1931 és 2015 között azonosított súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma Lakócsától Ny-ra már igen alacsony (7-10 év), attól K-felé alacsony (11-20 év) volt. A prognosztizált éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 11,5%-a tartozik a Duna-Dráva NP-hoz és 21%-át sorolták a Natura 2000 különleges élőhelymegőrzési típusba.

Matty-i utcárészlet, az enyhe, szubmediterrán telekhez alkalmazkodó növények a kistáj több községében jellegzetes utcadíszek (2016. október)

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűségi nyilvántartásokban kifejezetten szerény számú régészeti, épített vagy egyedi tájérték található. Tájképvédelemre javasolták a kistáj területének kb. 30%-át, pl. a Tótújfalu–Felsőszentmárton közti terület, valamint kis kiterjedésű foltokban az ártéri ligeterdőket és környéküket.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj ár- vizektől mentesített folyómenti síkság, fontos ökológiai folyosóként működő, védett ártéri ligeterdővel. A Drávától távolabb is magas az erdőfoltok aránya, de itt a szántóföldek uralkodnak a táji látványban. A parlagok aránya alacsony. A településhálózat sűrű, egyenletes területi eloszlásban, kivétel nélkül apró, vagy kis községek alkotják. A környék térszervező központja Sellye és Harkány épp kívül esik a kistáj határán. Az ormánsági identitástudat fontos eleme az aprófalvas, szántók és erdők mozaikja uralta táji látvány. Alig van közvetlenül a folyópartra települt falu, mert a betelepülők a folyótól távolabbi magaslatokat, az ún. ormákat szállták meg. Maga a Dráva-folyó a mentális környezetkép viszonylag gyenge objektuma, inkább az ártéri erdősávnak van határozott szerepe a topográfiai önelhelyezésben. Jó topográfiai támpont a D-felé feltűnő Horvát-középhegyvidék, a Papuk körvonala.

Matty: (45.7915;18.2598) Ny-felé (2016. október)

Pilis–Alpári-homokhát

1286 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytáj részlet: Alföld

Középtáj: Duna–Tisza közti hátság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Duna–Tisza közti hátság ÉK-i része, enyhén hullámos, homokbuckás síkság. A földtani, talajtani okok mellett habitusát tekintve is indokolt volt a Tiszakécskétől D-re húzódó, elkeskenyedő területet is a kistájhoz kapcsolni.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz, Pusztavacs környékén mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű víz-, ill. vízenyős, mocsaras felszínek részaránya elenyésző (0,2%).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 37% szántóföld (erősen csökkenő arány), 25% erdő (mérsékelt növekvő kiterjedés), továbbá 11-11%-ot tesznek ki a gyepek, ill. a cserjés, sarjerdős felszínek. Ez utóbbiak aránya gyorsan gyarapszik. A

Jászkarajenő: (47.0675;19.9893) ÉK-felé (2018. augusztus)

Nyársapát: (47.0593;19.8571) DK-felé (2016. április)

Tiszakécske: (46.9284;20.0162) DDK-felé, jól látható a tavasi szélélerózió (2016. április)

homoki szőlők területe 1,4%-ra csökkent, 7%-ra nőtt viszont a kert művelési ágé. Az OTRT alapján a kistáj É-i és középső része jórészt erdőgazdálkodási térség, D-i részén túlsúlyba kerül a vegyes és a szántóföldi mezőgazdasági területfelhasználás.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, jellemzően humuszos homok és réti szikes talajok fedte homokvidék, telepített erdőkkel és homokpusztarétek maradványokkal.

■ **Emberi hatáserősség:** Az intenzív emberi használat miatt a kistáj α -euhemerób kategóriába tartozik. A bolygatottság elsősorban a vízfolyások szabályozásából ered, a szántóföldi művelés hatására pedig módosultak a talajok eredeti fizikai és kémiai tulajdonságai. Természeti közei növényzet csak a kistáj 15-20%-án lehet fel. Az 1990 és 2018 közötti űrfelvételeken azonosított felszínborítás-változások alapján mérsékelt gyengült az antropogén hatás.

Püsztvác: (47-2006;19-5628) Ny-felé, az ország geodéziai középpontja (ld. Geodéziai jeleknél) (2017. június)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 5,4% és lassan emelkedő tendenciát mutat (2000: 4,8%). A közutak, vasutak és települések élőhelyfelszabdalo hatásának szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,4 km/km² ami bár elmarad az országos átlagtól (3,4), alföldi viszonylatban nem elhanyagolható terhelés az élővilág számára. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Püsztvác–Csemő–Jászkarajenő vonal mentén fekvő községek, valamint Tiszaalpár elmaradott településeknek számítanak.

■ **Tájmetriai adatok:** A területhasználatot interpretáló CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,51 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) igen alacsony érték, közel van a dombvidéki átlaghoz (1,43 km²). A tájegység emiatt alföldi összehasonlításban sűrűn mozaikos szerkezetű. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati foltok változatossága magas 1,75 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek és tájérzékenység:** Jelentős a természeti csapások veszélye, mert igen erős a széleróziós- és az aszályfenyegetettség. 1931 és 2015 között 38-40 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A tájegység 6,7%-a Natura 2000 szabályozás madárvédelmi, 10,4%-a pedig a különleges természetmegőrzési előírásainak van alávetve.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes. Tiszaalpár történeti település számottevő régészeti potenciállal, műemlékekben viszont Nagykőrös a leggazdagabb. Az egyedi tájértékek száma Kocsér és Jászkarajenő térségében magasabb. A kistáj Csemőtől Jászkarajenőig húzódó erdeit, ill. ezek közvetlen vizuális környezetét, valamint a Lakitelektől Ny-ra lévő erdők környezetét ítélték tájképvédelemre méltónak.

Kocsér: telepített nyárfás, az előtérben a homokvidékek legagresszívabb özönfaja a seelyemkóró (Asclepias syriaca), amely a 19. sz. elején terjedhetett el. Kitaibel Pál még nem említi. (2018. augusztus)

Albertirsa határában: a táj arculatát jelentősen befolyásoló villamosenergia elosztó központ (2016. június)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos homokvidék, amelynek vizuális arculatát a telepített nyárfa és akácerdők, valamint a homokgyepek uralják. A szántóföldek szélerózió elleni megvédése érdekében az 1950-es években sok erdősávot telepítettek, amelynek a táj látványában jelentős szerepe van, a látkép félig nyílt. A parlagon

maradó felszínnek aránya jelentős, 10%-hoz közelít, ami miatt a táj egyes részei mérsékelt intenzíven hasznosított képet nyújtanak. A kistáj egész területén jellemző a tanyák jelenléte. Sűrű a településhálózat a tájegység É-i részén, Újhartyán és Cegléd közötti sávban. Cegléd központi szerepköre kihat a táj jelentős részére. A lakosság identitását a „homokhátsági” megjelölés fejezheti ki, ennek egyértelmű a természetföldrajzi tartalma. Az erdők helyén egykor kiterjedt legelők voltak, ezáltal a táj még a 19. sz. elején is sokkal nyíltabb látványt nyújtott. Kevés az önelhelyezést segítő földrajzi objektum, É-on a Gödöllői-dombság, DK-en a Tisza közelsége játszhat ilyen szerepet.

Kiskunsági-homokhát

2603 km²

(A korábbi Kiskunsági- és a Bugaci-homokhát kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Duna–Tisza közti hátság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Hazánk legnagyobb kiterjedésű kistája, a Duna-Tisza közti hátság központi részén, enyhén hullámos, homokbuckás síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős felszínnek részeseése 2,8%, de csapadékhiányos időszakban ennek csak töredéke áll víz alatt. A legtöbb tó Soltvadkert és Bugac környékén található.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 23% erdő (amiből 18% a lombhullató, 5% pedig tűlevelű)

Izsák: (46.8095;19.3862) NyDNY-felé, a homoki szőlők vidéke (2017. július)

Csengőd–Kullér: (46.7249;19.3165) KDK-felé (2017. július)

fajokból áll, ez utóbbi kiterjedése erősen csökken). A 19-19%-nyi a szántóföldek (erősen csökkenő), ill. a gyepek (mérsékelten csökkenő) területi részeseése. Csökkent a szőlők (10%), változatlan a kertek kiterjedése (7%). Az OTT szerint É-on erdő, vegyes hasznosítású és mezőgazdasági térségek egyaránt vannak, D-felé egyre inkább az erdőgazdálkodás dominál.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelten kontinentális éghajlatú, félig kötött homokvidék, ahol a buckaközi mélyedésekben futóhomok és humuszos homok valamint szikes talajok vannak, s ezeken telepített erdők és homokpuszta-erő maradványok alkotnak sajátos élőrendszert.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj jelenlegi természeti adottságai β-euherórb bolygatottsági szintet képviselnek. A domborzat kismértékű, a vízhálózat közepes mérvű változásokat szenvedett. Az erdőtelepítések és különösen a szántóföldi műve-

Fülöpháza: homoki borókás a Kiskunsági NP-ban (2010. július)

Kunadacs: (46.9345;19.3244) É-felé. Víhar előtt...
(2015. június)

lés hatására a talajok tömörödése révén jelentősen változtak a talajkémiai tulajdonságok. Részen az erős gyomosodás miatt a természetközeli növényzet a kistáj területének csupán 20–25%-án található meg. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok alapján jelentősen gyengült az antropogén hatás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke a 2000-ben regisztrált 2,8%-ról 3,1%-ra emelkedett, ezzel eléri az országos átlag felét. A közutak, vasutak és a települési beépítés élőhelyeket feldaraboló hatása alacsony szintű, a fragmentációs érték 1,6 km/km², szintén fele az or-

Bócsa: (47.6287;19.5063) K-felé (2019. szeptember)

szágosnak. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség indikátora szerint Tatárszentgyörgy, Szank, valamint Kecel térsége számít elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát megmutató CORINE foltok közepes nagysága 1,24 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adattól (2,43 km²) lényegesen elmarad, tehát a mozaikosság sokkal nagyobb, mint a legtöbb alföldi tájban. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változottsága igen magas 2,05, az ország 2. legmagasabb ilyen értéke (az országos érték 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások összességében jelentős károkat okozhatnak. Egyránt komoly a szélrózsiós, az aszály- és a belvíz-fenyegetettség. Az 1931 és 2015 között regisztrált szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma magas: 28-33 év volt. Éghajlatváltozás esetén igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, az átstrukturálódás valószínűsége.

Fülöpháza: nyílt homokbuckák tipikus növénye a báránypirosító (*Alcanna tinctoria*) (2010. május)

■ **Természetvédelem:**

A kistáj 9,7%-a a Kiskunsági NP része. Natura 2000 besorolást kapott 2,5%-nyi madárvédelmi és 19,4% különleges természetmegőrzési terület.

■ **Értéktár:**

Az értéksűrűség Dabas és Kiskőrös környékén közepesen magasabb, máshol nem éri el az országos átlagot. Említhetők Örkény régészeti lelőhelyei, Dabas műemlékei és Kiskőrös-Soltvadkert szőlőműveléshez kapcsolódó értékei. A kistájnak felére terjesztenék ki a tájképvédelmet, igen mozaikos mintázattal lényegében a Kiskunsági NP által kezelt felszínekről és az erdőterületekről lehet szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:**

A kistáj homokbuckás enyhén hullámos síkvidék, amelynek tájképi habitusát a nagyarányú erdőtelepítések számottevően megváltoztatták. A szántók és a gyepek felszínek azonos arányt képviselnek, ezáltal a táj helyenként félig nyílt jellegű. Az átlagosnál jóval több a parlag (8-10%). Ehhez járul a számos lakatlan, vagy alig gondozott tanya látványa. A táj társadalmi-gazdasági központi szerepköréit viselő városok a szomszédos löszvidéki tájegységben találhatóak: Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas. A lakosság identitása kiskunsági, aminek van némi természetföldrajzi képzete, más kérdés, hogy az az erdőtelepítések előtti, kopár homokbuckás legegővidéket idézik fel, ami ma már egyáltalán nem jellemző látkép.

Kerekegyháza: egy idegenforgalmi programokra berendezett tanya (2010. július)

Kiskunsági löszös hát

1333 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Duna–Tisza közti hátság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Két homokhát; a Kiskunsági- és a Pilis–Alpári között található löszös üledék fedte, enyhén hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek a kistáj 2%-át foglalják el. DK-i részén vannak ingadozó nagyságú szikes tavak: Sóstó, Fehér-tó, Büdös-tó, Csaj-tó stb.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 58% szántóföld (erősen csökkenő arány), 13% gyepek (változatlan), 9% pedig erdő (erősen növekvő) területi részesedéssel. Az országos adat kétszerese és változatlan a kertek-gyümölcsösök területi aránya 7,5%. Az OTTr szerint a kistáj mezőgazdasági, ill. vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, mély talajvízállású löszös síkság, ahol meszes, vagy réti csernozjom talajon uralkodóan szántóföldi használat jellemző. (Vannak szikes foltok, tavak is).

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység a tájalkotó tényezők eredeti tulajdonságaiban erős nyomot hagyott, a táj α-euhermerób típusú. A domborzat mérsékelt, a vízhálózat erősebben módosult, a talajok adottságait pedig főleg a folyamatos

intenzív művelés hatására fellépő tömörödés következményei sújtják. A természetközeli növényzet a kistáj 20-30%-án van meg, elsősorban a szikes gyepek tartoznak ide. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint táji szinten területileg kiegyenlítették egymást a sok helyen erősödő, másutt viszont gyengülő antropogén hatások.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 6,1% az országos adatnak megfelelő és gyorsan emelkedő arány (2000: 5,4%). Az utak, vasutak, települések általi élőhelyfedarabolt-ság szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,2 km²/km², az országos átlag 2/3-a. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj D-i részén, nagyjából a Fülöpjakab–Csanytelek között húzható vonaltól DNy-ra van egy elmaradott településcsoport.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,78 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz (2,43 km²) képest alacsony érték, közelebb áll az országos foltnagyság középértéké-

Kecskemét–Borbás: (46.9191;19.8081) ÉK-felé (2016. március)

Kiskunfélegyháza: (46.6877;19.7844) DNy-felé (2016. március)

Kecskemét: (46.9712;19.7382) ÉNy-felé (2017. július)

Pálmonostora: (46.6194;19.9918) DNY-felé, tájkép kora tavaszi belvizekkel (2016. március)

hez (1,9 km²). A táj mozaikossága tehát nagyobb, mint az alföldi átlag. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám közepes 1,44 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyeztetettség jelentős, súlyos a széleroziós, aszály- és belvízkitettség, valamint közepes mérvű az árvízfenyegetettség. 1931 és 2015 között a súlyosan aszályosnak mért (PAI>6) évek száma Városföld és Nyárlőrinc térségében országosan a legmagasabb volt; 47 év, gyakorlatilag a 84 regisztrált év közül minden második. Az előrejelzett éghajlatváltozás következtében igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átformálódásának valószínűsége.

■**Természetvédelem:** A kistáj 4,8%-a a Pusztaszéri TK része. Natura 2000 madárvédelmi besorolást kapott 4,9%-a, 4,5%-a pedig különleges természetmegőrzési védettséget élvez.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség É-on közepes, D-en alacsony. Kecskemét és Kiskunfélegyháza műemlékei mellett csak a szőlőműveléshez kapcsolódó épített objektumok érdemelnek említést, egyébként sem régészeti, sem egyedi tájértékek szempontjából nem kiemelkedő térség. A kistájnak a DK-i részére nézve javasoltak tájképvédelmet. Alapvetően a Péteri-tavi és a Pusztaszéri TK-ról van szó, valamint a Kiskunfélegyházától K-re lévő Sóstó környékéről.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos síkság, amely többnyire nyílt, szán-

tóföldi parcellák mozaikja alkotta látképet nyújt. A táji átláthatóság magaslatok hiányában mérsékelt. Jelentősebb erdőfoltok csak Kiskunfélegyházától D-re vannak, egyébként a fás növényzetet a mezővédő és utak menti fasorok, kisebb facsoportok képviselik. A parlagok aránya valamivel kevesebb, 3-4%, mint a környező homokháti vidékeken. A táj összességében gondozott, intenzíven megművelt kulturtáj. Természetes tájközpont Kecskemét. A lakosok identitása egyértelműen kiskunsági, bár a löszvidéken a kiskunsághoz tapadó homokbuckás tájképi megjelenés nem jellemző. Ugyanakkor a szikes, gyepes foltok, a kunsági legeltető állattartás megmaradt helyszíneinek szintén van önmeghatározást kiegészítő vizuális tájképi tartalma. A topográfiai önelhelyezés számára nincs megfelelő földrajzi orientációs objektum.

Kecskemét: egy meghitt zug a nagyvárosban. A Szt. Miklós templom udvara, háttérben a Lechner Ödön tervezte város-háza (1897). (2017. július)

Kiskunfélegyháza: Petőfi kőbe vésett sorai a tájszeretetet kifejező legszebb magyar versek egyike... (2018. december)

Szabadka – Majsai-homokhát

1776 km²

(Korábban Dorozsma – Majsai-homokhát néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Duna–Tisza közti hátság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Duna–Tisza közti hátság országhatáron túl is folytatódó, enyhén hullámos, homokbuckás síksága, számos elzárt, lapos terepi mélyedéssel.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. mocsaras felszínek aránya 1,1%. Jelentős állóvíz a Harkai-tó a Dong-éri-főcsatornán, és a kelebiai halastavak. Természetes eredetű Mórahalomnál a Nagy- és a Kis-Széksóstó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 32% szántóföld (erősen csökkenő arány), 19% erdő, amiből 16% lombhullató (mérsékelt növekvő arány) 3% tűlevelű (mérsékelt csökkenő arány), 17% pedig kert és gyümölcsös (változatlan) területi részesedéssel. Arányaiban ebben a kistájban van a legtöbb kert-gyümölcsös által hasznosított terület. (Ezen kívül 0,9% a szőlők területe). Igen erősen nőtt

Mórahalom: (46.2089;19.9322) K-felé (2016. március)

Balástya: (46.4315;20.0675) DDK-felé (2017. május)

a cserjés, sarjerdős felszínek aránya (8%). Az OTT-ben a Harkakötöny – Ásotthalom vonaltól Ny-ra lévő terület erdőgazdálkodási, attól K-re pedig vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, humuszos homoktalajú egyenetlen síkság, a buckaközi mélyedésekben réti szikes talajok vannak és a földhasználat feltűnően mozaikos.

Öttömös: a kistáj Ny-i részén gyakori az egykori gyümölcsösök helyén lévő gyomos parlagok látványa (2019. szeptember)

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység közepes mértékben bolygatta, a kistáj területén váltakozik a két euhemeróbb kategória. A domborzatot és a vízhálózatot közepes mértékben, a talajokat erőteljesebb antropogén hatások érték. Természetközeli növényzet fedi a terület 20-25%-át. A táj egészét tekintve az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok szerint mérsékelt gyengült az antropogén terhelés.

Zsana: (46.3900;19.6454) DNy-felé. Mélyen a sovány talaj alatt van az ország legnagyobb több mint 2 millió m³-es földgáztárolója. (2017. május)

■**Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 3,3% (2000: 3,1%). A közutak, vasutak és települések révén előálló tájökölógiai fragmentáció szintje alacsony, súlyozott értéke 1,5 km/km² az országos átlag (3,4) felét sem éri el. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a városok, (Kiskunhalas, Kiskunmajsa, Kistelek, Mórahalom), ill. néhány városkörnyéki község kivételével a falvak mindegyike elmaradt.

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát bemutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,18 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) sokkal mozaikosabb tájat jelent. Nyilván a kertek, a gyümölcsösök a szőlőültetvények és a cserjéseknek köszönhetően. Ennek megfelelően a Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változottsága is igen magas 1,85 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** Súlyos lehet a széleróziós károk mértéke, nagy az aszályveszély és a belvízelöntés általi fenyegetettség. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma a Mórahalom–Kistelek vonaltól K-re országosan a legnagyobb; 45-47 év volt. Az éghajlat megváltozása miatt igen nagy a valószínűsége a jelenlegi tájhasználat nagymérvű átrendeződésének.

■**Természetvédelem:** A kistájat 2 TK is érinti; a Körös-éri TK 1,2%-al, a Pusztaszeri TK 0,4%-al részesedik a területből. A Natura 2000 madárvédelmi kategóriába sorolt terület 3,8%, a különleges természetmegőrzési típusba pedig a kistáj 2,5%-a került.

■**Értéktár:** Az összegzett értéksűrűség a közepes szint alatt marad. Műemlékek tekintetében szinte csak Kiskunhalas említhető. Pusztamérges régészeti lelőhely és számottevő a borkultúrából eredő értékek száma. Tájképvédelemre a kistáj 1/3 részét érdemesítették, a Ny-i tájrészen az erdőfoltok és tágabb környékük, K-i, DK-i részen pedig a Tisza felé igyekvő vízfolyások menti területsávok tartozhatnak bele.

Kistelek: napenergia gyűjtő telep az ország napfényben leggazdagabb - 2000 óra fölött - részén (2017. május)

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj homokbuckákkal, kisebb-nagyobb buckaközi laposokkal tagolt, félig nyílt, változatos felszín, amelynek tájképi megjelenését homogenizálja a jelentős akác és nyárfaerdő borítottság. A táj K-i részén, ahol a domborzat egyre inkább hullámos síkságba megy át, a szántóföldek a tanyás beépítettséggel kombinálódva adnak egyedi tájképi megjelenést. A parlagok aránya főleg a Ny-i részen igen magas, 10% fölötti. A K-i rész földhasználati mozaikosságát növeli a kert művelési ág elterjedtsége. A kistáj Ny-i része, pl. Zsana környékén erősen településhiányos, a tanyák elnéptelenedése is elsősorban itt tapasztalható. A központi funkciók a nagy kiterjedésű tájban Kiskunhalas, Kiskunmajsa és Mórahalom között oszlik meg, de Szeged vonzó hatása mindenütt erős. A táj lakói „alsó-kiskunsági-nak” mondhatják magukat, bár a K-i tájhatárhoz közelítve egyre inkább erősödhet a „tiszamentiiség” érzés. A kiskunsági identitáshoz eredetileg a homokbuckás legelőterület arculat tapadt, amiből mára – ebben a kistájban – szinte semmi nem maradt.

Kiskunhalas: a halasi csipke motívumvilágának városképi megjelenése (2019. szeptember)

Illancs

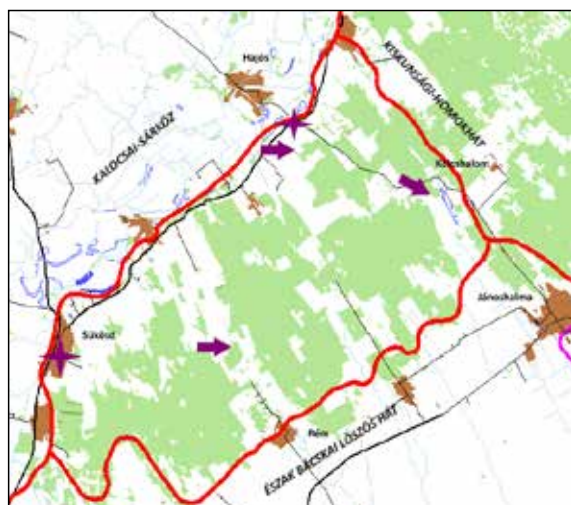
265 km²

(D-i részén kisebb tájhatár módosítás történt.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Bácskai síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kiskunsági-homokhát folytatása DNy-felé, a Kalo-csai-Sárköz és az Észak-bácskai löszös hát között, közepes magasságú tagolt hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek csak 0,6%-ot foglalnak el a kistáj területéből.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 51% erdő (változatlan arány), 17% szántóföld (mérsékelt csökkenő irány), 12% pedig a cserjés és sarjerdő (igen erősen növekvő; 2000: 6,2%) területi részesedéssel. Változatlan és az országos adat (1,1%) többszöröse a

Rém: (46.2634;19.1216) Ny-felé. Feltűnően sok a parlag... (2016. szeptember).

Hajós: egy ritka földhasználati kombináció a homokdombok lejtőin: mák, szőlő és akácerdő (2016. május)

szőlők 5%-os területfoglalása. Az OTRT szerint a kistáj erdőgazdálkodási térség, csak peremlein vannak szántóföldi mezőgazdasági tájrészletek.

■ **Földrajzi tájtípus:** Kötött és félig kötött buckás homokvidék, ahol futóhomok talajon telepített akác és nyárerdők, homokpusztarét maradványok váltakoznak.

■ **Emberi hatáserősség:** A β -euhermerőb bolygatottsági szintbe tartozó kistáj, ami mérsékelt intenzitású földhasználatot jelent. A domborzat és a vízhálózat átalakíttósága csekély, a talaj a nagymérvű erdőfedettség következtében mérsékelt erodált és tulajdonságai is kevésbé változtak. Intenzívebb igénybevétel a szőlőterületekre jellemző. A természetközeli növényzet aránya igen alacsony 10%. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok szerint jelentősen gyengült az antropogén hatás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A kistájban csak 2 település van, azok is annak peremén lévő községek. Így a beépítettség mértéke 2,4%, igen alacsony (2000: 2,2%). A ritka belakottság mellett vasút nem, közút is csak alig érinti, súlyozott tájökölógiai fragmentációs értéke ezért nagyon alacsony, 0,7 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint alulfejlett térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát bemutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,13 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) lényegesen mozaikosabb tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét kifejező szám magas 1,63 (az országos átlag 1,41).

Rém: (46.2634;19.1216) K-felé. Új erdőtelepítés előkészítése. A szokatlan helynév német eredetű (Rim) és nincs köze a kísértetekhez... (Kiss L. 1980). (2016. szeptember)

Kéleshalom: (46.3551;19.2249) DK-felé (2017. május)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károk összességében közepes szintű, de ezen belül igen komoly az aszály- és szélrózsiós fenyegetettség. 1931 és 2015 között 26-30 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatására igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, jelentős átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A tájegység összesen 8,6%-án érvényesíthető a Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolásból eredő védettség.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony szintű. Sükösd történelmi település, számottevő a régészeti lelőhelyek száma is, és a táj ÉNy-i részén a borvidékhez történő kapcsolódásnak is van értéksűrűség növelő hatása. A tájegység területének

Sükösd: a falut a 19 század elején telepítették át az árvíz-járta őszikösi helyszínről, ekkor lett (tájföldrajzilag) illancsi település... (2018. december)

több mint felét javasolják tájképvédelemre, gyakorlatilag az erdővel fedett részéről van szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hullámos homokfelszín, amelyen többnyire nagy kiterjedésű telepített erdők vannak. A táj emiatt zárt, vagy félig zárt, az emberi tevékenység intenzitása alacsony, kivéve a Sükösd és Hajós környéki szőlőterületeket. Az erdőtagok között helyenként szántóföldek, legelők vannak, de igen magas, 10% körüli a parlagok aránya. Jelentős az özönnövények általi fertőzöttség, emiatt összességében a táj elhanyagolt képet nyújt. A táj vizuális karakterét az erdőfedte, helyenként élénken hullámos felszín, a homokbuckák szabályos ismétlődése jellemzi. A 2 tájhatáron belüli település szerény lakosság száma miatt nem nagyon lehet „illancsi” identitásról beszélni. Nyíltabb tájrészekben földrajzi orientációs támpontként a horizonton feltűnik a Mecsek körvonala.

Hajós: a község a Kalocsai-Sárközben fekszik, a pincesor vizsont már az illancsi lejtőkre épült (2018. december)

Észak-bácskai löszös hát

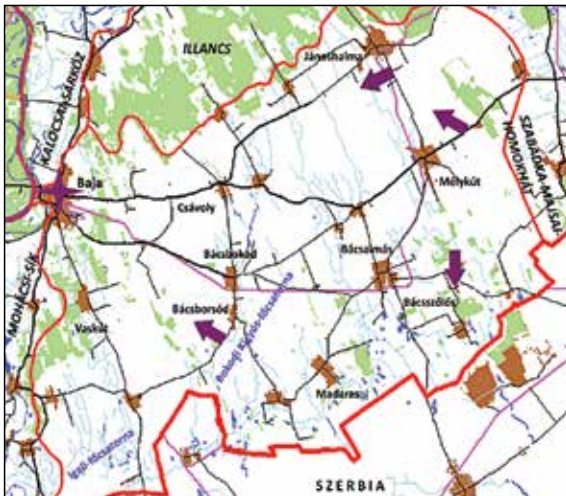
1333 km²

(Korábban Bácskai löszös síkság néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Bácskai síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Enyhén hullámos síkság a Duna–Tisza köze D-i részén, amely az országhatáron túl – a Telecskai-löszplatóban – kiszélesedve folytatódik.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. mocsaras felszínek aránya alig 0,3%, de sok helyen van a kisebb csatornák, erek vízének felduzzasztásával nyert víztározó, pl. Bokodi Kigyós-, vagy az Igali-fő-csatorna mentén.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 79% szántóföld (változatlan arány), 8% erdő (mérsékeltten növekvő), 4,3% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTT szerint a kistáj Bácsszőlős szőlőgazdálkodási körzete kivételével szántóföldi mezőgazdasági terület.

■ **Földrajzi tájtípus:** Enyhén hullámos löszös síkság, ahol a mély talajvízállású meszes csernozjom talajon intenzív szántóföldi gazdálkodás dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistajat polihemerób viszonyok, azaz erősen átalakított természeti adottságok jellemzik. A szántóföldi gazdálkodásnak

Mélykút: (46.2367;19.4340) ÉÉNy-felé (2017. május)

Bácsszőlős: (46.1283;19.1456) D-felé (2016. szeptember)

köszönhetően szabályozottak a vízfolyások, a talaj tömörödött és kémiai tulajdonságai is számottevően megváltoztak. Természetközeli növényzet a terület alig 5-10%-án található. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok szerint jelentősen gyengült az antropogén hatás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,3%, az országos átlag 2/3-a, és némileg növekszik (2000: 4,1%). A közutak, vasút ill. települési térfoglalás viszonylag alacsony szintje miatt az élőhelyek felszabdálódása mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,0 km/km² jóval az országos átlag (3,4) alatt van. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Baja és Bácsbokod közötti térség kivételével elmaradott terület.

Jánoshalma: (46.2666;19.3506) NyDNy-felé (2017. május)

Bácsborsód: (46.0804;19.1482) ÉNy-felé (2019. szeptember)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 3,74 km², az ország legkevesbé mozaikos vidékének egyike. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatosságát kifejező szám igen alacsony 0,89 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károkozás valószínűsége és mértéke közepes szintű, de súlyos lehet az aszály- és közepes mértékű a belvíz-fenyegetettség. 1931-2015 között 26-29 szélsőségesen aszályos (PAI>6) évet azonosítottak. A várható éghajlatváltozás hatására igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat átrendeződésének valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj alig rendelkezik védett természeti területtel, csupán 0,6%-ot kitevő Natura 2000 különleges természetmegőrzési területekre vonatkoznak ilyen előírások.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű, Vaskút történeti település, Baja pedig jelentős műemlékállománnyal rendelkezik. A régészeti lelőhelyek száma Csávoly környékén magas, az egyedi tájértékek inkább a kistáj Ny-i részén gyakoribbak. Az értékpotenciált növeli a bortermelő kultúrához kapcsolódás. Csak Vaskúthoz és Madarashoz közeli erdők esetében javasoltak tájképvédelmi státust.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, a nagyparcellás szántóföldek miatt jól belátható, nyílt térség, de magaslatok híján a térélmény kevésbé látványos. A parlagosodás alacsony

Baja: a Sugovica (Kamarás-Duna) (2019. szeptember)

szintű, a táj gondozott, használati intenzitása magas. Némi változatosságot jelent a szőlőművelés a bácsalmási homokvidéken. Települései nagy kiterjedésűek, térszervező hatása Bajának van, de tájperemi fekvése miatt az ÉK-i részek már inkább Kiskunhalas felé vonzódnak. A lakosság identitását illetően a dunamentiség és a kiskunsági önmeghatározás között határozottan jelentkezik egy bácskai pozicionálás. Ennek azonban természetföldrajzi objektumokhoz köthető tartalma alig van, legfeljebb maga a nagy-kiterjedésű néhány enyhén hullámos sík, ill. a „végtelen” szántóföldek látványa. A „bácskaiság” érzést jelentősen elsorvasztotta a trianoni határmegvonás, a történelmi Bácska nagy részének elvesztése.

Baja: Szentháromság tér. A városnak a kereskedelmi haszonból már a 19. században futotta utcakövezésre, gázvilágításra, telefonhálózatra. (2019. szeptember)

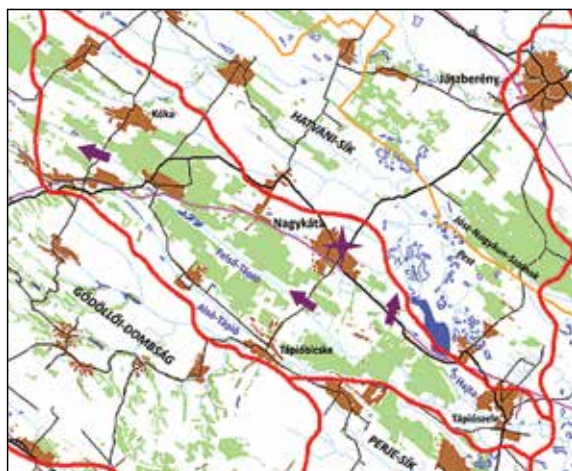
Tápió-vidék

263 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Észak-alföldi-peremvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Gödöllői-dombság DK-i előtere, enyhén tagolt hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** ÉNy-i részén mérsékelt meleg – száraz, DK-en meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb víz-, ill. vizenyős felszínek aránya 1%, kb. fele-fele arányban nyílt víz és mocsaras térszínek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 35% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 17% cserjés és sarjerdő (igen jelentős emelkedés, 2000-ben 5,4%) 16% erdő (igen erős csökkenés, 2000-ben még

Kóka: (47.4656;19.5602) telepített nyárfás (2016. június)

24,7%). Messze az országos átlagon (3,6%) felül van a kert-gyümölcsös művelési ág 8%-ot kitevő területe. Az OTrT a kistájat nagyobb részt erdőgazdálkodási térségként tartja számon, kivéve az ÉNy-i részt, ahol a vegyes típusú területfelhasználás dominál.

■ **Földrajzi tájtípus:** Homokos, kavicsos hordalékú síkság, humuszos homoktalajon vegyes mezőgazdasági hasznosítású kistáj.

■ **Emberi hatáserősség:** Az egykori természeti adottságokat az emberi tevékenység már jelentős mértékben megbolygatta, a táj α -euhemerób típusú. A változásokat elsősorban a vízrendezések okozták, aminek következményeit a talajok minden fizikai és kémiai tulajdonságán ki lehet mutatni. A természetközeli növényzet mára visszaszorult a tájegység területének 25-30%-ára. Az 1990 és 2018 között lezajlott művelési ágváltások hatására jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 11%-os, közel duplája az országos átlagnak. A közutak, a vasút és a települések élőhelyfeldaraboló hatásának szintje magas, súlyozott értéke 4,0 km/km², ami magasabb az országos átlagnál és alföldi viszonylatban kifejezetten erős fragmentáltságot jelent. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradottnak besorolt település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát megmutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,37 km², ami messze elmarad az ország síkvidékeire jellemző adattól (2,43 km²), megfelel a dombvidéki átlagnak (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság igen magas 1,81 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások veszélye jelentős, súlyos az aszály és a széleróziós fenyegetettség, közepes a belvizek okozta kár valószínűsége. 1931 és 2015 között 30-35 szélsőségesen aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. A várható éghajlatváltozás a jelenlegi tájhasználati szerkezetet közepes mértékben fogja érinteni.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 5,1%-a a Tápió–Hajta vidéke TK része, ezen kívül 12,8%-ára vonatkoznak a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusára érvényes rendelkezések.

Kóka: (47.4656;19.5602) ÉNy-felé (2016. június)

Nagykátá: (47.3926;19.7096) ÉÉNy-felé (2017. szeptember)

Nagykátá: vegyes, funkcionális beépítettségű városközpont (2018. május)

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű. Az egyedi tájértékek száma viszonylag magas, de műemlékek csak néhány településen vannak (szerény számban) és régészeti lelőhelyekben is szegény térség. A kistáj területének csak kb. 15%-át javasolták tájképvédelemre, gyakorlatilag a Tápió–Hajta vidéke TK által kezelt vízfolyásmenti tájrészletek tartozhatnak ide.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén tagolt hullámos síkság, a tájmintázat jellemző ritmusa a Felső-, Alsó-Tápió és a Hajta ÉNy-ról DK-felé haladó lapos völgyeihez igazodik. A vízfo-

lyások mentén nedves rétek vannak, a lapos hátakat pedig telepített nyárfások és szántók foglalják el. A telepített erdők kifejezetten erős tájképi elemek, de sok a cserjés, másodlagos sarjerdő és a parlag is, ezzel a táj egészében félig nyílt, és a kertes növekvő aránya miatt ma már közepes intenzitás fölött hasznosított terület. A településhálózat központja Nagykatá, amely az egész tájegységre kiterjedő vonzerővel bír. A „Tápió mentiség” ismert földrajzi önmeghatározás, amely identitásnak földrajzi tartalma a kis folyók által tagolt, vegyes területhasználatú, hullámos síkság. Tágabb topográfiai orientációs támpont a Gödöllői-dombság vonulata.

Nagykátá: (47.3857;19.7807) ÉÉK-felé, a Nagykatá-Farmos közti TT európai fontosságú madárélőhely vidék (2019. október)

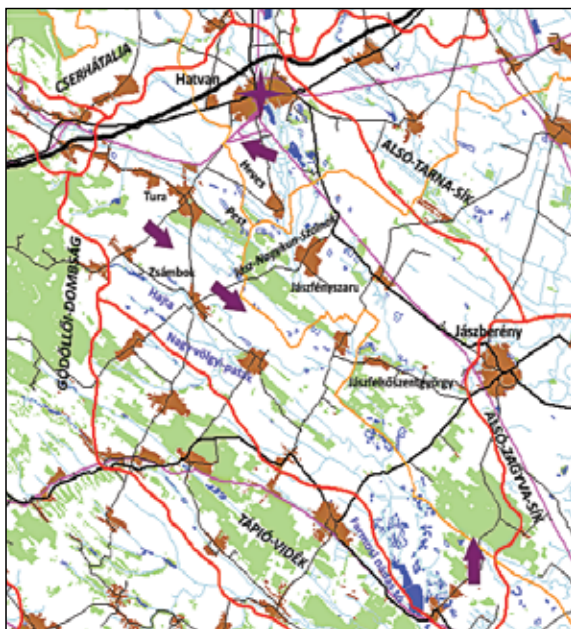
Hatvani-sík

707 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Észak-alföldi-peremvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Zagyva-folyó hegységelőteri középső szakasza mentén elhelyezkedő enyhén tagolt, helyenként hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek a terület 1,4%-át foglalják el. A legismertebb mocsaras képződmény a Farmosi-nádasztó, de vannak kisebb víztározók a Hajta- és a Nagy-völgyi patakon is.

Zsámbok: (47.5540;19.6471) DK-felé (2016. június)

Tura: (47.5921;19.5758) DK-felé (2017. szeptember)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 66% szántóföld (mértékelt csökkenő arány), 8% erdő (mértékelt csökkenő), 8% pedig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. A 2000-ben még 1,2%-ot (866 ha) kitevő szőlő művelési ág területe 26 ha-ra zsugorodott. Az OTT a kistáj mezőgazdasági térségként tartja nyilván.

■ **Földrajzi tájtípus:** Hegységelőteri, enyhén tagolt löszös hordalékkúp síkság, ahol humuszos homok és réti csernozjom talajon intenzív szántóföldi művelés zajlik.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az emberi igénybevétel jelentősen átalakította, α-euhemerób bolygatottsági szintet képvisel. A domborzat kevésbé, a vízhálózat viszont

Farmos: (47.3945;19.8922) É-felé (2019. október)

Hatvan: (47.6428 ;19.7282) ÉNy-felé (2016. június)

Tavaszi porvihar (2012. április)

számottevően módosult. A talajok tulajdonságai még inkább eltávolodtak az egykori jellemzőktől. A természetközeli növényzet a kistáj alig 20%-án borítja a felszínt. 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változási adatok szerint az antropogén hatás erőssége, közepes nagyságú területen erősödött és kb. ugyanannyin csökkent, azaz a két tendencia területileg kiegyenlítette egymást.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,9%-os (2000: 5,5%), az országos átlaghoz (6,2%) közeli mértékű. A közutak, vasutak és települések miatt előálló élőhelyfadarabolódás szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,6 km/km², elmarad az országos 3,4-es átlagtól. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csupán Jászfelsőszentgyörgy került az elmaradott települések csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát interpretáló CORINE foltok átlagos nagysága 2,78 km², ami az ország síkvidékeire jellemző középértékhez képest (2,43 km²) kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati típusok változatosságát kifejező szám 1,27 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatok, jelenségek miatti veszélyeztetettség kismértékű, leginkább belvízből és aszályból eredő károokra lehet számítani. 1931 és 2015 között 30-32 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Éghajlatváltozás esetén várhatóan nagy lesz a jelenlegi tájhasználat megváltozásának valószínűsége.

Hatvan: a várostelepítő erő egyike a Zagyva menti termékeny föld volt (Laczik Cs. 2014) (2018. december)

■ **Természetvédelem:** A táj 3%-án a Tápió-Hajta vidéke TK-re vonatkozó előírások érvényesek. Valamivel több a Natura 2000 oltalmat élvező területek aránya, a madárvédelmi besorolású terület 2,7%-ot, a különleges természetmegőrzési pedig 9,3%-ot tesz ki.

■ **Értéktár:** Az összegzett értéksűrűség közepes szintű, amely átlag leginkább Hatvan műemléki és régészeti gazdagságának köszönhető. A kistáj mintegy 10%-ára nézve javasolták tájképvédelmi terület kijelölését. A Zagyva menti ártéri erdőfoltokról, ill. a Tápió-Hajta vidéke TK nedves rétfjeiről van szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hullámos síkság, amelyet ÉNy-DK-i irányba futó patakok és kistályok völgyei tagolnak. A tájszerkezetnek a sekély völgyek és lapos völgyközi hátság ismétlődése jellegzetes sávzottságot, ritmus ad. Az erdőfoltok leginkább a dombhátakon, ill. a vízfolyások mentén vannak, helyenként ökológiai folyosót képező, természetközeli állapotban. A kistáj összességében nyílt megjelenésű, a kevés parlag miatt gondozott, intenzíven használt arculattal rendelkezik. A települések elrendeződése igazodik a völgyek ÉNy-DK-i lefutásához. A központi funkciók Hatvanhoz kötődnek, de a hármas megyehatár miatt ez a szerep csak részben érvényesül. A lakosság identitása szintén több szomszédos centrum felé irányul, É-felé a Galga-völgyi, DK-felé a jászági önmeghatározás erősödik. Maga a kistáj tehát nem rendelkezik önálló földrajzi identitásképző erővel. A szomszédos tájak kínálta topográfiai orientációs pontok is megoszlanak a Gödöllői-dombság és a Mátra között.

Alsó-Tarna-sík

686 km²

(A korábbi Gyöngyösi-sík kistáj.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Észak-alföldi-peremvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Mát-raalja enyhén hullámos, D-felé tökéletes síkságba átmenő hordalékkúp eredetű előtere.

■ **Éghajlati körzet:** Nagyrészt meleg – száraz, É-i peremi sávjában mérsékelt meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 0,8%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 80% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 8% gyeper (változatlan), 5,7% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az OTRT szerint túlnyomó rész mezőgazdasági térség, a kistáj É-i részét keresztezi az ország egyik legfontosabb közlekedési folyosója.

Visznek: a római kori Csörsz-árokba terelt Gyöngyös-patak, jobbra egy felújításra váró régi vízimalom (2019. október)

Tarnaméra: (47.6496;20.1358) É-felé (2017. augusztus)

■ **Földrajzi tájtípus:** Mentésített ártéri síkság, amelynek magas talajvízállású réti öntéstalaját igen magas arányban szántóföldek hasznosítják.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj jelentős mértékben bolygatott terület, α-euhemerób típusú térség. Ennek oka elsősorban a kistáj É-i harmadában koncentrálódó közlekedési infrastruktúra, a vízhálózat mesterséges elemeinek gyakorisága, de hozzájárul az intenzív mezőgazdasági használat talajtulajdonosságokat és a vegetáció összetételét egyaránt erőteljesen módosító hatása is. A természetközeli vegetációval borított felszín aránya nem több mint 10%. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint, kb. egyenlő gyakorisággal fordultak elő erősödő és gyengülő hatással járó művelési ágváltások, azaz táji szinten változatlan szintű az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,7% (2000: 5,2%) közelít az országos átlaghoz (6,2%). Az utak, vasutak és települések miatti élőhely felszabdalódás szintje összességében közepes (É-on magas). Súlyozott fragmentációs értéke 3,0 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj K-i része (a Tarnaörs–Nagyfüged vonaltól K-re) elmaradottnak tekinthető.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 3,71 km², ami az ország síkvidékeire jellemző átlaghoz (2,43 km²) képest jóval magasabb adat, tehát igen nagyméretű foltokból álló tájmintázatot jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a

Jászágó: (47.6075;19.9120) DNy-felé, télt pihenőn a réti csernozjom talaj (2016. január)

Vámosgyörk: a település ma is fontos vasúti csomópont. A Budapest-Miskolc fővonalhoz itt csatlakozik a Gyöngyös és az Újszász felé elágazó vonal. (2019. október)

tájhasználat változatosságát kifejező szám nagyon alacsony 0,84 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelentős a természeti eredetű károkozás veszélye, ami az aszálykitettségnek,

Gyöngyöshalász: az ország legnagyobb szabadban álló földgömbje, az Apollo gumiabroncs gyárnál (2019. október)

árvizek és belvizek előfordulásának tulajdonítható. Az 1931 és 2015 közötti (PAI>6) mérések alapján a kistáj É-i részén jellemző közepes aszálygyakoriság (22-25 év) D-felé magas szintre nő (22-30 év). Az éghajlatváltozás valószínűleg nagymértékben át fogja rendezni a jelenlegi tájhasználatot.

■ **Természetvédelem:** A kistáj alig több, mint 3%-át foglalja el a Hevesi Füves Puszták TK, 41%-a viszont Natura 2000 madáréllóhely védelmi besorolást kapott.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma a kistáj D-i részén, Zaránk és Tarnaörs környékén magasabb az országos átlagnál. Az épített környezeti értéksűrűség viszont alacsony szintű. Tarnaörsről K-re, a tájhatárig terjedő területet tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegységelőteri hordalékkúp síkság, ahol az igen magas arányú szántóföldi használat révén nyílt, nagyfelületű, többnyire szabályos alakú mozaikokból álló tájmintázat jellemző. A táj gondozott kultúrtáj, a parlagok aránya alacsony. Tájidentitást erősítő természeti objektum, látvány a tájhatáron belül alig akad, a Mátra sziluettje viszont biztos vizuális támpont. A kistáj D-i részén a jász-identitásnak viszonylag erős önmeghatározó szerepe van, de ebben ma már alig érezni a természetföldrajzi tartalmat, a szántóföldi művelésre alkalmas terület képét, bár a tanyás jelleg itt jól érzékelhetően kissé mozaikosabbá teszi a tájszerkezetet.

Tarnaméra: az egykori Almásy-kastély ma rendőrmúzeum (2016. január)

Hevesi-sík

989 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Észak-alföldi-peremvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Laskó- és a Tarna-kisfolyók közti alacsony ármentes tökéletes síkság, az ÉNy-i részén található Hevesi-homokhát pedig enyhén hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelületek, ill. vizenyős térszínek aránya csupán 0,5%. Földhasználati arányok és tendenciák: 74% szántóföld (erősen csökkenő arány), 13% gyepterület (változatlan), 5,2% pedig a beépített felszínek területi

Pély: (47.5117;20.3372) ÉÉNy-felé, a Hevesi Füves Puszták Tájvédelmi Körzet. A kiskörei vízerőmű víztorlasztó hatására fokozódott a korábban is meglévő talajszikesedés. (2019. október)

Kömlő: (47.5898;20.4380) Ny-felé, beszántott egykori folyómedrek (2018. november)

részesedése. Az OTRT-ben a kistáj mezőgazdasági térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Hegységelőteri, enyhén tagolt löszös, helyenként homokos hordalékkúp síkság, ahol réti csernozjom talajon (a homokhátságon humuszos homok, a kistáj DK-i részén réti szolonyc) uralkodóan intenzív szántóföldi művelés folyik. A szikes talajú részeken gyepegzárkodás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságai erősen bolygatottak, a terület α -eu-hemerőb kategóriába esik. Jelentős mértékű a vízhálózat szabályozottsága, a talajokat az intenzív szántóföldi gazdálkodás módosította, a természetközeli növényzet aránya pedig 20% alá csökkent. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változási adatok szerint az antropogén hatás kb. azonos nagyságú területen erősödött ill. gyengült, tehát táji szinten kiegyenlített.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,2%-os (2000: 4,6%), az országos átlag (6,2%) alatti. A ritka településhálózat és a közlekedési infrastruktúra élőhelyeket felszabdoló hatása alacsony szintű, a tájökölógiai fragmentációs érték 2,0 km²/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj települései Füzesabony, Heves és Jászapáti kivételével elmaradottak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jelző CORINE foltok átlagos nagysága 4,02 km², amely

Heves: (47.6210;20.2648) ÉK-felé, a homokhát lapos buckái (2016. január)

adattal az ország egyik legkevésbé mozaikos megjelenésű tájegysége. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatossága is igen alacsony 0,94 (az országos átlag: 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyeztetettség nem elhanyagolható mértékű; belvízből súlyos, aszályból közepes nagyságú károokra lehet számítani, de reális a széleróziós károkozás előfordulása is. 1931 és 2015 között 26-30 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Éghajlatváltozás esetén becsülhetően igen nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulási kényszere.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 12,5%-a tartozik a Hevesi Füves Puszták TK-hez. Több mint fele (54,2%) kapott Natura 2000 madárvédelmi, és 7,2%-a különleges természetmegőrzési besorolást.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes, ami egyaránt érvényes a régészeti lelőhelyek, műemlékek és egyedi tájértékek tekintetében. A kistáj tájképvédelmi területnek javasolt részei lényegében megegyeznek a Hevesi Füves Puszták TK, ill. a Kerecsendnél lévő erdős tájrészletekkel.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj homokháti részletétől eltekintve tökéletes síkság, amely az országos átlagot messze meghaladó mértékben szántóföldi célokat szolgál. Emiatt a táj nyílt,

Tiszanána: (47.5834;20.4807) ÉK-felé (2016. június)

Tiszanána: egy példásan felújított istálló (2018. november)

intenzíven hasznosított, gondozott, a parlagok aránya csak 3-4%. Élénkebb felszín, ill. mozaikosabb hasznosítás csak a homokhátságot jellemzi (kertek, gyümölcsösök). A szikes talajú DK-i részen a nagy kiterjedésű (védett) gyepek egy másfajta tájképi egyveretűséget eredményeznek. A településhálózat ritka, és jobbára nagy kiterjedésű, laza beépítésű kisvárosok, falvak sorakoznak; Heves, Jászapáti, Jászkisér, Füzesabony stb. A társadalmi-gazdasági térszervezésnek két járasszékhelyi centruma van, Heves és Füzesabony, de Ny-on Jászberénynek is jelentős a vonzó hatása. Ny-on megjelenik a jász önazonosság tudat, K-felé haladva ez elhalványul és helyébe nem lép hasonló identitásképző erő. A jász önazonosságnak van halvány természetföldrajzi gyökere, amennyiben a jász hagyományok a síksági szántóföldi területhasználatra vezetnek vissza. A topográfiai helymeghatározás számára külső elemeként némi szerepet játszhat a Mátra és a Bükk horizonton feltűnő körvonala.

Heves, főté.földgyének némely része trágyázás nélkül is termékeny, rétyei jók, piatkozása Gyöngyösön, Egerbe nem messze, legelője elég, keresetre jó módgya, száraz malma helyben van" (Vályi A. Magyar országnak leírása 1796-1799) (2019. október)

Borsodi-Mezőség

622 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytáj részlet: Alföld

Középtáj: Észak-alföldi-peremvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bükkaljával határos tájrész enyhén hullámos síkja DK-felé, a tiszai ártérig alacsony ármentes tökéletes síksággá eszszakodik.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, a kistáj D-i részén meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek aránya 0,7%, amelyeknek 2/3 része a mocsaras terület.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 65% szántó föld (erős, – bár 2012-2018 között leféleződött – csökkenő tendencia), 23% gyepek (változatlan), 6,1% pedig a beépített felszínek területi részesedése. A kistáj területének csaknem 1,1%-a bányászati- ill. lerakóterület, ami többszörösen meghaladja az ide

Egerlövő: (47.7280;20.6220) ÉÉNy-felé, háttérben a Bükk (2018. november)

vonatkozó országos adatot (0,2%). Erdő csak a táj 0,6%-át fedi, ezzel az ország 2. legkevesebbé erdőszült kistája. Az OTRT szerint teljes egészében mezőgazdasági célterület.

■ **Földrajzi táj típus:** Csernozjom réti talajjal fedett hordalékkúp síkság magas ártéri maradványfelszínein és magas talajvízállású szikes réti talajú lapos folyóhátakon kialakult szántóföldi mezőgazdasági táj.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj közepes szintű emberi befolyásoltságot jelző β -euhemerób kategóriába került. A jelentős kiterjedésű gyepek élőhelyek természetvédelmi értéke alacsony, a természetközeli élőhelyek aránya nem éri el a 30%-ot. A talajok fizikai és kémiai tulajdonságai számottevően megváltoztak (tömörödöttség, talajkémhatás, stb.) A vízrendezés szintén nem elhanyagolható mértékben változtatott az eredeti hidrológiai adottságokon. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások alapján táji szinten jelentősen erősödő antropogén terhelés mutatható ki.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek aránya: 6,1% (2000: 6,0%) csaknem megfelel az országos átlagnak: (6,2%). A természetközeli élőhelyek út- és vasúthálózat, valamint a települések miatti fragmentációja mérsékelt, értéke 2,9 km/km², megközelíti az országos átlagot (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj K-i része valamint

Borsodivánka: (47.6994;20.6423) Ny-felé (2016. június)

Mezőnagymihály: (47.8182;20.7441) NyÉNy-felé (2016. március)

Mezőkeresztes: jó példa a gondos zöldfelület gazdálkodásra (2018. április)

Mezőszemere és Egerfarmos környéke számít elmaradottnak.

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát interpretáló CORINE foltok átlagos nagysága 4,09 km², az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) lényegesen magasabb, azaz a tájat kifejezetten nagyméretű területhasználati foltok jellemzik. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező érték alacsony 1,2 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természeti eredetű károk mértéke jelentős lehet, a kistáj több mint felét súlyos belvív- és az aszályveszély fenyegeti. Az 1931-2015 között regisztrált PAI>6 adatok is azt mutatják, hogy a szélsőségesen aszályos évek száma É-on közepes (23-25 év), D-felé magas (25-30 év) volt. Az előrejelzett éghajlatváltozás következtében valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának mértéke.

■**Természetvédelem:** A kistáj 25%-a a Borsodi-Mezőség TK-hez tartozik. A tájegység 47%-án érvényes a Natura 2000 madárvédelmi élőhelyek miatti oltalom.

Mezőkövesd, Hadas városrész: a 19. századi matyó települési rend maradványa, ahol több rokonsági ág és nemzedék (a „had”) maradt közös konyha- és udvarhasználaton (2019. június)

■**Értéktár:** A táj épített és természeti értéksűrűsége egyaránt igen alacsony. A Borsodi-Mezőség TK területét tájképvédelemre javasolták. A bükkábrányi lignitbányák környékén szükséges tájrehabilitációs munkák ezt a kistájat is érintik.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegységelőteri egyenetlen, ill. tökéletes síkság, amelynek tájképi jellegét a rendkívül alacsony erdőborítottsága és a közepes szintű beépítettsége miatt a nagyparcellás szántóföldek és a kiterjedt füves mezőségek határozzák meg. A táj É-, ÉNy-i része fontos közlekedési tengely, amely mentén a településsűrűség is nagyobb, a domborzat kissé változatosabb, mint a szűkebb értelemben vett alig lakott, rétek és legelők alkotta Borsodi-Mezőség. A kistáj ÉNy-i része a Mezőkövesd központú Matyóföld, ennek megfelelő erős identitástudattal, aminek természetföldrajzi objektumként határozott Bükk-hegységi, bükkaljai látványeleme is van. A kistáj K-i, több mint 200 km²-es területe lényegében lakatlan.

Mezőkövesd, házszám tábla a Hadas városrészben (2019. június)

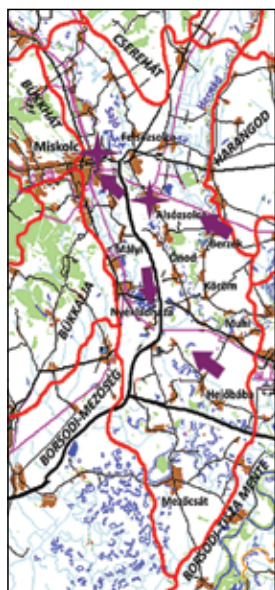
Sajó–Hernád-sík

670 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Észak-alföldi-peremvidék

■ Topográfiai helyzet és domborzattípus:

A Bükk K-i előtere, az Alföld ezzel a kistájjal nyúlik be legmélyebben az Északi-középhegység tagjai közé. Az É-on enyhén hullámos síkság DDK-felé alacsony ármentes síksággá ereszkedik.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz, É-i peremén mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelvezínek, mocsaras térszínek aránya 2,9%, ami megfelel az országos

átlagnak. Jelentős számú és nagyságú kavicsbányászat után visszamaradt tó van Miskolc, Mályi és Nyékládháza határában.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 64% szántó (erősen csökkenő arány), 12,2% beépített, 10% pedig gyep (változatlan) területi részese-déssel. A kistájnak több mint 1 %-a bányaterület, ami jóval meghaladja az erre vonatkozó országos adatot (0,2%) és 2000 óta 226 ha-ról 692 ha-ra emelkedett. Az OTRT-ben a Sajó–Hernád torkolatvidéke vegyes területfelhasználású besorolást kapott, máshol mezőgazdasági tervezési terület.

Nyékládháza: kavicsbányászat után visszamaradt tó (2018. október)

Berzék: (48.0174;20.9476) ÉNy-felé, a Hernád egyik természetközeli szakasza (2003. május)

■ **Földrajzi tájtypus:** Holtmedrekkel tagolt mentesített ártér, kisebb részén löszös erodált hordalék-kúp síkság, ahol humuszos és nyers öntéstalajon intenzív szántóföldi mezőgazdaság jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságokat az emberi tevékenység erősen átformálta, polihemerób típusú táj. A domborzat és a vízhálózat erősen átalakított, szabályozott, a talajok minden tulajdonságánál kimutatható a változás, a természetközeli növényzet pedig visszaszorult a kistáj 20%-ára. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások alapján táji szinten erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek 12,2%-ot fednek le, ezzel mindkét kate-

Hejőbába: (47.9238;20.9611) ÉNy-felé, háttérben a Bükk (2017. június)

Miskolc–Szirma: (48.0772;20.8240) ÉNy-felé. Előtérben a Sajó-síkja, a horizonton balra Miskolc Avas-Déli lakótelepe látszik. (2012. augusztus)

Alsózsolca: sín a nagy hazai vasútépítés korából (2004. október)

góriában, a sűrűn és a lazábban beépített felszintípusok tekintetében is csaknem eléri az országos átlag kétszeresét és egyre növekvő részesedést mutat (2000: 10,5%). A kistáj fontos közlekedési kapu, emiatt az utak, vasutak, települések élőhelyizolációs hatása magas szintet ér el, súlyozott fragmentációs értéke 4,4 km/km², jóval meghaladja az országos adatot (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint az Ónodtól D-re lévő települések elmaradottak.

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj területfelhasználását mutató CORINE foltok közepes nagysága 2,21 km², ami közel van az ország síkvidékeire jellemző adathoz (2,43 km²), tehát egy átlagosan mozaikos alföldi kistáj. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj foltípus-változatosságának értéke 1,38, szintén közel áll az országos középértékhez (1,41).

■**Természeti veszélyek:** A tájat súlyosan fenyegetik a belvizek, az aszály és közepes mértékű az árvíz valamint a széleróziós kitérttség is. Az 1931 és 2015 között mért szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma É-on közepes (21-25 év), D-en magas (26-30 év) volt. Az előrejelzett éghajlatváltozás következtében közepes lehet a jelenlegi tájhasználat átrendeződésének nagysága, ill. valószínűsége.

■**Természetvédelem:** A kistáj 2,5%-a a Borsodi-Mezőség TK-hoz tartozik. A Natura 2000 szabályozás madárvédelmi típusa

Berzék: öntés réti talaj a Hernád partfalában (2003. május)

Miskolc – Szentpéteri-kapu: a mélyen fekvő városrész vízelvezetési gondjára figyelmeztető tábla (2019. május)

érvényes a kistáj 13,5%, a különleges természetmegőrzési pedig 8%-ára.

■**Értéktár:** Az értéksűrűség igen alacsony. Ónod történeti település, de kevés a műemlékek száma az egész kistájban. Régészeti lelőhelyként Felsőzsolca említhető, egyedi tájértékek pedig Igrici környékén vannak nagyobb számban. Tájképvédelmet javasoltak a két névadó folyó találkozásának környéki ártéri erdők, ill. a Mezőcsáttól Ny-ra lévő Borsodi-Mezőség átnyúló peremének esetében.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, vizuális arculatát a szántóföldek, Miskolc környékén pedig a lakó- és infrastrukturális beépítés uralja. Leginkább a két folyó mentén jellemző a rétek nagyobb aránya és ugyanitt vannak kisebb erdőfoltok, kevés ártéri vegetáció. A Hernád néhol alig szabályozott meanderező futása vonzó tájképi elem. A táj egészében nyílt, gondozott, a parlagok aránya közepes, 5-6%, és a beépítések, bányahelyek miatt összességében magas a földhasználati intenzitás. A települések főleg a folyók mentén sorakoznak. Természetes tájszervező központ Miskolc, amelynek K-i városrésze is a kistáj része. A lakosság topográfiai önmeghatározása számára nyilvánvaló támpont a Bükk, de ebben a bükkaljai és a Tisza menti identitás közti átmeneti övezetben nincs természetföldrajzi elemekkel is rendelkező önmeghatározó fogalom.

Harangod

151 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Észak-alföldi-peremvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Alacsony tagolatlan dombsági jellegű hátság, D-i részén hullámos síkság a Sajó–Hernád és a Taktaköz között, a Szerencsi-dombság D-i előterében.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín, ill. vizenyős, mocsaras térszín nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 87% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány; az ország 3. leginkább szántóföldek uralta kistája), 5,6% beépített, 2% pedig kert-gyümölcsös (mérsékelt emelkedő) területi részesedéssel. Az OTTr a kistájjal mint szántóföldi térséggel számol.

■ **Földrajzi tájtypus:** Hegységelőteri löszös hordalékkúp-síkság, ahol közepesen mély talajvízállású csernozjom barna erdő és réti csernozjom talajon a szántóföldi hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságai igen erősen módosultak, a terület a polihemerób kategóriába esik. Az igen intenzív szántóföldi művelés a talajtulajdonságokat jelentősen módosította és néhány %-ra zsugorította a táj természetközeli növényzettel borított felszíneinek

arányát. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint az erősödő és a gyengülő antropogén hatással járó művelési ágváltások kiegyenlítették egymást, azaz a tájterhelés szintje nem változott.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszín 5,6% (2000: 5,1%), ami valamivel kevesebb, mint az országos átlag (6,2%). A közutak, a vasút és a települések általi élőhely felszabdaltság szintje mérsékelt, a fragmentációs érték 2,4 km/km², jóval alacsonyabb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Hernádnémeti kivételével a kistáj települései elmaradottnak tekinthetők.

Gesztely határa: (48.1028;20.9724) É-felé (2016. május)

Megyaszó: (48.1592;21.0549) DNy-felé előtérben a Szerencsi-dombság pereme, háttérben a Harangod kissé kiemelkedő felszíne (2016. május)

Gesztely: (48.1028;20.9724) KÉK-felé (2016. május)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát megjelenítő CORINE foltok átlagos nagysága 3,78 km², ami duplája az ország átlagos foltméret adatának (1,9 km²) és jóval meghaladja a síkvidéki tájak átlagát is (2,43 km²). A tájat tehát kifejezetten nagyméretű foltok mintázata alkotja. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező szám igen alacsony 0,66, ez az ország 5. legalacsonyabb ilyen értéke (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatokból eredő károk előfordulásának valószínűsége kicsi, de aszályra és villámárvizekre számítani kell. 1931 és 2015 között 15-18 rendkívül aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat valószínű megváltozása esetén közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége.

■ **Természetvédelem:** A kistájban csupán kis kiterjedésű Natura 2000 területek élveznek hivatalos oltalmat, 2,6%-a madárvédelmi 0,3%-a pedig különleges természetmegőrzési besorolást kapott.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony, egyedül az egyedi tájértékek száma éri el a közepes szintet. Azon kevés kistájak egyike, amelyre nézve nem javasoltak tájképvédelmi terület kijelölését.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a környező alacsonyabb folyóvízi síkok fölé emelkedő, a Szerencsi-dombság D-i folytatásaként értelmezhető kiterjedt hátság. Vizuális megjelenését a nagyparcel-

Újharagod: löszpusztai maradványfaj, az út mentén virágzó macskahere (*Phlomis tuberosa*) (2016. május).

lás szántóföldek utalják, amelyeket valamelyest élénkítene a mezsgyehatárokon, utak mentén telepített fasorok. Kisebb erdőfolt van néhány magasabb dombtetőn, ill. a völgyek tengelyében, a (sokszor időszakos) vízfolyások mentén. A hátság kissé hullámos felszínének kiemelkedő pontjairól jól áttekinthető, nyílt, elenyésző mennyiségű parlaggal rendelkező, gondozott, magas használati intenzitású, de ritkán lakott táj. A települések zöme a táj peremén van, Megyaszónak, a némileg központi helyzetű községnek nincs jelentős térségi folyamatokat szervező hatása. Ezt a funkciót a jó közlekedési lehetőségek miatt Miskolc és Szerencs látja el. A tősgyökeres lakosság topográfiai önmeghatározásának harangodi jelzője halványulóban van. A földrajzi orientációt szinte minden irányban segítik a szomszédos objektumok; pl. a Hernád-völgy, a Tokaji-hegy, de szóba jöhet a Bükk és a Tokaji (Zempléni)-hegység sziluettjének identitásbefolyásoló szerepe is.

Megyaszó A fehér gólya magyar nemzeti szimbólumnak számít. Az 1940-es évekre jellemző 15 ezer pár gólya egyedszáma az 1960-as évekre 5 ezer párra csökkent, azóta a csökkenés üteme mérséklődött, de 2019-ben már csak 4000 párt számoltak. (2020. július).

Taktaköz

462 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Közép-Tisza mente

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Tokaj-Hegyalja D-i előtere, alacsony ártéri szintű sík, kevés ármentes felszínmaradvánnyal. Mivel hozzá tartozik a Tiszától D-re lévő egykori ártér is, pontosabb volna, ha a kistáj a „Taktaköz és Tokaji-Tisza mente” nevet viselné.

■ **Éghajlati körzet:** D-i 2/3 részén meleg – száraz, ÉK-en mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A víz-, ill. vízjárta felszínek aránya 7,5%, ami jelentősen meghaladja az országra jellemző 2%-ot. A 2% kb. egyenlően oszlik meg a nyílt vizek (morotvák) és a mocsaras térszínek között. Legtöbb morotva a táj ÉK-i részén található, de nagy elhalt folyóág van Tiszadob és Tiszalúc közelében is.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 54% szántóföld (jelentősen csökkenő arány), 19% gyepek (mérsékelt emelkedő), 7% pedig az erdő (válto-

Taktaharkány: (48.0734;21.1481) KÉK-felé. Hátterben a Tokaji (Kopasz)-hegy (2016. május)

Prügy: (48.0931;21.2813) D-felé, egy morotva a Peres-Kigyós-ér mellett (2016. május)

zatlan) területi részesedése. Az OTTrT szerint a kistáj a Tisza mentén jellemző vegyes területfelhasználási övezet kivételével szántóföldi mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Holtmedrekkel tagolt mentesített ártér, ahol ártéri erdőtalajon és réti talajosodott öntésföldeken nagyrészt szántóföldi művelés jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokon az emberi használat közepes mértékben változtatott, a táj α -euhemerób kategóriába illik. Az ár- és belvízmentesítések hatására módosultak a domborzati viszonyok és a talajok tulajdonságai. A változások leginkább a vízhálózatot és a növényzetet érintették, természetközeli vegetációt a kistáj területének alig 20-25%-án találunk. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint gyengült az összesített antropogén tájterhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek 6,8%-ot tesznek ki (2000: 5,7%), ami túllépte az országos átlagot (6,2%). A közutak, vasút és települések révén bekövetkező élőhelyfeldaraboltság szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,6 km²/km², jelentősen elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Szerencs és Mezőzombor kivételével minden település elmaradottnak minősül.

Tiszalúc: kosárkötő fűzfák (*Salix viminalis*) egy morotva mentén (2014. március)

Tiszadob: az Andrássy kastély 1890-es években kialakított ún. eklektikus tájképi parkja. Eredetileg egy nyiladékon át el lehetett látni Tokaj-Hegyaljáig (2020. március)

Tiszadada: a „körmös” traktor, az 1950-es évekből (2015. december)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,79 km², ami a síkvidékekre jellemző adathoz képest (2,43 km²) alacsonyabb érték és közel áll az országos folt nagyság átlaghoz (1,9 km²). A Taktaköznek tehát valamivel mozaikosabb a tájmin-tázata, mint a legtöbb síkvidéki kistájnak. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám közepes 1,54 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások nagysága jelentős lehet, az árvíz, a belvíz súlyos, az aszály közepes méretű károkat okozhat. Az 1931-2015 között regisztrált PAI > 6 statisztikai adatok azt mutatják, hogy a kistáj D-i részén közepes (21-25 év), É-i részén alacsony volt a szélsőségesen aszályos évek száma (15-20 év). A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége igen nagy mértékű lehet az éghajlat jelzett melegedése, szárazodása esetén.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének 5,5%-án a Kesznyéteni, 1%-án a Tokaj-Bodrozug TK illetékes. 41,6%-ára a Natura 2000 madárvédelmi, 20,7%-ára a különleges természetmegőrzési rendelkezések érvényesek.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Szerencs esetében magas, a

kistáj több részén viszont alacsony. Taktaharkány és Taktaszada környékén az egyedi tájértékek száma viszonylag magas. A kistáj területének kb. 50%-ára nézve javasolták a tájképvédelmi intézkedések bevezetését. Az így óvott terület 5-7 km széles sáv volna a kistáj D-i, K-i és ÉK-i határa mentén.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj régi folyóággal gyengén tagolt tökéletes síkság, amelynek vizuális arculatát a Ny-i és középső részén a szántóföldek, a D-i, K-i és ÉK-i határa felé közelítve egyre inkább a régi morotvák, nádasok és nedves rétek szabják meg. A parlagok aránya közepes, 3-4%, a tájhasználat intenzitása is mérsékelt. A települések többsége a Tisza közelében található (a kistáj része a „tiszántúli” Tiszadob és Tiszadada is!), központi szerepköre viszont két tájhatáron fekvő városnak, Tokajnak és Szerencsnek van. A lakosság földrajzi önelhelyezése számára a Tokaji (Kopasz)-hegy kínál kiváló orientációs lehetőséget, emellett a tájélmény fontos eleme a Tiszát kísérő ártéri erdősáv. A taktaköziségnek mint identitásjelző kifejezésnek van természetföldrajzi tartalma, a kistáj egykori folyóággal morotvák által tagolt, nedves rétek által tarkított síkság.

Rakamaz: Erzsébet királyné obeliszka 1854-ből (2020. március)

Borsodi-Tisza mente

556 km²

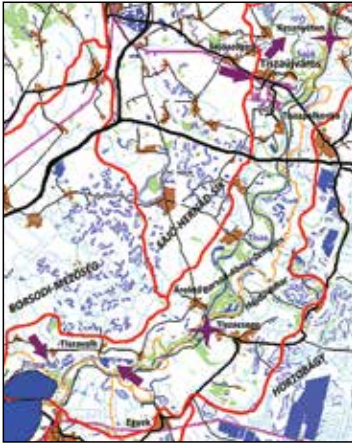
(Korábban Borsodi-ártér nevű kistáj.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Közép-tiszai síkvidék

Kistajcsoport: Közép-Tisza mente

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Hortobágytól Ny-ra elterülő, a Tiszát kísérő mentesített, nyílt ártér, helyenként alacsony ármentes maradványfelszínekkel. A Tisza legkevésbé „völgy-szerű” szakasza.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek aránya 8,4%, igen magas, mert a kistáj D-i részére benyúlik a Tisza-tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 50% szántó föld (2000-2012 között 5%-os erős csökkenés, azóta változatlan arány), 17% gyeperő (stagnáló, azaz a 3 mérési időpontban eltérő irányú 1-1%-os változás volt), 11% pedig erdő (változatlan) terület-nagysággal. Az OTRT a kistáj É-i, ill. Tisza menti területeit vegyes, a többit szántóföldi mezőgazdasági hasznosítású térségnek tekinti.

Sajószöged: (47.9325;21.0191) Ny-felé, a Tiszai Vegyiművek körüli ipari táj egy borús téli napon (2016. február)

Egyek: (47.6730;20.8669) Ny-felé, a kompátkelőnél. Előtérben a vizes élőhelyek egyik legagresszívabb özönfaja a gyalogakác (*Amorpha fruticosa*).

■ **Földrajzi tájtípus:** Folyó menti hullámtér öntés-földekkel, liget- és láperdő maradványokkal, valamint mentesített ártér holtmedrekkel, apró folyó menti homokbuckákkal, amelyek nagyrészt szántóföldi művelés alatt állnak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az erős bolygatótságot jelentő α -euhemerób, kisebb DK-i részén polihermerób kategóriába esik. A folyószabályozások után lokálisan hasonló nagyságrendű beavatkozás volt a Tisza-tó kialakítása. Az 50%-os szántóföldi hasznosítás miatt jelentősen módosultak a talajadottságok is. A tekintélyes ártéri és vizenyős területek ellenére a természetközeli növényzettel borított felszínek kiterjedése nem éri el a kistáj 30%-át. Az 1990 és 2018 között végbement felszínborítás-változások szerint mérsékeltén gyengült az antropogén hatás.

Tiszavalk: (47.6935;20.7339) DK-felé, a mentesített egykori ártér (2016. április)

Kesznyéten: (47.9515;21.0493) ÉK-felé, a Tájvédelmi Körzet területe (2017. június)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszínek területe 5,5% és emelkedik (2000: 5,0%), de valamivel még kevesebb, mint az országos átlag (6,2%). Az élőhelyek között és a települési beépítés okozta felszabdaltságának szintje igen alacsony, nem éri el az országos átlag felét sem, a súlyozott fragmentációs érték 1,5 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Tiszaújvárost és közvetlen környezetét kivéve elmaradott térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát reprezentáló CORINE foltok átlagos nagysága 2,02 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) alacsonyabb érték, tehát a szokásosnál valamivel kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati foltok változatosságát kifejező szám 1,41, ez pontosan megfelel az országos átlagnak.

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyeztettség alapján a legsúlyosabb helyzetben lévő kis-

Kesznyéten: a gyors árvízi védekezés érdekében régebben tekintélyes mennyiségű rőzsét halmoztak fel a gátakon (2004. augusztus)

Egyek: Az eperfa (*Morus alba*) ültetése a selyemhernyó tenyésztés érdekében a 18-20. században sokfelé hozzátartozott a falusi kiegészítő gazdasági tevékenységhez. (2009. június)

Tiszacsege: őszi daruvonulás (2011. november)

tájak egyike. Az árvíz, a belvíz és az aszály egyaránt komoly károkat okozhat. Az 1931-2015 között mért szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma magas (28-36 év) volt, D-felé növekvő tendenciával. Az éghajlat megváltozása igen nagy hatással lehet a jelenlegi tájhasználat módosulásának mértékére.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 9%-a a Hortobágyi NP része, 6% tarozik a Kesznyéti és 2,5% a Borsodi-Mezőség TK-hez. Ezen magterületek tágabb környezetét nyilvánították Natura 2000 területnek, a táj 29%-án a madárvédelmi és a különleges természetmegőrzési besorolás egyaránt érvényes.

■ **Értéktár:** A táj természeti, épített örökségi érték és régészeti lelőhely tekintetében egyaránt szegény. A Tisza-tó és a tőle É-ra található folyó menti erdősáv látványa tájképvédelemre érdemes.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyó menti ártéri sík, hosszú szakaszokon és a morotvákat övezve csaknem összefüggő ártéri erdősáv jellemzi. A mentesített ártéren többnyire kisparcellás szántóföldi és rétgazdálkodás alkot mozaikot, helyenként parlagterületekkel tarkítva. A táj beláthatóságát korlátozzák a holtágak körüli erdők. A folyó közelében és a kistáj peremi sávjában több helyen belakott ármentes magaslatok vannak. Ebben az övezetben a szántóföldi táblák nagy mozaikokból álló, nyílt tájszerkezetet formálnak. A tájképi látvány leggyakoribb típusa ezekről az ármentes magaslatokról belátható változatos növényzetű ártér, a peremén megtelepedett falvakkal. A tájidentitás kulcsfogalma a „tiszamentiség”, kötődés a folyóhoz, az átkelőhelyekhez és egyre erősebben a vízhez kapcsolódó rekreációs lehetőségekhez. A kistáj társadalmi térszerveződése nem a folyót követő tengely mentén történik, Tiszaújváros kisugárzása, pl. csak a kistáj É-i harmadára terjed ki.

Hortobágy

1796 km²

(A korábbi tájhatár DNy-on és ÉK-en módosult.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Nagykunság–Hortobágy

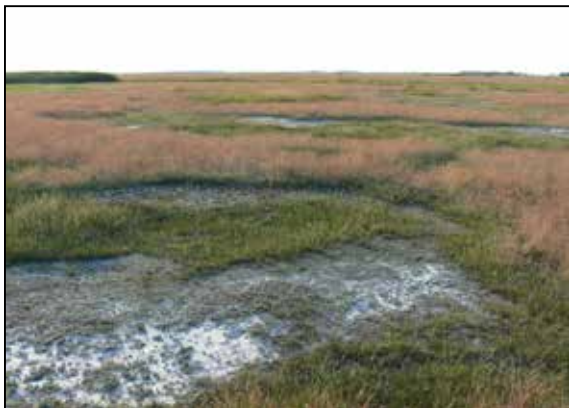

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A 3. legnagyobb kiterjedésű kistajunk, a Hajdúhát és a Tisza menti árterek között húzódó alacsony síkság, kisebb része ármentes felszín.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térsínek a táj 9%-át teszik ki. A nyílt víztükrök jelentős része halastó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 47% gyepterület (mérsékelten növekvő arány, az ország leginkább gyepterületek uralta kistája), 39% szántóföld (mérsékelten csökkenő), 9% pedig víz és mocsaras felszín (változatlan) területi részesedéssel. Az OTfT szerint a kistaj mezőgazdasági térség.

Nagyhegyes: (47.5605;21.3046) ÉNy-felé, vakszik, szikpadka és sziki gyeptoltok mozaikja (2015. május)

■ **Földrajzi tájtípus:** Folyóhátak közé zárt réti szolonyec talajú ártér, kisebb részén magasabb ártéri hordalékkúp síkság réti talajjal. A kistaját a mikromorfológiai változatosság jellemzi, a sziklamosok és szikpadkák mozaikos elrendeződéséhez igazodik a talajvíz, a talaj és a növényzet is.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájban a két euhemerób kategória váltakozik. Egykori természeti adottságait alapvetően átformálta a folyószabályozás, az évenkénti árvízi elöntés megszüntetése. A 20. században rizstermelő telepek, csatornák és belvízelvezető árkok megépítése miatt a domborzat is módosult. A vízháztartás megváltozása jelentősen hatott a talajokra, pl. megjelent a másodlagos szikesedés. A jelenlegi növénytakaró 60%-a tekinthető természetközelinek. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások miatt táji szinten mérsékeltén erősödött az antropogén terhelés.

Tiszafüred–Kócsújfalu: (47.5447;20.9013) tavaszi belvizek (2008. április)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített a táj 2,5%-a (2000: 2,1%). A közlekedési infrastruktúra és a települések csak mérsékelt élőhelyfelszabdoló hatással járnak, a súlyozott fragmentációs érték 1,5 km²/km², az országos átlag felét sem éri el. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Újtkos, Újszentmargita és Nagyvíván számít elmaradott településnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistaj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos nagysága 3,81 km², ami pontosan a kétszerese az országos folt nagyság középértéknek (1,9 km²). A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati sokszínűséget kifejező számérték 1,25 (az országos átlag 1,41).

Polgár: (47.8373; 21.1653) DNy-felé a Hortobágy É-i része (2020. június)

Meggyes csárda (Kócsújfalutól É-ra): épült 1750 körül (2013. május)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyeztettség mértéke jelentős, elsősorban a súlyos belvív- és aszálykitettségből eredhet. 1931-2015 között 30-35 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozásával igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának kényszere.

■ **Természetvédelem:** A táj 37,4%-a a Hortobágyi NP kezelésében van, a Natura 2000 madárvédelmi előírásai 51, a különleges természetmegőrzési rendelkezések a terület 52,2%-ára vonatkoznak.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas, ami elsősorban a világörökségi besorolásnak, ill. az ezzel indokolt történeti település rangnak köszönhető. A

Hortobágy: már kora nyáron kirepedezett a réti szolonyec talaj. Korábban intenzíven gyűjtötték a kamillavirágot (*Matricaria chamomilla*). (2014. május)

táj D-i része teljes egészében, É-on a Keleti-főcsatorna mentén és a Polgár és Görbeháza között lévő szikes rétek kerültek be a tájképvédelmi tervekbe.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A Hortobágy a magyarság számára emblemikus jelentőségű tájegység. Egykor a mainál sokkal intenzívebben hasznosított tájnak a védelme ma egy másodlagos, természetközeli állapotnak a konzerválására törekszik, mert ebben érzékelhető a félnomád legeltető életforma utolsó maradványának táji/tájképi környezete. A tökéletes síksági megjelenéshez egy igen karakterisztikus domborzati, talajtani és növényzeti mikrováltozatosság párosul. A táj látvány meghatározó eleme a tágas látóhatár, amelynek egyveretűségét a felhőzet, az időjárási jelenségek és a madárvilág teszi változatossá. Az emberi jelenlétre helyenként csak a gémeskutak, istállók utalnak. A délibáb már ritka jelenség. Az önmeghatározásukat ehhez a tájegységhez kötő emberek valójában kevesen vannak, de „Hortobágy mellyékinek” vallhatják magukat a pusztá peremének néhány településén lakók is. Ennél sokkal fontosabb a Hortobágy szerepe az „össznemzeti” identításban, amihez a „puszta” igen jól ismert erős természetföldrajzi képzeete társul. A táji látvány fenntartása a Világörökségi rangnak is kritériuma, emiatt a tájképvédelem érdekében itt vannak jó megvalósult lépések (pl. az elektromos vezetékek földkábelre cserélése) Megfelelő látásviszonyok esetén a táj DK-i részének kivételével látszik a Tokaji (Kopasz)-hegy és a Bükk körvonala, amelyek jó topográfiai viszonyítási támpontok.

Hortobágy: a pusztai táj változatosságát sokszor inkább az égbolt, a felhőzet adja (2014. május)

Hevesi-Tisza mente

404 km²

(Korábban Hevesi-ártér néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Közép-Tisza mente

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Hevesi- és a Kunhegyes–Tiszafüredi-sík közötti Tisza szakaszt kísérő nyílt ártér, helyenként alacsony ármentes maradványfelszínnel.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A vízfelszínnek, ill. vizenyős, mocsaras térszínnek aránya a Tisza-tó miatt igen magas, 24%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 50% szántóföld (mértékelt csökkenő arány), 24% vízfelszín és mocsár (változatlan), 11% pedig erdő (változatlan) területi részesedéssel. A gyepes területek 8%-os (mértékelt emelkedő) tendenciája is említést érdemel. Az OTfT mezőgazdasági, DNy-i részét vegyes területfelhasználású térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtípus:** A folyó menti hullámtér öntés réti, ill. nyers öntéstalajain liget- és láperdő maradványok vannak. A mentesített ártér holtmedrekkel, helyenként folyóhátak közé zárt mélyedésekkel ta-

Kisköre: (47.6720;20.4774) DDK-felé (2016. június)

golt részein a réti és szikes talajok részben szántóföldi művelés alatt állnak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az ember jelentős mértékben átalakította, ezért α -euhemerób kategóriába került. A legjobban a vízrajzi adottságok változtak meg, de jelentős a domborzat átalakulása is. A szántóföldi művelés számára kevésbé értékes talajok feljavítása és a belvízmentesítés szintén számottevően változtatott a talajok tulajdonságain. A természetközeli élőhelyek területi aránya 30% körülire becsülhető. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások arra mutatnak, hogy az antropogén hatás összességében nem módosult.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszín aránya 3,7% (2000: 3,5%), az országos átlag (6,2%) alig több mint fele. A közutak, vasutak és a települések élőhely feldaraboló hatásának szintje alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 1,2 km/km², az orszá-

Tiszaderzs: (47.5394;20.6349) ÉNy-felé, háttérben halványan feltűnik a Bükk-hegység (2017. május)

Jászkisér: (47.4562;20.2552) KÉK-felé. Az 2012-ben elkészült Hanyi-Tiszasüly árvízapasztó 40 km hosszú gátjának egy szakasza, balra a tározón kívüli terület (2019. október)

gos átlag felét sem éri el. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj települései Poroszló kivételével elmaradottak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 2,71 km², ami az ország síkvidékeinek átlagához (2,43 km²) képest kevésbé mozaikos tájszerkezetet jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező szám közepes 1,56 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Magas a természeti jelenségek általi veszélyeztetettség, mert a kistájban az árvíz, a belvíz és az aszály egyaránt komoly károkat okozhat. 1931 és 2015 között kiugróan sok; több mint 40 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat előrejelzett változása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat átrendeződésének valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A táj 14,3%-a a Hortobágyi NP-hoz tartozik. Két TK, a Közép-tiszai (4,5%), valamint a Hevesi Füves Puszták (2,8%) is érdekelt a területen. Jelentős a Natura 2000 védettségi típusba tartozó felszínek kiterjedése; a madárvédelmi részesedése 54, a különleges természetmegőrzési célú 31%.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség alacsony, viszonylag több a régészeti lelőhely és az egyedi tájérték. Tájképvédelemre javasolják a Tisza-tó csaknem teljes területét, és a Közép-tiszai TK által lefedett tájrészt.

Tisza-tó: tiszavirág (*Paingenia longicauda*) rajzás (2003. június) (foto: Szabó György)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti síkság, amelynek Kiskörétől É-ra lévő részén 1970-75 között hozták létre a Tisza legnagyobb víztározóját. Ettől D-re a tágas mentesített ártéren a szántóföldek uralkodnak. Magának a Tisza-tónak az arculata is kettős képet mutat, É-i része védett, visszatermesztetődő táj, Abádszalók környékén viszont a nyílt vízfelület rekreációs célokat szolgál. A folyó menti hullámteret szinte összefüggően erdő borítja, aminek jelentős tájképi szerepe van. A sík felszín és a nádasok miatt a tó vízfelülete csak kevés helyről látható. Magaslatok híján a tavat Poroszlónál átszelő közútról és vasútról, vagy a poroszlói Öko-centrum kilátójából kaphatunk áttekinthető táji élményt. A kistáj D-i részén a nagyparcellás szántóföldek között viszonylag sok a parlag, (5-6%) emiatt nyílt, közepesen gondozott tájkép jellemző. A települések az eredetileg széles nyílt ártéren kanyargó folyó miatt a távolabbi ármentes peremekre, szigetekre épültek, közvetlen folyóparti kevés található. A lakosság identitásának egyértelmű földrajzi eleme a folyó, ill. újabban a tó. A tiszamentiség, mint topográfiai megnevezés magában foglalja a nyílt vízfelület, a holtágak és a dús vízparti növényzet vizuális képzetét. A táj lakói számára jó orientációs pont az É-i horizonton felbukkanó Bükk körvonala.

Poroszló: az Öko-centrum, az ország legnagyobb ökoturisztikai létesítménye (2013. április)

Kunhegyes – Tiszafüredi-sík

685 km²

(Korábban Tiszafüred–Kunhegyesi-sík néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Nagykovács–Hortobágy

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tisza hazai középső szakaszát kísérő folyómenti síkok egyike, a Hortobágytól DNy-ra. Mentésített ártéri síkság, helyenként homokbuckás ármentes felszínnel.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyíltvízi, ill. vízjárta, mocsaras felszínek aránya 3,6%. Nagyobb méretű víztározók létesültek Kunhegyes környékén.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 66% szántóföld (erősen csökkenő arány), 17% gyeplépcső (2016. április)

Kunmadaras: (47.3970;20.7225) DK-felé, az ős-Tisza és mellékfolyói hordalékából kialakult homokbuckás térszín maradványa (2016. április)

Tiszaszentimre: (47.4730;20.7025) Ny-felé. Az őszi munkák után... (2011. október)

tozatlan), 5,6% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az OTRT szerint a kistáj a Tisza-tó és Tiszagyenda környékén vegyes, másutt mezőgazdasági területhasználatú térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, hordalékkúpok közé zárt rossz lefolyású ártér, kisebb részén homokbuckás ármentes térszín. A réti és homokos réti csernozjom talajokon (szikes foltok is előfordulnak) a szántóföldi hasznosítás az uralkodó.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat a folyószabályozások jelentősen módosították, polihermerob kategóriába sorolható táj. A vízügyi műtárgyak, gátak, csatornák és mesterséges tavak miatt a domborzat is sok helyen változott. A talajok minden tulajdonságát érintette a vízrendezés, megjelent a másodlagos szikesedés. Természetközeli növényzet fedi a táj 15-20%-át. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások eredményeképp táji szinten mérsékelt gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 5,6% (2000: 5,3%), kissé az országos átlag alatt van. Az utak, vasutak és települések élőhelyeket feldaraboló hatásának szintje alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 1,7 km/km², az országos átlag (3,4) fele. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Tiszafüred kivételével minden település elmaradottnak tekinthető.

Tiszaörs: (47.5245;20.8180) D-felé, közelgő nyári zivatar... (2017. június)

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 3,03 km², magasabb mint a síkvidéki átlag (2,43 km²), tehát a táj nagyobb egységekből álló, kevésbé mozaikos megjelenésű. A Shannon-diverzitás kifejezte tájhasználati változatosság szám alacsony 1,18 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természeti katasztrófák előfordulása jelentős veszély, igen magas a belvíz és aszálykitétség, kisebb mértékű az árvízi, ill. széleróziós károkozás. Összesen 30-35 olyan év volt 1931 és 2015 között amikor az aszályindex (PAI>6) szélsőségesen magasra emelkedett. Az éghajlat megváltozása igen nagymértékben átforgalmazhatja a jelenlegi tájhasználatot.

■**Természetvédelem:** A kistáj É-i részén a Hortobágyi NP-hoz tartozik az összterület 2,6%-a. Ezen kívül Natura 2000 madárvédelmi besorolású a táj 5,2%-a, különleges természetmegőrzést célzó típusba pedig 7,1%-a került.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony szintű. Egyek és Tiszafüred régészeti szempontból fontos település, egyedi tájértékekben viszont szegény vidék. A Kunmadaras–Tiszaigar–Egyek vonal mentén lévő területre nézve javasoltak tájképvédelmi intézkedéseket.

Berekfürdő: a 800 m mélyről feltörő 55 fokos termálvízből kiváló magas karbonát tartalmú vízkő gyorsan eltömi a csöveket (2015. május)

Tiszaörs Kálváriadomb: a stációk 1881-86 között készültek (2011. október)

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, aminek vizuális megjelenését számottevő réti és legelőhasználat mellett a szántóföldi művelés uralja. A nyílt, nagyparcellás szántóföldi mozaikokat csak Kunhegyes közelében élénkíti néhány jelentősebb (telepített) erdőfolt. A parlagok által elfoglalt terület 3% körül van, ami hozzájárul a viszonylag rendezett, gondozott tájképi megjelenéshez, bár különösen a kistáj DNY-i részén vannak igen leromlott térségek (Tiszaroff, Tiszagyenda). A településhálózat egyenletes, a kistájnak nevet adó két város központi funkciói tekintetében nagyjából megfelel a tájegységnek. A lakosság topográfiai önelhelyezése a Tisza-mentiség és a „hortobágyiság” közötti átmenetet tükrözi, D-felé pedig erősödhet a kunsági identitás. A fenti megnevezések mindegyikének van földrajzi tartalma, a Tisza, a Hortobágy és a Nagy-kunság egyaránt felidéz bizonyos vizuális tájképi arculatot. A kistájon kívüli topográfiai támpont lehet a Tisza zöldfolyosója, É-on pedig jó látási viszonyok esetén a Bükk sziluettje.

Fegyvernek–Bánhalma: a folyószabályozás előtt ezen a gyakran járhatatlan vidékén egy 1736-ban császári utasítással megvalósított útépítés korabeli emléktáblája (2016. április)

Alsó-Zagyva-sík

704 km²

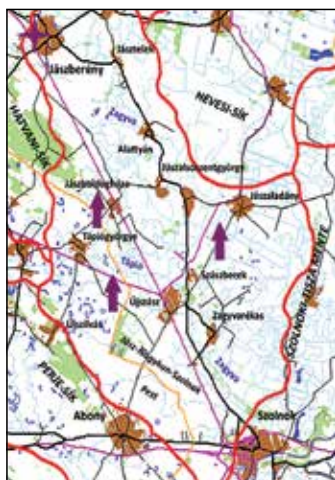
(A korábbi Jászság kistáj.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Közép-Tisza mente

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Alacsony ármentes tökéletes síkság az Alföld ÉNy-i részén.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű szabad vízfelszín, ill. a mocsaras terület aránya 0,8%, az utóbbi típus részesezése minimális. Jászberény közelében van néhány morotvató.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 81% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 7% gyepek (változatlan), 6% pedig a beépített területek részesezése. Az erdők aránya, az enyhe növekedés ellenére nem éri el a 3%-ot. Az OTRT a kistájat szántóföldi mezőgazdasági térségként tartja számon.

Szászberek: (47.3201;20.1194) É-felé, valódi tökéletes síkság (2016. június)

Tápiógyörgye: (47.2930;19.9986) É-felé (2016. június)

■ **Földrajzi tájtípus:** Mentésített ártéri síkság, magas talajvízállású réti öntéstalajon kialakult mezőgazdasági táj.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj területét az intenzív emberi használat erősen átalakította, az α -euhemerób szint azt jelenti, hogy megváltozott a legtöbb talajtulajdonság, a természetközeli növényzettel fedett felszínek aránya nem több 30%-nál és jelentősek voltak a vízrajzi beavatkozások is. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint az utóbbi évtizedekben erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 6%-os (2000: 5,3%), ami alig marad el a megfelelő országos adattól (6,2%). A természetes élőhelyek utak, vasutak és települések általi felszabdaltságának mértéke mérsékelten erős, a súlyozott fragmentációs érték 1,9 km/km², jóval az országos átlag alatt van (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj K-i részén Jászsalsószyörgy, Jászlady, Zagyvarékas térsége, valamint Jásztelek elmara-dottnak tekinthető.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foljainak átlagos nagysága 4,46 km², ami az ország síkvidékeire jellemző átlag adatnál (2,43 km²) jóval magasabb,

Jászboldogháza: (47.3583;19.1742) É-felé (2016. február)

Jászberény: a volt Jászku Kerület (1279-1876) székháza (2019. október)

tehát a tájat kifejezetten nagyméretű tájhasználati foltokból álló mintázat jellemzi. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező szám igen alacsony 0,80 (az országos átlag 1,41), ami a tájnak bizonyos monotonitást jelleget ad.

■**Természeti veszélyek:** A kistáj természeti veszélyek általi fenyegetettsége kiemelkedően nagy, komoly ár- és belvízveszélynek van kitéve, az aszályok kártétele is súlyos lehet. 1931 és 2015 között 26-30 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás következtében igen nagymérvű lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■**Természetvédelem:** A Tápió-Hajta vidéke TK szerény kiterjedésű ugyan (0,2%), de kb. 10 km hosszú zöldfolyosóként említést érdemlő ökológiai egység. A kistáj 10%-át érinti a Natura 2000 madárvédelmi oltalom.

■**Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma Alattyán környékén közepes, máshol alacsony. Az épített környezeti értéksűrűség Jász-

berény kivételével alacsony. A Tápiógyörgye–Újszász–Újszilvás közötti területet tájképvédelemre javasolták.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj ármentesített tökéletes síkság, a nyílt nagyparcellás szabályos alakú szántóföldi parcellák látványát alig teszi változatosabbá a Zagytát vagy a Tápiót, ill. a vonalas közlekedési infrastruktúrát kísérő szerény fás-bokros vegetáció. A parlagok aránya alacsony, intenzíven használt, gondozott táj. A települések nagy többsége a két folyó mellé települt, de vannak tanyás területek is. Jászberény a kistáj É-i szélén erős térszervező centrum.

A kistáj ÉK-i részén lakók jász, DNy-i részén élők pedig (kevésbé markáns) Tápió-vidéki identitást vallhatnak. A hagyományosan földművelő jászok birtokolta terület fokozatosan, törésmentesen vált mai intenzív szántóföldi tájjá. Az önazonosságnak nincs kiemelhető természetföldrajzi objektuma, de a földrajzi orientációt segíti a Mátra horizonton feltűnő körvonala.

Jászberény az ún. „városi-Zagyva” parkosított szakasza (2018. május)

Perje-sík

404 km²

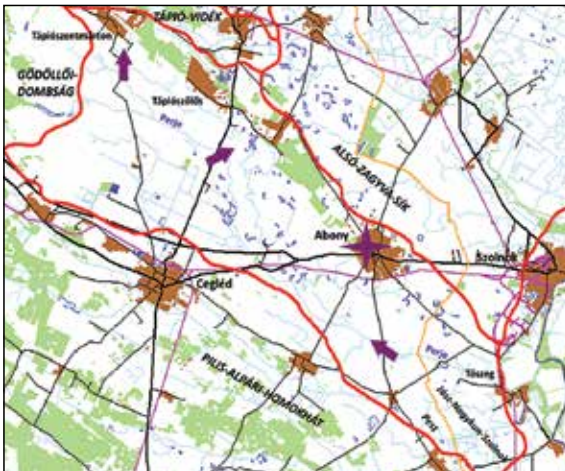
(Korábban Gerje-Perje-sík néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Közép-Tisza mente

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Közép-tiszai-síkvidék középtáj Ny-i része, ahol a DK-felé lejtő terület enyhén hullámos síkságból alacsony ármentes, tökéletes síkságba megy át.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz, az ÉNy-i tájrészen mérsékelten meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A szabad vízfelszín aránya 0,1%, mocsaras területet a műholdfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 74% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 10% gyepek (változatlan), 4-4% pedig a kertek ill. az er-

Tápiószentmárton: (47.3104;19.7642) NyDNy-felé, távolban a Gödöllői-dombság Ceglédbercel környéki elvégződése (2016. június)

dők területi részesedése (mindkettő változatlan). Az OTTrT alapján túlnyomórészt szántóföldi mezőgazdasági térség, ÉNy-i részén van erdőgazdaság által használt tájrészlet.

■ **Földrajzi tájtípus:** Lössös hordalékkúp-síkság, ahol magas és közepes talajvízállású réti és réti csernozjom, valamint humuszos homoktalajokon a szántóföldi használat uralkodik.

Tápiószőlős: (47.2546;19.8519) ÉÉK-felé (2016. június)

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj egykori természetes adottságai-ba az ember jelentős mértékben beavatkozott, ma α -euhemerób viszonyok jellemzik. A vízrendezések miatt a domborzat is változott, a talajt az intenzív szántóföldi használat alakította, a természetközeli növényzet pedig már csak a kistáj területének 15-20%-án található meg. Az 1990 és 2018 közötti felszínborítás-változások hatására mérsékelten gyengült az antropogén tájterhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,9%-os (2000: 3,7%). A közutak, vasút-

Tápiószentmárton: (47.3104;19.7642) É-felé (2016. június)

vonalak és települések képezte élőhelyizolációs hatás szintje mérsékelt, de ezzel is az Alföld tájökológiai szempontból erősebben fragmentált kistájai közé tartozik, súlyozott értéke 2,2 km²/km². (Az országos átlag: 3,4.) A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj települései nem esnek az elmaradottak csoportjába.

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát interpretáló CORINE foltok átlagos nagysága 3,86 km², ami magasabb az ország síkvidékeire jellemző adatnál (2,43 km²), ennél fogva az Alföldön megszokottnál nagyobb művelési egységek jellemzőek. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati típus változatosságát kifejező szám igen alacsony 0,96 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** Jelentős a természeti veszélyeztetettség, ami a kistáj nagyfokú belvív- és aszálykiterjedéséből ered. Az 1931 és 2015 között regisztrált PAI>6 adatok szerint a súlyosan aszályos évek száma magas volt; 30-35 év, sőt Tápiószőlős térségében elérte az igen magas szintet: 36-40 évet. Az előrejelzett éghajlatváltozás hatására igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának valószínűsége.

■**Természetvédelem:** A kistájban csak Natura 2000 területek vannak, 5,2%-a madárvédelmi, 11,5%-a pedig a különleges természetmegőrzési típusba került.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsonyabb az országos átlagnál. Abonyban van említést érdemlő műemlékmennyisége, és a táj ÉNy-i részén magasabb az egyedi tájértékek száma. Csak a Perje-folyó Cegléd és Tószeg közötti szakasza mentén jelöltek ki tájképvédelmi értékkel bíró területeket.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos, ill. tökéletes síkság, amelynek arculatát az országos átlagot jóval meghaladó arányú szántóföldi hasznosítás határozza meg. A táj vizuális összképe nyílt, intenzíven megművelt, gondozott,

Abony: (47.1306;20.0142) ÉNy-felé. Az óriási szántóföldi táblák között a Perje kistáji már mindenütt mesterséges mederben halad. (2018. augusztus)

arculatot mutat. A parlagok aránya alacsony, 2-3%. Helyenként a gyepes felszíneknek is jelentős tájképfőformáló szerepe van. A fás vegetáció csupán kisebb erdőfoltokat alkot, utak mentén, települések és néhány vizenyős mélyedés környékén fordul elő. A táj ritkán lakott, a települések a kistáj É-i határa mentén sorakoznak. Abony központi szerepköre területi átfedésben van Cegléd ill. Szolnok vonzáskörzetével. A lakosság topográfiai önelhelyezéséhez kevés földrajzi objektum kínálkozik, É-on a Gödöllői-dombság, D-en a Tisza közelsége nyújt némi támpontot. Az itt lakók identitása számára szintén nincs egyértelmű kötődési lehetőség valamilyen természetföldrajzi képződményhez.

Abony, a város címerében is búzakéve van... (2018. május)

Szolnoki-Tisza-mente

788 km²

(Korábban Szolnoki-ártér néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Közép-Tisza mente

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tiszának az Alsó-Zagyva- és a Mezőtúr–Karcagi-sík közötti szakaszát kísérő nyílt ártér, helyenként alacsony ármentes folyóhát eredetű maradványfelszínekkel.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínnek, ill. vizenyős, mocsaras térszínnek aránya 3,8%, amiből 3,6% a Tiszának, ill. morotvainak felszíne. Nagyobb állóvizek vannak Tiszasúly, Tiszabó, Fegyvernek és Szolnok közelében.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 68% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 9% erdő (változatlan), 8,2% pedig a beépített területek részesedése. Az OTRT szerint a kistaj ÉNy-i része mezőgazdasági térség, máshol a vegyes területfelhasználás jellemzi, kisebb folyómenti erdőgazdasági foltokkal tarkítva.

Tiszabó: (47.3208;20.4749) K-felé (2019. május).

Tiszapüspöki: (47.2100;20.3351) D-felé, távolban az épülő, de már jelentős tájképalakító hatású izocukorgyár (2017. május)

Tiszajenő: (47.0341;20.1482) K-felé. A horizontot a Tisza menti ártéri erdők zárják le. (2016. április)

■ **Földrajzi tájtípus:** Nyers öntéstalajjal fedett folyómenti hullámtér, liget- és láperdő maradványokkal. A mentesített árteret holtmedrek, helyenként folyóhátak közé zárt mélyedések tagolják, amelyek réti és szikes réti talajai nagyrészt szántóföldi művelés alatt állnak.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység jelentős mértékben megbolygatta az eredeti természeti adottságokat, a táj α -euhemerób típusba tartozik. A legfőbb beavatkozás természetesen az ármentesítés volt, amelynek műtárgyai a domborzaton is változtattak. A talajok tulajdonságait a vízelvezetés mellett a szántóföldi gazdálkodás is jelentősen módosította, az egykori ártéri, természetközeli növényzet pedig ma már a kistajnak csupán 15-20%-át jellemzi. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok alapján összességében nem változott az antropogén hatások erőssége. Viszony-

Tiszagyenda: (47.3711;20.5089) ÉNy-felé. A horizonton a Tiszát kísérő ártéri erdők láthatók. (2019. május).

lag magas volt ugyan az erősödő és a gyengülő földhasználati váltások aránya, de a két hatás területarányosan kiegyenlítette egymást.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka magas, 8,2%-os (2000: 7,8%), elsősorban Szolnok növeli az országos átlag fölé (6,2%). A közutak, vasutak és települések élőhelyfragmentációs hatásának szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,8 km/km², ami azonban alföldi viszonylatban nem elhanyagolható izolációs nyomást okoz. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Besenyszög–Kőtelek vonaltól É-ra lévő tájrész, ill. D-en Tiszajenő és Vezseny térsége elmaradottnak minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos nagysága 2,98 km², jóval magasabb érték, mint ami az ország síkvidékeire jellemző (2,43 km²). A tájképet tehát kifejezetten nagyméretű szántók uralják. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,27 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyeztetettség mértéke igen nagy, mert a kistájban az árvíz és az aszály egyaránt komoly károkat okozhat. Az 1931 és 2015 között mért PAI>6 adatok szerint a Zagyva torkolatvidékén 35-40, máshol 40 fölötti szélsőségesen aszályos évet regisztráltak. Az éghajlat

Szolnok: az ismert Alcsi evezőspálya – egykori morotva (2018. május)

megváltozása valószínűleg nagymértékben átformálja a jelenlegi tájhasználat jellegét, szerkezetét.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 7,7%-a a Középtiszai TK-hez tartozik. A Natura 2000 madárvédelmi típusába sorolták a kistáj 10,1%-át, a különleges természetmegőrzésibe pedig 11,2%-át.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony szintű, csak kevés számú település esetében fordul elő közepes mennyiségű egyedi tájérték, vagy régészeti lelőhely. A kistájnak csak a Tisza menti keskeny sávját minősítették tájképvédelemre érdemesnek.

Szolnok: a horgász szobra, ill. az első sikeres gyógyvízkút fúrás (1928) emlékére létesített vízkifolyó (2018. május)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj ármentesített folyómenti síkság, amelynek vizuális arcát a nagyméretű szántóföldi parcellák túl csak a folyót kísérő zöld ökológiai folyosó látványa teszi változatosabbá. A parlagok aránya alacsony, 3-4%, a terület gondozott, közepesen intenzív hasznosítás alatt áll. A kistáj É-i része viszonylag ritkán lakott, Szolnok központi funkciói kiterjednek az egész tájra. A lakosság identitásérzésében a Tiszának van meghatározó szerepe. A folyó a földrajzi önelhelyezés kézenfekvő objektuma, egyúttal a lakóhely topográfiai megjelölésére alkalmas viszonyítási pontja.

Mezőtúr – Karcagi-sík

788 km²

(Korábban Szolnok – Túri-sík néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Közép-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Nagykunság – Hortobágy

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A második legnagyobb kiterjedésű kistáj a Hortobágytól DNy-ra, a Körösökig húzódó alacsony, nagyrészt ármentes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszinek aránya 2,6%. Legnagyobb állóvíz a Bánhalmi-halastó, ezen kívül Karcagtól Ny-ra is van több mesterséges tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 81% szántóföld (változatlan arány), 9% gyeperő (változatlan), 4,3% pedig a beépített felszínek területi részese. Az OTRT a kistáját szinte teljes egészében mezőgazdasági térségként tartja számon.

Karcag: (47.2645;20.8517) ÉNy-felé. Előtérben szikes talaj felső rétegei látszanak. (2016. június)

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, löszös hordalékkúp síkság, ahol réti, réti csernozjom és csernozjom réti talajokon uralkodóan a szántóföldi hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj DNy-i felén α -eu-hemeróbb, ÉK-i részén polihemeróbb szintet képvisel az emberi környezetalkítás nagysága. Különösen a vízhálózat és a talajviszonyok változtak meg, de a természetközeli növényzet is csak a táj 10-15%-án ismerhető fel. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint táji szinten mérsékelt gyengült az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 4,3%-os (2000: 3,7%), emelkedő tendenci-

Kisújszállás–Márialaka: az 1930-as években épített belvízlevezető csatorna (2020. február)

át mutat, de még messze van az országos átlagtól (6,2%). A táj közutak, vasutak és települések általi élőhelyfedarabolttsága alacsony szintű, súlyozott fragmentációs értéke 1,9 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Turkeve környéke és a Kengyel–Mezőhék–Mesterszállás településcsoport számít elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáját felépítő CORINE foltok átlagos nagysága 5,8 km², ami a 4. legmagasabb érték, tehát hazánk egyik leginkább hatalmas szántóföldi foltokból felépülő tájegysége. Ezért a Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság is igen alacsony 0,79 (az országos átlag 1,41).

Karcag: (47.2645;20.8517) ÉK-felé (2016. június)

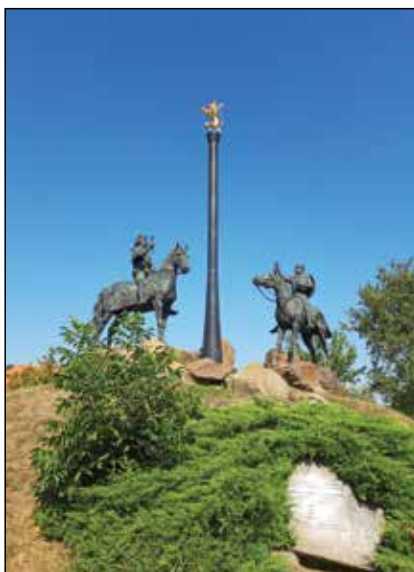

Törökszentmiklós: (47.0952;20.5198) ÉK-felé (2016. március)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyeztetettség összességében jelentős mértékű, ami súlyos belvív- és aszálykötettségéből, kisebb mértékben árvízi károkozásból eredhet. Az 1931 és 2015 között mért PAI>6 adatok alapján sok (33-38) szélsőségesen aszályos év fordult elő. Az éghajlatváltozás a jelenlegihez képest valószínűleg igen nagymérvű tájhasználati átalakulást eredményez.

■ **Természetvédelem:** Karcagtól K-re a kistáj 0,3%-a a Hortobágyi NP illetékességi területe, DK-en pedig 3,2%-a a Körös–Maros NP-hoz tartozik. A Natura 2000 besorolás szerint a madárvédelmi kategóriába esik a táj 3,7%-a, míg különleges természetmegőrzési típusba 8,6%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített érték-sűrűség nem éri el a közepes szintet, annak ellenére, hogy Karcag és Túrkeve történeti település, viszonylag sok műemlékkel. A környező települések közül több helyen egyáltalán nincs nyilvántartott egyedi tájérték, vagy régészeti lelőhely. A kistájnak csupán a Dévaványai-síkkal és a Hortobágytal határos peremi részeire, valamint a Karcag környéki pusztákra nézve java-

Karcag: IV. Béla a Radnai-hágónál fogadja a betelepülést kérő Kötöny kun kánt (Györfi S. 2001) (2020. augusztus)

Karcag: Zádor-híd (épült 1806-09), amely alól a 19. századi vízrendezések során elterelték a vízfolyást... (2003. október)

soltak tájképvédelmi oltalmat. Az egykor hatalmas kiterjedésű nagykunsági legelők maradványa ma már csak itt látható.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, amelynek vizuális arculatát a nagy-parcellás szántóföldek mozaikja határozza meg. A teljesen nyílt tájat csupán kisebb telepített erdőfoltok és az útmenti fasorok növényzete tagolja. A parlagok aránya közepes szintű, 4-5%, a táj általában gondozott képet mutat. A településhálózat ritka, óriásfalvak és kisvárosok jellemzőek. Az egész kistájra kiterjedő vonzással rendelkező város nincs, de Törökszentmiklós, Mezőtúr, Kisújszállás, Karcag így is több száz km²-es vonzáskörzettel rendelkezik. A lakosság identitását egyértelműen a nagykunsági meghatározás fejezi ki, amihez erősen tapad egy füves puszták képe, ami azonban - mint említettük - ma már csak szűk területen megjelenő látványtípus. A topográfiai önelhelyezés számára nincs semmilyen horizonton feltűnő földrajzi orientációs objektum, hiszen a tájegység az Alföld kellős közepe és jelentős folyó sem szeli át.

Tiszazug

205 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Közép-tiszai síkvidék

Kistajcsoport: Nagykunság–Hortobágy

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tisza és a Körös által közbezárt ártéri és alacsony ármentes sík, amely határozott tereplépcsővel kiemelkedő enyhén hullámos (egykori Duna) hordalékkúp maradványt vesz körbe.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,5%, amelynek 2/3 része az utóbbi típusba tartozik.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 64% szántóföld (erősen csökkenő arány), 11% gyp (mérsékelten növekvő), 6,7% a kert és gyümölcsös

Tiszainoka: (46.9034;20.1453) DDNy-felé (2019. szeptember)

(mérsékelten növekvő), 6,3% pedig a szőlő (mérsékelten csökkenő) területi részesedése. Az OTiT-ben Cserkeszőlő és Tizsakürt határa vegyes területhasználatú, másutt mezőgazdasági térségként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mentésített ártér által körülvett, szigetszerűen kiemelkedő löszös, homokos térszín, ahol humuszos homok és réti csernozjom talajokon uralkodik a mezőgazdasági művelés.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők eredeti tulajdonságait az emberi tevékenység erősen átalakította, a táj α -euhemerób kategóriába tartozik. A változások elsősorban a talajokat és a növényzetet érintették, a természetközeli vegetáció a táj területének alig 10%-án ismerhető fel. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások nem módosítottak az antropogén terhelésen.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 4,8%-os (2000: 4,4%), jóval az országos átlag (6,2%) alatti. Az élőhelyek közutak, a vasútvonal és a települések által előidézett feldarabolódásának szintje alacsonyabb az országos átlagnál (3,4), de megfelel az alföldinek, a súlyozott fragmentációs érték 2,6 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistaj D-i részén lévő községek elmaradottnak minősülnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistaj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos kiterjedése 2,07 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) sűrűbb folttagoltságot mutat, a

Szelevény–Pálóczipusztá: (46.8235;20.1983) ÉK-felé, a löszfedte idős hordalékkúp erodált pereme és a Körös ártéri szintű síkja (2017. május)

Kunszentmárton–Kungyalu: (46.9037;20.3002) DNy-felé, a kistáj magját képező eróziós sziget kiterjedt szántóföldjei (2019. szeptember)

Cserkeszölő–Bogaras: (46.8416;20.1484) a kistáj homokbuckás részén a szőlőtermesztés jellemző (2019. szeptember)

Cserkeszölő: 1943-óta itt tör fel az Alföld legmelegebb, 83 fokos termálvize (2019. szeptember)

gyümölcsösök és a szőlők miatt mozaikosabb a táj. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező számérték 1,31, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatok, jelenségek általi veszélyeztetettség összességében jelentős mértékű, ami súlyos árvíz és aszálykiszáradásból ill. kisebb mértékű belvízi károkozásból eredhet. 1931 és 2015 között 36-38 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt, a kistáj D-i részén elérte a 40 évet is. Az éghajlat megváltozásával valószínűleg igen erős lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulását eredményező kényszerhelyzet.

■ **Természetvédelem:** A Körös mentén a kistáj apró, 8 ha-os része a Körös–Maros NP-hoz tartozik. Hasonlóan elenyésző, 0,2% (41 ha) a táj területi részesedése a Közép-tiszai TK-ból. Nem sokkal jelentősebb a Natura 2000 kezelés alá besorolt területek nagysága, sem a madárvédelmi (2%), sem a különleges természetmegőrzési (6,5%) nem számottevő.

■ **Értéktár:** Az összesített érték-sűrűség közepes szintet ér el. Ez főleg a hagyományos gyümölcs és szőlőkultúrából adódik, Csépa régészeti lelőhelyként fontos, Tiszakürtnek pedig történelmi kertje

Tiszasas, a 2000. évi árvízkor sikeresen kivédett buzgár emlékműnek megépített makettje (2019. június)

(arborétum) említhető. Műemlékben azonban az egész táj igen szegény. A kistáj területének alig 5%-át ítélték tájképvédelemre érdemesnek, Nyon, a tiszai morotvák környékén vannak ilyen tájrészletek.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj az ártéri szintből kiemelkedő hullámos térszín és közvetlen környéke, amelynek vizuális arculatát a nagy-parcellás szántóföldek és helyenként a homoki szőlőültetvények uralják. A homokos, löszös alacsony sík lábánál változatos szántóföldi-gyepes-ligeterdős terület van, amelyre a lösztábla pereméről jól rá lehet látni. A parlagok aránya közepes 3-4%, a táj összességében gondozott, és a szőlők, kertek növekvő aránya miatt az átlagnál valamivel intenzívebben megművelt képet nyújt. A településföldrajzi centrum Cserkeszölő, de az adminisztratív központi funkciókat Tiszaföldvár és Kunszentmárton látja el. A lakosság önmaga földrajzi elhelyezésére a tiszazugi jelző megfelel, érzékelteti a Tisza és a Körös közé beékelődő kistájat, ahol a peremeken folyó menti árterek húzódnak. A két folyón kívül nem adódik olyan topográfiai objektum, ami vizuális támpontként szolgálhatna. A kunsági identitás Kungyalu révén érinti a kistáj ÉK-i részét.

Csongrád– Szegedi-sík

1122 km²

(A korábbi Dél-Tisza-völgy kistáj, annak legdélebbi része nélkül.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Közép-tiszai síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tisza délmagyarországi szakaszát kísérő, túlnyomóan ártéri szintű síkság, helyenként alacsony ármentes felszínrészletekkel.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 5,8%. Ebben a kistájban vannak a legnagyobb kiterjedésű tiszai holtágak és a Sándorfalva közelében lévő Fehér-tó az Alföld legnagyobb szikes tava.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 57% szántóföld (erősen csökkenő arány), 10% erdő (változatlan), 12% pedig gyeperő (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. Az OTrT szerint a Tisza mentén vegyes földhasználatú és erdőgazdálkodási térség húzódik, egyébként mezőgazdasági területként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális klímájú folyómenti hullámtér és mentesített ártéri síkság, ahol az öntés és réti talajokon liget- és láperdő maradványok mellett uralkodik a szántóföldi használat.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj erősen átalakított, α-euhermerőb típusú térség, bár vannak kisebb meta- és polihemerőb foltok is. A folyószabályozás, a gátak,

Csongrád: (46.6836;20.1791) DK-felé, a mentesített ártér szántóföldjei. Háttérben a Tisza gáton belüli hullámtéri erdősávja. (2017. május)

Sándorfalva: (46.3416;20.1334) ÉÉK-felé, a Pusztaszeri TK. Sándorfalvát az 1879-es nagy tiszai árvíz után Algyőről erre az árvízmentes helyre telepítettek számára alapították. A névadás Pallavicini Sándor őrgófrá utal. (2017. május)

Hódmezővásárhely–Batida: (46.3390;20.3523) ÉNy-felé, szikes és belvizes foltok (2016. március).

Tiszaug: (46.8651;20.0817) K-felé, egy elhagyott folyómeder és egy folyóhát (2019. szeptember)

a belvízelvezető csatornák miatt a domborzati és a vízrajzi adottságok jelentősen módosultak. A talajtulajdonságokat az intenzív szántóföldi hasznosítás, ill. a nagyfokú beépítés ugyancsak erősen befolyásolta. A kistáj 20-30%-án található természetközeli növényzet. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások nem eredményeztek elmozdulást az antropogén összehatás tekintetében, az erősödő és a gyengülő tendenciák kiegyenlítették egymást.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke (elsősorban Szeged miatt) magas, 8% és 2000-hez képest (7,4%) 620 hektárnyi új területfoglalást jelent. Az utak, vasutak és települések élőhelyfragmentációs nyomása mérsékelt, súlyozott értéke 2,1 km/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Dóc számít elmaradott településnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát kifejező CORINE foltok átlagos nagysága 2,20 km², ami megközelíti az ország síkvidékeire jellemző adatot 2,34 km², tehát egy átlagos mértékben mozaikos alföldi táj. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználat sokszínűségét kifejező szám közepes 1,51 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Súlyos a táj ár-, belvíz és aszálykiterjedése. Az 1931 és 2015 között regisztrált PAI>6 adatok szerint a 84 év alatt igen magas volt az aszályos évek száma (40-45), gyakorlatilag minden második év. Az éghajlatváltozás hatására közepes nagyságú lehet a jelenlegi tájhasználat átrendeződése.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1-1%-nyi területén illetékes a Kiskunsági NP (Lakitelek, Tiszaalpár) ill. a Körös–Maros NP. 14% tartozik a Pusztaszeri, 2% a Mártélyi és 1,3%-a a Közép-tiszai TK-hoz. A kistáj 30%-án Natura 2000 madárvédelmi, 17%-án pedig különleges természetmegőrzés kezelési szabályok érvényesek.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Szeged és Csongrád révén eléri a közepes szintet. Tiszaug környékének kivételével igen szerény az egye-

Szeged: környezetbarát villamospálya a Széchenyi-téren (2019. június)

di tájértékek száma. A régészeti lelőhelyek sűrűsége viszonylag magas. A tájhatáron fekvő Tiszaalpár történeti települési besorolást kapott. Tájképvédelemre javasolták a Tisza menti zöldfolyosó egészét, amely Lakitelek és Csongrád között elfoglalja a kistáj teljes szélességét, Csanytelektől Sándorfalváig pedig a Pusztaszeri TK összefüggő területét.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj mentesített ártéri, vagy annál kissé magasabban fekvő ármentes térszín, amelynek a vizuális megjelenését a szántóföldek, ártéri erdők, helyenként a beépítés határozza meg. A Tisza kistájba belépő szakaszát Lakitelektől Csongrádig összefüggő védett folyómenti zöld folyosó kíséri, attól D-re a természetközeli vízparti növényzet szakadozottá válik. Mindszenttől D-re a Fehér-tó, ill. Algyő környékéig kiterjedt erdő és rét mozaikos tájvédelmi körzet található. A kistáj legdélebbi részén a Szeged városi beépítés, közlekedési pályák, ill. a K-felé a legintenzívebb szántóföldi művelés a tájmeghatározó tényező. A parlagok alacsony, 2-3%-os aránya szintén erősíti a táj félig nyílt, gondozott, rendezett, bár helyenként igen urbanizált, technizált jellegét. A természeti adottságokra visszavezethető meghatározó tájképi elemek közül kiemelkedik a Tisza és a pusztaszeri természetközeli szikes rétek, tavak látványa. Az identitás egyértelműen a folyóhoz kötődik, aminek különösen erős válfaja a „szögediség”.

Szeged: a legmagyarabb folyó, a Tisza ihlette vers a költő szegedi szobrának talapzatán (2007. április)

Röszke–Titeli-sík

105 km²

(A korábbi Dél-Tisza-völgy kistáj D-i része.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Alsó-tiszai-síkvidék

Röszke(É): (46.2019;20.0582), DK-felé az ország legmélyebben fekvő területe; 76 m tszf. (2017. május)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tiszát (országhatáron túl is) kísérő és legmélyebben fekvő hazai kistáj, ártéri szintű síkság, abból alig kiemelkedő ármentes magaslatokkal.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A vízfelszínnek aránya 3,4%, amelyet maga a Tisza és a gyálareti morotva ad ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 66% szántóföld (erősen csökkenő arány), 8,2% beépített, 8% pedig kert (változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT-ben a kistáj középső, gyálareti része vegyes területfelhasználású, másutt mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, folyómenti egykori hullámtér és mentesített ártéri síkság, ahol humuszos öntés, ill. réti csernozjom talajokon liget- és láperdő maradványok vannak, de uralkodóan a szántóföldi művelés jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait a folyószabályozások és az intenzív szántóföldi gazdálkodás jelentős mértékben megbolygatta, ezért polihemerób kategóriába tartozik. A természetközeli növényzet csak a táj 10%-án lelhető fel, a talajoknak pedig minden tulajdonságát módosította az átalakított vízháztartás és az intenzív földművelés.

Röszke(É): (46.2019;20.0582) É-felé (2017. május)

Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások táji szinten jelentősen erősödő antropogén terhelést mutatnak.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség szintje magas, 8,2%, és ütemesen növekvő tendenciát mutat (2000: 6,5%). A közutak, vasútvonal és a települések élőhelyizolációs hatása erős, a fragmentációs mutató súlyozott értéke 5,0 km/km², sokkal több, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen önálló települése, Röszke nem minősül elmaradott községnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,48 km², ami közel áll az ország síkvidékeit jellemző adathoz (1,36 km²). A tájhasználat változatosságát kifejező számérték 1,31 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyeztettség igen jelentős, ami a súlyos ár- belvív és aszálykitétségnek tudható be. 1931 és 2015 között több mint 40 szélsőségesen (PAI>6) aszályos év volt. A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintűnek becsülhető az éghajlat megváltozása esetén.

■ **Természetvédelem:** A kistáj nem rendelkezik védett természeti területtel.

■ **Értéktár:** A kistáj egyetlen településének, Röszkének összesített értéksűrűsége alacsony, de ezt táji szinten releváns mutatónak tekintetni nem volna szerencsés. A Tisza és a Gyálareti-morotva által körülvett tájrészletet tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti tökéletes síkság, amelynek intenzív mezőgazdasági művelést tükröző arcátat Ny-on forgalmas közlekedési pályák tagolják. A táj nyílt, jól áttekinthető. A művelt terület mozaikos jellegét a kertgazdálkodás fokozza, a parlagok aránya alacsony 3-4%. A települési beépítés Szeged közvetlen városi előtereként intenzíven terjed. A lakosság identitásának természetföldrajzi oldalát a tiszamentiség dominálja és topográfiai orientációs objektumként is leginkább a folyó jöhet szóba.

Röszkétől D-re (2017. május)

Geodéziai jelek

Pustavacs (Pilis–Alpári-homokhát) Az ország 1978-ban – újabb mérés szerint nem egészen pontosan – megjelölt közepe

Szarvas (Békési-sík) A Magyar Királyság 1880-ban megjelölt közepe

Tállya (Tokaj-Hegyalja) Európa - az egyik mérés szerinti - közepe

Ez pedig bizonyára a világ közepét jelző fa Tornakápolnánál (Aggteleki-karszt)

Bodrogköz

844 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Felső-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Zemplén–Szabolcsi-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bodrog és a Tisza között húzódó ártéri szintű tökéletes síkság, É-i részén hullámos homokbuckás maradványfelszínnel.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, Tiszakarád környékén meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. a vizenyős, mocsaras térszínek aránya magas, 5,5% (az országos átlag 2,8%).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 51% szántóföld (erősen csökkenő arány), 18% gyeperő (változatlan), 9% pedig erdő (változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT a kistáj Ny-i harmadát vegyes területfelhasználású, a többit mezőgazdasági térségként tartja nyilván.

■ **Földrajzi tájtípus:** Holtmedrekkel enyhén tagolt mentesített ártér, ahol öntés réti talajon szántóföldi

kulturtáj jellemző. A kistáj É-i részén (Karcsa, Kisrosvágy) homokbuckás pusztaréti maradványok vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj α-eu-hemerób, vagyis intenzíven bolygatott terület. Jelentős vízügyi beavatkozások történtek: töltések, belvízvezetés, a cigándi árapasztó tározó megépítése. Erős a talajok szántóföldi igénybevétele, a természetközeli vegetáció aránya pedig alacsony 20-25%-os. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások következtében mérsékelt gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek a kistáj 5,4%-át fedik le. Ez valamivel kevesebb az országos átlagnál (6,2%), de 2000 óta a 4,7%-os szintről sokat emelkedett. A természetes élőhelyek közutak és a települések általi fragmentációjának szintje mérsékelt, értéke 2,2 km²/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj minden települése elmaradottnak minősült.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistájat megjelenítő CORINE foltok átlagos nagysága 1,81 km², ami az ország síkvidékeire kiszámolt középértékhez képest (2,43 km²) kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot mutató szám 1,58 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyeztetettség jelentős mértékű, az ár- és belvíz nagy károkat okozhat. A táj 50%-án közepes szintű

Zalkod: (48.1836;21.4494) K-felé, háttérben a Tokaji (Zempléni)-hegység DK-i része (2016. június)

Karcsa: (48.3240;21.7450) É-felé, a homokbuckás maradványfelszínek egyike, háttérben a Tokaji (Zempléni)-hegység (2016. április)

Bodrogkeresztúr: (48.1353;21.3954) ÉÉK-felé, a Bodrogzug D-i része, balra a Cigány-hegy (473 m), távolabb az Erdőbényétől É-ra lévő hegyek (2016. június)

Karos: közvetlenül a honfoglalás után kb. 950-ig használt nemzeti temető, régészeti emlékhely. Háttérben a Tokaji (Zempléni)-hegység. (2016. április)

az aszályveszély. Az 1931 és 2015 között mért PAI>6 adatok szerint a Karos–Tiszakarád vonaltól K-re közepes (21-25 év), attól Ny-felé alacsony (11-20 év) volt a súlyosan aszályos évek száma. A várható éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagymértékben módosulni fog a jelenlegi tájhasználati szerkezet.

■ **Természetvédelem:** A kistáj Ny-i részén, összterületének 5%-a, a Tokaj–Bodrogzug TK-hez tartozik. A Natura 2000 nyilvántartások szerint 25% madárvédelmi, ill. szintén 25% különleges természetmegőrzési védettséget élvez.

■ **Értéktár:** A kistáj összesített értéksűrűsége nem éri el az országos átlagot. Viszonylag jelentős azonban a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma. A Tisza és a Bodrog mente, továbbá a teljes Bodrogzug (DNy-i tájrészlet) tájképvédelemre javasolt terület.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyók, kisebb vízfolyások által közrezárt tökéletes síkság, elszórtan homokbuckás kiemelkedésekkel.

A táji látványt a Bodrogzugban a nedves rétek, ártéri erdőmaradványok, másutt a szántóföldek határozzák meg. A tájhasználat mozaikossága a homokbuckás részen megnő, viszonylag sok a parlagföld is, közepes intenzitással használt tájegység. A táj leginkább karakteres, egyedi vonásának az egykor sűrű vízhálózat meandereit, morotváit, az azokat szegélyező rétek és erdőfoltok látványát tekinthetjük. A települések a kistáj peremén sorakoznak, és lakóinak identitása is megoszlik a tiszamentiség, vagy a Tokaj-Hegyalja felé orientálódás szerint. A "bodrogköziség" érzés fontos kiegészítője a horizonton felbukkanó Tokaj (Zempléni)-hegység, de az országhatáron túli Királyhelmecek környéki hegyeknek is van ilyen szerepe. A leginkább bodrogközinek mondható önmeghatározás elhalványult a trianoni határmegvonás miatt elvesztett természetes központ Királyhelmecek elcsatolásával. Térszervező kisugárzása Sárospataknak van, a K-i részen pedig az egykori kisvasút biztosította korábbi nyíregyházi kapcsolatot a közúti összekötés megteremtése révén Kisvárdára váltotta fel.

Cigánd: az épülő árapasztó víztározó. Jelentős tájformáló hatása volna, ha rendszeresen víz alá kerülne a gátak által körülvett, Velencei-tóhoz hasonló nagyságú terület (2008. augusztus)

Ricse: (48.2737;21.9402) ÉÉK-felé, távolban a Királyhelmecek környéki hegyek láthatók (2016. április)

Rétköz

844 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Felső-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Zemplén–Szabolcsi-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tisza és a Nyírség között található ártéri szintű tökéletes síkság, ÉNy-i részén hullámos homokbuckás maradványfelszínnel.

■ **Éghajlati körzet:** Ny-i része meleg – száraz, K-i 2/3 részén mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek, ill. a vizenyős mocsaras térszínek aránya 2,8%. Nagy felületű állóvízet alakítottak ki Szabolcsveresmart határában, ez az ún. Rétközi-tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 69% szántóföld (változatlan arány, de mostanában ritkán előforduló példaként minimálisan emelkedő tendenciával), 11% gyeperő (mérsékelt csökkenő) végül 5,7% a beépített felszínek területi részesedése. Az OTT szerint a Tiszakanyártól K-re fekvő terület vegyes, egyébként pedig mezőgazdasági hasznosítású térség.

■ **Földrajzi tájtipus:** Egykori nyírvízmedrek által enyhén tagolt, rossz lefolyású, mentesített ártér, ahol réti és öntés réti talajon a mezőgazdasági földhasználat dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők természetes adottságait elsősorban a vízrendezések befolyásolták, közepes szintű β -euhemerób bolygatottsági kategóriába tartozik. A domborzaton a gátak és csatornák megépítése változtatott, a talajok fizikai és kémiai tulajdonságai közepes mértékben módosultak, a természetközeli növényzet

pedig már csak a terület 10-15%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására kistaji szinten mérsékelt gyengült az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek a kistáj 5,7%-át fedik le, ami megközelíti az országos átlagot (6,2%) és emelkedő tendenciát mutat (2000: 4,8%). A közutak és a települések élőhelyfedaraboló hatása mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,1 km²/km². (Az országos átlag 3,4.) A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj minden települése alulfejlett, elmaradott.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,8 km², ami közel van az országos középértékéhez (1,9 km²), de elmarad az alföldi tájak átlagát képviselő 2,43 km²-től. Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználat változatosságát kifejező szám csak 1,15 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek általi veszélyeztetettség igen jelentős mértékű, mert a kistajat súlyos ár- és belvízkárok érhetik. 1931-2015 között 21-25 szélsőségesen aszályos (PAI > 6) év volt. Az éghajlatváltozás miatt várhatóan nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átrendeződése.

Tiszakanyár: (48.2468;21.9840) ÉNy-felé (2016. április)

Tiszatelek: (48.1687;21.7784) K-felé (2016. április)

Rétközberencs: (48.2141;22.0026) Ny-felé (2018. április)

Tiszatelek: az 1905 és 2009 között működött rétközi kisvasút húsz települést kapcsolt Nyiregyházához (2020. március)

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csak 0,3, ill. 2,6%-a tartozik a Natura 2000 madárvédelmi, ill. különleges természetmegőrzési rendelkezések hatálya alá.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony. A műemlékek száma igen szerény, és régészeti lelőhelyek sem gyakoriak. Egyedi tájértékek tekintetében Kékcse és Tiszatelek említhető. A kistáj tiszamenti sávját és a Dombrád–Rétközberencs vonaltól K-re lévő terület egészét javasolták tájképvédelemre.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A táj tökéletes síkság, amelynek arculatát az országos átlagnál jóval magasabb arányú szántóföldi térfoglalás

uralja. Jelentős a táj névadó művelési ágának, a réteknek a kiterjedése is. A tájkép nyílt, a parlagok aránya közepes, 4-5%, összességében gondozott, de közepes intenzitással hasznosított terület. A településsűrűség átlagos, a községek többsége a tájhatár mentén van. Dombrádnak van némi központi szerepköre, bár a járási hivatalok Ibrányban, a kistájon kívül vannak. A helybeliek topográfiai viszonyítási objektuma a Tisza lehet, ezen kívül feltűnik a Tokaji (Zempléni)- hegység sziluettje is. A rétközi, „rétségi” identitás természetföldrajzi tartalma elég egyértelmű, nedves rétek dominálta síkság, de ez mint önmeghatározó jelző kevésbé elterjedt.

Szabolcsveresmart: (48.2849; 22.0475) Ny-felé. A csupán 15 éve létesített Rétközi-tónak természetvédelmi, rekreációs és öntözési funkciója is van. (2019. május)

Beregi-Tiszahát

539 km²

(Korábban Beregi-sík néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Felső-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Bereg–Szatmári síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Nyírségtől É-ra elhelyezkedő holtmedrekkel tagolt ártéri síkság, kisebb területfoltjai alacsony ármentes tökéletes síkságok.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz- és vizenyős, mocsaras felszínek aránya 2,2%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 34% szántóföld (jelentősen csökkenő irány: 2000-ben 46, 2012-ben 40%), 19% gyeperős (erősen csökkenő), 14% pedig erdő (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. A kertek és gyümölcsösök aránya 10%, jóval magasabb az országos átlagnál (3,6%). Az OTRT a kistájat a kevés erdőgazdasági körzet kivételével vegyes területfelhasználású térségként tartja nyilván.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mentésített ártér, holtmedrekkel, öntés réti talajon kialakult szántóföldi mezőgazdasági táj, D-i részén számottevő ártéri erdőmaradványokkal.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj polihemerób, tehát erősen megváltozott adottságokkal rendelkezik, bár a táj D-i részén vannak mezohemerób foltok is. A változásokat elsősorban a vízügyi beavatkozások

Vásárosnamény–Gergelyugornya: (48.1367;22.3349) ÉK-felé, egy természetközeli folyószakasz... (2003. július)

váltak ki, jelentős a talajokat ért földművelésből eredő mesterséges hatás és a tájegységnek csupán 25-30%-án van természetközeli növényborítás. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke növekszik, 5,2% (2000: 4,5%), de elmarad az országos átlagtól (6,2%). A közutak és a települések élőhelyeket felszabdoló hatása mérsekelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,6 km²/km², kisebb mint az országos átlag 3,4. A gazdasági, infrastruktúrális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj teljes egésze elmaradott térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE interpretációs foltjainak átlagos nagysága 1,38 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz (2,43 km²) képest jóval mozaikosabb tájat jelent, ami a kertek-gyümölcsösök magas területi részesedéséből

Tárpa: (48.1296;22.5494) a dacitból felépülő Nagy-hegyről Ny-felé (2019. április)

Mátyus: (48.2747;22.2847) ÉÉNy-felé. A gyümölcsösök között jelentős kiterjedésű parlagterületek vannak. (2017. június)

Gulács, Boroszló-kert: (48.0824;22.4230) (2003. november)

következik. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati folttypusok változatosságát jelző szám közepes 1,6 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatok általi veszélyeztetettség jelentős mértékű, mert nagy az ár- és belvíz fenyegetettség. Az 1931 és 2015 között regisztrált PAI>6 adatok szerint a szélsőségesen aszályos évek száma D-felé a közepes szintről (21-25 év) alacsony értékekre (11-20 év) csökken. Az éghajlatváltozás miatt valószínűsíthetően közepes mértékű lesz a jelenlegi tájhasználat átrendeződésének foka.

■ **Természetvédelem:** A táj jelentős része áll természetvédelmi kezelés alatt. A Szatmár–Beregi TK része a táj 17%-a, 46%-a kapott Natura 2000 madárvédelmi, 41%-a pedig különleges természetmegőrzési védeltséget.

Tivadár: közúti árvízkapu (2019. augusztus)

Gulács, Boroszló-kert: virágkaka (*Bouteomus umbellatus*) a Tisza holtágának dús növényzetében (2004. június)

Lónya: a zsindeyes harangláb már a kárpátaljai szomszéd-ságot idézi (2016. június)

■ **Értéktár:** A kistáj közepes értéksűrűségét a régészeti lelőhelyeknek, műemlékeknek és az egyedi tájértékeknek köszönheti. A kistajat a Vásárosnamény és Tiszaszentmárton közötti faluláncolat kivételével teljes egészében tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a tarpai Nagy-hegytől eltekintve tökéletes síkság, a táji látványban azonban domborzati elemként nem elhanyagolható szerepe van a Kárpátok előörsének, a Beregszász környéki hegyek horizonton felbukkanó sziluettjének. A táj karakterének alakításában – különösen a táj DK-i részén – meghatározó szerepe van az erdőfoltoknak és a réteknek, valamint a kanyargó Tiszát kísérő ártéri erdőnek. A táj beláthatósága korlátozott, félig nyílt terület. Gondozottsága közepes szintű, az országos átlag fölött van a parlagok aránya és több településnek a központjában is vannak lakatlan házak. A Tiszán csak Vásárosnaménynál és Tivadarnál van híd, a kistáj É-i részén a folyónak erős izolációs hatása van. Az identitástudat kettős forrásból táplálkozik; egyrészt a tiszamentiség, a Tiszaháti önmeghatározás, másrészt még kimutatható a történelmi „bereg” kárpátaljai kapcsolat.

Szamosköz

711 km²

(A korábbi Szatmári-sík kistáj Szamos-folyótól K-re lévő része.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Felső-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Bereg–Szatmári síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Szamos és a Tisza között elhelyezkedő, holtmedrekkel tagolt ártéri síkság, helyenként alacsony ármentes tökéletes síksági foltokkal.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz- és vizenyős, mocsaras felszínnek aránya 2,5%, kevesebb az országos adatnál (2,8%). Az állóvizek többsége egykori folyóágak maradványa, pl. a Szamosályi-víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 48% szántó (erősen csökkenő arány), 20% gye (változatlan), 8,5% pedig erdő (mérsékelt emelkedő) területi részesedéssel. A kertek és gyümölcsösök 7,6%-ot foglalnak el, ami mérsékelt növekvő arány és az országos

átlag (3,6%) duplája. Az OTTr szerint középső részén mezőgazdasági, a folyók, ill. az országhatárok mentén vegyes földhasználatú térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlati hatás alatt álló mentesített ártér, holtmedrekkel, öntés réti és humuszos öntéstalajon kialakult, alapvetően szántóföldi mezőgazdasági táj.

■ **Emberi hatáserősség:** Az összesített antropogén hatás közepes szintű, a táj α-euherórb kategóriába sorolható, a Túrtól K-re β-euherórb. A bolygatottság az ármentesítés és az intenzív földhasználat (szántók, kert, gyümölcsösök) következménye. A gátak és csatornák révén

kis mértékben a domborzat is változott, jelentősen átalakult a vízhálózat, még inkább a talajtakaró. A természetközeli növényzet kb. a táj 30%-án található meg. 1990 és 2018 között a felszínborítási típusok változását mutató adatok szerint táji szinten mérsékelt gyengült az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 5%, lassan emelkedik (2000: 4,6%). A közutak, vasutak és települések élőhelyfeldaraboló hatásának szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,3 km/km² ami az Alföldön nem elhanyagolható mértékű ökológiai izolációs nyomás, bár elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Fehérgyarmat nem került az elmaradott települések csoportjába.

Kölcse: (48.0405;22.6985) DK-felé, az öntés réti talajon az almatermelés még ma is jelentős mezőgazdasági ágazat (2016. március)

Nagyhódos: (47.9672;22.8530) az áradó Túr-folyó (2019. május)

Kispalád: (48.0011;22.8279) ÉÉK-felé az ország ÉK-szélén, már a Kárpátok (Nagyszőlősi-hg.) előterében (2019. május)

Csengersima: (47.8835;22.7093) KDK-felé, a Szamos menti holtágak szövevénye (2016. március)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,48 km², ami lényegesen kisebb méret, mint ami az ország síkvidékeire jellemző (2,43 km²). Ennek oka a kertek és gyümölcsösök jelentős területe, így egy jóval felaprózottabb, mozaikos táj jött létre. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám közepes 1,58 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A súlyos ár- és belvív veszély miatt magas a természeti eredetű károk valószínűsége. Az 1931-2015 között mért adatok szerint a súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma kevés volt (11-20 év) és a kategórián belül D-ről É-felé csökken, a Tisza-mentén a legalacsonyabb. A jelzett éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A tájegység 17,7%-a a Szatmár–Beregi TK-hoz tartozik. A Natura 2000 szabályozás madárvédelmi típusa a tájegység 38,5%-át, a különleges természetmegőrzési pedig 14,7%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség alacsony. Szatmárcseke műemlékei érdemelnek említést, Nagyszeke-eres külterületén pedig magas az egyedi tájértékek száma. A kis-

Kömörő: faluközpont (2014. március)

tájt Fehérgyarmat környékének kivételével teljes egészében tájképvédelmi intézkedések foganatosítására alkalmasnak ítélték.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, vizuális arculatát alapvetően az országos átlagnak megfelelő arányú szántóföldek uralkodnak, de jelentős a nedves rétek és ártéri erdők szerepe is. A szántók nagyparcellás mozaikja a változatos topográfiai mintázatot követő magasabb térszíneket foglalja el. A parlagok aránya 6-8%, ami elég magas, főleg a belvizek által veszélyeztetett, mélyebben fekvő földeket hagynak fel. A tájhasználat intenzitását számottevően növeli a kert ágazat elterjedtsége. A települések a Tisza alacsony ármentes folyóhátain sorakoznak, de sűrűn lakott az attól távolabbi terület is. Szatmárnémeti elvesztése után Fehérgyarmat központi funkciói átfogják az egész kistájt. A lakosság önmaga földrajzi elhelyezésére megfelel a szamosközi megjelölés, ennek van természetföldrajzi tartalma is, felidéri egy folyómenti vizenyős síkság képét. Topográfiai orientációs objektumként szolgál a Tiszát, ill. a Szamost kísérő ártéri növényzet látványa, valamint a Beregszász környéki hegyek és jó látási viszonyok alkalmával az Avas- és a Nagyszőlősi-hegység körvonala.

Turistvándi: ennek a 18. század első felében épült vizimalomnak elődeit már a Várad Regestrum is említi 1181-ből (!) (2014. március)

Krasznaköz

511 km²

(Új önálló kistáj, a korábbi Szatmári-sík DNY-i része.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Felső-tiszai síkvidék

Kistájcsoport: Bereg–Szatmári síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Nyírség és a Szamosköz között elhelyezkedő, holtmedrekkel tagolt ártéri síkság, kisebb része ármentes tökéletes síkság. D-en található az egykori Ecse-di-láp – inkább már csak talajtanilag kimutatható – maradványa.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, ÉNy-i részén mérsékelt meleg – száraz.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelület aránya 1,4%, ami nagyrészt a Holt-Szamos 17 km hosszú morotvája. Jelentős nagyságú mocsaras térszint nem mutatott ki egyik úrfelvétel sem.

Géberjén: az ún. Szamosi élménytér a Holt-Szamos mentén (2018. április)

Tyukod–Zsírostanya: (47.8657;22.4958) DDK-felé (2016. március)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 72% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 6% cserjés és sarjerdő (erősen emelkedő), 5% pedig kert és gyümölcsös (változatlan) területi részesedéssel. Az OTfT szerint a folyók mentén, ill. Kocsord és Ökörítőfülpös környékén vegyes, másutt mezőgazdasági hasznosítású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlati hatás alatt álló, holtmedrekkel tagolt rossz lefolyású mentesített ártér, ahol réti, öntés réti, valamint lápos réti talajon szántóföldek uralkodnak.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység a táj egykori adottságait erősen átformálta, α-eu-hemerőb típusba tartozik. A domborzat bolygatottsága főleg a vízgazdálkodási építkezések

Géberjén: a Szamosi élménytér tájékoztató tábla részlete, érzékeltes tájhabitus rajzokkal (2018. április)

Nagydobos: (48.0522;22.3233) D-felé (2016. március)

Tyukod: (47.8438; 22.5428) Ny-felé, új szilva telepítvény (2019. május)

következménye. A belvízelvezetés és az egykori Ecsedi-láp lecsapolása alapvető természeti változásokat eredményezett. A természetközeli vegetáció ma a táj alig 15-20%-án ismerhető fel. A felszínborítás változását mutató 1990 és 2018 közötti adatok szerint jelentősen gyengült az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 6,2%-os, megfelel az országos átlagnak (2000: 5,5%). A települések, utak és vasutak élőhelyeket felszabdáló hatása mérsékelt szintű, a súlyozott fragmentációs érték 2,1 km/km², az országos átlag (3,4) 2/3-a. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint minden település elmaradottnak minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát interpretáló CORINE foltok átlagos nagysága 2,43 km², ami pontosan egyenlő az ország síkvidékeire vonatkozó adattal, vagyis egy átlagos mintázatú alföldi tájnak tekinthető. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűségét kifejező szám alacsony 1,04 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelentős a természeti eredetű veszélyeztetettség, mert rendszeresen súlyos ár- és belvíz fenyegeti a területet. Az 1931-2015 között mért PAI>6 adatok szerint az igen erősen aszályos évek száma É-felé csökkenő tendenciával alacsony volt, Szamosszeg környékén már csak 10-12 ilyen évet regisztráltak. Az éghajlatváltozás várhatóan nagy mértékben át fogja rendezni a jelenlegi tájhasználatot.

■ **Természetvédelem:** A kistájban természetvédelmi oltalmat összesen 1,8% különleges természetmegőrzési és 0,2% madárvédelmi besorolású Natura 2000 terület élvez.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség elmarad az országos átlagtól. Az egyedi tájértékek és a műemlékek száma közepes szintű. Csupán a Krasznát kísérő ártéri sávban javasoltak bevezetni tájképvédelmi szabályozást.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, az országos átlagnál lényegesen nagyobb arányú szántóföldi gazdálkodással. Erdőfoltok, folyómenti ligeterdők a két határoló folyó mentén sem jellemzőek, egyedül az egykori Ecsedi-láp egy részén találunk telepített erdőket. A nyílt, nagyparcellás mezőgazdasági tájon viszonylag jelentős, 6-8% a parlagok részesedése, ami miatt főleg a táj országhatár menti része kevésbé gondozott látványt nyújt. A települések zöme a Mátészalka–Csenger vonal mentén található, ez utóbbi határmenti elhelyezkedése miatt nem tud kistáji szintű centrummá fejlődni. Helyette Nagyecsed és elsősorban Mátészalka tölt be központi funkciókat, átveve az egykor Szatmárnémeti és Nagykároly képviselte társadalmi-gazdasági térszervező szerepet. Mivel a lakosság túlnyomó többsége a Szamoshoz közeli településen él, identitásának topográfiai megjelölésekor a szamosmentiség (vagy „szamosháti”) kifejezés élvez elsőbbséget, de létezik a „krasznaközi”, ill. a „szatmári” meghatározás is. Az önmeghatározás földrajzi objektumokhoz kötése esetén a horizonton feltűnő beregszászi és nagyszőlősi hegyek is szóba jöhetnek.

Csenger: egymás mellett 14., 21., és 19. századi templomok (2019. május)

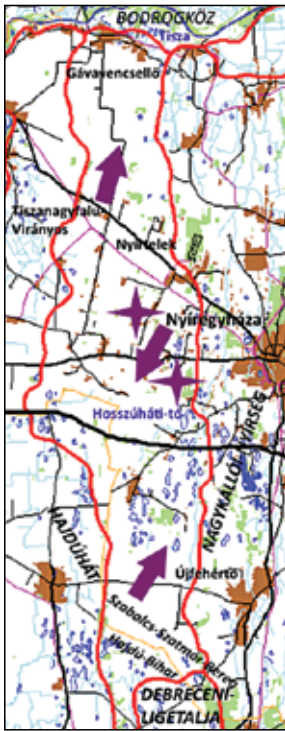
Löszös-Nyírség

374 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Nyírség

■ Topográfiai helyzet és domborzattípus:

A táj elnevezéséből is kitűnik, hogy a Nyírség és a Hajdúság közötti átmeneti jellegű, enyhén hullámos síksági kistájról van szó.

■ Éghajlati körzet:

Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ Vízhajz:

Az 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 0,45%, a legnagyobb nyílt vízfelület a Hosszú-háti-tó Nyíregyháza-Felsősi-ma közelében.

■ Földhasználati arányok és tendenciák:

85% szántóföld (változatlan arány), 6% kert (változatlan), 3,4% pedig a beépített felszínnek területi részesedése. Az OTRT szerint a kistáj teljes terjedelmében mezőgazdasági területhasználati térségnek számít.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, enyhén hullámos löszös hordalékkúp síkság, ahol a mozaikos talajviszonyok (kovárványos barna erdő-, réti és humuszos homoktalajok) a művelési ágakban alig tükröződnek, csaknem kizárólagosan szántóföldi hasznosítás uralja a tájat.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az emberi tevékenység közepes mértékben módosította; β-euhermerób típusba illik. A domborzat átalakítottasága kisebb tereprendezések

Nyírtelek–Bedőbokor: (47.9879;21.5998) DNY-felé, a nevezetes tanyabokrok vidéke (2016. május)

ben nyilvánul meg, a vízfolyások szabályozottsága is mérsékelt. A talajokat az intenzív szántóföldi hasznosítás már jobban megbolygatta, defláció és talajtömörödés is jellemző. A természetközeli növényzet teljesen visszaszorult, a táj területének alig 10%-án azonosítható. A felszínborítás változását mutató 1990 és 2018 közötti adatok szerint táji szinten nem nőtt, se nem csökkent az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Ritkán lakott táj, a beépítettség mértéke 3,4%-os (2000: 2,6%), az országos átlag fele (6,2%). Alacsony a kistáj közlekedési utak és települések révén kialakuló tájökölógiai fragmentáltsága. Súlyozott értéke 1,7 km/km², pontosan fele az országos középértéknek. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj minden települése elmaradottnak számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 3,34 km²

Újfehértó: (47.8097;21.5888) ÉK-felé (2016. május)

Újszanagyfalva–Virányos: (48.0653;21.5433) ÉÉK-felé (2019. október)

Újfehértő: (47.8097;21.5888 K-felé (2016. május)

Nyíregyháza–Kazárbokor (2018. április)

ami lényegesen több, mint az ország síkvidékeire jellemző adat (2,43 km²), azaz a táj kevésbé mozaikos, mint a legtöbb alföldi kistáj. A táj folttípus-változatosságát kifejező Shannon-mutató igen alacsony 0,66 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek általi veszélyeztetettség összességében gyengén közepes szintű, mérsékelt nagyságú a széleróziós és az aszálykiterjedtség. Az 1931–2015 között mért súlyosan aszályos évek (PAI>6) száma D-felé nő, a kistáj É-i részén még közepes szintű (21–25 év), Nyírtelektől D-re már magas. A bekövetkező éghajlatváltozás hatására a jelenlegi tájhasználat közepes mértékben változhat.

■ **Természetvédelem:** A kistájban csak igen csekély kiterjedésű Natura 2000 területet jelöltek ki, 0,4%-a tartozik a madárvédelmi és 0,9%-a a különleges természetmegőrzési típusba.

Nyíregyháza–Rókabokor: egy hagyományos nyírségi tanyaház (2018. április)

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony, azt csak az egyedi tájértékek és a műemlékek emelik. A kistáj azon kevesek egyike, ahol egyáltalán nem javasoltak tájképvédelmi területet.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos síkság, vizuális megjelenését teljes mértékben a nagyméretű szántóföldek mozaikja uralja. Változatosságot csak a 18. századi szlovák népesség betelepüléséhez kötődő sajátos tanya-bokros településhálózat hoz a tájba, ahol jelentős a kertek aránya. A tájat a kissé csapadékosabb és szelesebb éghajlata miatt sűrűn tagolják a mezővédő akác erdősávok, fasorok. A buckatetőket nagyobb akácligetek fedik, de a táj nyílt jellegét, és igen intenzív használatát ez alig befolyásolja. Fás növényzet kíséri a kisebb patakokat is, a buckaközi mélyedésekben gyakran vannak fűz-nyír facsoportok. A parlagok aránya közepes, 3–4%. Az egész táj a közeli, de tájhatáron túli Nyíregyháza közvetlen vonzáskörzetébe tartozik. Az itt lakók identitása egyértelműen nyírségi, legfeljebb a kistáj É-i határán lévő Gávavencsellő lakói határozhatják meg magukat „tiszamentinek”. A kistáj D-i része lakatlan, ezért nem merül fel a hajdúsági identitás. A nyírségi önmeghatározás földrajzi értelmezése közismert, a homokbuckás, akácligetes és a nyírvizes buckaközi mélyedések nedves rétjeinek képe idegenek számára is felidéződik. A kistáj É-i részén a Tokaji (Kopasz)-hegynek fontos földrajzi orientációs szerepe van.

Nagykállói- Nyírség

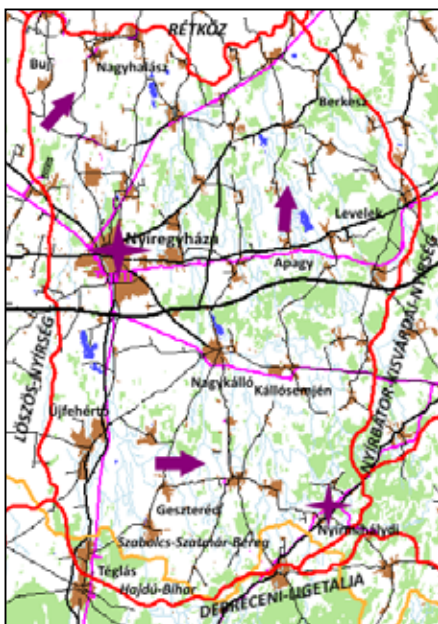
1492 km²

(Korábbi nevén Közép-Nyírség.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Nyírség

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Nyírség középső kistája, enyhén hullámos síkság, számos közbezárt nyírlapos, lefolyást É-felé találó terpmélyedéssel.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, Buj környéke meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,4%. Kemece, Levelek, Nagykovács közelében több halastó, duzzasztott állóvíz található.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 47% szántóföld (erősen csökkenő arány), 16% erdő (változtalan), 10,9% pedig a beépített felszínek részesedése. A kert-gyümölcsös művelési ág 8%-os aránya jóval magasabb a 3,6%-os országos adatnál. Az OTT szerint döntően szántóföldi mezőgazdasági térség, de a táj peremei felé jelentős a vegyes felhasználású terület.

■ **Földrajzi tájtípus:** A Nyírségnek, mint egykori ósvízrajzi hordalékkúpnek az É-felé tartó nyírvizek által leginkább erodált része. Enyhén buckás homokvidék, ahol kovárványos barna erdő, réti és futóhomok talajokon uralkodóan telepített akácok és szántóföldek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj antropogén átalakítottága közepes szintű, átlagosan megmű-

Geszteréd: (47.7668;21.8048) K-felé, nagy kiterjedésű bukkaközi nyírlapos (2016. május)

velt, β-euhermerób táj, helyenként mezohemerób foltokkal. A bolygatás a domborzatot kevésbé, a nyírvízmedreket viszont erősen érintette, a talajok esetében szinte minden kémiai és fizikai tulajdonság változott. Természetközeli növényzet csupán a táj 10%-án ismerhető fel. 1990 és 2018 között a felszínborítás változását mutató adatok szerint mérsékelt gyengült a környezet antropogén terhelése.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség Nyíregyháza és környéke miatt igen magas 10,9% (2000: 8,6%). A közutak, vasutak és települések tájökölógiai fragmentációs hatása közepes, súlyozott értéke 3,4 km/km² ami megegyezik az országos átlaggal. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj a Nyíregyháza–Nagykovács–Újfehértó háromszög kivételével elmaradottnak minősül.

Apagy: (47.7917;21.7796) É-felé (2016. április)

Buj: (48.0636;21.6528) ÉÉK-felé, balra egy mesterséges mederbe terelt nyírvízér (2016. április)

Nyírmihálydi: román kori, barokk átépítésű református templom és harangláb (2013. december)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,57 km², ami számottevően alacsonyabb érték, mint ami az ország síkvidékeire jellemző adat (2,43 km²), tehát itt jóval kisebb foltokból felépülő tájmintázat alakult ki. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati sokszínűséget mutató szám magas 1,72 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A legtöbb természeti eredetű káreset a belvizekhez és a szélerózióhoz kapcsolódik. Az 1931 és 2015 között regisztrált PAI>6 adatok szerint a súlyosan aszályos évek száma a kistáj Ny-i 2/3-részen magas (26-35 év) volt, K-felé a közepes (21-25 év) szintre csökkent. Az éghajlat egyre határozottabb változása miatt nagy a valószínűsége hogy a jelenlegi tájhasználat szerkezete közepes mértékben át fog rendeződni.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csupán 3,3%-át sorolták a Natura 2000 különleges természetmegőrzési célokat szolgáló védettségi kategóriába.

■ **Értéktár:** Az összegzett érték-sűrűség közepes szintű. Egyedi tájértékekben gazdagabb, mint régészeti lelőhelyekben, a műemlékek száma pedig csak Nyíregyházán és Nagykállón magas. A kistáj területén csupán szerény nagyságú részleteket ítélték tájképvédelemre érdemesnek. Ide sorolták a baktalórántházi erdőt, a kállósejéni

Nyíregyházán a villamos közlekedés megindulása (1905) megelőzte Kassát, Debrecent, Nagyváradot, Szegedet... (2018. október)

Mohos-tavat, a nagyhalászi halastavat, valamint a Berkesztől D-re lévő, ill. a Nagykálló és a Téglás határában található erdőket és közvetlen környezetüket.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a Nyírség legkevésbé élénk domborzatú része. Mozaikos földhasználatában uralkodik a szántóföld, de jelentős a telepített erdők, valamint a kertek-gyümölcsösök és a beépítések aránya is. A táj félig nyílt, közepesen intenzív használat alatt áll, a parlagok aránya 3-4%, aminek egy része felhagyott gyümölcsös, s ez vizuálisan igen feltűnő elhanyagoltságot eredményez. A dombhátakon rendszerint erdők vannak, a lejtőkön szántók, az egykori nyírvíz járta, ma többnyire szabályozott vízrendszerű mélyedésekben pedig rétek. A településhálózat sűrű, különösen a megyeszékhely környékén, a tanyabokrok térségében. A helyi lakosság táji identitásának földrajzi vonatkozását a nyírségi jelző kifejezi, ez mindenki számára homokbuckás, akácerdős, vegyes gazdálkodású tájat idéz fel. A táj ÉNy-i részén lakók számára orientációs objektumként fontos támpont a Tokaji (Kopasz)-hegy

Nyírbátor– Kisvárdai-Nyírség

932 km²

(Korábban Északkelet-Nyírség néven.)

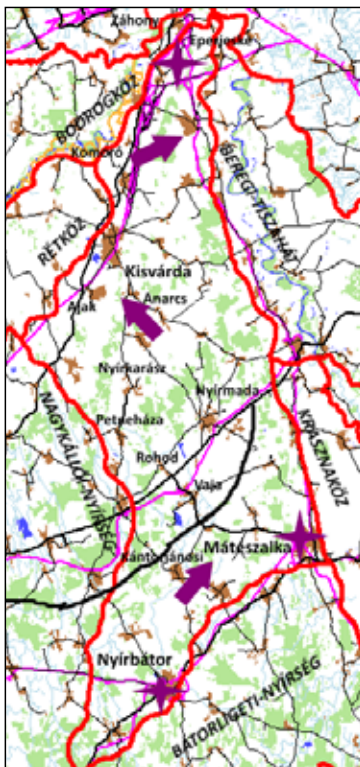
Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Nyírség

Komoró: (48.2998;22.1262) KÉK-felé, gyümölcsösök a hullámos felszínű tájban (2019. május)

Kántorjánosi: (47.924417;22.1825) ÉK-felé, a Nyírség egyik élénkebb domborzatú része (2017. június)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Nyírség ÉK-i kistája, közepes magasságú tagolt, É-felé alacsonyabb hullámos síkságba átmenő felszín.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelten meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras területek aránya 0,4%. Két nagyobb víztározó van Vaja, ill. Rohod közelében.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 41% szántóföld (erősen csökkenő arány), 20% erdő (mérsékelten növekvő), 13% pedig kert-gyümölcsös művelési ág (változatlan) területi részesedéssel. Ez a kistáj, ahol arányaiban a Szabadka-Majsai-homokhát után a 2. legnagyobb a kertek területe. 2000 óta ötszörösére nőtt a cserjés sarjerdős területek aránya; meghaladva a 10%-ot. Az OTRT alapján a kistáj vegyes területfelhasználású térségként van nyilvántartva. Vaja és Kisvárdai környékén a mezőgazdasági, Petneháza, Nyírkálász, Nyírmada külterületén az erdőgazdálkodás jut nagyobb szerephez.

■ **Földrajzi tájtípus:** Az egykori nyírségi hordalékúp legélénkebb domborzatú része, ÉK-en határozott peremlépcsővel válik el a Beregi-Tiszaháttól. Kovárványos barna erdőtalajon, ill. humuszos és futóhomok talajokon telepített erdőkkel és szántóföldekkel körülvett homokpusztarét maradványok jellemzik.

Anarcs: (48.1627;22.0999) ÉNy-felé, gyomos parlagok és telepített erdők (2017. június)

Eperjeske 1989-előtti nagy forgalmú vasúti átrakodó állomás volt (2019. május)

Nyírbátor: az 1484 és 1511 között épült gótikus templom és a harangláb (2013. július)

Mátészalka: Magyarország mai területén 1888-ban itt kezdődött a közterek elektromos kivilágítása... (A történelmi Magyarország területén Temesváráé az elsőség: 1884!) (2019. május)

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait közepes intenzitású emberi bolygatás érte, területén a két euhemerób kategória váltakozik. A domborzat és a vízfolyásmedrek átalakítottasága kis mértékű, a talajok közepesen erodáltak, kémiai tulajdonságai mérsékelten változtak. A növényzet azonban már csak a táj 20%-án (többnyire a gyepes térszínek) tekinthető természetközeli vegetációnak. Táj szinten viszont az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka magas, 8,9% és emelkedő tendenciájú (2000: 8%). A közutak, vasutak és települések kiváltotta élőhelyfeldaraboló hatás szintje (3,2 km/km²) közel van az országos átlaghoz, ami alföldi viszonylatban erős tájökölógiai fragmentációnak tekinthető. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Kisvárdá és Nyírbátor nem tartozik az elmaradott települések közé.

■ **Tájmetriai adatok:** A földhasználatot tükröző CORINE foltok átlagos nagysága 1,26 km², ami inkább dombosági (1,36 km²) mint síkvidéki (2,43 km²) tájaink adatának felel meg. A mozaikosság tehát elég magas. Ezt jelzi a Shannon-diverzitás, azaz a táj folttípus-változatosság értéke is, ami 1,66 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatok, jelenségek általi veszélyeztetettség jelentős mértékű, erős a belvíz és a széleróziós kitérttség. Az 1931 és 2015 között mért PAI>6 adatok szerint a

súlyosan aszályos évek száma a kistáj É-i részén 21-25 év volt, ami DK-felé 18-20 évre csökkent. Az éghajlatváltozás hatására közepesnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A táj 0,7%-a kapott Natura 2000 (különleges természetmegőrzési) védettséget.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű. Ezt az átlagot képviseli az egyedi tájértékek és a régészeti lelőhelyek tekintetében, a műemléksűrűség ettől elmarad. A kistájban csak két erdős területet (Kántorjánosítól Ny-ra, és Mátészalkától ÉNy-ra) javasoltak tájképvédelem alá helyezni.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj többnyire élénken tagolt hullámos felszínű terület, ahol a vizuális habitust a dombhátra telepített akácerdők, a lejtőkön lévő szántók és gyümölcsösök, a buckaközi mélyedésekben pedig nedves rétek mozaikja jellemzi. Az erdők és a kertek magas aránya miatt a tájkép félig nyílt, közepes intenzitással hasznosított terület. Parlagon marad a művelhető földek 3-4%-a, ami megfelel az országos átlagnak, de mivel jelentős része felhagyott gyümölcsös, ennek vizuális hatása erősebb, mint ha felhagyott szántóföldekről volna szó. Ezért a táj sok helyen elhanyagolt képet mutat. A településhálózat sűrű, központi szerepet több kisváros is betölt Nyírbátor, Mátészalka, Kisvárdá, Záhony. A lakosság földrajzi önazonosításában a Nyírség játszik vezérszerepet, aminek elég határozott természetföldrajzi tartalma vizuálisan egy változatos domborzatú és növényzetű tájképet jelenít meg. A kistáj ÉK-i pereméről K-felé jó rálátás van a Beregi-Tiszahát síkjára, távolabb pedig feltűnnek a Kárpátok belső vonulatai is, ami szintén fontos támpont a topográfiai önelhelyezés tekintetében.

Bátorligeti-Nyírség

524 km²

(Korábban Délkelet-Nyírség nevű kistáj)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Nyírség

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Nyírség DK-i, az országhatáron is átnyúló kistája. Hullámos, helyenként enyhén hullámos síkság, kisebb közbezárt laposokkal.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős felszínek aránya csupán 0,2%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 37% erdő (jelentősen emelkedő adat), 35% szántóföld (igen jelentősen csökkenő irány; 2000-ben még a kistáj 46%-a volt szántóföld), 12% pedig cserjés-sarjerdő (jelentősen növekvő) részesedéssel. Az OTRT a kistajat elsősorban erdőgazdálkodási, kisebb részben vegyes területfelhasználású térségként tartja nyilván.

■ **Földrajzi tájtípus:** Egykori hordalékkúp síkságon létrejött félig kötött homokvidék, ahol kovárányos barna erdőtalajon telepített akácok dominálnak, néhol homokpusztarét maradványokkal váltakozva.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj β -eu-hemerőb szintet képvisel, ami átlagosan megművelt, közepesen bolygatott táji adottságokat jelent. A domborzati és a vízrajzi beavatkozások erőssége mérsékelt, a talaj átalakítottsága közepes, az egykori természetes vegetáció aránya azonban nem éri el a 10%-ot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint kistáji szinten jelentősen gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség alacsony szintű 4,6% (2000: 4,0%), az országos átlag 2/3-a. Az úthálózat, a vasút és a települések a természetes élőhelyeket csak mérsékeltan tagolják, a súlyozott fragmentációs érték 2,1 km/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastruktúrális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj teljes egészében elmaradott térségnek minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistajat reprezentáló CORINE foltok átlagos nagysága 1,44 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) lényegesen mozaikosabb tájat jelent. A földhasználati tagoltság inkább a dombsági tájakhoz hasonló szerkezetet mutat (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot mutató szám közepes 1,51 (az országos átlag 1,41).

Nyírvasvári: (47.8117;22.2054) DK-felé (2017. június)

Nyírcsaholy: (47.8745;22.3461) É-felé (2017. június)

Bátorligeti legelő Természetvédelmi Terület: (47.7838; 22.2297) DK-felé (2017. június)

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyeztetettség gyengén közepes mértékű, az erős szélerózió és az aszály okozhat jelentős károkat. Az 1931 és 2015 között mért PAI>6 adatok szerint, a súlyosan aszályos évek száma a kistáj DNY-i részén jellemző közepes szintről (21-25 év) ÉK-felé haladva alacsony mértékűre csökkent (11-20 év). Az éghajlatváltozás következtében közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, jellegének, szerkezetének módosulása.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csupán 7%-a élvez Natura 2000 (különleges természetmegőrzési) védettséget.

Piricse: (47.7424;22.1385) K-felé (2018. június)

Nyírpilis: egy elnéptelenedő, határmenti község (2018. április)

■ **Értéktár:** A kistáj összesített értéksűrűsége alacsony, csak az egyedi tájértékekben való gazdagság érdemel említést. A kistáj felét, többnyire a kiterjedtebb erdős részeket – pl. Bátorligettől Nyírmegygyesig ill. Ömbölytől Encsencsig – tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hullámos síkvidéki jellegének látványát a magas erdőszűrség csak kevés helyen engedi érvényesülni. Félíg zárt típusú terület, ahol nincsenek kiemelkedő domborzati orientációs támpontok. Ritka az olyan hazai kistáj, ahol a szántók és az erdők aránya csaknem megegyezik. A számottevő kiterjedésű bokros-cserjés növényzet szintén erősen korlátozza a horizont tágasságát. A bokros, cserjés növényzet sok helyen az egykori gyümölcsösök, főleg almáskertek helyét foglalja el, egyúttal némi elhanyagolt-ságot, erős, az országos átlagnál magasabb arányú parlagosodást mutatva. Néhány helyen – pl. Bátorliget határában – a nagyobb kiterjedésű rétek adnak nyitottabb tájélményt. Máshol az egykori nyírvizek mentén megmaradt lápos foltoknak van magasabb táji látványértéke. A települések közül Nagyecséd periférikus helyzetű és inkább a Krasznaköz felé orientálódó város, Nyírbátor pedig a szomszéd kistájban fekszik. Az önzonosságát alacsony szintű, általános „nyírségi kötődés” jellemezheti.

Debreceni-Ligetalja

1205 km²

(A korábbi Dél-Nyírség kistáj.)

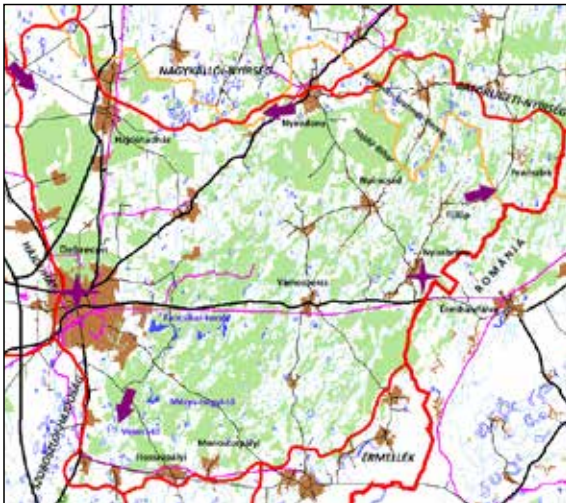
Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Nyírség

Hajdúhadház: (47.7149;21.5668) DK-felé (2017. szeptember)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Nyírség D-i része, hullámos síkság, közbezárt buckaközi mélyedésekkel.

■ **Éghajlati körzet:** A Hajdúhadház–Újléta vonaltól K-re mérsékelten meleg – mérsékelten száraz, ettől Ny-felé mérsékelten meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 0,4%. A Debrecen rekreációs övezetéhez tartozó ún. Erdőpusztai részen több horgásztavat alakítottak ki (Fancsikai-, Vekeri-, Mézes-hegyi-tó stb.).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 41% erdő (változatlan arány), 24% szántó (erősen csökkenő), 9-9% pedig a cserjés sarjerdők, ill. a beépített felszínek emelkedő arányú területi részesedése. A kertek aránya jelentősen csökkenő irányt mutat

(4,2%). Az OTT szerint a kistaj nagyobb része erdőgazdálkodási térség, a többi mezőgazdasági vagy vegyes terület felhasználású, ill. beépített terület.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, félig kötött homokbuckás vidék, telepített erdőkkel és homokpusztarétek maradványokkal. A buckaközi mélyedésekben lévő réti és futóhomok talajú laposokon mezőgazdasági tevékenység jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj területén minden hemeróbia szint megtalálható. Legnagyobb kiterjedése a két euhemerób típusnak van de nem elhanyagolható a mezo-, poli- és metahemerób szintű tájterhelés aránya sem. A táj eredeti domborzata elsősorban Debrecen határában és a korszerűsített utak mentén változott. Az egykori nyírvizek mederrendezése komoly hidrológiai beavatkozás volt, a talajokat pedig a szélerezio helyenként számottevő mértékben erodálja. A talajok kémiai tulajdonságainak csak egy része – pl. az akáctelepítések miatt a nitrogén-háztartása – módosult. A természetközeli élőhelyek aránya 10% alatt van, igen nagymérvű az özönnövények elterjedtsége. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint mérsékelt gyengült az összesített antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka (főleg Debrecennek köszönhetően) magas, 9%, (2000-ben még 7,7%). A táj közutak, vasutak és települések általi élőhely felszabdaltságának szintje összességében mérsékelt, súlyozott értéke 2,6 km/km², de igen nagy területi különbségek vannak. Debrecen környékének, pl. erős a tájökölógiai leterheltsége. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a

Nyíradony–Tivorány: (47.6906;21.9805) Ny-felé. A tavaszi szélerezio megborítja a parabolabucka szántott részét. (2016. április)

Fülöp–Bánháza: (47.6027;22.0967) K-felé (2016. április)

Debrecen, Vekeri-tó: Az erdőspusztai rekreációs övezet egyik – egyre gyakrabban vízhiánytól szenvedő – tava. (2017. augusztus)

Nyírabrány: erdőkkel körülvéve... (2018. június)

Nyíradony–Hosszúpályi vonaltól az országhatár felé elmaradott térségnek minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználati képét mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,24 km², ami fele az ország síkvidékeire jellemző adatnak (2,34 km²). A táj szerkezete tehát az alföldi átlaghoz képest jóval mozaikosabb. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jellemző szám magas 1,72 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek szintje gyengén közepes ezen belül erős a szélérózió és közepes az aszálykitétség. Az 1931 és 2015 között mért PAI>6 adatok szerint az aszályos évek száma közepes volt (21-25 év), de K-en, Nyírabrány térségében lokálisan magasra emelkedett (26-35). Az éghajlatváltozás hatására közepesnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 5,6% a Hajdúsági TK része. Natura 2000 különleges természetmegőrzési védettséget élvez 7%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Debrecen kivételével nem éri el az országos átlagot. Ez érvényes a régészeti lelőhelyekre, a műemlékekre és az egyedi tájértékekre egyaránt. A táj mintegy 70%-át tájképvédelmemre érdemesnek ítélték, amiből gyakorlatilag a Debrecen–Mátészalka, ill. Debrecen–Nyíregyháza felé vezető főút menti területek maradnak ki, valamint Vámospércs és Nyíracád környéke.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hullámos, homokbuckás síkság, tájképi megjelenésének domináns elemei a telepített akác- és nyárfaerdők, valamint a természetközelibb hatású bokorfűzesek, náddal benőtt erek. A térbeli rend a dombtetők akácosai, a lejtők szántói és a völgytalpak nedves rétjeinek és kisebb szántóföldek mintázata szerint alakul. A szántók és gyepek mozaikja változatos, de félig zárt, inkább csak épített kilátókból áttekinthető tájszerkezetet eredményez. A táj nagy részén a nyírségi identitás jellemző, amelynek vannak természetföldrajzi elemei, pl. a hullámos domborzathoz igazodó változatos tájmintázat. Sajátos a helyzet a hajdúeredetű települések (Hajdúhadház, Vámospércs) identitásával, mert az itt lakók földrajzi értelemben nem hajdúhátiak, bár megye szerint hajdúságiak.

Debrecen: a 19. sz. közepéig sáros időszakban a főutcán a közlekedést egy ún. Nagyhid segítette. Ennek gerendáit tartta fel egy vezetékipítés 1984-ben.

Hajdúhát

741 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Alföld

Középtáj: Hajdúság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Nyírség és a Hortobágy között húzódó enyhén hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vízenyős, mocsaras felszínek aránya 0,4%. A természetes állóvizek közül megemlítendő a Tiszavasvári közelében lévő Fehér-szik, a mesterségesen duzzasztottak közül pedig a Keleti-főcsatornán keresztül a Tiszából származó vizet tartalmazó Látóképi-víztározó Debrecen közelében.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 84% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 7,6% beépített, 5% pedig gyeperő (változatlan) területi részesedéssel. A kistájnak csupán 0,16%-án található erdő (119 ha), ezzel az ország legkevesebb erdővel rendelkező kistája. Az OTTrT szerint a kistáj teljes területe mezőgazdasági besorolású térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelten kontinentális éghajlatú, löszfedte hordalékkúp síkság, ahol a közepes talajvízállás jellemezte mészlepedékes csernozjom talajon uralkodóan szántóföldi gazdálkodás van.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj antropogén terhelése β -euhemerób szintű. A domborzatot és a vízhálózatot mérsékelt átalakítottság jellemzi. A talaj tömörödöttsége miatt romlott a vízgazdálkodás és az oxigénellátottság. A kistájnak csak igen csekély 10% alatti részén található természetközeli vegetáció. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 7,6%-os, és növekvő tendenciát mutat (2000: 6,4%). A közutak, vasutak és a települések

Debrecen–Ondód: (47.5366;21.5097) ÉÉK-felé, hatalmas szántóföldi táblák... (2019. december)

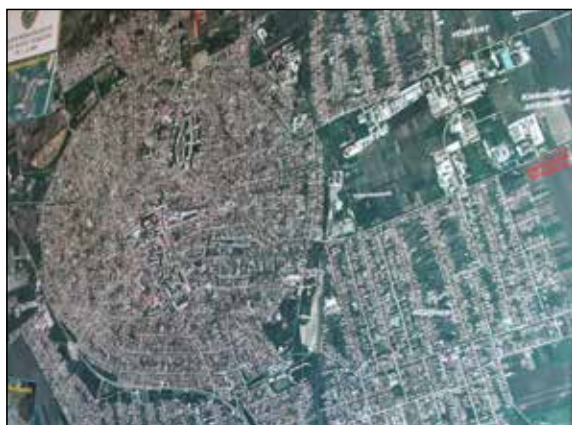
Szabolcs: a kistáj É-i peremén áll a legépebben megmaradt honfoglalást követő időkből (950 körül) épült földvár. Háttérben a Tokaji (Zempléni)-hegység. (2009. április)

mérsékelt szintű élőhelyfedaraboló hatást gyakorolnak az élővilágra, a fragmentációs érték 2,8 km/km², kissé alacsonyabb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj É-i részén Tiszaeszlár és Balsa település került az elmaradottságot jelentő kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát szemléltető CORINE foltok átlagos nagysága 4,98 km², ami a 6. legmagasabb ilyen érték, azaz a Hajdúhát a legnagyobb homogén táblamérettel jellemezhető tájak közé tartozik. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati típusok változatossága igen

Hajdúdorog: (47.7808;21.5060) D-felé (2016. május)

Hajdúszörmény: balra a különleges, ún. ólas-kertes településszerkezet

alacsony 0,61, a 4. legalacsonyabb ilyen érték (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelentős a természeti eredetű veszélyek gyakorisága, súlyos a belvív- és az aszálykitettség, kisebb mértékben a széleroziós kár. 1931-2015 között 30 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlatváltozás hatására közepes mértékű lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistájban csak csekély kiterjedésű Natura 2000 terület van, 1% került a madárvédelmi és 3,5%-a a különleges természetmegőrzési kategóriába.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség a hajdúvárosoknak köszönhetően meghaladja az országos átlagot. Hajdúszörmény történeti (és különleges

Debrecen–Ondód: A tájnév mint buszmegálló (2019. december)

településszerkezetű!) település. A régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma közepes. A tájképvédelmi tervekben csak a Tiszavasvári határában lévő Fehér-szik és a Tiszaeszlártól K-re lévő gyepes szerepelnek.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj néhány eróziós völgygel tagolt kissé kiemelt helyzetű sík felszínű hátság. A táj látványát teljes mértékben uralják a nagyméretű szántóföldi parcellák. A táj nyílt jellegét a mezővédő erdősávok, ill. az utak mentére telepített fasorok alig korlátozzák. A táj áttekintésére kevés magaslati pont – néhány kunhalom=kurgán – kínálkozik. A parlagok aránya minimális, a táj gondozott, intenzíven hasznosított, vízfelületben igen szegény terület. A településhálózatot a kiterjedt alapterületű kisvárosok uralják: Hajdúnánás, Hajdúdorog, Hajdúszörmény. Ez utóbbi az egykori központi szerepköréből még mindig megtartott néhány elemet, de a kistáj É-i, Tisza menti részének vonzódása már Tokaj és Tiszavasvári felé erősebb. A hajdúsági identitást szintén a D-i tájrész lakói érzik magukénak, É-on ezt a szerepet a tiszamentiség veszi át. É-felé haladva már Hajdúnánástól feltűnik a Tokaji Kopasz-hegy, mint kiváló orientációs támpont.

Hajdúszörmény határában telepített hófogók (2012. február)

Szoboszlói- Hajdúság

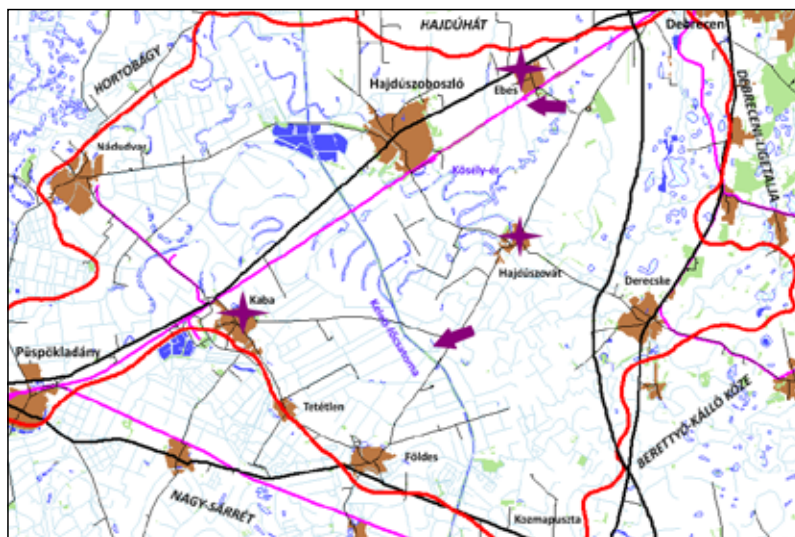
774 km²

(A korábbi Dél-Hajdúság.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Hajdúság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Hajdúhát D-i, kiszélesedő, lealacsonyodó folytatása, enyhén hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelületek, ill. vízjárta, mocsaras térszínek területi aránya 2,7%. Legnagyobb felületű állóvizek a Keleti-főcsatorna mentén és a Kősély-éren vannak.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 77% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 9% gyeperdő (változatlan), 6,5% pedig a beépítések területi részesedése. Az ország 5. legkevésbé erdőszült kistája (1,2%). Az OTTrT szerint területe teljes egészében mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelten kontinentális éghajlatú, löszös hordalékkúp síkság, ahol közepes talajvízállású réti csernozjom talajon uralkodóan szántóföldi gazdálkodás folyik.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység közepes mértékben bolygatta meg, a tájegység Ny-i része az α -euhemerób, a Keleti-főcsatornától K-re a β -euhemerób típusot képviseli. A domborzat és a vízhálózat mérsékelten átalakított, a talajtulajdonságokat viszont a szántóföldi művelés jelentősen módosította. A természetközeli növényzet maradványait a tájnak alig 10%-án lehet megtalálni. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítási változások szerint mérsé-

keltlen erősödött az antropogén terhelés táji átlaga.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített a táj 6,5%-a, épp az elmúlt években lépte át az országos átlagot (6,2%), hiszen 2000-ben még 5,8%-on állt. A közutak, vasutak és települések élőhelyfelszabdáló hatása mérsékelte, a súlyozott fragmentációs érték 2,6 km²/km², ami messze elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint elmaradottnak minősül Tététlen, Földes és Hajdúszovát.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos mérete 4,07 km², (az alföldek átlaga 2,43 km²), vagyis egy kifejezetten nagyméretű foltokból álló tájmintázat jött létre. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati típusok változatosságát mutató szám igen alacsony 0,95 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek általi veszélyeztetettség összességében jelentős, ami a súlyos belvív- és aszálykiterjedésnek továbbá a kisebb mértékű szélerezési károkozásnak tudható be. Az

Ébes: (47.4616;21.5036) ÉNy-felé, a háttérben egy állattenyésztő telep (2016. április)

Ebes: (47.4616;21.5036) NyDNY-felé (2016. április)

Hajdúszovát: (47.3464;21.4286) NyDNY-felé (2016. április)

1931 és 2015 között regisztrált szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma magas 32-35 volt. Az éghajlatváltozás következtében a jelenlegi tájhasználat ágazati szerkezete közepes mértékben módosulhat.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 0,7%-a a Hortobágyi NP része, 2,2%-a pedig a Bihari TK-hoz tartozik. A Natura 2000 besorolás madárvédelmi típusa a kistáj területének 3,7%-át, a különleges természetmegőrzési típusa pedig 6,3%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség csak Hajdúszoboszló és Nádudvar esetében éri el a közepes szintet. Ez a két település történeti városnak minősül. Egyébként a terület sem régészeti lelőhelyekben, sem egyedi tájértékekben nem bővelkedik. Különösen D-i, DK-i részén vannak igen szerény értékkel rendelkező települések. A tájnak csekély részét minősítették tájképvédelemre érdemesnek. Legnagyobb ilyen összefüggő területet Földestől DK-re, a Kozmapusztának nevezett határrészen jelölték ki.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos síkság, amelynek tájképi arculatát a nagyparcellás szántóföldek mozaikja szabja meg. A látványt kisebb facsoportok, szélerező ellen védő fasorok tagolják. A táj nyílt, de magaslatok hiányában mintázata csak korlátozottan áttekinthető. A parlagok aránya igen alacsony, 1-2%, gon-

Hajdúszovát: egy emlék az 1960-as évekből (2012. november)

Kaba: a meteorit-becsapódás emlékműve. Maga a meteorit a debreceni Református Kollégium múzeumában látható és valójában csak 10x16 cm-es nagyságú. (2009. november)

dozott, intenzíven hasznosított tájegység. A települések többsége nagy kiterjedésű város, Nádudvar, Hajdúszoboszló, Derecske, melyek közül a névadó hajdúvárosnak Debrecen közelsége ellenére jelentős tájszervező kisugárzása van. A táj központi részén a lakosság hajdúsági identitása egyértelmű, Ny-felé a hortobágyiság, K-felé a bihariság vonzereje jelentkezik. A topográfiai önelhelyezésben a kurgánoknak (kunhalmok) van némi orientációs szerepe, egyébként még a horizonton sem tűnik fel alkalmas földrajzi támpont.

Ebes: ilyen múzeum is van... (2019. augusztus)

Nagy-Sárrét

613 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Berettyó–Körösök síkvidéke

Kistájcsoport: Berettyó-síksága

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Alacsony ármentes síkságok által körülvett, földszerkezeti előrejelzett (preformált) süllyedésterület.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyíltvízi, ill. vízjárta, mocsaras felszínek területi aránya 1,7%. Több nagy mesterséges tó található a Keleti-főcsatorna mellett és Kaba közelében.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 74% szántóföld (változatlan), 17% gyeplő (változatlan), 2,8% pedig a beépített felszínnek területi részesedése. Az OTT a kistaját teljes egészében mezőgazdasági célterületként tartja számon.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, folyóhátak közé zárt, gyenge lefolyású síkság, ahol réti és szikes réti talajon uralkodóan a szántóföldi hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj természetes adottságait az intenzív emberi tevékenység jelentősen megváltoztatta, α-euheróbia kategóriába tartozik.

A változások elsősorban a nagyarányú folyószabályozás hatására következtek be, amely leginkább a vízhálózatot érintette, de bizonyos mértékig változtatott a domborzaton is. A talajjelenségek alakítója főképpen a hidrológiai körülmények megváltozása és az intenzív művelés volt. Természetközeli növényzet található a kistaj területének 20%-án. 1990 és 2018 között a felszínborítás változását mutató adatok szerint nem módosult a tájra nehezedő antropogén hatáserősség.

Kaba: (47.3440;21.2812) DNy-felé, belvizes zombékos az itatónál tél végén. 2010-13 között a TÉKA program keretében elkészült az ország gémeskút-katasztere is. (2016. február)

Sáp: (47.2460;21.3563) ÉNy-felé. A település a Sárrét vízfolyásai, mocsarai között kanyargó közút egyik fontos átkelőhelyén a 18-19. században hídvámszedési joggal rendelkezett. (2016. április)

Sárrétudvari: (47.2771;21.1704) NyDNy-felé (2016. április)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 2,8%-os (2000: 2,8%), az országos átlag kevesebb mint fele (6,2%). A közutak, vasutak és települések élőhelyfeldaraboló hatása alacsony szintű, a súlyozott fragmentációs érték 1,3 km/km², az országos átlag alig harmada (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint minden település elmaradottnak számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 4,14 km². Az ország tíz legnagyobb területhasználati foltokból felépülő tájegység egyike. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot jelző szám igen alacsony 0,88 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek összességében igen jelentősek, mert egyaránt súlyos az ár-, a belvíz és az aszálykiterjedés. 1931 és 2015 között 30-35 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év fordult elő, csaknem minden második nyár. Az éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagymértékű lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A tájegységből kisebb 200-300 ha-os területtel részesül a Hortobágyi, ill. a Körös–Maros NP. Ennél valamivel jelentősebb arányt képvisel a Bihari TK-hez tartozó 3,5%-nyi, a Natura 2000 madárvédelmi 48,2%-nyi, ill. a különleges természetmegőrzési 11,8%-ot kitevő tájrészlet.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség igen alacsony. Lényegében a régészeti lelőhelyek és néhány település esetében az egyedi tájértékek szerepelnek az értéktárban. A kistáj több mint felét javasolták tájképvédelemben részesíteni. Ez jóval nagyobb terület, mint a Bihari-sík TT, vagy a Körös–Maros NP által kezelt terület, mert a javaslat szerint hozzáadódik a Szereptől Ny-ra eső térség is.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj nyílt, tökéletes síkság, vizuális habitusát a nagyméretű szántóföldek és a gyakori vízelvezető műszaki létesítmények hálózata adja meg. A fás növényzet minimális, többnyire telepített nyárfások, útmenti fasorok, csatornaparti fűzesek képviselik. A gyepek aránya is jelentős, néhol a táj vizuális arculatában is uralkodó szerepet játszik. A parlagok aránya magas, 10%-ot megközelítő, ezért a táj néhol alacsony hasznosítottság képét mutatja. Magaslatok hiányá-

Sáp: (47.2460;21.3563) DK-felé (2016. április)

ban a tájról csak korlátozottan lehet áttekinthető képet kapni, de a horizont így is igen tágas. A kistáj Ny-i része ritkán lakott, központi szerepkört betöltő város a tájhatáron kívül van, Püspökladány ill. Berettyóújfalu. Az identitás alapfogalma a „sárrétiség”, aminek láttató ereje, természet földrajzilag jól értelmezhető tartalma van; zizenyős rétek, nádasok, zombékosok képét idézi fel. Ez az arculat azonban ma már csak a táj kisebb, gyephasznosítású részére érvényes. A földrajzi önelhelyezésre nincs alkalmas orientációs objektum, a horizonton az Erdélyi-szi-gethegység csak ritkán tűnhet fel.

Nagyrábé: egy dicséretes ötlet (2019. február)

Berettyó – Kálló köze

374 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

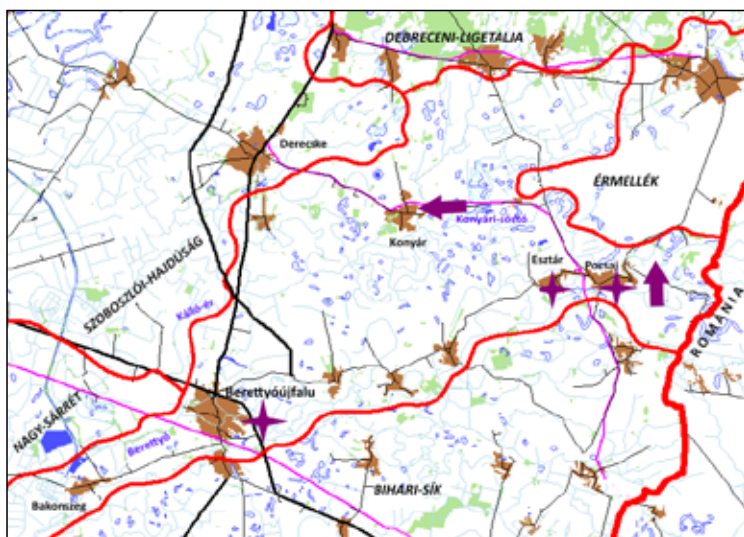
Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Berettyó–Körösök síkvidéke

Kistájcsoport: Berettyó–síksága

Konyár: (47.3229;21.7094) Ny-felé (2016. április)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Érmellék és a Nagy-Sárrét között találkozó két névadó folyó ártere, kisebb foltjai alacsony ármentes tökéletes síkságrészletek.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyíltvízű, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya viszonylag magas, 4,3%, ami a Kálló-menti morotváknak, ill. a Bakonszeg melletti halastavaknak köszönhető.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 65% szántóföld (mérsékelten csökkenő), 20% gye (kismértékben növekvő, az országos átlag kétszeresét kitevő arány), 5,2% pedig a beépített felszínek területi része-

sedése. Az erdők aránya igen alacsony, 1,8%. Az OTTrT szerint a kistáj teljes egészében mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Hordalékkúpok közé zárt gyenge lefolyású ártér, réti és réti szikes talajokon kialakult szántóföldi mezőgazdasági terület.

■ **Emberi hatáserősség:** A táj a hazai átlagos földhasználatnak megfelelő β-euhemerób bolygatottsági kategóriába tartozik, kisebb vízügyi mederrendezések mellett közepes szintű talajok szántóföldi igénybevétele. A természetközeli növénytakarót a kistáj kb. 20%-án lehet megtalálni. Az 1990 és 2018 közötti úrfelvételeken azonosított felszínborítás-változások szerint táji szinten nincs jelentős elmozdulás az antropogén hatáserősség tekintetében.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,2%-os (2000: 5,0%), alacsonyabb, mint az országos átlag (6,2%). A közutak, vasutak, települések okozta tájökölógiai élőhelyfelszabdaltság mértéke alacsony szintű, messze elmarad az országos átlagtól, súlyozott fragmentációs értéke csupán 1,9 km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Berettyóújfalú került ki az elmaradott települések csoportjából.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,37 km², ami igen közel van az

Konyár: (47.3229;21.7094) K-felé (2016. április)

Pocsaj: (47.2784;21.8588) É-felé (2016. április)

Esztár: malacmázasló, amire már aligha van szükség... (2019. január)

Pocsaj: a jellegzetes kukoricatároló építmény, „góré” (2011. szeptember)

ország síkvidékeire jellemző átlagadathoz (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, tehát a tájhasználati folttípus-változatosság számértéke alacsony 1,12 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek okozta veszélyeztetettség igen jelentős, mert a kistáj területének több mint 75%-át komoly ár- és belvív, ugyanakkor a súlyos aszály egyformán érheti. Az 1931-2015 között mért szélsőséges aszályesetek (PAI>6) száma magas; 26-30 év, ÉK-felé csökkenő tendenciával. Az éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj kevesebb mint 1%-a a Hajdúsági TK, 6%-a pedig a Bihari-sík TK része. A Natura 2000 besorolású területeket illetően 5% a madárvédelmi, 15%-a pedig a különleges természetmegőrzési típusba tartozik.

■ **Értéktár:** A kistáj értéksűrűsége a régészeti lelőhelyek, műemlékek és egyedi tájértékek közepes előfordulási gyakorisága ellenére elmarad az ország-

gos átlagtól. A kistáj harmadán, a Konyári-Sóstótól Derecskéig terjedő és a Berettyóújfalú és Bakonyszeg között elterülő gyepes vidékekre nézve javasoltak tájképvédelmi oltalmat.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A táj folyók által közbezárt ártéri síkság. Karakterét az országos átlagot meghaladó arányú szántóföldek és a gyepes felszín jellemzik. A fás, cserjés kísérő vegetáció még a folyók mentén sem alkot határozott tájképi elemet, ezért nyílt, gondozott, nagyparcellás mozaikokból álló táji látvány az uralkodó. A települések zömmel a Berettyó mentén sorakoznak, a táj ÉNy-i része ritkán lakott. Térszervező erőként egyértelműen Berettyóújfalú képvisel. Az itt honosak identitásában egykor a „bihari” kapcsolódás, a Nagyváradhoz vonzódás dominált. A bihariság természetföldrajzi értelmezésében eredetileg a Bihar-hegység és annak hegylábi előtere játszott markáns szerepet. A trianoni határmeghúzással a maradék síkság elvesztette viszonyítási háttérét, ezáltal egyre gyöngül a mögöttes hegyvidék helyi identitásában betöltött szerepe. A Bihar mára csak a horizonton felbukkanó halvány orientációs tényező.

Berettyóújfalú: a 12. században épült herpályi templom maradványa (2013. október)

Érmellék

152 km²

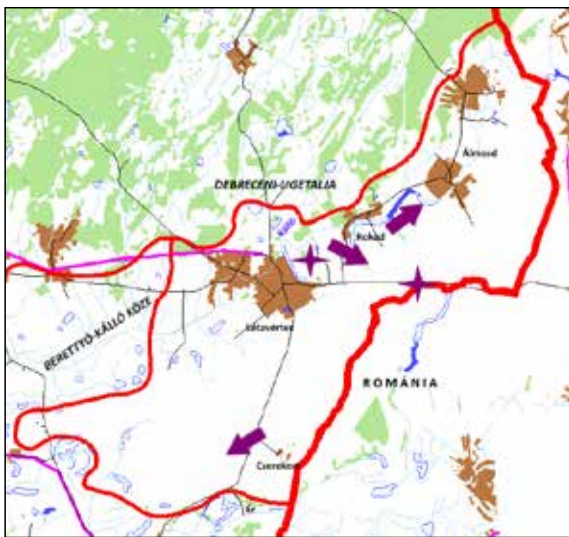
(Korábban Érmelléki löszös hát néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Berettyó–Körösök síkvidéke

Kistájcsoport: Berettyó-síksága

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az országhatár miatt az egyik legkisebb területű kistáj, az Ér- és a Berettyó-völgyéből kiemelkedő, löszsel fedett hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** É-i része mérsékelten meleg – mérsékelten száraz, D-en mérsékelten meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, ill. vizenyős, mocsaras térszínek aránya 1%. Álmosd határában van egy jelentősebb víztározó.

Létavértes–Cserekert: (47.3280;21.8740) DNY-felé (2018. május)

Kokad: (47.3937;21.8267) KDK-felé (2016. április)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 82% szántóföld (változatlan arány), 6,1% beépített, 3-3% pedig a gyeperdő ill. az erdők aránya (mindkettő változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT szerint a kistáj nagyobb része mezőgazdasági térség, kisebb hányadán a vegyes területhasználat jellemző.

■ **Földrajzi tájtypus:** Peremein erősen erodált, löszsel fedett hordalékkúp-síkság, csernozjom talajon kialakult intenzív mezőgazdasági terület.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj emberi tevékenységek általi bolygatottsága közepes szintű, β-euhermerób kategóriába tartozik. Ennek megfelelően a domborzat és vízrajzi hálózat nem változott jelentősen, a talaj az intenzív szántóföldi hasznosítás miatt tömörödött, mérsékelten erodált, kémhatása (pH) kissé módosult. A természetközeli növényzettel fedett felszínek aránya nem éri el a táj területének 10%-át. Az 1990 és 2018 közötti felszínborítás-változások szerint nem módosult az antropogén terhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített a táj 6,1%-a (2000: 5,7%), ami megfelel az országos átlagnak. Az utak, települések általi tájökölógiai fragmentáció szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,3 km²/km², az országos átlag 2/3-a. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj teljes területe elmaradott térségnek számít.

Kokad: (47.4039;21.9394) ÉK-felé, a Kálló-ér egyik ága menti tájkép (2013. május)

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos nagysága 3,04 km², az ország síkvidékeire vonatkozó adathoz (2,34 km²) lényegesen magasabb érték. A kistáj tehát nagyméretű parcellákból felépülő mezőgazdasági térség. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét kifejező szám igen alacsony 0,77 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek előfordulásának gyakorisága gyengén közepes szintű, leginkább az aszály- és a csapadékerozió okoztat károkat. 1931 és 2015 között 26-30 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A prognosztizált éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának mértéke.

■**Természetvédelem:** A kistáj alig 1%-nyi területén a Bihari TK természetvédelmi szabályozása, 1,4%-án pedig a Natura 2000 különleges természetmegőrzést célzó rendelkezései érvényesek.

Kokad: a táj jellege folytatódik a trianoni határon túl is... (2016. január)

Létavértes–Mosontakert: az érmelléki szőlővidék maradványa (2010. október)

■**Értéktár:** A kistáj összesített értéksűrűsége az országos átlagnál valamivel magasabb, mert magas az egyedi tájértékek és a műemlékek száma, de szerepet játszik benne a régészeti lelőhelyek gyakorisága valamint a szőlőtermeléshez kapcsolódó vonzerő is. Tájképvédelmi intézkedésre érdemes területet viszont nem találtak a kistájban.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj felszíne sík, de a tájképző löszsíkságot többnyire határozott lépcső választja el a szomszédos területektől. A rendkívül magas arányú szántóföldi hasznosítás révén táji látványát a haszonnövények uralják, csekély színező elem az eróziós völgyekben, szélesebb völgytalpakon található bokros-fás vegetáció. A nagyparcellás mozaikok között alacsony, 2-3% a parlagok aránya, a táj gondozott, nyílt, intenzíven hasznosított arculatot mutat. A települések között Létavértes lokális központi szerepet játszik. A lakosságnak erős az érmelléki identitása, amely jelentősen halványodott, de máig nem tűnt el a trianoni határmeghúzás óta. Az „érmellékiség” önmeghatározásához vizuális oldalról fontos elem az Ér-menti vizenyős, mocsaras völgytalpak látványa, az egykor nevezetes szőlőskertek sajátos táji együttese és a lösztábla pereméről felbukkanó Körösvidéki-hegységek (Bihari-Hegyköz, Réz-hegység) sziluettje.

Dévaványai-sík

500 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Berettyó–Körösök síkvidéke

Kistájcsoport: Berettyó-síksága

Devaványa: (47.0927;20.9281) ÉÉNy-felé (2016. június)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Hortobágy és a Berettyó-folyók között fekvő alacsony ármentes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek területi aránya 0,5%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 65% szántó (mérsékelten csökkenő arány), 25% gyeper (mérsékelten növekvő), 3,9% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az erdők (többnyire inkább erdősávok) aránya csupán 3%. Az OTRT-ben mezőgazdasági hasznosítású térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelten kontinentális éghajlatú, hordalékkúpok közé zárt gyenge lefolyású, mentesített ártéri szintű síkság, amelynek réti, réti szikes talaján intenzív szántóföldi használat dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait α -eu-hemerób nagyságú antropogén behatás érte. A vízrajzi és részben a domborzati adottságokat a sűrű belvízelvezető csatornahálózat számottevően módosította. A talajok tulajdonságait a tömörödés, valamint a szántóföldi műtrágya- és vegyszerhasználat nagymértékben befolyásolta. Természetközeli vegetáció csupán a kistáj területének 20%-án található meg. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások eredményeképp gyengült a tájra nehezedő antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,9%-os (2000: 3,8%), jóval kevesebb, mint az országos átlag (6,2%). A közutak, a vasútvonalak és a települések élőhely fragmentációs hatása alacsony szintű, súlyozott értéke 1,5 km/km², nem éri el az országos átlag felét sem. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Szeghalom és Devaványa kivételével a táj többi része az elmaradott településekhez tartozik.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistaját reprezentáló CORINE foltok átlagos nagysága 3,6 km², ami lényegesen magasabb, mint az ország síkvidékeire jellemző adat (2,34 km²), azaz sokkal kevésbé mozaikos, mint az alföldi tájak többsége. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám igen alacsony 1,0 (az országos átlag 1,41).

Ecsegfalva: (47.1079;20.9214) ÉNy-felé (2020. február)

Szeghalom: (47.0558;21.1208) ÉNy-felé (2016. június)

Füzesgyarmat: tájház (2018. január)

Füzesgyarmat: a 19. századot idéző dombormű egy kapubejárat fölött (2018. január)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek, folyamatok általi veszélyeztetettség összességében jelentős, egyaránt erős az ár-, a belvíz és az aszálykiterjedtség. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma magas (30-35 év), a kistáj DNY-i részén igen magas, 40 év fölötti volt. A jelenlegi tájhasználat valószínűleg nagymértékben át fog alakulni az éghajlatváltozás következtében.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 15,5%-a a Körös–Maros NP része. Natura 2000 madárvédelmi besorolású terület a kistáj harmada (34%), a különleges természetmegőrzési kategóriába pedig a kistáj 19%-a került.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűségi átlag nem éri el az országos szintet. Déványa történeti település, Szeghalom pedig műemlékekben viszonylag gazdag. Igen alacsony viszont a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma. A kistáj tájképvédelemre érdemesnek ítélt területei a Körös–Maros NP kezelésében lévő gyepterületek, valamint kisebb erdőfoltok Füzesgyarmat környékén.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj teljesen nyílt, tökéletes síkság, karakterét K-i részén a szántóföldek, Ny-on kiterjedt füves puszták határozzák meg. A táji látványt a települések is alig befolyásolják, összesen 4, a kistáj peremén elhelyezkedő lakott hely van. A vizuális változatosságot a jellemzően hosszú, egyenes útmenti fasorok képviselik. A táj karakterisztikus része a kiterjedt (védett) gyepek térsége, ahol a táj arculatához az égbolt, a felhőzet is jelentős mértékben hozzátartozhat. A parlagok aránya közepes, de a gyepek területek özönnövényei rontják a táj vizuális minőségét. A lakosság identitását leginkább a sárréti önazonosság írja le, amelynek a nedves, zsombékos laposok és a magasabban fekvő száraz legelők változatos mintázata nyújt természetföldrajzi háttérrel. Topográfiai önelhelyezésre alkalmas földrajzi objektumok nincsenek, a templomtornyoknak még ma is fontos irányjelző szerepe van.

Déványa: a táj nevezetes madara, a túzok (2002. június)

Bihari-sík

704 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

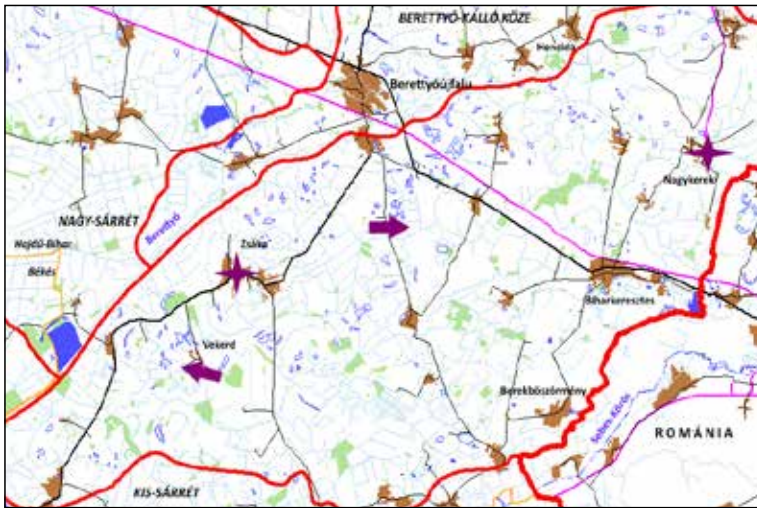
Nagytáj részlet: Alföld

Középtáj: Berettyó–Körösök síkvidéke

Kistáj csoport: Berettyó-síksága

Vekerd: (47.0894;21.4120) NyÉNy-felé (2016. április)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Berettyó és a Sebes-Körös közti kistáj. Ny-i részén mentesített ártéri síkság, amely K-felé enyhén emelkedve alacsony ármentes síkba megy át.

■ **Éghajlati körzet:** meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vízenyős, mocsaras felszínek a táj 0,7%-át teszik ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 63% szántóföld (erősen csökkenő arány), 27% gyepek (mérsékelten növekvő), 3,2% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az erdők aránya alig 2,8%. Az OTRT a kistáj ÉK-i, vegyes terület felhasználású részétől eltekintve mezőgazdasági tervezési célterületként tartja nyilván.

■ **Földrajzi tájtípus:** Ny-i része hordalékkúpok között zárt gyenge lefolyású ártér, ahol réti és réti szikes

talajokon, K-en a holtmedrekkel erősebben tagolt mentesített ártér réti és öntés réti talaján szántóföldi mezőgazdasági földhasználat jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj α -euhemeróbs besorolású, vagyis az emberi tevékenység intenzíven megművelt tájat alakított ki. Az országos átlagot jelentősen meghaladó, nagyparcellás szántóföldeken a talajviszonyok számottevően módosultak, jelentős a szabályozott vízmedrek száma, a természetközeli növényzet csak a kistáj 30%-ára jellemző. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítási ágazatvál-

tások szerint táji szinten mérsékelten erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke stagnáló és az országos átlag fele 3,2% (2000: 3,2%). A természetes élőhelyek között, vasutak, települések miatt előálló felszabdálódásának szintje alacsony, fele az országos átlagnak, súlyozott értéke 1,8 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutatója szerint Biharkeresztes kivételével minden település elmaradott.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát tükröző CORINE foltok átlagos nagysága 3,24 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) jóval magasabb, tehát az átlagnál kevésbé mozaikos táj. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati folt típus változatosságát kifejező szám alacsony 1,04 (az országos átlag 1,41).

Berettyóújfalú: (47.1500;21.5531) K-felé (2016. január)

Nagykereki: a Bocskai vár, vagy inkább megerősített udvarház, amelyet a 18. szd. második felében barokk stílusban jelentős mértékben átépítettek (2013. április)

Nagykereki: egyes moha (és zúzmó) faj a levegőtisztaság fontos jelző növénye (bioindikátora) (2013. április)

Zsáka: a tájra jellemző magas talajvízállás falakat átnevelő hatása ellen szellőztető kerámiaacsoveket építettek be a volt Rhédey-kastély lábáztatába (2019. február)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyeztettség igen jelentős, amely elsősorban a kistáj területének több mint 75%-át érintő belvíz általi fenyegetettségnek tulajdonítható. A táj árvíz- és aszálykitettsége valamivel kisebb mértékű, de jelentős tényező. Az 1931 és 2015 közötti időszakban észlelt súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma 26-32, a Berekböszörmény–Berettyóújfalu vonaltól K-re csökkenő tendenciával. Az éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagymértékben átalakul a jelenlegi tájhasználat.

■ **Természetvédelem:** A kistáj jelentős nagyságú védett természeti területtel rendelkezik. 14%-a tartozik a Bihari-sík TK-hez, 46%-án a Natura 2000 mádárvédelmi, 25%-án pedig különleges természetmegőrzési besorolás van érvényben.

■ **Értéktár:** Az összegzett értéksűrűség igen alacsony, az egyedi tájértékek viszonylag magas száma ellenére. A Bihari-sík TK mozaikosan elhelyezkedő foltjait és ezek környékét, összesen a kistáj csaknem felét, tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, az uralkodóan nagyparcellás szántóföldi mozaiktájt jelentős tájvédelmi körzetek szakítják meg, ahol a településektől sem zavart nagy gyepek helyenként a hortobágyi füves pusztához hasonlító tájképet alkotnak. A parlagok aránya jelentős, meghaladja a 4%-os országos középértéket, összességében mérsékelt intenzitással hasznosított táj. Térszervező központ az É-i tájhatáron fekvő Berettyóújfalu. A táj lakóinak identitását még ma is a bihari, egykor országhatár által nem akadályozott Nagyvárud felé történő vonzódás határozhatja meg. A természeti adottságok közül legfeljebb a füves puszták látványa járulhat hozzá ehhez a debreceni megyeközponthoz képest dél-biharinak nevezhető önazonosságához. Földrajzi orientációs támpontként a táj látóhatáron feltűnnek a Király-erdő és a Bihar-hegység kontúrjai.

Nagykereki: falusi részlet (2013. április)

Kis-Sárrét

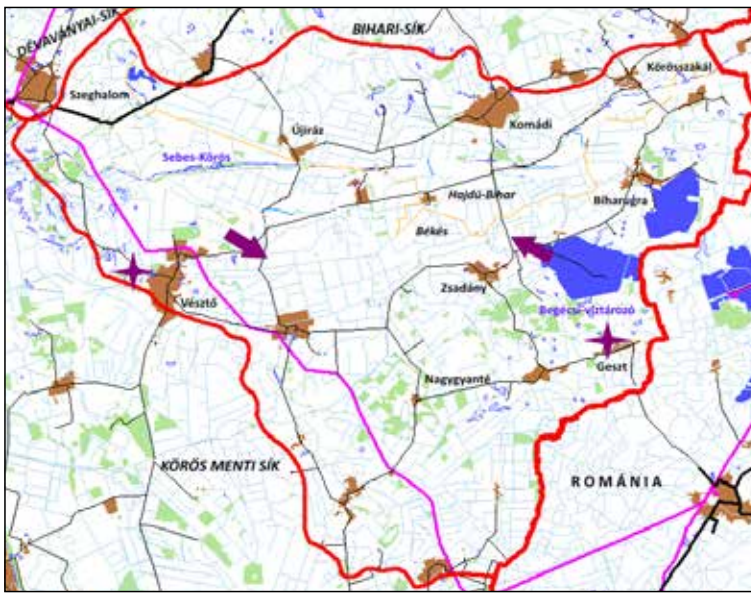
738 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Berettyó–Körösök síkvidéke

Kistájcsoport: Körösök síksága

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Sebes-Körös országba belépő szakaszát kísérő kistáj, földszerkezetileg egy lokális süllyedék, nagyrészt alacsony, mentesített ártéri síkság, kevés izolált ármentes területfolttal.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszín aránya 4,2%, ami főleg a biharugrai és begécsi halastavakból adódik össze.

Vésztő: (46.9372;21.3166) ÉNy-felé. Jól látszik a talaj szikes jellege. (2016. április)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 69% szántó föld (mérés-kelten csökkenő arány), 16% gyepek (változatlan), 3,6% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az OTTr szerinti táj Sebes-Körös menti részén vegyes mezőgazdasági és erdészeti földhasználat jellemző, más- hol a tájat a szántóföldek uralják.

■ **Földrajzi tájtípus:** Középső része hordalékkúpok, ill. folyóhátak közé zárt gyenge lefolyású ártér, ahol öntés réti és szikes talajok vannak. A kistáj peremei holtmedrekkel tagolt, réti és réti csernozjom talajok által fedett mentesített árterek.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj intenzíven megművelt, α-euhermóbb kategóriába tartozik, mert a nagyarányú vízügyi beavatkozások és műtárgyak (csatornák, gátak, zsilipek) miatt a domborzat is változott. A talajok kémhatása a művelés hatására jelentősen módosult, a természetközeli növényzet pedig visszaszorult a táj 20-30%-ára. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint kistáji szinten mérsékelten gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 3,6%, jóval kevesebb, mint az országos átlag és változás sem tapasztalható (2000: 3,6%). A természetes élőhelyek felszabdálódásának mértéke a közutak, vasutak, és települések hatására nem jelentős, a súlyozott fragmentációs érték 1,9 km²/km², alig több az országos átlag felénél. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint elmaradott térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos nagysága 3,28 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) számottevően magasabb, vagyis ez a táj jóval kevésbé mozaikos, mint a legtöbb alföldi. A tájhasználati foltok változatosságát kifejező Shannon-diverzitás értéke alacsony 1,12 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek, folyamatok általi veszélyeztetettség igen komoly mértékű, mert a kistájat egymást követően sújthatja belvíz, árvíz, ill. aszály is. Az 1931 és 2015 között regisztrált

Vésztő: (46.9372;21.3166) DK-felé (2016. április)

Zsadány: (46.9336;21.5270) ÉNy-felé, a Sebes-Körös egykori ártere. „A Körös vizei sok kárt tesznek ugyan áradásaik által, de hasznót is hoznak: mert ezeken hozzák le az erdőhátiak kasokban a tüzi és szerszámfákat, sőt nagy víz idején Csongrádtól felfelé a tiszahátiak is szolgálnak jóféle kormos, pogácsa, masánszki almákkal „(Fényes E. 1839) (2016. április)

PAI>6 adatok szerint a súlyosan aszályos évek száma magas (26-30 év) volt, csupán Újiráz térségében kaptak ennél kissé alacsonyabb értékeket (23-25 év). Az éghajlatváltozás nyomán valószínűleg nagymértékben módosulni fog a jelenlegi földhasználat.

■ **Természetvédelem:** 11,5%-a tartozik a Körös-Maros NP-hoz. Natura 2000 madárvédelmi terület a kistáj 16,5%, különleges természetmegőrzési pedig 13,5%-a.

Geszt: az 1776-ban épült Tisza kastély, a korai dualizmus kori politikacsinálás fontos színhelye (2013. október)

Vésztő-Mágor: történelmi emlékhely, az Árpád-kori Csolt-monostor rekonstrukciója a kor kiemelkedő hatású uralkodójának, Szt. Lászlónak a szobrával (2013. október)

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség igen alacsony. Vésztő történelmi település, Körösszakálnál pedig az egyedi tájérték száma kiemelkedő. A tájképvédelmet a Sebes-Körös mentén, annak egyik Komáditól DNY-ra lévő ágán, valamint a táj DK-i részén lévő, a Körös-Maros NP kezelésében lévő területeken javasolták érvényesíteni.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A táj tökéletes síkság és vizuális megjelenését a nagyméretű szántóföldek uralják. Az intenzív mezőgazdasági művelés ellenére a parlagok aránya 6-8%, sokkal magasabb, mint az országos átlag (4%). Különösen az országhatár menti övezetben vannak kevésbé hasznosított területek, főleg az alig legeltetett gyepek. Említésre érdemes erdőfoltok csak a táj D-i részén vannak Zsadány és Naggyanté környékén. A sűrű vízhálózatnak és az utakat kísérő fasoroknak jelentős tájképfőmáló hatása van. Településföldrajzilag megyehatár által kettévágott városiányos terület, amelynek nincs egész kistájra kiterjedő központi szerepkört betöltő települése. Korábban ezt a szerepet Nagyvárad látta el. A lakosság identitását a „sárréti” jelző fejezi ki, aminek van természetföldrajzi tartalma, fátlan, vizenyős rétek képzete társul hozzá. Topográfiai önelhelyezésre alkalmas földrajzi objektum az innen már jól látható Bihar-hegység.

Körös menti sík

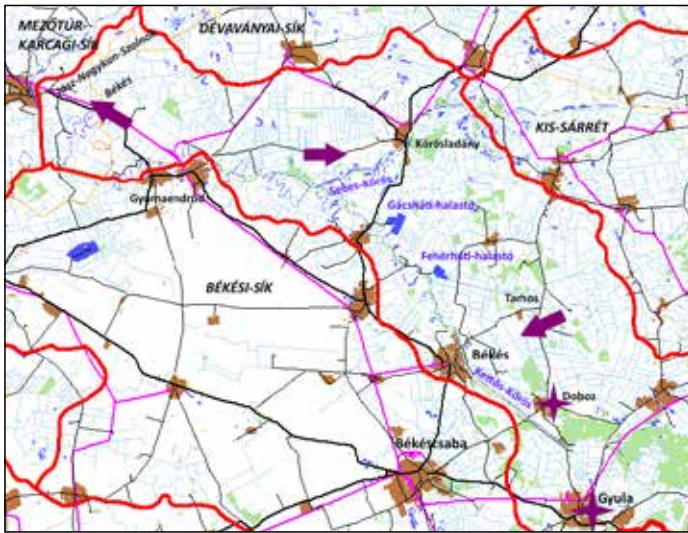
1221 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Berettyó–Körösök síkvidéke

Kistájcsoport: Körösök síksága

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kettős-Körös vidékét magába foglaló kistáj, ahol az ártéri szintű tökéletes síkságból szigetszerűen emelkednek ki alacsony ármentes térszínek.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vízenyős, mocsaras felszínek aránya 1,3%. A Kettős-Körös mentén van néhány nagyobb kiterjedésű halastó, pl. a Gácsháti, a Fehérháti stb.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 72% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 8% erdő

(változatlan), 8% pedig gyeperületi részesedéssel. A folyómenti galériaerdők révén az erdőállomány nagyobb, tájképileg jelentősebb, mint a környező kistajak esetében. Az OTT szerint a kistáj a Körösök mentét jellemző vegyes terület-használattól eltekintve szántóföldi mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú magas talajvízállású, mentesített ártér. Réti és több helyen szikes, öntés réti talajon mezőgazdasági kulturtáj jött létre.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságaitól jelentősen eltávolodott, polihemeróbb kategóriába illik. A nagyarányú vízrendezések hatására a talajtani és a domborzati adottságok megváltoztak és a természetközeli növényzet területi aránya is igen alacsony 20% alatti. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint kistáji szinten gyengült az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 4,5%-os (2000: 4,3%), elmarad az országos átlagtól (6,2%). A közút- és vasúthálózatnak, ill. a településeknek tulajdonítható élőhelyfeldarabolódás mértéke alacsony szintű, a súlyozott fragmentációs érték 1,6 km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Gyula nem tartozik az elmaradott települések közé.

Gyomaendrőd: (46.9874;20.7186) ÉNy-felé, a repceföldek kénssárga foltjai az ezredforduló óta sok helyen élénkítik a tavasi tájképeket (2016. április)

Tarhos: (46.8025;21.2382) DNy-felé (2016. április)

Körösladány: (46.9471;20.9946) K-felé, a Folyás-ér közelében. Ezen az alacsony fekvésű, mocsaras vidéken régóta magasított töltéseken vezetnek a közutak. (2016. április)

Doboz: természetközeli hangulat a faluközpont közelében, amit nevezhetünk környezetkímélő zöldfelület gazdálkodásnak is (2013. október)

Gyula: az egyetlen épen megmaradt síkvidéki gótikus téglavárunk (1438-1445) (2010. május)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 3,75 km², ami jóval magasabb, mint az ország síkvidékeire jellemző átlag (2,43 km²), vagyis a tájat igen nagyméretű területhasználati foltok alkotják. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati sokszínűséget mutató szám alacsony 1,06 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti okok miatti veszélyeztetettség igen magas, mert súlyos ár- és belvíz fenyegetettségnek, valamint aszályeseményeknek van kitéve. Az 1931 és 2015 között mért

Gyula–Gyulavarsánd: száz évig a vasútvonal az alföldi táj fontos tájékozódási objektuma volt. A trianoni határok sok – azóta sem helyreállított – vasúti összeköttetést vágtak el. (2010. május)

szélsőségesen (PAI>6) aszályos évek száma mindennél magas (28-35 év) volt. Az értékek Ny-felé nőnek, Gyomaendrődtől Ny-ra a 36-38 évet is eléri. Az előrejelzett éghajlatváltozás miatt várhatóan nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulási kényszere.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 2,6%-a tartozik a Körös–Maros NP-hoz. Natura 2000 madárvédelmi kategóriába került a kistáj területének 3,6%, a különleges természetmegőrzési kategóriába 11,6%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Ny-on alacsony, Békéstől K-re magas. Gyula történeti település, sok műemlékkel, Doboz és Békés estében inkább a régészeti és az egyedül tájértékek említhetők. A táj tervezett tájképvédelmi területei főleg a Körösök mentén helyezkednek el, továbbá a Doboztól DK-re lévő erdőket sorolnák ide.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, karakterét a nagyparcellás szántóföldek, ill. az ezeket tagoló fás-bokros szegélyek határozzák meg. Nagyobb erdőterület csak Sarkad és Gyula környékén van, még a Körösöket sem kíséri folyamatos ökológiai zöldfolyosó, ártéri erdő. A tájkép nyílt és gondozott képet nyújt, a parlagok aránya közepes 4-5%. Középső és ÉNy-i részén jelentős területen nincs település. A térszervező központi funkcióknak nincs kitértetett városa, a Körösladánytól Ny-ra fekvő részeknek csekély vonzódása van Békés, vagy Gyula felé. A lakosság földrajzi, topográfiai önmeghatározása a körösmentiségben összegződhet, aminek egyértelmű a folyóra, ill. az ártéri tájképre utaló tartalma. A békési, esetleg „viharsarki” identitás megjelölésnek nincs földrajzi objektumhoz kapcsolható háttere. (A Viharsarok kifejezésnek nincs meteorológiai vonatkozása sem.)

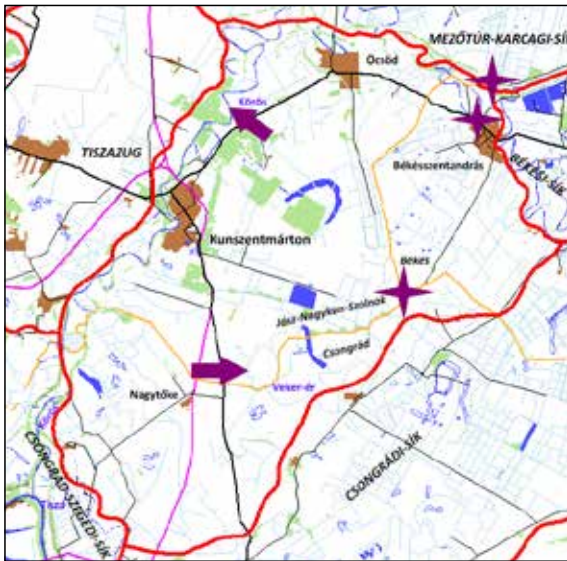
Körösszög

367 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtáj: Körös–Maros köze

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Hármas-Köröstől D-re húzódó kistáj, középső részén alacsony ármentes tökéletes síkság, peremi részein mentesített alacsony ártér.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vízjárta, mocsaras felszínek aránya 2%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 73% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 14% gyepek (változatlan), 5% pedig erdő (2000 óta 200 ha-nyi területgyarapodás). Az OTRT szerint a kistáj a folyómenti vegyes területfelhasználású övezet kivételével szántóföldi mezőgazdasági térség.

Ócsöd: (46.8791;20.3260) DNy-felé (2017. május)

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális éghajlati hatás alatt álló, löszös hordalékkúp síkság, ahol a közepes talajvízállású réti, réti szolonyec és réti csernozjom talajokat elsősorban a szántóföldek hasznosítják.

■ **Emberi hatáserősség:** A táj természeti adottságait az intenzív emberi használat erőteljesen átalakította, a polihemerób kategóriába tartozik. Főleg a vízrendezéshez köthető a domborzat és a vízhálózat jelentős bolygatottsága. A talajok kémiai és fizikai tulajdonságait a huzamos szántóföld művelés módosította. A természetközeli növényzet a kistáj alig 10%-án található meg. Kistáji szinten változatlan az utóbbi 20 év földhasználati ágazatváltásaiból levezetett antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,4%-os (2000: 3,0%), ami az országos átlag fele (6,2%). A közutak, vasút és települések élőhe-

Kunszentmárton: (46.7650;20.3114) K-felé (2017. május)

Öcsöd: (46.8791;20.3260) ÉNy-felé (2016. május)

Békésszentandrás: (46.8032;20.4250) Gödény-halom, az ország legmagasabb,12,2 méterrel a környezete fölé magasodó rézkori temetkezési helye, „kunhalma” (2020. július)

lyeket feldaraboló hatásának szintje alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 1,5 km/km², nem éri el az országos átlag felét sem (3,4). A gazdasági, infrastruktúrális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Öcsöd és Nagytőke esik az elmaradott települések kategóriájába.

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát bemutató CORINE foltok átlagos nagysága 3,03 km², ami az ország síkvidékeire jellemző összesített adatnál (2,43 km²) magasabb, tehát a szokásosnál valamivel kevésbé mozaikos terület. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság értéke alacsony 1,01 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természetes okokra visszavezethető veszélyeztettség jelentős mér-

Békésszentandrás: vízlépcső és vízerőmű (épült 1936-1942 között) (2019. június)

Békésszentandrás: csöndes falusi utca... (2010. május)

tékű, különösen a belvív- és aszályfenyegetettség nagy. 1931 és 2015 között minden második év, összesen 36-40 nyár szélsőségesen (PAI>6) aszályos volt. Az éghajlatváltozás következtében valószínűleg igen nagy lesz a jelenlegi tájhasználati szerkezet átstrukturálódása.

■**Természetvédelem:** A kistáj 7,3%-a tartozik a Körös–Maros NP-hoz. A Natura 2000 besorolás madárvédelmi típusába 19,5%, különleges természetmegőrzési kategóriájába 18,4%-nyi tájrészt tartanak nyilván.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség nem éri el az országos átlagot. Békésszentandrás történeti település, de más értéktípust mindenütt alacsony számok jellemeznek. A Körös és a Veker-ér menti területeket javasolták tájképvédelemre.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, vizuális megjelenését az országos átlagot jóval meghaladó arányú szántóföldi hasznosítás szabja meg. Az É, ÉNy-i tájhatáron futó Körös-folyó árterén összefüggő ligeterdő található, aminek a sík tájban messze ható látképi szerepe van. Öcsöd közelében találunk nagyobb kiterjedésű telepített erdőket, ezen túl csupán a parcellahatárokon, utak mentén vannak tájképélnkítő fasorok. A nagyparcellás, nyílt tájmozaik látványát a DNy-i részen tanyák teszik változatosabbá. A települések a Körös mentén sorakoznak, máshol kiterjedt lakatlan tájrészek vannak. A kistájon 3 megye osztozik, emiatt az adminisztratív központok is szétszórtan helyezkednek el. Az itt élők számára a természetföldrajzi környezet objektumai közül a Körös-folyó kínál némi identitásképző hatást, ennek a körösmentiség-érzésnek lehet öndefiníáló alapja. Mivel a kistáj lakosságának csaknem egésze a folyóhoz közeli sávban él, a kistáj belső részeinek bizonytalan identitási helyzete gyakorlatilag igen kevés lakost érinthat. A tágabb földrajzi környezetben nincs megfelelő orientációs támpont.

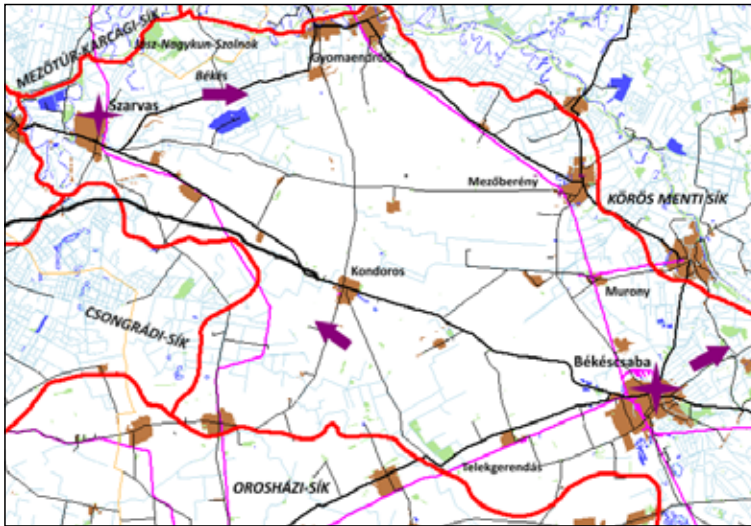
Békési-sík

1283 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Körös–Maros köze

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Körösöktől D-re húzódó kistáj, a folyómenti részén alacsony ártér, délebbre, – a kistáj nagyobb részén – ármentes tökéletes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz vidék.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszín aránya 2000-ben még elérte az 1%-ot, azóta már ennél kevesebb (0,9%). Szarvas és Békéscsaba környékén számos halastó és egykori anyagnyerő hely után visszamaradt bányató található.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 81% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 6% gye

(váltakozatlan), 5,8% pedig a beépített felszín területi részesedése. A kistáj erdőben, sőt bármilyen fás vegetációban rendkívül szegény (1,6%). Az OTrT a kistajat mezőgazdasági tervezési célterületnek tekinti.

■ **Földrajzi tájtípus:** Alacsony löszös hordalékkúp síkság, közepes talajvízállású réti és csernozjom talajon szántóföldi mezőgazdaság uralta terület.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait igen erősen igénybe vette az emberi tevékenység. A jelentős vízügyi szabályozás, a talajok minden kémiai és fizikai jellemzőjének változása, valamint a természetközeli élőhelyek 10%-ot sem elérő aránya miatt a táj polihermerób típusú. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint táji mérleget tekintve mérsékelttel erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,8%-os (2000: 5,5%) megközelíti az országos átlagot (6,2%). Az utak, vasutak, és a települések élőhely feldaraboló hatása alacsony szintű, súlyozott értéke 2,0 km/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Kondoros és Murony körüli települések esnek az elmaradottak csoportjába.

Kondoros: (46.7241;20.7877) ÉNy-felé. Az ország legjobb minőségű földjei... (2016. április)

Békéscsaba: (46.7030;21.1495) ÉK-felé (2016. április)

Szarvas: (46.8905;20.6954) K-felé (2016. április)

Szarvas: ezeket a mocsárciprusokat (*Taxodium distichum*) Bécsből hozatta Bolza gróf

Békéscsaba: a szálloda névadásának magyarázata, hogy a békési búza egykor innen vasúton utazott a fiumei exportkötőbe... (2008. november)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 5,46 km², ami az ország síkvidékei közül az 5. legmagasabb adat, tehát ez a kistáj az átlagosnál (2,43 km²) jóval kevésbé mozaikos. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot jelző szám igen alacsony 0,86 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű jelenségek kártétele jelentős lehet, amely a súlyos ár- és belvíz általi fenyegetettségnek, valamint kis-mértékű széleróziós kitétségnek tulajdonítható. Az

ország egyik szeizmikus mozgások által is veszélyeztetett területe. Az 1931 és 2015 között mért szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma Gyomaendrőtől Ny-ra igen magas (36-40 év), K-felé magas (30-35 év) volt. Az éghajlatváltozás hatására igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj csekély része, mintegy 3%-a tartozik a Körös–Maros NP-hoz. A Natura 2000 besorolások sem érintenek nagy területet, 5% került a madárvédelmi, 7% pedig a különleges természetmegőrzési kategóriába.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűségi besorolás a városok, Szarvas és Békéscsaba műemlékeinek, történelmi kertjeinek köszönhetően emelkedik közepes szintre. A szakértők javasolták a Körös Szarvas közelében lévő árterének tájképvédelmét.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, amelynek vizuális jellegét a szántóföldek országos átlagot messze meghaladó aránya és az ugyancsak szélsőséges mértékű fátlanság határozza meg. Az egyveretűséget vízfelszínnek sem törlik meg és a fás vegetáció is nagyrészt útmenti fa- és bokorsorokat jelent. A parlagok aránya alacsony, az egész táj gondozott hatást kelt. A települések között van több nagy kiterjedésű óriásfalu, de a tanyavilág is jelentős. Népes városok tartoznak ide: Szarvas, Békéscsaba, melyeknek jellegzetes építőanyaga a vakolatlan téglá, városképet meghatározó szerepet játszik. Az eredeti természeti környezetnek csekély az identitásbefolyásoló hatása. A kistáj határán túlnyúló, tágan értelmezett „békési” önazonosság inkább a horizonton az égbolttal érintkező megművelt földek és a szomszéd falvak templomtornyainak látványát érezheti identitáserősítő hatásúnak.

Békéscsaba, evangélikus templom: a békési térség az ország földrengések által egyik leginkább veszélyeztetett vidéke (2019. március)

Csongrádi-sík

1794 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrészlet: Alföld

Középtáj: Körös–Maros köze

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tiszán-túl DNY-i kistája, az ország 4. legnagyobb kiterjedésű tájegysége, alacsony, nagyrészt ármentes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vízenyős, mocsaras felszínnek aránya 0,6%, számos kisebb halastó, víztározó, morotvtató van.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 78% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 14% gyepek (mérsékelten növekvő), 3,9% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az ország 4. legkevésbé erdőszült kistája (1,02%). Az OTRT területtervezési szempontból mezőgazdasági térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtypus:** É-on löszös, D-i részén agyagos hordalékkúp síkság, ahol közepes talajvízállású réti és mélyben sós réti talajon uralkodóan szántóföldi területhasználat jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az intenzív szántóföldi hasznosítás miatt polihemeróbb, azaz igen erős bolygatottságú táj. A talajt érő nagyfokú mezőgazdasági terhelés mellett a természetközeli növényzet a kistájnak csupán 10%-án van és jelentős a felszíni

Szentes–Cserebökény: (46.7205;20.4676) Körös-Maros NP nedves rétjeinek egyik tipikus helyszíne (2016. május)

Kardoskút a szikes Fehér-tó (46,4725;20,6217) (2018. június)

vízmedrek szabályozottsága is. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások nem módosították a kistáj antropogén terhelését.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,9%-os (2000: 3,6%), ami messze elmarad az országos átlagtól (6,2%). Az utak, vasutak és települések alacsony szintű élőhelyfragmentáltságot okoznak, súlyozott értéke 1,8 km²/km², kevesebb az országos átlag felénél. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint sok az elmaradottnak minősített körzet (Székkutas, Fábiansébestyén, Tótkomlós, Csanádpalota).

■ **Tájmetriai adatok:** A kistajat leképező CORINE foltok átlagos nagysága 6,43 km², ami az ország 3. legmagasabb ilyen adata, messze több mint ami a síkvidéki tájak átlaga (2,34 km²), pláne az országos középértékkel összehasonlítva (1,9 km²). Egy kifeje-

Mindszent környéki tanyák (2016. március)

Makó: az ún. Hagymatikum gyógyfürdő (Makovecz I. 2012) (2018. augusztus)

zetten nagyparcellás szántóföldi arculatú tájegység. A Shannon-diverzitást, azaz a tájhasználati változatoságot igen alacsony szám jelzi 0,76 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelentős a természeti jelenségek általi veszélyeztetettség, közepes mértékű az árvíz- súlyos belvíz- és szintén súlyos az aszályveszély. A szélerózió mérsékelt. Az 1931 és 2015 között mért szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma Mártélytól É-, ÉNy-felé igen magas, 40 év fölötti, attól K, DK-felé magas (36-40 év). Az éghajlatváltozás következtében igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, igen erős az átalakulás valószínűsége.

Mezőhegyes: a ménésbirtok (2018. augusztus)

Makó-Rákos: (46.3511;20.6222) É-felé (2016. április)

■ **Természetvédelem:** A kistáj 8%-a a Körös–Maros NP-hoz tartozik. Elhanyagolható nagyságú, összesen 6 ha a Mártélyi TK része. A Natura 2000 területek közül 26% a madárvédelmi, 17% pedig a különleges természetmegőrzési céllal kijelölt területek kategóriájába tartozik.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű, kevés a régészeti lelőhely és az egyedi tájérték. A városok (Szentes, Hódmezővásárhely és Makó) révén viszont viszonylag magas a műemlékek, történelmi kertek száma. A terület 25%-át javasolták tájképvédelemben részesíteni, ezek rendre a Körös–Maros NP cserebökényi, székkutasi, pitvarosi és csanádi pusztái, valamint a Tompahát környéki apró erdőfoltok és az Eperjestől É-ra lévő pusztarészek.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, vizuális jellegét a nyílt, nagyparcellás szántóföldek határozzák meg, s ezt a földhasználati egyszabdúságot csak fokozza a rendkívül kevés fás vegetáció és az országos átlagtól elmaradó beépítettség. A parlagföldek aránya igen alacsony 1-2%. A tájképi látványt szinte csak a tanyák élénkítik és nincs más természeti objektum a földrajzi önelhelyezés, viszonyítás számára sem. A társadalmi-gazdasági térszervezés adminisztratív feladatai a kistáj Ny-i, D-i peremén, Szentesen, Hódmezővásárhelyen ill. Makón koncentrálnak. A Tiszához már lazábban kapcsolódó terület lakóinak identitásához a természetföldrajzi tájelemek szerény mértékben járulhatnak hozzá. Legfeljebb a Székkutas és Csanádpalota közötti területen megmaradt nedves, szikes puszták látványának lehet az általános csongrádi, ill. DK-en a békési önazonosságtudatot kiegészítő hatása.

Orosházi-hát

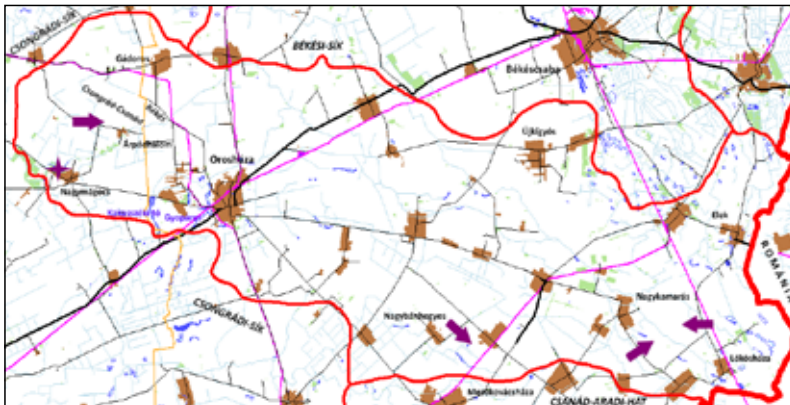
1244 km²

(Korábban Békési-hát néven)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Körös–Maros köze

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Körös és a Maros-folyók között található középtaj központi kistája, alacsony ármentes tökéletes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek, ill. vízjárta, mocsaras területek aránya százalékosan szinte elhanyagolhatóan kicsi (0,3%), de ismert állóvíze az Orosháza közelében lévő Gyopáros- és a Kakasszéki-tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 88% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány, az ország 2. leginkább szántóföldek uralta kistája, 6,3% beépített, 2% pedig gyep (kissé emelkedő) területi részesedéssel. Az ország 3. legkevésbé erdőszült kistája (0,67%). Az OTT a kistaj teljes egészét mezőgazdasági térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtypus:** Lössös hor-dalékkúp síkság, ahol közepes talajvízállású réti és mészlepedékes csernozjom talajon szélsőséges mértékben uralkodó földhasználati mód a szántóföldi mezőgazdaság.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj eredeti természeti adottságait a huzamos, intenzív mezőgazdasági művelés sok tekintetben megváltoztatta, ezért polihemerób típusú táj. A lényeges változások főleg a talajtulajdonságokat – tömörödés,

porosodás, víz és levegőháztartás – valamint a növényzetet érték. A természetközeli vegetáció a táj kevesebb mint 10%-án található meg. A vízrendezési munkák során a domborzat is változott. Változatlan az utóbbi 30 év felszínborítási változásaiból levezethető antropogén hatáserősség szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 6,3%, az országos középértékkel megegyező (2000: 6,2%). A közutak, vasutak és települések élőhelyfelszabdalo hatásnak szintje mérsékelt, ami alföldi viszonylatban számottevő fragmentációs hatást jelent, súlyozott értéke 2,0 km²/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistaj Ny-i részén Gádoros és Árpáthalom, Orosházától K-re pedig a táj nagy része elmaradottnak minősül, kivéve Újkígyós és Elek községeket.

Nagybánhegyes: (46.4330;20.855) DDK-felé (2017. május)

Lőkősháza: (46.4631;21.2066) NyÉNy-felé. Enyhén hullámos szántóföld, fűlatakarásos kertészeti parcellák és néhány sor telepített nyárfás. (2016. április)

Árpádhalom: (46.6229;20.5162) K-felé (2016. április)

Nagykamarás, a dinnyeföld takarófoliái jól kirajzolják a kisebb domborzati formákat (2016. április)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 7,28 km², ez a legmagasabb érték, ami azt jelenti, hogy ennek a tájegységnek a mintázatát alkotják a legnagyobb területhasználati foltok, ez a legkevésbé mozaikos kistájunk. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét mutató szám igen alacsony 0,57, a 3. legalacsonyabb ilyen érték (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatok, jelenségek miatti veszélyeztetettség nagy, a károk főleg a súlyos aszályokból és a felhőszakadásokból erednek. Az 1931-2015 között mért szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma Orosházától Ny-ra igen magas 36 év fölötti, attól K-felé csökkenő tendenciájú, de továbbra is magas: 30-35 év volt. Az

éghajlatváltozás hatására valószínűleg igen nagyarányú lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1,6%-a a Körös–Maros NP-hoz tartozik. Natura 2000 besorolást kapott a táj 2,5%-a madárvédelmi, ill. 3,4%-a különleges természetmegőrzési céllal.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség nem éri el az országos átlagot. Az egyedi tájértékeken kívül többnyire alig van egyéb érték, pl. műemlék, régészeti lelőhely. Csupán a Körös–Maros NP által kezelt szabadkígyósi puszták környékén, valamint az Elek-től É-re lévő területen javasoltak tájképi védelmet.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság és tájképi arculatát a szélsőségesen magas arányú szántóföldi hasznosítás határozza meg. A nyílt, intenzíven megművelt táj látványát egyedül az útmenti fasorok, kisebb telepített nyárfások tagolják. A parlagok aránya igen alacsony, 2-3%. A táj ÉNy-i részén sűrű a tanyahálózat, DK-felé haladva egyre inkább tervezett falvak, egykori majorsági központok jellemzőek. Orosháza központi szerepköre csaknem az egész tájra kihat, „alközpontként” funkcionál a külső tájhatáron fekvő Mezőkovácsháza. A lakosság földrajzi, topográfiai önmeghatározására használt békési vagy „viharsaroki” kifejezésnek nincs egyértelmű természetföldrajzi tartalma. Orientációs támpontként a táj DK-i részén szóba jöhet az országhatáron túli Maros menti hegyvidék (Zarándi-hegység) körvonala.

Nagymágocs, Károlyi kastély (1897) (2019. március)

Csanád–Aradi-hát

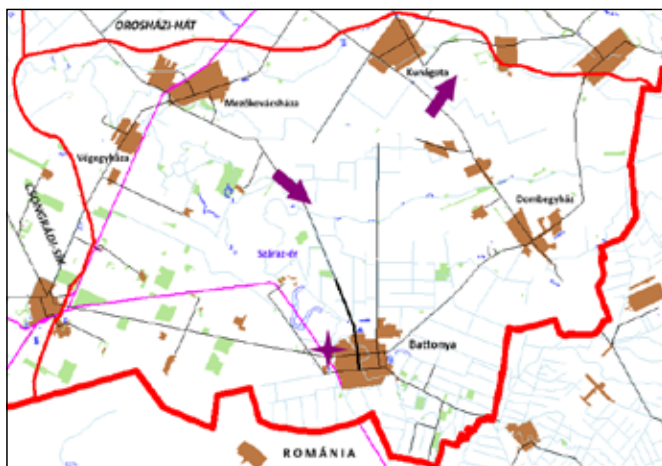
476 km²

(A korábbi Csanádi-hát kistáj.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Körös–Maros köze

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Alacsony ármentes síkság, a Maros idősebb hordalék-kúpjának legnyugatibb, lealacsonyodó elvégződése.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb vizenyős, mocsaras felszínek aránya a 0,1 %-ot sem éri el, nyílt vízfelszint pedig egyáltalán nem mutattak ki az úrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 90% szántóföld (változatlan arány, az ország leginkább szántóföldek uralta kistája), 5,5% a beépített, 2% pedig az erdők (változatlan) területi részesedése. Az OTrT szerint a kistáj teljes egészében mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Lössös hordalékkúp síkság, közepes talajvízállású réti és csernozjom talajok

átmeneti típusain szélsőségesen egyveretű szántóföldi mezőgazdasági táj.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az erős átalakítottágot jelző, polihemerób kategóriába tartozik. Az intenzív szántóföldi hasznosítás következtében a természetközeli élőhelyek aránya alig néhány %, igen erősen módosultak a talajok fizikai és kémiai tulajdonságai és a vízfolyások szabályozottsága is kiemelkedően nagy. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások arra mutatnak, hogy nem módosult a kistájat érő antropogén terhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített a táj 5,5%-a (2000: 5,1%), ami elmarad az országos átlagtól (6,2%). Az élőhelyek közutak, a vasútvonalak és a települések miatti feldarabolódásának foka alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 2,0 km²/km², lényegesen kevesebb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj Mezőkovácsháza és Végegyháza kivételével elmaradott térségnek számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát tükröző CORINE foltok átlagos nagysága 7,22 km², ezzel az ország 2. legkevesbé mozaikos tájegysége. A szántóföldek szélsőségesen magas aránya miatt Shannon-diverzitás, vagyis a földhasználati folttípus-változatosság ebben a kistájban a legalacsonyabb: 0,42 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes folyamatokból eredő károk igen jelentősek lehetnek, mert súlyos az aszály-, valamint az ár- és belvíz fenyegetett-

Battonya: (46.3670;20.9823) DDNy-felé, a Szász-ér közelében (2017. május)

Battonya: (46.3670;20.9823) DK-felé (2017. május)

Kunágota: (46.4004;21.0679) ÉK-felé (2018. augusztus)

ség. Az 1931 és 2015 között mért kirívóan aszályos (PAI>6) évek száma a magas fokozat alsó határán mozog (26-28 év), de Battonya térségében a közepes szintre mérséklődik (21-25 év). Az éghajlat megváltozása következtében valószínűleg igen nagy lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulási kényszere.

■ **Természetvédelem:** A kistájban védett természeti terület alig van. 1%-át sorolták a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusba és összesen 21 hektár tartozik a Körös–Maros NP területéhez.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség alacsony, csupán Battonya rendelkezik régészeti lelőhely, műemlék és egyedi tájérték tekintetében némi potenciállal. Egyike azon kevés kistájnak, ahol a szakértők nem javasoltak tájképvédelmi terület kijelölést.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, amelynek nyílt, nagyparcellás szántóföldi hasznosításából eredő látképi homogenitását csupán a Maros hordalékkúpon végigkanyargó Száraz-ér mentén megmaradt bokros, nádasos növényzet töri meg. Az utak menti fasorok, mezővédő erdősávok egyenes vonalai még inkább hangsúlyozzák a táj sakktableszerű szabályos mintázatát. A parlagok aránya igen alacsony, 1% körüli. Több település esetében a tervezett utcahálózat egyve-

Battonya: a szupercella-szélvihar pusztításának emlékműve (2018. augusztus)

Battonya: a kukoricabogár (*Diabrotica virgifera virgifera*) emlékmű (2018. augusztus)

retűsége sem növeli a tájképi változatosságot (pl. Kunágota, Dombegyház). A lakosság földrajzi önmeghatározását bizonyára módosítja az új megye-elnevezés, erősödhet az egykori Csanád vármegyei kötődés, de ennek természetföldrajzi, ökológiai objektumokkal azonosítható elemei nincsenek. Vizuális orientáló szerepe csak szűk körzetben lehet az említett Száraz-ér látványának, a helymeghatározást ennél jobban segítik a települések kiemelkedő építményei a templomtorony, a törpe vízmű.

Maros menti sík

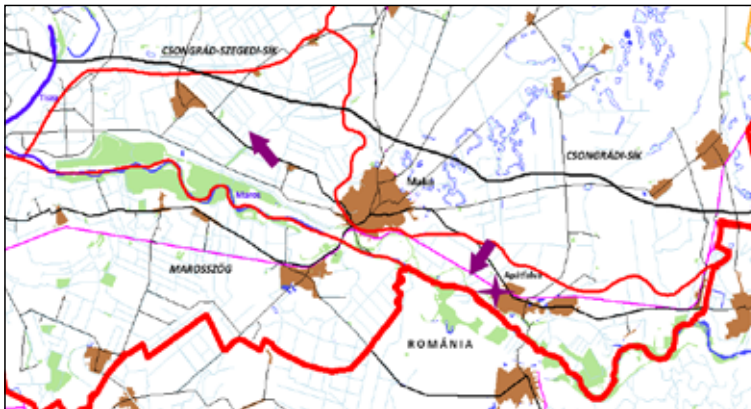
174 km²

(A korábbi Maros-szög kistáj folyótól É-ra lévő része.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Bánsági-síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Marost É-ról kísérő ártéri, ill. alacsony ármentes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-t meghaladó nagyságú nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 2,7%. A Maros mentén számos kisebb morotva található.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 67% szántóföld (erősen csökkenő arány), 10% erdő (változatlan), 5% pedig gyepek (erősen növekvő) területi részesedéssel. Az országos átlagot kissé meghaladja a kertek 4%-os aránya. Az OTrT-ben a Maros menti ártér erdőgazdálkodási térség, a többi mezőgazdasági területként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtípus:** A kistajat részben a folyót kísérő alacsony mentesített ártér, részben a Maros magas ártéri és löszös hordalékkúp síkság alkotja, ahol öntés réti, réti csernozjom valamint csernozjom réti talajokon a szántóföldi mezőgazdaság uralma jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságoktól a táj jelentősen eltávolodott, polihemerób kategóriába került. A nagyfokú átalakítottság a vízrajzi beavatkozásoknak, valamint az intenzív talajművelésnek tulajdonítható. A természetközeli növényzetet csak a terület 10%-án lehet megtalálni. Az 1990 és 2018 között lezajlott területhasználati ágazatváltások szerint mérsékelten erősödött az antropogén környezetterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke közel 4,4%, az országos átlagtól (6,2%) kissé alacsonyabb (2000-ben 4,3%). A keskeny Maros menti kistáj beépítettsége, közlekedési infrastruktúrája révén mérsékelt szintű a tájökölógiai fragmentáltság, súlyozott értéke 2,6 km/km², jóval az országos átlag (3,4) alatti. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj községei elmaradottnak minősülnek.

Makó: (46.2408;20.4122) DK-felé (2016. március)

Makó: (46.2408;20.4122) ÉNy-felé (2016. március)

Apátfalva: (46.1910;20.5652) a Száraz-ér DNy-felé (2018. augusztus)

Apátfalva (2018. augusztus)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistájat leképező CORINE foltok átlagos nagysága 2,52 km², ami csaknem megegyezik az ország síkvidékeire jellemző adattal (2,43 km²), vagyis foltsűrűsége közepes szintű. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati foltok változatosságát kifejező szám alacsony 1,08 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatok, jelenségek általi veszélyeztetettség igen erős, ami a súlyos aszály- és belvíz fenyegetettségnek tulajdonítható. Az 1931-2015 közötti időszak szélsőségesen aszályos (PAI>6) éveinek száma mindenütt magas (30-32 év), de Apátfalvától K-re enyhén csökkenő tendenciát mutat. A jelzett éghajlatváltozás hatására valószínűen fokozódni fog a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal nagy földhasználati szerkezet-átalakulásra lehet számítani.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 16,1%-a a Körös–Maros NP része. A terület 27,7%-ára terjed

ki a Natura 2000 különleges természetmegőrzést célzó védettség.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség igen alacsony, csupán az egyedi tájértékek száma jelentősebb. A kistájnak csak a Marost kísérő keskeny ártéri erdőkkel borított sávját javasolták tájképvédelemre.

Apátfalva: a hagyományos napsugaras homlokzati díszítés (2018. augusztus)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, az országos átlagot jóval meghaladó arányban nagyparcellás szántóföldekkel hasznosított terület. A morotvaágak között előforduló gyepek aránya alacsony, kiterjedésüket a folyómenti ligeterdők is meghaladják. Az útmenti fasoroknak jelentős szerepe van a táj vizuális arculatában. A nyílt, intenzív használat alatt álló terület belakottsága mérsékelt. A táj természetes központja Makó épp a külső tájhatáron fekszik. Az itt lakók földrajzi önelhelyezésének fő objektuma a Maros-folyó. A Maros menti identitást újabban a feléledt csanádi önonozosság tudat színezhetheti.

Marosszög

223 km²

(A korábbi Maros-szög kistáj Maros folyótól D-re eső része.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Alföld

Középtaj: Bánsági-síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Alacsony ártéri síkság, néhány szigetszerű, ármentes felszínrészlettel.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség, az ország legmelegebb kistája.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínnek aránya 0,6%, mocsaras területet pedig nem mutatnak ki az úrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 76% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 8,1% beépített, 6% pedig az erdők (változatlan) területi részesedése. Az OTTrT szerint az egész kistáj szántóföldi mezőgazdasági terület.

■ **Földrajzi tájtypus:** Alacsony mentesített ártér, részben magasabb ármentes térszín és közbezárt rossz lefolyású mélyedések mozaikja, ahol talajosodott humuszos és öntés réti, valamint réti csernozjom talajokon szántóföldi mezőgazdaság dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj a nagyarányú vízrajzi beavatkozások, majd az azt követő intenzív szántóföldi területhasználat miatt elvesztette eredeti természeti tulajdonságainak jelentős részét, ezért polihemerób kategóriába esik. A természetközeli növényzet a kistáj alig 10-15%-án maradt meg. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint mérsékelten erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke Szeged-Szóreg gyors terjeszkedése miatt 8,1% (2000: 7,5%), az országos átlagnál (6,2%) jóval magasabb. A közutak, vasút ill. települések által felszabdalt élőhelyek fragmentációs szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,1 km²/km², messze elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj települései nem tartoznak az elmaradottak csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 3,28 km², jóval magasabb, mint az ország síkvidékeire jellemző adat (2,43 km²), ezáltal a tájmintázatot kifejezetten nagyméretű foltok alkotják. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát mutató szám igen alacsony 0,96 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti okokra visszavezethető veszélyeztetettség igen jelentős, egyaránt súlyos az aszály- az ár- és a belvíz általi

Kiszombor: (46.1868;20.2051) ÉNy-felé, a marosmenti ártér (2012. május)

Szeged–Szőreg: (46.1868;20.2051) ÉNy-felé (2016. március)

Kiszombor: a cirok jól érzi magát a folyómenti agyagos, kötött talajon (2018. augusztus)

fenyegetettség. 1931 és 2015 között közel 30 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Az előrejelzett éghajlatváltozás hatására a jelenlegi tájhasználat nagymérvű átalakulására lehet számítani.

■**Természetvédelem:** A kistáj területének csupán 8%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategóriába.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintet képvisel. Kiszombor és Kübekháza jelentős műemléki és régészeti potenciállal rendelkezik, az

Kübekháza a reformkori falualapítás emlékhelye (2018. augusztus)

Ferencszállás: a közmondásként ismert kukutyini zabhegyezés mint idegenforgalmi reklám (2018. augusztus)

egyedi tájértékek száma szerényebb. Tájképvédelmi intézkedéseket a kistáj É-i részén, a Maros-folyó Szőreg és Deszk közötti nagy morotvájára javasolták bevezetni.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti tökéletes síkság, intenzív szántóföldi hasznosítással. A nagyparcellás nyílt táj a ligeterdők révén csak a folyó egykori meanderei környékén változatosabb megjelenésű. Az országhatár mentén a parlagok aránya magasabb, mint az országos átlag, 5-6%, emiatt vannak kevésbé gondozott arculatú tájrészletek. A települési beépítettség Ny-on erőteljesen nő és ugyanitt a kertészeti hasznosítás is tájképfomáló szerepet kap. Szeged közelsége miatt a kistájnak nincs önálló központi szerepkört betöltő települése. Az itteniek lakóhelyük topográfiai elhelyezésekor „Szögedet”, a Tiszát és a Marost is említhetik, de elvéve még felbukkanhat az egykori vármegyei hovatarozás miatt a „torontál” megjelölés is. Ezek közül a két folyónak van természetföldrajzi jelentéstartalma, a táj vizuális arculatában a Marosnak van konkrét szerepe, a folyómenti ligeterdők állandó tájképi elemet képeznek.

Szigetköz

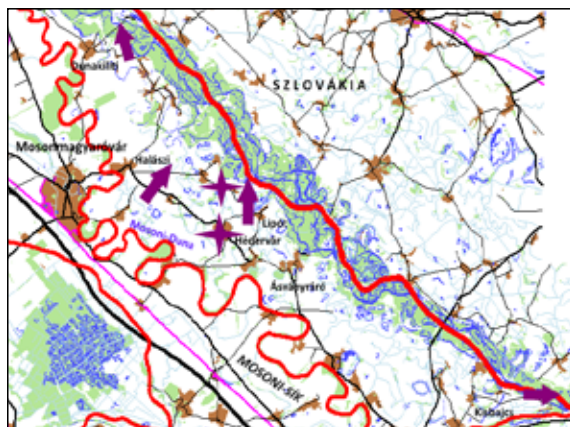
410 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Fertő–Mosoni-síkvidék

Kistajcsoport: Mosoni-síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Duna és a Mosoni-Duna által körülvevett sziget, alacsony és magas ártéri síkságok alkotta formaegyüttes.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek, valamint a vizenyős, mocsaras területek aránya 5,9%, amiből 4,5%-ot tesz ki a két Dunaág és a morotvák víztükré.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 55% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 20% erdő (változatlan), 8,6% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTT alapján a kistaj területe teljes egészében mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** A Duna hordalékkúpján kialakult mentesített ártér, holtmedrekkel tagolt, humuszos és réti öntéstalajokkal fedett tökéletes síkság, döntően mezőgazdasági földhasználattal.

Halászi: (47.8811;17.3402) ÉK-felé (2016. július)

Lipót: (47.8627;17.4576) ÉNy-felé, a Szigetközi TK egy látványosabb része (2016. július)

Kisbajcs–Szögye: vízműkút az ártéren. A Szigetköz alatt van az ország egyik legjelentősebb felszín alatti vízbázisa, aminek sérülékenysége kulcsszerepet játszott a Bős-nagymarosi vízerőmű tervek és építkezések szakmai vitáiban. (2019. július).

■ **Emberi hatáserősség:** A természetes táji adottságokat az emberi bolygatás erősen átformálta, a terület α -euhemerób típusba tartozik. A táji tulajdonságok megváltozásának fő oka a vízrajzi rendszer szabályozása, amely a gátak, csatornák és műtárnyak megépítésével a domborzatot is módosította. A talajtani mutatókat ezen felül a szántóföldi művelés is számottevően befolyásolta. A természetközeli növényzet ma már visszaszorult a kistaj területének 10-15%-ára. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változási adatok szerint mérsékelt erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** ÉNy-ról Győr-felé haladva egyre jelentősebb a beépítettség, átlagosan 8,6% (2000: 7,1%). A közutak és a települések élőhelyfelszabdoló hatása mérsékelt,

Dunakiliti–Feketeerdő: (47.9672;17.3340) ÉNy-felé. Vízfolyásgyorsító és vízlevegőztető mesterséges gát, az ún. fenékküszöb. (2015. június)

Hédervár: a Héderváry kastély, amely a hagyomány szerint pontosan három vármegye, Győr, Pozsony és Moson találkozási pontján épült, ezért 3 saroktornya más-más megye területén állt (2015. június)

Hédervár, az ún. Árpád-fa kocsányos tölgy (*Quercus robur*), amely ugyan Árpád vezért biztosan nem látta, de 750-820 évesnek becsült korával az ország legöregebb fája (2016. július)

a súlyozott fragmentációs érték 2,4 km/km², ami jelentősen elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települése sem esik az elmaradottságot jelentő kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,94 km², ami csaknem megegyezik az egész országra vonatkozó adattal (1,9 km²), de lényegesen sűrűbben felaprózott tájmintázatot jelent, mint ami a síkvidékekre jellemző (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező számérték közepes 1,36 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyeztetettség jelentős, az ár- és belvizek mellett a szélerózió és az aszály is okozhat károkat. 1931-2015 között 22-24 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás valószínűleg csak viszonylag mérsékelt tájhasználati átalakulást fog okozni.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 18,8%-a a Szigetközi TK-hez tartozik.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes, ami elsősorban az egyedi tájértékeknek tulajdonítható, mivel

Lipóti Holt-Duna, nyílfű (*Sagittaria sagittifolia*) (2016. július)

műemlékekben és régészeti lelőhelyekben szegény vidék. A kistáj 85%-át tájképvédelemre érdemesnek ítélték. Az ebből kimaradó 15% a táj Gyórhoz közeli részén, Ásványráró határában és Dunakilititől ÉNy-ra található.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, vizuális arculatának alakításában a százalékosan a szántóföldekhez képest jóval kevesebb erdőnek nagyobb szerepe van. Viszonylag kevés a nyílt szántóföldek uralta tájrészlet, mert erdőfoltok, ligetek nem csak a Duna fő ága és a Mosoni-Duna mentén, hanem a táj belsejében is gyakoriak. A parlagok aránya alacsony 2-3%, a táj közepes intenzitással hasznosított, de gondozott képet nyújt. A települések zömmel a Mosoni-Dunaág mentén sorakoznak. Győr egyértelmű központi szerepkörének egy részét ÉNyon Mosonmagyaróvár birtokolja. A lakosság szigetközi identitása erős, a jelzőnek van természetföldrajzi tartalma is, önmagában a sziget megnevezésén túl, az ártéri erdők, nedves rétek, holtágak tájképét vetíti elénk. A topográfiai orientáció számára csak a szigetet körülvevő folyóágak mentén található összefüggő dús vegetáció látványa kínálkozik, de tiszta időben a Ny-ra emelkedő Kis-Kárpátok fontos vizuális támpont lehet.

Mosoni-sík

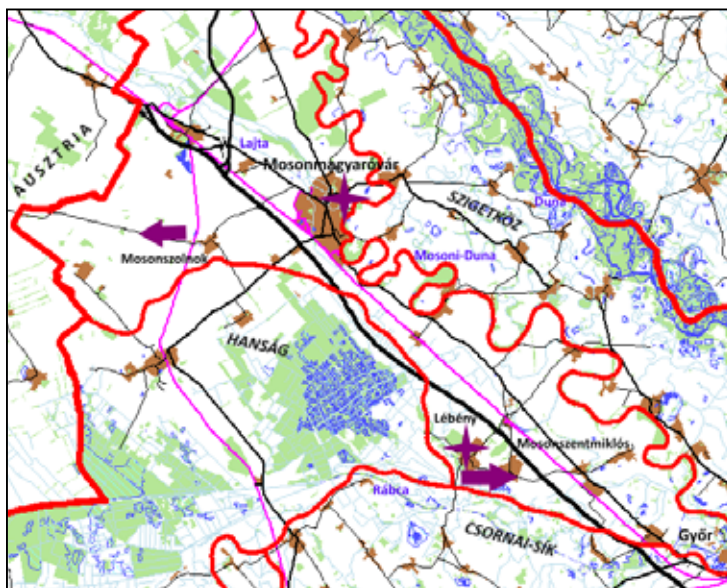
464 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Fertő–Mosoni-síkvidék

Kistajcsoport: Mosoni-síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Mosoni-Dunát D-ről határoló kistaj, Ny-i része enyhén hullámos síkság, amely K-felé alacsony ártéri szintű síkságba megy át.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,5%. A kavicsbányászat után kialakult nagyszámú állóvíz kissé növeli a táj változatosságát.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 77% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 10,4% beépített, 6% pedig erdő (változatlan) területi ré-

szesedéssel. A bánya- és lerakóhelyek aránya 0,5%, az országos átlag 0,2%-al ellentétben. Az OTT-ben a kistaj mezőgazdasági tervezési térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** A Ny-i tájrész réti és réti csernozjom talaj fedte löszös síksága DK-felé hordalékkúpon kialakult magas ártérbe, majd öntés réti talajjal fedett mentesített ártéri síkságba megy át.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj erősen bolygatott, α -euhemerób típusú terület. A domborzati és a vízrajzi adottságokat a kavicsbányászat és a sűrű úthálózat számottevő mértékben módosította, az eredeti talajtani és biogeográfiai viszonyokat pedig a folyamatos intenzív emberi földhasználat jelentős mértékben

megváltoztatta. A természetközeli növényzet területi aránya alig 10%. Az 1990 és 2018 között végbement felszínborítás-változások hatására jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke igen nagy, 10,4%, amely gyorsan növekszik: 2000-ben még 9,1% volt. A közutak, vasút vonalak és települések miatt bekövetkező élőhelyeldarabolódás fragmentációs szintje magas, súlyozott értéke 4,6 km/km², jóval magasabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistaj egyetlen települése sem került az elmaradottságot jelentő csoportba.

Mosonszentmiklós: (47.7624;17.4296) K-felé (2017. augusztus)

Mosonmagyaróvár: már rég nem hajt malmokat a Malom-árki Lajta... (2020. augusztus)

Mosonszolnok: (47.8506;17.1414) Ny-felé (2016. július)

Mosonmagyaróváron 1818-ban a funkciót veszített végvár a mezőgazdasági tudományok fellegvárává vált... (2020. augusztus)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,9 km², ami magasabb érték mint ami az ország síkvidékeit jellemzi (2,43 km²), vagyis az alföldi tájak között is a kevésbé mozaikos szerkezetűek közé tartozik. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám igen alacsony 0,95 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségekre visszavezethető károk gyengén közepes szintje lényegében az árvizeket, kisebb arányban a széleróziót jelenti. 1931 és 2015 között csak 15-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás következtében mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának valószínűsíthető mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 4%-a tartozik a Szigetközi TK-hez. Natura 2000 madárvédelmi célú védettség a táj 24,5%-ára terjed ki.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű. Lébény történeti település, Mosonmagyaróváron pedig sok műemlék található. A régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma is Mosonmagyaróvár környékén nagyobb. A kistájnak csupán a Lajta-folyó országhatár és Mosonmagyaróvár közötti szakasza mentén jelöltek ki tájképvédelemre érdemesíthető területet.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, tájképi arculatát a nagyparcellás, nyílt

Mosonmagyaróvár: a hármashatár forgalma kedvező az éttermek, fogorvosok, fodrászok számára (2020. augusztus)

szántóföldek és a beépítettség uralja. A Mosoni-Dunaágot kísérő tájhatár összefüggő ártéri ligeterdői vizuális szempontból előnyös keretet adnak a kistáj homogén mezőgazdasági arculatának. A parlagok aránya alacsony 3%, intenzíven használt, gondozott tájegység. Tájképtagoló fás növényzet az utak mentén és a kisebb terepmélyedések nedvesebb foltjain jellemző. A települések és a közlekedési infrastruktúra a Lajta-folyó és a Rábca-Rába torkolat között elhelyezkedő keskeny területsávon koncentrálnak. Természetes tájközpont Mosonmagyaróvár, de K-i része már Győr közvetlen vonzáskörzete. Az itt lakók számára önmaguk topográfiai elhelyezéseire támpontként a Mosoni-Duna kínálkozik, ezáltal dunamentinek definiálhatják magukat. Ehhez a megnevezéshez egyértelmű vizuális arculat kapcsolódik, egy folyómenti, ártéri erdőben, nedves rétegekben gazdag terület képe, ami ugyan a szántóföldek miatt nem jellemző a szigorúan vett tájhatáron belül, de igaz a tágabb tájélményre. Kedvező látási viszonyok mellett kiváló topográfiai támpont a kistáj Ny-i részéről feltűnedező Kis-Kárpátok, a Hainburgi-rög és a Parndorfi-fennsík.

Lébény, a templom már 1212-ben, jóval a tatárjárás előtt elkészült (2015. június)

Hanság

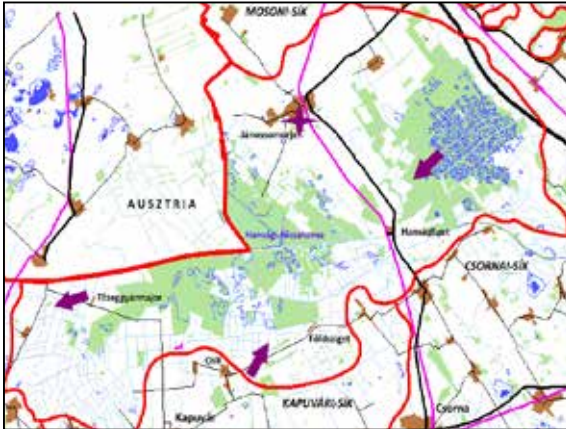
448 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Fertő–Mosoni-síkvidék

Kistájcsoport: Fertő–Hanság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Fertő-tó medencéjéhez DK-felől csatlakozó, mélyfekvésű síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya kevesebb, mint 4%, ami beszédes adat az egykori láp- és mocsárvidék radikális lecsapolásának mértékére.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 51% szántó (változatlan arány), 24% erdő (változatlan), 10% pedig gyeperdő (mérsékelt csökkenő) területi részesedéssel. Az OTTrT a kistáj több mint felét erdőgazdálkodási térségnek tekinti, kisebb részét mezőgazdasági profilú területként tartja számon.

■ **Földrajzi tájtípus:** Hordalékkúpok közé zárt, rossz lefolyású ártér, ahol a láp és réti talajon jelentős a mezőgazdasági tevékenység.

Csorna-Földsziget: (47.6588;17.1365) D-felé. (2016. július)

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj kiszáritott mocsári sík, amelynek lecsapolása akkor nagyon erős változást okozott, jelenleg viszont a bolygatottság mérsékelt. Meta- és β -euhemerób részei vannak. A domborzat átalakítottsága nem jelentős, viszont a vízrajzi körülmények teljesen átalakultak. A talajművelés szintén számottevően módosította a pedológiai adottságokat, csakúgy, mint a növényzet összetételét, amely ma már csak a kistáj 25-30%-án tekinthető természetközelinek. 1990 és 2018 között a felszínborítás-változási adatok szerint kistáji szinten mérsékelt erősen erősödött az antropogén terhelés.

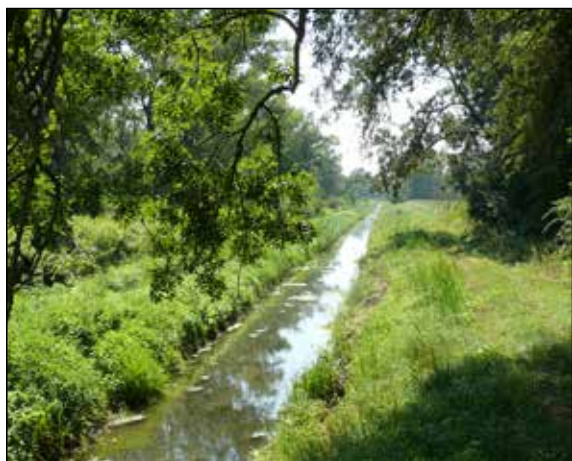
■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 2,0% (2000:1,7%). A kistáj a ritka közlekedési infrastruktúra, ill. laza települési beépítettség révén csak alacsony szintű élőhelyfragmen-

Csorna-Földsziget: (47.6588;17.1365) ÉÉK-felé. A Hanság víztöbbletének levezetése 1777-ben a tápláló Ikva, Répce és Rábca medrének kotrásával indult. (2016. július)

Fertőd–Tőzeggyármajor: (47.6773;16.9448) NyDny-felé, a horizonton feltűnik a Soproni-hegység (2016. július)

Jánossomorja–Hanságliget: (47.5839;17.2246) DNy-felé. A vízrendezés második, 1967-ig tartó szakasza a csatornahálózat kiépítésére koncentrált (2020. augusztus)

tációs nyomásnak van kitéve, a súlyozott értéke 1,2 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató alapján az itteni települések nem tekinthetők elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,82 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adatnál (2,43 km²) valamivel magasabb, tehát a tájmintázat az alföldeken megszokottnál kevésbé mozaikos. A Shannon-diverzitás, azaz a táj folttípus-változatosságát kifejező számérték közepes 1,39 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti folyamatok, jelenségek általi veszélyeztettség jelentős mértékű, mivel súlyos a belvíz fenyegetettség és közepes mértékű a széléroziós – valamint az aszálykitétség. Az 1931 és 2015 közötti években

bekövetkezett szélsőségesen aszályos (PAI>6) évek száma alacsony volt (11-20 év), a veszélyeztetettség K-felé enyhén növekszik. Az éghajlatváltozás várható hatásaként közepes szintű lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, változási kényszere.

■ **Természetvédelem:** A táj 19,2%-a tartozik a Fertő–Hanság NP-hoz és van mindkét Natura 2000 védettségi típusba tartozó terület is, igaz, hogy igen csekély nagyságú. 3,8% madárvédelmi, 0,2% a különleges természetmegőrzési.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintet ér el. Ez egyaránt jellemző a régészeti, a műemléki és az egyedi tájértékek előfordulási gyakoriságára. A kistájnak nagyjából felére nézve javasoltak bevezetni tájképvédelmi oltalmat. Két nagyobb egybefüggő területről van szó, mindkettő a nemzeti parki terület környező erdőkkel megnövelt foltja. Az egyik Tőzeggyármajortól Földszigetig, a másik Hanságligettől ÉÉK-felé az M1-es autópályáig terjedő tájrészlet.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj felszíne sík, a kisebb mélyedésekben a bokros-fás vegetáció miatt félig nyílt, a magasabban fekvő részekben, ahol uralkodó a szántóföldi művelés, nyílt megjelenésű. A parlagok aránya alacsony 2-3%, a táj gondozott, mérsékelten intenzíven használt. Értelemszerűen a településhálózat igen ritka, a térségi központként funkcionáló Jánossomorja azonban identitását tekintve a mosoni és a hansági önmeghatározás között van, aminek természetföldrajzi gyökerei alapvetően eltérnek. A hansági identitásnak tehát igen erős tájképi háttere lehetne, csakhogy ma már alig van aki ezt a milliöt érzelmileg képviselné, legfeljebb néhány külterületi falurész lakói jöhetnek számításba.

Jánossomorja: szélerőművek közé szorítva. A település egykor jól profitált a mocsaras környék erőforrásaiból, a gyékényszóttas termékekkel a pozsonyi piacon, a szénával pedig a bécsi Heumarkt-on kereskedtek. (2016. július)

Fertő-medence

150 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Fertő–Mosoni-síkvidék

Kistájcsoport: Fertő–Hanság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Fertő-tó Magyarországhoz tartozó, D-i részmedencéje, amely domborzatilag a tóhoz lefutó lejtőaljra és a keskeny parti síkra, ill. magára a – nagyrészt nádassal fedett – víztükörré bontható.

■ **Éghajlati körzet:** Ny-i részén meleg – száraz, K-en mérsékeltlen meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínnek aránya 53%, amelyből 44%-ot az úrfelvetel mocsárként 9%-ot pedig nyílt vízfelületként értelmez.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 54% vízfelszín és mocsár (változatlan arány), 22% szántóföld (változatlan), 16% pedig gyep (változatlan) területi részesedéssel. Az 1,5%-nyi szőlőterület több mint az országos átlag (1,1%) és változatlan kiterjedésű földhasználati típus. Az OTT-ben a kistáj mezőgazdasá-

Fertőrákosi tópart (2018. június)

gi, Fertőboz és Hidegség külterülete pedig vegyes területfelhasználású térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Többnyire nádassal fedett tó és a rossz lefolyású tóparti ártér, ahol réti és öntés réti talajon viszonylag jelentős mezőgazdasági tevékenység van.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj emberi bolygatottságának szintje alacsony, oligohemerób típusú. A vízügyi szabályozás főleg a nemzeti parki célokhoz igazodik, de egyre növekszik a rekreációs érdek súlya. A földhasználat intenzitása mérsékelt, a természetközeli növényzet aránya pedig meghaladja az 50%-ot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint a kistáj egészét tekintve érdemlegesen nem módosult az antropogén hatáserősség.

Balf: (47.6550;16.6627) KDK-felé, háttérben a tómedence meredek D-i pereme (2010. április)

Balf: (47.6803;16.6701) KDK-felé. Jól látszik a tópart menti övezetes földhasználati rend: szőlő, gyepek és szántó, majd nádas. (2019. július)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke igen alacsony, 2,3%, de 2000 és 2012 között jelentősnek mondható, 10%-os növekedés volt az üdülőterületi fejlesztések miatt. A kistájnak csak a D-i szegélyén vannak települések, s az ezeket összekötő közutakkal együtt is csak igen alacsony szintű élőhelyfendarabolódást okoznak, a súlyozott fragmentációs érték 0,9 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradott település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,5 km², ami nagyjából megfelel az ország síkvidékeire jellemző középértéknek (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot mutató számérték 1,53 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek, folyamatok általi veszélyeztetettség jelentős, mert ár- és belvízfenyegetettséggel, ill. a meredekebb partfalak tömegmozgásos folyamataival gyakran számolni kell. 1931 és 2015 között csak 11-18 súlyosan (PAI>6) aszályos év fordult elő. A várható éghajlatváltozás következtében csak mérsékelt nagyságrendű földhasználati átalakulására kell számítani.

■ **Természetvédelem:** A táj 75%-a Fertő-Hansági NP része, 57%-a élvez a Natura 2000 madárvédelmi, 76%-a pedig a különleges természetmegőrzési besorolással járó előnyöket.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas, Fertőrákos és Balf történeti település, ahol szá-

Fertőújlak: madárátkelőhely... (2019. július)

mos műemlék és régészeti lelőhely van, közepes az egyedi tájértékek száma, a Ny-i része pedig benyúlik a soproni borvidékre. A kistáj teljes területét tájképvédelemre érdemesnek ítélték.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj egy tágas tómedence és annak 50-80 m-re kiemelkedő D-i pereme, ahonnan széles, látványos körkép nyílik a tájra. A panoráma meghatározó eleme maga a tómedence, ahol a nyílt vízfelület viszonylag kevés, inkább a nádasoknak van uralkodó tájképi szerepe. Az antropogén használat intenzitása alacsony, a tájnak természetközeli jellege van. A települések fésűs beépítésű utcásfalvak, gondozott, karbantartott településképpel. A kistájon belül nincs társadalmi térszervező erőt képviselő település, egyértelmű a Sopronhoz vonzódás. Az identitás megfogalmazásához kínálkozó természetföldrajzi objektum maga a tó, ill. a Soproni-hegység, de az önelhelyezéshez kiváló támpont a Ny-felé feltűnő Schneeberg, az Alpok legkeletibb 2000 m fölé nyúló csúcsa. A táji látvány megőrzése feltétele a Világörökség rang megtartásának is.

Sarród, a Fertő-Hansági Nemzeti Park Igazgatóság tájba illő épülete, a Kócsagvár (2018. június)

Fertőújlak: (47.6888;16.8359) NyDNy-felé, a tómedence keleti, szikes síksági része. Sopron felől vihar közeleg... (2019. július)

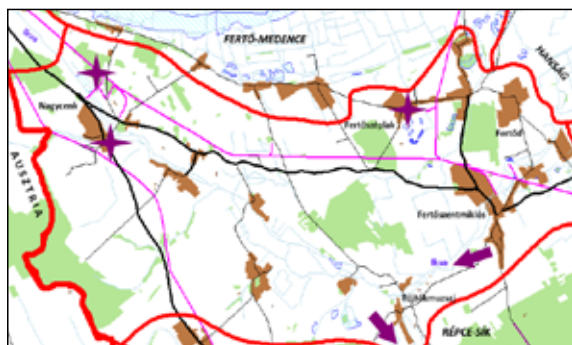
Ikva-sík

144 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtáj: Vas–Soproni-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alpokalja Kisalföldre leereszkedő legészakibb hordalékkúpja, a Ny-on húzódó alacsony völgyközi hátak és domblábi lejtők, K-en enyhén tagolt síkságba mennek át.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** A vizenyős felszínek kiterjedése jelentéktelen, nyílt vízfelszín pedig nincs az úrfelvételeken. Földhasználati arányok és tendenciák: 66% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 13% erdő (változatlan), 10,4% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTrT szerint a kistáj erős települési és infrastrukturális beépítettség mellett alapvetően vegyes területfelhasználású térség, de K-felé egyre inkább a mezőgazdasági területek dominálnak.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt szubatlanti éghajlati hatás alatt álló, homokos, kavicsos hordalékkúp síkság, ahol agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon cseres-tölgyerdők és szántók mozaikja jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj átlagos bolygottsági szintet, β-euhermerób kategóriát képvisel. A

Röjtökmuzsaj: (47.5468;16.8244) DK-felé (2016. augusztus)

domborzatot és a vízhálózatot kisebb tereprendezés és mérsékelt mederszabályozás alakította. A talajok erodáltsága szintén közepes, a fizikai és kémiai tulajdonságok kisebb módosulása is kimutatható. A természetközeli növényzet által borított felszínek aránya alacsony, a kistáj 20-30%-a. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint jelentősen erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 10,4%-os (2000: 9,8%), közel kétszerese az országos átlagnak (6,2%). A természetes élőhelyek közutak, a vasút, és a településhálózat miatt előálló tájökölógiai felszabdalódásának szintje erős közepes, a súlyozott fragmentációs érték 3,9 km², kissé magasabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs alulfejlett település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,62 km², ami az ország síkvidékeire jellemzőnél (2,43 km²) határozottan mozaikosabb, kisebb foltméretű egységekből felépülő tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságok kifejező számérték 1,25 (az országos átlag 1,41).

Fertőszentmiklós: (47.5706;16.8691) ÉNy-felé, távolban a Soproni-hegység (2016. augusztus)

Fertőszentmiklós: (47.5706;16.8691) DNy-felé (2016. augusztus)

Fertőszéplak neve nem romantika korának újkeletű névadása, már egy 1250-es oklevélben is Siplak szerepel... (2016. augusztus)

■ **Természeti veszélyek:** Ritka a természetes eredetű veszélyek előfordulása, leginkább felhőszakadás és a szélerózió okozhat károkat. 1931 és 2015 között csak 11-20 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás miatt közepes nagyságú lehet a jelenlegi tájhasználati szerkezet átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 2,3%-át a Fertő-Hanság NP kezeli, a természetvédelem érdekében ezen kívül a terület 8,6%-án a Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolás védí.

■ **Értéktár:** Az összegzett értéksűrűség igen magas, ami jórészt a világörökségi, ill. több ún. történelmi települési rangból ered (Nagycenk, Fertőd, Fertőszentmiklós, Fertőszéplak), de magas a műemlékek, régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma is. A borvidéki infrastruktúra tovább növeli az értéksűrűséget. Tájékvédelemre javasolták ÉNy-on Nagycenk környékét, valamint az osztrák határnál és a Fertőszentmiklós környékén lévő erdők vizuális körzetét.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj K-felé lejtő hordalékkúp síkság, amelyen az országos átlagnál valamivel magasabb a szántóföldek, tehát a nyílt mezőgazdasági kultúrák hasznosította rész. Nagyobb erdők az osztrák országhatár mentén és Fertőszentmiklós környékén vannak, itt a tájképi látvány félig zárt

Nagycenk: a Széchenyi kastély a híres hársfákkal (2010. április)

jellegű. Máshol is vannak kisebb fás foltok a dombháton, ill. a vízfolyások mentén. A parlagok aránya az országos átlagnak megfelelő 5-6%. Összességében a táj gondozott, közepes intenzitással hasznosított terület. A településsűrűség szintén átlagos, de ÉNy-on, Nagycenk környékén a közlekedési infrastruktúrával együtt a beépítettség magas fokú. A társadalmi-gazdasági központi funkciók ellátása szinte teljes egészében Sopronban, a kistájon kívül történik. A lakosság topográfiai, ill. érzelmi önmeghatározásban jelentős szerepe van a szomszédos Soproni-hegységnek, kisebb mértékben a Fertő-tónak.

Nagycenk: műemlék vasútállomás az 1930-as évek elejéről (2016. augusztus)

Répcesík

522 km²

Nagytáj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytájrézlet: Kisalföld

Középtáj: Vas–Soproni-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alpok és a Kisalföld között kialakult hordalékkúpok egyike, ahol a Ny-on közepes magasságú völgyközi háta, dombsági lejtők K-felé lealacsonyodva enyhén tagolt síkságot alkotnak.

■ **Éghajlati körzet:** Ny-i részén mérsékelten hűvös – mérsékelten száraz, nagyobb, K-i részén mérsékelten meleg – mérsékelten száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínnek nagysága jelentéktelen, mocsaras felszín pedig nincs az úrfelvételeken.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 51% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 28% erdő (változatlan), végül 7% gyepek (változatlan) területi részesedéssel. Az OTTrt szerint a táj Ny-i részén a vegyes területfelhasználás dominál, a K-i széle pedig erdőgazdálkodási térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt szubatlanti éghajlati hatása alatt álló, hegységelőteri homokos, kavicsos hordalékkúp síkság ahol kavicsos váztalajon, valamint pszeudoglejes és agyagbemosódásos barna erdőtalajon cseres-tölgyerdőfoltokkal mozaikos mezőgazdasági földhasználat jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságokat az emberi tevékenység közepes mértékben bolygatta, a táj jelenleg a β-euhemerób típusba sorolható. A domborzati és a vízrajzi adottságok mérsékelten, a talajoké erősen átalakult. A természetközeli vegetáció már csak a kistáj 20-30%-án található meg. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változási adatok alapján mérsékelten gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 4,7%-os, jóval az országos átlag (6,2%) alatti, de kissé emelkedő tendenciát mutat (2000: 4,4%). A közutak, vasutak és a települések miatt az élőhelyfedarabolódás nagysága mérsékelt, súlyozott értéke 2,5 km²/km², alacsonyabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban csupán Csáford-

Lövő: (47.5271;16.7653) KDK-felé (2019. július)

Nemeskér: (47.4852;16.8125) K-felé (2018. június)

Zsira: (47.4502;16.6916) DNy-felé (2016. augusztus)

Újkér: (47.4686;16.8402) K-felé (2017. augusztus)

Csapod: (47.5201;16.9134) DNy-felé, a helyenként erősen kavicsos talaj csak legelőnek alkalmas. Háttérben az említett honfoglalás kori gyepűvédő erdők maradványa látható. (2016. augusztus)

jánosfát és Répceszemerét minősítették elmaradott településnek. Iklanberény és Csér esetében az elnéptelenedési folyamat már nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,77 km², ami közelebb van a domboságokra, mintsem a síkságokra jellemző adathoz (1,36, ill. 2,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság értéke közepes 1,42, csaknem azonos az országos átlaggal 1,41.

■ **Természeti veszélyek:** Leginkább a szélerózió okozhat károkat. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma igen alacsony 11-15 év volt. Ez a kistáj az ország aszály által legkevésbé veszélyeztetett alpokalji sávjának É-i része.

Az éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1,1%-a Fertő–Hanság NP része. A Natura 2000 különleges természetmegőrzési szabályozás alá tartozik a táj 12,9%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség a tájegység DNy-i részén magas, másutt közepes. Az egyedi tájértékek és a régészeti lelőhelyek száma közepes, a műemlékállomány viszont nem éri el ezt a szintet sem. A kistáj erdőfedezte részeit javasolták tájképvédelembe részesíteni. Egyrészt az országhatár mentén, valamint a Sopronkövesd–Nagygeresd vonaltól K-re.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegységelőteri alacsony dombosság és tagolt síkság, amelynek vizuális arculatát az országhatár mentén és a kistáj K-i peremén az erdők, máshol a szántóföldek és a települések határozzák meg. A Csapod környéki erdők annak az erdőségnek a maradványai, amely gyepűtérési elemként, (ld. Kapuvár!) évszázadokig hatékonyan védte az ország belsejét. A táj félig nyílt, kisebb magaslatookról korlátozottan áttekinthető. A sűrű vízhálózatot mindenütt nedvességkedvelő fás növényzet kíséri. A parlagok aránya nem magas, 4-5%, a táj összességében gondozott, de csak közepes intenzitással hasznosított. A települések a Sopronkövesd–Nagygeresd tengely mentén sorakoznak, helyenként kifejezetten sűrűn, már-már agglomerálódva. Központi szerepkört betöltő település nincs, gyakorlatilag a közeli Sopron vonzáskörzete. A lakosság topográfiai önelhelyezését megkönnyíti a Soproni- és a Kőszegi-hegység látványa, s emiatt alpokalji identitás alakulhat ki.

Sopronkövesd: a település honlapján „A zöldszívű falu” jelszöveggel hirdeti magát (2018. június)

Gyöngyös-sík

409 km²

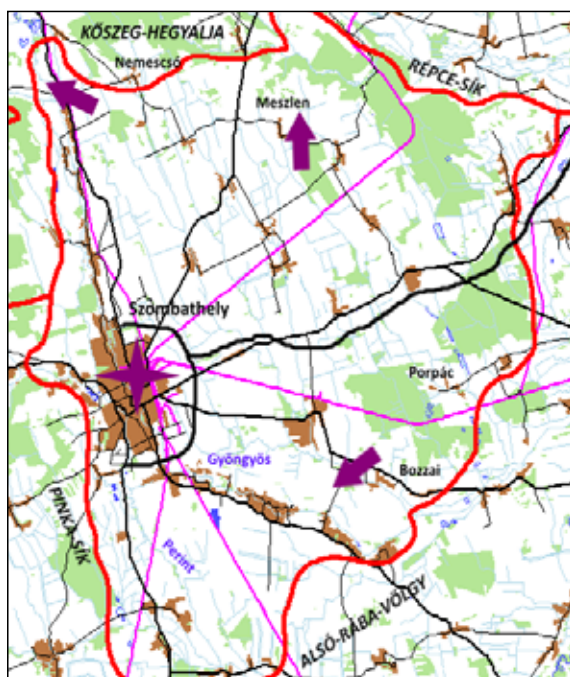
Nagytáj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytájrészlet: Kisalföld

Középtáj: Vas–Soproni-síkság

Nemescső: (47.3465;16.6034) ÉNy-felé, háttérben a Kőszegi-hegység (2016. augusztus)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kőszegi-hegységből a Kisalföldre leereszkedő patakok hordalékkúpja, Ny-on alacsony völgyközi háta és domblábi lejtők, K-en enyhén tagolt síkság alkotja.

■ **Éghajlati körzet:** ÉNy-i részén mérsékelten hűvös – mérsékelten száraz, DK-en mérsékelten meleg – mérsékelten száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín aránya 0,2%, mocsaras térszint nem mutatott ki az úrfelvételek.

Bozzai: (47.2125;16.7575) DNy-felé. Vályi A. (1796) szerint „határja jól termő, de szoross, ... réttyeit néha a' víz rongálylya, és fája is szűken van” (2016. augusztus)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 65% szántó föld (mérsékelten csökkenő arány), 14% erdő (változatlan), 10,7% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az OTTrT szerint vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi táj típus:** Mérsékelt szubatlanti éghajlati hatása alatt álló, homokos, kavicsos hordalékkúp síkság, ahol agyagbemosódásos barna erdőtalajon lévő cseres-tölgyerdő maradványok vannak a nagy-kiterjedésű szántók között.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az emberi tevékenység nem elhanya-

Mészlen: (47.3265;16.7145) É-felé (2016. augusztus)

golható mértékben módosította, ezért átlagos bolygatottsági szintnek megfelelő β -euhermerőb kategóriába tartozik. A domborzat, a vízhálózat és a talaj tulajdonságai mérsékelt, ill. közepes mértékben változtak meg. A természetközeli növényzet csak a táj 15-20%-án jellemző. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változás adatok mérsékelt gyengülő antropogén hatáserősséget igazolnak.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 10,7%-os (2000: 9,7%), jóval meghaladja az országos átlagot (6,2%). A közutak, vasutak és a települések miatt az élőhelyfeldarabolódás szintje magas, súlyozott értéke 5,0 km/km², jóval magasabb mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csupán Bögöt település tekinthető alulfejlett községnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,08 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) egy kicsit mozaikosabb szerkezetű tájra vall. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat folttípus-változatosságát kifejező számérték 1,26 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes okokra visszavezethető veszélyek előfordulásának valószínűsége jelenleg kis mértékű, mérsékelt lehet a szélerózióból, ill. felszínmozgásból eredő károk nagysága. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI > 6) évek száma igen alacsony 7-10 volt. A jelzett éghajlatváltozás hatására várhatóan közepes méretű lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj apró, 0,2%-nyi területe tartozik a Kőszegi TK-hoz. Natura 2000 különleges élőhelymegőrzési területként van nyilvántartva 4,2%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség az átlagosnál magasabb, ami az egyedi tájértékekben, ill. régészeti lelőhelyekben megnyilvánuló gazdagságnak következménye. A tájnak viszonylag szerény részét javasolták tájképi védelem alá helyezni, lényegében Meszlentől Bögöt és Bozzai falvakig terjedő erdősegről lehetne szó.

Szombathely a Perint- és a Gyöngyös-patak közti hordalék-kúp teraszaira települt város makettje. A város római kori elődjét, Savariát 456-ban romba döntötte a mai Magyarország területén komáromi (1763) után 2. legerősebb 6,1-es erősségű földrendés. (2018. július)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj K-felől enyhén lejtő sekély völgyekkel tagolt sík, amelyet a szántóföldi művelés az országos átlagnak megfelelő arányban hasznosít. Vannak nagyterjedésű erdők is, de a táj átlagos képéhez is hozzátartoznak a kisebb erdőfoltok, vizek menti facsoportok. Emiatt a táj félig nyílt, intenzíven művelt, igen alacsony 1-3%-nyi parlagterülettel jellemezhető, gondozott tájképet nyújt. A településsűrűség nagy, a központi funkciók egyértelműen Szombathelyhez kötik a kistáj egészét. A „vazsi” identitás megjelölés kevés tájöldrajzi elemet tartalmaz. Itt már az „alpokalji” önmeghatározás nem annyira határozott, de a Kőszegi-hegység körvonala táji látványobjektumként és orientációs támpontként szervesen hozzátartozik az „alpesi” környezetérzéshez.

Szombathely: Weöres Sándor szobra a Perint-patakot említő idézettel (2018. július)

Alsó-Rába-völgy

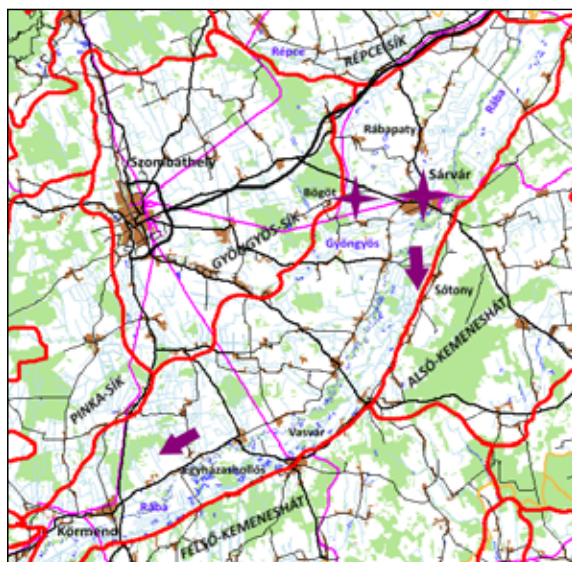
644 km²

(A korábbi Rábai teraszos sík és a Rába-völgy összevonásával, a Pinka-sík D-i része nélkül.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Vas–Soproni-síkság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alpok előterében sorakozó hordalékkúpok és az Alsó-Kemeneshát között elhelyezkedő, DK-felé a Kemeneshátat alámosó markáns peremű teraszos, aszimmetrikus folyóvölgyi sík.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvetel összesen 300 ha nyílt vízi, vagy mocsaras felszínt mutat ki, ami a kistáj területének 0,5%-a. Ismert tava a sárvári Vadkert.

Bögöt: a 2. katonai térképezés alkalmával ezt a Sárvár felé tartó útszakaszt „Alte Römer strasse” azaz régi római út megjegyzéssel látták el... Ennek helyességét az újabb régészeti kutatások igazolták, az út mentén voltak a veterán légionáriusoknak kiosztott földek. (2019. július)

Sótory: (47.2061;16.9371) DDK-felé, a markánsan kiemelkedő Alsó-Kemeneshát (Cser) peremével (2016. augusztus)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 69% szántóföld (változatlan arány), 14% erdő (változatlan), 5,6% pedig gyeperő (változatlan) területi részesedéssel. Az OTÉ szerint túlnyomó részt vegyes, Rábapaty környékén uralkodóan mezőgazdasági területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Hegylábi síkság, ill. idős hordalékkúp maradványfelszín (a Kemeneshát) közé zárt földszerkezettel előrejelzett (preformált) tágas, teraszos völgy.

Bögöt: ma ugyanez az útszakasz része a Mariacell-Csiksomlyói zárandokútnak (2019. július)

■ **Emberi hatáserősség:**

A kistájban az antropogén hatáserősség β -eumemerób szintű, ami átlagosan megművelt tájat jelent. Az emberi beavatkozás főképp a vízrajzi hálózatot érintette (Ikervárnál kisebb vízerőmű működik) és jelentős volt a talajmelioráció is. A természetközeli vegetáció aránya alacsony (20%). Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változások tendenciája erősödő antropogén tájterhelést mutat.

Egyházashollós: (47.0694;16.6842) DNy-felé (2016. augusztus)

Sárvár térképén jól látszik, hogy a városfejlődés szerkezete koncentrikus felépítésével sokáig a várhoz igazodott (2018. június)

Sárvár: a Nádasdyak várának vizesárkát már a 18. században feltöltötték, de a nedves talajt meghálálják a mocsárciprusok (*Taxodium distichum*) (2020. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 5,2% (2000: 4,9%), még elmarad az országos átlagtól (6,2%). Az utak, vasutak és a települések általi élőhely feldaraboltság szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,6 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj középső részén (Gyanógergye–Meggyeskovácsi) vannak elmaradottnak minősített falusi körzetek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,86 km², ami majdnem megegyezik az országos átlaggal (1,9 km²) és a dombsági (1,36) és a síksági (2,43) átlag közötti tájhasználati mozaikosságot mutat. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati változatosságot jelző számérték alacsony 1,07 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyek előfordulása jelenleg kis mértékű, felhőszerkezetekből eredő ár- és belvízveszélyre, valamint kisebb felszínmozgásokra kell számítani. 1931-2015 között csupán 6-8 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatására közepes mértékű lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistájban kevés védett terület van, 1% alatti az Őrségi NP-hoz tartozó, és 16%-a Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategóriába sorolt felszín. A Rábát kísérő, de nem

teljesen összefüggő ártéri ligeterdők az ökológiai folyosó szerepet csak korlátozottan tudják ellátni.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma közepes. Az épített környezet értéksűrűsége a Vasvár környéki, Rába menti falvak esetében magasabb az átlagnál, ezek között van néhány történeti településnek minősíthető is. A Rábát kísérő ligeterdős tájat végig tájképvédelmi területnek javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj széles teraszos, többnyire természetközeli mederben haladó folyó völgye. Maga a folyómeder sok szakaszán természetközeli arculatú, zátonyok, homokpadok, örvénylések tarkítják. Jobb parti pereme a Kemeneshát alámosásával kialakult partfal, bal partja viszont a mögöttes hordalékkúpokba belesimuló lankás lejtő. A folyót csekély kiterjedésű, hosszú szakaszokon hiányzó ártéri erdők kísérik, a K-i folyómenti síkot inkább rét-legelő, a Ny-it viszont meghatározó arányban a szántóföldi művelés hasznosítja. A települések zömmel a folyó Ny-i partját követik, kistájszervező, regionális centrum Körmend, ill. Sárvár. A táji identitást erősítő földrajzi objektumként a Rába szerény szerepet játszik, de a táj É-i részén jelentkező Rábaközi önazonosság kisugárzó hatása. A „vazsi” identitás-megjelölésnek nincs konkrét természetföldrajzi tartalma.

Kapuvári-sík

571 km²

Nagytáj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytájrézlet: Kisalföld

Középtáj: Rábaköz

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kisalföld egyik központi kistája, mentesített ártéri síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyíltvízi felszínek aránya 0,1%, mocsaras térszint nem mutattak ki az úrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 75% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 8% erdő (mérsékelt emelkedő), 6,9% pedig a beépített felszínek területi részesedése. 2000 óta 20%-al nőtt

a kert művelési ágba tartozó felszínek kiterjedése (0,7-ről 0,9%-ra), a bánya- és lerakófelszínek pedig 27 ha helyett ma már 176 ha-t foglalnak el (0,3%). Az OTT tervezési szempontból a kistáj Ny-i felét vegyes földhasználatú, a K-i részét pedig uralkodóan mezőgazdasági térségként tartja számon.

■ **Földrajzi tájtípus:** Gyenge lefolyású, mentesített ártér, ahol humuszos öntés és réti talajokon a szántóföldi használat dominál. A kistáj középső részén az egykori hordalékkúp erősen erodált, magas ártéri maradványfoltja kissé változatosabbá teszi a síkságot.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistajat intenzív emberi bolygatás érte, α -euhemerób típusba tartozik. A vízrendezés műtárgyai miatt a vízrajzi és a talajtani viszonyok mellett a domborzat is számottevően módosult. Természetközeli növényzet a kistáj területének kb. 10%-án található meg. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint táji szinten erősödik az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 6,9%-os (2000: 6,6%), az országos átlag (6,2%) fölötti. A közutak, vasutak és a települési beépítés miatt fellépő élőhelyfeldarabolódás szintje közepes, a súlyozott fragmentációs érték 2,8 km/km², kevesebb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Himod község számít alulfejlettnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,91 km², ami az ország síkvidékeire

Páli: (47.4918;17.2087) ÉK-felé (2016. július)

Sopronnémeti: (47.5359;17.2143) ÉÉNy-felé (2017. augusztus)

Kapuvár: (47.6142;17.0219) ÉK-felé, a Kisalföld leginkább tökéletes síksági része (2016. július)

Mihályi, a Döry-kastély a Kis-Rába-folyó mellett. A képen látható az aknázómoly által megtámadott gesztenyefasor. Az ezredforduló óta országos növénypusztulási jelenség. (2018. június)

Kapuvár: az egykori várak felett átívelő híd utánzata, ill. balra az egykori vár Eszterházy kastélya átépített formában (2019. július)

jellemző adathoz képest (2,43 km²) kevésbé mozaikos, nagyobb homogén foltokból álló tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változottságát jelző szám igen alacsony 0,96 (az országos átlag 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természetes eredetű károk veszélye kicsi, leginkább az aszályra és a szélerózióra lehet számítani. Említést érdemel még a szeizmikus aktivitás országos átlag fölötti szintje. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma DNy-ról ÉK-felé nőtt, de meg-

maradt az alacsony tartományban (11-20 év). Az éghajlat várható megváltozására mérsékeltlen módosulhat a jelenlegi tájhasználat.

■**Természetvédelem:** A kistájnak csupán 6,2%-át teszi ki a Natura 2000 különleges természetmegőrzési védelmi kategóriába sorolt terület.

■**Értéktár:** A kistáj összesített értéksűrűsége Répcelak–Beled térségében az átlagosnál magasabb, máshol közepes. Egyedi tájértékek és régészeti lelőhelyek tekintetében is a táj középső, ill. DNy-i része gazdagabb. Alacsony a műemlékek száma. A kistáj területének kevesebb, mint 10%-át ítélték tájképvédelemre érdemesnek; a Rába menti, ill. a Babót–Hövej környéki erdőkről van szó.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, az országos átlagnál jóval nagyobb arányú szántóföldi hasznosítással. Ennek megfelelően a táj jellegét a nagyparcellás szántók mozaikja uralja. Nyílt, intenzíven művelt és gondozott táj, a parlagok aránya igen alacsony, 2-3%. Erdőket csak a Kapuvártól D-re lévő Répce-menti területen találunk, de fasorok, kisebb fás foltok mindenütt tagolják a tájképet. A terület egyenletesen belakott, Kapuvár természetes tájközpont. A lakosság identitására a Rábaköz és a Hanság közelsége lehet hatással. Mindkettőnek van természetföldrajzi, vagyis vízrajzi tartalma (folyó, mocsár, vizenyős rétek) de ez a vizekben való egykori gazdagság ma már nem jellemző. A táj ÉNy-i részéről – fontos topográfiai tájékozódási pontként – feltűnik az Alpok legközelebbi magas hegye, a Schneeberg (2076 m).

Szilsárkány: az átmenő forgalom csábítására kitelepült pékség (2020. augusztus)

Gyórsövénnyház: (47.7073;17.3789) DDK-felé. A település nevét a halászkok által készített rekesztősövényre vezetik vissza. (2017. augusztus)

Árpás: (47.5122;17.4040) ÉÉK-felé, jobbra a Rába árvízi gátja (2016. július)

■**Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,05 km², ami alacsonyabb az ország síkvidékeire jellemző átlaghoz képest (2,34 km²), azaz mozaikosabb, kisebb használati egységekből álló tájmintázat jellemzi, mint a legtöbb alföldi tájat. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező számérték közepes: 1,24 (az országos átlag: 1,41).

■**Természeti veszélyek:** A természeti okokból eredő veszélyeztetettség összességében kis mértékű, de közepes szintű az árvíz- és aszálykitézettség, ezen kívül a szeizmikus aktivitás magasabb az országos átlagnál. 1931 és 2015 között csak 14-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A prognosztizált éghajlatváltozás hatására mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat átstrukturálódásának mértéke.

■**Természetvédelem:** A táj 3%-a, a Fehér- és a Barbacsi-tó környékén a Fertő–Hansági NP része. Győr közelében a táj 0,6%-át kitevő terület a Pannonhalmi TK-hoz tartozik. A kistáj 7%-a Natura 2000 különleges természetmegőrzési terület.

■**Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű, ez egyaránt érvényes az egyedi tájértékek, a műemlékek és a régészeti lelőhelyek számára nézve. Tájképvédelemre javasolt területek a Rába és a Rábcát kísérő ártéri ligeterdők, valamint az említett Barbacsi- ill. Fehér-tó környéke.

■**A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tökéletes síkság, a tájkép nagyparcellás szántóföldek mozaikjából adódó egyveretűségét kis mértékben csökkenti a Rábat kísérő ártéri ligeterdők látványa, valamint néhány lápos mélyedés természetközeli növényzete a táj ÉNy-i részén. A táj intenzíven megművelt, gondozott, nyílt kulturmezőség. A parlagok aránya igen alacsony 1-3%. A településhálózat egyenletes eloszlású, csak ÉK-i, Gyórhöz közeli részén van településhiányos rész, aminek oka a Rába és a Rábca összefolyásánál kialakult egykori mocsaras térség, a „Tóköz”. A kistáj Gyórtól távolabbi részének társadalmi térszervező funkcióját részben Csorna látja el. A lakosság identitásának korábban határozott természetföldrajzi objektuma volt a „Tóközi” helymeghatározás, de a radikális változást hozó vízrendezésekkel ennek emléke, így önmeghatározó ereje elhalványodott. A helyette kínálkozó rábaközi topográfiai önelhelyezés inkább csak a kistáj Ny-i peremén jelentkezhet.

Enese: a község 1750 lakosával népes falunak számít és ez a létszám alig csökken (2020. augusztus)

Gyórsövénnyház: a 15 éve elnyert címet utóéletéről keveset tudni... (2020. augusztus)

Alsó-Kemeneshát (Cser)

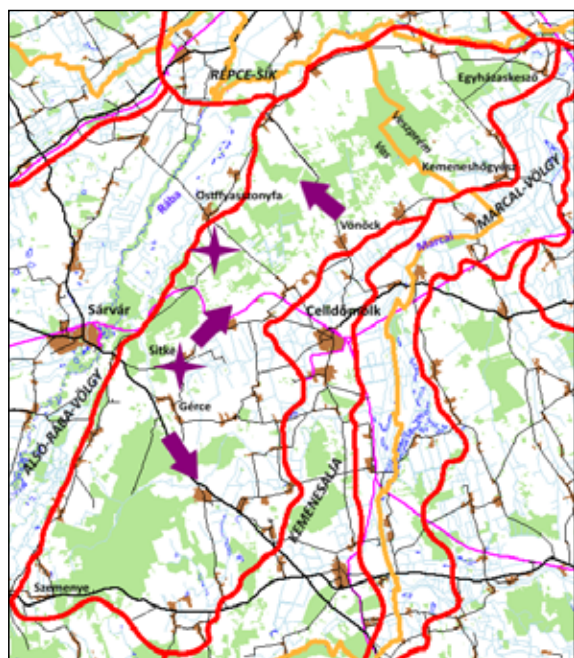
508 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Kemenes–Marcal-vidék

Kistájcsoport: Kemenes-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Enyhén tagolt hosszanti hátság a Rába- és a Marcal-völgy között, amely lealacsonyodva messze benyúlik a Kisalföldbe.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, D-i erdőfede részén mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** Egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, vagy mocsaras felszínt az úrfelvételek nem mutattak ki.

Sítka: (47.2524;17.0367) KÉK-felé, az erodált pliocén bazaltkúp maradványok némi domborzati és földhasználati változatosságot visznek a tájba (2017. augusztus)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 46% szántóföld (erősen csökkenő arány), 30% az erdő (változatlan) területi részesedése. A 30%-ból 6%-ot a túlevelű erdők képviselnek, ami messze az 1%-os országos átlag fölött van. 2000-hez képest csaknem megduplázódott a cserjés-sarjerdők aránya, 8%. Az OTT szerint a kistájnak DNY-i és ÉK-i része erdőgazdálkodási térség, másutt mezőgazdasági célterület.

■ **Földrajzi tájtípus:** Pannon tengeri üledékre települt homokos, kavicsos hordalékkúp erodált maradványa, ahol kissé podzolos, valamint agyagbemosódásos barna erdőtalajon szántóföldek és (többnyire telepített) erdőfoltok mozaikja jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj központi része β-euhererőb, másutt polihemerőb típusú terület. A talaj erősen erodált, a növényzet nagymértékben degradált. A természetközeli növénytakaró aránya alacsony (20-30%). Az 1990 és 2018 között beazonosított felszínborítás-változások szerint táji szinten gyengült az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,4% (2000: 4,3%), ami az országos átlag 2/3-a. Mérsékelt az utak, vasút ill. települések általi élőhelyfelszabdaltság. A súlyozott fragmentációs érték 2,3 km/km², szintén elmarad az országos szinttől (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak D-i (Szemenye), ill. ÉK-i része (Kemeneshőgyész, Egyházasbese) tekinthető elmaradott térségnek.

Ostffyasszonyfa: (47.3085;17.0437) a kavicsos hordalékkúp anyaga egy bányafalban (2009. július)

Vönöck: (47.3230;17.1539) ÉÉNY-felé, a kavicsos hordalékkúpon lévő sovány talaj csak szerény hasznosítási lehetőséget kínál (2016. július)

Sitke: a bazaltmáladékra települt szőlők és lassan nyaralóvá alakuló egykori présházak (2018. június)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,67 km², ami az országos általános (1,9 km²) és a dombvidéki átlag (1,36 km²) között van. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét mutató számérték 1,56 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Pusztító természeti csapás csak kivételesen fordul elő. 1931 és 2015 között 11-15 olyan év volt, amely súlyosan aszályosnak minősült (PAI>6). Az előrejelzett éghajlatváltozás hatására igen nagymérvű lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistájban alig van védett terület, a Sághegyi Tájvédelmi körzet kiterjedése mindössze 216 hektár (0,4%). A Natura 2000 területek aránya (különleges természetmegőrzési típus) is csak 5%-ot tesz ki.

■ **Értéktár:** A Sitkétől ÉK-re lévő községek környékén magas az egyedi tájértékek száma. A régészeti lelőhelyek és műemlékek száma viszont alacsony, nincs történelmi településnek minősíthető község sem. A hátság 45%-át, nagyjából az erdővel fedett gerincsávját tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a Rába–Herpenyő-, ill. a Marcal-völgyéből 20–30 m magas, erdővel fedett, omladékos tereplépcsővel emelkedik ki, amely látványos tájképi részlet. Másutt azonban a felszín rendkívül formaszegény,

tagolatlan lapos hátság. Egyedül a Sitke környéki pliocén bazalt kibukkanások visznek némi domborzati élénkséget a tájba. A szomszédos kistájnál magasabb a parlagok aránya, bár ez megfelel a parlagosodottság országos átlagának (5–6%). Méréselt intenzitással hasznosított, kissé gondozatlan táj képét mutatja. Számottevő karakteres forma a kistáj határán kívül emelkedő, de a táj jelentős részéről látható Ság-hegy. Tiszta időben jó orientációs pont a Bakony vonulata is. A viszonylag magas erdőborítottság miatt (30%) a táj sok helyen zárt, monoton mintázatú, amit a kevés kivétellel a tájperemre települt községek is alig élénkítenek. A kistáj Sitkétől D-re elterülő részén megjelenhet a kemesi, "Hegy-háti" identitás.

Gérce: (47.1888;17.0208) DK-felé (2016. augusztus)

Kemenesalja

212 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Kemenes–Marcál-vidék

Kistájcsoport: Kemenes-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alsó-Kemeneshát (Cser) Marcál-völgyre lefutó KDK-re néző domblábi lejtőjének, alsó, enyhén tagolt síksági része.

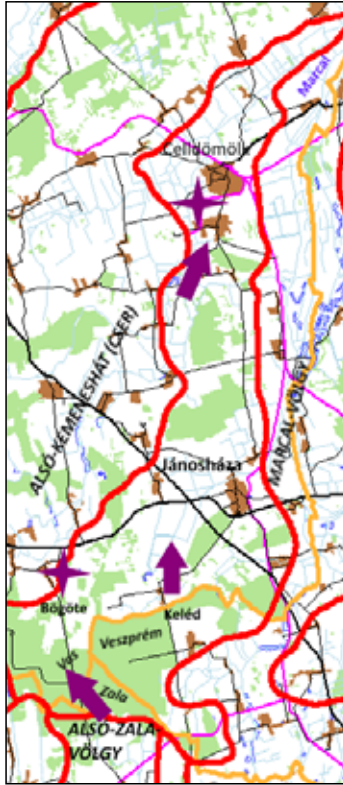
■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős felszínek gyakorlatilag nincsenek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 56% szántó föld (mérsékelt csökkenő arány), 30% erdő (mérsékelt növekvő), 5,1% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az OTrT-ben a tájat döntően vegyes, kisebb részén szántóföldi dominanciájú tervezési körzetként azonosítják.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mentésített ártér és erodált kavicsos hordalékkúp maradványok mozaikja, ahol kavicsos váz talajon, réti és Ramann-féle barna erdőtalajon szántóföldek és telepített erdők vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az emberi tevékenység erősen átalakította, polihemerób típusú terület. A vízrendezések műtárgyai a domborzatot is módosították, a talajoknak pedig minden lényeges tulajdonsága

kimutathatóan változott. A természetközeli növényzet a táj kevesebb, mint 10%-án maradt meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására táji szinten számottevő mértékben nem módosult az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka 5,1% (2000: 4,9%), ami elmarad az országos átlagtól (6,2%). A közutak, vasutak és települések okozta élőhely felszabdaltság szintje közepes, súlyozott fragmentációs értéke 2,6 km²/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint városai, azaz Celldömök, ill. Jánosháza kivételével elmaradott térségnek minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE feltjainak átlagos nagysága 2,04 km², ami alacsonyabb az ország síkvidékeire jellemző adatnál (2,43 km²), azaz kisebb foltokból álló, mozaikosabb tájmintázatot jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező számérték közepes 1,22 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Természeti csapás jelenleg csak ritkán fordul elő, leginkább a szélerózió és az árvíz okozhat károkat. 1931 és 2015 között csak

Celldömök: (47.2173;17.1353) É-felé, a természetvédelmi oltalom alatt álló Ság-hegy (278m) (2016. július)

Kéled: (47.0856;17.1318) É-felé, háttérben balra a Kemeneshát, jobbra a Kis-Somlyó (219m) (2016. augusztus)

Celldömök: (47.2173;17.1353) ÉK-felé (2016. július)

Bögöte: (47.0384;17.1041) ÉNy-felé (2020. augusztus)

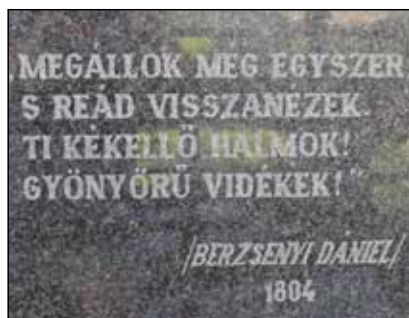
Celldömök: a Kemenes Vulkan Park vitathatóan tájba illő épülete a Ság-hegyen (2016. július)

12-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás súlyosan érintheti a jelenlegi tájhasználatot, valószínűleg nagyarányú lesz a művelési ágváltás.

■ **Természetvédelem:** A kistájban a tájvédelmi körzeteket a Ság-hegy összesen 22 ha kiterjedésű foltja képviseli. Alig nagyobb területet, – a táj 0,2%-át – sorolták a Natura 2000 különleges természetmegőrzési helyszínek közé.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség É-on közepes, D-felé alacsony szintű. Celldömök történeti település, számottevő műemléki állománnyal, egyedi tájértékekben és régészeti lelőhelyekben pedig a Ság-hegy környéke gazdagabb. A kistáj legdélebbi részét, a Kelédtől D-re lévő nagyterjedésű erdőket javasolták tájképvédelmi oltalom alá vonni. Ugyancsak védelem alá helyeznék a Celldömök és Jánosháza közötti erdős vidéket is.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a Kemeneshát enyhe, vizuálisan csaknem síknak tekinthető lejtője a Marcal-völgy

Bögöte, István kilátó: idézet Berzsenyi Danieltől (1776-1836) Búcsú Kemenes-aljától c. verséből (2020. augusztus)

Celldömök: Eötvös Loránd Ság-hegyen végzett kísérletének emlékműve (Antal K. 1971)(2020. augusztus)

felé, amelynek tájképi megjelenését a szántóföldek magas ára mellett D-i részén jelentősen befolyásolja az erdők jelenléte, É-on pedig a beépítettség. Látványos objektuma a Ság-hegy részben elbányászott tanúhegye. Az erdők, ill. a beépítések miatt a táj félig nyílt látványt nyújt, a parlagok aránya igen alacsony, 2-3%, gondozott, intenzíven hasznosított terület. A települések a kistáj K-i lejtőalji sávjában tömörödnek. A három megye (Vas, Zala és Veszprém) határán lévő tájnak nincs egyértelmű településhálózati súlypontja, Celldömök járási funkcióira Sárvár is hatással van, a D-i tájrészen pedig szembevető a központi település hiánya. A lakosság identitását szintén ez a köztes helyzet befolyásolja. A topográfiai önmeghatározáshoz kézenfekvő kemenesalji kifejezés tükrözhet némi természetföldrajzi jelleget, vagyis a Kemenesháthoz kapcsolódó lejtőalji pozíciót, csakúgy, mint a Marcal-vidéki kifejezés. A topográfiai önelhelyezés számára orientációs támpontnak kínálkozik a K-felé látható Somló, ill. kedvező látási viszonyok esetén a Bakony.

Marcal-völgy

330 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Kemenes–Marcal-vidék

Kistájcsoport: Marcal-vidék

Marcaltó: (47.4276;17.3582) DDNy-felé (2016. július)

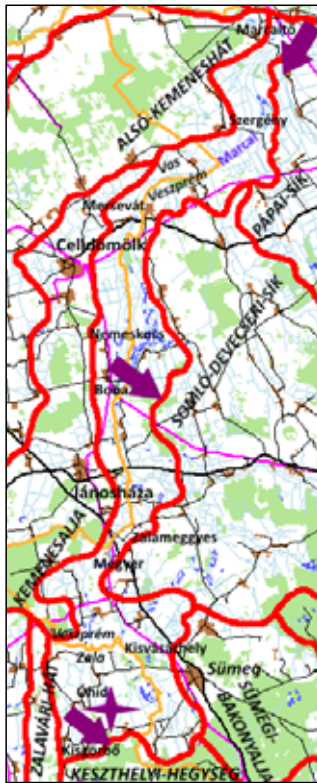
■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Marcal a Kisalföld DK-i részének jelentős vízfolyása a Kemeneshát és a Bakony között, ahol a keskeny völgytalpat enyhén tagolt völgyperemi lejtők és síkok keretezik.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltlen meleg – mérsékeltlen száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vízjárta, mocsaras felszín a kistáj 1,2%-a, de a sok kisméretű völgytalpi, időszakosan vizenyős rét miatt a tényleges területi arány csapadékos időszakban jóval nagyobb lehet.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 67% szántóföld (változtalan arány), 16% gyeperő (mérsékeltlen csökkenő), 6% pedig erdő (változtalan) területi részesedéssel. Az OTR-tben a kistáj tágas É-i és kiszélesedő D-i része szántóföldi mezőgazdasági területként szerepel, másutt vegyes földhasználati térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mentésített ártér, D-i részén kismedencévé szélesedő dombosági jelleget ölt, ahol réti, ill. agyagbemosódásos barna erdőtalajok mozaikját a mezőgazdaság és az erdészet használja.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságai erősen átalakítottak, α-euhemerób, D-i részén polihemerób típusú terület. Elsősorban a vízrendezések miatt a vízfolyások medrei, ill. környezetük erősen bolygatott, ami az eredeti domborzatot is érintette. A talajok minden alaptulajdonságát illetően ki lehet mutatni a változást, a természetközeli növényzet pedig csak a terület 10-15%-án maradt meg. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások szerint táji szinten nem módosult az antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka 3,4%, amit összevetve a 2000-es adattal (3,5%), ritka kivétellekint 33 ha-os csökkenést (!) mutat. A völgytalpon kevés település van, a közút- ill. vasúthálózat sem sűrű, így az élőhelyek tájökölógiai fragmentáltsága alacsony, súlyozott értéke 1,4 km/km², (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastruktúrális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj Celldömölk-től É-ra fekvő részét kivéve elmaradott térség. Zalamegyyes, Megyer és Kisvársárhely esetében az elnéptelenedési folyamat már nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,99 km². Ez az érték közel áll az országos folt nagyság adathoz (1,9 km²), de alacsonyabb, mint ami az ország síkvidékeire jellemző 2,43 km². A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati folttypus-változatosság értéke alacsony 1,12 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Természeti veszélyt a magas árvíz- és aszálykitettség jelent. 1931 és 2015 között 12-18 szélsőségesen aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. A prognosztizált éghajlatváltozás hatására valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A tájnak 14,1%-át érinti a Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolás.

Boba: (47.1722;17.1972) KDK-felé, háttérben a Somló-hegy (432 m) (2017. augusztus)

Kisgörbő: (46.9461;17.1605) DK-felé, a völgy D-i kiszélesedő szakasza, háttérben a Keszthelyi-hegység (2016. július)

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség meghaladja az országos átlagot. Kiemelkedően magas az egyedi tájértékek száma, közepes a műemlékekben ill. régészeti lelőhelyekben való gazdagság. Alapvetően a Marcal-folyót kísérő ligeterdős, mocsaras térszínekre nézve javasoltak tájképvédelmi oltalmat.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistájat viszonylag keskeny völgytalp és lankás völgyoldali lejtők alkotják. A területhasználatot a szántóföldi dominancia jellemzi, de ezen belül erős a parcelálak mozaikossága, nagyságuk, formájuk igazodik a mocsaras, ill. lejtősebb helyekhez. A táj a völgyoldali lejtőkről áttekinthető, de a völgytalpon gyakran csak félig nyílt jellegű. A parlagok aránya alacsony, 3%, D-felé növekszik. A fás növényzetet főleg a folyót kísérő bokros ligeterdők képviselik. A településsűrűség közepes, vannak egészen ritkán lakott völgyszakaszok (Marcaltő és Szergény, vagy Mersevát és Nemeskocs között), ahol a falvak kihúzódtak a magasabb, már a szomszédos kistájhoz tartozó lejtőkre. A központi funkciót ellátó kisvárosok (pl. Sümeg, Celldömölk, Jánosháza) a tájhatár külső

oldalán vannak. A lakosság topográfiai önmeghatározásának vezérobjektuma a Marcal-folyó, ill. az azt kísérő erdős-bokros növényzsáv, amely a táj nagy részéről látható. Kiváló orientációs objektum a Somló és a Ság-hegy, sőt a Bakony és a Keszthelyi-hegység is. „marcalmentiség” mint identitásjelző meghatározás nem terjedt el.

Óhíd: a település nevét adó híd a Marcal egykori mocsárvidékén keresztül vezetett (2018. június)

Kisgörbő: (46.9461;17.1605) DNy-felé (2016. július)

Somló– Devecseri-sík

446 km²

(A korábbi Pápa–Devecseri-sík kistáj D-i része.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Kemenes–Marcal-vidék

Kistájcsoport: Marcal-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bakony Ny-i előtere, ahol a hegységet övező alacsony völgyközi hátak és lejtők enyhén tagolt síkságba mennek át.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt-száraz térség.

■ **Vízrajz:** A mocsarak és a nyílt vízfelszínek aránya a kistáj területének csupán 0,2%-a. Néhány Bakonyból lefutó patakon készült kisebb víztározó, halastó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 56% szántó (mérsékelt csökkenő arány), 18% erdő (változatlan), 8% pedig cserjés és sarjerdő (erősen növekvő) területi részesedéssel. 35 ha-ról 271 ha-ra nőtt, majd 2018-ra 82 ha-ra csökkent a bányá- és lerakóhelyek aránya, ami így megfelel az országos adatnak (0,2%). Az OTT szerint a kistáj területén az erdőgazdálkodás és a vegyes területfelhasználás osztozik.

■ **Földrajzi tájtypus:** Medenceperemi kavicsos hordalékkúp síkság, löszvályog foltokkal, ahol Rammann-féle és agyagbemosódásos barna erdőtalajon (DNy-on réti talajon) a szántóföldi használat jellemző.

Iszkáz határából: (47.1414;17.3411) a Somló DNy-i oldala (2017. augusztus)

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység közepes, α -euhemerób szinten módosította. A domborzatot csak lokális (pl. a szőlőteraszok a Somló-hegyen), a vízhalózat medreit azonban jelentős mértékű átalakítottság jellemzi. A talajok fizikai és kémiai tulajdonságait az intenzív szántóföldi művelés erősen megváltoztatta, a természetközeli növényzet pedig ma már csak a kistáj 20–25%-án ismerhető fel. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások szerint táji szinten nem módosult az összesített antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Ellentétben az általános tendenciával a beépítettség foka kissé csökkent, 4,0% (2000: 4,1%), ezzel még messzebb került az országos átlagtól (6,2%). A köz- és vasútvonalak, valamint a települések élőhelyfragmentációs hatásának szintje mérsékelt, súlyozott értéke

Apácatorna: (47.1129;17.3000) DK-felé, háttérben a Déli-Bakony (2016. július)

Nagyalásony: (47.2192;17.3790) ÉNy-felé (2020. augusztus)

Somlóvásárhely: (47.1381;17.3675) a hegyközségi tanács úgy döntött, hogy 2023-tól a teljes borvidék áttér az ökológiai művelésre (2009. április)

2,4 km/km², sokkal kevesebb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak csak a Pápához közeli települései nem esnek az elmaradottságot jelentő kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,74 km², ami közel van az országos foltnagyság adathoz (1,9 km²). Az ország síkvidékeinek átlaga ennél jóval magasabb (2,43 km²). A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználat változatosságát mutató számérték 1,53 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A táj természeti eredetű veszélyeknek csak kismértékben van kitéve, az aszály és a szélérozó okozhat károkat. 1931 és 2015 között 15-20 nyár volt súlyosan (PAI>6) aszályos. A jelzett éghajlatváltozás következtében igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke, üteme.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1,3%-a a Somló-hegyet lefedő Somló TK területe. A Natura 2000 szabályozás különleges természetmegőrzésre vonatkozó szabályozása a kistáj 4,4%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes. Somlószőlős és Somlóvásárhely történeti település, a magas szintű borkultúrából eredő értékek száma jelentős. A legtöbb műemlék Devecseren van, egyedi tájértékeket viszont az egész kistájban mindenütt találunk. Tájképvédelmi intézkedéseket javasoltak a terület K-i, DK-i, erdős-ligetes vidékére nézve.

Káptalanfa: a Kigyós-patakon átvezető Szent János híd (2018. szeptember)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén tagolt hegységelőteri síkság, az ebből látványosan kiemelkedő Somló-heggyel. A táj vizuális arcát a szántóföldek uralják, de a K-i részén jelentős az erdők részeseződése, bár ezek egy része kevésbé attraktív cserjés, másodlagos sarjerdő. Mivel a cserjések elterjedtsége mellett közepes mértékű a parlagosodás (3-4%), a táj nem mindenütt látszik gondozottnak és a területhasználat intenzitása is közepes. Az erdősültebb K-i rész látkepe félig nyílt jellegű. A településhálózat közepesen sűrű, Devecser központi funkciói csaknem az egész kistájban érvényesülnek. Az itt lakók számára a Somló kiemelkedően fontos orientációs objektum, de a látóhatáron a Bakony is feltűnik. Ennek is köszönhető, hogy tájidentitás tekintetében a bakonyalji önmeghatározás helytálló lehet. A kifejezésnek van természetföldrajzi üzenete, egy hegységelőteri lejtős tájat idéz fel.

Devecser: a vörösiszap katasztrófa után 2012-ben felépült lakótelep, ahol az épületek stílusában megjelennek a tájjellegű vonások (2018. szeptember)

Pápai-sík

668 km²

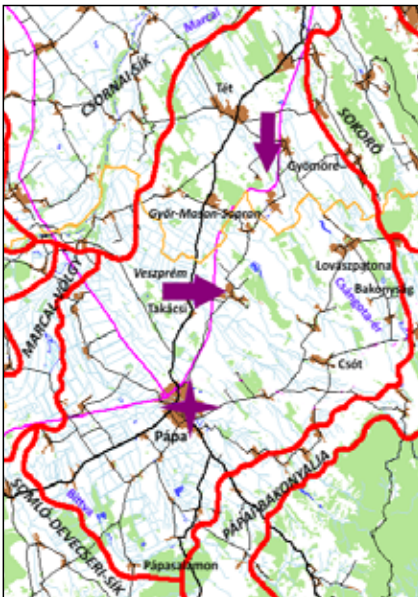
(A korábbi Pápa–Devecseri-sík kistáj É-i része.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Kemenes–Marcál-vidék

Kistájcsoport: Marcál-vidék

Pápa: jellegzetes kisvárosi beépítés típus (2016. július)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Marcál-medence K-i kistája, a bakonyaljának támaszkodó részén közepes magasságú tagolt felszín, amely ÉNy-felé alacsony, enyhén tagolt síkságba megy át.

■ **Éghajlati körzet:** Az ÉNy-i tájrész mérsékelt meleg – száraz, Pápa környéke mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Nyílt víz-, ill. vízjárta, mocsaras felszínek csak a kistáj 0,3%-át teszik ki. Kisebb halastó van a Bittva-patakon, ill. Lovászpátona határában.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 71% szántóföld (erősen csökkenő arány), 14% erdő (erősen emelkedő), 7,1% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az OTTr szerint DK-en leginkább mezőgazdasági hasznosítású térség, másutt nagyobb arányban jellemző a vegyes földhasználat, ill. az erdőgazdálkodás.

■ **Földrajzi tájtípus:** ÉNy-felé lejtő homokos kavicsos hordalékkúp síkság löszvályog foltokkal, ahol réti és Ramann-féle barna erdőtalajon, É-on humuszos homoktalajon a szántóföldi hasznosítás dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység jelentősen módosította, a táj α -euhemerób kategóriába került. Erős behatások érték a talajokat és a vízhálózatot, de a domborzat sem érintetlen. A természetközeli növénytakaró a táj 10%-án maradt meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint gyengült az összesített antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka 7,1% (2000: 6,8%), ami meghaladja az országos átlagot (6,2%). A közut-, vasút és településhálózat élőhelyfeldaraboló hatásának szint-

Takácsi: (47.4112;17.4755) K-felé (2017. augusztus)

Gyömöre: (47.5002;17.5519) D-felé (2016. július)

Pápa: urali malachit, süttöi és carrarai márvány a Nagytemplomban (2020. augusztus)

je mérsékelt, de nem elhanyagolható mértékű. A súlyozott fragmentációs érték $2,4 \text{ km/km}^2$, az országos átlag $2/3$ -a. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj K-i részén Csót és Lovászpataka térsége számít elmaradottnak. Bakonyország esetében az elnéptelenedési folyamat nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága $2,43 \text{ km}^2$, ami pontosan megfelel az ország síkvidékeire jellemző adatnak, tehát tipikus alföldi tájmintázat sűrűséget képvisel. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató számérték alacsony $1,08$ (az országos átlag $1,41$).

■ **Természeti veszélyek:** Természeti eredetű csapásoknak jelenleg csak mérsékeltet kitétt kistáj, az aszály és a szélerózió okozhat számottevő károkat. 1931 és 2015 között $14-18$ súlyosan aszályos ($\text{PAI} > 6$) évet regisztráltak.

Az éghajlatváltozás hatása várhatóan nagy lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulására.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének csekély $0,7\%$ -a a Pannonhalmi TK része. Hasonlóan kis részére korlátozódik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési védettség.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség meghaladja az átlagos szintet. Az egyedi tájértékek száma a kistáj nagy részén magas. Pápa műemlékgazdagsága kiemelkedő és a legtöbb régészeti lelőhely is a város környékén található. A fentiekkel ellentétben a kistáj a Kisalföld tájképi értékekben legszegényebb része. Csúpn Tét környékén található erdőfoltokat és környéküket javasolták védelemben részesíteni, továbbá kisebb tájrészletet Pápasalamon közelében a Bittva-patak mentén.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegységelőteri síkság, amelynek vizuális képét a nagyparcellás szántóföldek urálják. Az erdők aránya sem elhanyagolható, nagyjából egyenletesen elszórtan vannak kisebb-nagyobb erdőfoltok, de a táj alapvetően nyílt habitusú, gondozott, a parlagok kiterjedése igen alacsony ($2-3\%$). A településhálózat is egyenletesen sűrű. Pápa a kistáj természetes központja és csak É-on erősebb Győr vonzása. A lakosság topográfiai önelhelyezéséhez a Bakony, É-on a Sokoró (Pannonhalmi-dombság) nyújt segítséget, Ny-felé pedig az Alsó-Kemeneshát kínál szerény orientációs támpont. A fentiekből következően identitás tekintetében átmeneti térségről van szó, itt találkozhat a bakonyalji, a sokorói és a Marcal-menti tájrézlet.

Pápa: az 1930-as évek óta működik itt katonai bázisrepülőtér, amely ma elsősorban a NATO missziók szállítási feladatait látja el (2020. augusztus)

Győr–Tatai-sík

560 km²

(Korábban Győr–Tatai-teraszvidék néven.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Győr–Esztergomi-síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kisalföld K-i, dunai teraszokkal tagolt síksági része.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, Tata környékén meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. mocsaras felszínek aránya 5%, az országos átlag duplája. Legismertebb állóvíze a tatai Öreg- és a Cseke-tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 58% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 14,9% beépített, 10% pedig erdő (csökkenő) területi részesedéssel. A 2000-ben regisztrált adatokhoz képest 2,9%-ról 3,9%-ra, az országos átlag fölé nőtt a kertek-gyümölcsösök aránya. A kistáj az OTRT-ben a Gyönyűtől D-re lévő erdőségek kivételével mezőgazdasági tervezési terület.

■ **Földrajzi tájtípus:** A kistáj Duna-menti sávja mentesített ártér, ahol humuszos homok és öntés réti talajon ligeterdő maradványok találhatóak. A kistáj magasabb, lösszel fedett teraszos sávjának mészlepedékes csernozjom talaját túlnyomó részt szántóföldek hasznosítják.

■ **Emberi hatáserősség:** A táj természeti adottságainak bolygatottsága erős, α -euhermerőb típusú terület. A nagy beépítettség miatt és az ország egyik legfontosabb közlekedési folyosójának kiépítése során a domborzat is jelentősen megváltozott, a vízfolyások szabályozottsága nagymérvű. Az intenzív szántóföldi használat a talajok fizikai és kémiai

adottságait egyaránt jelentősen módosította, a természetközeli növényzet pedig csak 10% alatti területi arányt képvisel. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások következtében erősödött az összesített antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A 14,9%-os beépítettség igen magas arányt képvisel és erőteljesen növekszik is (2000: 13,1%). A közutak, vasútvonalak, ill. települések általi élőhelyfragmentáció szintje jóval meghaladja az országos átlagot. Az élővilág vízhez jutását (Duna) különösen erősen korlátozza. A súlyozott fragmentációs érték 4,8 km/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradottnak tekinthető település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,67 km², ami a síkvidéki tájakhoz, de még az országos folt nagyság-átlaghoz viszonyítva is (2,43 ill. 1,9 km²) határozottan tördeltebb, mozaikosabb tájstruktúrát mutat. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot értékelhető számérték közepes 1,54 (az országos átlag 1,41).

Ács: (47.7170;18.0356) ÉK-felé, (2016. július)

Dunaalmás: (47.7238;18.3259) Ny-felé (2013. augusztus)

Nagyszentjános: (47.7225;17.8561) ÉK-felé (2016. július)

Tata: a Kálvária-hegy, geológiai bemutatóhely a Fellner Jakab (kilátó)toronnyal (2018. szeptember)

■ **Természeti veszélyek:** Közepes szintű a természeti okokra visszavezethető veszélyeztetettség, ami mérsékelt árvízi, aszály és széleroziós kitéttésgből adódik. Viszonylag jelentős a gyenge földrengések valószínűsége is. Az 1931 és 2015 közötti években a súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma közepes (21-25 év) volt. A prognosztizált éghajlatváltozás hatására viszonylag mérsékelt nagyságú lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** Összességében kevés védett terület van, 4% tartozik a Pannonhalmi TK-hoz, egy apró, 28 ha-nyi terület pedig a Gerecsei TK része. A tájnak csupán 3,1%-a került a Natura 2000 madárvédelmi, 8,1%-a pedig a különleges természetmegőrzési kategóriába.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség az átlag fölött van. Tata műemlékekben gazdag történeti település, Komárom jelentős régészeti helyszín, és a kistáj egyedi tájértékek tekintetében is eléri a közepes előfordulási gyakoriságot. A kistájnak csupán kisebb területére javasolják a tájképvédelmet intézményesíteni. Néhány Duna menti erdő Gyönyűnél, Komáromnál és a tatai Öreg-tónál, valamint kisebb tavak-erdők tarkította terület Mocska és Almásfüzitő között élvezhetne tájképi oltalmat.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti teraszos sík, ahol az ártéri szint fás kísérő növényzetét, ill. az itt található nedves rétek sávját elhagyva tájkép-meghatározó erejű elem a szántó-

Győr: „A folyók és találkozások városa” jelmondatot Győr földrajzi helyzetéből vette. A Rábcát nem messze felvevő Mosoni-Duna és a Marcallal kiegészült Rába összefolyásánál kialakult város a folyók találkozásánál kialakult átkelőhely, emiatt a történelem során is a Bécs-Pozsony-Budapest háromszög kitüntetett helye volt. (2019. július)

föld. A nagyparcellás mezőgazdasági térség tájképi változatossága alacsony szintű, de elenyésző a parlagok aránya is, emiatt a táj gondozott, intenzíven használt, nyílt táji látványt nyújt. A beépítettség igen magas, de a településhálózatnak 3 gócpontja van Győr, Komárom és Tata. A három város között vannak kifejezetten ritkán lakott részek. A táj vizuális értékét a Duna látványa lényegesen növelné, de az csak közvetlenül a partról és néhány magasabb teraszperemről látható. A Gerecse a tatai Öreg-tó háttérül szolgál látványemelő és topográfiai önelhelyező tényezőként. A lakosság érzelmi kötődésének földrajzi objektuma a Duna. A kistáj Ny-i részén a kisalföldi identitásérzés is reális lehet.

Tata: jura időségi vörös mészkő ammonitesz vázakkal az Esterházy-kiskastély lábázatában (2015. április)

Bábolnai-halomvidék

658 km²

(Korábban Igmánd–Kisbéri-medence néven.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Győr–Esztergomi-síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kisalföld, ill. D-felől a Bakony hegylábi kistáji által keretezett, kissé kiemelt helyzetű, hullámos felszínű sík, néhol medencedomság jellegű táj.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. mocsaras felszínek aránya 0,4%. A Szendi-, a Sós- és a Pándzsa-érnek több duzzasztott szakasza van.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 81% szántóföld (mérsékelt csökkenő), 5,9% beépített, 5% erdő (változatlan) területi részesedés. A 18 év alatt több mint duplájára nőtt a kertek aránya (0,7-ről 1,6%-ra). Nőtt a túlevelű erdők területe. Az OTrT szerint a kistáj mezőgazdasági prioritású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Enyhén medence jellegű, hullámos löszös síkság, mély talajvízállású csernozjomon kialakult intenzív hasznosítású mezőgazdasági táj.

■ **Emberi hatáserősség:** A területet a különféle emberi tevékenységek jelentős mértékben megbolygatták, α-eu-hemerób típusba került. Győr közelében magas a beépítettség foka, mindenütt jelentős a talajerózió és az egykori löszgyepes vegetációt már csak nyomokban lehet kimutatni. Az 1990 és 2018 között

bekövetkezett felszínborítás-változások táji szinten nem módosították az összesített antropogén hatáserősséget.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,9%-os (2000: 5,7%), közelít az országos átlaghoz (6,2%). Mérsékelt a természetes élőhelyek út-, vasút-, ill. települések általi felszabdaltsága, súlyozott fragmentációs értéke 2,7 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj középső része számíthat elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 3,23 km², ami kiemelkedően nagy parcellákból álló foltmintázatra mutat. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám igen alacsony 0,87 (az országos átlag 1,41).

Csép: (47.5953;18.0371) ÉÉK-felé (2016. július)

Pázmándfalu: (47.5880;17.7824) DK-felé (2019. július)

Kerékteleki: (47.5240;17.9392) Ny-felé, a medence egy markánsabb domborzatú részlete látható (2017. augusztus)

Kömlőd: (47.5642;18.2158) ÉÉK-felé (2018. szeptember)

Kocs látképe DNy felől, háttérben a Gerecse (2018. szeptember)

■ **Természeti veszélyek:** Gyengén közepes a természeti veszélyeztetettség szintje, de előfordulhat szélerózió, aszály és földrengés egyaránt. 1931 és 2015 között 21-25 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A várható éghajlatváltozás hatására közepesnek ígérkezik a jelenlegi tájhasználat átalakulásának foka.

■ **Természetvédelem:** A kistájban van Natura 2000 besorolású terület, de kiterjedése igen szerény, a madárvédelmi, ill. különleges természetmegőrzési terület 1,6, valamint 1,2%-ot tesz ki.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma magasabb, mint az országos átlag. A kistáj épített környezeti értéksűrűsége viszont alacsony. A Cuhai-Bakony-ér, a Concó és a Császá-ér ligeterdős szakaszát tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj egyenetlen medencesík, peremén dombsági jellegű táj. A medence jelleg Ny-felé haladva egyre kevésbé érzékelhető. A táj habitusát a nagyparcellás szántóföldek uralják, de az egyenetlen felszínből következően a mélyedésekben sok helyen megtelepedő bokros-fás foltok kissé növelik a táj vizuális változosságát. Az ország egyik legkevésbé parlagosodott kistája, igen intenzíven művelt, nyílt, gondozott térség. A tájnak nincs olyan kiemelkedő látványobjektuma, amely egyedi tájmegjelenést eredményezne. A települések között hiányzik teljes tájszintű szervezőerőt mutató város. Identitás tekintetében köztes helyet foglal el az itt már gyenge kisugárzó erőt képviselő Bársonyos, a Sokoró és a dunamentiség önmeghatározás-orientációk között. A kistáj K-i részén a Gerecse és a Vértes szolgál topográfiai támpontként, Ny-felé haladva a Bakony már csak a horizonton felbukkanva alkalmas a földrajzi önelhelyezés számára.

Kocs: kocsi a település címerében is (2018. szeptember)

Komárom– Esztergomi-sík

111 km²

(Korábban Almás–Táti–Duna-völgy néven szerepelt.)

Nagytáj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytájrézlet: Kisalföld

Középtáj: Győr–Esztergomi-síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kisalföld legkeletibb, Duna menti, teraszokkal tagolt síksága, a Gerecse É-i előterében.

■ **Éghajlati körzet:** Ny-on Süttőig mérsékelt hűvös – száraz, attól K-re meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételeken nyílt vízként a Duna jelenik meg (11%), vizenyős térszint nem regisztráltak.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** Erőteljes növekedéssel a beépített területek aránya a legnagyobb 24,5%. 24% szántóföld (erősen csökkenő arány), 11% pedig gyeperős (mérsékelt növekedés). Az országos átlag fölötti a kert-gyümölcsös (7,4%) és a szőlő (2,1%) területi aránya, de a szőlő erősen lecsökkent, a kerteké 2012-ig nőtt, ahhoz képest 2018-ra kissé csökkent. Az országos átlag fölé nőtt a bányászati és lerakófelszínek részesedése is (0,4%). Az OTRT-ben a táj vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** A Duna-mentén hosszan elnyúló mentesített ártér, ahol humuszos homok,

réti és humuszos nyers öntéstalajon szántóföldek, valamint ligeterdő maradványok mellett sűrű a beépítettség.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők bolygatottságának szintje a α és β euhermérő szintet képviseli, vagyis intenzíven használt típusba tartozó táj. Az eredeti domborzat a

szőlőteraszozás, a közlekedési pályák, ill. a vízrendezések miatt változott, a talajok tulajdonságait a szántóföldi művelés módosította legjobban, a természetközeli növényborítás pedig csak a kistáj területének 10-15%-án maradt meg. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások miatt mérsékelt erősödött az összesített antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A 24,5%-os beépítettség igen magas arány, az országos átlag (6,2%) négyszerese (2000: 22%). A Duna mentén húzódó keskeny kistájban a közutak, vasutak és települések komoly migrációs gátat képeznek az élőlények számára, a kistáj súlyozott fragmentációs értéke az országos átlag (3,4) kétszerese 7,3 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradott település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 0,82 km², ami a nagyfokú területi használati mozaikosság miatt messze elmarad

Nyergesújfalu: (47.7574;18.5337) Ny-felé a Sánc-hegyről. A Gerecse és a Duna között összeszűkülő folyómenti teraszos sík (2017. augusztus).

Nyergesújfalu: (47.7574;18.5337) K-felé a Sánc-hegyről. Nyergesújfalu toronyházai és a kémények között az esztergomi Bazilika is látszik. Balra a Helembai-rög (Burda) és a Börzsöny emelkedik. (2019. június).

Neszmély: (47.7490;18.3953) a Duna parton Ny-felé (2017. augusztus)

Neszmély: (47.7260;18.3811) KÉK-felé, jobbra a Gerecse É-i lejtője (2016. július)

Esztergom: a vártól Ny-felé (2020. február).

az ország síkvidékeire jellemző adattól (2,43 km²) de még a dombosági átlagtól is (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot mutató szám kiemelkedően magas 2,11, ez a legmagasabb ilyen érték a kistájak között.

■ **Természeti veszélyek:** Jelenleg csekély a természetes okokra visszavezethető veszélyeztetettség: az aszály és szélerezési fenyegetettség valamint a földrengéskitettségi. 1931 és 2015 között 22-24 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatására mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal a földhasználati változás kényszere.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 2,2%-a tartozik a Duna-Ípoly NP-hoz. Neszmély határában egy 44

hanyi terület a Gerecsei TK része. Jóval nagyobb felszínek tartoznak a Natura 2000 védelem alá: madárvédelmi céllal 14,6%, különleges természetmegőrzési indokkal pedig 25,9%.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség igen magas. Esztergom és Dunaalmás történelmi település. Régészeti lelőhely és egyedi tájérték szinte mindenütt nagy számban van. A Duna-part Dunaalmás–Süttő, ill. Tát–Esztergom közötti szakaszára javasoltak kidolgozni tájképvédelmi intézkedéseket.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti teraszos sík, amelynek vizuális megjelenését a számos szigettel tarkított Duna, a folyót kísérő árteri ligeterdő és a változó szélességű, teraszok mi-

Esztergom: a Kis-Duna és a Primás-sziget háttérben a Visegrádi-hegység (2019. június).

att lépcsős megjelenésű parti sík határozza meg. A teraszok pereméről a táj több helyről jól áttekinthető, de egyébként a kilátást lezáró domborzati elemek, a ligeterdők és a beépítettség miatt félig zárt jellegű. A táj intenzíven hasznosított, de a közepes mértékű parlagosodás (4-6%) hatására, aminek jó része felhagyott ipartelep és lerakóhely környékén található, nem mindenütt mutat gondozott arculatot. A települések hosszan elnyúló formájúak, helyenként csaknem összeépülnek. A kistáj társadalmi-gazdasági működésének központja Esztergom. Az itt élők lakóhelyük topográfiai elhelyezésekor a dunamentiséget emelhetik ki, vizuális helyleírás esetében a Gerecse és a Helembai-rög (Burda) is fontos földrajzi objektum. Identitáserősítő szerepe van a Dunának, a dunai szigeteknek, a dunaparti ligeterdők, nedves rétek jellemezte tájkarakternek.

Alsó-Ipoly-völgy

64 km²

Nagytaj: Duna–Rába–Morva-medence

Nagytajrészlet: Kisalföld

Középtaj: Vág–Nyitra–Garam menti dombvidék

Letskés: (47.8793;18.7831) Ny-felé, háttérben a Garam menti hátság (2016. június)

■ Topográfiai helyzet és domborzattípus:

A Börzsöny Ny-i hegláblejtője és a Garamot kísérő alacsony dombosági táj által körülvett teraszos völgy a Magyarország K-i részéhez tartozó része.

■ **Éghajlati körzet:** A táj klímája mindenütt száraz. É-felé haladva a terület előbb meleg, majd mérsékelt meleg, végül Tésa környékén már mérsékelt hűvös hőmérsékleti kategóriába kerül.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz- és vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,5%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 55% szántóföld (erősen csökkenő arány), 13% erdő (változatlan) területi részesedéssel. 2000 óta a gyepterület duplájára nőtt 9,5%, a kert művelési ág aránya 9% pedig kétszerese az országos átlagnak. Az OTTr szerinti a kistáj É-on, Tésa–Bernecebaráni körzetében szántóföldi mezőgazdasági, máshol vegyes területhasználatú térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Vulkanai hegység meredek hegláblejtője előtt húzódó, É- és Ny-felé nyitott teraszos völgy, amelynek réti és barna erdőtalaján mezőgazdasági földhasználat jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj É-i, periférikus része a mérsékelt bolygatottságot jelző, ún. mezohemerób kategóriába került, D-i felén az α-eu-hemerób terhelés jellemző. A természetközeli növényzettel rendelkező felszínek aránya 20% alatt van. Az antropogén tájterhelés szintje nem változik.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,9%-os (2000: 3,9%), tehát jóval alacsonyabb, mint az országos átlag (6,2%). A természetes élőhelyek utak és települések általi feldarabolódásának

foka az országos átlag közelében van, a súlyozott fragmentációs érték 3,6 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak É-i települései elmaradottak.

■ **Tajmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,0 km², ami sűrűn mozaikos tájat jelent. A Shannon-féle tájhasználati változatosságot jelző szám értéke közepes 1,44 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A lezúduló nagymennyiségű csapadék okozhat villámárvizeket. A Börzsöny meredek kiemelkedése miatt enyhe hegyvidéki (orográfiai) csapadéktöbblet mérhető, jellemző a nagy intenzitású csapadékhullás. Az 1957. július 12-én Letkésen mért, 1 nap alatt lehullott 194 mm csapadékmennyiség egyike a hazai rekord adatoknak. Az 1931-2015 között regisztrált súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma közepes (21-25 év). A várható éghajlatváltozás hatására valószínűleg mérsékelt lesz a jelenlegi tájhasználat változása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj csaknem egésze, 89%-a a Duna–Ipoly NP területéhez tartozik, 16%-át pedig a Natura 2000 különleges természetmegőrzés típusba sorolták.

■ **Értéktár:** Letkés és Ipolytölgyes határában magas az egyedi tájértékek száma. Az épített környezeti értéksűrűség alacsony. A kistáj teljes területét tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A táj a Börzsöny heglábi előtere, vizuális megjelenését a mögöttes hegyvidék markánsan befolyásolja. D-i részén, a Helembai-rög (Burda) miatt kialakult szűk völgyszakaszban az erdősültség magas. A táj középső része nyílt szántóföldi táj, amely azonban É-felé kevésbé intenzív művelést mutató cserjés, parlagos tájjá alakul. A táji látványban az Ipoly, mint forgalmi árnyékban lévő határfolyó csekély szerepet játszik. Az itt lakók történelmi, néprajzi kötődése és identitása egyértelműen a Garam-menti, az Ipolyság környéki, valamint a halványuló Hont vármegyei megnevezésekhez kapcsolódik. Földrajzi orientációs objektumként identitáserősítő hatása van a Helembai-rögnek, a Ny-Börzsöny hegycsúcsainak, pl. a Várbükknék (743 m), valamint távolabb a Garamot kísérő domboknak.

Ipolytölgyes: (47.9233;18.7689) KDK-felé, háttérben a Börzsöny (2020. szeptember)

Bernecebaráti: (48.0525;18.9260) ÉNy-felé (2016. június)

Települési köszöntők 1.

Tiszaigár (Kunhegyes–Tiszafüredi-sík)

Tarján (Alacsony-Gerecse)

Sükösd (Illancs)

Egy nehezen igazolható állítás... Súr (Súri-Bakonyalja)

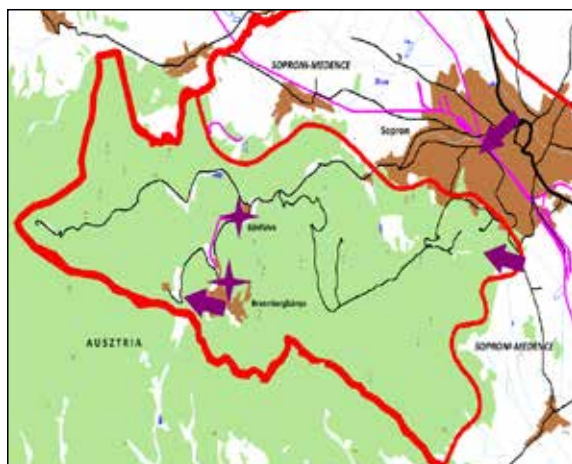
Soproni-hegység

47 km²

Nagytáj: Keleti-Alpok

Nagytájrézlet: Középső-Keleti-Alpok

Középtáj: Stájer Elő-Alpok

Brennbergbánya: (2010. április)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alpok K-i nyúlványa, gerinces típusú, közvetlen környezetéből markánsan kiemelkedő középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** Hűvös – mérsékelt nedves terület.

■ **Vízrajz:** 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. mocsaras felszín az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 94% erdő (2000: 88, 2012-ben 95%), 87% lombos-, 7% tűlevelű fajokat tartalmazó állomány. Az ország leginkább erdősült kistája. 3% cserjés, sarjerdő (jelentősen csökkenő arány), 2,7% pedig a beépített felszínnek részesedése. Az OTrT a kistajat erdőgazdálkodási térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló, kristályos kőzetekből felépülő középhegység, ahol ranker és podzolos barna erdőtalajokon jegenyefenyővel elegyes bükk és gyertyános-tölgyesek jellemzőek.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az emberi tevékenység csak csekély mértékben bolygatta meg, ezért oligohemerób kategóriába tartozik. Az 1952-ben megszüntetett brennbergbányai szénkitermelés nyomai még sok helyen felfedezhetők. Ma a talaj és a vegetáció inkább az erdőhasználat és a rekreáció hatásainak van kitéve. A természetközeli növényzet a táj 40%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint nem módosult az összesített antropogén tájterhelés.

Sopron, Alsó-Lővérek: a név egyrészt a gyepúvonalat védő királyi lövészekre utal, de keveredik az osztrák-bajor hegylábi dombot jelentő léwer szóval (Kiss L. 1980.) (2019. július)

Brennbergbánya: (47.6522;16.4890) Ny-felé, erősen bolygatott településperemi erdők (2017. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:**

A beépített terület aránya 2,7% növekszik (2000: 2,2%). A köz-, erdészeti és kiránduló utak valamint a kistáj határát egyre inkább átlépő soproni városi beépítés élőhelyfelszabdalo hatása miatt a tájökölógiai fragmentáltság szintje magas, súlyozott értéke 4,7 km/km², lényegesen meghaladja az országos átlagot (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató nem értelmezhető mert a kistájban nincs önálló település.

■ **Tájmetriai adatok:**

A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,27 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) valamivel mozaikosabb tájat jelent, ami az úrfelvételek lombos- és tűlevelű erdőket megkülönböztető módszeréből ered. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatoságot kifejező szám igen alacsony 0,52, ez a 2. legalacsonyabb ilyen érték (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:**

A természeti jelenségek, folyamatok miatti veszélyeztetettség jelenleg csekély, leginkább a felhőszakadások, szélerózió és gyenge földrengések károkozása fordulhat elő. Az 1931 és 2015 közötti évtizedekben csak 6-8 súlyosan (PAI>6) aszályos esztendő volt. Az éghajlat megváltozása miatt valószínűleg mérsékelt lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának kényszere.

Sopron, Koronázódomb: (47.6927;16.5891) DDNy-felé (2017. augusztus)

■ **Természetvédelem:**

A kistáj 95,65%-a Soproni TK-hoz tartozik, ezzel ezt a kistájat fedi le a legnagyobb mértékben a tájvédelmi körzet mint védettségi kategória. A Natura 2000 különleges természetmegőrzési céllal létrehozott típusba tartozik a kistáj 94,5%-a.

■ **Értéktár:**

A terület értéksűrűsége az egyedi tájértékek és néhány régészeti lelőhelye révén eléri a közepes szintet. A kistáj teljes egészét tájképvédelemre érdemesnek ítélték.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:**

A tájegység kisebb kiterjedésű középhegység, amelyet zárt erdőtakaró fed. Így a táj arculatát leginkább a domborzati formák és az erdészeti kezelés mintázata befolyásolja. Parlagterület és cserjés másodlagos sarjerdő Brennbergbánya környékén látható, így a táj összességében gondozott, de alacsony intenzitással hasznosított terület. Kevés helyen van mód a táj belső részeinek áttekintésére, nincsenek jó kilátópontok. A minimális számú helybéli lakosság miatt a táji kötődés földrajzi vonatkozásait nincs kihez kapcsolni. A kistáj határát több helyen is egyre inkább átlépő soproni városrészek lakóinak pedig a soproni identitásjelző egyszerre jelent hegyet, medencét és várost. Egyébként a tősgyökeres soproni poncichter öntudat topográfiailag nem a hegyhez, hanem a Soproni-medence szőlődombjaihoz kötődő.

Sopron-Bánfalva: Pálos pince (2017. augusztus)

Soproni-medence

68 km²

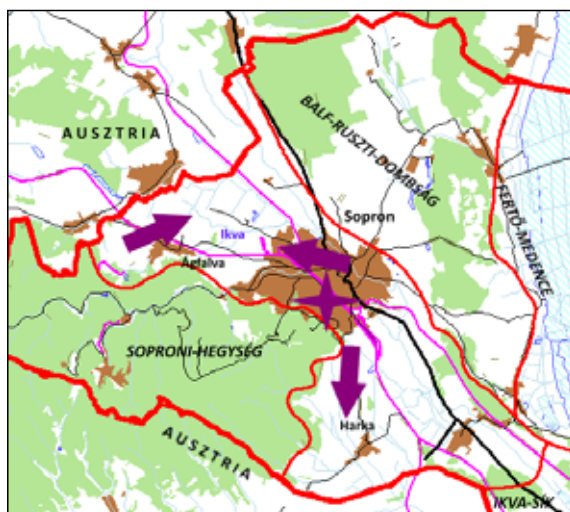
Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Alpokalja

Középtaj: Kőszeg–Soproni-Alpokalja

Ágfalva: (47.6917;16.5215) KÉK-felé (2016. augusztus)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Soproni-hegység és a Balf–Ruszt-domság által körülzárt, egyenetlen felszínű medencesík.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Nyílt víz-, ill. vízjárta, mocsaras felszínt az úrfelvételek nem mutattak.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 29% szántóföld (erősen csökkenő arány), 26,1% beépítés és 13% a gyepfelszínnek (mérsékelt csökkenő) területi részesedése. Az országos átlagot jóval meg-

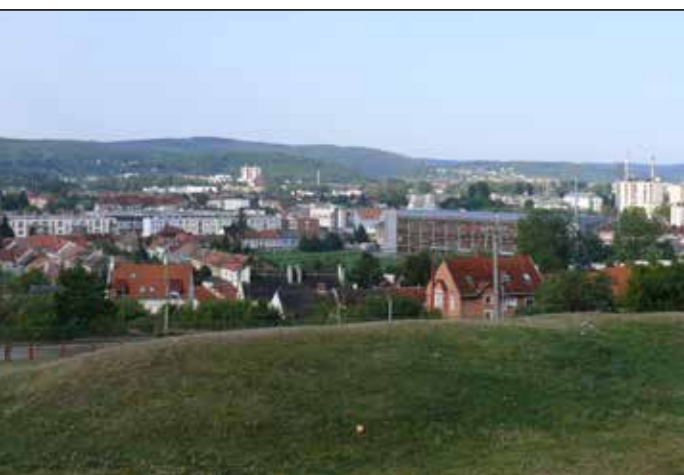
Sopron: (47.6570;16.5942) a medence D-i része, Harka felé (2019. július)

haladja a kert (8%), de különösen a szőlő kiterjedése (9%). Mindkét művelési ág területi aránya stabilan állandó. Feltűnően magas a lerakófelszínnek regisztrált terület (0,6%), az országos átlag 0,2%. Az OTfT szerint a jelentősen beépített kistájban Ágfalva környéke erdőgazdálkodási, Harka külterülete pedig mezőgazdasági tervezési térségként jelenik meg.

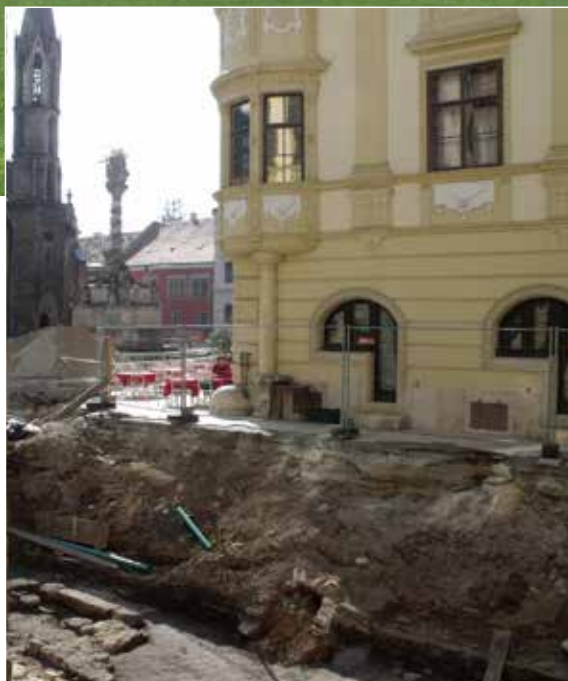
■ **Földrajzi tájtypus:** Szubatlantai éghajlati hatás alatt álló medencesík és tagolt dombosági lejtők, amelyeket Ramann-féle és agyagbemosódásos barna erdő, valamint réti talaj fed. A tájtypus meghatározó adottsága a beépítettség és a szőlőművelés.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj egykori természeti adottságait a beépítés és a szőlőművelés jelentősen átformálta, metahemerób kategóriába tartozik. A szőlőteraszozás miatt a domborzat is jelentősen módosult, komoly vízrendezések zajlottak és erős a mezőgazdaság talajra gyakorolt hatása is. A természetközeli növényzet táji aránya nem több, mint 20%. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A 26,1%-os beépítettség kiemelkedően magas arány, az ország 5. leginkább beépített kistája és 2000 óta (21,2%) 330 ha új területfoglalást lehet kimutatni. A sűrű közlekedési és települési beépítettség miatt a tájökölógiai fragmentációs szint magas, súlyozott értéke 3,6 km/km², kissé magasabb az orszá-

Sopron ÉNy-i része a Koronázódombról: (47.6927;16.5891) A helyszín III. Ferdinánd 1625-ös itteni koronázási ceremóniája (a jelképes kardvágások) nyomán kapta a nevét. (2017. augusztus)

Sopron: várostörténeti rétegek. Jobbra a Storno-ház, háttérben a Szentháromság oszlop és a Kecse-templom (2010. április)

Sopron: egy mamutfenyő (*Sequoia gigantea*) a botanikus kertben (2014. június)

gos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradottnak minősülő település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE feltjainak átlagos kiterjedése 0,95 km², igen sűrűn mozaikos tájmintázatra utal. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűsége utaló szám igen magas 1,96 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű veszélyeztetettség összességében kismértékű, leginkább a felhőszakadások kártételére lehet számítani, de kisebb valószínűséggel a szélerózió, a felszínmozgások és a földrengés is szóba jöhet. 1931 és 2015 között csak 10-12 súlyosan (PAI>6) aszályos év fordult elő. Az előrejelzett éghajlatváltozás hatására mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 6,5%-a a Fertő–Hanság NP-hoz tartozik. Hasonló területi arányt, 7,5%-ot képvisel a Soproni TK. A Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolás a kistáj 16,1%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas. Egyedi tájértékek és

Ágfalva révén a régészeti lelőhelyek miatt a Sopron környéki falvak is említést érdemelnek. A műemlékek száma kiemelkedően magas és az épített örökségi értéket növeli a borkultúrával kapcsolatos műtárgyak magas száma is. A kistáj tájképvédelmi szempontból kevésbé értékes, kisebb védendő terület kijelölését javasolták az Ikva mentén Ágfalvától É-ra, és Harkától D-re.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegység és dombság közti medence, amelynek vizuális arculatát az erős beépítettség, a szőlők és ezeknél kevésbé hangsúlyosan a szántók és nedves rétek alakítják. A medence DK-i részén a beépítettséget az ipari, raktár és közlekedési infrastruktúra dominálja, a városi lakóterületi beépítés pedig felhúzódik a hegylábi övezetbe. A táj a medence központi részén található dombokról is jól áttekinthető, közepes mennyiségű (3-4%) parlagterület mellett a táj gondozott és intenzíven hasznosított képet nyújt. A lakosság túlnyomó többsége város lakó és Sopron minden központi funkciót gyakorol. Az itt lakók földrajzi önmeghatározása számára egyértelmű viszonyítási objektum a Soproni-hegység. Az Alpokhoz történő érzelmi kapcsolódást erősíti a Schneeberg és a Rax látványa.

Sopron: a helyhez illő díszítés az erdőmérnöki kar egyik tantermében (2014. június)

Balf–Ruszti-dombság

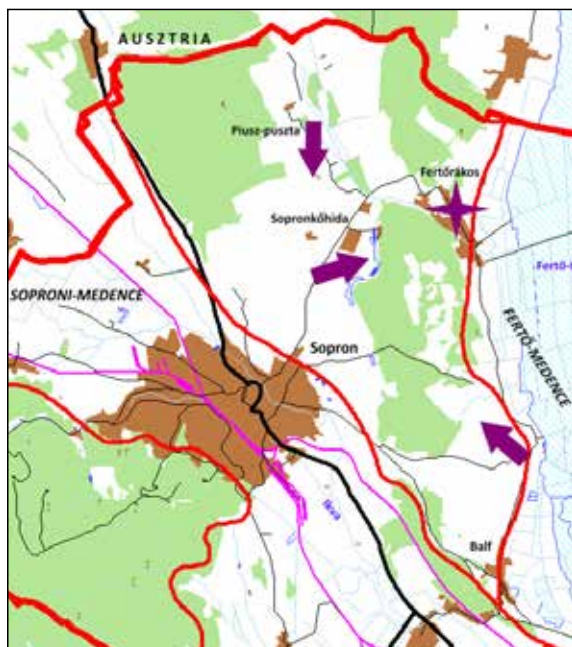
61 km²

(Korábban Fertő-melléki-dombság néven.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Alpokalja

Középtaj: Kőszeg–Soproni-Alpokalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Soproni-medence és a Fertő-tó között található, egymástól is elkülönülő két alacsony dombság és közvetlen környéke.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** A mocsaras térszínek aránya 0,7%-ra csökkent, nyílt vízfelületet az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 36% erdő (mérsékelt csökkenő), 17% szőlő (az erős csökkenés ellenére az ország 5. leginkább szőlőművelő kistája), 17% szántóföld (jelentősen növekvő) területi részesedés. Jóval az országos átlag (3,6%) fölé nőtt a kertek részesedése; 7,3%. Az OTTrT szerint a magasabb dombhátak erdőgazdálkodási, a többi mezőgazdasági célterületek.

■ **Földrajzi tájtípus:** Alacsony eróziós dombvidék szubatlantikus hatás alatt, agyagbemosódásos barna erdőtalajon kialakult gyertyános-tölgyes és bükkös erdőmaradványokkal, jelentős szőlőműveléssel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistájon belül többségben vannak az oligohemerób felszínek, de az intenzíven művelt szőlőterületek az euhemerób kategóriába tartoznak. A természetközeli vegetáció kb.

Sopronkőhida–Püsz-pusztá: (47.7469;16.6213) ÉNy, a Balfi-dombság felé. Jobbra a háttérben a Lajta-hegység látható. (2016. augusztus)

30%-ot tesz ki. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint erősödött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség erőteljes növekedésben van, 2000-ben 3,3%, 2018-ban 4,7%. A természetes élőhelyek közutak és települések általi felszabdaltságának mértéke közepes szintű. A tájökölógiai fragmentáltság súlyozott értéke 3,6 km/km², kicsit magasabb, mint az országos átlag. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint egyetlen település sem került az elmaradottságot jelző kategóriába.

Sopronkőhida: (47.7074;16.6107) ÉK, a Ruszti-dombsor felé (2016. augusztus)

Sopronkőhida–Püsz-pusztá: (47.7469;16.6213) D-felé nézve, távolban a Soproni-hegység (2016. augusztus)

Balf: (47.6808;16.6701) ÉNy, a Ruszti-dombvonulat felé nézve (2018. június)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 0,91 km², ami az ország önálló, hegyközi, hegylábi, ill. medencedomb-ságaira jellemző középértékhez (1,36 km²) képest – főleg a kertművelés és a szőlőparcellák miatt – jóval sűrűbben mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató szám igen magas 1,96 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Károkozó természeti csapásra csak kivételes esetben, leginkább a szélerozió formájában kell számítani. 1931 és 2015 között csupán 11-15 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. Az éghajlat megváltozásának hatása itt valószínűleg mérsékelt lesz, a jelenlegi tájhasználat

átalakulása nem fog gyökeres földhasználati irányváltáshoz vezetni.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 17%-a a Fertő–Hanság NP része. Ezzel területi átfedésben a táj 45%-át besorolták a Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategóriába is.

■ **Értéktár:** A tájegység régészeti helyszínekben, műemlékekben, egyedi tájértékek és történeti településekben való gazdagsága miatt igen magas összesített értéksűrűséget mutat. A kistáj teljes egészét tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistájat két alacsony, erdő fedte dombvonulat alkotja, a köztük lévő széles, medenceszerű völgygyel, ill. a Fertő-tóhoz lefutó lejtőkkel. Az erdőfedte dombhákat a balfi-rög esetében gyepek és szántók veszik körül, a ruszti-dombokon pedig jelentős szőlőművelés folyik. A parlagok aránya alacsony, gondozott, de nagyrészt mérsékelt intenzitással művelt táj. A Ny-i, országhatár közeli tájrészlet látványértéke alacsonyabb, mint a K-ié, ahol a gondozott szőlők, a tóra lefutó lejtők számos pontjáról nyújt egyedi tájélményt. Bár a Fertő-tó, ami erősítheti a „Fertő-vidéki” identitást, csak a kistáj K-i széléről látható és ott található a két jelentősebb település Fertőrákos és Balf is, a helybeliek táji önmeghatározása kapcsán a tóval reálisan lehet számolni. További topográfiai támpont a Soproni- ill. az országhatáron túli Lajta-hegység.

Fertőrákos főutcája (2018. június)

Fertőrákos: egy sajátos funkcióváltás... (2018. június)

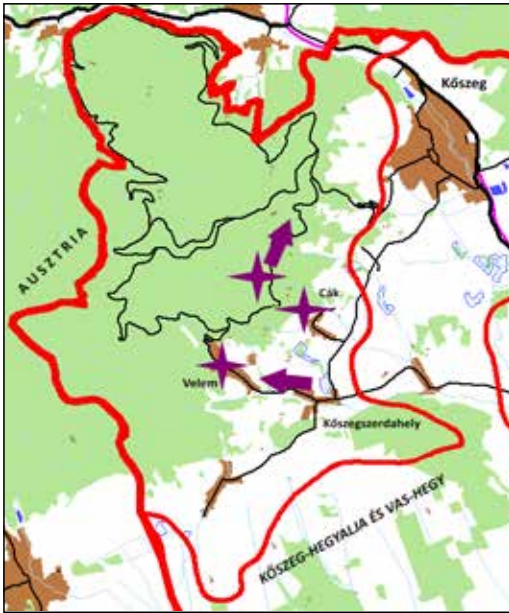
Kőszegi-hegység

57 km²

Nagytaj: Keleti-Alpok

Nagytajrészlet: Középső-Keleti-Alpok

Középtaj: Stájer Elő-Alpok

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Keleti-Alpok nyúlványa, háttas típusú középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** Hűvös – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek nem azonosítottak 5 ha-nál nagyobb nyílt vizű, vagy vízjárta, mocsaras felszínt.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 72% erdő (változatlan arány), amelyből 9% tűlevelű fajokból áll, 9% kert (mérsékelt növekvő arány), 8% pedig szántó föld (mérsékelt csökkenő) terület.

Kőszegszerdahely: (47.3421;16.5088) ÉNy-felé (2019. július)

Kőszegszerdahely: a panorámaút Cák fölötti szakasza (47.3587;16.5033) ÉÉK-felé. A közeli ún. Stájer-házaknál mérték a hazai hótakaró vastagsági rekordot: 151 cm (1947) (2019. július)

leti részesedéssel. Az OTTrT szerint a kistáj erdőgazdálkodási térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló hegyvidéki kistáj, ahol alpi rokonságú kristályos kőzeteken ranker és agyagbemosódásos barna erdőtalaj jött létre, amelyen jegenyefenyővel elegyes bükk és gyertyános-tölgyes erdő a természetes növényzet.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait – nem kis részben a határmenti fekvés miatt – évtizedekig csak tompított emberi hatás érte. Ezért természetközeli, oligohemerób területnek minősül.

A domborzat, a vízhálózat de még a talajok tulajdonságai is csupán minimális mértékben változtak. A természetközeli növényzet a kistáj területének 60-70%-án jelen van. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint nem módosult az összesített antropogén tájterhelés.

Kőszegszerdahely: a hegység jellegzetes középidői (jura) fillitkőzete osztrák ökörfarkkóró (*Verbascum austriacum*) „társaságában” (2019. július)

Kőszegszerdahely: (47.3421;16.5088) Ny-felé (2016. augusztus)

Velem: háttérben a hegycsúcs közelében a Szent Vid kápolna látszik (2019. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 2,7%-os (2000: 2,6%). Az utak (erdészeti utakat is beszámítva) és települések általi élőhely fragmentáció szintje magas, súlyozott értéke 7,5 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradottnak minősített település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 0,99 km², ami alacsonyabb mint az ország hegyvidékeire jellemző középérték (1,43 km²), tehát a megszokottól sűrűbben mozaikos tájmintázatot jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati folttípus-változatosságot jelző számmérték közepes 1,32 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások általi veszélyeztetettség jelenleg elenyésző, a tömegmozgásos folyamatokat a terület viszonylag aktív szeizmikus nyugtalanságra lehet visszavezetni. A súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma 1931-2015 között igen alacsony volt 7-10 év. Az éghajlat módosulása valószínűleg csak viszonylag mérsékelt változásokat fog okozni a jelenlegi tájhasználatban.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 68,2%-a a Kőszegi TK része. Ennél magasabb területi arányt (a TK tí-

Cák: pincesor a 18. szd. végéről. A pincéket a szőlőket elpusztító filoxeravész után a „helyettesítő növény”, gesztenye és gyümölcsök tárolására használták (2007. szeptember)

puson belül) csak a Soproni-hegység esetében találunk. Hasonló kiterjedésű (68,4%) a Natura 2000 különleges természetmegőrzési terület. Itt jött létre az ország első 1997-ben alapított Naturparkja, a Írottka könyékén.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas, mind a 4 község történeti település besorolást kapott. Magas az egyedi tájértékek és a régészeti lelőhelyek száma is. A kistájnak gyakorlatilag teljes területét javasolták tájképvédelmi oltalom alá helyezni.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A táj erdőfedte középhegység, amelynek néhány pontjáról, pl. a Szent Vid kápolnától, vagy az Írottka vezető útról jó áttekintést lehet kapni a hegylábi térség felé. A hazai erdős tájképek közül ez a táj kitűnik a fenyvesek magas arányával és a csapadékbőségnek köszönhetően az üde megjelenésével. Az összefüggő erdőség peremén, a hegylábi települések határában látványformáló hatású a kertek, gyümölcsösök előfordulása. A parlagosodás nem jellemző, 2-3%-os területi részesedése igen kedvező, emiatt a táj gondozott képet nyújt. Ennek egyik oka, hogy a települések jórészt üdülőfalvak. A központi funkciókat Kőszeg látja el, amely közvetlenül a kistáj külső határán fekszik. A lakosság identitását kitölti az alpesi, alpokaljai hovatarozás tudata, annak erős természetföldrajzi tartalmával és megjelenik egy sajátos „kivülállóság”, a pannon világtól finoman elhatárolódó önmeghatározás is.

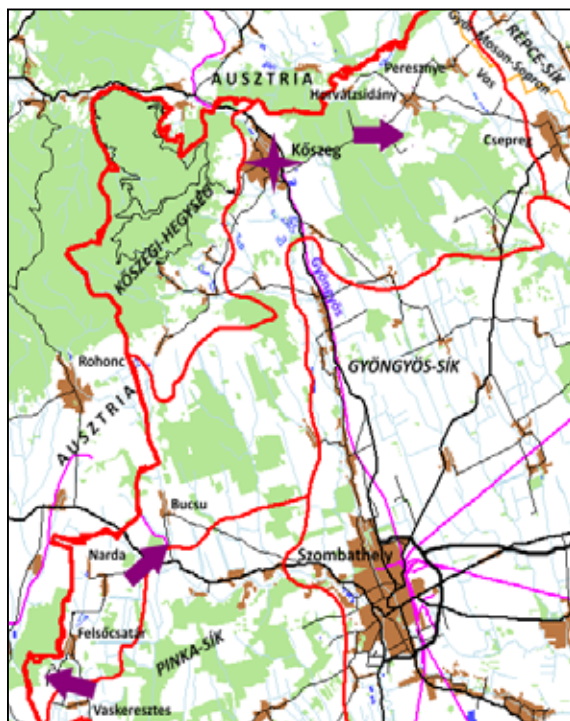
Kőszeg-Hegyalja és Vas-hegy

178 km²

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Alpokalja

Középtaj: Kőszeg–Soproni-Alpokalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kőszegi-hegység hegylábi előtere, amelyet közepes magasságú völgyközi háta és domblábi lejtők alkotnak. Hasonló típusú de elkülönülten álló domborzati egység a Vas-hegy.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltén hűvös – mérsékeltén nedves térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínnek kiterjedése elhanyagolható (0,4%), egyedül a lukácsházi víztározó említhető.

Narda: (47.2425;16.4785) ÉK-felé (2016. augusztus)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% szántóföld (változatlan arány), 34% erdő (változatlan), amelyből 7% tűlevelű fajok alkotta erdő, 9% pedig a kertek-gyümölcsösök (növekvő) területi részesedése. Kissé az országos átlagot (1,1%) meghaladó a szőlőterületek kiterjedése is (1,4%). Az OTfT szerint a kistáj alapvetően vegyes területfelhasználású térség, a magasabb kiemelkedéseken erdőgazdálkodással mozaikosan.

■ **Földrajzi tájtypus:** Hegylábi eróziós dombvidék, szubatlanti éghajlati hatás alatt, ahol pszeudoglejes ill. agyagbemosódásos barna erdőtalajon kialakult gyertyános-tölgyes és bükkös erdők vannak, mezőgazdasági használatba vett területekkel váltakozva. Emberi hatáserősség: A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység mérsékeltén alakította át, a területen a két euhermerőb bolygatottsági

Horvátzsidány: (47.4050;16.6165) ÉK-felé (2019. július)

Vaskeresztes: (47.2010;16.4510) Ny-felé, a Vas-hegy látképével (2016. augusztus)

Horvátzsidány: (47.4003;16.6078) K-felé (2016. augusztus)

Kőszeg: a Hild-díjas város egyik tere (2016. augusztus)

szint osztozik. A domborzati formákat és a vízrajzi elemeket csak szórványos átalakítások érték, a talajok tulajdonságait az erdőművelés és a szántóföldi hasznosítás kismértékben módosította. Leginkább a növénytakaró összetétele változott, a kistájnak 20-30%-án lelhető fel az eredeti vegetáció. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint nem módosult az összesített antropogén hatáserősség szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 4,2%-os és változatlan arányt képvisel. A közutak, vasút és települések által bekövetkező élőhelyfeldarabolódás mértéke alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 2,0 km/km², jóval alacsonyabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradottnak minősíthető település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 0,98 km², ami az ország önálló, hegylábi, ill. medencedombságaira jellemző adathoz képest (1,36 km²) jóval alacsonyabb, tehát itt a tájszerkezet lényegesen mozaikosabb. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati-változatosság szintje közepes 1,6.

Kőszeg: a város határában lévő szőlők fenológiai állapotáról az 1740-es évek óta készülnek feljegyzések és rajzok (A Szőlő Jövésnek Könyve)

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű jelenségek általi veszélyeztetettség kismértékű, a szélerózió, ill. a felhőszakadások okozhatnak károkat. A súlyosan aszályos évek (PAI>6) száma 1931-2015 között alacsony volt (11-20 év). Az éghajlatváltozás hatása mérsékeltnek becsülhető, a jelenlegi tájhasználat átalakulásának kényszere viszonylag gyenge lesz.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1,8%-a a Kőszegi TK-hoz tartozik. Ezen kívül Natura 2000 különleges élőhelymegőrzési típusba sorolták a táj 6,7%-át.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas, Kőszegtől Felsőcsatárig csaknem minden település történeti besorolást kapott, ahol rendszerint a műemlékek száma is magas. Egyedi tájértékek és régészeti lelőhelyek tekintetében a kistáj É-i része gazdagabb. Két nagyobb kiterjedésű erdőterület körül tervezik tájképvédelmi intézkedések bevezetését, Kőszeg és Csepreg, ill. Bucsu térségben.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Hegylábi lejtős térszín, ahol a hegységi erdőfedte táj átmegy az előtér szántóföldi mezőgazdaság uralta típusába. Jelentős a mezőgazdasági hasznosítás, de számottevő az erdős tájelem kiterjedése is. Az erdők a völgyközi hátakon és a völgyekben egyaránt jelen vannak, különösen a hűvösebb, északias kitettségű lejtőkön. A táj félig nyílt jellegű, de gondozott, csupán 2-3%-nyi a parlagterület. A kistáj É-i részén Kőszeg tölt be központi funkciókat, a táj D-i része azonban már Szombathely hatósugarába tartozik. Nem elhanyagolható tényező a megújuló határon túli kapcsolatok erőssége, pl. Rohonc szerepe. A lakosság identitásának topográfiai orientációs eleme egyértelműen az alpokalji önmeghatározáson alapul és csak másodsorban nevezik magukat „vazsi”-aknak. Az alpokalji megjelöléshez erős természetföldrajzi kép tapad, hűvös, párás, csapadékos, erdőfedte hegyvidék, ami ott van a kistáj szinte bármely pontjáról feltároló vizuális tájkép háttérében.

Pinka-sík

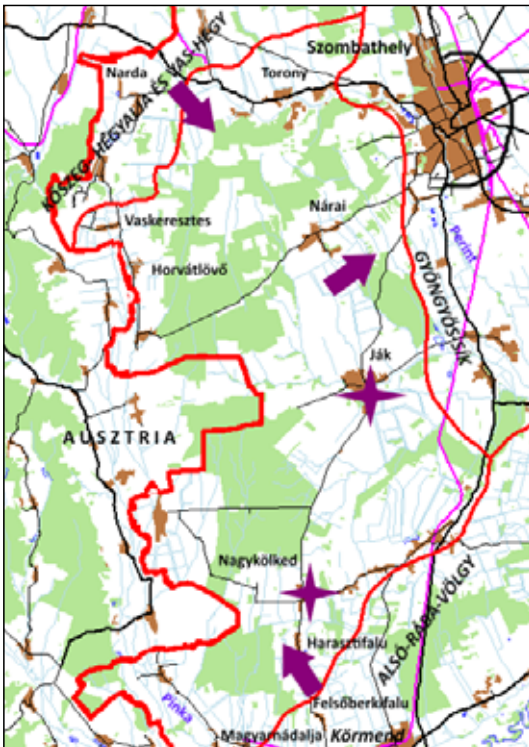
250 km²

(A tájhatár D-felé Magyaránadaljáig kitolódott.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Alpokalja

Középtaj: Rába menti Alpokalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alpokalja D-i része, közepes magasságú, tagolt völgyközi hátság és domblábi lejtők DK-felé síkságba átmenő felszíne.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltén hűvös – mérsékeltén száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek sem nyílt vizű, sem vizenyős, 5 ha-nál nagyobb felszínt nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 54% szántóföld (erősen csökkenő arány), 30% erdő,

Nára: (47.1812;16.5664) ÉK-felé (2016. augusztus)

amelynek 2/3 része lomb-, 1/3 tűlevelű (változatlan), végül 5,5% a beépített felszínek területi részese. Az OTRT-ben a táj vegyes területfelhasználású térségként szerepel, de az országhatár mentén az erdőgazdálkodás dominál.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló hegységelőteri eróziós dombvidék és egyenetlen síkság, ahol pszeudoglejes és agyagbemosódásos barna erdőtalajon gyertyános-tölgyes és bükkerdők vannak, jelentős mezőgazdasági földhasználattal vegyesen.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység mérsékeltén bolygatta meg, a táj β-euhemerób típusú. A domborzat minimálisan, a vízhálózat csekély mértékben módosult, a szántóföldi művelés hatására a talajok víz- és levegőháztartása kissé megváltozott. Természetközeli növényzet a táj kb. 25%-át jellemzi. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások viszonylag sok erősödő és kb. ugyan-

Körmend–Felsőberkfalu: (47.0175;16.5664) ÉÉNy-felé, Harasztifalu temploma látszik (2018. július)

Narda: (47.2425;16.4785) DK-felé (2016. augusztus)

olyan területi arányban gyengülő földhasználat változási irányt eredményezett, amely kiegyenlítette egymást, az antropogén tájterhelés nagysága tehát nem módosult.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített a kistáj területének 5,5%-a és az arány erősen emelkedik (2000: 4,6%), megközelítve az országos átlagot (6,2%). A közutak és a települések okozta élőhelyfeldaraboló hatás mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,4 km/km², az országos átlag 2/3-a. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban csak Harasztifalut sorolták az elmaradott települések kategóriájába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistájat reprezentáló CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,36 km², ami egy dombvidéki jellegű mozaikosságra mutat. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét mutató szám 1,42 csaknem egyenlő az országos középértékkel (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti okokra visszavezethető veszélyeztetettség jelenleg csekély mértékű, esetenként a széleróziós kártétel lehet számottevő. 1931 és 2015 között 12-14 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatására várhatóan csak közepes lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulásának intenzitása.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csak 1,8%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzé-

Nagykölked (2018. július)

Ják: egy sosemvolt állat motívum a templom egyik belső oszlopfőjén (2018. július)

si kategória számára előírt védelmi intézkedése alá.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű. Ják, Nárái, Horvátlövő és Vaskeresztes történelmi települések, jelentős műemlékszámúak. Vaskeresztes régészeti lelőhelyként is említést érdemel. Az egyedi tájértékek száma közepes. A kistáj Ny-i felét, kb. a Torony és Magyarnádalja között húzható vonalig tájképvédelemre érdemesnek találták. Alapvetően az országhatár menti, erdővel borított tájrések tágabb környezetéről van szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt hegylábeltéri lejtős térszín, amelynek vizuális arculatát kettősség jellemzi: Ny-i részén az erdők dominálnak, K-en a szántók. Ennek függvényében félig zárt, vagy félig nyílt tájképet kapunk. A lejtős térszín miatt a táj jelentős része jól átlátható. A parlagok aránya igen alacsony 2-3%, a táj gondozott, közepesen intenzív hasznosítás alatt áll. A magasabb dombháton a túlevelű erdők aránya megnő, ez változatosabbá teszi a tájképi látványt. A településhálózat közepesen sűrű, az ÉK-i tájhatáron fekvő Szombathely központi szerepköre kiterjed az egész kistájra, csak a legdélebbi részen tölt be ilyen funkciót Körmen. A lakosság alpokalji önmeghatározásának természetföldrajzi tartalma hűvös, csapadékos, erdős hegyláb felszín képét vetíti elénk. A „Vasi Völgyvidék” kifejezés inkább a patakok által felsabdalt hegyláb térségre vonatkozik. Topográfiai orientációs objektumnak a Kőszegi-hegység és a Rába-völgy, magasabb pontokról a Kemeneshát vonulata kínálkozik.

Németújvári-dombság

45 km²

(Korábban Felső-Őrség néven.)

Nagytáj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytájrészet: Alpokalja

Középtáj: Rába menti Alpokalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alpok előterében Németújvár (Güssing) környékén lévő dombság Magyarországra átnyúló D-i része a Felső-Rába-völgytől É-ra, amelyet közepes magasságú dombsági háta és lejtők alkotnak.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb nyíltvízi, vagy mocsaras felszín az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 80% erdő, amiből 54% lomb-, 26% tűlevelű erdő és összességében változatlan területi kiterjedésű felszínborítottsági típus. A tűlevelű erdők ebben a kistéjében érik el a legmagasabb arányt. 9% szántóföld (változatlan), 5% pedig cserjés és sarjerdő (változatlan). Az OTRT a kistéjjel mint erdőgazdálkodási térséggel számol.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubalpin éghajlati hatás alatt álló tagolt dombság, pszeudoglejes barna erdőtalajon létrejött fenyőelegyes tölgyesekkel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistéj elsősorban az országhatár miatti évtizedes elzártsága következtében csak igen alacsony szintű bolygatásnak volt kitéve, oligohemerób típusba tartozó terület. A természetközeli vegetációt a táj 40-45%-án lehet megtalálni. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint az összesített antropogén hatáserősség nem módosult, kevés volt és egymást kiegyenlítette az erősödő és a gyengülő hatással járó földhasználati ágazatváltás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke igen alacsony 1,5% (2000: 1,4%). A közutak, települések okozta élőhelyfragmentáció minimális, súlyozott értéke 1,8 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Nemesmedves elmaradott településnek

Nemesmedves: 1945. április 4. az utolsó magyarországi világháborús hadmozdulatok színhelyére emlékeztető emlékmű (2018. július)

számít és az elnéptelenedési folyamat is már nehezen visszafordítható mértéket öltött (2015: 34 lakos).

■ **Tájmetriai adatok:** A kistéj CORINE foltjainak átlagos nagysága 0,92 km², ami az ország dombvidékeinek átlagához (1,36 km²) viszonyítva mozaikosabb tájat jelent, mert a lomb- és tűlevelű erdőtagok, ill. a cserjések sűrűn váltogatják egymást. A Shannon-féle folttípus-változatosság számértéke közepes 1,29 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Leginkább a felszínmozgások és a szélerózió okozhat károkat. A súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma az 1931-2015 között mért adatok alapján összesen 8-10 év volt. A várható éghajlatváltozás hatása mérsékelt módon módosítja a jelenlegi tájhasználatot.

■ **Természetvédelem:** Intézményi védettséget a kistéjnek csupán a 2,5%-nyi részére érvényes Natura 2000 különleges természetmegőrzési terület képviseli.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség igen alacsony, az egyedi tájértékek szempontjából Jakabháza környéke érdemel említést. A kistéj teljes egészét tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistéj egy alacsony dombvonulat Rába-völgyre néző lejtőiből áll. Az összefüggő erdőtakaró miatt vizuális szempontból zárt, az országhatár miatt még ma is kevésbé intenzíven hasznosított terület. A parlagok aránya alacsony, de a másodlagos cserjés erdők miatt tájképileg nem a legelőnyösebb arculatot mutatja. Központi szerepkört a Rába-völgyben lévő Szentgotthárd, ill. Körmenđ lát el. A többnyire domblábi települések lakói számára a legkézenfekvőbb topográfiai objektum a Rába völgye, identitásuk is a folyóhoz kötődik, de megjelenhet bizonyos („felső”)-őrségi önazonosságtudat is.

Nemesmedves: (46.9924;16.408) Ny-felé. Arányaiban ebben a kistájban van a legtöbb fenyőerdő. (2018. július)

Nemesmedves változnak az idők... (2016. augusztus)

Települési köszöntők 2.

Kövágószőlős (Mecsek) jobbra egy permi homokkő tömb

Kölked (Mohácsi-sík)

Ivánca (Vasi-Hegyhát)

Ferencszállás („Kukutyin”) (Marosszög)

Felső-Rába-völgy

96 km²

(Új kistáj, korábban a Rába-völgy kistáj része.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Alpokalja

Középtáj: Rába menti Alpokalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alpok előterében lévő domboságok között összeszűkülő teraszos, keskeny völgytalppal rendelkező folyóvölgyi szakasz.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** A vízjárta, mocsaras felszínek a kistáj területének 0,6%-át teszik ki, 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelületet az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 56% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 18% erdő (változatlan), 10,3% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTT szerint a kistájban uralkodó a vegyes területfelhasználás.

■ **Földrajzi tájtypus:** Alacsony domboságok között kialakult, K-felé szélesedő teraszos völgy, ahol agyagbemosódásos, ill. pszeudoglejes barna erdőtalajon vegyes mezőgazdasági hasznosítás jellemző és jelentős a beépítettség is.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység közepes mértékben bolygatta meg, β-euhererőb kategóriába sorolható terület. A vízrendezés és a talajhasználat csak mérsékelt változtatott az eredeti természeti tu-

lajdonásokon, viszont 20%-nál nem több a természetközeli növényzettel fedett felszínek aránya. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint jelentősen erősödött az összesített antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 10,3% (2000: 9,6%), ami lényegesen meghaladja az országos átlagot (6,2%). Az utak, vasút, ill. sok helyen szinte összeérő települések láncolata miatt az élőhelyek felszabdaltsága erős közepes szintet ér el, a súlyozott fragmentációs érték 3,1 km/km², ami megközelíti az országos átlagot (3,4). A gazdasági-infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradott település.

Szentgotthárd-Rábatótfalu: a Rába viszonylagos szabályozatlansága és gyors folyása miatt a vízisportok egyik kedvence (2018. július)

Csörötnek: (46.9465;16.3893) K-felé (2016. augusztus)

Rábatótfalu: (46.9393;16.2425) ÉÉNy-felé a Rába-völgytalpa. A háttér már Ausztria; Mogersdorfon (Nagyfalva) túli dombvonalat (2018. július)

Szentgotthárd: kisvárosi utcakép (2018. július) „Van itt egy nagy vendégfogadó, gyógyszertár, csinos városház, válogatott urasági tehenészet” írta a városról Fényes Elek 1851-ben

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jelző CORINE foltok átlagos nagysága 0,89 km², ami igen nagyfokú tájszerkezeti mozaikosságot jelent, jóval nagyobb a foltaprózottság, mint az országos átlag: 1,9 km². A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatossága közepes szintet képvisel 1,46 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek nagyságrendje gyengén közepes, az árvíz okozhat jelentős károkat. 1931 és 2015 között 11-12 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A valószínűsíthető éghajlatváltozás hatása közepes mértékben módosíthatja a jelenlegi tájhasználatot.

■ **Természetvédelem:** A kistáj harmada, 32%-a az Őrségi NP része. Ugyancsak 33, ill. 34% arányban élvez Natura 2000 madárvédelmi, ill. különleges természetmegőrzési védeltséget.

■ **Értéktár:** A kistáj összesített értéksűrűsége közepes szintet ér el. Egyedi tájértékekben a táj Ny-i része gazdag. Nem elhanyagolható a régészeti lelőhelyek száma, Szentgotthárd pedig jelentős műemlék állománnyal rendelkezik. Tájképmegőrzésre javasolják a beépített felszínek kivételével az egész kistájat.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A tájat lényegében 4-5 km széles völgytalpi sík alkotja, két

Rábatótfalu: a bíbor nebánécsvirág (*Impatiens glandulifera*) az Indiából származó, jellegzetesen a vízfolyások mentén terjedő özönnövény, amely az 1920-as években itt jelent meg először az országban (2018. július)

alacsony dombor ide lefutó lejtőinek alsó területsávjával. A kisparcellás szántóföldek elfoglalta völgytalpról a terület sok helyen jól belátható, részlegesen nyílt, az erdők zöm-

mel a kistájperemi domboldalokon vannak. A Rába medrét is csak keskeny fás kíséronövényzet jelzi. A települések a zsúfoltabban beépített É-i tájrészlettel ellentétben a völgy DK-i szakaszán, a Rába és a Vasi-Hegyhát lába között csaknem összefüggő védeltséget élvező terület van. A táj természetes térszervező központja Szentgotthárd, ill. magasabb funkciók esetén a tájhatártól nem messze lévő Körmen. A tájhasznosítás intenzitása közepes, de romhamosan növekvő tendenciájú. A lakosság identitása a „vazsi” és az Őrségi irányultság átmenete lehet, sőt a trianoni határmeghúzás ellenére némi stájer orientáció sem tűnt el teljesen. Az önmeghatározás természetföldrajzi eleme a keretező dombhátakon megjelenő alpok-előteri fenyvesek látványa valamint a Rába természetközeli árterének hangulatos részletekben gazdag sávja. A tájat a keretező dombor vizuálisan lezárja, és a gráci medence felé sem tűnik fel magasabb alpesi vonulat, ami topográfiai támpontot nyújtana az önelhelyezés számára.

Szentgotthárdnak az 2013-ben elnyert európai díj megtartásáért folyamatosan fejlesztenie kell a hő- a fény- és a hulladéktakarékossági rendszerét (2018. július)

Vasi-Hegyhát

198 km²

(Szalafő környékével kibővült terület.)

Nagytaj: Duna–Morva–Rába-medence

Nagytajrészlet: Alpokalja

Középtáj: Rába menti Alpokalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Rába és a Zala felső völgyszakaszait elválasztó tagolt, aszimmetrikus, D-felé lealacsonyodó dombság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves, Ny-on, a Felsőszölnöki-patak völgyében mérsékelt hűvös – nedves terület.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek nem mutattak ki 5 ha-nál nagyobb nyílt vízi, vagy mocsaras felszínt.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 75% erdő, amelyből 56% lombhullató (mérsékelt emelkedő) és 19% kissé csökkenő arányú tűlevelű állomány. A 19%-os tűlevelű erdőfedettség aránya a 2. legmagasabb a kistájak között. 9% szántó (változatlan), 6,5% pedig a kert-gyümölcsös művelési ág (mérsékelt emelkedő) területi részesedése. Az OTTrT szerint a kistáj erdőgazdálkodási térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubalpin éghajlati hatás alatt álló eróziós dombság, pszeudoglejes és Ramann-fé-

le barna erdőtalajon erdeifenyővel és egyes tölgyerdőkkel.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájegység eredeti természeti adottságait az ember még csak csekély mértékben bolygatta meg. Oligohemerób típusú terület, középső részén kisebb β-euhererób résszel. A domborzat és a vízmedrek átalakított-sága minimális és helyi jellegű. A kertek és szántók alacsony aránya miatt a talajtulajdonságok összességében csak gyengén módosultak. A természetközeli növényzet területi aránya megközelíti az 50%-t, ami azért nem magasabb, mert a fenyőállományok zöme telepített. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint nem módosult a tájterhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke változatlan 0,7%, amivel az ország 3. legritkábban lakott kistája. A közutak és a települések előhelyeket feldaraboló hatása mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,8 km²/km², jóval kevesebb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Kékvölgy és Felsőszölnök került az elmaradottságot jelző településcsoportba.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,11 km², ami alacsonyabb az ország dombságaira kiszámolt középértéknél (1,36 km²). A nagyfokú területhasználati foltváltozatosságot a lomb- és tűlevelű erdőrések mozaikos elrendeződése, ill. a kertek-gyümölcsös-

Kékvölgy: (46.8816;16.2110) ÉÉK-felé (2018. július)

Apátistvánfalva: (46.9125;16.2926) DNY-felé (2017. július)

Felsőszölnök: ÉK-felé, szórt beépítésű falutípus (2018. július)

Pityerszer: az ún. szeres településtípus bemutatóhelye (2016. augusztus)

sök közbeékelődése okozza. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság mértékét kifejező szám 1,38, csaknem eléri az országos átlagot (1,41).

■ **Természeti veszélye:** Ritkán vannak komoly természeti csapások, leginkább a Rába-vonal szeizmikus nyugtalanságából eredő lejtős tömegmozgásokra lehet számítani. A súlyos aszályt jelző PAI>6 adatok szerint 1931 és 2015 között csak 7-8 szélsőségesen száraz év volt. Az éghajlatváltozás következtében csak közepesnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átformálódási kényszere.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 95,6%-a az Őrségi NP-hoz tartozik, területi arányát tekintve a leginkább nemzeti parki igazgatóság által kezelt tájegység. A terület 97,2%-ára még a Natura 2000 madárvé-

Felsőszölnök: vendvidéki lakóház (2018. július)

Pityerszer: a vízgyűjtés céljára kialakított ún. „tóka”. Erre azért volt szükség, mert a szeres települések jellegzetesen a dombtetőkön jöttek létre, ahol a szükséges csapadékvizet ezzel a módszerrel tárolták. (2016. augusztus)

delmi és különleges természetmegőrzési szabályozás is érvényes.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség valamivel a közepes szint fölött van. Kétvölgy és Szalafő történeti település, az utóbbi esetében jelentős a műemlékek száma (pl. Pityerszer). Apátistvánfalva környéke régészeti szempontból érdemel említést, az egyedi tájértékek száma pedig az egész kistáj területén közepes szintű. A kistáj teljes egészét javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj viszonylag magasra kiemelkedő folyóközi hátság, amelynek vizuális megjelenését a zárt erdőtakaró uralja. Az erdők jelentős része fenyes. A falvak körül gyepek, szántók teszik változatosabbá a tájat. A parlagok aránya magas, 10% körüli, emiatt és az erdőhasználati dominancia miatt a táj összességében alacsony intenzitással hasznosított terület. A települések között nincs központi funkciót ellátó, Őriszentpéter és Szentgotthárd közvetlenül a tájhatár külső oldalán található. A helybeliek földrajzi önmeghatározására az őrségi megjelölés alkalmas, ehhez tapad egy erdőborította dombsági tájkép. A többnyire zárt erdősség miatt a szomszédos tájak felé kevés helyről van kilátás. Topográfiai orientációs objektumként a Rába-völgy a legalkalmasabb, mert Szlovénia és Ausztria felé hasonló jellegű dombvidékek vannak ezért azok nem adnak markáns vizuális támpontot.

Kerka-vidék

485 km²

(Korábban a tájnév kiegészítőjeként szerepelt a Hetés megjelölés is. A Kerka torkolatvidéke átkerült ehhez a kistájhoz.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Duna–Száva-vidék

Középtaj: Dráva–Mura menti Alpokalja

Kerkateskád: (46.5868;16.5651) Ny-felé, háttérben a Nagy-Tenke dombvonulat (2016. augusztus)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Göcseji-domság Ny-i szomszéd kistája, ÉNy-ról DK-felé alacsony dombosági tájból egyenetlen tagolt síksággá lankásodó felszín.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt nedves, Lenti környéke mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Vizenyős, mocsaras területet az úrfelvételek nem mutattak ki, a nyíltvízi felszínek aránya pedig 0,15%. A táj DK-i részén, a Cserta-patak vízgyűjtőjében van néhány kisebb víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 38% szántóföld (változatlan arány), 39% erdő, amelyből 31% lomb-, 8% tűlevelű fákból áll (változatlan nagyságú terület), 10% pedig gyep (változatlan)

Szentgyörgyvölgy: (46.7243;16.3898) É-felé (2017. július)

területi részesedéssel. Az OTTr szerint a kistáj nagy-részt vegyes területfelhasználású térség, kivéve ÉNy-i részét, amely erdőgazdálkodási célterület.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti-szubalpin éghajlati hatás alatt álló eróziós domság, ún. barna löszön kialakult pszeudoglejes barna erdőtalajjal. A földhasználatot az erdeifenyő és gyertyános-tölgyes állományok, ill. a szántóföldek mozaikja jellemzi.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságai csak mérsékelt változtak, állapotára a β -eu-hemerőb kategória illik. A domborzat és a vízrajz elhanyagolható mértékben, a talajtulajdonságok kissé módosultak. A természetközeli növényzet az erdőtelepítéseknek is köszönhetően csak a táj 20-30%-án van jelen. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint erősödött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,3%-os (2000: 3,2%), ami az országos átlag fele. A közutak, vasút, ill. települések miatt fellépő élőhelyszabdaltság szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,2 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Lendvajakabfa és a Velemér környéki falvak elmaradtak. Felsőszenterzsébet, Lendvajakabfa, Lendvadedes, Magyarföld, Sziártóháza, Ramocsa, Bödeháza Márokföld, Zalasombatfa és Baglad esetében az elnéptelenedési folyamat nehezen visszafordítható szakaszába lépett. Ilyen nagy számú község léte egyetlen más kistájban sem került végveszélybe.

Kercaszomor: (46.7883;16.3700) DK-felé (2018. július)

Velemér, az erdővel körülvett középkori templom (2017. július)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE feltjainak átlagos nagysága 1,31 km², ami közel áll az ország önálló-, hegyközi-, heglábi-, ill. medencedombságaira megállapított összesített adathoz (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám magas, 1,61 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége gyengén közepes mértékű, amiért a felhőszakadások, ill. az árvízi események okolhatók. 1931-2015 között csak 11-12 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatására való-

Márókföld: az ún. természetművészet park – kissé elhagyottan... (2017. július)

színűleg csak mérsékelten fog módosulni a jelenlegi tájhasználat.

■ **Természetvédelem:** A táj 15,8%-a az Őrségi NP-hoz tartozik. Natura 2000 madárvédelmi védettséget élvez a táj 16%-a, különleges természetmegőrzési besorolás pedig 40%-án érvényes.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Lentitől D-felé közepes, a táj É-i részén alacsony szintű. Egyedi tájértékekben a Kerka-folyó torkolatvidéke, régészeti lelőhelyekben Lenti környéke gazdagabb. A kistáj erdős, kb. 40%-ára javasolták kiterjeszteni a tájképvédelmi szabályozást.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A terület közepesen tagolt dombosági, egyenetlen síksági jellegű, melynek látványát az erdők uralják. Az összefüggő erdőtakaró a táj É-i, ÉNy-i részén, valamint a Nagy-Tenke környékén nem csupán a dombhákat, hanem a közties völgyek jelentős részét is elfoglalja. A zárt, félig zárt táji megjelenés a Kerka-völgy szántóföldjei felé haladva félig nyílt jellegű lesz. Viszonylag alacsony a parlagosodás (3-4%), emiatt a táj gondozott benyomást kelt. A települések többsége törpefalu, Lenti (a legészakabbi, Vas megyéhez tartozó tájrész kivéve) betölti a központi szerepkör funkciót. Az itt lakók identitásának természetföldrajzi oldalát, a fenyőerdős „előalpesi” hűvös, csapadékos dombvidéki tájat a „kerkavidéki”, vagy „hetési” megjelölés nem sejteti. Bár a környező, magasabban fekvő kistájak – Göcsej, Vasi-Hegyhát, a szlovén Goričko – körvonalai nem markáns kiemelkedések, mégis alkalmasak bizonyos topográfiai támpontnak, földrajzi önelhelyező objektumnak.

Szentgyörgyvölgy: nedves völgytalpi kaszálóréték jellegzetes növénye az őszi vérfű (*Sanguisorba officinalis*) (2016. augusztus)

Alsó-Mura-sík

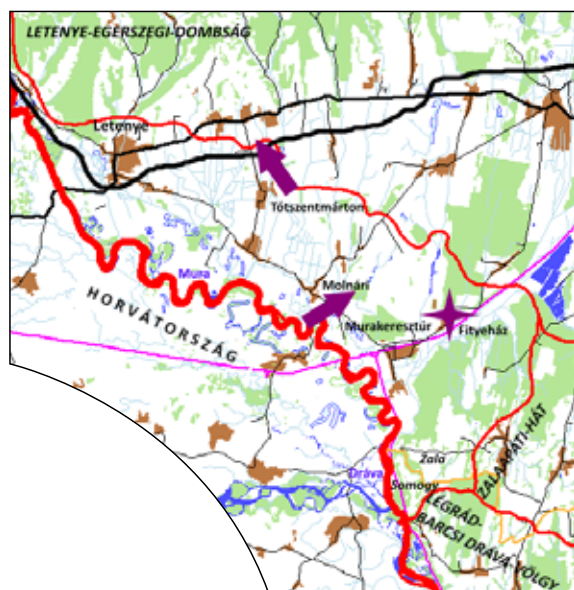
184 km²

(A korábbi Mura balparti sík kistáj,
a Kerka torkolatvidéke nélkül.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dráva–Száva-vidék

Középtaj: Közép-Dráva menti síkvidék

Molnári: (46.3762;16.8340) a Mura ártere (2016. augusztus)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Zalai-dombság és a Dráva–Mura menti Alpokalja tagolt dombháta közé zárt teraszos völgsík.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínnek aránya 3,9%, magasabb az országos 2,8%-nál.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 53% szántóföld (erősen csökkenő arány), 22% erdő (változatlan), 5,7% pedig a beépített felszín területi részesedése. Az OTfT szerint a kistáj vegyes terület-használatú térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Folyómenti hullám- és mentesített ártér, ahol réti és öntéstalajokon mezőgazdasági kulturtáj dominancia mellett jelentős liget- és láperdő maradványok vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj Ny-i fele β -eu-hemerőb, DK-i része polihemerőb kategóriába került. Jelentős volt a vízrendezés, a Kerka mentén a talajok meliorációja. Természetközeli növényzet a kistájnak csak 20%-át fedi. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint erősödött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség szintje (5,7%) közel van az országos átlag-

Molnári: (46.3762;16.8340) ÉK-felé, a Mura alacsony, ármentes terasza (2016. augusztus)

Tótszentmárton: (46.4348;16.7990) ÉNy-felé, a zalai domboknak támaszkodó Mura-sík (2020. augusztus)

Molnári: (46.3762;16.8340). A Mura egy-egy szakaszán osztrák-szlovén, szlovén-horvát, végül 35 km-en magyar-horvát határvíz. (2016. augusztus)

hoz (6,2%). Az utak, vasutak és a települések által bekövetkezett élőhelyfelszabdalódás mértéke is eléri az országos átlagot 3,4 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradott település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistájat reprezentáló CORINE foltok átlagos nagysága 1,02 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz (2,43 km²), sőt az országos középértékhez (1,9 km²) viszonyítva is jóval mozaikosabb tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező szám magas 1,63 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes folyamatok általi veszélyeztetettség jelenleg gyengén közepes mértékű, a villámárvizek és a szélerózió okozhat jelentős károkat. 1931 és 2015 között csak 8-10 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. A prognosztizált éghajlatváltozás valószínűsíthetően közepes mértékben fogja érinteni a jelenlegi tájhasználatot.

Fityeház: horvát nemzetiségi község lakóházai (2018. július)

■ **Természetvédelem:** A kistáj nem bővelkedik természetvédelem alatt álló területekben csupán 0,8%-a tartozik a Duna–Dráva NP-hoz. 10%-át teszi ki a Mura menti TK és 18%-a élvez a Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategóriába sorolt előnyeit.

■ **Értéktár:** Letenye környékén magas az egyedi tájértékek száma. Az épített környezet értéksűrűsége viszont alacsony, nincs számottevő történeti települési potenciál. A Mura-folyó mentét, ill. a Murakeresztúrtól K-re lévő erdők környékét javasolták tájképvédelmi területnek minősíteni.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a Mura balparti ártéri síkjának magyarországi szakasza, habitusának fontos eleme az ártéri ligeterdők övezte folyó. A folyótól távolodva kisparcellás, majd az ármentes térszíneken egyre nagyobb méretű szántóföldek következnek. A parlagon maradó termőföldek aránya alacsony, a kistáj összességében átlagosan gondozott, rendezett benyomást kelt. A félig zárt táji látványt a Mura maga az erdős kísérőnövényzet miatt csak mérsékelten befolyásolja, szeszélyesen kanyargó látványos futása csak a közvetlen vízparti táj látványértékét emeli. Letenye egyértelmű tájközpont, a kistáj identitása a Muraközi etnikai centrum felé irányul, amelyet itt kevésbé sorvasztott el az országhatár. A folyó síkjának nagyobb része horvát területen folytatódik, a topográfiai önelhelyezés számára kevés jól azonosítható, kiemelkedő domborzati objektum adódik. A legközelebbi horvátországi magas hegység, az Ivanščica (1061 m) távoli, csak a látóhatár peremén felbukkanó viszonyítási pont.

Légrád – Barcsi-Dráva-völgy

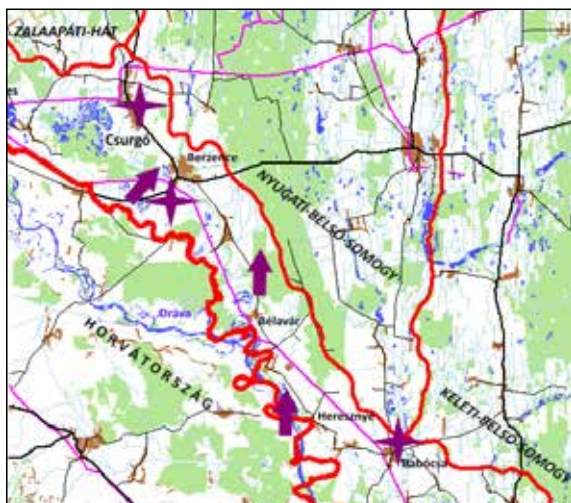
438 km²

(Korábban Közép-Dráva-völgy néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Dráva–Száva-vidék

Középtáj: Közép-Dráva menti síkvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Belső-Somogy D-ről szomszédos kistája, folyómenti része. Ártéri szintű tökéletes síkság, ill. a folyótól távolabb teraszmaradványos, enyhén hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt nedves, Babócsától DK-felé meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyíltvízi, ill. vízenyős, mocsaras felszínek aránya 3,6%, meghaladja az országos átlagot (2,8%). Gyékényes és Barcs közelében vannak nagyobb nyílt vízfelületek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 44% szántóföld (erősen csökkenő arány), 29% erdő (változatlan), 6% pedig gyeperő (változatlan) területi részesedéssel. 2000 óta 3,9-ről 5,2%-ra emelkedett a kert besorolású felszínek aránya. Az OTT-ben a

Heresznye: (46.0675;17.2576) a Dráva-part (2016. szeptember)

Bélavár: (46.1076;17.2301) É-felé (2016. szeptember)

kistáj túlnyomóan vegyes területfelhasználású térség, kisebb részén az erdőgazdasági hasznosítás jellemző.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló, holtmedrekkel, teraszmaradványokkal tagolt mentesített ártér, ahol réti és humuszos öntéstalajokon erdőmozaikos szántóföldi művelés dominál. Emberi hatáserősség: Az emberi tevékenység az eredeti természeti adottságokat csak közepes mértékben módosította, a kistájon a 2 eu-hemerőb típus osztozik. A domborzatot és a vízhálózatot kisebb terep- ill. mederrendezések formálták. A talajviszonyok a szántóföldi tömörödés és a vízelvezetés miatt változtak. Természetközeli növényzet a kistáj területének 20-30%-án fedezhető fel. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint gyengült az összesített antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,9% (2000: 4,7%), jóval elmarad az országos átlagtól (6,2%). A települések és a közlekedési hálózat élőhelyeket feldaraboló hatása jelentős, a tájökölógiai fragmentáció értéke kissé magasabb az országos átlagnál (3,8 km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a táj települései Csurgó és Barcs kivételével elmaradottnak tekinthetők.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,43 km², ami a dombságok esetében

Berzence: (46.1956;17.1292) ÉÉK-felé, a Dráva ártéri síkja (2019. szeptember)

Babócsa: az egykori végvár dombja a Szt. Egyed templom alapfalaival, mögötte az ún. Basa-kert török korinak tartott csillagos nárcisz állománnyal (2019. szeptember)

Csurgó, a város szőlői érdekes módon még a balatonboglári borvidékhez tartoznak (2018. július)

jellemző mozaikosságra hasonlít (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,63, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű károkozás jelenleg közepes mértékű, amiért a felhőszakadások, ill. az árvizek okolhatók. 1931 és 2015 között 12-15 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás a jelenlegi tájhasználatot közepes mértékű átalakulásra készítheti.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 28%-a tartozik a Duna–Dráva NP-hoz. Ugyanekkora területen (28,2%) érvényes a Natura 2000 madárvédelmi és 34,1%-án az különleges természetmegőrzési besorolás szerinti oltalom.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű, elsősorban az egyedi tájértékeknek és a műemlékeknek köszönhetően. Történeti település nincs és a régészeti lelőhelyek száma is alacsony. A kistájra vonatkozó tájképvédelmi javaslat lényegében a Duna–Dráva NP által kezelt területeket érinti.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti síkság, amelynek vizuális megjelenését a szántók és az erdőfoltok váltakozása jellemzi. A tájképnek szinte mindenütt részét képezik az ártéri ligeterdők, nedves rétek és néhol a folyó meanderei által alámosott löszfalakról látványos kilátás nyílik

a szigetekre és az ártérre. A települések általában közel épültek a folyóhoz, a központi szerepköröket ellátó Barcs is fontos folyami átkelőhely. A hosszasan elnyúló táj É-i részén Csurgó tölt be regionális centrum szerepet. A parlagok aránya jelentős 6-8%, ezért közepes intenzitással hasznosított tájról van szó. A folyótól távolodva egyre inkább a szántóföldi parcellák a domináns tájformáló elemek, de a belső-somogyi erdők több helyen átnyúlnak a szóban forgó kistáj területére is. A lakosság identitásának topográfiai objektuma a Dráva, de ezen a szakaszán nincs olyan önelhelyező tájnév, mint a Muraköz, vagy Ormánság. A tágabb topográfiai lokalizációt segíti a Horvát-középhegység (Kalnik, Bilo) halványan feltűnő sziluettje.

Berzence: őszi kikerics (*Colchic autumnale*) a Duna–Dráva Nemzeti Park területén (2019. szeptember)

Felső-Kemeneshát

650 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Zalai-dombság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Belső-Somogy D-ről szomszédos kistája, folyómenti része. Ártéri szintű tökéletes síkság, ill. a folyótól távolabb teraszmaradványos, enyhén hullámos síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt nedves, Babócsától DK-felé meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyíltvízi, ill. vízenyős, mocsaras felszínek aránya 3,6%, meghaladja az országos átlagot (2,8%). Gyékényes és Barcs közelében vannak nagyobb nyílt vízfelületek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 44% szántóföld (erősen csökkenő arány), 29% erdő (változatlan), 6% pedig gyep (változatlan) területi részese-

déssel. 2000 óta 3,9-ről 5,2%-ra emelkedett a kert besorolású felszínek aránya. Az OTRT-ben a kistaj túlnyomóan vegyes területfelhasználású térség, kisebb részén az erdőgazdasági hasznosítás jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló, holtmedrekkel, teraszmaradványokkal tagolt mentesített ártér, ahol réti és humuszos öntéstalajokon erdőmozaikos szántóföldi művelés dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység az eredeti természeti adottságokat csak közepes mértékben módosította, a kistajon a két euhemerób típus osztozik.

A domborzatot és a vízhálózatot kisebb terep- ill. mederrendezések formálták. A talajviszonyok a szántóföldi tömörödés és a vízelvezetés miatt változtak. Természetközeli növényzet a kistaj területének 20-30%-án fedezhető fel. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint gyengült az összesített antropogén hatáserősség.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,9% (2000: 4,7%), jóval elmarad az országos átlagtól (6,2%). A települések és a közlekedési hálózat élőhelyeket feldaraboló hatása jelentős, a tájökölógiai fragmentáció értéke kisebb, magasabb az országos átlagnál 3,8 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a táj települései Csurgó és Barcs kivételével elmaradottnak tekinthetők.

Győrvarás: (46.9885;16.0341) DK-felé. A nagy hengerekbe gyűjtött szalma az utóbbi években sajátos esztétikai hatással van számos tájunk látképére (2016. augusztus).

Sárfimizdó: (46.9349;16.7104) É-felé. A település 13. századból eredő nevének jelentése: egy Sár-nak nevezett vízfolyás fejeinél lévő település melynek lakói mézzel adóztak (Kiss L. 1980). (2016. augusztus)

Viszák: (46.8798;16.5164) Ny-felé (2018. július)

Vasvár: (47.0483;16.8275) É-felé. Az óriásplakát hirdetőtáblák nem feltétlenül válnak a táj díszére... (2016. augusztus)

Hegyhátszentpéter: a tájház épülete (2016. augusztus)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,43 km², ami a dombságok esetében jellemző mozaikosságra hasonlít (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám magas 1,63 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű károkozás jelenleg közepes mértékű, amiért a felhőszakadások, ill. az árvizek okolhatók. 1931 és 2015 között 12-15 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás a jelenlegi tájhasználatot közepes mértékű átalakulásra készítheti.

Szöce: tőzegmohás lápréti növényzet: a vöröses színű kereklevelű harmatfű (*Drosera rotundifolia*), az üdezöld tőzegmoha (*Sphagnum* sp.), sások (*Carex* sp.) és a sárga virágzatú vérontófű (*Potentilla erecta*) (2018. július)

■ **Természetvédelem:** A kistáj 28%-a tartozik a Duna–Dráva NP-hoz. Ugyanekkora területen (28,2%) érvényes a Natura 2000 madárvédelmi és 34,1%-án az különleges természetmegőrzési besorolás szerinti oltalom.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű, elsősorban az egyedi tájértékeknek és a műemlékeknek köszönhetően. Történeti település nincs és a régészeti lelőhelyek száma is alacsony. A kistájra vonatkozó tájképvédelmi javaslat lényegében a Duna–Dráva NP által kezelt területeket érinti.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj folyómenti síkság, amelynek vizuális megjelenését a szántók és az erdőfoltok váltakozása jellemzi. A tájképnek szinte mindenütt részét képezik az ártéri ligeterdők, nedves rétek. Néhol a folyó meanderei által alámosott löszfalakról látványos kilátás nyílik a szigetekre és az ártérre. A települések általában közel épültek a folyóhoz, a központi szerepköröket ellátó Barcs is fontos folyami átkelőhely. A hosszasan elnyúló táj É-i részén Curgó tölt be regionális centrum szerepet. A parlagok aránya jelentős 6-8%, ezért közepes intenzitással hasznosított tájról van szó. A folyótól távolodva egyre inkább a szántóföldi parcellák a domináns tájformáló elemek, de a belső-somogyi erdők több helyen átnyúlnak a szóban forgó kistáj területére is. A lakosság identitásának topográfiai objektuma a Dráva, de ezen a szakaszon nincs olyan önelhelyező tájnév, mint a Muraköz, vagy Ormánság. A tágabb topográfiai lokalizációt segíti a Horvát-középhegység (Kalnik, Bilo) halványan feltűnő sziluettje.

Felső-Zala-völgy

205 km²

(A kistáj Ny-on Őriszentpéterig tart.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Zalai-domság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Zala-folyó Kemeneshát és a zalai-domságok közötti, Zalaegerszegnél kiszélesedő völgyszakasza.

■ **Éghajlati körzet:** Ny-on mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves, középső szakaszán mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz, Andrásridától K-re pedig mérsékelt meleg – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek és a vizenyős, mocsaras területek aránya 0,7%. Több kisebb víztározó létesült a völgytalpon, pl. Zalaszentgyörgy vagy Andrásrida határában.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 42% szántóföld (változatlan arány), 18% erdő (változatlan), 15% gyepek (változatlan), 14,7% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTTr-ben a kistáj teljes egészében vegyes területfelhasználású térségként van nyilvántartva.

Nagyrákos: az egykor Németújvárhoz tartozó vámszedő hely látképe a völgyhídról (2014. július)

■ **Földrajzi tájtypus:** Domsági jellegű hosszszanti völgyközi hátaik közé zárt teraszos völgyszakasz, amelyben a folyó többnyire mesterséges mederben folyik, a réti és öntés réti talajon szántók és rétek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység erősen átalakította. Nagyrészt euhemeróbus típusú terület, de van mezo- és Zalaegerszeg környékén poli- valamint metahemeróbus völgyszakasz is. A domborzat közepes szintű bolygatása mellett jelentős a vízhálózat szabályozottsága. Ennek, ill. a szántóföldi hasznosításnak következtében a talajok kémiai tulajdonságai is számottevő mértékben megváltoztak. A természetközeli növényzet a táj területének kevesebb, mint 20%-án lelhető fel. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítási ágazatváltások révén táji szinten jelentősen erősödött az összesített antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség jórészt a megyeszékhelynek köszönhetően 14,7%, igen magas és a 2000-ben mért 13,8%-hoz viszonyítva gyorsan nő. A közutak, vasút, ill. több helyen összeépülő községek miatt az ökológiai gát jelenség erős, az élőhelyek felszabdálódása igen gyakori, a fragmentációs érték 7,3 km/km², több mint duplája az országos átlagnak. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Pankasz és Pókaszeptek számít elmaradott településnek.

Zalacséb: (46.8949;16.96582) a Zala-folyó hídjától KDK-felé. A háttérben a dombtetővel Göcsej kezdődik. (2016. augusztus)

Nagyrákos: az ország 1999/2000-ben épült leghosszabb (1400 m) vasúti, ún. feszített vasbeton szerkezetű völgyhídja (2018. július)

Zalacséb: (46.8949;16.96582) a völgytalpi sík KÉK-felé. A távolban a Felső-Kemeneshát pereme látszik. (2016. augusztus)

Alibánfa: (46.8902;16.9240) megművelt völgytalpi sík DK-felé. Balra a háttérben a Felső-Kemeneshát, jobbra pedig feltűnik a Letenye-Egerszegi-dombság pereme. (2017 július)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jelző CORINE foltok átlagos nagysága 0,82 km², ami nagyfokú felaprózottságot, az országos foltosságánál (1,9 km²) nagyobb tájmozaikosságot jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűség számértéke magas, 1,77 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Gyengén közepes a természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége, ami elsősorban tömegmozgásos folyamatokat és árvizet jelenthet. 1931 és 2015 között csupán 8-10 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. Az éghajlat megváltozását valószínűleg követni fogja a jelenlegi tájhasználat közepes szintű átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 20%-a az Őrségi NP része. A Natura 2000 védettségi előírások vonatkoznak a táj 19%-nyi madárvédelmi, ill. 33%-nyi különleges természetmegőrzési területére.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes, amelyet az egyedi tájértékek, ill. Zalaegerszeg műemlékei emelnek erre a szintre. A kistáj Zalaszentgyörgytől Ny-ra lévő része teljes egészében, K-felé csak Alibánfa közelében van tájképvédelemre javasolt völgyszakasz.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj dombvidékek között elhelyezkedő Ny-K-i irányú teraszos völgy, általában 1-2 km széles völgytalppal. A völgy pereméről a táj sok helyről jól belátható, de az ártéri és domblábi erdők, valamint a beépítettség miatt csak félig nyílt tájképet nyújt. A domblábi lejtőkön

az erdő és mezőgazdasági parcellák váltakozása jellemző, a folyót pedig kisebb ártéri ligeterdők kísérik. A települések többsége közel épült a folyóhoz. Erős a völgy forgalmi tengely funkciója. A térszerkezési központ Zalaegerszeg, de a táj legnyugatibb részén fontos szerepe van Őriszentpéternek. A völgy korlátozza a kitekintési lehetőséget, szomszédos tájelemek nem nyújtanak vizuális háttérrel, ugyanakkor az itt lakók számára éppen a horizont relatív lezártsága lehet identitásképző erő, egyfajta otthonosság érzés forrása. A völgy Ny-i szakaszán az őrségi önazonosság felülírja a zalai identitást, de ez utóbbin belül a „zalavölgyiségnek” topográfiai megkülönböztető ereje van más zalai tájjal, pl. a göcseji identitás érvényesülésével szemben.

Zalaistvánd: (46.9219;16.9719) kiszélesedő völgytalpi sík K-felé, háttérben a Zalaapáti-hát magasodik (2017. július)

Göcseji-dombság

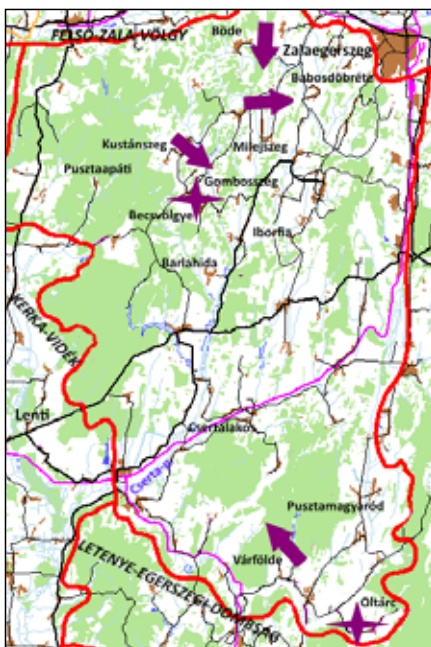
678 km²

(Korábban Közép-Zalai-dombság (Göcsej) néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Zalai-dombság

Milejszeg: (46.8096;16.7379) kilátás Göcsej legmagasabb (szántóként hasznosított !) pontjáról, a Kandikórol (304 m) K-i irányba, Zalaegerszeg felé (2018. július)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Dunántúli-dombvidék legnyugatibb, tagolt és viszonylag magasra kiemelkedő önálló dombsága.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltén hűvös – mérsékeltén nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős felszínek aránya elenyésző (0,2%).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% erdő (változatlan arány, a túlevelű erdők mennyisége valamelyest nőtt), 30% szántóföld (mérsékeltén

Kustánszeg: (46.7750;16.6735) KDK-felé. A learatott gabona soroknak határozottan van tájésképítő hatása. (2018. július)

csökkenő), 7% pedig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. Az OTT-ben a kistáj teljes egészében erdőgazdálkodási célterületként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló, tagolt eróziós–deráziós önálló dombság, ahol barna löszön agyagbemosódásos és pszeudoglejes barna erdőtalajon kiterjedt bükkös és gyertyános–tölgyes állományok nőnek.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti adottságait az emberi tevékenység csak mérsékeltén bolygatta meg, mezo- és β-euhemerob típusú terület. A megváltozott adottságokat a talajerózió és a növényzet tekintetében jól lehet érzékelni, a természetközeli növénytakaró pedig a kistáj kb. 40%-án van jelen. 1990–2018 közötti felszínborítás-változások szerint tájszinten változatlan az antropogén terhelés nagysága.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség aránya alacsony, 3,7% (2000: 3,6%), lényegesen kisebb, mint az országos átlag (6,2%). Az élőhelyek utak, vasút és települések miatti tájökölógiai felszabdaltsága mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,1 km²/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj településeinek fele elmaradottnak minősül, különösen a tájegység D-i és ÉNy-i része számít alulfejlettnak. Iborfia, Csertalajos, Pusztapáti és Gombosszeg esetében az elnéptelenedési folyamat nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

Böde: (46.8372;16.7355) D-felé, a Szentmihályfai-patak völgye (2018. július)

Várfölde: (46.5610;16.7625) ÉNy-felé. A dombosság D-i lankásabb, szántóföldek uralta része. (2019. szeptember)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,12 km², ami az ország dombosságaira jellemző középértékhez képest (1,36 km²) kissé mozaikosabb tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám magas, 1,64 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek, folyamatok általi veszélyeztetettség kismértékű, leginkább felszínmozgásra és szélerózióra lehet számítani. 1931-2015 között csak 12-16 súlyosan aszályos év (PAI>6) volt. A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintűnek becsülhető, amennyiben az éghajlat megváltozása az érvényes prognózisok szerint alakul.

Becs völgye: 1937 óta a táj jelképe is lehetne a kevés, még működő olajszivattyú kút egyike (2018. július)

■ **Természetvédelem:** A táj 3,5%-a kapott Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolást.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség Zalaegerszeg környékén magas, máshol közepes. Jelentős a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma. A táj 60%-át javasolták bevonni a tájkép védelmét szolgáló intézkedésekbe. A Cserta-pataktól Ny-ra eső területről, valamint a Babosdöbréte, ill. Pusztamagyaród környéki erdőségekről lehet szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj környezetéből markánsan kiemelkedő, DNy-felé lankásodó, önálló dombosság. A völgsűrűség magas, a völgyközi háta erdővel fedettek, de ahol rétek, szántók vannak, a félig nyílt táji habitus érzékelésére jó kilátópontok kínálkoznak (pl. a Kandikó). Feltűnő tájmintázati vonás, hogy a túlevelű fajokból álló erdők túlnyomó többsége a Cserta-patak völgyétől Ny-felé található. A szántóföldek a kistáj középső részén vannak tájarculat meghatározó mennyiségben. A parlagok aránya alacsony 3-4%, többnyire a nedves völgytalpak felhagyottak. A tájhasználat mérsékelt intenzív, de gondozott tájképi benyomást nyújt. A települések többnyire a szárazabb dombhátakra épültek. Hiányzik a sűrű törpe és kisleveles hálózatból kiemelkedő, tájszervező hatású kisváros. A göcseji identitás erős. Ehhez a változatos domborzat, a völgytalpi nedves rétek és a szárazabb dombháti szántók, legelők határozott rend szerint kialakult mintázata jelentős mértékben hozzájárul. Az élénk relief és a szomszédos tájak alacsonyabb felszíne miatt nincs távolabbi topográfiai viszonyítási pont.

Oltárc: zsákfalu a kistáj DK-i szélén (2020. augusztus)

Letenye – Egerszegi-dombság

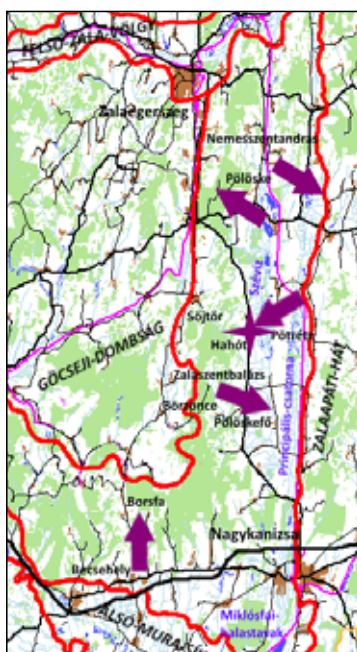
765 km²

(A korábbi Letenye–Egerszegi-dombság és a Principális-völgy kistájak összevonásával.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Zalai-dombság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A zalai völgyközi hátaik Ny-i tagja, erős eróziós tagoltsága ellenére egységes dombvonulatként emelkedik ki a környező völgytalpakból. A domborokat elválasztó É-D-i irányú völgyek kialakulásában ma újra nagyobb szerepet tulajdonítanak a jégkorszaki szélnek.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves, É-i részén mérsékelt meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** A nyíltvízi, ill. mocsaras felszínek aránya 1,8%, ami főleg a kistájhoz tartozó Principális-csator-

Pölöske: (46.7398;16.9322) a dombság tetőszintjén ÉNy-felé nézve (2018. július)

na és a Szévíz vizenyős völgytalpának köszönhető. A legnagyobb szabad vízfelület a Miklósfai-halastó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 36% erdő (mérsékelt csökkenő arány), 31% szántó (változatlan), 10% pedig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT szerint a kistáj nagyobb része erdőgazdálkodási térség. Söjtör és Hahót környékén vegyes, a Principális-csatorna mentén pedig a szántóföldi területhasználat jellemző.

■ **Földrajzi tájtypus:** Eróziós-deráziós dombor, ahol agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon megtelepedett erdeifenyővel egyes bükk és gyertyános-tölgyesek között jelentős a szántóföld aránya. A dombvonulatot tágas, teraszos völgyek keretezik, a kistájhoz tartozó Principális-völgy réti talaját rét és szántóföldi gazdálkodás hasznosítja.

Pötréte: (46.6622;16.9518) DNy-felé, a Szévíz felduzzasztott tavai, háttérben Hahót község (2018. július)

Zalaszentbalázs: (46.5820;16.9073) KDK-felé. Az előtérben lévő domblábi lejtők a Principális-csatorna völgyére futnak ki, háttérben pedig a Zalaapáti-hát látható. (2016. július)

Nemesszentandrás: (46.7714;16.9480) DK-felé, a dombtság tagoltabb része (2017. július)

Borsfa: (46.4736;16.8003) É-felé (2020. augusztus)

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység mérsékelten bolygatta, mezo- és β -euhemerób tájtypus. A domborzat és a vízhálózat átalakított-sága közepes, megváltozott a talaj víz- és oxigén-háztartása, a természetközeli növényzet pedig visszaszorult a kistáj területének harmadára. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint táji szinten erősödött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 4,2%-os (2000: 3,7%), az országos átlaghoz (6,2%) képest alacsony. A természeti élőhelyeket a közutak, vasútvonalak és a települések csak kismértékben fragmentálják, súlyozott értéke 2,0 km/km², (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj kb. 40%-át foglalják el elmaradott térségek (nagyjából Börzönce környéke és a Borsfától Ny-ra eső tájrészleten található települések tartoznak ide).

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználati szerkezetét bemutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,39 km², majdnem pontosan annyi, mint az ország önálló-, hegylábi-, ill. medencedombságaira jellemző középérték (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságát jelző szám magas, 1,72 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A lejtős tömegmozgások és a felhőszakadások okozhatnak károkat. Itt 1931 és 2015 között csupán 8-10 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. Az éghajlatváltozás becsülhetően közepes mértékben fogja átalakítani a jelenlegi tájhasználatot.

■ **Természetvédelem:** A kistájban csak Natura 2000 területek vannak, 31%-a tartozik a különleges természetmegőrzési típusba, 0,9%-a a madárvédelmi kategóriába.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű, elsősorban a régészeti lelőhelyeknek és az egyedi tájértékeknek köszönhetően. A kistájnak 70%-át javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedésekbe. Ez alól kivétel a Letenye és Nagykanizsa közötti, erdőtakaró nélküli tájrész, valamint a táj Söjtör és Pölöskefő környékén lévő, ugyancsak erdőmentes része.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj É-D-i futású völgyközi hátság, K-en az azzal párhuzamos Principális-völgygel. Vizuálisan az erdők és a szántók közel azonos aránya jellemző. Az erdőfedte dombvonulat gerincén is vannak szántóföldek, de jellemzően a hátság lejtőinek derekától és a Principális-völgyben nyújtanak nyílt, gondozott tájképet. A parlagok aránya alacsony 3%. A összeépülő falvak szabályos módon a legalsó ármentes teraszon sorakoznak. A rossz vízvezetésű völgytalpon a szántók nedves kaszálórétekekkel váltakoznak. A névadó Zalaegerszegnek valójában csak városperemi területe tartozik a kistájhoz, de központi funkciók tekintetében a megyeszékhely hatása egyértelmű. D-en Nagykanizsa tölt be hasonló szerepet. A lakosság önazonosságát, topográfiai lokalizálás esetén a „zalai” jelző fejezi ki, aminek nincs erőteljes természetföldrajzi, tájképi töltete. Talán az erdőborította, csapadékos dombosági jelleg lehet ismert. (A Szaláság mint történeti tájnév etimológiailag szintén a Zala folyónévre vezethető vissza.)

Hahót: A településföldrajzi szakirodalomban egy időben az ország egyik leghosszabb (5-6 km) egyutcás falujaként emlegették. (2018. július)

Zalaapáti-hát

706 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Zalai-domság

■ Topográfiai helyzet és domborzattípus:

A zalai völgyközi háttak középső tagja, erős eróziós tagoltsága ellenére határozott dombvonulatként emelkedik ki a környező völgytalpakból.

■ Éghajlati körzet:

É-on mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, középső szakasza mérsékelt hűvös – száraz, legdélebbi részén pedig már mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz terület.

■ Vízhajzó:

Az úrfelvételek vízenyős, mocsaras térszint nem, viszont 207 ha nyílt vízfelszint mutattak ki, ami a kistáj területének 0,3%-a. Víz tározók vannak pl. Pogányszentpéter, Csurgónagymárton határában.

táj területének 0,3%-a. Víz tározók vannak pl. Pogányszentpéter, Csurgónagymárton határában.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 35% szántó föld (mérsékelt csökkenő arány), 35% erdő (változatlan), 8% pedig a kertek, gyümölcsösök (erősen csökkenő) területi részesedése. Nem

Zalaszentbalázstól: (46.5820;16.9073) K-felé. Előtérben a Principális-csatorna völgye, háttérben a Zalaapáti-hát, tetején a Nagykanizsa-Újudvar-i telekommunikációs adótorony. (2016. augusztus)

Orosztony: (46.6403;17.0746) DK-felé, a hátság intenzíven művelt gerincrégiója (2016. augusztus)

elhanyagolható a szőlők 2%-os aránya sem, mert az országos átlag csak 1,1%. Az OTTr szerint a kistáj változatos területi mintázattal erdőgazdasági és vegyes területfelhasználási térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Eróziós dombvonulat, ahol löszös agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon erdeifenyővel elegyes bükk és gyertyános-tölgyesek között jelentős a szántóföldhasználat.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi bolygatottság szintje mérsékelt, oligo-, mezo és euhemerób típusú részei közül ez utóbbi típus van többségben. A domborzat és a vízhálózat átalakíthatósága csekély, a talajok erodáltsága közepes mértékű, a természetközeli növényzet viszont már csak a tájegység területének 20%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltozások szerint mérsékelt erősödött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke közepes, 5,3%, ami elmarad az országos átlagtól (6,2%), de erősen emelkedő tendenciát mutat (2000: 4,6%). A közutak, vasútvonal és települések kiváltotta élőhelyizolációs hatás szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,4 km²/km², szintén alacsonyabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Zalaszentgróthoz és Nagykanizsához közeli körzetek kivételével elmaradott községek találhatóak. Dötk esetében a népességfogyási folyamat nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

Szentgyörgyvár: (46.7486;17.1327) Ny-felé, előtérben az Alsó-Zala-völgy, háttérben a Zalaapáti-hát É-i része (2016. augusztus)

Pogányszentpéter: (46.4113;17.0508) NyDNy-felé, a domb-ság D-i tagoltabb része (2016. szeptember)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,31 km², ami megfelel az ország dombosságaira jellemző középértéknek (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati folttípus-változatosságot mutató szám 1,7 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Csupán a gyenge szeizmikus aktivitásból eredő lejtős tömegmozgásokra kell számítani. 1931 és 2015 között a súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma É-on 11-15, D-en 7-10 év volt. Az éghajlat megváltozása feltehetően közepes mértékű tájhasználati változást fog kikényszeríteni.

■ **Természetvédelem:** Zalasabbar határában 9 ha kezelője a Balaton-felvidéki NP. A tájegység 1,6%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési védelmet élvező területek közé.

Porrog: (46.2897;17.0278) NyÉNy-felé, a hátság D-felé szétterülő, kissé lealacsonyodó része (2018. július).

Nagykanizsa: a testvérvárosokat felsoroló köztéri alkotások bővítik a földrajzi ismereteket, az itt lakók számára ismerősen cseng Togliatti, Kovászna, Gleisdorf neve... (Kárász M. 2015.) (2020. augusztus)

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség meghaladja a közepes szintet. Az egyedi tájértékek és a régészeti lelőhelyek száma jelentős, de a kistáj D-i részén a borkultúra is hozzájárul az értéksűrűség növeléséhez. A kistáj területének 45-50%-át javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj 70 km hosszú egyenes lefutású, erőteljesen kiemelkedő völgyközi hátság, amelynek vizuális arculatában azonos arányt képvisel a szántóföld és az erdő. A térbeli elrendeződés is szabályszerűnek mondható, a hátság gerincrégióját az erdők, a lejtők alsó felét pedig a szántóföldek uralják. Néhol vannak szántóföldek a hátság laposabb gerincrégiójában is, mint ahogy az eróziós árkok környékén az erdők húzódnak le a hátság lábáig. Ezek az erdősávok a vizuális képet erősen tagolják, de a táj a hátság oldalajtóiról jól átlátható, félig nyílt látványt nyújt. A parlagok aránya jelentős, 6-8%, a tájhasználat intenzitása azonban a kerteknek, gyümölcsösöknek köszönhetően magas. A települések zömmel a völgyekben található. Nagykanizsa a D-i tájhatáron a táj északi részén nem képes központi szerepköre érvényesítésére, itt Zalaegerszeg vonzása egyértelmű. Az itt élők lakóhelyük földrajzi helymeghatározására a zalai kifejezés lehet a legcélszerűbb. Kicsit köztes helyzetben vannak, már nem Balaton környéki, vagy somogyi, de még nem göcseji terület. A hátság kisebb kiemelkedései kevésbé ismert topográfiai helyek, a hátság erdősültsége miatt pedig ott kevés jó kilátópont van. A nyíltabb növényzetű lejtőkről a határoló völgyeket (Principális- ill. az Alsó-Zala-völgy), valamint a szomszédos hátságokat, legdélebbi részén a horizonton felbukkannak a horvátországi Kalnik és Bilo-hegységek.

Alsó-Zala-völgy

130 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Zalai-domság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Zalaapáti- és a Zalavári-hát között húzódó, É-D-i irányú teraszos völgy.

■ **Éghajlati körzet:** É-i részén mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, D-i felén meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínnek aránya 0,5%, mocsaras térszint a felvételek nem mutattak ki. Zalaszentgrót közelében van néhány mesterséges tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 49% szántóföld (változatlan arány), 23% gyeperdő (mérsékelt

csökkenő), 9,4% beépített, 9% pedig erdő (változatlan) területi részesedéssel. Az OTiT a kistájat szántóföldi mezőgazdasági térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtypus:** Domsági jellegű völgyközi hátak közé zárt teraszos völgy, a vízfolyások mentén réti öntéstalajon rétgazdálkodás folyik, az alacsony teraszok pedig szántóföldi hasznosítás alatt állnak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistájterületén a meztahemerőb típusú beépítéseket kivéve a β- és az

Zalaudvarnok: (46.9196;17.1006) Ny-felé. Az intenzíven művelt völgytalp és a háttérben a Zalaapáti-hát. (2016. augusztus)

α-euhermerőb kategória osztozik. Jelentős a beépítettség, a vízrajzi mederrendezés és a talajmelioráció. A természetközeli növényzettel borított felszín aránya nem éri el a 30%-ot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás változások szerint táji szinten jelentősen erősödött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke erősen növekszik. A 2000-ben mért 7,8%-ról a jelenlegi 9,4%-ra emelkedett, ami már jóval az országos átlag (6,2%) fölötti adat. A közlekedési pályák és a települések élőhelyeket feldaraboló hatása viszont mérsékelt szintű, a fragmentációs érték 2,3 km²/km², elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak né-

Szentgyörgyvár: (46.7481;17.1358) ÉÉNy-felé, háttérben a Zalaapáti-hát (2016. augusztus)

Zalaudvarnok: (46.9196;17.1006) ÉNy-felé. Háttérben a Zalaapáti-hát, jobbra Zalaszentgrót–Csáford templomának tornya látszik. (2016. augusztus)

Zalaszentgrót: az 1847-ben épült Zala-híd és a Batthyány-kastély (2018. április)

hány település esik a fejletlen községek kategóriájába (pl. Esztergályhorváti).

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,08 km², ami erősen mozaikos tájat jelent, hiszen az adat messze elmarad az országos (1,9 km²) átlagtól. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság foka közepes 1,45, közel van az országos átlaghoz 1,41.

■ **Természeti veszélyek:** A tömegmozgásos folyamatok és a belvízveszély miatt közepes mértékű a természeti veszélyeztetettség. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma alacsony (11-20 év), a kistáj D-i részén igen

Zalaszentgrót–Kisszentgrót: Szent Vendel a pásztorok védőszentjének szobra (1863) (2018. április)

alacsony (7-10 év). A várható éghajlatváltozás hatására a jelenlegi tájhasználat valószínűleg közepes mértékben fog átalakulni.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1%-a tartozik a Balaton-felvidéki NP-hoz, 16%-ára pedig a Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategória rendelkezései érvényesek.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma és az épített környezet értéksűrűsége is közepes szintű, nincs ún. történeti település. A völgy Zalakoppány és Bókaháza közötti részét tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A Zala-folyó 40 km hosszú szakasza, amelyet határozott megjelenésű, összefüggő dombvonulatok határolnak. A táj a völgytalpról és a peremi lejtőkről is jól belátható, nyílt mezőgazdasági terület. A tájképi látványt nagyban javítja a gondozott, közepes parcellaméretű szántóföldek és füves térszínek, valamint a völgytalpi ártéri erdők mozaikja. Zalaszentgrót és Kehidakustány között a táj völgyi jellegéhez igazodva erősen agglomerálódó szalagtelkes utifalvak sorakoznak. A tájnak látványos keretet adó dombháti vonulatnak nincs kitéüntetett orientációs pontja. Nem adódik távolabbi földrajzi viszonyítási, tájékozdási objektum sem. A helyi identitás belesimulhat egy általános „zalai” önazonosításba

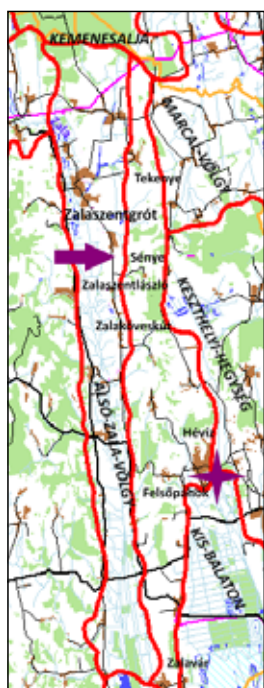
Zalavári-hát

111 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Zalai-domság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alsó-Zala-völgy és a Balaton között található, É-D-i irányú dombvonulat.

■ **Éghajlati körzet:** D-i részén meleg – száraz, Felsőpáhoktól É-ra mérsékelt meleg – mérsékelt száraz.

■ **Vízrajz:** A vizenyős, mocsaras felszínek aránya 0,7%, 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín nincs.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% szántóföld (változatlan arány), 17% erdő (változatlan), 12% pedig kert és gyümölcsös (változatlan) területi

részesezéssel. Az 5. legtöbb kert földhasználati típust felmutató kistáj. Számottevő, az országos átlag (1,1%) háromszorosa a szőlők 3,9%-os területi részesezése. Az OTRT-ben a kistáj É-i része vegyes területfelhasználású, középső erdőgazdasági, a D-i pedig mezőgazdasági térségként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtípus:** Eróziós–deráziós dombvonulat, ahol agyagbemosódásos, vagy Ramann-féle barna erdőtalajon, (helyenként pseudoglejes és földes kopár talajon) erdeifenyővel elegyes bükk és gyertyános-tölgyesek között jelentős szántóföldi területhasználat van.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságok bolygatottságának szintje mérsékelt, β -euhemerób fokozatba illik, természetközeli növényzet a terület 20-30%-án van. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 9,7%, igen magas és mérsékelt ütemben tovább növekszik (2000: 9,5%). A közutak és a települések miatt kialakuló élőhelyizolációs hatás mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,9 km/km², megközelíti az országos átlagot (3,4), de Hévíz környékén többszörösére nő. A gazdasági,

infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban csak Zalavár számít elmaradott településnek. Zalaköveskút és Sénye esetében az elnéptelenedési folyamat nehezen visszafordítható szakaszába jutott.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos kiterjedése kicsi, 0,98 km², sűrűn mozaikos foltszerkezetű kistáj. A Shannon-féle, folttípus-változatosságot mutató adat magas 1,72 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A felszínmozgások és a szélérozió okozhat kisebb károkat. 1931 és 2015 között csak 12-14 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. Az éghajlatváltozás esetén közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1,3%-a a Balaton-felvidéki NP része.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes, egyedi tájértékek és régészeti lelőhelyek vannak viszonylag magas számban. A kistáj kb. felét javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedésekbe, amely pl. Tekenye és Hévíz környékén erdőket, patakmenti nedves réteket, ligeterdőket érintene.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj alacsony, de a környező völgyekből határozott lejtőkkel kiemelkedő dombor. Az erdős dombhátra helyenként felkapaszkodnak a szántók, kisebb füves parcellák, ugyanakkor a dombháti erdők néhol lehúzódnak az alsó domblábakra. A táj K-i részén jelentős a kertek-gyümölcsösök, szőlők területi részesezése, s mivel a parlagok aránya közepes szintű (4-6%), összességében mérsékelt intenzív földhasználat jellemző. Hévíz környéke a nagykiterjedésű szórt beépítés révén egészen eltérő arculatú tájrész. A helybeliek lakóhelyük földrajzi lokalizálására Hévíz megjelölése alkalmasabb, mint a kistáj névadója Zalavár. A tájon belül nincs jó földrajzi tájékozódási objektum, a topográfiai önelhelyezést azonban segíti a dombor tetőszintjéről és a K-i lejtőkről látható Keszthelyi-hegység, ill. a Kis-Balaton medencéje.

Hévíz: ahol már az óriásszállodák uralják a tájat (2018. április)

Zalaszentlászló: (49.9054;17.1133) K-felé, a hátság legmagasabb, leginkább erdősült része (2016. augusztus)

Települési köszöntők 3.

Dombrád (Rétköz)

Nagyrábé (Nagy-Sárrét)

Kocs (Bábolnai-halomvidék)

Kűbekháza (Marosszög)

Kis-Balaton

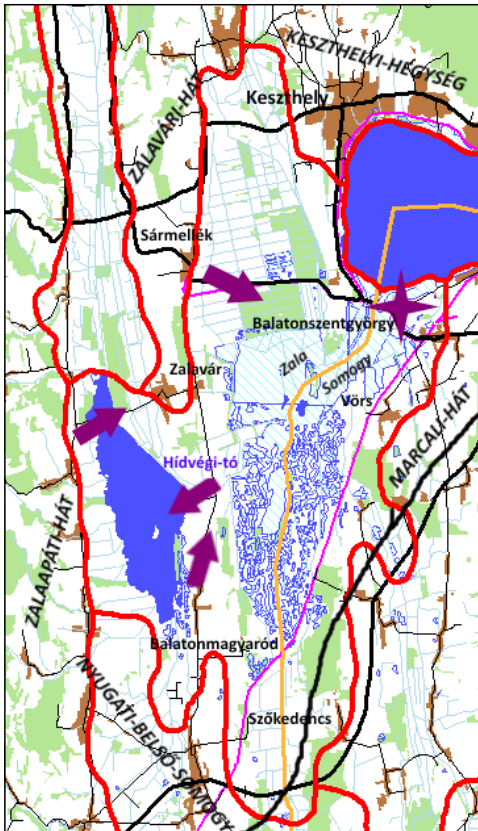
220 km²

(Korábban Kis-Balaton-medence néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Zalai-dombság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Balaton medencéjének folytatása DNY-felé. Nagyobb nyílt, állandó vízfelület a DNY-i részén van, az ún. Hídvégi-tó.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 42%. Különösen a nyílt vízfelületek területe az évszaktól függően jelentősen változik.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 32% mocsaras, 10% nyílt vízfelület (változatlan arány), 18% a gyepek (változatlan), 17% pedig a szántóterületek (mértékelt csökkenés) területi részesedése. A kistaj 16%-át erdő fedi. Az OTTrT szerint területtervezési szempontból az egész kistajban a vízgazdálkodás élvez prioritást.

■ **Földrajzi tájtypus:** Belső részén rossz lefolyású ártér, ahol réti és láptalajon láperdő és nádas-sásas

növényzet található. A medence Ny-i és D-i peremén szántóföldek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj egykori természetes adottságai jelentősen megváltoztak, de a környezettudatos vízkormányzás célja a terület természetközeli állapotának fenntartása. A bolygatottság szintje a mezohemerób kategóriának felel meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint táji szinten jelentősen erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 2,1% (2000: 1,9%). A csekély belakottság miatt a közlekedési infrastruktúra és a települések csak mérsékelt fragmentációs nyomást gyakorolnak az élővilágra, súlyozott értéke 2,6 km²/km², jóval kevesebb mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Vörstől Szókedencsig sorakozó községek elmaradottnak minősülnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistaj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos nagysága 1,82 km², ami közel áll az országos folt nagyság középértékéhez 1,9 km². A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám magas szintet ér el 1,75, (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű jelenségek, folyamatok általi veszélyeztetettség

Zalavár: (46.6594;17.1287) ÉK-felé, a Hídvégi-tó (2016. augusztus)

Sármellék: (46.7058;17.1895) KDK-felé, a Kis-Balaton II. tározó területe. Háttérben egy elpusztult erdő látható. (2016. augusztus)

Balatonmagyaród–Hídvépuszta: (46.6368;17.1840) DNY-felé (2017. október)

közepes mértékű, viszonylag erős a szélérozíziós kitétség és közepes az aszály-, ill. belvízi kártétel valószínűsége. 1931 és 2015 között 14-16 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. Az éghajlat megváltozása esetén mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának foka.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 63,9%-a a Balaton-felvidéki NP-hoz tartozik. Ezen túl Natura 2000 különleges természetmegőrzési védettség van érvényben, a kistáj területének 0,3%-án.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintet ér el. Balatonszentgyörgy műemlékei miatt érdemel említést. A táj csaknem teljes területét javasolták bevonni a tájképvédelembe, kivéve a Keszthelytől D-re lévő balatoni partszakaszt.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj természetes tómedence, amelyet a vízellátottság különböző fokozataihoz alkalmazkodó növényzet borít. A tómedence peremén községek, utak (autópálya !) valamint szántóföldi és gyepgazdálkodási területek vannak. Az erdők egy része időnként szárazra kerülő láperdő. A táj a medenceperemi magaslatookról, de a területet átszelő utakról, valamint a természet-megfigyelő kilátókból (pl. Kánya-vár) jól áttekinthető. Sajátos arculata, pl. az évszakok váltakozásának hatása látványosan érzékelhető. Az itt lakók számára a topográfiai önelhelyezés kiemelkedő objektuma a Balaton ezen fiókmedencéje, amihez orientációs pontként hozzájárul a Keszthelyi-hegység látványa is. Az identitásérvzés földrajzi magja a víztükör, ill. a lápos, mocsaras környezet a maga változatos növényzetével.

Balatonmagyaród–Kányavári-sziget: (46.1598;17.1775) É-felé. A kis-balatoni részmedencék közötti lapos hátakon szántóföldi művelés folyik. (2017. október)

Balatonszentgyörgy: vasúti műemlékként felújított, 1895 körül épült állomás (2016. október)

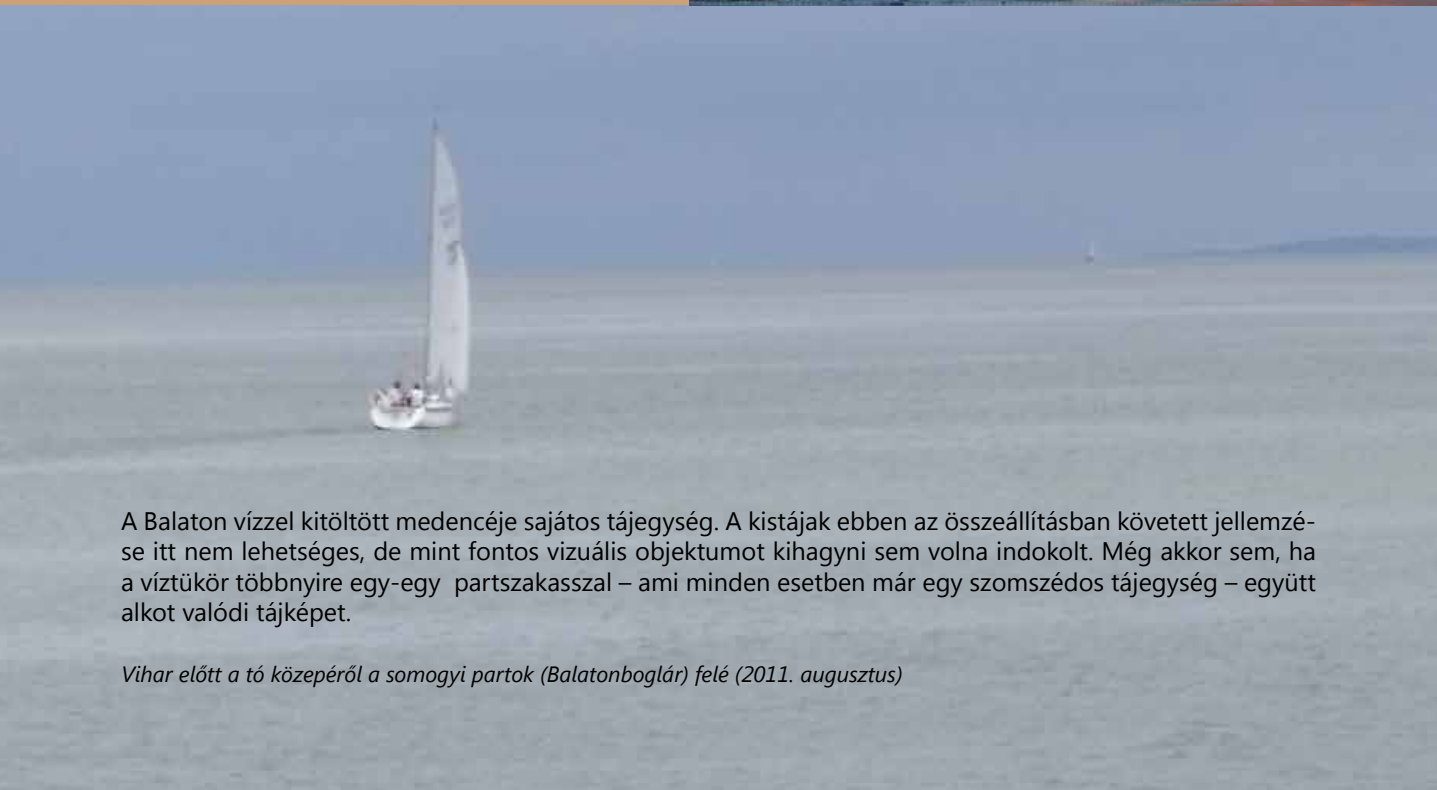
Balaton

581 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytáj részlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Balaton-medence

A Balaton vízzel kitöltött medencéje sajátos tájegység. A kistájak ebben az összeállításban követett jellemzése itt nem lehetséges, de mint fontos vizuális objektumot kihagyni sem volna indokolt. Még akkor sem, ha a víztükör többnyire egy-egy partszakasszal – ami minden esetben már egy szomszédos tájegység – együtt alkot valódi tájképet.

Vihar előtt a tó közepéről a somogyi partok (Balatonboglár) felé (2011. augusztus)

Tihanytól É-, Balatonfüred felé (2012. november)

Balatonfenyvesnél egy szélsőségesen alacsony vízállású évben (2012. november)

Az ország egyik leglátványosabb tájképe; a Badacsony, Gulács, Csobánc, Tóti-hegy és az Őrsi-hegykoszorú (2011. augusztus)

Balatonyöröktől D-, a Marcali-hát felé (2012. november)

Balatonszentgyörgy, Csillagvár: az első komoly balatoni hajó, a Festeticsek Phoenix nevű gályájának (1797) makettje, amelyet elsősorban áru – főleg só – szállítására használtak (2018. július)

Badacsony: a Helka a balatoni flotta legöregebb, 1891-óta szolgáló többször helyreállított, felújított hajója (2011. július)

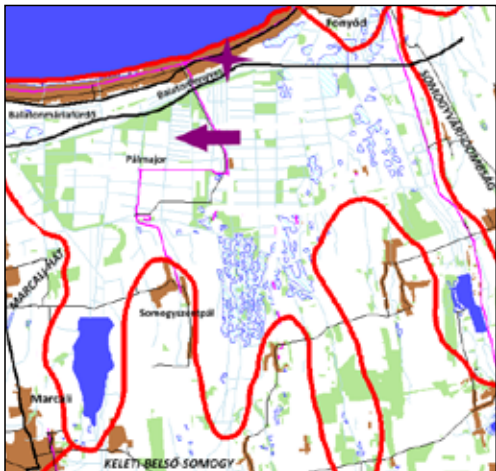
Nagyberek

173 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Balaton-medence

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Balaton egykori medencéjének DNy-i öblözete, hordalékkúp maradványok és tóparti rekesztőtúrzás közé zárt sík felszín.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyíltvízi, ill. vízjárta, mocsaras felszínek aránya 15%. A legnagyobb nyílt vízfelület nem a bereki részen található, hanem a Marcali-víztározó képviseli.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 34% gyeperő (változatlan arány), az ország 2. gyepekben leginkább bővelkedő kistája. 27% szántóterület (mértékelt csökkenő tendencia), 15% pedig vízfelület, mocsaras térszín. Az erdők 11%-ot foglalnak el és kiterjedésük növekszik. Az OTT-ben a kistáj mezőgazdasági terület besorolást kapott.

■ **Földrajzi tájtípus:** Rossz lefolyású, részben mentesített (tavi) ártér, réti és tőzeges láptalajú süllyedék terület, amelyet a Balatontól természetes kialakulás alacsony fűvénnyel választ el.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságok bolygatottsága rendkívüli mértékben eltérő a tóparti üdülőövezet és a Berek belső része között. A B-eu-hemerób kategória tehát egy olyan megtévesztő átlag, ami valójában É-on meta- D-en oligohemerób tájrészből áll. A természetközeli növényzet arányára megadott 10-30%-os intervallum is erős átlagolás. A gyomosodás súlyos probléma a berek belső részein is. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint táji szinten mérsékelt erőszűnt az antropogén terhelés.

Balatonfenyves: a tóparti homoktúrzásokat az 1910-es években feketefenyő telepítéssel kezdték megkötni, majd beépíteni (2009. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 2000-ben még 5% volt, 2018-as adat 6%, ami csaknem eléri az országos átlagot (6,2%). A táj természetes részét képező Balaton parti sávot már a 20. század legelején alkalmassá tették az üdülőterületi beépítésre. A tájegység D-i részén nincs település. Mivel a tájegység É-i része a nagyrészt beépített, autópálya és vasút keresztezte balatonparti üdülőövezet, a tájökölógiai felosztottság magas szintű, súlyozott értéke 6,2 km²/km², csaknem duplája az országos átlagnak (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradott település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,56 km², tehát mozaikos tájmintázat alakult ki. A Shannon-féle folttípus-változatosság számértéke magas 1,77 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Előfordulhatnak komoly árvízi és szélerezési kártételek. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma 18-20. Az éghajlat megváltozása esetén mérsékelt módon módosulhat a jelenlegi tájhasználat.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 36,6%-át a Natura 2000 madárvédelmi, 24,9%-át pedig különleges természetmegőrzési kategóriába sorolták.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony. A szakértők a kistáj 90%-ára nézve javasolják a tájképvédelmi oltalom kimondását.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhe domborzati mélyedés, amelyet a Balatontól eredetileg is alacsony, hullámos homoktúrzás választott el. A Berekben állandó lakos csupán néhány majorban él. A táj arculatát a parti üdülőövezet valamint a Berek erdő és vízenyos kaszálórétek, mocsaras foltok mozaikjának kettőssége határozza meg. A táj félig nyílt jellegű és jelentős a parlagterületek aránya is (6%). Földrajzi orientációs objektumként a fonyódi Várhegy, ill. – kicsit meglepő módon – a Balaton É-i partján lévő Badacsony szolgáthat támpontként.

Balatonfenyves: (46.7046;17.4837) K-felé (2016. augusztus)

Évszakok

A táj téli és nyári arca Hencida közelében (Bihari-sík)

November Legyesbénye határában (Taktaköz, háttérben a Harangod)

Őszi tájképek

Bükkszentkereszt felé (Bükk)

Tornaszentandrás (Alsó-Bódva-völgy, háttérben a Szalonnai-karszt)

Balatonfüred, Tagore-sétány (Balaton-felvidék) háttérben a Tihanyi-félsziget

Tokaj: ősz a méhesben (Tokaji-hegy)

Tiszalök közelében (Hajdúhát)

Tiszalök (Taktaköz)

Lillafüred (Bükk)

Hortobágy, Darassa-puszta (Hortobágy)

Kocs (Bábolnai-halomvidék)

Hajdúsámson-Martinka (Debreceni-Ligetlaja)

Fonyód – Kenesei parti sík

176 km²

(Korábban Somogyi parti sík néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrészet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Balaton-medence

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A D-i és K-i Balatonpart néhány izolált kiemelkedéssel (Fonyód, Balatonboglár, Balatonföldvár) megszakított, ártéri szintű síkja.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, de Balatonföldvár és Balatonvilágos között meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínnek aránya 18%. Több nagyobb halastó található Fonyód, Balatonboglár és Balatonföldvár közelében.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 33,5% beépített, 29% szántó (mérsékelt csökkenő irány), 18% pedig vízfelület, mocsaras térszín (változatlan). Viszonylag jelentős még a kert művelési

ág 8%-os és a szőlők 3,5%-os aránya, mindkettő lényegesen több mint az országos átlag (3,6, ill. 1,1%). Az OTTr szerinti a kistáj beépítési, infrastrukturális, ill. mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Rossz lefolyású mentesített tóparti ártér, ahol réti talajú parti síkot néhány löszfedte vulkáni kúp tagol, K-en pedig magas abrázios partfal határolja. A beépítés szinte mindenütt uralja a tájat.

■ **Emberi hatáserősség:** Igen erősen átalakított, metahemerób típusú terület. A partfeltöltések, elegyengetések következtében a domborzat, a szabályozott vízmedrek miatt a hidrológiai viszonyok, a lefedettség révén a talajadottságok nagymértékben megváltoztak. A természetközeli növényzet a kistáj alig 10%-án van jelen. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Az ország 4. leginkább beépített kistája: 33,5% (2000: 31%). Az utak, vasút és települések általi élőhely felszabdaltság szintje a kistájak között a legmagasabb, a súlyozott fragmentációs érték 21,5 km²/km², többszöröse az országos átlagnak (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak nincs elmaradott települése.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistajat reprezentáló CORINE foltok átlagos nagysága 1,09 km², igen mozaikos foltmintázatú táj, ami a nagyfokú üdülőtérsgéi

Balatonföldvár: (46.8478;17.8702) Ny-felé, előtérben a keskeny parti sík (2017. július)

Szántód: (46.8736;17.9088) DDK-felé. Előtérben a nevezetes turzasháromszög mocsaras területe, háttérben a Koppány menti dombság É-i elvégződése látható (2017. július)

Balatonboglár: (46.8736;17.9088) NyDNy-felé a Xantus J. gömbkilátóból. Háttérben a fonyódi Várhegy. (2018. április)

Balatonkenese: (47.0357;18.0953) a mezőföldi lösztábla Ny-i pereme, háttérben Balatonalmádi környéke (2007. október)

Fonyód: egy patinás pihenőpad a várhegyi sétányon (2005. július)

beépítés egyenes következménye. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám magas 1,88 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti okokra visszavezethető veszélyek gyakorisága közepes. Egy sajátos árvíz típus említhető, ti. a „bakonyi szél” a tó vizét gyakran kinyomja a parti sávba, károsítva az épületállományt, az infrastruktúrát. K-en az omlásos löszpartfal állandó veszélyforrás. Az 1931-2015 között mért súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma Ny-on még alacsony (11-20 év), a kistáj nagyobb részén viszont közepes (21-25 év) volt. Az éghajlat megváltozása esetén csak mérsékelt tájhasználati irányváltás várható, a táj beépített jellegén a klímaváltozás nem fog lényegesen változtatni.

■ **Természetvédelem:** Csak szerény nagyságú védett terület van, 14%-ot tesz ki a Natura 2000 madárvédelmi, és 12% a különleges természetmegőrzési besorolást kapott tájrészlet.

■ **Értéktár:** Az összesített érték-sűrűség közepesenél valamivel magasabb. Az egyedi tájértékek és a műemlékek száma közepes. Balatonföldvár környékén sok a régészeti helyszín és az átlagot emelik borvidékhez kapcsolódó

Balatonboglár: Teleki Pál (1879-1941), a 20. sz-i magyar társadalomföldrajz egyik legnagyobb hatású egyénisége (Rieger T. 2004) (2018. április)

épületegyüttesek is. A tóparti panoráma megőrzése érdekében szinte mindenütt indokolt volna a tájkép intézményesített védelme.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tóparti sík, ahol a táji látvány uralkodó eleme a víztükör és a sűrű beépítettség. A parti nádasok, ill. a beépített területek miatt a táj többnyire zárt, vagy félig zárt, kilátás sokszor csak a tó víztükre és az É-i part hegyei felé van. A kistájra nagyfokú mozaikosság jellemző, a gondozott kulturtáj több kiemelkedésről, ill. magaspartról megfigyelhető (Fonyód, Balatonboglár, Balatonföldvár, Balatonkenese). A térszervezés egyértelmű központja Siófok. A településhálózat egyedi vonása az antropogén használati intenzitás idényjellege, ill. az állandó lakosok alacsony száma. Emiatt a táji kötődés is sok esetben idényszerű, sokan vannak akik kötődnek rendszeres nyaralásuk környezetéhez, de egyáltalán nem ismerik, pl. a tópart téli arcát. A balatonmellékek nevezhető önmeghatározásban igen markáns természetföldrajzi elemek vannak, a tófelület, az említett kiemelkedések, a magaspartok, valamint az É-i part látványa. Tihany az egyik legjobb topográfiai viszonyítási pont.

Marcali-hát

310 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Belső-Somogy

Kéthely, Baglyas-hegy: (46.6419;17.3709) É-felé (2009. április)

■ Topográfiai helyzet és domborzattípus:

A Kis-Balaton és a Nagy-berek közé beékelődő, enyhén tagolt, D-felé lealacsonyodó, domb-sági jellegű löszös hát és lejtői.

■ Éghajlati körzet:

É-i, magasabb részén mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves, másutt mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ Vízhajz:

Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 0,6%. A kistáj legdélebbi részén vannak kisebb tóvá duzzasztott patakszakaszok.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 49% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 25% erdő (mérsékelt növekvő), 7% pedig a beépített felszínek területi részesedése. A kertek és a szőlők kiterjedése (4,6 ill. 2,2%) magasabb az országos átlagnál, ami 3,6 és 1,1%. Az OTRT-ben a kistáj kb. 2/3 része vegyes, 1/3 része erdőgazdasági hasznosítású tervezési térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Az eróziós–deráziós domb-sági hátságon agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalaj képződött, amelyen tölgyerdők és szántóföldek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságainak bolygatottsága közepes mértékű, β-eu-hemerób típusba tartozik. A domborzatot és a vízhálózatot kisebb terep-, ill. mederrendezések érték, a talaj közepesen erodált, kimutatható a pH csökkenése. A természetközeli növényzet a táj 20–30%-án van. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások összességében mérsékelt erősödő antropogén tájterhelést eredményeztek.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 7%-os, erősen emelkedő tendenciát mutat (2000: 5,6%). A Balatonparttal érintkező É-i tájrészlet, ill. az azt átszelő autópálya miatt a kistáj közlekedési infrastruktúra és települési beépítettség élőhelyfelszabdalo hatása révén közepesen fragmentált terület, súlyozott értéke 3,2 km/km², alig kevesebb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Tikos és Gadány között húzható vonaltól DNY-ra elmaradott települések vannak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,71 km², ami magasabb az ország önálló-, hegylábi-, ill. medencedombságaira jellemző középértéknél (1,43 km²). A Marcali-hát tájmintázatát tehát a domb-ságoknál megszokottnál nagyobb foltok alkotják. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatos-
tosságot kifejező számérték közepes: 1,57, valamivel magasabb, mint az országos átlag (1,41).

Szenyer: (46.4509;17.3669) É-felé, a hátság lealacsonyodó D-i része (2019. szeptember)

*Kéthely: (46.6393;17.3827) É-felé, a hátság tetőszintje. Hát-
térben a Keszthelyi-hegység. (2016. augusztus)*

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek közül az aszály okozhat közepes fokú károkat. 1931 és 2015 között csak 14-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat előrejelzett megváltozása esetén mérsékelt nagyságú lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** ÉNy-on a Kis-Balaton révén benyúlik a Balaton-felvidéki NP apró (0,5%) területe. A táj 6,7%-án Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategória kezelési szabályai érvényesek.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű. Ez az előfordulási gyakoriság jellemző az egyedi tájértékekre, a régészeti lelőhelyekre és a műemlékek számára is. Nem sokkal növelik az értéktárat a szőlőtermeléshez kapcsolódó objektumok sem. A kistáj felét tájképvédelmi területnek javasolták. Az oltalom nagyjából a hátság tengelyében lévő erdőfoltokra és közvetlen környékükre vonatkozna.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj környezetéből markánsan kiemelkedő, gerincén erdőfedte, lejtőin szántókkal, lábánál településekkel

Szőkedencs, az ország legnagyobb törzskerületű (1105 cm), kb. 700 éves hársfája (2007. augusztus)

Balatonszentgyörgy, Csillagvár: a végvári idők stílusában 1823-ban épült Festetics vadászház (2018. április)

ővezett domborzati egység. A szántóföldek helyenként felkapaszkodnak a dombhát tetőszintjére is. A lejtők mérsékeltén tagoltak, félig nyílt táj, a lejtők-ről sok helyen jó kilátás van a környékre. Az erdők között sok a telepített, leromlott állomány és a parlagok aránya (5-6%) is több, mint az országos átlag. Emiatt különösen a táj D-i, DK-i részén vannak kevésbé gondozott részek. A Balaton felé közeledve a területhasználat intenzitása nő, emelkedik a kertek és a szőlők aránya. A településsűrűség is É-ról D-felé csökken, Marcali betölti a kistáj gazdasági-társadalmi funkciói által megkívánt központi szerepköröket. A lakosság földrajzi önelhelyezésének fontos támpontja a Keszthelyi-hegység és a Balaton. Az identitást É-on egyértelműen a „balatonmellékiség” járja át, D-felé erősödhet a „somogyországhoz” tartozás érzése.

Nyugati- Belső-Somogy

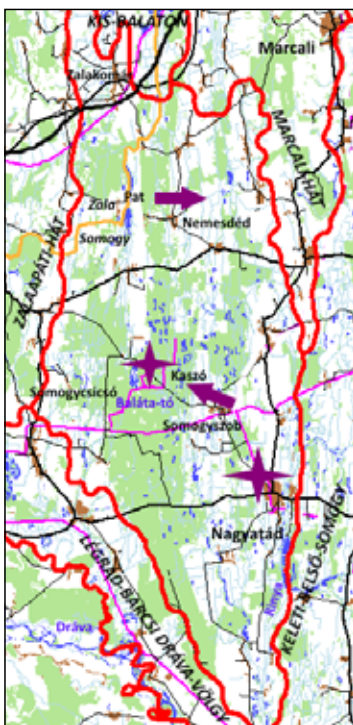
819 km²

(Korábban Nyugat-Belső-Somogy néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Belső-Somogy

Topográfiai helyzet és domborzattípus: A Kis-Balatontól a Dráva völgyéig tartó, közepes magasságú tagolt síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-t elérő nagyságú nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,2%. Mesterséges állóvizek vannak Nagyatádtól D-re a Rinyán, valamint Pat és Somogyicsicsó határában.

Somogyiszob: (46.3046;17.3000) NyÉNy-felé (2016. szeptember)

Kaszó: Baláta-tó TT. (46.3280;17.2033) A homokbuckák között lévő vastag pleisztocén agyagréteg nem engedi elszívároggni a vizet. (2018. április)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 37% szántóföld (erősen csökkenő arány), 36% erdő (erősen csökkenő), 15% pedig cserjés, sarjerdő (erősen emelkedő) területi részesedéssel. Az ÖTrT alapján a kistajon kb. azonos arányban osztozik a vegyes területhasználattal és az erdőgazdálkodással.

■ **Földrajzi tájtípus:** Egykori hordalékkúp-síkság enyhén buckás felszíne, ahol Ramann-féle barna erdőtalajon szántóföldek és (többnyire telepített) erdők váltakoznak.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságokat az emberi tevékenység közepes, euhemeróbszintre jellemző mértékben bolygatta meg. A domborzat és a vízhálózat átalakítottasága mérsékelt, a talajok közepesen erodáltak és kis mértékben változtak a kémiai, fizikai tulajdonságok is. A természetközeli növényzet aránya 20-30%, leginkább a homokgyepek őritzék meg eredetiségüket. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint gyengült az összesített antropogén tájterhelés.

Nemesdéd: (46.4465;17.2491) K-felé (2016. szeptember)

Kaszópuszta népszerű vadászturisztikai központ (2018. április)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 2,7%, ami kevesebb, mint fele az országos átlagnak és csak viszonylag lassan emelkedő tendenciát mutat (2000: 2,5%). A közutak és a települések tájökölógiai fragmentációs hatásának szintje alacsony, súlyozott értéke 1,8 km/km² alig több, mint az országos átlag fele. A gazdasági, infrastruktúrális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csupán Nagyatád – Somogyzsbó térsége nem számít elmaradott körzetnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistájat felépítő CORINE foltok átlagos nagysága 1,89 km², ami megfelel az országos foltméret középértéknek (1,9 km²), a mozaikosság tehát a dombosági (1,36 km²) és a síkvidé-

Nagyatád látképét a kórház és néhány toronyház uralja. Történetét kevés hazai város kezdi ilyen magabiztos állítással, hogy a honfoglaláskor a Horka törzs alapította település... (2018. július)

ki (2,43 km²) tájainkra jellemző szint között van. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző számérték 1,47, igen közel áll az országos átlaghoz 1,41.

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű károkozás valószínűsége csekély, leginkább a szélrozióra kell számítani. 1931 és 2015 között csupán 8-10 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az előrejelzett éghajlatváltozás hatására közepes mérvű lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj É-i, kis-balatoni peremén mindössze (0,5%) tartozik a Balaton-felvidéki NP-hoz. A Natura 2000 típusú szabályozás érint 11,4%-ot madárvédelmi, ill. 24,7%-ot különleges természetmegőrzési céllal.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű. Nagyatád történeti település, az egyedi tájértékek viszonylag egyenletes területi eloszlást mutatnak, a régészeti lelőhelyek inkább a tájegység É-i részén gyakoribbak. A kistáj 2/3 részét tájképvédelemre javasolták. Gyakorlatilag az erdővel fedett, homoki gyepekkel mozaikos tájrészletek tágabb környékéről lehetne szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj enyhén hullámos síkság, mintázatának sajátossága, hogy az erdők és a szántóföldek nagyjából azonos területi arányt képviselnek, de a két borítottsági típus nem egyenletesen váltogatja egymást, hanem vannak a tájnak döntően erdőfedett, másol határozottan szántóföldi dominanciával bíró részei. Ennek megfelelően félig nyílt, ill. félig zárt tájképet eredményező részletekkel találkozunk. A két típus vizuális egyensúlyát az erdők felé tolja a cserjések, másodlagos sarjerdők igen jelentős aránya, ami a közepes mértékű parlagosodással együtt több helyen gondozatlan táji látványképet eredményez. A települések zömmel a táj K-i széle mentén sorakoznak, itt van a periférikus pozíciója miatt központi szerepkörét táj egészére kiterjeszteni nem tudó Nagyatád is. (A táj É-i része Marcalihoz vonzódik.) A táj lakói számára a (belső) somogyi önazonosítás egyértelmű, ennek van bizonyos földrajzi, erdőfedte dombvidékként megfogalmazható tartalma is. A Balaton közelsége csak a kistáj legészakibb részén, a már Zala megyéhez tartozó Kis-Balaton partján fekvő Zalakomár környékén kerekedhet fölül a somogyi önazonosításon.

Keleti-Belső-Somogy

1525 km²

(Korábban Kelet-Belső-Somogy néven.)

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Belső-Somogy

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A balatoni Nagyberektől a Dráva-völgyig tartó, DNy-felé lejtő, közepes magasságú egyenletes síkság.

■ **Éghajlati körzet:** A Ny-i tájrész mérsékelt meleg – mérsékelt nedves, a K-i mérsékelt meleg – mérsékelt száraz vidék.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,2%. Legnagyobb víztározókat a Boronkai-patakon és a Lábodi-Rinya-vízfolyáson alakították ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 39% szántóföld (erősen csökkenő arány), 37% erdő (vál-

Szulok: (46.0087;17.5323) ÉNy-felé. Az egykor híres dohány-termelés már a múlté. (2016. szeptember)

tozatlan), 11% pedig a cserjések, sarjerdők (erősen emelkedő) területi részesedése. Az OTRT szerint a kistáj 2/3 része erdőgazdálkodási térség, középső részén Jákó és Kiskorpád környéke pedig vegyes területfelhasználású.

■ **Földrajzi tájtípus:** Egykori hordalékkúp síkság enyhén buckás felszíne, ahol Ramann-féle barna erdőtalajon a szántóföldi és az erdőgazdasági használat csaknem azonos súlyt képvisel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságai közepesen bolygatottak, a táj β-eu-hemerőb típusba tartozik. Kisebb tereprendezés és vízrajzi beavatkozás mellett a talajok fizikai és kémiai tulajdonságai számottevően módosultak. A természetközeli növényzet csak a kistáj területének 20%-án jellemző. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint jelentősen gyengült az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 2,7% (2000: 2,6%), kevesebb az országos átlag felénél (6,2%). A közutak, vasutak és települések élőhely fragmentációs szintje alacsony, súlyozott értéke 1,8 km²/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj Mesztegnyő, ill. Kaposfő környékének kivételével elmaradottnak minősül. Libickozma és Hosszúvíz elnéptelenedése nehezen visszafordítható szakaszba lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jelző CORINE foltok átlagos nagysága 1,58 km², ami az

Kadarkút: (46.2169;17.6181) DNy-felé (2016. szeptember)

Somogyvár: (46.4383;17.5975) DK-felé (2016. szeptember)

Darány: (45.9795;17.5776) a 2000. évi tűz után felújuló barcs-darányi ősbörökás, a Duna–Dráva NP része (2018. július)

Táska: pincesor a Balaton közelében (2013. augusztus)

ország önálló-, hegylábi- és medencedombságaira jellemző középértékhez képest (1,36 km²) kevésbé mozaikos tájat jelez. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató számérték 1,49, közel van az országos átlaghoz 1,41.

■ **Természeti veszélyek:** A természeti jelenségek általi veszélyeztetettség jelenleg kismértékű, a szélerózió okozhat károkat. 1931 és 2015 között a súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma 15-20, Nagybajomtól D-re alacsony 12-14 volt. Az éghajlat prognosztizált megváltozása esetén közepesnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat átstrukturálódása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 1,7%-a a Duna–Dráva NP-hoz tartozik. 5,6%-nyi terület kezeléséért a Boronka-melléki TK, ennél kisebb, 0,5%-nyi területért (Kadarkút közelében) a Zselici TK felelős. Natura 2000 madárvédelmi oltalmat a kistáj 17,5%-a, különleges természetmegőrzésit pedig 11,6%-a kapott.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony. Egyedi tájértékekben, régészeti lelőhelyekben és műemlékekben egyaránt az É-i, ÉK-i rész a gazdagabb. A táj kb. felét javasolták tájképvédelmi területté nyilvánítani. ÉNy-on a Boronka-melléki TK tartozna ide, ill. ennek erdővidéki folytatása D-felé, valamint egy nagyobb erdőfolt Rinyabesenyő környékén és Szuloktól D-re a Duna–Dráva NP által kezelt terület.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj kissé hullámos síkság, helyenként élénkebb domborzatú részekkel. A tájképet a szántók, gyepek és erdők

mozaikja uralja, többnyire félig nyílt jellegű. Nagy kiterjedésű erdők vannak a táj ÉNy-i, és D-i részén, de az erdőfoltok mindenütt hozzá tartoznak a táj megjelenéséhez. A parlagon hagyott földek aránya jelentős 6-8%, ami hozzájárul ahhoz, hogy a tájnak kevésbé gondozott, alacsony intenzitással hasznosított jellege van. A települések területi elrendeződése egyenletes, a történelmi társadalomszervező centrum Nagybajom rég elvesztette központi funkcióit. Helyette a tájhatáron kívüli, de közeli városok, elsősorban Kaposvár vette át ezeket a feladatokat. A tájidentitásra utaló „somogyi” megjelölésnek csak gyenge természetföldrajzi jelentése van, a kiterjedt erdős dombvidék képzetének felidézésére ma már csak korlátozottan alkalmas. A kistájon belül, de annak szomszédságában sincs önelhelyezésre, viszonyítási pontnak alkalmas domborzati objektum.

Somogyvár: a barokk Somssich kastély (18. szd. közepe) (2018. május)

Somogyvári-dombság

683 km²

(Korábban Nyugat-Külső-Somogy néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Külső-Somogy

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Külső-Somogy Ny-i része a Balatontól D-re, közepes magasságú, rögzösen tagolt dombhát-sorozatokat és lejtők, közöttük húzódo hosszanti völgyek alkotják.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, a Szőládi-völgy környékén meleg – száraz.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras fel-színek területi aránya 1%. Kisebb patakok felduz-

Karád: (46.7000;17.8295) K-felé. Változatos, rendezett kul-turtáj. (2016. augusztus)

Öreglak: (46.6054;17.6433) K-felé (2017. július)

zasztásával jött létre néhány állóvíz, pl. Kisberény, Somogyvamos, vagy Andocs közelében.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 49% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 27% erdő (mérsékelt emelkedő), 6% pedig a kertek (változtatlan) területi részesedése. A szőlők 4,2%-os ki-terjedése többszöröse az országos összehasonlító adatnak (1,1%). Az OTTr szerint a táj É-on mezőgaz-dasági, középső sávjában erdőgazdálkodási, D-en vegyes területfelhasználási térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Eróziós-deráziós völgyekkel élénken tagolt, löszfedte önálló dombvidék, ahol Ramann-féle és agyagbemosódásos barna erdőta-lajon mezőgazdasági földhasználat uralkodik.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj egykori természe-ti adottságait az emberi tevékenység mérsékelt, közepesen bolygatta, mezo- és euhemerób típusok váltakoznak. A domborzat és a vízrajz kevésbé boly-gatott, a talaj közepesen erodált. A természetközeli növénytakaró már csak a táj 20-30%-án jellemző. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborí-tás-változások szerint táji szinten mérsékelt erő-södött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépí-tettség mértéke 4,1% emelkedik (2000: 3,7%), de jóval országos átlag (6,2%) alatti. A köz- és vasu-tak, valamint a települések élőhelyfragmentációs hatása mérsékelt szintű, a súlyozott mutató értéke 2,3 km/km², jelentősen elmarad az országos átlag-tól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadal-

Köröshegy: (46.8126;17.9097) Ny-felé, a híd a kistáj É-i elvégződésére fut rá. Jobbra a távolban a Balaton-felvidék hegyei látszanak. (2017. július)

Karád: (46.7000;17.8295) D-felé, a balatoni tervezési régió egyik ún. háttértelepülése (2018. április)

mi fejlettség komplex mutató szerint a tájnak csak ÉNy-i része (Lengyeltóti környéke) nem esik az elmaradottságot jelentő kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,74 km² ami magasabb adat mint ami az ország dombsági jellegű tájait összességében jellemzi (1,36 km²). A foltosság tehát itt határozottan alacsonyabb, inkább a nagyobb földhasználati egységek uralkodnak. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező szám 1,49, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyeztetettség jelenleg kismértékű, belvív- és aszályesemények okozhatnak károkat. 1931-2015 között 11-15 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:**

A kistáj 12, ill. 0,6%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési, valamint madárvédelmi szabályozásának hatálya alá.

Értéktár: Az értéksűrűség a középest kissé meghaladó szintű. Somogyvár történeti település, műemlékekkel és régészeti lelőhelyekkel. Egyedi tájértékek szempontjából

Karád: (46.6798;17.8807) egy ép és egy félig elszántott ökológiai folyosó a szántóföldek szorításában (2018. április)

viszont a kistáj ÉK-i részén magasabb az értéksűrűség. Néhány település esetében a borkultúra is hozzájárul az értékállomány emeléséhez. A kistáj 80%-át javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedésekbe, amiből csak Lengyeltóti, Polány és Nágocs környéke maradna ki.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt dombság, amelynek vizuális arculatát a szántóföldek mellett az erdők jelentős mértékben alakítják. A magaslatokon mindenütt erdők vannak, a lejtőkön, kissé kiszélesedő völgytágulatokban megnő a szántóföldek aránya, de a táj erdőben bővelkedő, félig zárt, mozaikos jellege itt is megmarad. A parlagok aránya alacsony 2-3%, a táj gondozott, hasznosítása közepesen intenzív. A településhálózat közepesen sűrű, de nincs közöttük az egész tájra kisugárzó vezető rangú település. A járási székhely Fonyód, a tájhatáron kívül van. A lakosság somogyi identitású, amely jelzőnek van némi természetföldrajzi tartalma, egy

erdős dombvidék képzetét idézi fel. A földrajzi önelhelyezés számára kínálkozó objektumok lokális jellegűek és csak kisebb terület számára nyújt orientációs támpontot. Északon néhány magaslatról a horizonton feltűnik a Fonyódi-hegy, Balaton és a Balaton-felvidék, de a kistáj nagyobb részén nincs ilyen topográfiai viszonyítási lehetőség.

Polány: a savariai születésű Tours-i püspökre (316/17-397) emlékezve ezen a tájon is áthalad a Pécs-Szombathely-Tours Szt. Márton zarándokút (2007. július)

Koppány menti dombság

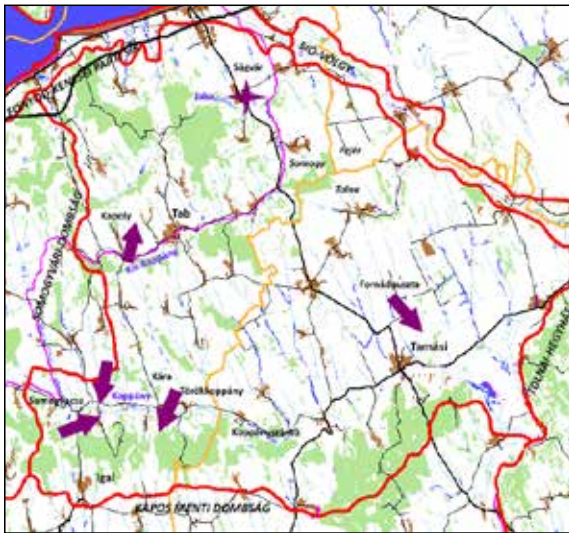
1262 km²

(A korábbi Kelet-Külső-Somogy kistáj.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Külső-Somogy

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Külső-Somogy É-i magasabb része a Balatontól D-re, amelyet közepes magasságú, rögösen tagolt aszimmetrikus dombhát-sorozatokat alkotnak.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,3%. A kistáj DK-i részén lévő kisebb patakok felduzzasztásával számos víztározót létesítettek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 63% szántóföld (változatlan arány), 17% erdő (változatlan), 5% pedig kert és gyümölcsös (változatlan)

Tamási-Fornádpusztá: (46.6766;18.2834) DDK-felé (2018. június)

területi részesedéssel. Az OTRT szerint nagyrészt a vegyes földhasználat, DK-i részén a szántóföldek, a magasabb dombtetőkön az erdőgazdálkodás a jellemző.

Földrajzi tájtípus: A Dunántúli dombvidék eróziós-deráziós völgyekkel legerősebben tagolt önálló dombvidéke, ahol Ramann-féle barna erdő, ill. mészlepedékes csernozjom talajon szántóföldi mezőgazdaság dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az intenzív használatot jelentő α -euhemerób kategóriába sorolható, de az ÉNy-i és D-i erdőfedte dombtetők oligohemerób típusúak. A domborzati viszonyok kevésbé változtak, a vízhálózat és a talaj tekintetében viszont közepes mértékű bolygatottság jellemző. Jelentős a talajerózió. Természetközeli növényzet van a táj 20-30%-án. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások nem módosították az összesített antropogén terhelés szintjét.

Somogyacsa: (46.5868;17.9323) ÉK-felé. Ökológiai folyosókkal tagolt, mozaikos táj. (2016. szeptember)

Törökoppány: (46.6020;18.0719) DDNy-felé (2005. július)

Kapoly: (46.7191;17.9615) É-felé (2018. április)

Somogyacsa–Bonnyapuszta: (46.6029;17.9418) D-felé (2017. július)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 3,5% (2000: 3,2%), alig több, mint az országos átlag fele (6,2%). A közutak, vasútvonalak és a települések közepes mértékben fragmentálják az élőhelyeket, súlyozott értéke 2,0 km/km², jóval alacsonyabb, mint az országos középérték (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint É-on a Balatonhoz közeli települések valamint Igal, Tab és Tamási közvetlen környéke nem esik az elmaradottak kategóriájába. Kára község népességszökkenése már nehezen visszafordítható szakaszba lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáját felépítő CORINE foltok átlagos nagysága 2,24 km², ami lényegesen magasabb, mint az ország dombosságaira megállapított átlagadat (1,36 km²), tehát egyáltalán nem apró mozaikos táj. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűség számadata 1,35, megközelelti az országos átlagot (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes okokból eredő károk nagysága gyengén közepes, amit aszályok és felszínmozgások okozhatnak. 1931-2015 között a súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma Ny- DNy-on alacsony (11-20 év), a Tab-Tamási vonaltól K, ÉK-re már eléri a közepes szintet (21-25 év). Éghajlatváltozás esetén valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csak 5,6%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési oltalom alá és a madárvédelmi területként nyilvántartott tájrészlet is csupán 0,35%-ot tesz ki.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség az átlagosnál magasabb. Egyedi tájértékekben kifejezetten gazdag, és a régészeti lelőhelyek száma is jelentős. Műemlékekben viszont szegény táj. Egyharmadát javasolták tájképvédelmi területnek nyilvánítani, többnyire az erdők tágabb környékéről lehet szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj közepes magasságú, erősen tagolt dombvidék, amelynek vizuális arculatát a szántóföldek magas, az országos átlag fölötti részesedése határozza meg. Viszonylag magas az erdőborítottság is, ez a két földhasználati típus lefedi a táj 80%-át. A két használati forma elrendeződése igazodik a domborzat Ny-K irányba húzódó aszimmetrikus dombsorok felszínéhez. Az É-ra néző, meredek lejtőkön és a dombtetőkön az erdő, a D-felé lefutó, lankás térszíneken a szántók uralkodnak. A táj a dombhátaokról helyenként jól átlátható, nyílt megjelenésű. A parlagok aránya csak 1-3 %, intenzíven hasznosított, gondozott összképet nyújt. A településhálózat alkalmazkodik a domborzati viszonyokhoz, a községek hosszan elnyúlva a völgyek ármentes szintjén ülnek, de sok a mellékvölgyekbe épült zsáktelepülés is. A táj tolnai részének természetes központja Tamási, a somogyi részen Tab érvényesülését Siófok közelsége befolyásolja. A lakosság identitását a somogyi megjelölés fedheti le, aminek természetföldrajzi jelentése elhalványodott, ma már nem automatikus az erdőfedte dombvidéki „somogyországra” asszociálni. A dombtetők alig nyújtanak lehetőséget a tágabb környék áttekintésére, elvéve a Bakony, a Tolnai-Hegyhát, és a Mecsek körvonalai szolgálhatnak orientációs pontként.

Ságvár: egy szarkofág és a castrum maradványai a római korból (2019. július)

Ságvár: divatos köztéráldszítési mód, régi használati tárgyakkal (2019. július)

Kapos menti dombság

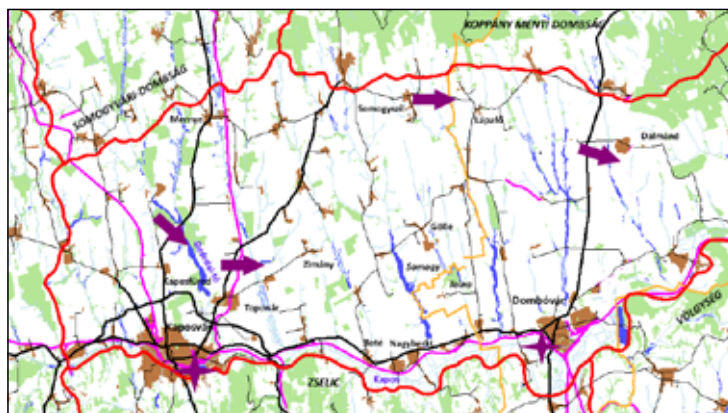
971 km²

(Korábban Dél-Külső-Somogy néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Külső-Somogy

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Külső-Somogy legdélebbi, Kapos-folyó menti kistája. É-i részét közepes magasságú tagolt dombhátak alkotják, a folyó mentén teraszos síkság húzódik.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, Dombóvár környékén meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 2,6%, ami megfelel az országos átlagnak. A nagyszámú apró víztározó némelyike keskenysége miatt nem éri el az úrfelvetel felbontási küszöbét, vagyis a ténylegesen vízfedte terület ennél nagyobb.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 73% szántóföld (változatlan, sőt minimálisan emelkedő arány, ami mostanában nem sok kistájra jellemző), 7% erdő (változatlan), 6,7% pedig a beépített fel-

színek területi részesedése. 2000-óta lényegében megszűnt a szőlőművelés. Az OTRT-ben a kistáj Göllétől K-re mezőgazdasági, attól Ny-felé vegyes területfelhasználású térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Lejtőlősszel fedett tagolt, alacsony dombhátak csernozjom barna erdőtalaján, ill. a széles teraszos völgytalpi síkok réti talaján egyaránt a szántóföldi mezőgazdasági tevékenység dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység erősen átalakította, ezért az α -euhemerób kategóriába került. Az utak, beépítések, vízügyi létesítmények miatt a vízhálózattal együtt a domborzat is átalakult. A lejtős dombvidéken intenzív a talajerózió, a fizikai, kémiai tulajdonságok jelentősen módosultak. A természetközeli növényzet területi aránya csak 10-15%. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás változások szerint nem módosult az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 6,7% (2000: 6,6%) ami alig magasabb az országos átlagnál (6,2%). A közút-, vasút- és településhálózat okozta élőhelyfelszabdalódás szintje közepes, a súlyozott fragmentációs érték 3,3 km/km², csaknem megegyezik az országos átlaggal (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a Mernye – Nagyberki vonaltól K-re lévő községek többsége elmaradott.

Kaposvár–Toponár: (46.4096;17.8373) K-felé (2017. július)

Somogyzil: (46.5210;18.0142) KDK-felé (2017. július)

Kaposfüred: (46.4371;17.7923) DK-felé, az 1974-ben 8 km hosszan felduzzasztott Desedai-víztározó (2018. július)

Dalmand: mezőgazdasági nagyüzemi központ (2017. július)

Kaposvár: emblemikus helyszín; Rippl-Rónai József festőművész 1908 és 1927 közötti otthona, az ún. Róma-villa (2018. július)

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos nagysága 2,39 km², ami jóval magasabb adat, mint az ország dombságainak középértéke, sőt inkább a síkvidéki tájak (2,43 km²) alacsony mozaikosságával rokonítható. A Shannon-féle folttípus-változatlanság alacsony 1,1 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti okokra visszavezethető veszélyeztetettség kismértékű, de előfordulhat károkozó belvíz és aszály. 1931 és 2015 között 11-20 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. A veszélyeztetettség ÉK-felé nő. A prognosztizált éghajlatváltozás hatására valószínűleg igen nagymérvű lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistájban nincs nemzeti parki vagy tájvédelmi terület. Natura 2000 besorolást kapott felszín az összesen 65 ha madárvédelmi és 319 ha különleges természetmegőrzési terület.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű. Lápafő környéke egyedi tájértékekben, Zimány régészeti lelőhelyekben, Kaposvár és Dombóvár műemlékekben gazdag. Tájképvédelmet csak a Deseda-patak völgyében, ill. K-en a gyulaji erdők környékén javasoltak.

Dombóvár: az 1520-ban a Kapos árterére épített névadó várból ma már csak ennyi látszik... (2020. augusztus)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj domborzata D-felé lejtő alacsony domblábi lejtőkől és völgyközi hátakból áll. A táji látványt a nagyparcellás szántóföldek uralják, erdőfoltok a magasabb völgyközi hátak gerincén, ill. a völgyek mélyén futó patakok mentén fordulnak elő. A táj nyílt, intenzív hasznosítású, gondozott képet nyújt, a parlagok aránya csak 2-3%. A D-i tájhatáron futó Kapos É-felől sűrűn vesz fel mellékvizeket, a völgyek és völgyközi hátak ismétlődő ritmusa jellegzetes vizuális megjelenést ad a tájnak. A mellékvizek számos helyen duzzasztott vizű tavakat alkotnak, s ezek a tó-láncolatok ugyancsak vonzó tájrészletek. A települések a Kapos völgyben több helyen már öszszenőnek, az É-i mellékvölgyekben hosszú egyutcás községek sorakoznak. A kistáj központi funkcióit Kaposvár, K-i részben Dombóvár látja el. A lakosság topográfiai önmeghatározására szolgáló „somogyi” jelzőben nincs természetföldrajzi tartalom, ellentétben a néprajzi eredetű és kevésbé elterjedt Vízmente megjelöléssel, ami utal a Kapos-völgy vizekben gazdag jellegére. Topográfiai önelhelyezésre alkalmas objektum a Mecsek, korlátozottan a Zselic és a Tolnai-Hegyhát.

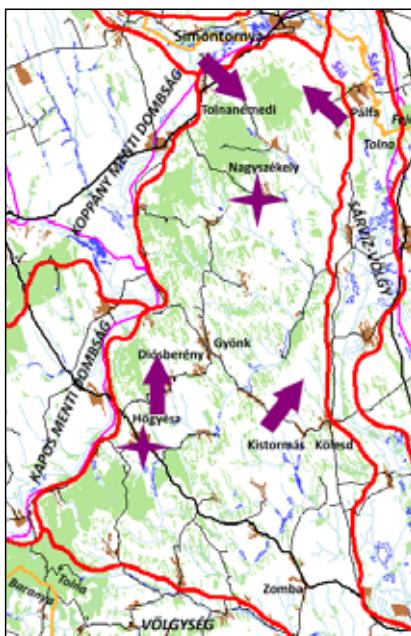
Tolnai-Hegyhát

582 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Tolnai-domság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Dunántúli-dombvidék K-i tagja, amelyet tagolt dombosági háta és lejtők alkotnak. Ny-i része meredekebben kiemelkedő, K-felé lankásodó térszín.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb egyedi kiterjedésű víz-, ill. vizenyős, mocsaras térszínek aránya összesen 0,95%, aminek 2/3 része nyílt vízfelszín. Kistormás és Zomba között van néhány kisebb víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 52% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 27% erdő (változatlan), 5% pedig a vegyes mezőgazdasági felszínek (változatlan) területi részesedése. Az OTrT

Diósberény: (46.5197;18.4261) É-felé (2016. augusztus)

szerint a táj Ny-i, magasabb része erdőgazdálkodási, máshol vegyes területfelhasználású célterület.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló, völgyközi hátaakra tagolt eróziós-deráziós dombvidék, ahol humuszkarbonát, Ramann-féle barna erdőtalajon, valamint mészlepedékes csernozjom talajon cseres-tölgyes erdők alkotják a természetes növényzetet.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők eredeti tulajdonságaiba az emberi tevékenység mérsékelt avatkozott bele, oligo- és β-euhermerőb típusba tartozó táj. A domborzat és a vízhálózat átalakítottasága közepes mértékű, a talajerózió jelentős és a szántóföldi művelés kimutatható talajkémiai változásokat is eredményezett. A természetközeli növényzet a tájegység területének 25-30%-án ismerhető fel. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint nem módosult az antropogén terhelés.

Pálfa: (46.7051;18.5843) ÉNy-felé, a Hegyhát lankás K-i pereme (2016. augusztus)

Tolnanémedi: (46.7370;18.5105) DK-felé, a táj ÉNy-i pereme (2017. október)

Kistormás: (46.5108;18.5429) ÉÉK-felé, a kistáj belső része (2016. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke változatlanul alacsony (2,8%). A községek és a települések előidézte tájökölógiai fragmentáció szintje alacsony, súlyozott értéke 1,7 km/km², fele az országos átlagnak (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Gyöngyös, ill. a Hőgyész-től DK-re eső tájrész települései nem esnek az elmaradottságot jelző kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,63 km², ami magasabb, mint az ország dombvidékére jellemző középérték (1,36 km²). A tájnak tehát az átlagosnál valamivel nagyobb egységekből álló foltmintázata van. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság 1,40, közepes szintű majdnem megegyezik az országos átlaggal 1,41.

■ **Természeti veszélyek:** Jelenleg gyengén közepes mértékű károkat okozhatnak a felszínmozgások, a belvízelöntés és a felhőszakadások. Az 1931 és 2015 közötti időszak súlyosan aszályos (PAI>6) éveinek száma

21-25 év között volt, DNy-felé csökkenő tendenciával. Az éghajlat prognosztizált változása miatt valószínűleg igen nagymérvű lesz a jelenlegi tájhasználat átformálódása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 9%-ára a Natura 2000 különleges természetmegőrzési, 4,5%-ára pedig a madárvédelem érdekében fogantatott rendelkezések érvényesek.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség alacsony. Ny-i részén az egyedi tájértékek és néhol a borkultúrából eredő értékek javítják a minősítést. A kistáj 80%-át javasolták tájképvédelemben részesíteni. Az ebből kiemelt körzetek zömmel a táj K-i peremén vannak; Pálfa, Kölesd, Zomba, valamint Hőgyész környékén.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt dombvidék, amelynek vizuális arculatát a szántóföldek és az erdők uralják. Az erdők területi eloszlása nagyon változatos, mert nem csupán a magasabb dombtetőkön, hanem a völgyek mélyén, a vízfolyások mentén is vannak jelentős állományok. A szántóföldek parcellái igazodnak az élelmi domborzati adottságokhoz, ezáltal mintázatuk is változatos. A parlagok aránya közepes, 4-5%, a táj többnyire gondozott, közepesen intenzíven művelt terület képét mutatja. A településhálózat sűrű, de az egész tájra kisu-gázró vezető szerepet játszó város nincs, regionális centrumnak a tájhatáron kívül lévő Tamási, Bonyhád, Szekszárd számít. Az itt élők lakóhelyük földrajzi elhelyezése tekintetében a „hegyháti” vagy a „völgyeségi” kifejezést használhatják. A két ellentétes értelmű jelző a földrajzi-néprajzi szakirodalomban nem egyértelműen definiált. Mind a két megnevezés felidéz bizonyos természetföldrajzi tartalmat, egy tagolt, megművelt dombvidék képzetét. A tájhatáron belül kevés jól ismert földrajzi objektum nyújt orientációs támpontot, de a horizonton feltűnő Mecsek segíti a topográfiai önelhelyezést.

Nagyszékely: a gyűlékony építőanyagok miatt a 19. század végéig békeidőben a tűzvész volt a leggyakoribb településpusztító tényező (2016. augusztus)

Hőgyész: az „ulmi skatulya” az 1722-től bevándorló svábok dunai utazóhajójának makettje (2016. augusztus)

Völgység

461 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Tolnai-dombság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Tagolt medencedombság a Tolnai-Hegyhát és a Mecsek között.

■ **Éghajlati körzet:** A táj nagyobb része mérsékelt meleg – mérsékelt nedves, de Bonyhád környékén meleg – mérsékelt száraz, Nagymányoktól ÉNy-ra pedig meleg – mérsékelt nedves terület.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya összesen 1,8%. A Bikali- és a Völgyégi-patakon több kisebb víztározó van.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 58% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 21% erdő (mérsékelt növekvő), 4,5% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTfT szerint a kistáj alapvetően vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló erősen tagolt eróziós medencedombság, amely agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon erdészeti (cseres-tölgyesek) és szántóföldi hasznosítás alatt áll.

■ **Emberi hatáserősség:** A terület antropogén bolygatottsága erős, α-euhermóbszintű. A domborzat és a vízhálózat egyes elemei is módosultak, a talajok minden tulajdonságán kimutatható a földhasználat nyoma, a természetközeli növényzet pedig visszaszorult a táj területének 20-25%-ára.

Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágatzavartások szerint nem módosult az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,5% (2000: 4,2%), elmarad az országos átlagtól (6,2%). A közutak, vasutak, települések miatti élőhelyizoláció szintje mérsékelt, a fragmentációs érték 2,1 km/km², az országos átlag 2/3-a. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint alulfejlett községek vannak Nagyhajmás – Mucsfa vonaltól É-ra, valamint ebbe a csoportba tartozik D-en Gérenyes, Ág, Kárász ill. Szászvár is. Szárász esetében a lakosságvesztési folyamat nehezen visszafordítható szakaszba lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,69 km², ami magasabb az ország dombvidékére jellemző adatnál (1,36 km²). A táj foltmozakossága tehát valamivel kisebb, mint a hasonló

Nagyhajmás: (46.3718;18.2927) DDK-felé, balra a háttérben a Mecsek (2016. augusztus)

Kisvejte: (46.3758;18.4199) DNy-felé (2016. augusztus)

Nagyhajmás: (46.3718;18.2927) DK-felé. Itt aztán tényleg völgy-völgyet követ... (2016. augusztus)

Kisvejké: (46.3758;18.4199) ÉÉNy, (Kisvejké)-felé (2016. augusztus)

domborzattípusok többségénél. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző számérték 1,35 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Az aszály és a felhőszakadások okozhatnak jelentős károkat. Az 1931 és 2015 közötti időszakban mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony volt 16-18 év. Az éghajlat megváltozása esetén igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, változási kényszere.

■ **Természetvédelem:** A kistáj csekély 26 ha-nyi területe a Kelet-Mecsek TK-hoz tartozik. Natura 2000 madárvédelmi részlet a kistáj 0,6%-a, különleges természetmegőrzési típusú 6,6%-a.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség Ny-on igen alacsony, a tolnai részen közepes fölötti. Lengyel és Kisvejké térsége fontos régészeti terület. Bonyhád, Nagymányok egyedi tájértékei, Bonyhád műemlékei miatt kap magasabb értékszámot. A tolnai települések borkultúrája is növeli az értéksűrűséget. A kistájnak felét javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe. A preferált területek a tájegység Kisdorog – Mágocs vonaltól ÉÉNy-ra, ill. a Csikóstóttós – Kárász vonaltól DDNy-re lévő részletei.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt medencedomság amelynek uralkodó vizuális látványát a szántóföldek adják meg, de a jelentős erdőszűrség miatt a táj csak félig nyílt jellegű. Az erdőfoltok a dombháton és a völgyi vízfolyá-

Bonyhád: városközpont. (2016. augusztus)

sok mentén dominálnak, de néhol előfordulnak a lejtők derekán is. A gyepek kevésbé jellemzőek, a parlagok aránya közepes (3-4%), a táj összességében gondozott, de mérsékelt intenzív használat alatt áll. A nyílt vízfelületek aránya megközelíti az országos átlagot, mesterségesen felduzzasztott tavak a táj minden részén megtalálhatók. A településhálózat a közepesnél sűrűbb, városi jogállású csak Bonyhád, de központi szerepköre a megyehatár miatt csak a kistáj K-i részére terjed ki. A tájjal történő önazonosulás meghatározására szolgáló „völgységi” kifejezés szemléletes természetföldrajzi tartalommal rendelkezik, egy élénk felszínű medencedomság képét idézi fel. A földrajzi önelhelyezés számára a topográfiai orientációt a Mecsek és a Tolnai-Hegyhát segíti.

A város címerben az egykori német bevándorlók hesseni őshazájára utalva helyet kapott a kardos oroszán is. A köztársaság ezüst pólya a Völgység-patakat, a lúdtoll az irodalmi hagyományokat (Vörösmarty Mihály, Illyés Gyula) a Nap és a Hold pedig a székely lakosságot szimbolizálja.

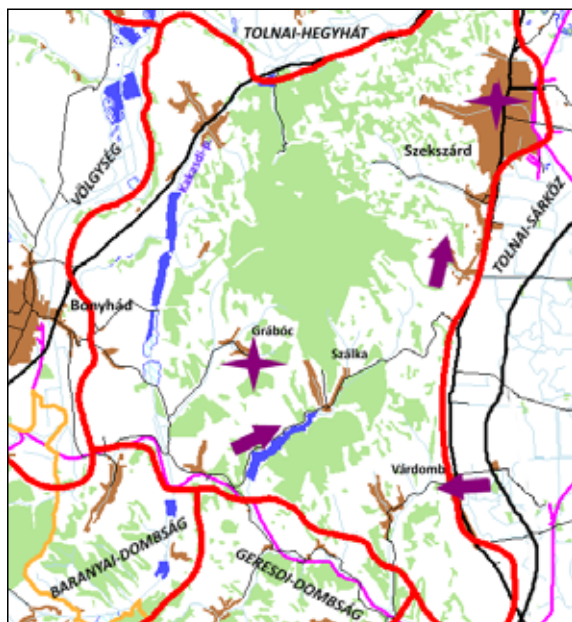
Szekszárdi-dombság

148 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Tolnai-dombság

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Dunántúli-dombvidék legkeletibb tagja, tagolt dombosági háta és lejtők, amelyek K-felé meredeken futnak le a Tolnai-Sárköz síkjára.

■ **Éghajlati körzet:** K-i domblábi részén meleg – mérsékelt száraz, másutt mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,2%. Legnagyobb állóvíz a kistáj Ny-i részén, a Kakasdi-patakon létesült. Kedvelt kirándulóhely a szátkai halastó.

Várdomb: (46.2412;18.7034) Ny-felé, a Tolnai-Sárköz és a Szekszárdi-dombság találkozásánál (2016. szeptember)

Szekszárd: lejtős tömegmozgás miatt elmozdult szőlősorok (46.2902;18.6802) (2016. október)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 36% erdő (változatlan arány), 24% szántó (erősen csökkenő), 18% pedig szőlő (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. Az OTT szerint a domboság magasabb része erdőgazdálkodási térség, a lejtőkön a vegyes területfelhasználás jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** Völgyközi hátra tagoló dombvidék, ahol földes kopár, humuszkarbonát és Ramann-féle barna erdőtalajokon cseres-tölgyes erdők vannak, de jelentős a szőlőterület is.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők eredeti adottságait az emberi tevékenység erősen megváltoztatta, eu- és polihemeróbus típusú részletei vannak. A szőlőművelés a domboszatban is komoly változásokat okozott, a löszfelszínen a vízrendezés is nélkülözhetetlen előfeltétele a művelésnek, a talajok pedig komoly erózióknak vannak kitéve. A természetközeli növényzet területi aránya nem haladja meg a 30%-ot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint nem módosult az összesített antropogén terhelés nagysága.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 6%, megfelel az országos átlagnak (6,2%), viszont kiterjedése alig növekszik (2000: 5,97%). A közlekedési infrastruktúra, valamint a településhálózat miatt előálló élőhelyfeldaraboló hatás erős közepes szintet ér el. Súlyozott értéke 3,8 km²/km², magasabb az országos átlagnál, ennél fogva komoly ökológiai izolációs nyomást jelent. A gazdasági,

Szálka: (46.2657;18.1670) ÉK-felé, halastó és pihenő térség (2016. augusztus)

Szekszárd: a történelmi városközpont szerencsésen megőrződött együttese (2020. augusztus)

infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Grábóc számít elmaradott községnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,2 km², ami az ország önálló-, heglábi-, ill. medence-domságaira jellemző adattal összevetve (1,36 km²) valamivel mozaikosabb, kisebb egységekből álló tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám magas, 1,79 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes okokra visszavezethető veszélyeztetettség összességében gyengén közepes szintű, bár az ország felszínmozgások által egyik leginkább sújtott kistája. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma közepes 22-24 év volt. Az éghajlat megváltozása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, jelentős átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistájat csak a Natura 2000 védelmi kategória érinti, 16,5%-án érvényes a különleges természetmegőrzési típusra előírt szabályozás.

Szekszárd: a megyeháza patinás bejárata (2016. augusztus)

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség az átlagosnál magasabb szintű. Fontossági sorrendben a borkultúra, a műemlékek és az egyedi tájértékek sorolhatók. A kistájnak 90%-át alkalmasnak ítélték a tájképvédelemre, amiből csak a DNY-i része, Bonyhád környéke maradna ki.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj élénken tagolt dombtság, ahol a táji látványt az erdőfedte dombhátak, a lejtők szántóföldi művelése, a táj K-i részén pedig a teraszozott szőlők alakítják.

A szőlőparcellák elhelyezkedése precízen igazodik a délies lejtők középső szakaszaihoz. A parlagterületek aránya jelentős 5-6%, de a szőlők miatt a táj gondozott, intenzíven művelt, félig nyílt jellegű. A településhálózat vonzási központja a megyeszékhely Szekszárd. A kistáj belső és ÉNY-i része ritkán lakott. A helyi identitás topográfiai pontjai inkább szomszédos tájakra esnek; a Gemenci-erdő, a Mecsek és a somogyi dombvidék tűnik fel a horizonton. Mivel a települések jelentős részben a dombos lejtő alsó övezetében, a sárközi síkság peremén vannak, az önazonosságot erősen befolyásolhatja a sárközi hovatarozás-érzés.

Grábóc: szerb ortodox templom és kolostor (2020. augusztus)

Zselic

1117 km²

(A korábbi Észak- és Dél-Zselic kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Mecsek és Baranyai-dombvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Önálló dombtság a középtaj Ny-i részén. Tagolt dombosági háta, lejtők és változó szélességű völgytalpak alkotják.

■ **Éghajlati körzet:** K-i peremén mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, egyébként nagyrészt mérsékelt meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 0,7%. Legnagyobb állóvizeket DNy-on találjuk, a Somogyapáti- és a Csertői-tavat.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 38% erdő (változatlan arány), 36% szántóföld (mérsékelt csökkenő), 8% pedig a gyepek (változatlan)

Gálosfa: (46.2446;17.8886) D-felé (2016. szeptember)

Hetvehely: (46.1420;18.0594) ÉNy-felé (2016. szeptember)

területi részesedése. A kertek-gyümölcsösök aránya 6% jelentősen meghaladja az országos átlagot (3,6%). Az OTRT-ben a táj 2/3 része erdőgazdasági térség, a Sásd – Boldogasszonyfa vonaltól DNy-ra a vegyes területfelhasználás jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló, erősen tagolt eróziós–deráziós dombvidék, ahol az agyagbemosódásos- és Ramann-féle barna erdőtalajon, (a völgytalpakon réti talajon) cseres-tölgyesek, dombháton gyertyános-tölgyesek vannak, a lankásabb lejtőket szántóföldek használják.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájnak van oligohemerób részlete, de nagyrészt a két euhemerób típus jellemzi. Gyakoriak a kisebb tereprendezések, vízhálózati kiigazítások. A talaj közepesen erodált, a természetközeli növényzet már csak 20-30%-os területarányt képvisel. Az 1990 és 2018 között be-

Cserdi: (46.0714;17.9908) DNy-felé, a dombvidék DNy-i, lealacsonyodó része (2016. szeptember)

Baté: (46.3626,17.9560) DDNy-felé (2016. szeptember)

Jágónak: vadászkocsi a dombok között. Háttérben a Mecsek (2017. július)

következett felszínborítás változások szerint mérsékelten gyengült az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség alacsony, 3%-os (változatlan). A közutak, vasutak és a települések élőhelyeket feldaraboló hatása nem erős, a súlyozott fragmentációs érték 1,8 km², alig több mint fele az országos átlagnak (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájat zömében elmaradott települések alkotják, csupán a Kapos-völgyre néző É-i községek, ill. DNy-on a Szigetvárhoz közeli települések nem esnek ebbe a kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistájat felépítő CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,51 km², ami kissé magasabb érték az ország önálló-, hegylábi-, ill. medencedombságaira jellemző adatnál (1,36 km²), a tájszerkezetet tehát valamivel nagyobb foltok határozzák meg. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati folt típusok változatossága 1,51 közepes (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelentős lehet a felhőszaadások, É-on a felszínmozgások, D-en az aszályból eredő károk nagysága. 1931-2015 között csak 11-13 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén valószínűleg igen jelentős mértékű lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A táj 6,8%-án a Zselici, 0,3%-án pedig a Nyugat-Mecseki TK illetékes. Natura 2000 madárvédelmi oltalmat élvez a terület 20,2%, különleges természetmegőrzésit szintén 20,2%-a. A Zselici

TK alacsony fényterhelése miatt 2009-ben megkapta a Nemzetközi Csillagoségbolt-park rangot.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepesnél kissé magasabb. A műemlékek Szigetváron és Bükkösdön említhetők, régészeti szempontból pedig a Mecsek Sásd és Bükkösd közötti előtere értékes terület. Az egyedi tájértékek száma Gödre ill. Vásárosbéc – Somogyhárságy környékén jelentős. A kistáj 80%-át javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe. Ebből két tájrészlet maradna ki, ÉK-en Jágónak és Kaposzsekcső környéke, ill. a Somogyhatvan – Helesfa vonaltól D-re eső terület.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj az egyik legegységesebb, tömeges megjelenésű önálló dombságunk, amelynek vizuális arculatát az élénk domborzat mellett az erdőfedettség és a szántóföldi művelés uralja. A két művelési típus közel azonos %-os arányt képvisel, de É-on több az erdőborítás, D-felé haladva egyre inkább nő a szántóföldek aránya és sok duzzasztott tó teszi változatosabbá a tájat. A parlagok aránya jelentős 5-6%, a tájhasználat mérsékelten intenzív. A településhálózat sűrű, sok a zsákfalú. A központi szerepkör megoszlik Kaposvár, Szigetvár és Sásd között. A helybéliek lakóhelyük földrajzi elhelyezésére a zselici jelzót használhatják, de ennek természetföldrajzi tartalma, azaz egy erdőfedte dombvidéki jelleg nem magától érthető. A tájon belül a korlátozott panorámát nyújtó félig zárt megjelenés kevés jól azonosítható földrajzi objektumot kínál. A tágabb pozicionálást viszont megkönnyíti, hogy sok helyről látszik a Mecsek, a Kapos-völgy és a Dráva-sík.

Szigetvár: a nagy ellenfelek emlékparkja (2018. augusztus)

Mecsekhat

194 km²

(A korábbi Baranyai-Hegyhát kistáj)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Mecsek és Baranyai-dombvidék

Tékes: (46.2859;18.1969) ÉNy-felé (2016. szeptember)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Mecsek ÉÉNy-i előtere, tagolt dombosági hátságok és lejtők alkotta formaegyüttes.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszín aránya 0,7%, vízjárta, mocsaras térszint pedig nem mutattak az úrfelvételek. A tavak közül legismertebbek az Abaliget környéki jóléti tavak (Herman Ottó-, Pécsi-tó).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 49% erdő (erősen növekvő arány), 25% szántó (változatlan), 5,8% pedig a beépített felszín területi részesedése. 6-6% a gyepek ill. a kert-gyümölcsösök (az előbbi csökkenő, a kert változatlan arányt mutat). Az OTT szerint a kistájra szinte mindenütt a vegyes

Bodolyabér: (46.1990;18.1150) DK-felé, háttérben a K-i Mecsek (2016. szeptember)

Kovácsszénája: (46.1537;18.0997) ÉNy-felé. A szokatlan helységnevének már egy 1290-es oklevélben így szerepel: „Kach scenaya” (2016. szeptember)

területfelhasználás jellemző és csak a legmagasabb dombhátságok tartoznak az erdőgazdálkodáshoz.

■ **Földrajzi tájtípus:** Erősen tagolt hegylábi dombvidék, Ramann-féle és agyagbemosódásos barna erdőtalajon cseres-tölgyes, dombhátságokon gyertyános-tölgyesekkel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység közepes mértékben befolyásolta, β-euhermórb kategóriába tartozik. Kisebb terep- és patakmeder-rendezések mellett a talajok erodáltsága közepes, változott a kémhatás, a tömörödöttség. A természetközeli növényzet a kistájnak csak 30%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások következtében mérsékelt terhelésű az összesített antropogén terhelés.

Magyarszék: (46.1999;18.1897) KDK-felé (2016. szeptember)

Orfű: (46.1453;18.1441) ÉK-felé (2020. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,8%-os (2000: 5,4%), nem éri el az országos átlagot (6,2%), de növekvő tendenciát mutat. A települések, közutak és a vasútvonal miatt fellépő tájökölógiai élőhelyfragmentációs szint mérsékelt, súlyozott értéke 2,9 km/km², valamivel kevesebb mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj települései Komló és Abaliget környékének kivételével elmaradottak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,1 km², ami alacsonyabb, mint az ország dombosági jellegű tájain mért középérték (1,36 km²). A többi hasonló típusú kistájhoz képest tehát mozaikosabb, kisebb foltokból felépülő mintázat jellemzi. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató szám 1,38, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Kismértékű a természetes eredetű veszélyeztetettség, leginkább a felszínmozgás okozhat jelentős károkat. 1931 és 2015 között csak 13-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén igen nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistájban két TK illetékes, Kelet-Mecsek TK: 1,4%, a Nyugat-Mecsek TK 2,4%-nyi tájrészlet kezelésében vesz részt. Jelentősebb a Natura 2000 területek kiterjedése. A madárvédelmi terület a kis-

táj 8,3%-át, a különleges természetmegőrzési típus 25,2%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas. A térség egyedi tájértékekben és régészeti lelőhelyekben gazdag, a műemlékállomány közepes szintet képvisel. Komló környékének kivételével az egész kistajat tájképvédelemre javasolták, ott viszont indokolt volna a komplex tájrehabilitáció.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegylábi medencedomság, amelynek arculatát a magas erdő-sűrűség és a visszaszorulóban lévő szántóföldi művelés szabja meg. A dombok, völgyhátak tetőszintjeit mindenütt vegyes lombosodó, mozaikosan kezelt erdők foglalják el. Néhol az erdők lehúzódnak a domblábak alsó lejtőire is, de a lejtők középső, alsó részein gyakoribb a szántóföld. A félig nyílt tájat áttekinteni is többnyire a szántóföldek övezetéből, az alsó domblábi lejtőkről lehet, mintsem a zárt erdőfoltokat hordozó dombtetőkről. A sűrű völgyhálózat legmélyebben fekvő sávján ligeterdők és rétek osztoznak. A parlagok aránya közepesnél kissé magasabb, ezért a táj több

helyen kisebb intenzitású hasznosításról, néhol gondozatlanságról árulkodik. A településhálózat egyfelől aprófalvakból áll, másrészt jellegzetes eleme Komló, a táj központi funkciókat ellátó városa, ill. az Abaliget környéki rekreációs térség sajátos beépítettségű tájrészlete. Az itt lakók identitásának kifejezésére a „(Mecsek)” hegyhát mint földrajzi műszó nem használatos. A Mecsek viszont a kistáj minden pontjáról látható markáns orientációs, viszonyítási objektum.

Magyarszék: záportároló építése a Baranya-patakon. Ebben a kistájban a leggyakoribbak a villámárvizek (2020. augusztus)

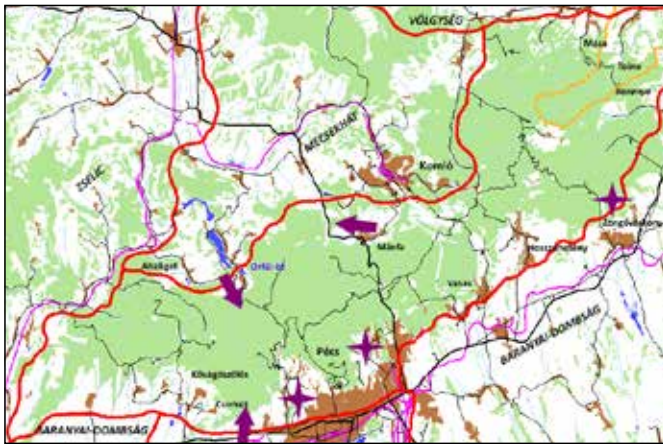
Mecsek

334 km²

Nagy-táj: Duna–Tisza-medence

Nagy-táj-részlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Mecsek és Baranyai-dombvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Dunántúli-dombvidékből kiemelkedő, gerinces típusú középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** A K-i Mecsek tetőrégiója hűvös – mérsékelt száraz, az alacsonyabb térszíneken mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz, a D-i hegylábi övezet mérsékelt meleg – mérsékelt száraz.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb nyílt vízű, vagy mocsaras felszínt nem mutatott ki egyik úrfelvétel sem.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 70% erdő (változatlan arány), 6% kert és gyümölcsös (mérsékelt növekvő), 6% pedig szántó föld (mérsékelt csökkenő) területi részesedéssel. Bár 1,2%-ra csökkent a bánya- és lerakófelszínek kiterjedése (475 ha-ról 407-ha-ra), így is az országos átlag (0,2%) hat-szorosa. Az OTT szerint a kistáj erdőgazdálkodási

térség, kivéve a DNy-i hegylábi lejtőket, ahol a vegyes területfelhasználás jellemző.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubatlanti és szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló alapvetően karbonátos és homokkő kőzetekből felépülő hegyvidék, amelynek rendzina, ill. agyagbemosódásos barna erdőtalaján karsztbokorerdők, valamint cseres- és gyertyános-tölgyesek találhatóak.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység mérsékelt bolygatta meg, a kistáj β -euhemerób kategóriába sorolható. A domborzat lokális terprendezéseken, a vízhálózat kisebb mederátalakításokon esett át. A talajok fizikai és kémiai tulajdonságai csak kis mértékben módosultak, az erózió nem jelentős. A természetközeli vegetáció azonban csak a kistáj területének 25-30%-án található. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás változások szerint számottevően nem módosult az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 5,3% (2000: 5,1%). A települések és a közutak élőhelyszabdaló hatásának szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,1 km²/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Móra esett az elmaradott települések csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistajat jellemző CORINE foltok átlagos nagysága 1,78 km², ami magasabb az ország hegyvidékeinek középértékétől (1,43

Abaliget: (46.1418;18.1259) DK-felé, jobbra a Tubes (612 m) (2016. október)

Pécs–Cserkút: (46.0651;18.1606) É-felé, háttérben a Jakob-hegy környéke (2016. október)

Mánfa: (46.1615;18.2327) Ny-felé (2020. augusztus)

Pécs: a Mecsekre felkúszó Makár és Bálics városrészek, háttérben a Misina-tető (535 m) (2018. november)

Pécs-Pécsbányatelep, Karolina-bányató, amelynek feltöltése 2018-ban megindult, ezzel elkezdődött az ország legnagyobb bányarekultivációs munkája (2005. október)

Zengővárkony: (46.0651;18.1606) az ősgesztenyés 5-600 évesnek becsült (és egyre fogyatkozó számú) egyedei (2003. október)

km²), tehát a hegység foltmintázata a szokásosnál nagyobb egységekből épül fel. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatosságát jelző szám 1,14 alacsony (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A kistájat természeti jelenségek és folyamatok csak kivételesen veszélyeztethetik. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma alacsony volt (12-20 év). Az éghajlat megváltozása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat átstrukturálódásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének felén két tájvédelmi körzet osztozik, A Kelet-Mecsek TK 25,3, a Nyugat-Mecsek TK 28,7%-ot kezel. A Natura 2000 rendelkezések madárvédelmi típusa a táj 53,1%-át, a különleges természetmegőrzés típusa a kistáj 56,7%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség átlag feletti. Hosszúhátú történelmi település, sok műemlékkel, Máshol az egyedi tájértékek és régészeti lelőhelyek vannak nagyobb számban. A kistáj 90%-át javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedések körébe. Ez a tervezet csak a Vasas – Hosszúhátú – Komló kö-

zötti térséget nem tekinti védelemre érdemesnek, ahol viszont tájrehabilitációra volna szükség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj dombsági környezetéből markánsan kiemelkedő erdőfedte középhegység. A bányászat miatt a domborzat mesterséges formákban is gazdag. A hegység zárt erdőtakarója a karsztos részeken kiritkul, Pécs városi beépítésekkel érintkező sávjában pedig erősen bolygatott. Látványos tájképi megjelenése van a szőlőfedte hegylábi lejtőknek, ill. a kertési területhasználatnak. Az emberi jelenlét legkevésbé a hegység K-i részét érintette. A parlagok aránya közepes szintű, a táj gondozott benyomást kelt. A kistáj D-i peremén agglomerálódó településövezet van. A központi funkciók Pécssett összpontosulnak. Az itt lakók számára a Mecsek egyértelmű orientációs objektum, amelynek egyes csúcsai is kiváló topográfiai támpontok (Tubes, Misina, Zengő stb.). A mecsekalji, mecsekhegyljai identitás természetföldrajzi elemei között az erdőfedte középhegység uralkodó szerepet játszik, jelentős vizuális és érzelmi kötődés tárgya azonban a szőlőterület, (a „tüke” mentalitás), és hozzá tartozik a hegyről látható dombsági, medencesíksági előtér látványa is.

Pécsi-medence

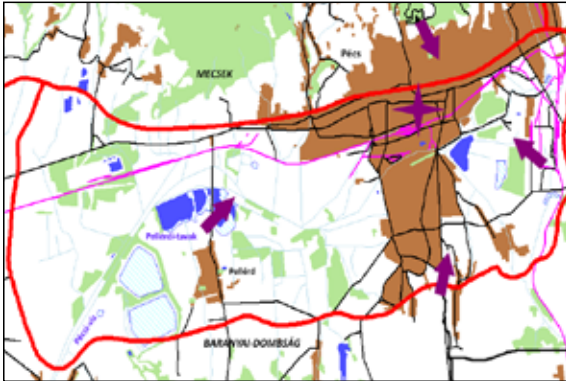
74 km²

(Korábban Pécsi-síkság néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Mecsek és Baranyai-dombvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Mecsek és a Baranyai-dombság által körbezárt medencesík.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz (pl. a Pellérdi-halastavak), ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 2,1%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 35% szántóföld (változatlan arány), 28,9% beépített, 13% pedig a cserjések és sarjerdők (erősen növekvő) területi részesedése. A kertek-gyümölcsösök területe 6%, kétszerese az országos átlagnak. 2000 óta harmadára csökkent a bánya- és lerakófelszínnek területe, ma már csak 1,5%, de ez még mindig

Pécs, Laufer-dűlő: (46.0282;18.2336) ÉÉK-felé, háttérben a K-i Mecsek legmagasabb csúcsával, a Zengővel (681 m) (2016. október)

többszöröse az országos átlagnak (0,2%). Az OTRt szerint a kistájat a beépítettség mellett a vegyes területfelhasználás jellemzi.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló, hegylábi süllyedékben kialakult medencesík, peremein Ramann-féle barna erdőtalajon, belső részein réti talajon vegyes hasznosítású, jelentős mértékben beépített kistáj.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságok a sűrű beépítés és az ipari hasznosítás miatt már régóta megváltoztak, a táj meta- és poli-hemerőb bolygatottsági szintet képvisel. Nem csupán a sérülékenyebb növényzeti és talajviszonyok módosultak, hanem a bányászat hatására a domborzat és a vízhálózat is. A természetközeli növényzet már a terület kevesebb, mint 10%-án található meg. Az 1990 és 2018 között lejajlott felszínborítás-változások révén gyengült az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 28,9%-os, amelyből 14% sűrűn, 15%-a lazábban lefedett felszín (2000: 28,4%). A közlekedési infrastruktúra, és a települési beépítés hatására ebben a kistájban a legerősebb az élőhelyizolációs nyomás, a súlyozott fragmentációs érték 11,0 km². (Az országos átlag 3,4.) A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradott település.

Pellérd: (46.0508;18.1552) ÉK-felé, háttérben a Mecsek (2020. augusztus)

Pécs: (46.0878;18.2226) DDK-felé, jobbra a Villányi-hegység (2016. október)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE feltjainak általános kiterjedése 1,15 km², ami alacsony érték, tehát erősen mozaikos tájszerkezetű terület. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,88 magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások összességében gyengén közepes szintet érnek el, mérsékelt lehet az árvízkitettség, ill. a szélerózió kártétele. 1931-2015 között 16-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A nagyfokú beépítettség miatt a várható éghajlatváltozás csak közepes mértékben módosíthatja a tájhasználatot.

■ **Természetvédelem:** A kistáj apró részlete a Nyugat-Mecsek TK-hoz tartozik (0,2%). A Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusú oltalom a kistáj 6%-ára vonatkozik.

■ **Értéktár:** A tájat a pécsi agglomeráció csaknem teljesen lefedi, az összesített értéksűrűség lényegében Pécsset jelenti. A város műemlékgazdagsága

Pécs a hőerőműtől: (46.0645;18.2626) ÉNy-felé, háttérben a Misina-tető (535 m) (2005. október)

és környékének régészeti jelentősége kiemelkedő, de számos egyedi tájérték is van a város külterületén. A borkultúra szintén növeli az értéksűrűséget. A kistájban csupán a Pellérd közelében lévő erdőfoltokat és vizuális környéket javasolták tájképvédelem alá vonni. Vannak viszont a bányászatból visszamaradt tájrehabilitációra szoruló területek.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj közepes méretű hegységelőtéri medence, a Pécsi-víz kisebb síkjával. Hazánkban viszonylag ritka eset, hogy egy kistáj földhasználatában a szántóföldek és a beépítések nagyjából azonos területi arányt képviselnek, ugyanakkor a beépítések vizuális hatása jóval erőteljesebb, mint a szántóké. A hegylábi lejtőkre felkapaszkodó város markáns tájképi elem a medence lejtőiről, de a medence belsejéből nézve is. Látképzavaró a városperemi ipari-bányászati helyszínek nagy száma, a telephelyek körüli parlagok jelenléte. A kistáj vizuálisan és érzelmileg is elválaszthatatlan a Mecsektől. A hegység sziluettje erős identitásképző tényező, aminek határozott természetföldrajzi tartalma van. A medencéből jól azonosítható hegycsúcsok segítik a topográfiai ön-elhelyezést. A földrajzi helyzetet kifejező mecsekalji jelző használata nem gyakori, inkább maga a városnév az önmeghatározás kulcsfogalma. Az „igazi bennszülött” pécsiekre használt „tüke” kifejezésnek tulajdonjogi, földhasználati jelentése volt, a város környékén szőlővel rendelkező polgárra értették.

Pécs: a Barbakán. Az éghajlatváltozással lassan az egész országban élvezni lehet a most még csak Pécs környékére jellemző szubmediterrán őszi hónapokat. (2018. november)

Baranyai-dombság

1238 km²

(Korábban Dél-Baranyai-dombság néven.)

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Mecsek és Baranyai-dombvidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Mecsek D-i és K-i előterében kialakult alacsony és középmagas, D-felé csökkenő tagoltságú dombvidék.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – mérsékelt száraz, Máriakémtől É-ra mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, Apátvarasd környékén mérsékelt meleg – mérsékelt nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vízenyős, mocsaras felszínnek aránya nem éri el a 0,5 %-ot. Nagypall és Palkonya környékén több halastavat létesítettek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 64% szántóföld (kissé csökkenő arány), 14% erdő (változatlan), 5,8% pedig kert (5100 ha-ról 7110 ha-ra nőtt) területi részesedéssel. Az OTrT a kistájat kevés szántóföldi mezőgazdasági jellegű tájrészlet kivételével (pl. Berkesd – Olasz, vagy Babárc – Liptód környéke) vegyes területfelhasználású területként tartja nyilván.

Somberek: (46.0732;18.6504) DNy-felé (2016. október)

Szöke: (45.9650;18.1992) É-felé (2016. október)

■ **Földrajzi tájtypus:** Völgyközi hátakra tagolt eróziós dombtság, ahol az agyagos, löszös lejtőüledékeken kialakult Ramann-féle barna erdőtalajt jórészt szántóföldként használják.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj nagyfokú mezőgazdasági igénybevétele, a talajok erodáltsága, a természetközeli növényzet igen alacsony, 10% alatti aránya, valamint a vízrendezések révén igen erősen átformált vízhálózat miatt polihemerób, azaz erősen átalakított tájtypus. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint erősödött az összesített antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke emelkedik 4,8% (2000: 4,1%), de elmarad az országos átlag 6,2%-tól. A kistáj közlekedési infrastruktúra, ill. települési beépítés miatti tájökölógiai felszabdaltsága közepes szintű, a súlyozott fragmentációs érték 2,2 km/km² (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kis-

Zók: (46.0052;18.0997) DNy-felé, a Pécsi-víz völgytalpa (2016. október)

Erzsébet: (46.0969;18.4641) ÉNy-felé, háttérben a K-Mecsek (2016. október)

Palkonya: az Európa Kulturális Faluja címet 2007-ben elsőként ez a hazai település kapta meg (2019. július)

táj DNy-i részének települései az elmaradottak kategóriájába kerültek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,74 km², ami közel áll az országos középértékhez (1,9 km²), de kevésbé aprólékosan mozaikos térség mint általában a dombságok (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,35, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyeztetettség összességében gyengén közepes szintű, de az aszályérzékenység magas és gyakoriak a felhőszakadások. 1931-2015 között súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma alacsony volt (11-20 év) de a Pécsvárad – Szederkény vonaltól K-re 20 év fölé emelkedett. Az éghajlat előrejelzett megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat valószínűleg jelentős mértékben változni fog.

■ **Természetvédelem:** Mecseknádasd határában egy apró tájrészlet a Keleti-Mecsek TK-hez tartozik és a Natura 2000 (különleges természetmegőrzési) területek is csupán 4%-ot tesznek ki.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintet mutat, ami elsősorban a régészeti helyszínekben és az egyedi

tájértékben való gazdaságnak köszönhető. Intézményesített tájképvédelmet javasoltak a kistáj Zengővárkony – Monyoród vonaltól ÉK-re fekvő részére teljes egészében, a táj Ny-i részén pedig a Téseny – Szólkéd – Palkonya ív mentén fekvő erdőfoltokra és környékükre.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj ÉK-ről DNy-felé csökkenő tagoltságú dombvidék, az országos átlagot meghaladó arányú szántóföldi hasznosítással. A dombtetőket, völgyközi hátakat rendszerint erdő fedi, a lejtőket szántóföldek foglalják el, a völgyek tengelyében szalagtelkes törpefalvak sorakoznak. Az élénk domborzati tagoltság miatt a szántók parcellamérete közepes, és gyakran erdősávok választják el egy-

mástól, jelentősen növelve a táj látképi és ökológiai mozaikosságát. Pécs közelsége és az aprófalvas településállomány miatt a társadalmi térszervezés lokális központjai a kistáj peremén, vagy azon kívül található (Szentlőrinc, Pécsvárad, ill. Bóly, Siklós). Részben ez is közrejátszhat abban, hogy a némi „baranyai” identitáson kívül nincs markáns önazonosító hatóerő. Az erre alkalmas táji objektumok, a Mecsek és a Villányi-hegység a tájhatáron kívül helyezkednek el. A mikrokörnyezet szubjektív átélésére ugyanakkor igen alkalmas a táj számos pontjáról jól áttekinthető, gondozott, félig nyílt, szelíd dombvidéki, aprófalvas mintázat.

Siklós: egyike az idegenforgalmilag legjobban kihasznált várainknak (2016. október)

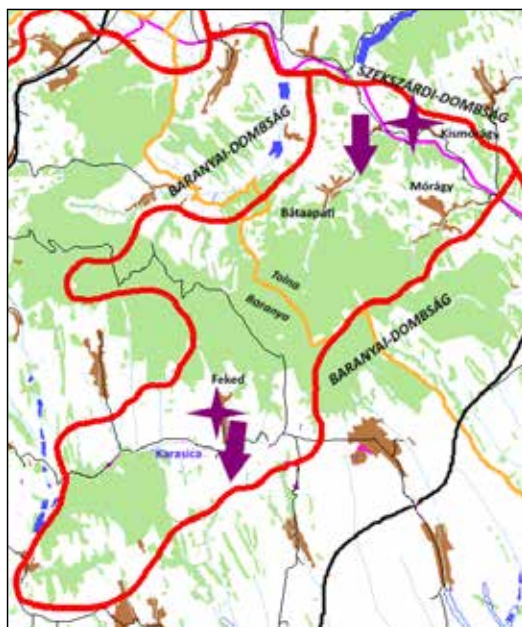
Geresdi- dombság

89 km²

Nagytaj: Duna–Tisza-medence

Nagytajrészlet: Dunántúli-dombvidék

Középtaj: Mecsek és Baranyai-dombvidék

Feked: (46.1532;18.5614) D-felé, a Karasica völgye (2018. június)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Baranyai-dombságból alig kiemelkedő, inkább geológiai különállása és nagyfokú erdősültsége miatt önállóan tekintett, közepes mértékben tagolt dombság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelület kiterjedése elhanyagolható, vizenyős, mocsaras felszín pedig nem mutatott ki az úrfelvetel.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 54% erdő (változatlan arány), 24% szántó föld (erősen csökkenő), 9% pedig cserjés, sarjerdős (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. Az OTfT szerint a kistáj erdőgazdálkodási, peremein vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mélységi magmás kőzetből (gránit) felépülő alacsony röghegység, amelynek kőzettörmelékcs vályog málladékát agyagbemosódásos barna erdőtalaj fedi, rajta pedig cseres- és gyertyános-tölgyesek nőnek.

Bácsaapáti: (46.2370;18.6133) ÉK-felé (2016. augusztus)

Bátaapáti: (46.2370;18.6133) D-felé (2016. augusztus)

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj a Dunántúli-dombvidék legkevésbé bolygatott, oligohemerób kategóriába tartozó tájegysége. A természeti adottságok közül a domborzat, a vízhálózat, de még a talaj is csupán lokális terhelésnek van kitéve. Egyedül a természetközeli élőhelyek aránya esett 50% alá. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint táji szinten jelentősen gyengült az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke igen szerény 1,4% (2000: 1,4%), összesen 4 község található a kistájban. Az úthálózat és a települések kiváltotta élőhely feldarabolás szintje ugyancsak alacsony, a fragmentációs érték 0,8 km/km², mesze elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Mórágyszámít elmaradott településnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A területhasználati szerkezetet érzékeltető CORINE foltok átlagos nagysága 1,13 km², ami az ország önálló-, hegylábi-, ill. medencedomságaira jellemző középértékhez (1,36 km²) viszonyítva valamivel alacsonyabb, tehát a táj mozaikosabb mintázatú. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,35, alig kevesebb, mint az országos átlag (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége gyenge közepes mértékű, leginkább

Feked: Mária Terézia erdőkímélő rendelkezése miatt a sváb telepések elhagyták a magukkal hozott gerendarácsos (Fachwerk) építési módszert (2020. augusztus)

víz- és szélerózióra lehet számítani. 1931 és 2015 között 14-17 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. Az éghajlat megváltozása esetén valószínűleg igen nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A tájnak 41%-a került a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusba.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség Mórágyszámít és Feked esetében az átlagot meghaladja. Különösen az egyedi tájértékek és a műemlékek száma magas. Az egész kistáját tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A tájegység erdőfedte szigetként emelkedik ki a környező kisse alacsonyabb dombosági tájakból. Az összefüggő, zárt erdőtakaró miatt belső területein kevés helyről lehet tájképi benyomást kapni, inkább a tájperemi völgyekben van erre lehetőség. Csaknem minden község zsáktelepülés, ezek közvetlen környéke nyíltabb, közepesen gondozott, de nagymértékben parlagosodó, kisparcellás mezőgazdasági térség. Az itt lakók általánosabb baranyai identitása mellett jelen lehet egy halvány „geresdháti” önazonosság is. Ennek van természetföldrajzi összetevője az erdőfedte domboság látványa, táji megjelenése. A Mecsek, mint a látóhatáron több helyről feltűnő látványobjektum jó támpont a földrajzi önelhelyezéshez.

Kismórágyszámít: egy tájba illesztett vallomás...© (2016. augusztus)

Villányi-hegység

60 km²

Nagytáj: Duna–Tisza-medence

Nagytájrézlet: Dunántúli-dombvidék

Középtáj: Mecsek és Baranyai-dombvidék

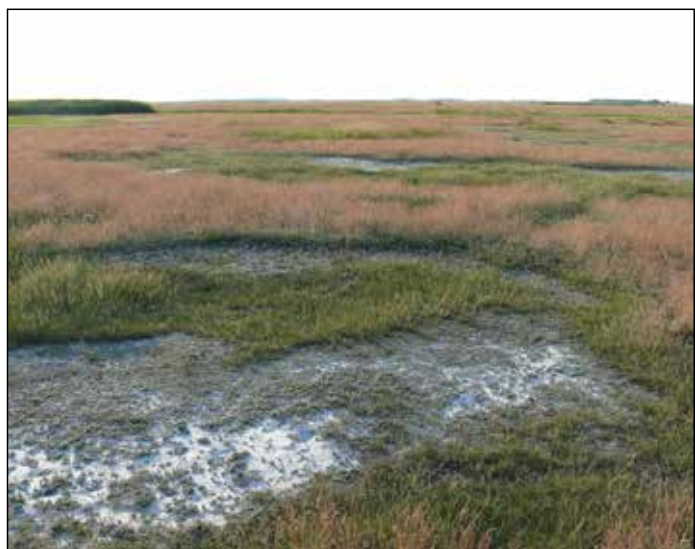
■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Baranyai-dombvidék és a Drávaköz síkjából kiemelkedő tagolt, aszimmetrikus, izolált középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, ill. vízjárta, mocsaras felszínek aránya 0,7%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 48% erdő (erősen csökkenő arány), 20% szőlő (mérsékelt csökkenő irány), de így is a kistájak között a 3. legmagasabb ilyen adat, 13% pedig szántóföld (változatlan) területi részesedéssel. Az országos átlagnál (0,2%) lényegesen magasabb 0,9% és kissé emelkedett is a bánya- és lerakófelszínek aránya. Az OTT a területtel erdőgazdálkodási, ill. a lejtőkön vegyes földhasználati térségként számol.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló sasbérce karbonátos hegység, ahol rendzina és agyagbemosódásos, valamint Ramann-féle

Nagyharsány: (45.8484;18.4158) a Szársomlyó D-i lejtője. Itt a szőlőművelést talán a keltákig, de bizonyíthatóan a római korra vissza lehet vezetni. (2016. október)

barna erdei talajon cseres-tölgyesek és karsztbokorerdők vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságok emberi bolygatottsága közepes, oligo- és mezohemerób, a bányák környékén metahemerób típusú tájegység. A domborzatot a kőbányászat és a szőlőteraszozás lokálisan erősen, a vízhálózatot mérsékelt módon módosította. A talajok tulajdonságait szintén a két fenti tényező alakította. A természetközeli növényzet visszaszorult a tájegység területének

Nagyharsány: (45.8491;18.3837) K-felé, kőbánya a Szársomlyón (442 m) (2019. július)

Villány: (45.8595;18.4365) a Szársomlyó DK-i lejtője (2016. október)

Palkonya: (45.8948;18.3907) ellentétben a D-i, szőlőfedte lejtőkkel a Villányi-hegység É-i oldalát erdők fedik (2019. július)

Villány: nemzetközi szoborpark (2019. július)

20-30%-ára. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások szerint mérsékeltén gyengült az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,1%-os, pontosan az országos átlag fele. A közutak és a települések élőhely feldaraboló hatásánál szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,2 km/km², messze elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Bisse és Csarnóta számít elmaradott községnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,05 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) jóval alacsonyabb érték. Ez a nagyfokú mozaikosság egyértelműen a kis méretű szőlőparcelláknak tulajdonítható. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatosságát jelző szám 1,62 magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége csak gyengén közepes, elsősorban a szélerózió és az aszály okozhat károkat. Az 1930-2015 között csupán 8-10 szélsőségesen csapadékhiányos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlat prognosztizált változása esetén valószínűleg nagy lesz a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 33,5%-a a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusba került.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség a kistáj Ny-i részén alacsony, K-felé közepesnél magasabbra emelkedik. Villány történeti település, viszonylag jelentős műemlékállománnyal. A régészeti lelőhelyek száma magasabb, mint az egyedi tájértékeké, de az értéksűrűséget leginkább a borkultúrához kapcsolódó építmények növelik meg. A táj keskeny ÉNy-i peremének kivételével az egész területet tájképvédelemre érdemesnek ítélték.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A tájegység a környező sík és dombvidéki környezetből látványosan kiemelkedő, de szerény magasságú és kiterjedésű hegység. Látványképét a magas erdősültség mellett a K-i, DK-i részen a szőlőültetvények uradják. A legmagasabb csúcok egy része kopár és messzire látszó látványalakító szerepe van az ország egyik legnagyobb aktív kőbányájának (Szársomlyó). A parlagok aránya alacsony (2-3%). A területhasználat intenzitása csak a szőlőültetvények környékén magas. Szigorúan a tájhatáron belül kevés település van, de több sorakozik közvetlenül a tájhatáron, amelyek közül Siklósnak van központi szerepköre. Az itt élők lakóhelyük földrajzi elhelyezésére a „villányi” jelzőt elegendőnek tarthatják, mert a szőlőművelés miatt a név széles körben ismert. Kézenfekvő orientációs objektum a Tenkes-hegy. További topográfiai támpontként a Mecsek szolgálhat, sőt a hegy lejtőiről feltűnik az apró beremendi mészkőrög és még távolabb a Horvát–Szlavón középhegyvidék.

Villánykövesd: az ország egyik legismertebb pincésora (2016. október)

Sokoró (Pannonhalmi-dombság)

235 km²

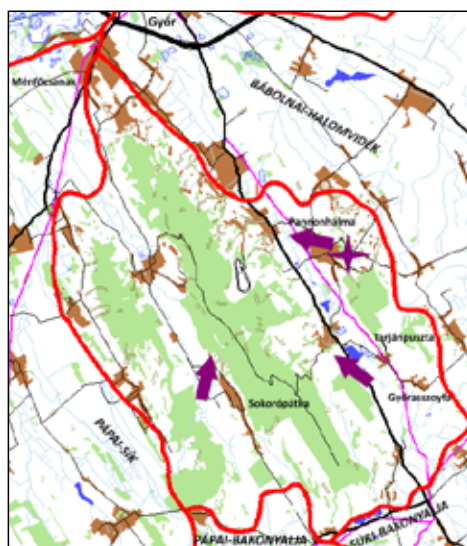
(Korábban Pannonhalmi-dombság néven.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtaj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Sokoró-Északi-Bakonyalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Dunántúli-középhegység Kisalföldbe benyúló kistája, amelyet 3 párhuzamos, egymástól jól elkülönülő, tagolt dombvonulat alkot.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltén hűvös – mérsékeltén száraz, kisebb ÉNy-i részén mérsékeltén hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek aránya 0,4% alatt van, az úrfelvételek mocsaras térszint nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 32% szántóföld (igen jelentős, 2084 ha-t kitevő csökkenés volt a 18 év alatt), 35% erdő (mérsékeltén növekvő arány), 12% pedig kert (duplájára növekvő) területi részesedéssel. A szőlők 2,5%-os aránya

Tarjánpuszta: (47.4935;17.7819) ÉÉNy-felé, balra a Pannonhalmi Főapátság, a dombvidék K-i vonulatának É-i részén (2016. július)

több mint kétszerese az országos átlagnak (1,1%). Az OTRT szerint a dombhátak erdőgazdálkodási, a többi terület vegyes területhasználati térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlantit éghajlati hatás alatt álló eróziós-deráziós dombság, ahol a lejtőlöszön kialakult Ramann-féle és agyagbemosódásos barna erdőtalaj elsősorban vegyes mezőgazdasági hasznosítás alatt áll.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságok mérsékelt emberi bolygatást szenvedtek, a tájra a mezo- és euhemerób kategória illik. A domborzat és a vízhálózat csak kis mértékben változott, a talajok közepesen erodáltak és kissé módosultak a fizikai és kémiai tulajdonságaik is. A növénytakaró ma már csak a táj 20-25%-án mutat természetközeli állapotot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett

Sokorópátka: (47.4918;17.6800) ÉÉK-felé a domboság középső, legmagasabb vonulata (2016. július)

Sokorópátka: (47.4918;17.6800) DK-felé (2016. július)

Pannonhalma: kilátás ÉNy, a Szt.Pál-hegy felé az apátságtól (2019. július)

Tarjánpuszta: (47.4935;17.7819) DK-felé (2016. július)

felszínborítás-változások szerint gyengült az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 7%-os, minimálisan emelkedő tendenciájú, az országos átlagot (6,2%) meghaladó arányú. A közutak, vasútvonal és a települések élőhelyszabdáló hatása csekély, súlyozott értéke 1,9 km², ami messze elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települése sem került az elmaradottak csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,43 km², ami megfelel az ország önálló, hegylábi, ill. medencedombságaira jellemző összesített értéknek (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságát kifejező szám 1,67 magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások megjelenésének valószínűsége jelenleg kicsi, előfordulhat az aszály, a szélerozió és a felszínmozgás mérsékelt kártétele. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma alacsony volt, 14-18 év. Az éghajlat előrejelzett megváltozása esetén közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenységése, átformálódásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 29,2%-a a Pannonhalmi TK része. A Natura 2000 szabályozás különleges természetmegőrzési típusa a kistáj 32%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség valamivel magasabb, mint az országos átlag. Pannonhalma történeti település, kiemelkedő számú műemlékkel. Vannak fontos régészeti lelőhelyek, a borkultúra is értéknövelő tényező és átlagos az egyedi tájértékek száma. A kistáj 90%-át javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe. Ebből kimaradhat Ménfőcsanak ill. Győrasszonyfa környéke.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj többszortatú alacsony dombosság, amelynek vizuális arculatát az azonos területi arányt képviselő szántók és erdők határozzák meg. A két felszínborítási típus térbeli elrendeződése is szabályos, a hosszanti dombhátak tetőszintjét az erdők, a középső és alsó lejtőket a szántóföldek foglalják el. Főképp a középső lejtőszakaszon a szántók között kisebb erdők vannak, a látképnek a keskeny szántóföldi parcellák szabályos sávozottságot adnak. A parlagok aránya közepes, 4-5%, mérsékelt intenzitással hasznosított, többnyire félig nyílt terület. A névadó Pannonhalma kivételével a települések a domblábakon sorakoznak. Pannonhalma rangelsősége egyértelmű, de a megyeszékhely közelsége miatt a központi funkcióknak csak kisebb részét birtokolja. A táj lakossága sokoróalji identitása elég határozott, s ennek természetföldrajzi tartalma egy dombvidéki táj arculatát sugallja. A kistáj legtöbb pontjáról látható a környező kislépföldi táj egy-egy részlete és orientációs objektumként fontos támpont a Bakony.

A Pannonhalmi Főapátság nevezetes levendulás kertje, amely része a Világörökség helyszínnek is (2009. április)

Pápai-Bakonyalja

236 km²

(Korábban Pannonhalmi-dombság néven.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrézlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Sokoró-Északi-Bakonyalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Óreg-Bakony Ny-i heglába, alacsony tagolt völgyközi háta és lejtők geomorfológiai egysége.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű vizenyős, mocsaras térszint nem azonosítottak, a nyílt vízfelületek aránya 0,2%.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 42% erdő (változatlan arány), amelyből 7% tűlevelű, 32% szántóföld (erősen csökkenő), 11% pedig gyepek (erő-

Ganna: (47.2451;17.5228) KDK-felé (2016. július)

Ugod: (47.3340;17.6543) DK-felé, háttérben a Kőrös-hegy (704 m) (2016. július)

sen növekvő) területi részesedéssel. Az OTRT-ben vegyes felhasználású és mezőgazdasági tervezési célterületként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlantai éghajlati hatás alatt álló völgyközi hátra tagolt heglábfelszín, ahol agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon jelentős kiterjedésű cseres-tölgyes erdők vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj hajdani természeti adottságait az emberi tevékenység mérsékelt befolyásolta, a táj β-euhemerób kategóriába tartozik. Szórványos tereprendezés, vízügyi mederalakítás és közepes talajerózió jellemzi. Természetközeli növényzet a táj alig 20-30%-án található. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint gyengült az összesített antropogén terhelés.

Ganna: falusi környezetben szokatlanul nagy műemlék épület: az Eszterházi mauzóleum (2018. szeptember)

Ganna: nagyon kevés tájunkat hasznosít a legeltető állattartás (2018. szeptember)

■ **Beépítettség és településfejlettség:**

A beépítettség mértéke 3,9%, emelkedő tendenciájú (2000: 3,7%). A közutak, vasút és települések által kialakult élőhelyfragmentáció szintje alacsony, súlyozott értéke 1,3 km/km², (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj D-i részén Bakonypölöske, Bakonykoppánytól É-ra pedig minden település alulfejlett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jellemző CORINE foltok átlagos nagysága 1,24 km², ami alacsonyabb érték, mint az ország domboságaira jellemző középadat (1,43 km²), tehát sűrűbb foltmintázatra mutat. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,61 magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége jelenleg igen csekély, az aszály lehetséges kártétele említhető. 1931-2015 között csak 12-16 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozására a jelenlegi tájhasználat közepes mértékű átalakulására lehet számítani.

■ **Természetvédelem:** A tájegységnek 0,7%-a tartozik a Magas-Bakony TK-hoz. Ennél nagyobb területet, 5,8%-ot soroltak a Natura 2000 különleges természetmegőrzési védettség alá.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintet ér el. Egyedi tájértékek és régészeti lelőhelyek a

Fenyőfő: (47.3531:17.7646) ősfenyvesként nyilván tartott maradványélőhely, eredetileg kontinentális erdősztepp folt (2020. augusztus)

kistáj É-i részén fordulnak elő nagyobb számban. A kistáj nagyjából felét javasolták felvenni a tájképvédelmi tervezetekbe. Nagyobb összefüggő védett területet jelentene a Bakonypölöskétől D-re lévő tájrészleten, valamint a Fenyőfő környéki erdők tágabb környezetében.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt hegylábi dombvidék, amelynek vizuális megjelenését az erdők és a szántóföldek közel azonos részesedése jellemzi. A táj domborzati változatosága miatt a földhasználati mintázat is sűrűn mozaikos. A mögöttes Bakony erdei sok helyen lehúzódnak a hegylábi zónába, a települések és a szántók azonban nyílt, jól áttekinthető részleteket eredményeznek. A parlagok aránya magas, 8-10%, többnyire a beerdősödés kezdeti szakaszában lévő egykori szántóföldekről van szó. A kistáj középső, Bakonyszűcs és Ganna közötti szakasza viszonylag sűrűn lakott, itt a központi funkciókat a közeli Pápa látja el. A kistáj hosszan elnyúló, keskeny alakja miatt eleve nem jöhetett létre egyetlen térszervező központ. Identitási szempontból helytálló lehet a „bakonyalji” önmeghatározás. A vizuális támpontok többsége az Öreg-Bakonyhoz tartozó egy-egy kiemelkedő csúcs (pl. a Kőrös-hegy). A hegylábeltől a topográfiai környezetélményt nem kis mértékben fokozza a Kisalföldre, a Pápai-sík felé történő kilátás. A bakonyalji önmeghatározásnak határozott természetföldrajzi tartalma van, egy erdőfedte középhegység lejtős peremének látványa könnyen felidéződik bárkiben.

Bakonyszentlászló: napkollektorral működtetett vadriasztó kerítés (2020. augusztus)

Súri-Bakonyalja

410 km²

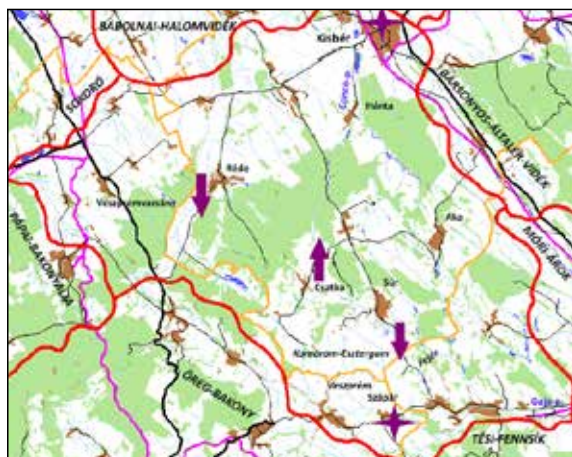
(Korábban Pannonhalmi-dombság néven.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Sokoró-Északi-Bakonyalja

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Öreg-Bakony É-i hegylába, amelyet alacsony, tagolt völgyközi háta és lejtők alkotnak.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt-száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, és vízjárta, mocsaras felszínnek aránya a tized százalékot sem éri el. A Gaja- és a Concó-patakon hoztak létre kisebb víztározókat.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 47% szántóföld (erősen csökkenő arány), 29% erdő (változatlan), 9% pedig gyeperdő (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. Az OTT szerint a kistáj mag-

Súr: (47.3597;18.0439) D-felé, háttérben a Tési-fennsík (2016. július)

területén az erdőgazdálkodás, a Bábolnai-halomvidékkel határos részén a mezőgazdaság, DK-en a vegyes területhasználat jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló völgyközi hátra tagolt hegyláb felszín, ahol a Ramann-féle barna erdőtalajon, mozaikos, szántóföldi és erdőgazdasági hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait közepes szintű, mezo- és β-euhermórb erősségű bolygatottság érte. A domborzat és a vízhálózat változása mérsékelt, a talajok erősen erodáltak. A természetközeli növényzet már csak a tájegység 20%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborításváltozások szerint gyengült az összesített antropogén terhelés.

Réde: (47.4102;17.8963) D-felé (2016. július)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,7%, az adat 2000-ben mért 4,9%-ról történt csökkenése ritka példa. A közutak, vasutak és a települések élőhelyizoláló hatásának szintje alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 1,7 km/km², pont fele az országos átlagnak. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj ÉNy-i része, Lázi és Veszprémvársány környéke került az elmaradottságot jelentő kategóriába.

Csatka: (47.3769;17.9912) É-felé (2020. augusztus)

Szápár: a 19-20. század fordulóján a település ismert volt az itt kitermelt különlegesen magas gyantatartalmú szénéről (2018. május)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,63 km², ami kissé magasabb, mint az ország dombságaira jellemző középérték (1,43), azaz a tájszerkezet a dombsági tájakon megszokottnál kissé nagyobb foltokból áll. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező szám 1,44, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A gyengén közepes veszélyeztetettség a széleroziós és földrengések miatti kártételekből ered. 1931-2015 között csak 15-20 súlyosan aszályos év volt. A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintű lehet az éghajlatváltozás hatására.

Kisbér: a híres ménes istállója Wenckheim B. szobrával (Fadrusz J.,1900) (2019. július)

■ **Természetvédelem:** A kistájban minimális nagyságú természetvédelmi terület található, csupán 0,7%-a esik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolás hatálya alá.

■ **Értéktár:** A táj értéksűrűsége közepes szintű. Az egyedi tájértékek száma mindenütt eléri a közepes mennyiséget, Kisbér a műemlékek, Veszprémvarsány pedig régészeti lelőhelyei miatt érdemel említést. A Veszprémvarsány – Kisbér vonaltól DDK-felé lévő területet tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegylábélőteri tagolt dombság, amelynek vizuális arculatát É-i peremén a szántók, D-felé haladva egyre inkább a záródó erdők határozzák meg. Ezen kívül a területhasználat térbeli mintázatát a völgyek és a völgyközi háta elrendeződése szabja meg, a völgyközi háta gerincén lévő erdők messze lehúzódnak az előtér felé, a völgyoldalak alsó lejtőin viszont a szántók és a gyepek terjeszkednek a magasabb térszínre felé. A vízfolyásokat, patakot jellemzően ligetes fasorok, dús ártéri növényzet szegélyezi. A parlagok aránya magas, megközelíti a 10%-ot, a területhasználat intenzitása összességében közepes. A településhálózat sűrűsége átlagos, a tájegység természetes központja Kisbér, de a táj DK-i, Fejér-megyébe eső részének központi

funkcióit Mór látja el. Az itt élők lakókörnyezetüket bakonyaljinak tekinthetik. A topográfiai önelhelyezés számára szinte minden égtáj felé van orientációs támpont, a Pannonhalmi-dombságtól az Öreg-Bakonyon és a Tési-fennsíkron át a Vértesig látványos körpanoráma nyílik a kistáj néhány magasabb, pl. Csatka, Súr, Aka környéki pontjáról.

Kisbér: stílusos... (2020. augusztus)

Öreg-Bakony

608 km²

(A korábbi Bakonyi-kismedencék kistájjal együtt.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtaj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Északi-Bakony

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A hegyvidék É-i részének kistája, tágas medencékkel tagolt, háttas típusú középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** A 450 m-nél magasabban lévő felszínnek klímája hűvös – mérsékelt nedves, alacsonyabban mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves.

■ **Vízrajz:** Nyílt vízfelszín vagy vizenyős terület aránya a tízed %-ot sem éri el.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 57% erdő (mérsékelt csökkenő arány), 21% szántó (változatlan), 10% pedig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT erdőgazdasági prioritású tervezési területként kezeli.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló, karbonátos kőzetekből felépülő, fennsíkos hegység, ahol rendszina és Ramann-féle barna erdőtalajon gyertyános tölgyesek és szubmontán bükkös erdők vannak.

Bakonybél: (47.2520;17.7383) D-felé (2016. július)

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők eredeti adottságait az emberi tevékenység közepes mértékben bolygatta meg, a táj β -euhemerób típusba tartozik. A domborzat és a vízhálózat csekély, a talaj kismérvű átalakuláson ment át. Természetközeli növényzet található a kistáj több mint 50%-án. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások iránya szerint táji szinten nem változott az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke változatlanul 2,6%, az országos átlagnak (6,2%) kevesebb, mint fele. A közutak, vasút és települések képezte ökológiai gátak élőhelyfeldaraboló hatásának szintje alacsony, a kismedencékben lokálisan magas. A súlyozott fragmentációs átlag 1,6 km²/km². (Az országos átlag 3,4.) A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj középső része, Pénzesgyőr és Hárskút környéke számít elmaradott térségnek.

Csesznek: (47.3437;17.8929) ÉNy-felé. A vár végső romlásához jelentősen hozzájárult az 1810-es, a szakirodalomban mórinak nevezett földrengés. (2016. július)

Csesznek: (47.3437;17.8929) ÉK-felé (2016. július)

Lókút: (47.1949;17.8364) ÉK-felé (2016. július)

Lókút: (47.1949;17.8364) ÉNy-felé. Balra a Pénzesgyőri-menedence, mögötte a Som-hegy (650 m), halványan még a Kőrös-hegy (704 m) is látszik. (2016. július)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,93 km², ami lényegesen magasabb az ország középhegyvidékeire jellemző adatnál (1,43 km²), inkább megfelel az országosan számba vett 49 ezer folt átlagos területnagyságának (1,9 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,3, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások megjelenésének valószínűsége jelenleg igen csekély, csak a felhőszakadások és a hazai átlagnál magasabb szintű szeizmikus aktivitás reális veszélyforrás. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma alacsony (11-20 év). Az éghajlat megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, változásának mértéke közepesre becsülhető.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 14,1%-a Magas-Bakony TK-hez tartozik. Natura 2000 védetség érvényes a táj területének 7,8%-án (különleges természetmegőrzési kategória).

■ **Értéktár:** Az összesített érték-sűrűség magas. Csesznek történeti település, Zirc kiemelkedően nagy számú műemlékei mellett az egész tájban sok az egyedi tájérték és a régészeti lelőhely. A kistájat Zirc és Dudar környéké-

nek kivételével tájképvédelemre javasolták. Dudarnál komplex tájrehabilitációra volna szükség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj medencékkel tagolt középhegység, amelynek vizuális arculatát az összefüggő erdők nagymértékben meghatározzák. Növényzetborítottsági változást jelent az erdészeti kezelés során eltérő vágásstádiumban lévő erdőtagok mozaikja. A medencék erdősültsége jóval alacsonyabb, s a hegysegperemi külső lejtőkön is számottevő tájképi hatása van a gyepeknek, szántóföldeknek. Ilyen

helyeken a táj jól belátható, félig nyílt habitusú. A parlagok aránya magas, 8-10%, a karsztos kopárok kihasználtsága elenyésző. A településsűrűség alacsony, Zirc a tájegység legnagyobb része számára ellátja a társadalmi-gazdasági élet adminisztratív szervezésének központi funkcióit. A lakosság topográfiai önelhelyezéséhez kiváló támpontot nyújt néhány hegycsúcs – pl. Kőrös-hegy, Som-hegy, Középső-Hajag, Papod stb. – valamint a várromok, Csesznek, Szarvaskő. Az identitás megjelölés egyértelműen a bakonyiságra épül, amelynek vizuális jellege, az erdőfedelet középhegység széles körben ismert.

Zirc: az 1640-ben Amszterdamban készült föld- és éggömb a Reguly Antal könyvtárban (2016. július)

Tési-fennsík

251 km²

(A korábbi Keleti-Bakony kistáj de Várpalota környéke nélkül.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Északi-Bakony

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bakony K-i részének kistája, egyenetlen felszínű középhegységi fennsík és a hozzá K-felé csatlakozó a Móri-árokig kifutó hegylábi dombtság.

■ **Éghajlati körzet:** É-on mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves, D-i részén mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek nem mutattak ki sem nyílt víz-, sem vízjárta, mocsaras felszínt.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 51% erdő (változatlan arány), 19% szántóföld (mérsékelt csökkenő), 19% pedig gyeper (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. Az OTTrT alapján a kistáj nagyrészt erdőgazdálkodási térség, K-i, hegy-

Bakonykúti: (47.2511;18.2051) D-felé, háttérben a fennsík lealacsonyodó K-i része (2019. július)

lábi részén vegyes, ill. szántóföldi mezőgazdasági hasznosítás jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt tagolt alacsony középhegységi fennsík, karbonátos kőzeteken rendzina és Ramann-féle barna erdőtalajok vannak. A természetes növényzetet a gyertyános tölgyesek és jelentős kiterjedésű gyeperes kopárok képviselik.

■ **Emberi hatáserősség:** A bolygatottság mértéke mérsékelt, mezo- és β -euhemerób kategóriába tartozik. A domborzat és a vízhálózat csak a dombosított területen változott számottevően. A fennsíki és a hegylábi szántóföldi művelés a talajtulajdonságokat erősebben befolyásolta, a növényzet természetközeli társulásai pedig 40-50%-os területi arányt képviselnek. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások következtében nem változott az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke változatlanul 1,1%, az ország nagyobb kiterjedésű kistájai között ez az egyik legkevesebbé belakott. A közút és településhálózat igen alacsony szintű élőhelyfragmentációt okoz, súlyozott értéke 1,3 km/km², alig több, mint az országos átlag harmada (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj 4 települése közül egy sem került az elmara-

Tés: (47.2589;18.0368) KDK-felé, szántóföldek uralta tájkép a fennsík középső részén (2016. július)

Bakonycsérnye: (47.2943;18.0576) DDNy-felé, a fennsík É-i pereme, a Gaja-patak völgyéből (2016. július)

Várpalota: (47.2255;18.1388) DK-felé, a fennsík kopár D-i lejtője (2017. szeptember)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,8 km², ami magasabb érték mint az ország hegyvidékeire jellemző középérték (1,43). A tájat tehát viszonylag nagy területhasználati foltok uralják. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot jelző számérték 1,38, csaknem megfelel az országos átlagértéknek (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége jelenleg kicsi, az aszály és a szélerózió okozhat számottevő károkat, a hazai átlagnál azonban magasabb a szeizmikus aktivitás, a földrengés-

Tés: az 1840 körül épült szélmalomok egyike (2016. július)

veszély. 1931 és 2015 között 16-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége.

■ **Természetvédelem:** A táj 66,1%-át a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusába sorolták.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony. Néhány településen van szerény mennyiségű műemlék, a kistáj K-i részén több a régészeti lelőhely és az egyedi tájérték. A kistáj 95%-át javasolták tájképvédelemben részesíteni, amiből csupán Bakonykúti és Isztimér környéke maradhat ki.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj alacsony középhegység, amelynek vizuális megjelenését az erdők, számottevő DK-i részét pedig a gyepek, kopár térszínek uralják. Még a fennsíkon sem elhanyagolható a szántóföldek aránya, Tés környékén pl. határozottan mezőgazdasági jelleg ad a tájnak. A dolomitkopárokon, erdőszéleken a parlagok aránya magas, eléri a 10%-ot, ezért a tájhasználat intenzitása összességében alacsony. A kopár magaslatokról jól belátható a táj. A településhálózat kifejezetten ritka, a központi funkciókat a kistájon kívül lévő Várpalota látja el. A lakosság földrajzi önelhelyezésére a Bakony és a Vértes magaslati kiváló támpontokat nyújtanak. A táji identitás számára a bakonyi megjelölés helytálló lehet.

Várpalota: árvalányhajas rét (*Stipa pennata*) triász földolomit törmelékén képződött vázталajon (2018. május)

Ajka – Várpalotai- árok

320 km²

(A korábbi Veszprém–Devecseri-árok K-felé
magnövelt területtel.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytáj részlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistáj csoport: Északi-Bakony

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bakony É-i és D-i tömegét elválasztó, K-en jelentősen kiszélesedő, tagolt medencedomság jellegű árok.

■ **Éghajlati körzet:** Az árok nagyobb része mérsékelten meleg – mérsékelten száraz, de Kislőd és Gyulafirátót között mérsékelten hűvös – mérsékelten nedves, ill. Várpalota környékén mérsékelten meleg – száraz típusba tartozik.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. vizenyős, mocsaras felszínek aránya 0,6%. Ajkától Ny-ra van néhány kisebb víztározó a Torna-patak mentén.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 28% gyeplé (mérsékelten csökkenő arány), 25% szántó (mérsékelten csökkenő) területi részesedéssel. 20% erdő, a tüvelű erdők aránya kissé nő, de összességében az erdőborítottság mértéke mérsékelten csökkenő tendenciát mutat. Az OTT szerint fontos közlekedési folyosó, vegyes, ill. Veszprémtől K-felé mezőgazdasági dominanciájú földhasználati térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelten tagolt eróziós hegyláb felszínek és alacsony völgyközi háta keretezte szerkezeti árok, amely K-felé medencedomsággá szélesedik. A táj peremén csertölgyes erdők vannak, belső részében barnaföld talajon szántóföldi művelés jellemző, K-en pedig kopár karsztos terület.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj bolygatottsága nagyon változatos képet nyújt, eu- poli- és meta-hemeróbia fokozat egyaránt megtalálható. A városi beépítettség, az autópálya, a mesterséges tavak, árvízvédelmi töltések, bányák és a talajerózió valamint a mezőgazdasági használat miatt a vízhálózat, a talaj, és a természetes növényzet egyaránt jelentős változáson esett át. A természetközeli növényzet csak a táj 10-15%-át fedi. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások irányára szerint táji szinten erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 12,1%-os és gyorsan emelkedik (2000: 10,7%). Már csaknem duplája az országos átlagnak (6,2%). A 12%-ból 3% sűrű, városias, 9% pedig lazán beépített terület. Az élőhelyek között, vasút, ill. települések általi felszabdaltságának mértéke igen magas, a súlyozott fragmentációs mutató 4,6 km/km² ez is jóval több, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Kolontár község elmaradottnak számít.

Bánd: (47.1231;17.7914) NyÉNy-felé. A háttérben (jórészt takarásban) Herend község tűnik fel. (2016. július)

Bánd: (47.1231;17.7914) É-felé. Háttérben az Óreg-Bakony, a Középső-Hajag (646 m) hegycsoport. (2016. július)

Kolontár: (47.0813;17.4816) ÉK-felé. Előtérben a Torna-patakot kísérő cserjés, nádas területsáv, háttérben a Széki-erdő látszik. (2017. október)

Hajmáskér: (47.1436;17.9761) ÉÉK-felé, háttérben a Tési-fennsík (2016. július)

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos nagysága 1,31 km², tehát valamivel mozaikosabb terület, mint az ország dombosságainak középértéke (1,36). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati folttípus-változatosság számértéke 1,93, igen magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti katasztrófák bekövetkezésének valószínűsége csekély. 1931 és 2015 között csak 18-20 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. Az éghajlat prognosztizált változása a jelenlegi tájhasználatot közepes mértékben készítheti átalakulásra, alkalmazkodásra.

Kolontár: a 2010-es vörösiszap katasztrófa emlékhelye (2017. október)

■ **Természetvédelem:** Nincs magasabb szintű természetvédelmi oltalmat élvező tájrész és csak 29%-ára érvényes a Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolás is.

■ **Értéktár:** A kistáj közepes mennyiségű egyedi tájértékkel rendelkezik. Az épített környezeti értéksűrűség Veszprém és Várpalota esetében közepes, Ny-felé alacsony szintű. A két város ún. történeti település. A kistáj Városlőd és Öskű közötti részét (Veszprém kivételével) tájképvédelmi oltalomra javasolták, Ajka környékén pedig tájrehabilitációra volna szükség.

Hajmáskér: a Monarchia 1910-ben legmodernebb tűzérőiskolájának és lakta-nyájának néhány épületét ma is sikerül hasznosítani, sajnos a főépület még romos állapotban van (2020. július)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:**

A kistáj alacsony középhegységi háta-
tak között húzódó szerkezeti árok. A lankás hegyvidék keretezte nyílt tájképet vegyes mezőgazdasági használat és erős, helyenként városi és ipari jellegű beépítettség jellemzi. A gondozott kulturtáj tengelyében erősen agglomerálódó települések vannak, forgalmas közlekedési csatorna. Ettől a habitustól elüt a K-i részén lévő kopár gyepes tájrész (katonai gyakorló-tér). A kistájnak önálló identitásképző hatása nincs, de tágabb környezete miatt az itt lakók esetében a bakonyi identitás megnevezése kézenfekvő, mint ahogy a földrajzi önelhelyezés számára is az Óreg-hegy-Bakony és a Tési-fennsík, ill. Kab-hegy alkalmas orientációs objektum.

Kab-hegy – Agár-tetői-Bakony

261 km²

(Korábban Kab-hegy–Agár-tető-csoport néven.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrézlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Déli-Bakony

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Déli-Bakony központi tömege, háttas típusú középhegység, amelynek részei nem alkotnak szorosan összefüggő vonulatot.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltén hűvös – mérsékeltén nedves térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz-, ill. mocsaras felszínek aránya elenyésző 0,4%. Legjelentősebb állóvíz a Monostorapáti-víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 70% erdő (változatlan arány), 9% gyepek (változatlan), 9% pedig szántóföld (mérsékeltén csökkenő) területi részesedéssel. Az OTfT szerint a kistáj erdőgazdálkodási térség, csak Szentgál, Öcs és Halimba kistájhatáron belülről eső részein vannak kisebb mezőgazdasági területek.

Szentgál: (47.0863;17.6861) DNY-felé (2016. július)

Szentgál: (47.0863;17.6861) D-felé, jobbra a Kab-hegy (599 m) (2016. július)

Pula: (46.9898;17.6338) a Kab-hegy látképe DDNy-felől (2018. október)

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubkontinentális éghajlati hatás alatt álló, részben karbonátos, részben bazalt kőzetből felépülő, ezáltal alacsony sasbérces és vulkáni kúpmaradványos formákat egyaránt mutató kistáj, ahol rendszina, ranker és barnaföld talaj is megtalálható. Ugyanilyen mozaikos a természetes vegetáció is, a karsztbokorerdőktől a cseres-tölgyeseken át a bükkösökig terjedő változatosság jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az ország emberi tevékenység által legkevésbé bolygatott területei közé tartozik. Az oligohemerób besorolás azt jelenti, hogy a domborzatot és a vízhálózatot csak lokális változások érték. Az erdőművelés és a kisebb szántóföldi használat a talajok tulajdonságait is alig módosította. Természetközeli növényzet fedi a táj

Szentgál: (47.0863;17.6861) KDK-felé. Hegyvidéknek alig nevezhető tájkép. (2016. július)

Monostorapáti: (46.9164;17.5419) É-felé, a Bondoró-tető (380m) (2016. július)

több mint 70%-át. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások iránya szerint nem változott az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség csupán 1,3%-os és nem változik (2000: 1,3%). A ritkán lakott, vasút által nem, közutak révén is csak minimálisan érintett táj fragmentációs szintje igen alacsony, értéke 0,5 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj területére eső négy község egyike sem számít elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A földhasználatot mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,70 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43) kevésbé mozaikos szerkezetű tájra utal. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változottságát kifejező szám 1,07, alacsony (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Nincs említést érdemlő természeti eredetű veszélyforrás. 1931 és 2015 között csak 12-16 súlyosan (PAI>6) aszályos évet regisztráltak. Közepes mértékű lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége az éghajlat előrejelzett megváltozása esetén.

■ **Természetvédelem:** A kistáj D-i peremét éppen érinti a Balaton-felvidéki NP (0,6%). A Natura 2000 területté minősítés a táj 45,7%-án ad lehetőséget természetmegőrzési intézkedésekre.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség a kistáj D-i peremén elhelyezkedő Hegyvidék és Monostorapáti révén eléri a közepes szintet. Az említett falvak történelmi települések, gazdag műemlékállományjal és régészeti lelőhelyekkel. A kistáj egészét javasolták tájképvédelmi területnek nyilvánítani.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Uralkodóan zárt erdők által fedett középhegységi táj. A medencékben mozaikos mintázatú szántók és gyepek vannak. 5-6% a parlagon lévő területek aránya, ami megfelel az országos átlagnak. Mérsékelt gondozott, alacsony intenzitással használt tájegység. A kistájban csupán négy község található, társadalmi-gazdasági aktivitás szervező központjai a szomszédos tájakban vannak (Ajka, Tapolca, Veszprém). A helybéli földrajzi, topográfiai önmeghatározását kimerítheti a bakoynyi jelző, amelyhez egyértelmű tájképi, geográfiai képzet társul, vagyis az erdős középhegység. A topográfiai önelhelyezés számára a kistájon belül lévő hegyek tág lehetőséget, támpontokat biztosítanak.

Úrkút: (47.0848917.6485) A 2016-ban végleg felhagyott mangánkitermelés jura kori ún. öskarsztja, vagyis azok a trópusi klímán kialakult mélyedések, amiben a mangán felhalmozódott. (2016. július)

Nagyvázsony–Veszprémi-medencesor

198 km²

(Korábbi neve Veszprém–Nagyvázsonyi medence volt.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

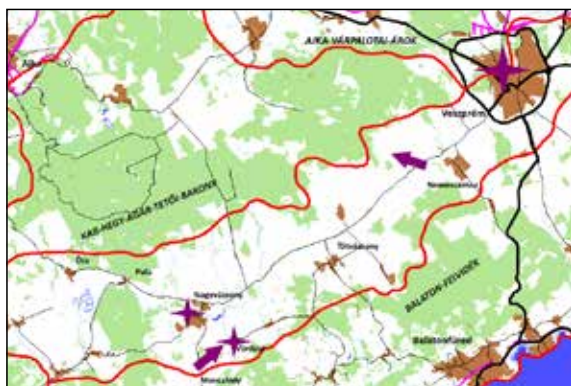
Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Déli-Bakony

Mencshely: (46.9624;17.7051) KÉK, Vöröstó község felé (2016. július)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Balaton-felvidéket és a Kab-hegy–Agár-tetői-Bakonyt elválasztó közepesen tagolt medencedomsági jellegű árkos süllyedésterület.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltén hűvös – mérsékeltén száraz térség.

■ **Vízrajz:** 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek, vízjárta, mocsaras területek aránya tízedszázalékos nagyságrendű. Nagyvázsony közelében van egy duzzasztott állóvíz.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% szántóföld (erősen csökkenő arány), 22% gyeperő (mérsékeltén növekvő), 18% pedig erdő (mérsékeltén emelkedő) területi részesedéssel. Az OTrT szerint a medencesor mezőgazdasági térség, lejtős peremlein pedig az erdőgazdálkodás jellemző.

■ **Földrajzi tájtípus:** Hátság típusú középhegységi vonulatok mérsékeltan tagolt hegylábi lejtői és egyenetlen felszínű, széles tektonikus árok alkotta táj, ahol rendszina és Ramann-féle barna erdőtalajon alapvetően a mezőgazdasági hasznosítás dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj antropogén befolyásoltságának mértéke közepes szintű, többnyire euhemerób, de rohamosan nő a poli-, ill. metahe-merób besorolású felszín kiterjedése. A domborzat és a vízhálózat bolygatottsága Veszprém környékén már jelentős. A szántóföldi használat határozott nyomokat hagyott a talajok fizikai és kémiai tulajdonságaiban. A természetközeli növényzettel rendelkező területek aránya 40% alá esett. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítási ágazatváltások eredményeképp jelentősen erősödött az antropogén terhelés.

Nemesvámos: (47.0517;17.8425) ÉK-felé (2016. július)

Nemesvámos: (47.0517;17.8425) ÉNy-felé, háttérben a Kab-hegy vonulat K-i része (2016. július)

Nagyvázsony: a Kinizsi-vár (épült 1385 körül), háttérben a Kab-hegy (599 m) (2014. augusztus)

Veszprém: a Séd által körülkerített Benedek-hegy. Háttérben az Öreg-Bakony a Papod (509 m) környéke. (2018. október)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke magas, és a 2000-ben mért 7,7%-ról 9,2%-ra emelkedett. A közutak és települések kiváltotta élőhelyfeldarabolódás szintje összességében mérsékelt, de Veszprém körül magas szintet ér el. Súlyozott fragmentációs érték 1,7 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Öcs és Pula sorolódott az elmaradott települések közé.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát reprezentáló CORINE foltok átlagos nagysága 1,57 km², ezzel a mozaikosság a domboságok (1,36 km²) és az országos foltméret-középtérték (1,9 km²) között helyezkedik el. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűsége mutató számérték 1,48, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelenleg nem valószínű említést érdemlő természeti csapás bekövetkezése. Az 1931-2015 közötti időszakban regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma K-felé emelkedik és eléri a közepes szintet (21-24 év). Az éghajlat prognosztizált

változása esetén a jelenlegi tájhasználat átrendeződése valószínűleg közepes intenzitású lehet.

■ **Természetvédelem:** A kistáj csekély, 64 ha-nyi területét a Balaton-felvidéki NP kezeli. Ennél jelentősebb (12,9%) területre terjed ki a Natura 2000 különleges természetmegőrzési védettségi kategória.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség igen magas. Egyedi tájértékek mindenütt, de különösen Nagyvázsontól Ny-ra nagy számban fordulnak elő. Nagyvázsontól K-re sok régészeti lelőhely ismert. Veszprém és Nagyvázsony műemlékekben gazdag település. A kistáj Tótvázsontól Ny-ra lévő területének egészére, K-felé csak a kisebb peremi erdőfoltokra (pl. Nemesvámostól Ny-ra) javasoltak tájképvédelmi oltalmat.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj két alacsony középhegységi vonulat között elhelyezkedő tágas medencesor, amely több helyről jól áttekinthető nyílt táj. A vizuális megjelenés alapeleme a szántóföldek és a medenceperemi erdőfoltok övezetes elrendeződése.

Vöröstó: jellegzetes bakonyi – balatonfelvidéki építési stílus, amelyet több környékbeli településen sikerült faluképet meghatározó mértékben megőrizni (2016. július)

Veszprém: karsztvidéken a vízellátás mindig fontos kérdés volt (2018. október)

Nagyvázsony kivételével a települések többsége nem a medence tengelye mentén helyezkedik el, hanem annak D-i oldalajtóin ül. A parlagok aránya közepes, 6% körüli, de a táj összességében gondozott képet nyújt. A helybeliek identitását és topográfiai önelhelyezését a Bakony és magaslatai biztosítják pl. Kab-hegy, Nedves-hegy stb.

Nyírádi-Bakonyalja

116 km²

(Korábban Devecseri-Bakonyalja néven.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtaj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Déli-Bakony

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Kab-hegy–Agár-tetői-Bakony Ny-i hegláblejtőjén kialakult tagolt, alacsony völgyközi háta és lejtők formaegyüttese.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelzárkók aránya elenyésző, vízjárta, mocsaras terület pedig nem mutatott ki az úrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 33% erdő (változatlan arány), 31% szántóföld (mérsékelt csökkenő), 15% pedig a cserjések, sarjerdők (mérsékelt emelkedő) területi részesedése. A bányaterületek nagysága 45-ha-ról 158 ha-ra nőtt, ami 1,4%-ot tesz ki, az országos átlag 0,2% elle-

nében. Az OTTrT-ben mezőgazdasági, kisebb részt erdőgazdálkodási tervezési célterületként szerepel.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló, völgyközi dombhátakra tagolt hegláblejtő, ahol agyagbemosódásos, podzolos és Ramann-féle barna erdőtalajon vegyes hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az emberi tevékenység közepes mértékben bolygatta meg, β-eu-hemerób kategóriába sorolható térség. A domborzatot és vízhálózatot kisebb tereprendezések alakították, a talajok tulajdonságai mérsékelt változtak. A természetközeli növényzet a táj 50%-án felismerhető. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások iránya szerint összesítve nem változott az antropogén terhelés, pontosabban az érintett területek nagyságát tekintve kiegyenlítette egymást a szám szerint elég sok erősödő, máshol gyengülő hatást kiváltó használati ágazatváltás.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4% (2000: 3,9%), jóval az országos átlag (6,2%) alatti. A közutak és a települések élőhelyszabdaló hatása csekély, a súlyozott fragmentációs érték 1,4 km²/km², sokkal kevesebb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Pusztamiske és Szóc számít elmaradott községnek.

Nyírád: (46.0174;17.4847) D-felé, háttérben az Agár-tető (513 m) (2016. július)

Nyírad: (46.0174;17.4847) K-felé, nagyrészt parlagok... (2016. július)

Pusztamiske: (47.0450;17.4547) ÉK-felé, homokot és kavicsot termelő külszíni bánya (2017. október)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,21 km², amely értéket az ország önálló, hegylábi, ill. medencedombságaira jellemző középértékkel (1,36) összevetve valamivel mozaikosabb tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatosságára utaló szám magas 1,65 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A szélérozión kívül jelenleg a térséget nem fenyegeti említett érdemlő természeti csapás. 1931 és 2015 között csak 16-18

Halimba: a gyógynövényben különösen gazdag vidéken gyógyító nagy tudású „füves esperes” úr Szalai Miklós egykori „teaszobája” (2016. július)

súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, kényszerű alkalmazkodási átforgatómódjának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének 27,4%-a tartozik a Natura 2000, ún. különleges természetmegőrzési védettség megnevezésű típusába.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség igen alacsony. Nyírad régészeti lelőhelyként, Szóc pedig egyedi tájértékei révén érdemel említést. A kistáj erdőfedte részeit és tágabb környéküket tájképvédelemre érdemesnek ítélték.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj terjedelmes tagolt hegyláblej-tő, amelynek felszínborítottságában

egyenlő arányban osztoznak az erdők és a szántóföldek. Emiatt a félig zárt tájkép áttekintése sok helyen korlátozott. A parlagok aránya igen magas, 10% fölötti, ritkán lakott, emiatt sokfelé csekély intenzitással hasznosított táj. A lakók topográfiai ön-elhelyezéséhez megfelelő viszonyítási objektum a Bakony, elsősorban az Agár-tető és a Kab-hegy. Ez a hegység kínál identitási kötődést is, a lakosság bakonyiként definiálhatja magát, ezzel lakóhelyének vizuális megjelenítését egy erdős középhegységi táj képzetéhez köti.

Halimba: a gazdaságos kitermelés 70 évig sem tartott... (2016. július)

Sümegei-Bakonyalja

140 km²

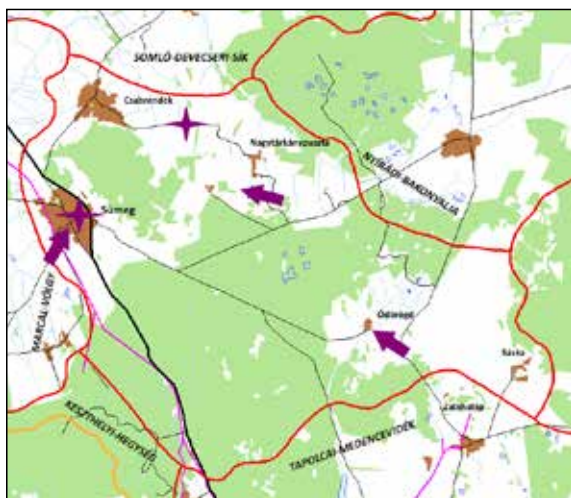
(A korábbi Sümeg–Tapolcai-hát, módosított D-i tájhatárral.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Déli-Bakony

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bakony DNY-i hegylábi előterében található közepes magasságú, tagolt dombosági jellegű völgyközi háta-
tak és lejtők, kisebb fennsíkok alkotta domborzati együttes.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Nyílt víz-, vagy vízjárta, mocsaras felszínt egyik úrfelvétel sem mutatott ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 48% erdő (erősen csökkenő arány), ebből 43% lombhullató, 5% tűlevelű állomány, 19% gyeperdő (változatlan), 12% pedig szántóterület (mérsékelt csökkenő) területi részesedéssel. Magas (11%) a cserjés és sarterdős felszínek aránya. A bányászati és lerakóterületek mennyisége feltűnően visszaesett, 136 ha-ról 85 ha-ra (0,6%). Az OTTr-ben a kistáj a Sümeg környéki mezőgazdasági területhasználatot kivéve erdőgazdálkodási besorolást kapott.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló karsztos, helyenként fennsíkos, széles dombhátaakra tagolt hegyláb felszín, amelynek rendzina és agyagbemosódásos barna erdőtalaját jelentős erdőségek fedik.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők eredeti tulajdonságait az emberi tevékenység mérsékelt bolygatta meg. A β-euhermerob kategória azt jelenti, hogy a domborzat és a vízhalózati kisebb tereprendezésen ment át, a talajok közepesen

Csabrendek–Nagytárkánypuszta: (46.9851;17.3659) a Darvas-tói lefejtett bauxit lencse ma természetvédelmi terület (2020. augusztus)

Sümeg: (46.9615;17.2922) ÉÉNy-felé. Ez a török kézre soha nem került vár védte meg az ide menekült veszprémi püspökséget is. (2017. október)

erodáltak, mezőgazdasági hasznosításuk kevésbé intenzív, a természetközeli növényzet pedig a tájegység több mint 50%-án megtalálható. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások iránya szerint nem változott az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,6% és 2000 óta viszonylag so-

Zalalaláp–Ódörögd: (46.9397;17.4237) DDK-felé, dolomitkopár felszín, háttérben a Haláp bazaltból álló hegye (358 m) (2016. július)

Zalalaláp–Ódörögd: (46.9397;17.4237) ÉNy-felé (2016. július)

kat emelkedett (3,8%). A közutak, a vasútvonal és a települések élőhelyfragmentációs szintje alacsony, súlyozott értéke 1,6 km/km², szintén közel fele az országos átlagnak. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Sáska község került az elmara-dottságot jelentő csoportba.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CO-RINE foltok átlagos kiterjedése 1,45 km², ami közel áll az ország önálló, hegylábi, ill. medence domboságaira kiszámolt közé-pértékhez (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató szám magas 1,72, (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A szél-erózió mellett jelenleg nincs jelentős természeti veszély. Az 1931-2015 között regisztrált súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma is alacsony 12-16 év volt. Az éghajlat prognosztizált változása valószínűleg nagymérvű

átalakulásra kényszeríti a jelenlegi tájhasználatot.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 28,9%-ára a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusra megállapított kezelési szabályok érvényesek.

■ **Értéktár:** Az összesített érték-sűrűség meghaladja a közepes szintet. Sümeg történelmi település és itt a műemlékek száma is magas. Régészeti lelőhelyek szempontjából a kistáj nem képvisel különösebb értéket, de Csabrendek egyedi tájértékei számottevőek. A kistáj 2/3 részére nézve javasoltak bevezetni tájképvédelmi intézkedéseket. Tájképileg kevésbé értékesnek minősítették a Csabrendek és Nagytárkánypuszta környéki mezőgazdasági területeket.

minősítették a Csabrendek és Nagytárkánypuszta környéki mezőgazdasági területeket.

Csabrendek: az 1936-ban kezdődött (részben mélyművelésű) bauxit bányászat máig ható következménye (2020. augusztus)

Sümeg: A vízház már ipartörténelmi emlék (2017. október)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt hegylábi dombság, hegységelőteri sík, amelynek vizuális megjelenését leginkább a magas erdőszűrség jellemzi, de különleges tájrésze a Sáska falu környékén lévő füves dolomitkopár fennsík. A sümegi Vár-hegy a táj karakterének fontos objektuma. A parlagok aránya magas, 8-10%, a táj hasznosításának intenzitása alacsony. A településsűrűség is mérsékelt, összesen három önálló település van. A tájegység természetes központja Sümeg, de D-en Tapolca lát el központi funkciókat. Az itt élők számára a bakonyi identitás a természetes, annak erdős hegyvidéki arculatát felidéző habitusát a lakosság magáénak érezheti. A topográfiai orientációs objektumnak a Haláp tanúhegye, a Keszthelyi-hegység, ill. a Marcal-völgy kínálkozik.

Keszthelyi-hegység

257 km²

(A korábbi Keszthelyi-fennsík, a Keszthelyi-riviéra és a Tátika-csoport kistájak összevonása.)

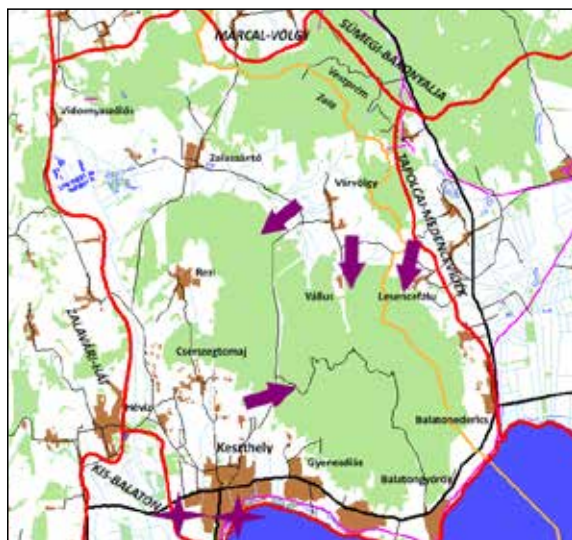
Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Várvolgy: (46.8726;17.2565) DNY-felé, jobbra a hegytetőn a Rezi-vár romjai (2016. július)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Dunántúli-középhegység legnyugatibb tagja, tagolatlan háta, fennsíkok jellemezte alacsony középhegység. Mivel a Tátika-csoport bazalt hegyei csak domborzatilag kapcsolódnak a névadó hegységhez, pontosabb volna a kistáját Keszthely–Tátika hegyvidéknek nevezni.

■ **Éghajlati körzet:** Magasabb részén mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz, alacsonyabban mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Nyílt víz-, ill. mocsaras terület 3%, lényegében a rendszeresen víz alá kerülő tóparti sáv.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 50% erdő (mérsékelt emelkedő arány), 13% szántóföld (változatlan), 9,1% pedig a beépített felszín területi részesedése. 2000 óta nőtt a kertek aránya

(4%), de 8-ról 7%-ra csökkent a szőlők területe. A bánya- és lerakóterületek kiterjedése is 20%-al megnőtt, a 0,53% több mint kétszerese az országos 0,2%-nak. Az OTrT alapján a kistáj magterülete erdőgazdálkodási, hegylábi övezete pedig szőlő ill. vegyes földhasználati térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Alacsony sasbércecs mészkő-hegység, ahol rendzinán és agyagbemosódásos barna erdőtalajon a szubmediterrán karsztbokorerdők, ill. cseres-tölgyesek képezték az eredeti vegetációt. A hegység D-i és Ny-i lejtőit ma már inkább a beépítések és a szőlő foglalja el. A Tátika-csoport vulkáni kőzetén agyagbemosódásos barna erdőtalajon cseres-tölgyesek nőnek.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi hatás intenzitása jelentősen különbözik a karsztos fennsík és a Balatonpart között. Nagyobb kiterjedésben oligo-β-eu- és metahemerób felszíneket lehet azonosítani. A természetközeli vegetáció aránya 30% körüli. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágatzavaltások hatására táji szinten jelentősen erősödött az antropogén terhelés.

Lesencefalu: (46.8549;17.3357) DDNy-felé, a hegység DK-i oldala (2016. július)

Vállus: (46.8774;17.3039) D-felé (2019. július)

Cserszegtomaj: (46.8326;17.2230) K-felé (2019. július)

Keszthely: az 1893-as eredeti formájának megfelelően újjáépített fürdőház (2018. október)

Keszthely: az egykori Festetics uradalom 1880-ban telepített tájformáló hatású fasora (fekete fenyő; *Pinus nigra*) (2010. április)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 9,1%, magas (2000: 8,4%). A közutak, vasutak, települések általi élőhely felszabdaltság szintje közepes. A tájökölógiai fragmentáció átlagértéke 3,2 km/km², ami azonban ugyancsak hangsúlyozottan átlagadat, mert a NP területen alacsony (1,4 km/km²), a Balaton parti övezetben viszont igen magas (9,0 km/km²). A gazdasági, infrastruktúrális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Lesencefalva és Vidornyaszőlős számít elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát megjelenítő CORINE foltok átlagos nagysága 1,52 km², ami kissé magasabb az ország hegyvidékeire jellemző adatnál (1,43 km²) vagyis a többi hegységünkhöz képest valamivel kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, azaz a táj folttípus-változatosságát jelző szám 1,77, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások alacsony gyakorisággal fordulnak elő, ami a fennsíki részen aszálykárokat és szélérozóiót jelenthet. 1931 és 2015 között 15–20 olyan év volt, amikor súlyos aszályt (PAI>6) regisztráltak. Az éghajlat megváltozása esetén közepes szintű lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 51%-a a Balaton-felvidéki NP része. Ezzel

csaknem azonos kiterjedésű terület (54,2%) kapott Natura 2000 különleges természetmegőrzési hely besorolást.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magasabb az átlagosnál. A balatonparti településeken kívül Rezi, Várköly és Zalasántó is ún. történeti település. Mindentűn nagy számban vannak egyedi tájértékek, régészeti és műemléki tekintetben Keszthely és környéke kiemelkedő jelentőségű. A kistáj 95%-át javasolták bevonni a tájképvédelmi szabályozásba, kivételt képez Keszthely és Hévíz közvetlen környéke.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegyes, hegylábi megjelenésű, jelentős mértékben erdőfedte vidék. D-i részén a Balaton kiemelkedő vizuális tájélem, de É-on, a tanúhegyek, várromok szintén látványos tájképi objektumok. A tájképet számos jó kilátópontról lehet élvezni, pl. a várromok (Rezi, Tátika) környékéről. A táj összességében félig zárt, kevésbé parlagosodott, közepes intenzitással hasznosított terület. (A közvetlen Balatonpart ez alól is kivétel.) A települések a hegység lábánál sorakoznak, a központi szerepkör egyértelműen Keszthelyé. A települési összeépülés Keszthelytől Balatongyörökig igen előrehaladott. A lakosság identitásérzésének földrajzi komponense maga a Balaton vízfelülete, partvonala, de ebből az érzésvilágból a kistáj É-i részén élők már keveset mondhatnak magukénak.

Keszthely: Cholnoky Jenő (1870–1950) a legnagyobb szakmai hatású természetföldrajzos szobra (2012. augusztus)

Tapolcai-medencevidék

202 km²

(A korábbi Tapolcai-medence és a Badacsony-Gulács-csoport nevű kistájak összevonásával.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Tapolca: (46.8826;17.4611) DK-felé, jobbra a Gulács, középen a Tóti-hegy (2016. július)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Keszthelyi-hegység és a Balaton-felvidék között elhelyezkedő hegyközi medencesík, amelynek domborzatát a tanúhegyek teszik élénken tagolttá és különlegesen látványossá.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. mocsaras felszínek aránya összesen 2,9%, ezek többsége vízjárta felszíntípus.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 31% gyep (mérsékelten növekvő arány) a 3. legmagasabb arányban gyepekkel fedett kistáj, 20% erdő (változat-

Tapolca-Diszel: (46.8913;17.5174) a hegyesdi bazalt kúp a medencevidék ÉK-i határa. Innen K-felé kezdődik a Kab-hegy-Agár-tetői Bakony. (2018. október)

Balatongyörök, Szép-kilátó: (46.7704;17.3623) K-felé. Balról a Szent György-hegy és a Csobánc, középen Szigliget, mögötte az aszimmetrikus Gulács, jobbra pedig a Badacsony látszik. (2017. október).

lan), 16% pedig szántóföld (mérsékelten csökkenő) területi részesedéssel. A tájjelleg erős eleme a szőlőtelepítvények 15%-os aránya. 2000 óta lecsökkent a bánya- és lerakófelszínek kiterjedése, a 0,3%-os részesedés már alig magasabb, mint az országos átlag (0,2%). Az OTrT-ben a kistáj mezőgazdasági és idegenforgalmi prioritású tervezési térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** A Balaton egykori öblét jelentő medencesík lényegében egy rossz lefolyású ártér, a táj egyediségét azonban az egymástól elkülönülve álló bazalt-tanúhegyek jelentik, amelyek ranker és pszeudoglejes barna erdőtalaján az egykori szubmediterrán molyhos-cseres tölgyes bokorerdők helyét ma jórészt a beépítések és a szőlőművelés foglalja el.

Káptalanfő: (46.8393;17.5128) É-felé, szemben a Csobánc. A medence bazaltvulkánjai nem pontosan egyszerre, de egymáshoz igen közeli időben, kb. 3,5 millió évvel ezelőtti vulkáni működés során keletkeztek. (2017. október)

Szigliget: a hagyományos épített környezet megőrzésében élenjáró község (2005. július)

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az ember közepes mértékben bolygatta meg, β -euhererób kategóriába került, mert a vízelvezetés és a szőlőművelés lokálisan ugyan, de jelentős változásokat okozott. Ugyanakkor az évtizedek óta működő természetvédelemnek köszönhetően a táj 35-40%-án megmaradt a természetközeli növényzet. Az 1990 és 2018 közötti felszínborítás-változások szerint táji szinten mégis erősödött az antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 7,6%, és növekvő arányt mutat (2000: 7,2%). A közutak, vasutak, de különösen a települések miatt fellépő élőhelyizolációs hatás igen erős, a súlyozott fragmentációs érték $5,8 \text{ km}^2/\text{km}^2$ (az országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Nemesgulács és Kispáti számít elmaradott településnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága $1,4 \text{ km}^2$. Ez alapján a tájszerkezeti foltosság leginkább a dombvidéki átlaghoz áll közel ($1,36 \text{ km}^2$). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,9, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások előfordulásának valószínűsége kicsi, károkat okozhat a lejtős tömegmozgás és a szélerózió. 1931 és 2015 között 15-20 súlyosan aszályos ($\text{PAI} > 6$) évet regisztráltak. Az éghajlat megváltozása esetén mérsekelt lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj több mint fele 55,8%-a a Balaton-felvidéki NP-hoz tartozik. Ezen kívül 15,6%-án a Natura 2000 védelemtípus különleges természetmegőrzési formájának előírásai érvényesek.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség kiemelkedően magas. A kistáj minden települése történeti besorolást kapott, magas a műemlékek száma. Az értéksűrűséget emeli a borkultúrához köthető táji és települési objektumok száma, de nem szegény a térség régészeti lelőhelyekben és egyedi tájértékekben sem. A kistáj 90%-át, a Tapolca és Diszel környéki terület kivételével tájképvédelmi oltalomra javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj az ország egyik leglátványosabb része, izolált tanúhegyekkel körülvett kismedence, amelynek felszínborítása igen változatos. A vizuális látványt a szőlők és az erdők vonják magukra annak ellenére, hogy százalékosan a füves térszínekből van a legtöbb. Jelentős földhasználati eltérések vannak az égtájak szerint is. A táj összhatását tekintve feltűnő a laza szőlőhegyi, üdülőtípusú beépítettség elterjedtsége. A medence legmélyebb részein nagy kiterjedésű nedves rétek, nádasok vannak, de nem elhanyagolható a parlagok aránya sem. Így igen nagy területi differenciákkal a földhasználati intenzitás összességében közepes szintű. A tóparton a települések összeépülése megállíthatatlan folyamatnak tűnik. A kistáj térszervező központja Tapolca. A lakosság topográfiai önelhelyezéséhez ritka bőségben állnak rendelkezésre a földrajzi objektumok, a tópart, a tanúhegyek sora, a Keszthelyi-hegység, a Balaton-felvidék. A táji identitás szempontjából a balatonkörnyéki, balatonfelvidéki meghatározás a leginkább releváns, aminek földrajzi tartalma a tó és a tanúhegyek együttes látványát idézi.

Tapolca: a Malom-tó környéke (2016. július)

Balaton-felvidék

485 km²

(A korábbi Balatoni-riviéra, valamint a Balaton-felvidék és kismedencei nevű táj összevonása, de a Badacsony–Gulács-csoport nélkül és K-felé kiterjesztve.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Bakony-vidék

Kistájcsoport: Déli-Bakony

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Tapolcai-medencevidék és a Sárrét közti alacsony tagolt hegyvonulat, a Balatonra néző lejtőivel. A tóparti sík csak Aszófőnél jelentős szélességű.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, Tihanytól K-re mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt víz-, ill. vizenyős felszínek aránya 2,8%, ez lényegében a Balatonpart mocsaras szegélye.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 35% erdő (változatlan arány), 13% szántóföld (mérsékelt csökkenő), 12% pedig gyeperő (változatlan) területi részesedéssel. 2000 óta jelentősen nőtt a kertek aránya (3,5%), de kissé csökkent a szőlők kiterjedése (12%). A bánya- és lerakóterület 75 ha-ról 97

Szentjakabfa: (46.9282;17.6852) ÉÉNy, a település felé. A szőlőkös község határ miatt lakói a 19-20. században a szomszéd településektől bérelt szőlőket művelték. (2013. augusztus)

hektárra nőtt. Az OTrT szerint, kb. fele-fele arányban erdőgazdálkodási ill. mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** A Balatonra néző kismedencéket közbezáró tagolt sasbérces hegyvonulat, ahol erodált barna erdőtalajon, a mészköcsúcsok környékén rendzina talajon szubmediterrán karsztbokorerdők és cseres-tölgyesek alkotják a természetes növényzetet. A tóparti lejtőkön a földhasználatot ma a beépítések uralják.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj összességében oligo- és euhemerób, a tóparton metahemerób típusú. A szőlőterületek művelése számottevő talajterheléssel, domborzati és vízrajzi változással járt. A

Tihany: (46.9125;17.8914) az apátságtól ÉK-felé nézve, a tópart leginkább beépített balatonfüred-csupaki szakasza látható (2012. augusztus)

Sóly: (47.1321;18.0261) a kistáj K-i részén az Ajka–Várpalotai-árkot (a képen a háttérben a hajmáskéri szakasza látható) a Sárrétől ez az alacsony, dolomitból felépülő dombor választja el. (2019. július)

Dörgicse: (46.9033;17.7368) ÉÉNy felé. A délies lejtőkön helyenként még a tóparttól távol is erőteljes a beépítettség. (2016. július)

Sóly: a dolomitkopárok dekoratív növénye az ékes vasvirág (*Xeranthemum annuum*) (2019. július)

természetközeli növénytakaró táji aránya, kb. 50%. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás- változások iránya szerint erősödött az összesített antropogén terhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség igen magas, a 2000-ben mért 9,2%-ról 2018-ra 10,3%-ra nőtt, ami csaknem kétszerese az országos átlagnak. Az utak, vasutak és települések általi élőhelyfelszabdaltság, a tóparti sávban nagyon erős, távolabb gyengül, így a fragmentációs érték 3,5 km/km² csaknem megegyezik az országos átlaggal. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradott település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát reprezentáló CORINE foltok átlagos nagysága 1,1 km², ami alacsonyabb a dombságokra, hegylábi térsé-

Tihany: a Belső-tó vagyis Ny-felé. Jobbra I. András király, a tihanyi alapító levél kiadójának szobra (Varga I. 1972) (2012. november)

gekre kiszámolt adatnál (1,36 km²), ezáltal a szokásosnál mozaikosabb tájképet eredményez. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változottságot kifejező szám szélsőségesen magas 1,98, ami a 4. legmagasabb ilyen mutató.

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége kis mértékű, a magasabb sásbérces részen az aszály, a hegylábtelejtőn a tömegmozgásos folyamatok és a szélerózió okozhat károkat. 1931 és 2015 között mért PAI>6 adatok szerint 14-20 szélsőségesen aszályos év volt, de Balatonfüred térségében ennél több, 21-25 aszályos év fordult elő. Az éghajlat megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat közepes mértékű átalakulására kell számítani.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak 38%-a a Balaton-felvidéki NP-hoz tartozik. A Natura 2000 területek közül a különleges természetmegőrzési típus a kistáj 22%-át foglalja el.

■ **Értéktár:** A táj kiemelkedően gazdag műemlékekben, egyedi tájértékben, történeti településekben. A tájat Balatonfűzfő és Litér környéki részletének kivételével tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj az ország egyik legattraktívabb tóparti, hegylábi tája, melynek látványvédelmét már évtizedek óta szorgalmazzák. A beépítések korlátozása nem mindenütt hatékony, de a bányászati tevékenységet sikerült a tópart közeléből távolabbra szorítani. A közvetlen tóparti övezet fölött a sziklakibúvásos, gyepes, bokorerdős természetközeli növénytakaró arányát sikerült 50% körüli szinten tartani. A kistáj É-i övezetében is a változatos mintázatú gondozott tájkarakter a jellemző, de itt a szántóföldi hasznosítás nagyobb szerepet játszik. A települések arculata (pl. Szigligethez képest) kevésbé tükrözi a tradicionális építészeti stílust, de vannak jó példák és törekvés ennek erősítésére. A balatonfelvidéki identitás nélkülözhetetlen tájalkotó eleme a tó látványa, de a Hegyes-tű, a kővágóörsi kőtenger és gyepes környezete, általában a felvidék egyenetlen, kismedencés habitusa szintén erős identitásnövelő látványobjektum. Tájékozódási pontként szolgálhat a tó felszíne, medencéje, a tanúhegyek, É-on pedig a Bakony.

Bársonyos– Általér-vidék

324 km²

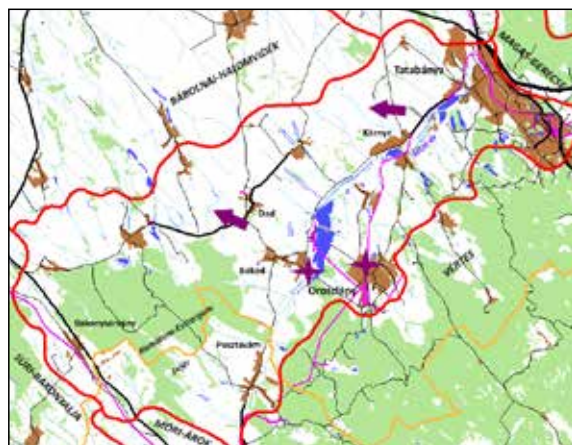
(Korábban a Bársonyos és az Általér-völgy különálló kistájként szerepelt.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Vértes–Velencei-hegyvidék

Kistájcsoport: Vértes-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Vértes ÉNy-i hegylábi előtere, tagolt síkságba átmenő alacsony dombvidék.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt víz- és (csekély részesedéssel) vizenyős, mocsaras felszínek aránya 1,5 %. Az Általéren Bokod és Tatabánya között több jelentős méretű halastó, erőművi hűtő van.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 52% szántóföld (változatlan arány), 19% erdő (mérsékelt csökkenő), 12,4% pedig a beépített felszínek részesedése. Az erdőfedte területek zsugorodása a lombos erdőket érinti, a tűlevelűek aránya változatlan. A bányászati és lerakófelszínek aránya 1,2%, ami többszöröse az országos 0,2%-nak. Az OTRT a kistáj DNY-i felét erdőgazdálkodási, ÉK-i részét vegyes területfelhasználású térségként tartja nyilván.

Dad: (47.5087;18.2156) DDK-felé (2016. július)

Dad: (47.5087;18.2156) NyÉNy-felé (2016. július)

Bokod: hűtőtavi üdülőtelep: (47.4828;18.2743) ÉK-felé (2017. szeptember)

■ **Földrajzi tájtípus:** Ramann-féle barna erdőtalajjal fedett homokos, kavicsos hordalékkúp lejtő, uralkodóan szántóföldi hasznosítással és nagyfokú beépítettséggel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj Ny-i részén a β- és az α-euhermerób típus osztozik, ÉK-i részén poli- és metahemerób besorolású. ÉK-en az ipari jellegű tájhasznosítás uralkodik és az egykori bányászati tevékenység következtében még a domborzat is számottevően módosult. Mindenütt igen erős a vízfolyások szabályozottsága, sok a víztározó, erősen megváltoztak a talajtulajdonságok és a természetközeli vegetációval rendelkező felszínek aránya 20-25%-ra csökkent. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások szerint jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

Környe: (47.5652,18.3277) Ny-felé (2017. augusztus)

Oroszlány: Rákóczi utca (2018. május)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 12,4% (2000: 11,7%) pontosan duplája az országos átlagnak. A közutak, vasút, ill. a települések általi élőhely feldaraboltság mértéke magas, a súlyozott fragmentációs érték 3,8 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradott település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jellemző CORINE foltok átlagos nagysága 1,62 km², ami az ország dombságaira vonatkozó adathoz képest (1,36 km²) kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét kifejező szám 1,53, közel áll az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége közepes mértékű, amely a felhőszakadásokból, ill. szélerezióból eredhet. 1953-ban Dadnál mérték az egyik legnagyobb hazai napi csapadékmennyiséget, 245 mm-t. 1931-2015 között 13-15 súlyosan aszályos évet (PAI>6) regisztráltak. Az éghajlat várható megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat közepes mértékű átformálódására lehet számítani.

■ **Természetvédelem:** A kistáj alig rendelkezik védett természeti területtel, csupán 4%-a kapott (nagy részt különleges természetmegőrzést célzó) Natura 2000 besorolást.

■ **Értéktár:** A kistáj műemlékekben és egyedi tájértékekben közepesen gazdag, összesített értéksűrűsége átlagos szintű. Tájképvédelmi területet javasoltak a kistáj DNY-i részén a Bokod – Bakonysárkány közti erdők környékére. ÉK-en Oroszlány – Környe – Tatabánya térségében viszont tájrehabilitációra volna szükség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj középhegységi előtér, DNY-i részének kiterjedt erdőségtől eltekintve Pusztavámtól Tatabányáig az ipari-bányászati tájjelleg uralkodik. A szántóföldi művelés a terület ÉNy-i részén uralkodó tájformáló elem. A magasabb dombtetők, völgyközi háta erdőfoltjai jelentős mértékben növelik a táj mozaikosságát, a széles panoráma kibontakozását viszont akadályozzák. A felhagyott ipartelepek, bányafelszínek elhanyagoltságát még messze nem sikerült megszüntetni. Az épített környezet csak szerény mértékben őrzött meg hagyományos elemeket, és a táji kötődést erősítő természetföldrajzi elemként is inkább a kistáji terület látványháttereként szolgáló Vértes jöhet szóba. A Bársonyos tájnév identitást kifejező ereje gyenge, ebben szerepe lehet a vegyes származási gyökerekkel rendelkező iparvidéki lakosság hagyományos helyi környezetszemléletet kevésbé magáénak valló mentalitásának is. A Vértes mellett biztos orientációs támpont a Gerecse is.

Oroszlány: az elhagyott ipari épületek látványa még ma is súlyos - részben tájképi örökség (2018. május)

Vértes

322 km²

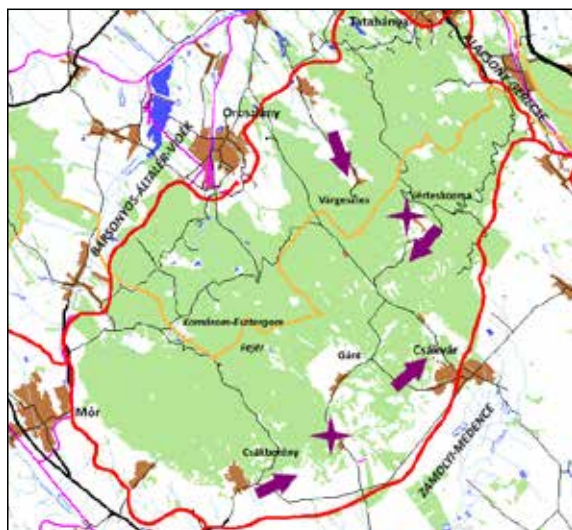
(A korábban önálló Vértes-fennsík, Vértes peremvidéke és a Gánti-medence kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtaj: Vértes–Velencei-hegyvidék

Kistájcsoport: Vértes-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Bakony és a Gerecse között lévő hátság, fennsíkos, kopár peremekkel, meredek lejtőkkel jellemezhető középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** Magasabb részén mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz, a hegylábi lejtőkön mérsékelt meleg – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** Összesen 13 ha a nyílt vízfelszínként azonosított terület, ami százalékosan elhanyagolható arány.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 66% erdő (mérsékelt csökkenő arány), 11% cserjés, sarjerdő (mérsékelt növekvő), 7% pedig a gyepek (mérsékelt emelkedő) területi részesedéssel. 2000 óta csökkent a bányászati és lerakóhelyek felszíne (1,7%-ról 1,4%-ra), de továbbra is többszöröse az országos átlagnak (0,2%). Az OTRT a kistájat mint erdőgazdálkodási tervezési térséggel számol.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló, karbonátos kőzetekből felépült, meredek pere-

Csákvár: triász dolomit rétegfejek (2007. október)

ekkel leszakadó fennsíkos, néhány kismedencével tagolt középhegység. A rendzina és agyagbemosódásos erdőtalajon cseres- és gyertyános-tölgyesek vannak, a meredek lejtőkön karsztbokorerdők és gyepek találhatóak.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az ember csak kis mértékben bolygatta, a terület mezohemerób kategóriába tartozik. A domborzat és a vízhálózat csekély mértékben, a talaj fizikai és kémiai tulajdonságai mérsékelt változtak. A természetközeli növényzet a táj területének 60-70%-át jellemzi. Az 1990 és 2018 közötti felszínborítási ágváltások szerint gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3%-os, 2000 óta minimálisan csökkent is, az országos átlag felét sem éri el. A közutak és települések élőhelyfeldaraboló hatása mérsékelt, a Gánti-medencében közepes szintű, súlyozott átlaga 2,0 km²/km², jóval az országos átlag alatti (3,4). A komplex gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség mutató szerint nincs elmaradott település.

Vérteskozma: (47.4542;18.4371) DDNy-felé (2017. szeptember)

Várgesztes: (47.4737; 18.3923) a Vértes É-i pereme (2019. július)

Csákberény: (47.3452; 18.3488) KÉK-felé, a Bucka-hegy környéke (2017. július)

Gánt: földtani bemutatóhely az egykori bauxitbánya területén (2016. július)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos nagysága 1,73 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) kevésbé sűrűn mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, azaz a táj területhasználati változatosságát kifejező szám 1,35, alig kevesebb az országos átlagnál (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Természeti eredetű kár a szeizmikus aktivitásból és a szélerózióból eredhet. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma közepes (22-24 év) volt. Az éghajlat prognosztizált megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintű lehet.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 44,8%-a a Vértesi TK-hez tartozik. A Natura 2000 különleges természetmegőrzési területek közé a tájnak elenyésző, összesen 14 ha-nyi részét sorolták.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes. Gánt és Vérteskozma történeti település, de műemlékekben nem gazdagok. Régészeti lelőhelyekből, ill. egyedi tájértékekből is közepes mennyiség található. A kistáj 90%-át javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedésekbe. Ebből csak a Csákvár – Csákberény közötti hegylábi területen maradna ki kisebb rész.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Az egyik leg-tömegesebb megjelenésű, környezetétől minden irányban jól elkülönülő fennsíkos középhegység. Vizuális jellegét a meredek lejtők, helyenként sziklakibúvásos peremek és a hullámos fennsík uralja, amelyet zárt, összefüggő néhol kiritkuló erdők,

másodlagos sarjerdők fednek. A gyepek, szántók aránya csekély, a parlagok sem jellemzőek (3-4%). A tájhasznosítás intenzitása mérsékelt, különösen a bauxitbányászati tevékenység felhagyása, 1988 óta. Települések Vérteskozma és Gánt kivételével csak a hegylábi övezetben vannak és nincs közöttük az egész kistájra kiterjedő vonzerővel rendelkező. A hegység tömeges megjelenése miatt kevés a figyelemfelhívó hegycsúcs is, a várromok is többnyire az erdők takarásában vannak. A vértesalji táji hovatartozást megjelölő kifejezés a hegynek csak a D-i oldalára vonatkozik. Ennek van természetföldrajzi tartalma; egy hegylábi helyzetű tájegység jelenik meg előttünk. A hegylábi lejtőkről jól áttekinthető a táji szomszédság, rálátást kapunk a Zámolyi-mendencére, Gerecsére, a Bársonyos, ill. a Móri-árok és Bakony felé. A tágabb topográfiai önelhelyezés tehát számos természetföldrajzi támpont segítségével könnyen megoldható.

Vérteskozma: Csaknem 200 éves ház. Állandó lakosa már nincs az időközben Gánthoz csatolt településnek... (2017. szeptember)

Móri-árok

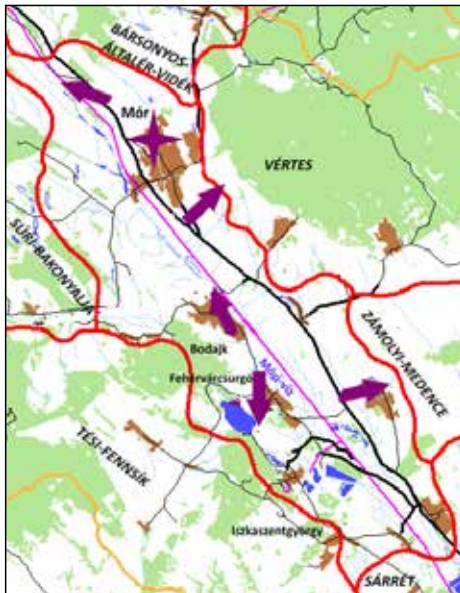
147 km²

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrézlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Vértes–Velencei-hegyvidék

Kistájcsoport: Vértes-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Vértes és a Bakony (Tési-fennsík) között található hullámos sík, néhol kifejezetten dombosági jellegű völgytalp.

■ **Éghajlati körzet:** É-on mérsékelt meleg – mérsékelt száraz, D-en mérsékelt meleg – száraz.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyíltvízi és a vizenyős felszínek aránya 1,9%. Kavicsbányatavak vannak Fehérvárcsurgó környékén, de északabbra a Móri-víz néhány szakaszát is tóvá duzzasztották.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 56% szántóföld (erősen csökkenő arány), 10% erdő (változatlan), 10% pedig a beépített felszínek területi részese. 2000 óta 9%-ra nőtt a gyepes, 8%-ra a kertek aránya. Az OTT-ben a táj középső része mezőgazdasági, másutt vegyes területhasználatú térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló, egyenetlen felszínű, széles szerkezeti völgy, ahol humuszos homok, csernozjom barna, ill. Ramann-féle barna erdőtalajon vegyes mezőgazdasági hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az antropogén bolygatás a tájat erősen átalakította, α-euhermérő kategóriába tartozik. A vízálózat erős átalakítása során épített műszaki létesítmények a domborzaton is alakítottak, változást lehet kimutatni a talajok minden tulajdonsága kapcsán, a természetközeli növényzet pedig visszaszorult a kistáj területének 20%-ára. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások következtében jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke igen magas 10% (2000: 9,6%). A közutak, vasút és települések miatt létrejött ökológiai gátak erősen korlátozzák az élővilág mozgását, a súlyozott fragmentációs érték 5,3 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs elmaradott település.

Mór: (47.3527;18.2259) KÉK-felé, jobbra a Vértes pereme (2017. szeptember)

Bodajk: a Móri-árok a bodajki kálvária dombról É-felé, jobbra a Vértes (2019. július)

Mór: (47.3860;18.1836) ÉNy-felé (2019. július)

Fehérvárcsurgó: völgyzárógát és a Csurgói-tó (2019. július)

Fehérvárcsurgó: (47.2926;18.3029) ÉK-felé, háttérben balra a Vértes, Csákkberény környéki pereme (2017. szeptember)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,63 km², ami több a dombvidékekre jellemző, de kevesebb az országos középérték adathoz (1,43, ill. 1,9 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat sokszínűségét mutató szám 1,55 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Közepes méretű károkat okozhat a szeizmikus aktivitás és a szélerózió. 1931 és 2015 között É-en 21-23, D-en 24-25 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintű lehet az éghajlatváltozás hatására.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csupán 5%-át sorolták a Natura 2000 különleges természetmegőrzési céllal kijelölt területei közé.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség magas. Mór műemlékekben és a borkultúrához köthető értékekben gazdag, a többi település esetében a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek növelik a vonzerőt. A kistáj kb. 1/3-án, Mór és Bodajk környékén volna célszerű tájképvédelmi intézkedéseket tenni. Tájrhabilitációs munkákra volna szükség Fehérvárcsurgó és Iszkaszentgyörgy térségében.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj két közephegységet elválasztó földszerkezeti árokban kialakult széles völgy. Vizuális látványának alapeleme a mezőgazdaságilag hasznosított, de erősen beépített, infrastrukturálisan exponált helyzetű egyenetlen völgytalp. A völgyperem Vértes felőli oldalán feltűnő

kopár sziklameredélyek vannak, a Ny-i völgyoldal lankásabb. A völgytalp D-i részén több víztározó, bányató van. A szántóföldi hasznosításnál feltűnőbb tájképi elem a Mór környéki szőlőművelés. A domborzat, a beépítettség és a fás növényzet mozaikjai miatt a táj félig nyitott, a parlagok aránya igen alacsony, intenzíven hasznosított, gondozott terület. A kistáj DNy-i részén viszont felhagyott bánya és ipartelepek vannak. A kistáj központi települése Mór. Az itt lakók számára a földrajzi önelhelyezés igen egyszerű, a Vértes és a Bakony kiváló orientációs támpont, s ezek látványa jelentős identitást erősítő hatással lehet. Ugyanakkor sem a vértesalji, sem a sárréti önmeghatározás nem illik a Móri-árok lakóira, valójában magának a Móri-ároknak a megjelölése a legszerencsésebb. A felsorolt objektumok földrajzi tartalma, a közephegység, az árok elég láttató erejű meghatározása a vizuális környezetnek.

Mór: borvidékhez illő díszítés a Kapucinus téren (2019. július)

Zámolyi-medence-vidék

345 km²

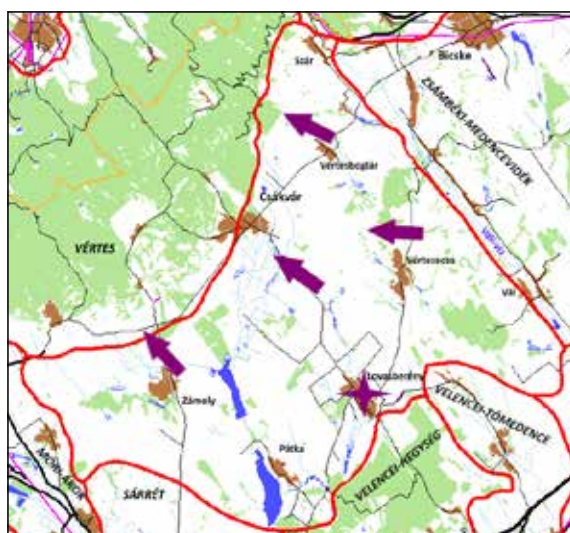
(A korábbi Zámolyi-medence Sörédi- és Lovasberényi-háttal összevont területe.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrézlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Vértes–Velencei-hegyvidék

Kistájcsoport: Velencei-hegység és vidéke

Csákvár a Vértes lábánál. 2008-ban a Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány többek közt az itt látható Csákvársáncsi rét példaértékű kezelése miatt kapta az első magyar tájdíjat. (2019. július)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Vértes D-i lába előtt elterülő medencesíkság, amelyet alacsony dombhátak választanak el a Zsámbéki-medencevidéktől, ill. a Sárréttől.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, Pátka környéke meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínnek és a vizenyős, mocsaras térszínnek a kistáj területének 2,2%-át teszik ki. Legnagyobb vízfelülete a Pátkai- és a Zámolyi-tározónak van.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 68% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 10% gyeperő (mérsékelt növekvő), 8,3% pedig az erdők (változatlan) területi részesedéssel. Az OTT-ben a kistáj mezőgazdasági prioritású tervezési térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Lössfedte alacsony dombhátak, ill. hegylábi lejtők által határolt medencesík,

ahol csernozjom barna erdő- és mészlepedékes csernozjom talaj, (legmélyebb részén öntés réti talaj) intenzív mezőgazdasági hasznosítása jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságok erősen megváltoztak, α -euhemerob típusú táj lett. A változások érintették a domborzatot és a vízhálózatot is, valamint a talajok minden tulajdonságát. A természetközeli növényzet csak a terület 20%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások révén erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 4,6%, elmarad az országos átlagtól (6,2%) és csak lassú emelkedést mutat 2000: 4,5%. A közutak és települések révén előálló élőhely felszabdalódás szintje mérsékelt. A súlyozott fragmentációs érték 2,6 km²/km², alacsonyabb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális

Vértesacs: (47.3900;18.5949) NyÉNy-felé, háttérben a Vértes (2017. augusztus)

Vértesboglár: (47.4330;18.5093) ÉNy-felé, háttérben a Vértes K-i része (2017. szeptember)

és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települése sem került az elmaradottak csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát jellemző CORINE foltok átlagos kiterjedése 2,41 km², ami közel azonos az ország síkvidékeire kiszámolt középértékkel (2,43 km²). A medence tehát síkvidéki folt-sűrűséggel rendelkezik. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató szám 1,28, valamivel kevesebb, mint az országos átlag (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége gyengén közepes, amelynek fő tényezője az árvízi elöntés és a dombhátak talajának kiszáradása. Az 1931-2015 közötti időszakban igen sok, 36-40 súlyosan (PAI>6) aszályos évet regisztráltak. Az éghajlat megváltozása esetén közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, a földhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 3,3%-a tartozik a Zámolyi TK-hoz. Szinte elhanyagolható nagyságú, területének 0,5%-ára érvényes a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusú szabályozása.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség Csákvárnak és Lovasberénynek köszönhetően meghaladja a közepes szintet. Lovasberényben jelentős számú műemlék van, a kistáj É-i községeiben viszont alig található ilyen érték. Több régészeti lelőhely van Vértesboglár, egyedi tájérték pedig Vértesacska környékén. A táj harmadát javasolták bevonni a tervezett tájkép-

Lovasberény: a felújításra váró Pálffy–Cziráky kastély és kápolna (2019. július)

védelmi intézkedésekbe. É-on a Zámolytól Szár-ig terjedő területsáv került szóba, valamint a Zámolyi- és a Pátkai-tavak környéke.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj két hegység és két alacsony dombhátvonulat által közrezárt tágas medence, amelynek vizuális megjelenését szántóföldek uralják. A gyeses térségek a sík, mélyfekvésű részeken, az erdőfoltokkal tarkított felszínek a dombhátakon és a dombsági völgyekben található. A táj nyílt térség, a parlagok aránya alacsony 2-3%, a táj összességében közepes intenzitással hasznosított, gondozott terület. A településhálózat kifejezetten ritka, a névadó településnél Csákvár ismertebb település, a központi szerepkörökét viszont közelsége miatt Székesfehérvár magához vonzza. A helybéliek lakóhelye tájidentitás szempontjából köztes helyet foglal el a Vértesalja, a Sárrét és a Mezőföld között, a Zámolyi-medence megjelölése pedig nem eléggé ismert a lokalitás egyértelmű azonosítására. Kiváló földrajzi orientációs támpont a Vértes és a Velencei-hegység, de még a Bakony is.

Zámoly: (47.3284;18.4077) ÉÉNy-felé, háttérben a Vértes (2016. július)

Velencei-hegység

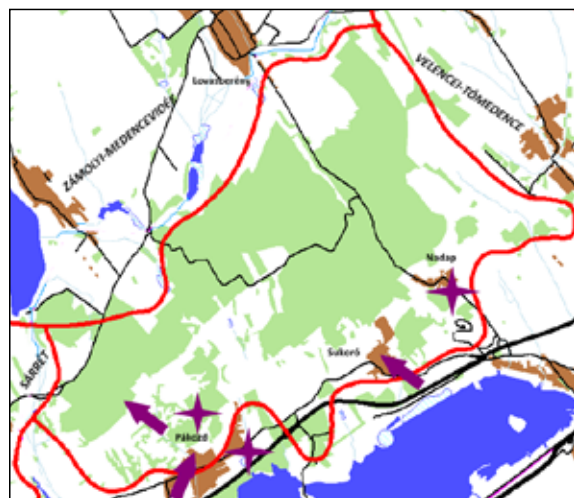
67 km²

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrézlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Vértes–Velencei-hegyvidék

Kistájcsoport: Velencei-hegység és vidéke

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Zámolyi-medence és a Mezőföld között elhelyezkedő, jobbra dombsági jellegű izolált röghegy.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, DNy-i részén meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** 5 ha-nál nagyobb nyílt víz-, vagy vizenyős, mocsaras felszínt nem mutattak ki az úrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 49,5% erdő (mérsékelt emelkedő arány), 19% szántóföld (változatlan), 9% pedig a kert és gyümölcsös (erősen emelkedő) területi részesedéssel. Gyakori a bokros kopárok előfordulása. 2000 óta 10-ről 3,6%-ra csökkent a szőlőterületek kiterjedése. Az OTT-ben a hegység magasabb része erdőgazdálkodási térség, a lejtőkön a mezőgazdasági használat élvez elsőbbséget.

Pákozd: (47.2161;18.5546) ÉK-felé (2017. október)

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubmediterrán éghajlati hatás alatt álló, gránitból felépülő alacsony hegység, ranker és Ramann-féle barna erdőtalaján ritkás, részben elakácosodott tölgyesek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység által közepes mértékben, β -euhemerób szinten bolygatott kistáj. A domborzat és a vízhálózat mérsékeltén átalakított, a talaj erősen erodált. Természetközeli növényzet található a tájegység 20-25%-án. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások ellenére nem módosult az antropogén tájterhelés nagysága.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke 3,1%, az országos átlag fele (2000: 2,9%). A közutak és a települések élőhelyfelszabdoló hatásának szintje csekély, a súlyozott fragmentációs érték 1,6 km/km², nem éri el az országos átlag

Pákozd: a gránit sajátos lepusztulási formái a kőbörccök (régben gyapjúsákoknak is nevezték) (2006. június)

Sukoró: (47.2354;18.6004) ÉNy-felé, a rohamosan beépülő délies lejtők látványa (2016. július)

Pákozd: (47.2378;18.5402) ÉNy-felé, a Pogány-kőtől (2006. június)

Nadap: az 1888-ban felállított ún. szinezési ősjel ma az országos térképészeti (geodéziai) főalappont. Eredetileg az Adriai-tenger Triesztnél 1875-ben mért átlagos vízszintjéhez igazították a térképezést. A háttérben lévő szikla tetején van a hazai GPS alappont is. (2019. július)

Pákozd: kopárfásítási emléktábla (2006. június)

di tájérték viszonylag kevés van, Nadap régészeti szempontból érdemel említést. A kistáj teljes egészét tájképvédelemre érdemesnek minősítették.

felét sem. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak nincs elmaradott települése.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát megjelenítő CORINE foltok átlagos nagysága 1,1 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) határozottan mozaikosabb tájat jelez. Ennek oka bokorerdők változatos mintázata, ill. a kertek, gyümölcsösök jelentős mennyisége. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató szám 1,55, magasabb, mint az országos átlag 1,41.

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások közül leginkább az erős aszálykötettség jöhet számításra. 1931 és 2015 között 28-30 szélsőségesen aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** Natura 2000 különleges természetmegőrzés típusú védettséget élvez a táj 54,9%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű. Pákozd történelmi település, a műemlékek száma viszont Sukorón a magasabb. Az egye-

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Hegységnek abszolút magassága és kiterjedése alapján is csak némi jóindulattal nevezhető tájegység, inkább a „korát tisztelve” szokás így említeni. Az óidei karbon gránit tönkrög vizuális habitusát az erdők uralják. A zártabb erdőtakaró a hegység É-i lejtőin koncentráldik, középső és főképp D-i oldalán kiritkul, ill. inkább cserjés, sarjerdő állományok vannak. A parlagok aránya közepes (3-4%), a táj összességében mérsékelt intenzív hasznosítás képét mutatja. A kopár felszínek erdősítése évtizedek óta tartó program.

Pákozd: a tájesztétikai vitát is kiváltó Miska huszár 13 m magas szobra (Rohonczi I. 2017), (2017. október)

A kopár felszínek erdősítése évtizedek óta tartó program. A kopár magaslatookról látványos panoráma nyílik a környező tájak felé. A hegy alsó lejtőin szántóföldek vannak, de a kedvező D-i kitettségűek korábban szőlő, ma már inkább kertgazdálkodás jellemző. Lakóterületi beépítés szinte csak a D-i oldalon van, ezek között nincs az egész táj társadalmi-gazdasági életét irányító település, a közeli Székesfehérvár (ill. Gárdony) lát el ilyen funkciót. A lakosság táji kötődésének megjelölésére a hegy és a tó mint ismert földrajzi fogalom alkalmas. A tó látványa igen erős tájidentitási tényező. A kistájon belüli földrajzi orientáció biztos pontja a Meleg-hegy, a tágabb topográfiai ön-elhelyezés számára pedig a Bakony és a Vértes kínálkozik.

Magas-Gerecse

192 km²

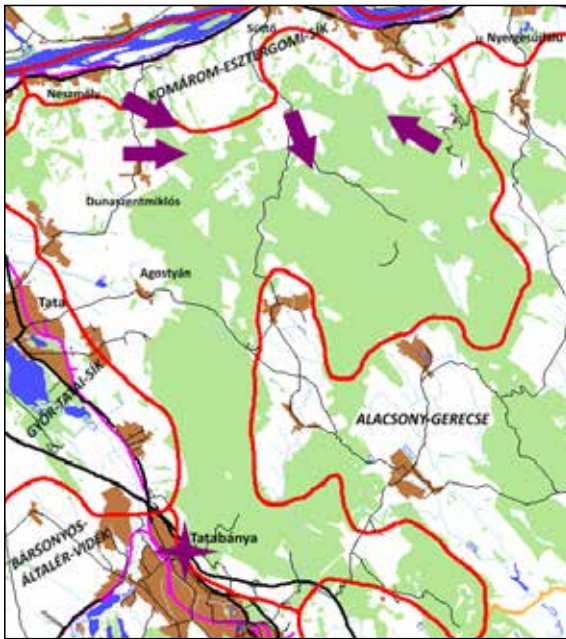
(A korábbi Központi- valamint a Nyugati-Gerecse É-i részének összevonásából.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Dunazug-hegyvidék

Kistájcsoport: Gerecse-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Alacsony-Gerecse és a Duna menti síksági kistajak által határolt, Ny-i részén meredek, kismedencéket közbezáró, hátság típusú középhegységi rögsorozat.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek nem mutattak nyílt vízfelszínt, vagy mocsaras térszínt.

Neszmély: (47.7260;18.3811) KDK-felé, balra a Pisznice-hegy-csoport (544 m). (2016. július)

■ **Földhasználati arányok és változása:** 61% erdő (erősen csökkenő arány), 12% cserjés és sarjerdő (erősen növekvő), 10% pedig szántóföld (erősen csökkenő) területi részesedéssel. Az OTRT a kistáj központi részét erdőgazdálkodási, a hegylábi lejtőket vegyes földhasználati térségnek tekinti.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlati hatás alatt álló karbonátos kőzetekből felépülő sasbércek, ahol rendzina és agyagbemosódásos barna erdőtalajon cseres- és gyertyános-tölgyesek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység csak kis mértékben bolygatta, mezohemerób típusú terület. A domborzat és a vízrajz átalakítottsága csekély és lokális, a talajok víz- és oxigénháztartása viszont erősebben megváltozott. A természetközeli növényzet aránya viszonylag magas, a kistáj területének 60%-án ilyen vegetáció van. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások táji szinten nem módosítottak az antropogén terhelés szintjén.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Csupán 2,1%-os a beépítettség (2000: 1,7%). A ritkás településhálózat, ill. közlekedési infrastruktúra miatt a kistáj tájökölógiai fragmentációs szintje alacsony, súlyozott értéke 1,6 km/km², az országos átlag (3,4) felét sem éri el. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban nincs alulfejlett település.

Süttő-Bikolpuszta: (47.7110;18.4516) DDK-felé (2016. július)

Neszmély: (47.7260;18.3811) DK-felé. Balra a Gerecse-csúcs (634 m), jobbra a Nagy-Somlyó (424 m). (2016. július)

Pisznice-tető: (47.6954;18.5028) ÉNy-felé telepített, másodlagosan felújult erdők és gyepes foltok mozaikja (2013. szeptember)

Dunaszentmiklós: Fényes Elek igen szépnek találta „kies völgyekkel szagatott, hegyes határát” ennek a 200 évig lakatlan, 1736-ban vesztfáliai német telepesek által újra benépesített szőlőtermelő utifalunak (2020. augusztus)

■ **Tájmetriai adatatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,22 km², ami valamivel kevesebb, mint az ország hegyvidékeire jellemző adat (1,43 km²). A tájmintázat tehát kissé sűrűbben mozaikos, mint ahogy a középhegységekben megszokott. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság értéke 1,35, közel áll az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelentős természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége jelenleg kismértékű, károkat a szélerózió és a lejtős tömegmozgások okozhatnak. 1931 és 2015 között 22-24 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat prognosztizált megváltozása esetén mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj közel fele, 41%-a a Gerecsei TK része. Ennél is nagyobb terület tartozik a Natura 2000 besorolás alá. 77,4% a madárvédelmi, 31%-a pedig különleges természetmegőrzési típusba került.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas. Jelentős meny-

nyiségű egyedi tájérték és régészeti lelőhely van, a műemlékek száma azonban közepes. A kistájnak csupán Agostyán környéki részét nem javasolták tájképvédelmi oltalomra.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt, rögös szerkezetű középhegység, amelynek arculatát az erdőfedettség uralja. A karsztos hegytetők, csúcsok környékén az erdő kiritkul, gyepes felszínek váltakoznak a – sok helyen telepített – erdőkkel. Ilyen pontokról jól áttekinthető a kistáj és környéke. A hegylábi lejtőkön a szántóföldek között viszonylag kevés a parlag (3-4%), ami gondozott tájképet eredményez, bár a cserjések, és sarjerdők magas ára nem kedvező. A települések a hegység Ny-i oldalán sorakoznak, a központi funkciókat a tájhatárt épp érintő Tatabánya látja el. A lakosság topográfiai önmeghatározása számára a Gerecse tagjai és a Duna vonala kézenfekvő földrajzi támpont. A Gerecse kevésbé ismert földrajzi név, emiatt identitási hovatartozást meghatározó fogalomnak kevésbé alkalmas. Tágabb orientációs lokalizálás kapcsán szóba jöhet a Vértes, a Budai-hegység és a Pilis is.

Tatabánya: Európa legnagyobb madárszobra (Donáth Gy. 1907) messziről látható tájképi objektum (2019. augusztus)

Alacsony-Gerecse

470 km²

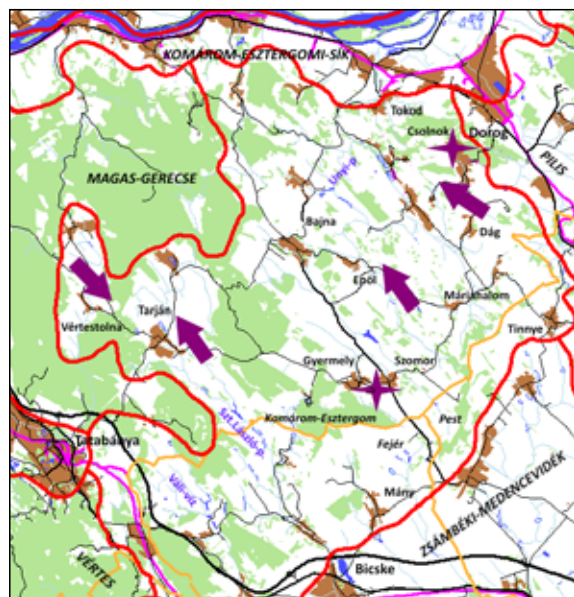
(A korábbi Keleti-Gerecse és a Gerecse-kismedencék, továbbá DNY-felé, a Tatai-árok egy részének összevonásával kialakított kistáj.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Dunazug-hegyvidék

Kistájcsoport: Gerecse-vidék

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Magas-Gerecse, a Pilis és a Vértes által közrezárt, ÉNy-ről DK-felé lankásodó, alacsony középhegységi rögök által tagolt dombvidék.

■ **Éghajlati körzet:** Ny-i részén mérsékelten hűvös – mérsékelten száraz, a középső tájrészlet mérsékelten meleg – száraz, Dág és Tinnye környékén pedig már meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű vízjárta, mocsaras térszint egy-

általán nem, nyílt vízfelszint is csak század %-nyit mutattak ki. Apró víztározók vannak a Váli-vízen, ill. a Szent-László-patakon.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 47% szántóföld (mérsékelten csökkenő arány), 23% erdő (változatlan), 7% pedig cserjés és sarjerdő (kissé növekvő) területi részesedéssel. 2000 és 2018 között 4,3%-ról 4,9%-ra nőtt a kertek kiterjedése, a szőlőké viszont visszaesett 0,5%-ra, az országos átlag felére. Az OTT szerint a kistáj É-i része vegyes hasznosítású, D-i pedig mezőgazdasági térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Völgyközi hátakra tagolt eróziós dombtság, ahol barnaföldön kialakult cseres- tölgyesekkel mozaikos szántóföldi gazdálkodás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az intenzív megművelést jelző, α-euhemerób típusba került, mert erős a talajok erodáltsága és a növényzet bolygottsága. A természetközeli növényzet aránya 30% alatt van. Tokod, ill. Mány környékén sok az egykori bányászatból visszamaradt rekultiválatlan felszín. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására mérsékelten gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 5,3% (2000: 5,0%), elmarad az országos átlagtól (6,2%) Az út- ill. vasúthálózat, valamint a települések általi élőhelyfelszabdaltság súlyozott fragmentációs mutatója 2,7 km/km² (az

Tarján: (47.6057;18.5400) ÉÉNy-felé. Középen a Tarjáni-kis-medence, háttérben a Magas-Gerecse és a Gerecse-Pisznice vonulat. (2016. július)

Epöl-Máriaalom: (47.6305;18.6790) ÉÉNy-felé (2016. július)

Vértestolna: (47.6321;18.4533) DK-felé (2016. július)

Dág: (47.6321;18.4533) ÉNy-felé, a domborzati és az eróziós viszonyokhoz alkalmazkodó tájszerkezet (2019. július)

Szomor település látképe Ny-felől, ahol a római korban egy fontos haladt át: „de ZUMUR iuxta MAGNAM VIAM qua itur Albam” (2018. május)

országos átlag 3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj települései nem tekinthetők elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát tükröző CORINE foltok átlagos nagysága 1,32 km², ami nagyjából megfelel a dombosági középértéknek. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változottsága 1,49, ez is átlagos (az országos adat 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Természeti okokból eredő károk valószínűsége jelenleg kismértékű, a lejtős tömegmozgás és az aszály jöhet szóba. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma É-on közepes (21-25 év), D, DK-felé magas (26-35 év). Az éghajlat előrejelzett megváltozásának hatására a jelenlegi tájhasználat átalakulása mérsékelt szintű lehet.

■ **Természetvédelem:** A kistáj csekély, 1,5%-nyi területe tartozik a Gerecsei TK-hoz. Ennél nagyobb a Natura 2000 különleges természetmegőrzési terület (28), ill. a madárvédelmi tájrészlet (27%).

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma magas. Az épített környezet értéksűrűsége

Csolnok: bányavidéken még a téglák is a helyhez illő jelet kaptak (2019. június)

ÉK-en magas, máshol közepes. Történeti település kategóriába került Bajna és Gyermely. A kistáj 75%-a (a Tinnye – Gyermely – Mány háromszög kivételével) tájképvédelemre javasolt, Tokod, ill. Mány térségében viszont tájrehabilitációra volna szükség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tágas, félig nyílt medencedombság, É-i részén néhány markánsan kiemelkedő, tájkaraktert meghatározó rög: Nagy-Gete (Tokodnál), a bajóti Öreg-kő (Bajna mellett), az epöli Őr-hegy stb, amelyek jó kilátóhelyek is. A dombhátakon az erdőfoltok, alacsonyabb térszíneken a szántóföldek jellemzők. A táj vizuális tagoltságát növelik a patakmenti ártéri erdősávok. A parlagok aránya csak 3%, így a táj nagyrészt gondozott, rendezett képet nyújt. A tájnak nincs egyértelmű központi települési központja és néhány bányászmufttal rendelkező falu kivételével gyenge támpontok vannak az önálló identitás számára is. A topográfiai önelhelyezéshez az említett tájhatáron belüli rögök, ill. a magas-gerecsei hegyek alkalmas földrajzi orientációs objektumok lehetnek. Hasonló szerepe van K-en a Visegrádi-hegységnek, a Pilisnek és a Budai-hegységnek is.

Zsámbéki-medencevidék

347 km²

(A korábbi Zsámbéki-medence és az Etyeki-dombság összevonásával.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrészet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Dunazug-hegyvidék

Kistájcsoport: Pilis–Budai-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Budai-hegység és a Gerecse között fekvő medencesík, ill. az Etyek környéki alacsony dombság.

■ **Éghajlati körzet:** K-i részén meleg – száraz, Zsámbéktól Ny-ra mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszín aránya 1%, ami gyakorlatilag a Biai- és a Bicske melletti halastavakat jelenti. Mocaras térszint az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 64% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 9,75% beépített, 7% pedig az erdők (változatlan) területi

Páty: (47.5097;18.8440) Ny-felé, háttérben az Etyeki-dombság (2017. augusztus)

részesedése. A szőlők 4,8%-os területi aránya lényegesen több, mint az országos átlag (1,1%). Az OTfT a tájat mezőgazdasági térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtípus:** Erodált völgyközi háta által keretezett medencesík, ahol réti, karbonátmaradványos és csernozjom barna erdőtalajon jelentős beépítettség mellett intenzív szántóföldi hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti táji adottságokat az ember erősen módosította, α-euhermerőb típust képvisel. A domborzatot és a vízhálózatot műtárgyak, teraszok és földművek alakították, a talajok tulajdonságait a szántóföldi művelés ill. a beépítés lényegesen befolyásolta. Természetközeli növényzet csak a terület 10-15%-át jellemzi. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások hatására jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

Biatörbágy: (47.4552;18.8446) ÉNy-felé az Iharos-hegyről, háttérben a Gerecse (foto: Huszár T.)(2020. október)

Alcsútdoboz: (47.4300;18.6307) Ny-felé, a golfpálya komoly tájalakító használati típus (2016. március)

Páty: (47.5282;18.7898) ÉNy-felé, jobbra a háttérben Zsámbék fölött az Alacsony-Gerecse (2017. augusztus)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített terület 9,75%-os nagysága jóval meghaladja az országos átlagot (6,2%), és erőteljes növekedésben van (2000: 8,1%). A tájat átszelő autópálya, forgalmas vasút és jelentős települési beépítettség miatt a súlyozott tájökölógiai fragmentáció értéke 2,9 km/km², ami már számottevő izolációs hatást gyakorol az élővilágra, bár nem éri el az országos átlagot (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települését sem minősítették elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,92 km², ami az ország síkvidékeire jellemző adathoz képest (2,43 km²) alacsonyabb, azaz a táj foltmozaikossága valamivel nagyobb mint az alföldi tájak többségéé. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati folttípus-változatosságát jelző szám 1,38, igen közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek valószínűsége kicsi, leginkább az aszály kártételével kell számolni. Az 1931 és 2015 között több mint 30 szélsőségesen aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. Az éghajlat megváltozása esetén közepes mértékű lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj apró, 41 ha-nyi része a Budai TK-hez tartozik. A Natura 2000 szabályozás különleges természetmegőrzési típusába sorolták a kistáj területének 3,3%-át.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas, kivéve Perbált és Budajenőt, ahol csak szerényebb értékek vannak. Etyek történeti település, de műemlékek számát tekintve Alcsútdoboz megelőzi. Az értéknövelő tényezők között a borkultúra és az egyedi tájértékek állnak az élen, régészeti szempontból Zsámbék fontos helyszín. A kistáj erdőszült tájrészleteit ítélték tájképvédelemre alkalmasnak. Ilyen terület van a Szent László-patakot K-felől kiserő dombháton, valamint Tabajd és Vál között.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj domborzati szempontból egy medencesíkból és egy alacsony, hullámos felszínű dombságból áll, amelynek tájképi arculatát egységesen a szántóföldi hasznosítás uralja. A nagyparcellás mezőgazdasági művelés révén nyílt, gondozott, igen kevés (1-2%) paragon maradt földdel rendelkező, jól áttekinthető tájegység. A völgyekben kisebb mesterséges tavak vannak. Az erdőfedettség csak Pusztazámor és Bicske között számottevő. A szőlők és kertek-gyümölcsösök összesen 10%-nyi területe csökkenőben van, erőteljesen nő ellenben a beépítettség. A táj K-i része egyre inkább a főváros külső agglomerációs övezetéhez tartozik (Biatorbágy, Etyek, Herceghalom). A kistáj D-i része településhiányosabb, Bicske adminisztratív központi szerepköreit a megyehatár miatt csak a táj Ny-i részén gyakorolja. A lakosság földrajzi önmeghatározását a Zsámbék-vagy Etyek-környéki jelző mérsékeltén fejezheti ki, más lehetőség viszont itt, a Budai-hegység, a Gerecse és a Mezőföld közti területen nem nagyon kínálkozik. A felsorolt környékbeli földrajzi objektumok viszont kiváló tájkozási pontok, jól elhelyezik az embert a mentális térképén.

Zsámbék: 800 év viharai... és különösen az 1810-es móri földrengés hatása (2016. március)

Budai-hegység

350 km²

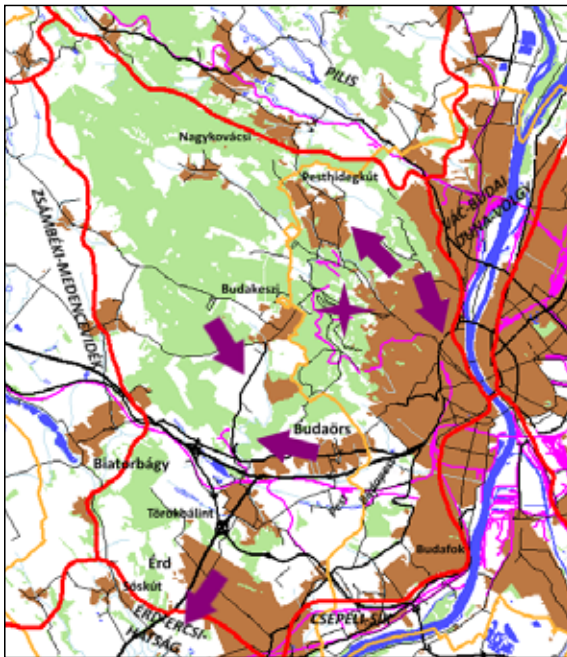
(A korábbi Budai-hegyek, Budaörsi- és Budakeszi-medence, ill. a Tétényi-fennsík kistájak összevonásával.)

Nagytáj: Dunántúli-középhegység

Nagytájrézlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Dunazug-hegyvidék

Kistájcsoport: Pilis–Budai-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Medencékkel tagolt közepesen magas, háttas típusú karbonátos középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** 500 m tszf-i övezetben hűvös – mérsékeltlen száraz, alacsonyabban mérsékeltlen hűvös – száraz. A hegység ÉK-i oldalán kialakul egy mérsékeltlen hűvös – mérsékeltlen száraz éghajlati körzet is.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű víz-, ill. vizenyős felszínek aránya elenyésző.

Buda a Látó-hegyről: (47.5347;18.9970) DK-felé. Előtérben balra a Ferenc-hegy erdőfoltja, távolabb a Rózsadomb, mögötte a Vár- ill. a Gellért-hegy. (2014. április)

Budakeszi: (47.5049;18.9091) DK-felé, a Csíki-heggyekkel (2017. augusztus)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 43,2% beépített, 31% erdő (a korábbi erős csökkenés 2012 óta megállt), 9% pedig a cserjések, sarjerdők (erősen növekvő) területi részesedéssel. 2000 óta minden más felszínfedettségi típus (bánya, szántó, gyeperdő, kert és szőlő) aránya csökkent. Az OTRT a nem beépített terület nagyobb részét erdőgazdálkodási, kisebb részét mezőgazdasági térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubatlanti éghajlatú, karbonátos kőzetekből felépülő rögös, sasbércecs heggyvidék, ahol rendzina és agyagbemosódásos erdőtalajon karsztbokorerdőkkel mozaikos cseres- ill. gyertyános-tölgyesek vannak és igen jelentős a beépítettség.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistájban a bolygatottsági szint igen kontrasztos, oligo- és mezo- ill. me-

Budaörs a Kálvária-dombról Ny, a Törökugrató felé (2018. október)

A Pesthidegkúti-medence az Újlaki-hegyről: (47.5493;18.9880) ÉNy-felé. Balra Pesthidegkút, jobbra a Csúcs-hegy (452 m) Távolban balra a Nagy-Szénás (550 m), jobbra a Pilis déli része, a Nagy-Kevély (534 m) látható. (A vitorlázó repülőtér időközben megszűnt.) (2011. március)

Érd, Fundoklia-völgy: (47.3928;18.8698) DNY-felé. A Budai-hegység D-i elvégződése az Érd–Ercsi-hátság felé, távolban Százhalombatta. (2017. június)

tahemerőb kategóriák váltják egymást. Az erdők ui. nagyrészt védett, kezelt állapotban vannak és összességében a kistáj 1/3 részén félig természetes vegetáció nő. Az erdősültség miatt a talajtakarót sem érik olyan erős fizikai, kémiai hatások, kivéve a hegység legnépszerűbb kirándulóhelyeit, ahol pl. hegyi kerékpárosok, síelők okoznak maradandó talajsérüléseket. A vízhálózat átalakítottága igen jelentős. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására mérsékeltten erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség aránya a kistajak között: 43,2% (2000-ben 38,4%), amiből 6,2% sűrű, városi jellegű. Az élőhelyek közutak és vasutak általi felszabdaltságának szintje magas, a súlyozott fragmentációs érték 5,1 km/km², az országos átlagnál jóval magasabb. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a tájnak nincs elmaradott települése.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CO-RINE foltjainak átlagos nagysága 1,59 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) valamivel kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-dí-

Buda: a fényszennyezés egy csapdába szorult áldozata a János-hegyi kilátónál (2008. május)

verztás, vagyis a táj folttípus-változatossága magas 1,68 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű káresetek bekövetkezésének valószínűsége kicsi, elsősorban az intenzív csapadékhullás és a szél lehet pusztító hatású. 1931 és 2015 között 28-32 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén mérsékelt nagyságú lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A tájegység 28%-án a Budai TK illetékes. A Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusa foglalja el a táj területének 31%-át.

■ **Értéktár:** A főváros értéksűrűségi mutatója, még az egyedi természeti értékek esetében is, pl. a Sas-hegy révén magas, bár vannak „fehér foltok” is, pl. Budakeszi. A kistáj területének felére javasoltak tájképvédelmi intézkedést, lényegében a Budai TK területéről, a Tétényi-platóról és a Törökbálint – Biatorbágy – Sós-kút közötti erdős Iharos-hegy környékéről lehet szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj élénken tagolt, rögzösen feldarabolt középhegység. Kopár csúcsairól, kilátóhelyeiről, de számos egyéb pontjáról is látványos panoráma élvezhető. A hegyvidék K-i kilátópontjairól a Duna távoli csikja erős látványmeghatározó objektum. Az erdő és beépítések dominálta mozaik sajátos „urbánus középhegységi” látványt nyújt. A beépítések és az erdők határvonala többnyire éles, kevés az átmeneti gyepek, cserjés övezet, de a parlag területek és felhagyott ipartelepek aránya eléri az országos átlagot, ami vizuálisan kedvezőtlen hatású. A beépítés intenzitása K, DK-felől ÉNy-felé csökken. A hagyományos, halványan táji kapcsolatokat is mutató épületállományt a kisvárosias utcásorok képviselik, pl. Budaörsön, Budafokon. A közbeszédben elterjedt budai „hegyvidéki”, sőt „XII.-II.-III. kerületi identitás” inkább státuszmegjelölés, életérzés, bár kétségtelenül jelen van benne a természetföldrajzi háttér, hegyvidék érzékeltetése is.

Pilis

260 km²

(A korábbi Pilisi-hegyek és Pilisi-medencék kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Dunántúli-középhegység

Nagytajrészlet: Dunántúli-középhegység

Középtáj: Dunazug-hegyvidék

Kistájcsoport: Pilis–Budai-hegyvidék

Piliscsév: (47.6732;18.8040) ÉNy-felé (2019. július)

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Dunántúli-középhegység ÉK-i tagja, alacsony, ill. közepes magasságú hátság típusú karbonátos hegység.

■ **Éghajlati körzet:** Az 500 m tszf-i régióban hűvös – mérsékelt nedves, alacsonyabban mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb egyedi kiterjedésű nyílt vízfelszínnek és a vizenyős, mocsaras területek aránya 1%. Pilisvörösvár közelében, az Aranyhegyi-patakon létesítettek kisebb víztározókat.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 40 % erdő (mérsékelt csökkenő arány), 18% beépített, 16% pedig szántó föld (mérsékelt csökkenő) területi részesedéssel. Magas, bár csökkenő a bányá-, ill. lerakóhelyek kiterjedése 0,7%. Az országos átlagot képviseli a 10% gyepterület. Az OTT szerint a

Pomáz és Pilisszentkereszt között: (47.6688;18.9497) NyÉNy-felé, háttérben balra a Pilis (756 m) (2017. augusztus)

Pilisszántó: (47.6439;18.9044) ÉÉK-felé, előtérben a Pilisvörösvári-árok (2017. augusztus)

kistáj ÉK-i erdőgazdasági, DNy-i része pedig mezőgazdasági besorolású terület.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubatlanti éghajlatú, karbonátos kőzetekből felépülő rögös, sasbérce hegyvidék, ahol rendzina és Ramann-féle barna erdőtalajon karsztbokorerdőkkel mozaikos cseres- ill. gyertyános-tölgyesek vannak és jelentős a beépítettség.

■ **Emberi hatáserősség:** A táj bolygatottságát a szélsőségek jellemzik, mérsékelt mezohemeróbia és a beépítések metahemeróbiai foltjai egymás közelében vannak. A tereprendezések, a vízfolyásmedrek átalakítása, a szántóföldi művelés és a beépítés nagyfokú mozaikosságot eredményezett. Természetközeli növényzet fedi a táj 35%-át. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások hatására mérsékelt erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya igen magas 18%, és erőteljesen emelkedik (2000: 15,2%). A települések és a közlekedési infrastruktúra megterheli az ökológiai tájműködést. A súlyozott fragmentációs érték a medencékben magas, máshol közepes szintű, összességében 5,1 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradottnak számító település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos kiterjedése 1,07 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) alacsonyabb, vagyis a tájszerkezet sűrűbben mozaikos. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati-változatosság számmértéke 1,92, igen magas (az országos átlag 1,41).

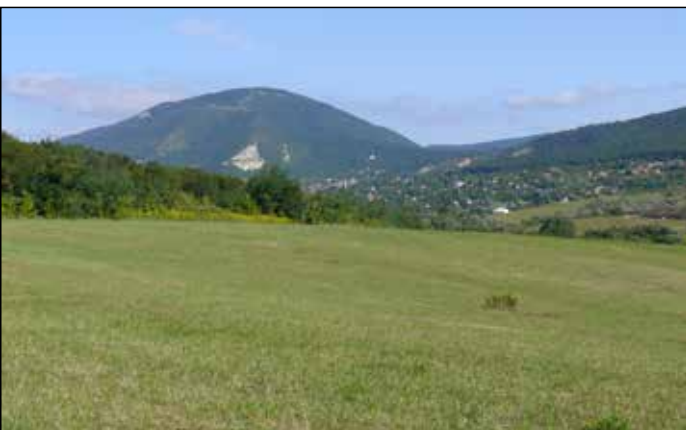

Pilisborosjenő: száraz gyepek növénye a hegyi len (*Linum austriacum*) (2014. április)

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű környezeti problémák súlya jelenleg közepes szintű, a dolomitfelszíneken a szélérozó és az erdőki-száradás okozhat jelentős károkat. 1931 és 2015 között meglehetősen sok, 26-30 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, földhasználati struktúrájának átalakulása közepes szintű lehet.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 31,8%-a a Duna-Ipoly NP-hoz tartozik. A Budai TK illetékessége csak 2,4%-ot érint, de jelentős a Natura 2000 védettségi kategóriába sorolt felszínek aránya. Madárvédelmi 8,9%, különleges természetmegőrzési 43,3%.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepesnél magasabb. Pilisszentkereszt történeti település, jelentős az egyedi tájérték száma, közepes mennyiségben fordulnak elő régészeti lelőhelyek és műemlékek. A borkultúra szintén jelentős értéknövelő tényező. A kistáj hegyvidéki területeinek nagy részét tájkép- védelemre javasolták. Kivétel Piliscsév és Kesztlő, valamint Üröm – Solymár – Pilisvörösvár környéke.

Pilisszentkereszt: (47.6439;18.9044) ÉNy-felé, háttérben a Pilis (756 m), lejtőjén Pilisszentkereszt (2017. augusztus)

Pilisborosjenő: (47.6141;18.9783) DDK-felé, a Teve-sziklánál. A triász földolomitot repedései mentén az oligocénban forró vizes oldatok járták át. Az így ellenállóbbá lett részekből a külső erők sajátos formákat preparáltak ki. (2014. április)

Pilisborosjenő: a község neve a honfoglaló Jenő törzsre és a római kortól meglévő szőlőtermelésre utal (2014. április)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj közepes magasságú, karbonátos kőzetekből felépülő hegyvonulat, amelynek arculatát az erdőfedettség, a legmagasabb csúcsok kopár, gyepes térszínei, ill. a medencék és hegylábi lejtők erős beépítettsége határozza meg. A vízfolyásokat erdőfoltok kísérik, körülöttük kisebb szántóföldek vannak. A kopár csúcsokról teljes panorámát kaphatunk, de az erdő részekén is jelentős a gyepmozaikos, félig zárt látkép nyújtó helyek száma. A parlagfelszínek aránya 7%. A hegylábi települések a főváros külső agglomerációs övezetéhez tartoznak. Pilisvörösvár ellát központi funkciókat. Jó topográfiai orientációs pontok a Pilis csúcsai (Nagy-Kevély, Oszoly, Pilis stb.), de földrajzi önelhelyezésre alkalmas a Pilisvörösvári-árok, ill. a Visegrádi- és a Budai-hegység is. Az identitásérzés kialakulásában a Pilis látványos dolomitkopárjainak fontos szerepe lehet, a sziklás meredek lejtők és a nagy kiterjedésű erdők látványával kapcsolódhat össze a „pilisi” „Pilis-környéki,, önmeghatározás.

Visegrádi-hegység

193 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

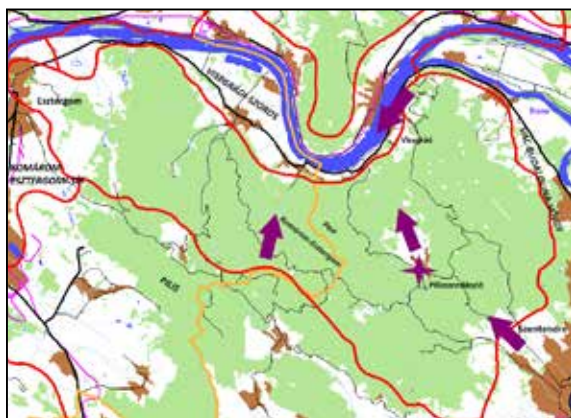
Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Dunakanyar-vidék

Dobogókő: (47.7184;18.8948) ÉÉK-felé. A lombfakadás előtti időszakban szépen kirajzolódnak a domborzati formák. (2016. március)

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Dunakanyartól D-re lévő, de a geológiai kapcsolat miatt az Északi-középhegység Ny-i tagjának számító gerinces típusú, vulkáni kőzetekből felépülő hegység.

■ **Éghajlati körzet:** Legmagasabb részén hűvös – mérsékelt nedves, az alacsonyabb régióban mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek nem mutattak ki 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín vagy mocsaras térszín.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 75% erdő (erősen csökkenő arány), 11% cserjés és sárjerdő (igen jelentős növekedés: 2000-ben még csak 3,5% volt), 4,7% pedig a kertek, gyümölcsösök (változatlan) területi részesedéssel. A tájegységgel az OTRT erdőgazdálkodási térségként számol.

■ **Földrajzi tájtípus:** Vulkanai formákban gazdag közphegység, az alacsonyabb régióban Ramann-féle barna erdőtalajon kialakult cseres- és gyertyános-töl-

Pilisszentlászló: (47.7288;18.9802) ÉÉNy-felé, összefüggő erdők által körülvett, vegyes földhasználatú hegyvidéki kis-medence (2017. augusztus)

gyesek, a 600 m-nél magasabb övezetben erubáz fekete nyiroktaajlon szubmontán bükkösök jellemzőek.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájegység egykori természeti adottságait az emberi tevékenység kis mértékben, mezohemerób szinten befolyásolta. A változások elsősorban a természetközeli növénytakaró területének csökkenésében nyilvánulnak meg, de még így is ilyen vegetáció fedi a táj 60-70%-át. A domborzat és a vízhálózat módosulása csak lokális és a talajerózió is mérsékelt. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változások nem változtattak az antropogén tájterhelés szintjén.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek 3,1%-os aránya kissé emelkedik, de így is csak fele az országos átlagnak (6,2%). A közutak, ill. az egyetlen község által kialakuló élőhelyizolációs hatás szintje alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 1,9 km/km², lényegesen kisebb, mint az or-

Visegrád: a vár a Visegrádi-hegység és a Visegrádi-szoros kistájak határán áll (2018. április)

szágos átlag (3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj egyetlen települése Pilisszentlászló nem számít elmaradott községnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát bemutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,99 km², ami lényegesen magasabb, mint ami az ország hegyvidékeire jellemző (1,43 km²). A nagyobb foltsűrűség a cserjések, a kertek, a gyümölcsösök jelentős területi arányának köszönhető. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám viszont 0,92, igen alacsony (az orszá-

Visegrád: (47.7873;18.9800) sípálya a Nagy-Villám oldalában (2018. április)

neti település, de kevés műemlékkel rendelkezik. A régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek tekintetében közepes szintet képvisel. A kistáj teljes egészét javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe.

Szentendre: (47.6918;19.0431) ÉNy-felé, balra a Szt. László-hegy (590 m) (2017. augusztus)

gos átlag 1,41), mert az erdők mellett csak kevés más használati típus van jelen (pl. alig van beépítés).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyek megjelenésére jelenleg csak kivételesen kell számítani, lejtős tömegmozgások fordulhatnak elő. A súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma 1931 és 2015 között 21-25 év volt. Az éghajlat megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználatot közepes szintű átalakulás érheti.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 86,3%-a a Duna-Ipoly NP része, csupán a Vasi-Hegyhát kistájban nagyobb a nemzeti parki területek aránya. Magas a Natura 2000 felszínek részesedése is, madárvédelmi 78,6%, különleges természetmegőrzési 89%.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes, de ezt a minősítést az egyetlen tájhatáron belüli község mutatói alapján kiterjeszteni az egész kistájra félrevezető volna. Pilisszentlászló egyébként törté-

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj élénk domborzatú középhegység, látványa különösen a Dunakanyar felől impozáns. A felszínborítottság abszolút uralkodó típusa a lomboserdő. A foltmintázatot szinte csak a cserjés, másodlagos fás növényzet, az erdészeti feltáróutak és a vágásforgók különböző stádiumban lévő állományainak mozaikja teszi változatosabbá. A zárt erdőtakaróból kevés természetes kilátóhely emelkedik ki, (pl. a Dobogó-kő) nyíltabb panorámát csak a medencékből kaphatunk. A parkok aránya közepes 3-4%, a földhasználati intenzitást csak a hegylábi kertségek növelik, átlagosan azonban alacsony szintű. Központi funkciót a tájhatáron kívüli települések, Esztergom és Szentendre töltenek be. A csekély számú helyi lakosság táji indentitásának kulcsfogalma a Dunakanyar megjelölése lehet. Topográfiai orientációs pontként szóba jöhet több ismert csúcs, Dobogó-kő, Prédikáló-szék, Urak-asztala, a kistáj szomszédságában pedig kiváló tájékozódási támpontok sorakoznak, a Dunakanyar, a Börzsöny és a Pilis.

Pilisszentlászló: az évszázadokon át kedvelt királyi vadász hely első épülete is egy vadászház lehetett (1291) (2018. augusztus)

Visegrádi-szoros

69 km²

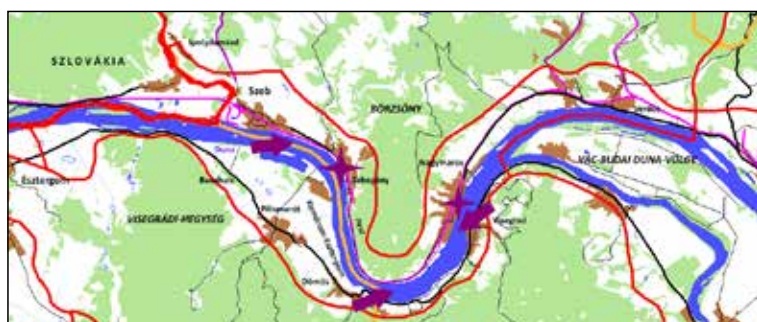
(Korábban Visegrádi-Dunakanyar néven.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Dunakanyar-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Dunának a Visegrádi-hegység és a Börzsöny között található szűk, teraszos élénken kanyargó völgyszakasza.

■ **Éghajlati körzet:** A Ny-i völgybejárat meleg – száraz, középső szakasza mérsékelten meleg – mérsékelten száraz, Pilismarótnál pedig mérsékelten meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** A Duna víztükre a csekély tájterületből magas nyílt vízfelületi arányt képvisel (25%).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 25% vízfelszín (változatlan arány), 19% szántó föld (mérsékelten csökkenő), 18,5% pedig a beépített felszínnek részesedése. 13%-ot foglalnak el a kertek, és bár az arány lassan csökkenő tendenciát mutat (2000: 15,6%, 2012: 14,7%), az ország 3. leginkább kert-

ségi jellegű kistája. Az OTTrt szerint a tájegység vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtípus:** Meredeken bevágódott folyóvölgy, jelentős beépítettséggel. A humuszos homok, öntés réti, ill. lejtőhordalék talajokon az intenzív kertgazdálkodás karakterformáló erővel bír.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi tevékenység mérsékelten bolygatta meg a táj eredeti adottságait, β-euhermérő kategóriába illik. A beépítettség és a kertgazdálkodás miatt a keskeny dunaparti övezetben számottevő a domborzat és a talajok bolygatottsága, Szob vagy Pilismarót környékén az átalakítottság jóval kisebb. A természetközeli növényzet minimális, 10% körüli területi arányt képvisel. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására jelentősen erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya igen magas 18,5%, de már csak alig emelkedik és teljes egészében laza beépítettségű altípusba tartozik. A szűk völgyben futó közutak és vasútvonal, valamint a települések miatt igen magas a tájökölógiai fragmentáció szintje, sú-

Dömös: (47.7658;18.9157) ÉÉK-felé, a dunai hajóutak egyik legattraktívabb szakasza. Hajóvontató társulatok királyi engedéllyel már 1268-tól működtek a Dunán. (2017. augusztus)

Visegrád és Nagymaros: a sűrűn beépített Dunakanyar látványa a visegrádi fellegről DNy-felé nézve. A tervezett erőmű gátja balra a kanyarban lévő mederszűkítő műtárgynál épült volna meg. (2018. április)

Pilismarót: (47.8101;18.8583) KÉK-felé, a Börzsöny, ill. a Visegrádi-hegység látványa a téli kikötőtől (2017. augusztus)

Visegrád a nagymarosi kompról, jobbra a visegrádi fellegetvár, a hegy lábánál a Salamon-torony (2017. augusztus)

lyozott értéke 16,0 km/km² ami a Fonyód–Kenesei parti sík után a 2. legmagasabb érték és az országos átlag közel ötszöröse. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak nincs elmaradottnak minősülő települése.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát megjelenítő CORINE foltok átlagos kiterjedése csupán 0,82 km², ami a kertek, gyümölcsösök, beépítések jelentős arányának következménye. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatosságát kifejező szám szintén 1,84, igen magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége közepes, az árvizek, szélerózió és lejtős tömegmozgások károkozásából ered. 1931-2015 között 22-24 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat átalakulásának valószínűsége viszonylag mérsékelt lehet.

■ **Természetvédelem:** A táj 29,2%-a a Duna–Ipoly NP-hoz tartozik. Magas a Natura 2000 területek aránya is. Madárvédelmi terület a kistáj 25,3%-a, különleges természetmegőrzési pedig 42,8%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas. Pilismarót, Dömös és Visegrád történeti település, az utóbbi jelentős számú műemlékkel. Régészeti

lelőhely mindenütt sok van, az egyedi tájértékeké Pilismarót kivételével szintén jelentős mennyiségű. A kistáj szinte teljes egészére javasolták a tájképvédelem érvényesítését, két kisebb terület kivételével, (Basaharc közelében és Verőcétől K-re).

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Az egyik legmarkánsabb megjelenésű kistáj, amelynek arculatát domborzati adottságai, az összeszűkülő völgy, ill. maga a folyó uralja. A völgyoldalak látványát a sűrű, de laza mintázatú – kertekkel körülvett nyaraló és családház – jelleg teszi egyedivé. A szántóföldek csak néhány jobboldali parti síkon dominálnak. A folyópartról a táj jelentős szakasza jól áttekinthető, a parlagok mennyisége közepes (3-4%), összességében a terület intenzíven hasznosított, gondozott képet nyújt. A tájhatáron belüli települések között nincs olyan amelynek központi funkciója kiterjedne ez egész tájegységre, a szerepkör a szomszédos táj egy-egy városához kötődik (Esztergom, Szentendre). Az itt élők lakóhelyük földrajzi elhelyezésénél a Dunakanyart jelölhetik meg, ennek láttató természetföldrajzi tartalma van, az ismert hegyvidéki folyóvölgy. A finomabb topográfiai pontosítást számos jól látható objektum, pl. a Visegrádi fellegetvár, a Szt. Mihály-hegy, vagy a Szamár-hegy segíti. Különleges viszonyítási pont a Szentendrei-sziget É-i csúcsa. A folyópartról jól látszik néhány szomszédos orientációs pont is, a Visegrádi-hegység, a Börzsöny egy-egy magaslata, vagy a Helembai (Burda)-rög.

Zebegény: faluközpont a Kós Károly és Jánszky Béla által tervezett erdélyi magyar szecessziós stílusú templommal (1910). Jobbra vulkáni dácittufa kőzetkibukkanás (2019. június)

Börzsöny

425 km²

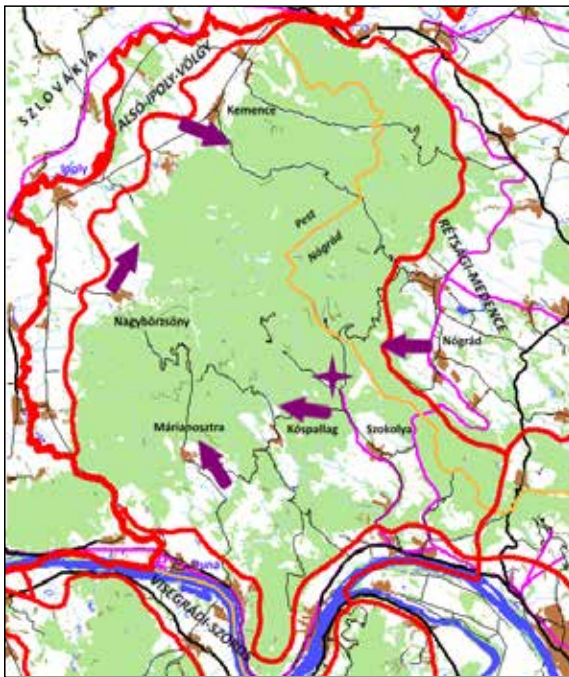
(A korábban önálló Központi-Börzsöny, a Börzsönyi-kismedencék és a Börzsönyi-peremhegység kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Dunakanyar-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Dunakanyartól É-ra lévő, a középhegységek gerinces típusát képviselő vulkáni eredetű hegység. D-i részén több kismedence található.

■ **Éghajlati körzet:** 600 m tszf-i régiójában hűvös – mérsékelt nedves, alacsonyabban mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszín aránya elhanyagolható, mocsaras térszint az úrfelvételek nem mutattak ki.

Nagybörzsöny: (47.9389;18.8212) ÉÉK-felé, jobbra a Vár-bükk (743 m) (2016. június)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 75% erdő (2000-ben még 77, 2012-ben 73%), 8% cserjés és sarjerdő (jelentősen növekvő), 5% pedig gyept (változatlan) területi részesedéssel. Az OTTrt szerint erdészeti térség, Szokolya környékének kivételével, amely mezőgazdasági célterület.

■ **Földrajzi tájtypus:** Környezetéből markánsan kiemelkedő vulkáni formákban gazdag középhegység, az alacsonyabb régióban Ramann-féle barna erdőtalajon kialakult cseres- és gyertyános-tölgyesekkel, a 600 m-nél magasabban fekvő övezetben podzolos barna erdőtalajon és fekete nyiroktalajon szubmontán bükkösökkel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj oligohemerób, azaz természetközeli állapotban van. A domborzat

Máriaosztura: (47.8605;18.8852) ÉNy-felé, balra a Nagy-Galla (479 m) (2016. június)

és a vízrajzi adottságok bolygatottsága csak lokális, a talaj tápanyagszolgáltató képessége kissé csökkent, a talajerózió nem jelentős. A növényzet a hegység csaknem 70%-án természetközelinek minősíthető. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás változások nem változtattak az antropogén tájterhelés szintjén.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek csupán 1,9%-ot tesznek ki (2000: 1,8%). A tájökölógiai fragmentációs szint igen alacsony, súlyozott értéke 1,0 km/km² mert ritkán lakott és kevés vonalas infrastruktúrával rendelkezik. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Nagybörzsöny elmaradott településnek számít.

Kemence: (48.0137;18.8256) DK-felé, a Kemence-patak, ill. jobbra a Fekete-völgy irányába. Balra egy bodzaültetvény háttérben a Miklós-tető (725 m). (2019. június)

Kóspallag: (47.8831;18.9350) Ny-felé, jobbra a Nagy-Sas-hegy (608 m), balra a Sós-hegy (585 m) (2018. augusztus)

Nógrád: (47.9160;19.0484) a hegység K-i része a Rétsági-medence felől (2017. június)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,21 km², ami az ország hegységeire jellemző középértéknél (1,43 km²) jóval magasabb, tehát a tájmintázat kevésbé mozaikos, nagyobb foltokból áll. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám alacsony 1,0 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások károkozására csak kivételesen kell számítani, pl. heves esőzések és szél miatt, de az élénk domborzat ellenére a lejtős tömegmozgások nem gyakoriak. 1931 és 2015 között 11-15 súlyosan (PAI>6) aszályos év volt. A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintű lehet az éghajlat előrejelzett megváltozása esetén.

Kóspallag: az 1931-ben épült kisinóci turistaház megőrizte eredeti formáját, hangulatát, környezetét (2018. augusztus)

■ **Természetvédelem:** A kistáj 66,5%-a a Duna-Ipoly NP része. Gyakorlatilag ugyanez a terület adja a Natura 2000 besorolás 67%-nyi madárvédelmi, ill. 68% különleges természetmegőrzési területét is.

■ **Értéktár:** A régészeti helyszínek, műemlékek és egyedi tájértékek alapján számított értéksűrűség közepes. Gyakorlatilag a hegység egész területére javasolták a tájképvédelmi intézkedések bevezetését.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj minden irányból hirtelen kiemelkedő, tömeges megjelenésű hegyvidék. A Visegrádi-szoros D-felé is éles vizuális választóvonal. A meredek hegységperemi lejtőket csaknem a kistáj határáig összefüggő erdő fedi, csak ÉNy-on és a D-i kismedencékben vannak cserjés és gyepes térszínek. A kismedencékben nem ritka a parlagföldek látványa, nagyságuk meghaladja az országos átlagot. A táj áttekintésére a zárt erdőtakaró miatt csupán a hegycsúcsok alkalmasak, ott is többnyire a kilátókból nyílik meg a táj, néhol még a középkori várromokat is elfedi az erdő (pl. Drégely). A hegység belső részén nem vezet át közút, a D-i kismedencék kivételével pedig csak hegylábi települések vannak a tájhatáron belül. A hegység minden környező kistáj felől attraktív tájképi tényező, a csúcsok többnyire csoportosan képeznek jól azonosítható látványobjektumot. A kevés jó kilátóhelyről több távoli földrajzi orientációs pont is feltűnik, pl. a Selmec-Polyána-hegyvidék, vagy a Gömör-Szepesi-érhegység, A hegységhez zártsága és belső lakatlansága miatt alig tapad identitásérzés, nem sokan vallhatnak „börzsönyi tájéruletről”.

Balassagyarmati-medence

207 km²

(Korábban Középső-Ipoly-völgyként szerepelt, amelynek ÉK-i része új kistáj lett, Losonci-medence néven.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Nógrádi-medence

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Ipoly középső szakasza mentén kialakult, D-ről a Retsági-medence és a Kopasz (Északi)-Cserhát által határolt, tagolt, ill. enyhén tagolt síkság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszín területi aránya elenyésző. Az Ipoly menti vízenyős, mocsaras térségek 1,9%-os aránya viszont az országos átlag duplája.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 36% szántóföld (erősen csökkenő arány), 26% gyeperő (erősen növekvő), 16% pedig erdő (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. Az OTrT a kistáj Ny-i részével erdőgazdálkodási, Balassagyarmat körül mezőgazdasági, attól K-felé pedig vegyes területhasználattal térségként számol.

Szügy: (48.0429;19.3218) DK-felé. Szügy község, háttérben a Kopasz (Északi)-Cserhát látható. (2016. június)

■ **Földrajzi tájtípus:** Az Ipoly alacsony közephegységek és domb-ságok között medencévé táguló szakasza, ahol réti öntéstalajon, ártéri erdő és mocsárrettel maradványok mellett, vegyes mezőgazdasági használat jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az emberi bolygatottság szintje alapján a kistáj a β -euhemerób kategóriába esik, azaz átlagosan megművelt táj. Az Ipoly-mentén a vízrajzi mederrendezés és a talajmelioráció miatt az eredeti növényzet aránya nem éri el a 30%-ot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások összességében mérsékelt gyengülő antropogén tájterhelést eredményeztek.

Szügy: (48.0429;19.3218) DDNy-felé (2017. június)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség aránya 8,8%-os (2000: 8,6%), ami jóval az országos átlag felett van. Az utak, vasutak, települések általi élőhelyfeldaraboltság is magasabb az országos átlagnál, súlyozott fragmentációs értéke 3,7 km/km² ami komoly migrációs gátat jelent az élőlények számára. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a megyeszékhely közvetlen környéke kivételével a kistáj elmaradott térségnek számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE interpretációja alapján a foltok átlagos nagysága 1,18 km², ami az országos átlagnál (1,9 km²) lényegesen, de még a dombosoknál (1,36 km²) is mozaikosabb

Ipolyvece: (48.0534;19.1196) NyDNy-felé. Balra egy energiafűz erdő, jobbra a háttérben a Börzsöny látszik. (2019. június)

Nógrádszakál: (48.1709;19.5380) DDNy-felé. Szemben az Ipoly teraszai, jobbra a háttérben a Börzsöny látható. (2016. június)

Nógrádszakál: (48.1709;19.5380) ÉÉNy-felé. Háttérben a Nógrád–Abaúji-medence országhatáron túli dombjai, távolban pedig a Selmec–Polyána-hegyvidék D-i vonulata. (2016. június)

tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatossága magas, értéke 1,66 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Közepes mértékű a természeti jelenségek általi veszélyeztetettség, elsősorban a tömegmozgásos folyamatok és a villámárvizek okozhatnak károkat. 1931 és 2015 között viszonylag kevés, 13-15 súlyosan aszályos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlat előrejelzett megváltozása esetén mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 10,5%-a a Duna–Ipoly NP-hoz tartozik. A Natura 2000 madárélelőhely

védelmi terület aránya 27% és viszonylag jelentős a különleges természetmegőrzési típusba tartozó területek aránya is 17%.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma magasabb, mint az országos átlag és hasonló a helyzet az épített örökségi és a régészeti értéktár sűrűségét nézve is. Az Ipoly-menti területet Drégelypalánk és Balassagyarmat, ill. Órhalom és Nógrádszakál között tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj az Ipoly balparti, tágas medencévé szélesülő szakasza, vegyes hasznosítású, mozaikos nyílt mezőgazdasági táj. A folyót fontos tájökölógiai folyosó kíséri, a kedvező ökológiai állapot fenntartásához hozzájárul a határmenti területek művelését akadályozó rossz megközelítési lehetőség is. A települések követik az egykori ármentes térszín peremét. Balassagyarmat a kistáj, sőt bizonyos értelemben az országhatárt is átlépő térszervező hatású város. A táj természetföldrajzi vizuális elemei közül a kanyargós folyót szegélyező ártéri növényzetnek van határozott látványértéke. A „nógrádiásnak” tekintett lankás dombvidéki megjelenés ebben a kistájban kevésbé jellemző. A nógrádi, ill. Ipoly-menti identitást erősítő környezeti elemként említhető a távolabbi hegyvidékek sziluettje, a Börzsöny, a Selmechányai-hegyvidék és a Cserhát.

Balassagyarmat: az egykori megyeszékhelyi rangot idéző épületek (2019. április)

Ipolytarnóc: (48.2275;19.6210) cca. 20 millió éves ((miocén) megkövesedett fatörzs a természetvédelmi területen (2009. június)

Fények és árnyékok 1.

Hajdúböszörmény (Hajdúhát) Keleti-főcsatorna

Keszthely (Keszthelyi-hegység) a Festetics-kastély kertje

Budapest (Budai-hegység) Várhegy

Rétsági-medence

231 km²

(A korábbi Nógrádi-medence.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Nógrádi-medence

Nógrád: az ország egyik legrégebbi vára (épült 1108 előtt) amely 1685-ben villámcsapás okozta lőporrobbanás következtében vált használhatatlan erődítménnyé (2016. június)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Börzsöny és a Cserhát között elhelyezkedő, É-, vagyis az Ipoly-felé nyitott medencedomság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, DNy-i részén mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Nyílt vízfelszín a táj 0,5%-a, vizenyős, mocsaras térszint az úrfelvételek nem mutattak ki. A Börzsönyből lefutó patakok felduzzasztásával jött létre a Tolmácsi- és a Jenői-tó. A népszerű bánki üdülőtó mérete miatt nem jelenik meg az úrfelvételeken.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% szántóföld (erősen csökkenő arány), 25% erdő (vál-

tozatlan), 8,6% pedig a beépített felszín területi részesedése. Nőtt a gyepek és a kertek aránya (9,7, ill. 4,8%). Az OTT-ben Érsekvadkert környékének mezőgazdasági meghatározottságú tája kivételével erdőgazdálkodási térségként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtípus:** Hegységek közti közepesen tagolt medencedomság, ahol lejtőlőszön képződött Ramann-féle és agyagbemosódásos barna erdőtalajon uralkodóan szántóföldek és erdők vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj intenzíven megművelt, α-euhererób kategóriába eső terület. A természetközeli vegetáció a táj 20-30%-ára szorult vissza. Erős a talajerózió, a kémiai és fizikai talajtalajdonságok számottevően megváltoztak, a vízhá-
lózatot jelentős mederrendezésekkel módosították

Nógrád: (47.9160;19.0484) DDNy-felé, háttérben a Börzsöny DK-i széle (2016. június)

Rétság: (47.9392;19.1448) KDK-felé. Hátterben balra az oligocén homokkővel fedett romhányi triász mészkőrög látható. (2016. június)

Horpács, a Mikszáth-kúria (2016. június)

és kisebb mértékben a domborzat is különbözik az eredetitől. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások mérsékelten gyengülő antropogén tájterhelést eredményeztek.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség aránya magas, 8,6%, és változatlan szintű (2000: 8,6%). A közutak, vasút és települések élőhelyizolációs hatása meghaladja az országos átlagot, súlyozott fragmentációs értéke 3,8 km/km², kissé magasabb az országos átlagnál (3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Horpács, Borosberény, Tereske és Szátok került az elmaradott települések csoportjába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,17 km², ami alacsonyabb, mint az ország domboságaira jellemző középérték 1,36 km². A medence tehát valamivel mozaikosabb, kisebb területhasználati foltok alkotják. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező szám magas 1,63 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A tömegmozgásos folyamatok és a szélerózió okozhat károkat. Az 1931-2015 közötti évtizedekben csak 11-20 év volt súlyosan aszályos (PAI>6). Az éghajlat várható megváltozása esetén mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal átalakulásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 2,4%-a tartozik a Duna-Ípoly NP-hoz. A Natura 2000 szabályozás madárvédelmi típusa 2,4%-át, a különleges természetmegőrzési pedig a táj 3,3%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség eléri a közepes szintet. Nógrád történeti település, de a műemlékek száma sehol sem kiemelkedően magas. Az egyedi tájértékek száma a kistáj D-i részén magasabb. A területnek csupán 25-30%-át javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedésekbe. Értékes tájrészt jelöltek be a térképre a Börzsöny hegylábi előterén Nagyoroszi – Diósjenő között és a Rétság környékén található erdős völgyközi háta és ligetes patak völgyek néhány szakaszánál.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tágas medencedomság, amelynek vizuális képét az alacsony völgyközi hátakra is felkapaszkodó szántóföldek és az erdők mozaikja alakítja. A völgyekkel tagolt felszínhez igazodó szántóföldi parcellák sok helyen körülölelik a magasabb dombtetőkön, ill. a Börzsöny hegylábi nyúlványain lévő erdőket. A folyóvizek mentén ugyancsak a fás növényzet jellemző, a táj összességében félig zárt jellegű. A rétek, kertek aránya sem elhanyagolható, de a parlagok részesedése magas, 10% közeli, ezért a táj helyenként kevésbé gondozott képet nyújt. A településhálózat közepesen sűrű, Rétság természetes központi funkciókkal bír, de a kistáj É-i részén Balassagyarmat vonzása erősebb. A lakosság földrajzi önelhelyezését a Börzsöny, a Naszály és a Cserhát hegyei nagymértékben megkönnyítik. A „nógrádi” identitás földrajzilag egy lankás, megművelt dombvidéket sugall, ugyanakkor a főváros közelsége ellenére

Romhány: a kb. 300 éves ún. Rákóczi mogyoró fa (*Corylus colurna*). Hátterben a Lókos-patak völgyében fekvő Romhány. (2019. június)

Karancs-vidék

265 km²

(A korábbi Karancsság kistájcsoporthoz, azaz a Karancs, ill. a Litke–Etesi dombságnak megfelelő terület.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Cserhát-vidék

bizonyos periférikus helyzet társul hozzá.

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Központi-Cserhát és a Medves-vidék között lévő, gerinces típusú középhegység, valamint tagolt dombsági előtere.

■ **Éghajlati körzet:** A Karancs mérsékelten hűvös – száraz, a dombsági előtér mérsékelten meleg – száraz, Kishartyán környékén pedig meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszín aránya jelentéktelen (0,2%), Mihálygerge közelében van egy kisméretű víztározó. 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű vizenyős, mocsaras terület nem mutatott ki az úrfelvételek

Karancskeszi: (48.1731;19.6843) Ny-felé, háttérben a Dobroda-patak és az Ipoly közti völgyközi hát 400 m tszf-i magasságot elérő erdőfedte vonulata (2016. július)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 47% erdő (változatlan arány), 21% szántó (erősen csökkenő), 12% pedig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. 2000 óta 4,6%-ról 7%-ra emelkedett a vegyes mezőgazdasági területe aránya (7%). Az OTT-ben a táj zömmel erdőgazdálkodási térségként, a Dobroda- ill. a Ménes-patak völgye mezőgazdasági tervezési területként szerepel.

■ **Földrajzi tájtypus:** A vulkáni hegyvidék podzolos barna erdőtalaján összefüggő gyertyános-tölgyes erdőtakaró van, tagolt eróziós dombsági előtér pedig Ramann-féle barna erdőtalajon cseres-tölgyesek maradványait találjuk az alapvetően szántóterületek által hasznosított kultúrtájban.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az oligohemerób hegyvidéki és a mezo- és β-euhermerób bolygatósságú dombvidékre osztható. A domborzat és a vízrajzi elemek átalakíthatósága lokális jellegű. A talaj ennél erősebben változott, a természetközeli növényzet pedig már csak a terület 25-30%-án található meg. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások nem változtattak az antropogén tájterhelésen.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 4,2% (2000: 4,1%), messze elmarad az országos átlagtól (6,2%). A közutak és települések miatt jelentkező élőhely feldarabolódás szintje alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 2,0 km/

Salgóvárból Ny-felé, a Karancs K-i része, a lábánál Somoskőújfalu látszik (2019. június)

Karancseszki: (48.1731;19.6843) D-felé, balra a távolban feltűnik a Cserhát (2016. július)

Etes: (48.1084;19.7234) ÉÉK-felé, háttérben balra a Karancs (2009. június)

km², jóval az országos átlag (3,4 km²/km²) alatti. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj teljes egészében elmaradott vidéknek számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistájat megjelenítő CORINE foltok átlagos nagysága 1,45 km², ami megegyezik az ország középhegyvidékeire kiszámolt középértékkel (1,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató szám 1,48, alig magasabb, mint az országos átlag (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége kismértékű, esetenként előfordulhatnak felszínmozgások, aszályos hónapok. 1931-2015 között 12-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén közepes lehet a jelenlegi tájhasználat érzékenysége, átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 7,5%-a a Karancs-Medves TK része. Ezen kívül területének 3,3%-án a Natura 2000 különleges természetmegőrzési kezelés irányadó.

■ **Értéktár:** A kistáj összesített értéksűrűsége az átlagosnál kissé magasabb. A műemlékek alacsony számát a régészeti lelőhelyek és egyedi tájértékek gyakoribb előfordulása némiképp ellensúlyozza. A kistáj 80%-át javasolták tájképvédelmi területnek. Kivételt képez a Dobroda- és a Ménes-patak völgytalpa, ill. a hosszan húzódó utcásfaluk által elfoglalt alsó lejtőrészek.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj

kettős arculatú terület, egyrészt a markánsan kiemelkedő Karancs-hegységből, valamint az előtte elterülő alacsony dombvidékből áll. A hegységet összefüggő erdő borítja, a dombságot pedig erdőfedte völgyközi háta, a lejtőkön pedig szántók és kaszálók mozaikfoltjai teszik változatosabbá. A patakot kisebb ligeterdők kísérik. A parlagok aránya jelentős 6-8%, így közepesen gondozott, nyílt táj, amelyet számos ponttról jól át lehet tekinteni. A Karancs hegységben viszont nincs panorámát kínáló csúcs, a táji látvány teljesen zárt. A hosszan elnyúló községek a völgyek ármentes teraszán vannak, magában a hegységben nincs település. A kistáj központi funkcióit a közelben lévő Salgótarján látja el. A topográfiai helymeghatározás szempontjából kézenfekvő objektum a Karancs és az identitást is a „karancsalji” jelző fejezheti ki. Ez egyértelműen a hegységhez való tartozásra utal, az önmeghatározás földrajzi tartalma az erdős hegyvidékhez köthető. A kistáj topográfiai környezetéből a Medves és a Cserhát kínál vizuális támpontot.

Kishartyán, Kőlyukoldal: miocén ún. Pétervásárai homokkőbe mélyülő természetes eróziós réteggikopások, ill. magasabban mesterséges barlanglakások (2006. június)

Kopasz (Északi)-Cserhát

398 km²

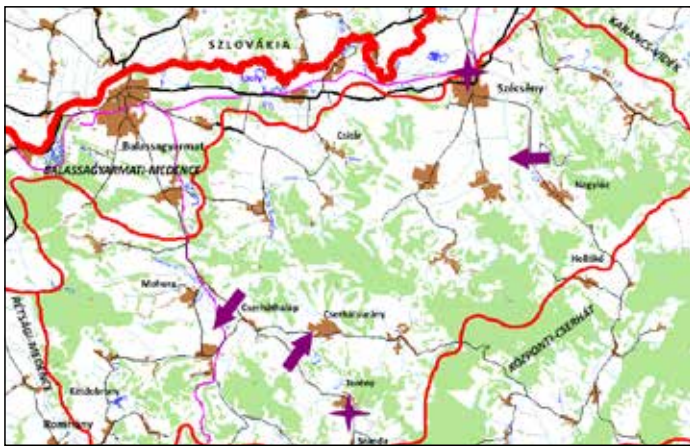
(Korábban Északi-Cserhát, ill. Terényi- és Szécsényi-dombság néven is szereplő kistáj.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Cserhát-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Cserhát ÉNy-i, az Ipoly-völgyéig terjedő része, amelyet ezen irányba lankásodó közepes és alacsony dombos felszínek alkotnak.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz

■ **Vízrajz:** A vízjárta, mocsaras területek aránya 0,4%, nyíltvízi felszínt nem mutattak ki az úrfelvételek. Kétfodonyánál van egy kisebb víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 36% erdő (mérsékelt csökkenő arány), 33% szántó-föld (erős csökkenés), 10% pedig gyeperületi részesedéssel. Az OTRT-ben a kistáj ÉNy-i részével mint vegyes területfelhasználású, DK-felé az erdőgazdálkodású térséggel számolnak.

■ **Földrajzi tájtípus:** Tagolt és erősen tagolt, É-felé

nyitott medencedombság, ahol Ramann-féle és agyagbemosódásos barna erdőtalajon cseres-tölgyesekkel mozaikos szántóföldi hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A terület tájalkotó tényezőit az emberi tevékenység közepes mértékben módosította, mindkét euhemeróbolygatottsági típus megtalálható. A domborzat és a vízhálózat átalakítottságának mértéke alacsony, a mezőgazdasági művelés közepes erősségű talajeróziót és fizikai, kémiai talajtulajdonság változásokat okozott. A természetközeli növényzet a kistáj nem több, mint 20%-án jellemző.

Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások nem változtattak az antropogén tájterhelés szintjén.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 4,9%, szintén nem változik (2000: 4,9%). A közutak, az egy működő vasútvonal, ill. a települések élőhelyeket feldaraboló hatása alacsony szintű, a súlyozott fragmentációs érték 1,4 km/km², nem éri el az országos átlag felét sem (3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Szécsény szűk környéke kivételével elmaradott térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát képviselő CORINE foltok átlagos nagysága 1,34 km², ami igen közel áll az ország dombságaira jellemző összesített adathoz (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot kifejező számérték 1,58 (az országos átlag 1,41).

Cserhátsurány: (47.9685;19.4016) ÉK-felé, ahol nem igazán kopaszok a magaslatok... (2016. június)

Nagylóc: (48.0486;19.5631) Ny-felé (2016. július)

Cserháthaláp: (47.9800;19.3896) DDNy-felé (2016. június)

Nagylóc: (48.0486;19.5631) É-felé, a Lóci-patak völgye (2016. július)

Terény: a község háztartásai egy 1279-ben megfogalmazott okirat szerint a földesúrnak évente négyszer tartoztak beszállítottatni megszabott javakat. Pl. húsvétkor 1 tyúkot, 1 kenyeret, sajtot, 4 tojást, és közösen 2 bárányt és 4 vödör sört, vagy helyette 40 dénárt. (2016. június)

■ **Természeti veszélyek:** A szélerózió, az aszály és a felszínmozgás okozhat mérsékelt nagyságú károkat. 1931-2015 között csak 13-15 súlyos (PAI>6) aszályt hozó év volt. Az éghajlat megváltozása esetén valószínűleg közepes mértékben fog átalakulni a jelenlegi tájhasználat.

■ **Természetvédelem:** A kistájban csekély a természetvédelmi oltalom alá eső területek nagysága. A szomszédos kistájból átnyúló Hollókői TK csak a kistáj 0,15%-át teszi ki, és nem sokkal nagyobb, 0,5%-ot jelent a Natura 2000 különleges természetmegőrzési terület sem.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség az országos átlag fölötti. Szécsény műemlékekben gazdag, a környéken pedig sok a nyilvántartott régészeti lelőhely. Az egyedi tájértékek száma mindenütt jelentős. A kistáj 70%-át javasolták tájképvédelem alá helyezni. Kivétel képeznek a Szécsénytől D-re, a Csitártól Nyra lévő és a Mohora környéki nagyobb kiterjedésű mezőgazdasági területek.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt hullámos medencedombság, amelynek meghatározó vizuális vonása az erdők és a szántóföldek közel azonos aránya. A kistáj névadó, bár nem mindenütt érvényesülő jellegzetessége, hogy a magasabb dombtetők, völgyközi háta sok esetben fátlan, kopasz, gyepes térszínek. Emiatt a táj beláthatósága jó, számos magaslati pontról (pl. a nagylóci Őr-hegyről, vagy a tájhatáron fekvő Hollókői, Szanda, vagy a Cser-hát hegyről), de a közutakról is több helyen lehet szép panorámát kapni. Magas (8-10%) a parlagterületek aránya, ami az eredetileg is gyepes felszínekkel együtt jelentős tájképi elem, ugyanakkor bizonyos elhanyagoltságot is tükröz. A tájhasználat intenzitása közepes, a települések között sok a zsákfalú. A kistáj központi szerepkörrel rendelkező városa Szécsény. A lakosság identitását a nógrádiság fejezi ki, aminek nem erős, de kimutatható a természetföldrajzi mögöttes tartalma, ti. egy tágas, megművelt medencedombság. Az önmeghatározás további földrajzi támpontja a kilátópontként említett hegyek, távolabbi orientációs lehetőség a Börzsöny és a Karancs.

Szécsény: az 1753-63 között épült Forgách-kastélyban kapott helyet a Kubinyi Ferenc (1796-1874) neves régészről, paleontológusról elnevezett múzeum (2009. június)

Központi-Cserhát

313 km²

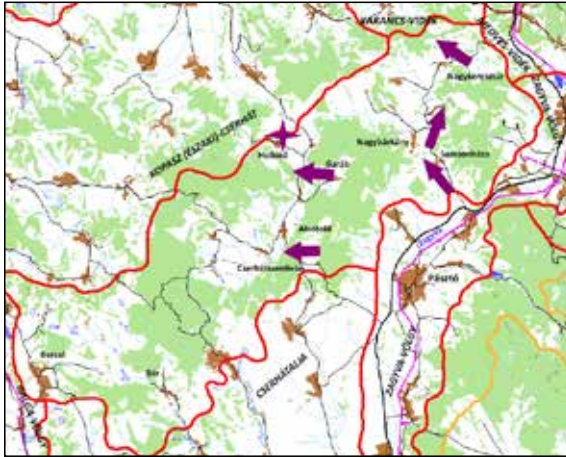
(A korábbi Központi-Cserhát és a Bárkány–Toldi-medence kistájak összevonásával.)

Nagytáj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytájrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Cserhát-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Gerinces típusú középhegységi vonulat a Zagyva és az Ipoly vízgyűjtő területének határa.

■ **Éghajlati körzet:** Legmagasabb részein mérsékeltén hűvös – mérsékeltén száraz, alacsonyabban mérsékeltén hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A vízjárta területek aránya 0,3%, nyílt vízfelületet pedig az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 50% erdő (változatlan), 19% szántó föld (erősen csökkenő), 15% gyepek (változatlan) és csaknem 10% a cserjések, sarjerdők aránya. Az OTRT szerint a kistáj erdőgazdálkodási prioritású tervezési térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubkontinentális éghajlati

Nagybárkány: (48.0067;19.7133) ÉÉK-, Márkháza felé (2019. június)

Sámsönháza: (47.9839;19.7251) ÉÉNy-felé. Nálunk ritkán látható, Ny-Európában viszont gyakori, ún. sövénytáj (bocage, hedgerow, Hecke) típusra hasonlító parcellaszerkezet. (2016. július)

Alsótold: (47.9432;19.6000) Ny-felé, a horizontot lezáró vonulatot a Ny-cserhádi andezit hasadék-vulkánosság látvarajainak maradványa alkotja (2017. október)

hatás alatt álló, vulkáni kőzetekből felépülő tagolt középhegység, ahol podzolos és Ramann-féle barna erdőtalajon cseres-tölgyesekkel mozaikos szántóföldi hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység közepes mértékben bolygatta, emiatt legnagyobb része β -euhemerób kategóriába tartozik. Ez a domborzat és a vízhálózat szempontjából kisebb terep- ill. mederrendezéseket jelent. A talajokat mérsékelt pH változás és közepes mértékű erodáltság jellemzi, a természetközeli vegetáció pedig a kistáj területének 20-30%-án van. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások hatására gyengült az antropogén tájterhelés.

Nagykeresztúr: (48.0414;19.7370) ÉÉNy-felé, a Kis-Zagyva-völgyében (2019. június)

Garáb: (47.9797;19.6406) NyÉNy-felé, a Zsunyi-hegység vonulata (2017. október)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya igen alacsony 2,3% (2000: 2,3%). A közutak és a települési beépítések miatt létrejövő élőhelyfeldarabolódás, a tájökölógiai fragmentáció szintje ugyancsak alacsony, súlyozott értéke 1,2 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Bercel és Alsótold körzetének kivételével elmaradott térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,3 km², ami nem sokkal kevesebb, mint az ország hegyvidékeire jellemző középérték 1,43 km². A tájszerkezeti mozaikossága tehát az átlagot képviseli. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati sokszínűséget kifejező mutató 1,49, ami csaknem megfelel az országos középértéknek 1,41.

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége jelenleg kicsi, az aszály és a felszínmozgás okozhat mérsékelt nagyságú károkat. 1931 és 2015 között 14-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatására közepes lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének 20,8%-a tartozik a Kelet-Cserhát TK-hez, ezen kívül 0,3% a Hollókői TK részesedése. A Natura 2000 besorolás a kistáj 12,6%-át érinti, itt a különleges természetmegőrzési rendelkezések érvényesek.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség az országos átlagnál magasabb. Egyedi tájértékek szinte mindenütt nagy

számban vannak, a régészeti lelőhelyek pedig Bercel környékén sűrűsödnek. A műemlékek száma alacsony. A kistájat csekély (Bercel környéki) részletének kivételével teljes egészében tájképvédelemre javasolják.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj élénken tagolt középhegységi vonulat, amelynek csaknem felét erdő fedi. A hegylábi lejtőkön szántók és gyepek osztoznak, de a meredekebb részekben a hegyvidéki erdő hosszan lenyúlik az előtér felé. A települések is az alsó hegylábtelejtőre épültek. A parlagon hagyott területek aránya közepes 4-5%, viszonylag sok a cserjés a sarjerdő, emiatt a táj mérsékelt intenzitással hasznosított, közepesen gondozott képet nyújt. A szántókban, gyepekben bővelkedő hegylábi lejtőkről, völgyközi hátaokról számos helyen kapunk jó panorámát. A kistájon belül nincs erős központi funkciókkal bíró város, a terület nagy része Pásztó felé vonzódik, de a táj Ny-i részéről Ballassagyarmat könnyebben elérhető. A lakosság földrajzi, topográfiai önelhelyezésének egyik eleme a nógrádiság, másrészt szóba jöhet a Cserhát megjelenése is. Az előbbihez tapadó természetföldrajzi információ halvány – egy medencedombság képzete reális, – a Cserhát viszont ismert erdőfedte tagja az Északi-középhegységnek. A topográfiai önelhelyezés kézenfekvő eleme lehet a szomszédos Mátra is, bár ez a kistájnak csak a Ny-i részéről látható.

Hollókő: a 19. századi hagyásfás, keskenyparcellás földbirtokszerkezet erősen parlagosodó maradványa is része a Világörökség helyszínnek (2004. szeptember)

Naszály– Csővári-Cserhát

334 km²

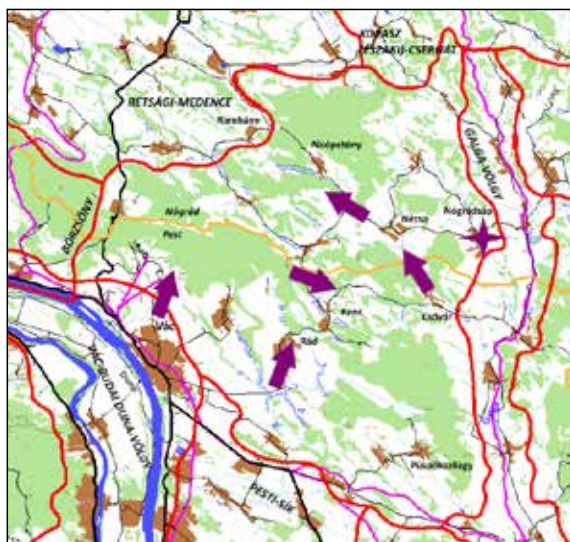
(Korábban Nyugati-Cserhát néven.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Cserhát-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Cserhát Duna és Galga-völgy közötti része, egymástól elkülönülő hegyrögök körül kialakult erősen tagolt dombosági jellegű kistáj.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – száraz, DNY-felé mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az egyenként 5 ha-nál nagyobb vizenyős, mocsaras területek aránya elhanyagolható (0,2%).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 38% erdő (erősen csökkenő arány), 31% szántóföld (erősen csökkenő), 11% pedig cserjés és sarjerdő igen erősen növekedő irány (2000: 1,7%). A kertek-gyü-

Penc: (47.8203;19.2343) KDK-, a Csővári-hegyek felé (2017. augusztus)

Csővár: a táj egyik névadó hegye a várral (2019. június)

mölcsösök 5,9%-os részesedése jelentősen meghaladja az országos átlagot (3,6%), csakúgy mint a bánya- és lerakóterületek aránya (0,5%). Az OTTrT a kistáj magasabb részeit erdőgazdálkodási, másutt vegyes területfelhasználási térségnek tekinti.

■ **Földrajzi tájtípus:** Elkülönülő mészkőrögök körül kialakult erősen tagolt eróziós domboság, ahol agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon cseres-, a röghegyek rendzina talaján gyertyános-tölgyesek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** Az egykori természeti adottságokat az emberi tevékenység közepes mértékben (β -euhemerób) bolygatta. A domborzat és a vízrajz tekintetében mérsékelt, a talajtulajdonságok esetében közepes szintű változásokat eredményezett. Természetközeli vegetációt a kistáj 30%-án találunk. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett fel-

Vác: (47.8087;19.1233) ÉÉK-felé. A Naszály 1963-óta működő, dachsteini mészkövet fejtő bányája. (2017. augusztus)

Nézsza: (47.8500;19.2751) ÉNy-felé, háttérben a Romhány-tető (423 m) (2017. augusztus)

színborítás-változások nem módosítottak az antropogén tájterhelés szintjén.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek részeseződése alacsony 4,4%, de emelkedő tendenciát mutató érték (2000: 4,2%). A községek és a települések élőhelyfragmentációs hatásának szintje mérsékelt, súlyozott adata 1,4 km/km², az országos átlag (3,4 km/km²) felét sem éri el. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Alsópetény és Nézsza számít elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos nagysága 1,32 km², igen közel áll az ország dombságaira kiszámolt középértékhez 1,36 km², tehát közepes foltosság jellemzi. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jellemző szám 1,62, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek megjelenése nem jellemző, alacsony intenzitású aszály, szélerózió és felszínmozgás lehetséges. 1931 és 2015 között 23-25 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. Az éghajlat megváltozása esetén közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal a földhasználati struktúra átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj csupán Natura 2000 területtel rendelkezik, 24,1%-át sorolták a különleges természetmegőrzési típusba.

Nógrádsáp: a 14. sz. végén épült (1746-ben helyreállított) késő gótikus erődtemplom (2020. október)

Rád: (47.7883;19.2220) ÉK-felé. Rád személyneve volt az egyik Szt. István feleségének környezetét alkotó bajor lovaknak. (2017. október)

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas. Különösen sok egyedi tájérték került felmérésre. A műemlékek és a régészeti lelőhelyek száma átlagos. A táj 80%-át javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe. Ez alól a táj DNY-i része, a Naszálytól Püspökszilágyig terjedő övezet maradna ki. A Naszály esetében jelentős tájrekultivációra volna szükség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt dombság, amelyből néhány izolált röghegy emelkedik ki. A beláthatóság sok erdőfedte magaslaton korlátozott, ezért félig nyílt tájról van szó. A táj vizuális megjelenésére az élénk domborzati változatosság mellett a szántók és az erdők nagyjából azonos területi részeseződése jellemző. A szántók az alsó domblábi lejtőket és a völgytalpakat foglalják el, ezen a felszínen osztoznak a településekkel is. A parlagok aránya magas, 10% körüli, ezért főleg az ÉK-i, nógrádi részen vannak feltűnően alacsony területhasználati intenzitással hasznosított tájrészletek. Nincs az egész tájra kisugárzó, központi funkciót ellátó város, ilyen szerepet a külső tájhatáron lévő Vác és Romhány játszik. A táj nevéből következően a helybeliek identitását a szóban forgó markánsan kiemelkedő hegyek befolyásolják. A Naszály, a Csóvári-rög, a Cser-hát, de még a közeli Berceli-rög is kiváló topográfiai orientációs támpont, nem beszélve a Börzsöny szintén ide látzó sziluettjéről. Ezek az erdőfedte, néhol várommal díszített magaslatok látványos tájképi elemek, amelyek a művelt mezőgazdasági táj és a sok kis település mozaikja között sajátos táji karaktert ad.

Galga-völgy

123 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Cserhát-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A cserhádi kistájak között a Gődöllői-dombság K-i lábánál az Alföldre kifutó, fokozatosan kiszélesedő teraszos völgy.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszíneket (összesen a táj 0,5%-a) a Sinkai-tó képviseli Püspökhatvan közelében. Az úrfelvételek mocsaras térszint nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 63% szántó (mérsékelt csökkenő arány), 11,9% beépített, 12% pedig erdő (változatlan) területi részese-déssel. Az OTI-ben a táj vegyes területfelhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Tagolt domb- és hegyláb-fel-színek közé bevágódott széles teraszos völgy. A réti, lápos réti talajon a szántóföldek között ligeter-dő maradványok vannak, D-felé nő a beépítettség.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj β -euhemerób bolygatottsági típusba tartozik. Közepes szintű a domborzat átalakítottsága (utak, vasutak töltései), a vízhálózat nagy mértékben szabályozott, a Galga hosszú szakaszokon mesterséges mederben folyik.

Galgaguta: (47.8450;19.3805) ÉK-felé, háttérben a Közpon-ti-Cserhát (2017. augusztus)

A talajok eredeti tulajdonságai (kémhatás, tömörödöttség, vízgazdálkodás) a beépítési lefedettség és a szántóföldi művelés miatt jelentősen megváltoztak. Természetközeli növényzet a területnek alig 10-15%-án van. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására erősödött az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 11,9% (2000: 11,6%), az országos átlag (6,2%) duplája. A völgyben futó utak, vasút ill. a sűrű településláncolat miatt az élőhelyek frag-

Galgamácsa: (47.7010;19.3895) É-felé a Galga szabályozott medrével (2017. augusztus)

Galgagyörk: (47.7592;19.3682) É-felé, a távolban Püspökhatvan látszik (2019. június)

mentációs szintje igen magas, súlyozott értéke 7,1 km/km², az országos átlag (3,4) több mint kétszerese. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájnak csak a legészakibb települése, Nógrádkövesd számít elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát bemutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,22 km², ami az országos folt-sűrűségnél (1,9 km²) jóval mozaikosabb tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot jelző szám 1,26 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes okokra visszavezethető káresetek valószínűsége és nagysága közepes szintű, főképp aszályal és felszínmozgással kell számolni. 1931 és 2015 között a súlyosan (PAI>6) aszályos évek száma a kistáj nagyobb részén magas (26-35 év), a völgy É-i részén közepes mértékű (21-25 év) volt. Az éghajlat prognosztizált megváltozása esetén közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának nagysága.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csak 3,5%-a Natura 2000 különleges természetmegőrzési terület.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség É-felé haladva közepes szintre emelkedik az egyedi tájértékek, a régészeti lelőhelyek és a műemlékek tekintetében

Iklad közelében (47.6705;19.4242) K-felé (2016. február)

egyaránt. Tájképvédelemre javasolták a Galgagutától É-ra lévő völgyszakaszt, délebbre pedig elsősorban a Galgagyörkig lévő folyómenti tájrészleteket.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj domb-ságok között kialakult teraszos völgy. A táj a völgy pereméről, vagy a völgytalpról sok helyen mutat jól áttekinthető, félig nyílt látványt. A növényzet alapvetően szántóföldi kulturvegetáció, a Galga-mentén csak szerény bokros-fás foltok alkotnak szaggatott ökológiai folyosót. A tájhasználat intenzitása közepes, viszonylag sok a parlagföld, a völgyoldali lejtőkön lévő szántókat eróziós árkok, erdősávok tagolják. A települések a völgytalp első ármentes szintjére, vagy a völgyoldali lejtőkre épültek, az újabb beépítések többnyire az alacsonyabb térszínek felé terjednek. A völgy D-i szakaszán összeépülő, az 1950-70 közötti iparosítás révén modernizálódott települések jellemzőek, (pl. Iklad). A kistáj határain belül Aszód a legnagyobb település, amelynek kimutatható térszervező hatása van, mert a szomszéd kistájak városhiányos részei miatt nincs alternatív vonzerő. A Galga-mentiségnek, mint topográfiai önmeghatározó jelzőnek határozottan van identitáserősítő hatása, amiben megjelenik a földrajzi tartalom, a völgy, a nedves völgytalp a keretező dombhátak vizuális képe. A határoló dombhátak között néhány magaslatnak (pl. a Szanda, Csóvár, Cser-hát) van tájkép-be-folyásoló és topográfiai támpont szerepe. Földrajzi orientációs objektumként szolgálhat a Cserhát és D-en a Gödöllői-dombság is.

Aszód: közlekedés által túlterhelt kisvárosi utcásor (2019. április)

Kozárd: (47.9085;19.6614) DK-felé, háttérben a Pásztói-Mátra (2017. október)

Kálló: (47.7636;19.4921) K-felé (2017. augusztus)

km/km², (az országos átlag 3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj Egyházasdengelegtől É-ra fekvő része, valamint Verseg számát elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát érzékeltető CORINE foltok átlagos nagysága 2,28 km², ami az ország dombsági jellegű tájaira kiszámolt középértékéhez képest (1,36 km²) sokkal magasabb, azaz a megszokottnál jóval kevésbé mozaikos dombsági tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,2 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A pusztító természeti veszélyek megjelenése közepes kockázati szintet jelent, felhőszakadások, villámárvizek, aszályok és helyenként a szélerózió fordulhat elő. 1931 és 2015 között 21-25 súlyosan (PAI>6) aszályos év fordult elő. Az éghajlatváltozás hatása valószínűleg nagy lesz és a jelenlegi tájhasználat jelentős átalakulása várható.

Verseg: (47.7164;19.5525) É-felé, a kistáj Hatvani-sík felé ereszkedő része (2019. október)

■ **Természetvédelem:** A Kelet-Cserhát TK nyúlványaként a kistáj 1,4%-nyi része tájvédelmi oltalmat élvez. Területének 4%-ára vonatkozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési szabályozás.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség valamivel az országos átlag fölötti, és bár történeti település nincs, és műemlékekben sem gazdag, a régészeti lelőhelyek és egyedi tájértékek magas száma révén jelentős potenciállal rendelkezik. Tájképvédelemre javasolt terület a kistájnak kb. 40%-a, a Kálló – Szirák – Ecseg vonaltól Ny-, ÉNy-ra lévő térség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj alacsony középhegység előterében lévő tagolt dombvidék, amelynek 2/3 része szántóföld és beépítettsége nem éri el az országos átlagot. Emiatt a táj arculatát a domborzathoz igazodó, de többnyire nagyparcellás szántók határozzák meg, az erdők leginkább a kistájat a Galga-völgytől elválasztó magasabb dombvonulaton, valamint a völgyközi háta gerincén és az eróziós völgyek mélyén található. A nyílt, intenzíven művelt mezőgazdasági tájban erős a talajerózió és a tagoltabb K-i részen az országos átlagnál magasabb a parlagok aránya. A településhálózat kistájból áll, nincs közöttük központi szerepkörrel rendelkező. A hegylábi felszínt tagoló völgyek ármentes teraszaira, dombsági lejtőkre épült falvak közül többnek igen látványos, tájba simuló megjelenése van (pl. Szirák, Kisbágyon, stb.). Az ilyen változatos, élénk domborzattal jellemezhető nyílt, megművelt, kisebb erdőfoltokat és egy-egy falu látványát magába foglaló tájkép a kistáj kedvező arca. A lakosság topográfiai önmeghatározásának nincs markáns természetföldrajzi gyökere, konkrét látványobjektumként a Cserhát központi vonulatán kívül legfeljebb az eckendi magaslat említhető. A „cserhátvidékiség” mint identitás megjelölés nem elterjedt.

Szirák: két épület emelkedik ki a Bér-patak teraszán, a kastély és a templom... (2004. szeptember)

Gödöllői- dombság

759 km²

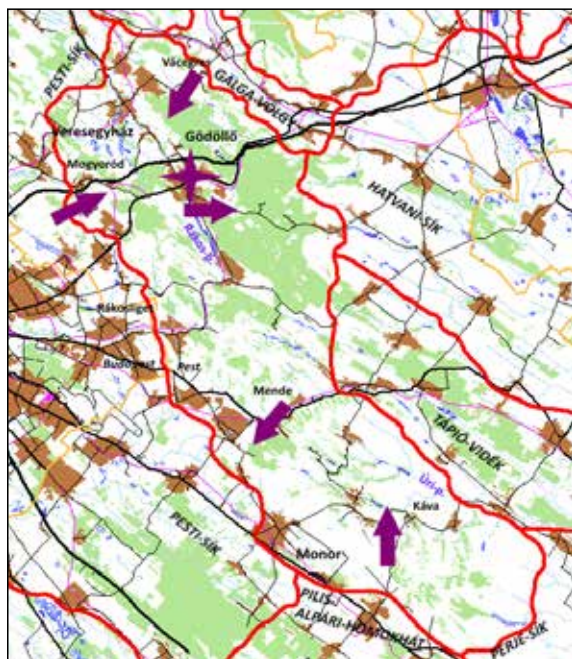
(A korábbi Gödöllői-dombság és a Monor–Irsai-dombság kistájak összevonása.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Cserhát-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Pesti-sík és a Tápió-vidék között az Alföldbe mélyen benyúló, D-felé lealacsonyodó dombság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, magasabb részein mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek és a vízenyős, mocsaras területek aránya 0,4%. Több kisebb patakon vannak víztározók (pl. Úri-, Rákos-, stb.).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% szántó (mérsékelt csökkenő arány), 26% erdő (mérsékelt csökkenő), 12% pedig a beépített felszínek területi részesedése. Az OTT-ben a táj ÉNy-i

Gödöllő: (47.5848;19.3824) K-felé új városrészek terjeszkednek a környező dombokra... (2017. szeptember)

Mende: (47.4373;19.4765) DNy-felé. A domb meredekebb részén azonnal megjelenik a talajerózió. (2016. június)

Káva: (47.3289;19.5678) É-felé, a szántók itt már elérik a dombhátak gerincét is (2016. június)

részének települési és infrastrukturális meghatározottságát, középső részén az erdőgazdálkodást és a vegyes terület felhasználást, DK-felé pedig egyre inkább a mezőgazdasági földhasználatot tekintik irányadónak.

■ **Földrajzi tájtípus:** Északi részén tömeges megjelenésű, D-felé terjedelmes völgyközi hátakra tagolódott eróziós dombság, ahol Ramann-féle barna erdőtalajon, (D-i részén csernozjom barna erdő, ill. réti csernozjom talajon) szántók és cseres-tölgyesek mozaikja uralkodik. A fővároshoz közelítve egyre inkább a beépítettség dominál.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természetes adottságait az emberi tevékenység jelentős mértékben megbolygatta, a két euhemerób szintbe sorolás számottevő domborzati, és vízrendezési beavatkozásokat jelent. A szántóföldeken jelentősen megváltoztak a talajtulajdonságok. A tájnak csak 10-20%-án lehet fellelni a természetközeli növényzet maradványait. Az 1990 és 2018 között bekö-

Vácegres: (47.6684;19.3443) DNy-felé, háttérben a Margita (344 m) a domság legtömegesebb, szinte közephegységet idéző része (2017. augusztus)

Gödöllő: a Grassalkovich kastély (épült 1745-1785 között) (2005. április)

vetkezett felszínborítás-változások összességében erősödő antropogén tájterheléssel jártak.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya az országos átlag duplája, 12,7% és erőteljesen nő (2000: 10,4%). Az utak, vasutak ill. a települések miatt bekövetkező élőhelyfelszabdalódás szintje közepes mértékű. A súlyozott fragmentációs érték 3,2 km/km², csaknem eléri az országos átlagot. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint nincs elmaradottnak minősülő település.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,68 km², ami az ország domboságaira jellemző adathoz képest (1,36 km²) kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosság számértéke 1,58 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Az aszálykítettég és szélerózió okozhat közepes nagyságú károkat. Az 1931 és 2015 között súlyosan aszályosnak mért (PAI>6) évek száma a közepes szintről (21-25 év) DK-felé a magas kategóriáig (26-30 év) emelkedik. Az éghajlat megváltozása esetén nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, megváltozásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 15%-a a Gödöllői-dombvidék TK-hez tartozik, Káva közelében pedig a Tápió-Hajta-vidéke TK-nek van 0,4%-os területi része-

sedése. Natura 2000 különleges természetmegőrzési térség besorolást kapott a táj 11%-a.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség az országos átlag fölött van, de É-ről DK-felé csökkenő tendenciát mutat. Gödöllő műemlékekben gazdag történeti település. A kistáj egész területén igen magas az egyedi tájértékek száma és közepesen sűrű a régészeti lelőhelyek előfordulása. A terület 40%-ára javasolták kimondani a tájképi védelmet (a két TK területe és a csatlakozó nagyobb erdőfoltok).

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj közepes magasságú dombvidékből DK-felé széles völgyek tagolta alacsony dombhátaakra megy át. A jelentős erdőborítottság miatt a táj félig zárt jellegű. A tájhasználat intenzitása magas, a fővároshoz közeli részén a beépítettségnek és a kertségeknek, attól távolodva a szántóföldeknek van meghatározó tájképfőmáló hatása. A parlagok aránya alacsony, alig néhány %-os, a táj gondozott, intenzíven használt képet nyújt. A települések É-on a medencéket, völgyeket töltik ki, délebbre a magaslatok is belakottak. A névadó városnak jelentős térszervező hatása van, de a kistáj D-i részén ez már alig érvényesül. A főváros agglomerációs gyűrűjéről lévén szó a lakosság származása igen változatos, ezért mély helyi identitási gyökerekkel csak kevesen rendelkeznek. A "pestkörnyéki" önmeghatározásnak nincs természetföldrajzi jelentése, mint ahogy a topográfiai orientáció is inkább a fővároshoz viszonyít.

Mogyoród: az intenzív beépítés jó példája a Hungaroring versenypálya és az Aquaréna vízipark strandfürdő környéke (2019. április)

Zagyva-völgy

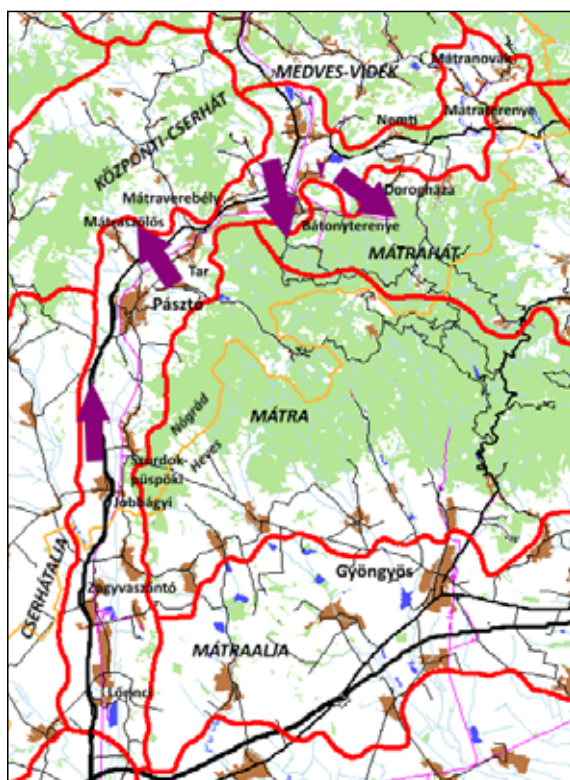
216 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Mátra-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Mátrát és a Cserhátot elválasztó széles, teraszos völgy.

■ **Éghajlati körzet:** A völgy klímája Lőrincitől D-re meleg – száraz, Pásztóig mérsékelt meleg – száraz, onnan É-felé pedig mérsékelt hűvös – száraz típusú.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek és a vizenyős, mocsaras területek aránya 1,2%. A legnagyobb állóvizeket Lőrinci, ill. Bátorlyerénye közelében vannak.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% szántóföld (erősen csökkenő arány), 13% gyeperő (változatlan), 15,3% pedig beépített felszín. A bányászat és lerakófelszínek területi aránya 0,5%, ami több mint kétszerese az országos átlagnak (0,2%). Az OTRt-ben a völgy Jobbágyi és Pásztó közötti szakaszán vegyes területfelhasználás jellemző, másutt mezőgazdasági térségként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtípus:** Vulkáni kőzetekből felépülő hegységeket elválasztó teraszos, eróziós völgy, öntés réti, ill. Ramann-féle barna erdőtalajon jelentős

Bátorlyerény: a macska-i horgászto (48.1615;20.4927) DK-felé. Hátterben a Mátra főgerince, ill. jobbra a Pásztói-Mátra. (2017. szeptember)

szántóföldi művelés mellett számottevő az ipari-bányászati területhasználat.

■ **Emberi hatáserősség:** A táj antropogén bolygatótságnak mértéke magas, euhermerőb szintű, de vannak metaeuhermerőb szakaszok is. A vonalas infrastruktúra, az ipartelepek és a lerakóhelyek jelenléte miatt a domborzat is számottevően módosult. A Zagyva erősen szabályozott folyó. A talajok jellemző tulajdonságai is megváltoztak. A természetközeli növényzet a terület 25-30%-án található meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások összességében mérsékelt erősödő antropogén tájterheléssel jártak.

Tar: (47.9424;19.7256) ÉNy-felé, hátterben a Keleti-Cserhát (2016. július)

Dorogháza: (47.9979;19.9253) DK-felé, háttérben a Mátra (2016. június)

Tar: (47.9424;19.7256) É-felé, a völgy összeszűkülő szakasza (2016. július)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek részesedése igen magas 15,3% (2000: 14,8%), jelentős része ipari területfoglalás. A közutak, vasútvonal és települések (ipartelepek) általi élőhelyfragmentációs szint ugyancsak igen magas, súlyozott értéke 11,5 km/km² (az országos átlag 3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Mátraverebély, Mátraterenye és Mátranovák számít alulfejlett településnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A földhasználatot jelző CORINE foltok átlagos nagysága 0,95 km², tehát igen alacsony érték, aminek oka a több helyen összeszűkülő völgytalp beépítettsége, néhol a domborzat tagoltsága. A Shannon-diverzitás, azaz a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám igen magas 1,81 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A közepes mértékű természetes eredetű károk keletkezhetnek az árvizekből és a szélrózsióból. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma É-felé csökkenő tendenciát mutat, a D-i közepes szintről (21-25 év) az alacsony kategóriáig (15-20 év). A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége az éghajlatváltozás hatására közepes szintű lehet.

■ **Természetvédelem:** Mátraszőlősnél a kistáj apró, 0,9%-nyi része a Kelet-Cserhát TK-hoz tartozik. Natura 2000 madárvédelmi terület 2,7%, ill. különleges természetmegőrzési 0,6%.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség magas. Pásztón és Bátorterenyén sok a műemlék, számos egyedi tájértéket azonosítottak, régészeti szempontból viszont nem kiemelkedő célterület. Pásztó és Zagyvaszántó között a borkultúra is emeli az értékszámot. A táj kb. 15%-án javasoltak tájképvédelmi intézkedést, a völgy É-i részén Nemtitől K-re, valamint Tar és Pásztó között a Kövecses-patak völgybejáratáról van szó.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj az Északi-középhegység legjelentősebb völgye, néhány szakaszán összeszűkülve meredek lejtőkkel határolt domborzati formaegyüttes. Az élénk domborzat mellett a

táj vizuális látványára a szántóföldek magas aránya ill. helyenként a beépítés jellemző. Az egykor jobb állapotban lévő ipari létesítmények környékén a lakótelepek keverednek a hegylábi falvak családiházak beépítettségű – egyébként egyforma kockaházainak – típusával. A parlagok aránya, különösen a bezárt ipartelepek, bányahelyek környékén magas, a táj összességében közepesen intenzív hasznosítás képét mutatja. A völgy központi funkciókat ellátó városa Pásztó, de az É-i részen Salgótarján vonzereje érvényesül. A lakosság földrajzi önelhelyezése szempontjából a Zagyva-völgy megfelelő támpont, kifejezi a táj alapvető arculatát is, a hegységek közé ékelődő völgyi karaktert. A pontosabb tájékozódást megkönnyíti a Mátra és a Cserhát közelsége, pl. a Muzsla, a Tepke, a völgy sok pontjáról jól látható viszonyítási pontok. É-on az orientációs lehetőség kiegészül a Karancs és a Medves körvonalával.

Jobbágyi: (47.8493;19.6752) É-felé, balra a Béla-halom, jobbra Szurdokpüspöki a Pásztói-Mátra lábánál (2019. június)

Mátrahát

209 km²

(A korábbi Mátra lába és a Parád–
Recski-medence kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Mátra-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Mátra É-i hegylábi előtere és mivel É-felé ismét magasabb hegy- ill. dombvidékek vannak, a kistáj tagolt medencedomság jellegű.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt nedves, alacsonyabban fekvő részein mérsékelt meleg – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek aránya a 0,2%-ot sem éri el, vizenyős, mocsaras területet pedig nem mutattak ki az úrfelvételek. Recsk környékén van két kisebb völgyi tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 61% erdő (mérsékelt növekvő arány), 12% gyeperdő (erősen növekvő), 12% pedig a szántóterület (erősen csökkenő) területi részesedéssel. Az OTRT minősítése szerint a kistáj belső része mezőgazdasági térség, peremén pedig a vegyes földhasználat jellemző.

Mátraballa: (47.9944;20.0124) NyÉNy-felé, a Balla-patak völgyében (2017. szeptember)

■ **Földrajzi tájtípus:** Erősen tagolt medencedomság, ahol agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon cseres-tölgyes, magasabb dombháton gyertyános-tölgyes erdők vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait az emberi tevékenység mérsékelt bolygatta, ún. mezohemerób szintet képvisel, kisebb foltokban β-euhemerób típus is előfordul. A domborzat és a vízhálózat átalakítottasága inkább helyi jellegű, a talajok víz és oxigénellátó képessége

módosult, az ezzel kapcsolatban lévő talajkémiai folyamatok felerősödtek (pl. glejesedés). A természetközeli növényzet viszonylag jelentős hányadát, 40-50%-át fedi a kistájnak. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás változások gyengülő antropogén tájterhelést eredményeztek.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 6%, megfelel az országos átlagnak és nem változik (2000: 6%). A közutak és települések miatt fellépő élőhely feldarabolódás mérsékelt szintű, a súlyozott fragmentációs érték szintén megegyezik az országos átlaggal 3,3 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj Mátraballa – Bodony vonaltól K-re elmaradott térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát tükröző CORINE foltok átlagos nagysága 1,33 km², ami csaknem pontosan megfelel az ország dombosága-

Bodony: podzolos barna erdőtalaj a falu fölötti dombháton, háttérben a Mátra K-i vonulata (2019. február)

Szuha: (47.9895;19.9250) KÉK-felé (2016. július)

Mátraderecske: (47.9611;20.0582) DDK-felé, háttérben a K-i Mátra (2017. szeptember)

ira jellemző középértéknek (1,36 km²), ezáltal tájmintázati sűrűségnek. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező szám 1,38, csaknem eléri az országos adatot (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Pusztító természeti károkozás kismértékű lehet, lejtőmozgásokból és felhőszakadásokból eredhet. 1931-2015 között 16-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke közepesnek becsülhető.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 5,3%-a tartozik a Mátrai TK-hoz. Natura 2000 madárvédelmi besorolást kapott a táj 11,2%-a, különleges természetvédelmi típusba került 0,9%-a.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség a közepesnél valamivel alacsonyabb szintet ér el. Alacsony az egyedi tájértékek száma, viszont valamivel sűrűbb a régészeti lelőhelyek és a műemlékek előfordulása. Parádsasvár történeti település, a kistájat néhány Recsk környéki tájrészlet kivételével teljes egészében tájképvédelmi oltalom alá helyezni javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt dombsági jellegű előtere a mögöttes közep-hegyvidéknek, amelynek látványát az erdőborítás, az alacsonyabban fekvő lankásabb lejtőket elfoglaló szántók és a meredekebb domboldalakon, ill. a völgytalpakon jellemző rétek, legelők viszonylag

Mátraterenye-Nádújfalu: (47.0150;19.9753) DDNy-felé. Háttérben jobbra a Mátra ágasvári, balra a kékestetői tömege látható. (2011. április)

változatossá teszik. A félig zárt tájkép az igen magas, 10% feletti területi arányt képviselő parlagok miatt sok helyen kihasználatlan, kevésbé gondozott táji látványt nyújt. A kistájnak nincsen meghatározó települési központja, a Ny-i rész Bátorterenye, a K-i Recsk felé vonzódik. A lakosság önmaga topográfiai elhelyezése a Mátra kézenfekvő földrajzi objektum, s ami egyértelműen utal egy erdőfede közephegység vizuális megjelenésére. A kistáj területéről É-felé jó orientációs objektum a Karancs és a Medves, továbbá a Felső-tarnai és a Vajdavár-vidék alacsonyabb dombsága. A Mátrahát kifejezés földrajzi műszó, a köznapi életben nem használatos, az itteniek identitásának meghatározására a Mátra szolgálhat.

Parád: a tihanyinál kevésbé híres, de működő Ilona-völgyi visszhang (2019. február)

Mátra

459 km²

(A korábbi Központi-Mátra kistájcsoport, tehát a Magas-, a Ny-i és a D-i-Mátra kistájak összevonásából.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Mátra-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Az Északi-középhegység középső tagja, az ország legmagasabb, gerinces típusú középhegysége.

■ **Éghajlati körzet:** 800 m tszf-i részeken hűvös – mérsékelt nedves, 500-800 m között hűvös – mérsékelt száraz, alacsonyabban mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek aránya jelentéktelen, vízjárta térszint pedig nem mutatott ki az úrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 64% erdő (erősen csökkenő arány), az erdők 1,0% a túlevelű állomány, 11% cserjés (erős növekedés), 6% pedig a szőlők (változatlan) területi részesedése. Lényegesen megnőtt a bányafelszínek aránya (93 ha-ról 195 ha-ra = 0,4%). Az OTRT szerint a kistáj erdőgazdálkodási térség, ami a hegylábi övezetben északon vegyes, délen mezőgazdasági földhasználatba megy át.

Szurdokpüspöki: (47.8516;19.6891) KÉK-felé. „Jó borok teremnek még Apczon, Szúcsiben, Szurdok Püspökiben, 'stb., de a' síkságon termett kerti borokat nem dicsérhetjük” (Fényes E. 1851) (2017. október)

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubkontinentális éghajlatú vulkáni kőzetek alkotta hegyvidék, ahol ranker, valamint podzolos és Ramann-féle barna erdőtalajokon kialakult cseres- és gyertyános-tölgyesek, 600 m fölött szubmontán bükkösök vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj gyengén bolygatott, mezohemerób típusú terület, ahol az erdészeti kezelés hatása a domborzat és a vízrajz esetében lokális, a talajok erodáltsága alacsony

szintű, a természetközeli növényzet területi aránya pedig magas, 70% körüli. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások nem módosították az antropogén tájterhelés szintjét.

Mátraháza-Galya-tető: (47.9076;19.9487) ÉK-, Parádsasvár felé (2016. július)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek 3,1%-ot tesznek ki (2000: 2,9%). A lakóterület és a közlekedési infrastruktúra élőhelyfeldaraboló hatásának szintje alacsony, súlyozott fragmentációs értéke 1,7 km/km², (az országos átlag 3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj területén lévő kevés számú (jobbára üdülő jellegű) település nem esik az elmaradottak kategóriájába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,56 km², ami nem sokkal magasabb, mint az ország középhegyvidékeire jellemző adat (1,43 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatosságát kifejező érték 1,32, közel van az országos átlaghoz (1,41).

Gyöngyöspata: (47.8309;19.7535) ÉÉK-felé. Jobbra a Hidegkút (725 m) – Tót-hegyes (812 m) vonulat látszik. (2016. június)

■ **Természeti veszélyek:** A felhőszakadásokból származó csapadékvíz erózió lehet pusztító mértékű és a hegység Ny-i részét érheti aszálykár is. Az 1931-2015 közötti időszakban mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony (12-20 év), D-felé növekvő tendenciával. Az éghajlat megváltozása esetén közepes szintű lehet a jelenlegi tájhasználat érzékenysége, átformálódásának valószínűsége.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 24,6%-a a Mátrai TK része. A Natura 2000 madárvédelmi típusába sorolták a kistáj területének 74,3%-át, különleges természetmegőrzési típusba pedig 10,2%-át.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű. Gyöngyöspata történeti település. Nem magas a kistájban az egyedi tájértékek és a műemlékek száma sem. A kistáj szinte teljes egészét (a tájrekultivációra javasolt Rózsaszentmárton környékének kivételével) tájképvédelemre érdemes térségnek javasolták.

Kékestető: az ország legmagasabb pontja (2019. február)

Kékestető: Ny-felé. A sielés nem környezetkímélő sport, a posztsági erózió mellett a hóágyúzás jelentősen megbolygatja a lejtők vízháztartását. (2019. február)

Mátraháza: a helyi piroxénandezit jellegzetes mátrai építőanyag (2019. február)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Az ország legmagasabb, tagolt, több domborzati csoportot képező, de mégis összekapcsolódó vonulatot alkotó középhegysége. A zárt erdőtakaró mellett a tájképet jelentősen befolyásolja a másodlagos, cserjés növénygyüttesek elterjedtsége. A hegyvidéki falvak környékén felhagyott szántókat jórészt már beerdősítették, a parlagok aránya alacsony 2-3%. Jelentős a rekreációs célokat szolgáló területek kiterjedése. Az erdők (különösen a túlevelű fajkból álló) telepített állományainak és az erdőgazdálkodás vágásforgóinak mozaikja erős vizuális hatást kelt. A tájkép az erdőtakaró miatt többnyire zárt, de vannak népszerű kilátópontok, ahonnan az egész táj belátható. Az idegenforgalmi hasznosítás miatt a táj többnyire gondozott és az exponált helyeken intenzíven használt. A települések zömmel a D-i hegylábakon vannak, a meredek É-i oldalon a községek a szomszédos kistáj területére esnek. A helyben lakók alapvetően mátrainak, mátraaljinak jelölhetik magukat, földrajzi orientációs pontként szolgálhat a sok helyről látható Kékes, a Galyatető, az Ágasvár, a Muzsla stb. A tájképi látvány minőségét növeli a hegyvidék és a hegylábi sík sok helyről élvezhető kontrasztja. A tájélmény összetettségét kedvezően alakítja néhány várrom (Kisnána, Markaz, stb.), valamint egy-egy apró tőfelszín (Sástó), vagy a külső tájhatáron lévő markazi-víztározó. Földrajzi önelhelyezés szempontjából a környező alföldi, ill. dombosági tájak felé vannak viszonyítási pontok.

Mátraalja

375 km²

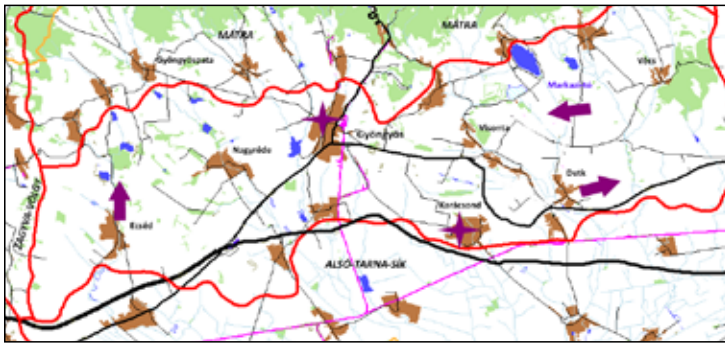
(A korábbi Nyugati- és Keleti- Mátraalja kistájak összevonásából.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Mátra-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Mátra D-i heglábfelcsúszása, tagolt völgyközi hátság és lejtők alkotta formaegyüttes.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszínek és a vizenyős, mocsaras területek aránya 1,3%. A Markazi-víztározón kívül Gyöngyöstől K-re több patak felduzzasztásával is keletkezett mesterséges állóvíz.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 44% szántó (erősen csökkenő arány), 17% szőlő (változatlan), 9,8% pedig a gyepek (erősen növekvő) területi részesedése. A bányafelszínek és lerakóhelyek kiterjedése 3,2% jelentősen visszaesett (2012: 5,2%), de ez még mindig egy nagyságrenddel magasabb az országos 0,2%-nál. Az OTIR szerint a kistáj mezőgazdasági térség, Ny-i részén a szőlőtermelésnek köszönhetően a vegyes területfelhasználású típus jellemző.

■ **Földrajzi tájtypus:** Völgyközi hátságokra tagolt eróziós heglábi dombvidék, ahol löszös lejtőüledékeken képződött Ramann-féle és csernozjom barna erdőtalajon a szántóföldek mellett jelentős a szőlőművelés.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait a bányászat, a szőlőművelés és

a belakottság, valamint a közlekedési infrastruktúra jelentősen átalakította. Legnagyobb az α -euherórb típus részesedése, de van polihherórb tájrész is. A szőlőteraszozás számottevően változtatott a domborzaton és a vízhálózaton. A talajtulajdonságok mindegyike módosult és a természetközeli növényzet is a táj alig 10%-án lelhető fel. Itt zajlottak az országban a legjelentősebb bányarekultivációs munkák, Ecséd és Visonta környékén. Az 1990

és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások nem módosították az antropogén tájterhelés szintjét, de a változatlan csak látszólagos, mert valójában sok erősödő és sok gyengülő hatással járó földhasználati átváltás területi kiegyenlítődéséről van szó.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 9,2%, magas és emelkedő tendenciát mutat (2000: 8,5%). A települések, közutak és a vasútvonal miatti élőhelyfeldarabolódás szintje kissé magasabb, mint az országos átlag, a súlyozott fragmentációs érték 3,7 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Véc és Detk került az elmaradott települések kategóriájába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,54 km², valamivel nagyobb egységek jellemzik, mint általában az ország dombságainak tájmintázatát. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,78, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelenleg kicsi a természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége, K-i részén az aszálykár lehet jelentős. 1931 és 2015 kö-

Ecséd: (47.7471;19.7751) DK-felé (2017. augusztus)

Ecséd: (47.7471;19.7751) É-felé. A középkori oklevelekben már 1480-tól találunk utalást az itteni szőlőművelésre. (2017. augusztus)

Detk: (47.7521;20.1118) K-felé, háttérben a lignit külfejtés (2019. június)

Detk: (47.7892;20.1066) Ny-felé, háttérben a Visontai erőmű (2016. június)

zött 22-24 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. Az éghajlat megváltozása esetén a jelenlegi tájhasználat átalakulásának nagysága közepesre becsülhető.

■ **Természetvédelem:** A kistájban nincs számottevő nagyságú természetvédelmi terület, összesen 300 ha Natura 2000 (nagyreszt madárvédelmi típusba sorolt) tájrészlet van.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség magas. Ez jórészt a borkultúrának köszönhető, de az átlagosnál több az egyedi tájérték és a műemlék. A régészeti lelőhelyek száma eléri a közepes szintet. A kistájnak kb. 50%-át javasolták tájképvédelemben részesíteni. A Markazi-víztorozótól K, DK-re, a Vécs közeli erdők valamint Nagyréde É-i környékéről lehet szó. Tájrekultivációra van szükség Visonta, Detk és Ecséd környékén.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt középhegységi hegyláb felszín, jelentős beépítettséggel, és szőlőteraszokkal. A tagoltabb felső hegylábi szakaszon a szántók a völgytalp felé húzódnak, a domboldalakat gyepek fedik, a völgyközi hátaikat pedig leginkább erdő borítja. A táj számos völgyközi dombtetőről jól áttekinthető, félig nyílt jellegű, de a patak völgyekben a fás vegetáció, és a bányászati műformák, meddőhányók, sok helyen korlátozzák a tájkép kibontakozását. Különösen a bányászati területek szomszédságában igen magas, 10% fölötti a parlagok aránya, emiatt, ill. az elhagyott ipari és bányaterületek körzetében gondozatlan tájrészek is vannak. A kistáj természetes központja Gyöngyös. A lakosság topográfiai önmeghatározása a mártáalji jelzőre épül, s ennek egyértelmű természetföldrajzi üzenete a hegylábi, mögöttes hegység ill. az alföld közötti elhelyezkedés. Földrajzi orientációs objektumként a Mátra gerinc hegycsúcsai csaknem mindenhol láthatók.

Gyöngyös: a Fő-tér szőlővidékhez illő szökőkúttal (2019. június)

Karácsond: a kénezőt szőlő tartósításra, gabona féregtelenítésre használták 1934 és 1960 között (2019. október)

Alsó-Tarna-völgy

42 km²

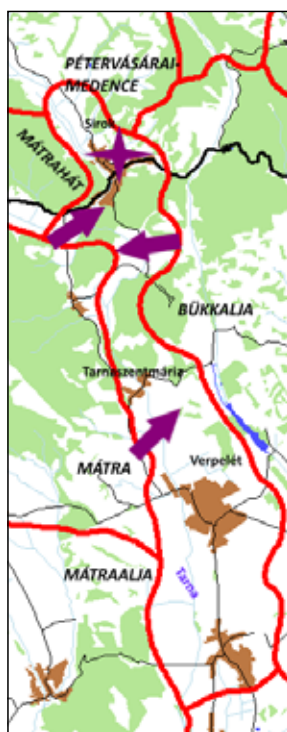
(A korábbi Tarna-völgy kistáj D-i szakasza.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Mátra-vidék

■ Topográfiai helyzet és domborzattípus:

A Mátrát és a Bükköt elválasztó viszonylag rövid, keskeny, néhol egyenetlen völgytalpi sík, ill. a csatlakozó völgyoldali lejtők.

■ Éghajlati körzet:

Mérsékelt meleg – száraz terület.

■ Vízhajz:

Öt hektárnál nagyobb nyílt víz-, vagy vízjárta, mocsaras felszínt az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ Földhasználati arányok és tendenciák:

38% szántóföld (erősen csökkenő arány), 20% erdő (változatlan), 13,6% pedig a beépí-

tett felszínek részesedése. 2000 és 2018 között a szőlő területfoglalása 4,8-ról 8,5%-ra, a gyepeké 4,2-ről 10,6%-ra nőtt. Az OTrT szerint a völgy D-i részén a vegyes területhasználat, Tarnaszentmáriától É-ra pedig erdőgazdálkodás dominál.

■ **Földrajzi tájtípus:** Meredek középhegységi lejtők között kialakult, helyenként összeszűkülő völgy, ahol többnyire réti öntéstalajon szántóföldek vannak, ártéri erdő és mocsárrét maradványokkal vegyesen.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistájra mezo- és α -eu-hemerőb szintű antropogén terhelés jellemző. Számtottevő erdő és rét-legelő területek vannak, ahol az egykori növényzetet erősen, a talajviszonyokat és a vízrajzi rendszert viszont csak mérsékelt bolygatta meg az emberi tevékenység. A természetközeli vegetációval fedett felszínek aránya nem éri el a 30%-ot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások nem módosítottak az antropogén tájterhelés szintjén, mert a közepes számú erősödő és kb. ugyanannyi gyengülő hatással járó földhasználati ágazatváltás területileg kiegyenlítette egymást.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség igen magas, 13,6% (2000: 12,3%), amely nagyrészt a táj szűk, völgyi jellegével magyarázható. Néhány település, pl. Verpelét vagy Sirok szinte kitölti a keskeny völgy teljes szélességét. A szűk völgytalpon lévő közutak és települések miatt az élőhelyek felszabdaltságának szintje igen magas, a súlyozott tájökölógiai fragmentációs szám 7,0 km²/km², az országos átlag duplája. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj települései Sirok kivételével elmaradtak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 0,94 km², ami igen mozaikos tájat jelent, hiszen az átlagos folt nagyság alig fele az országos (1,9 km²) átlagnak. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatoság is magas, értéke 1,8 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Közepes mértékű a természeti veszélyeztetettség, ami főképpen tömegmozgásos folyamatokat és villámárvizeket jelent-

Sirok–Kókúpuszta: (47.9110;20.2037) Ny-felé, háttérben a Mátra K-i része (2017. szeptember)

Sirok: (47.9195;20.1773) ÉK-felé, balra Sirok szélső házai, előtérben a Tarna völgytalpi síkja látszik (2016. június)

Verpelét: (47.8486;20.2284) az inkább kurgánnak kinéző, valójában vulkáni kúp, a Várhegy (2017. június)

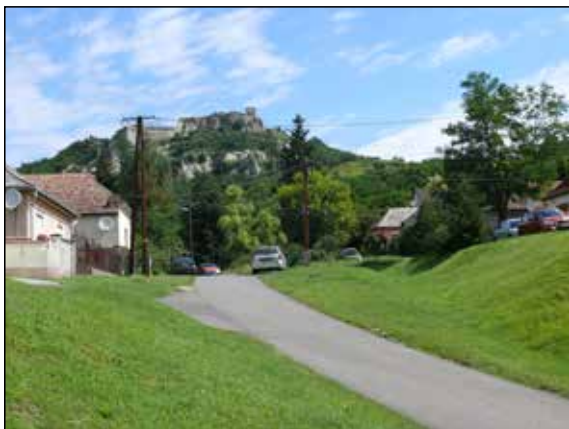
Verpelét: (47.8486;20.2284) ÉK-felé. A völgy tengelyében jól látszik a Tarnát kísérő fás-bokros ártéri növényzet zöldfolyosója. (2017. június)

het. 1931-2015 között 21-25 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás előrehaladtával valószínűleg közepes mértékben fog megváltozni a jelenlegi tájhasználat.

■ **Természetvédelem:** Ez a funkció a kistáj területén alárendelt szerepet játszik. Elenyésző része (0,2%) tartozik a Mátrai TK-hez és a Natura 2000 madárvédelmi területekkel együtt sem teszik ki a táj 2%-át.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek és az épített környezeti értékek sűrűsége közepes szintű. Sirok történeti település. A teljes kistáját tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj viszonylag rövid völgyszakasz a Mátra és a Bükk (pontosabban a Bükkalja Ny-i részének) összefüggő erdőfedte hegyei között. A völgytalp É-i szakaszán rétek és erdők, Tarnaszentmáriától D-re egyre nagyobb parcellaméretű szántóföldek dominálnak. A Tarnát kísérő fás, bokros növényzetnek tájkarakter formáló hatása van. A parlagok aránya közepes, a művelés intenzitása átlagos. Helyenként jól belátható tájegység, de vannak zárt, a meredek völgyoldalak miatt kifejezetten szűk horizontot engedő részei is. A táj markáns látványobjektuma a síroki vár, ill. a verpeléti Vár-hegy, az egész kistáj szerepel a védendő tájképi területek között. Az itt lakók identitását a hegyvidéki, azon belül a mátrai kötődés jellemezheti.

Sirok: az egyre inkább üdülőfalu jellegű település, háttérben a vár (2018. július)

Sirok: miocén dacittufába vájt egykori barlanglakások (2018. július)

Medves-vidék

185 km²

Nagytáj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytáj részlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistáj csoport: Medves–Vajdavár-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Központi-Cserhát folytatása ÉK-felé, háttas típusú alacsony középhegység és a hozzá csatlakozó tagolt hegylábi dombvidék formaegyüttese.

■ **Éghajlati körzet:** Hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Jelentősebb nyílt vízfelszínét képviseli a Zagyván Mátraszele közelében létesített tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 61% erdő (változatlan arány), 11% gyeperdő (mérsékelt csökkenő), 10,7% a beépített térszínek területi részesedése. A bányai és lerakófelszínek kiterjedése 80-ról 172 ha-ra nőtt (0,9%), ami többszöröse az országos átlagnak (0,2%). Az OTRT-ben a kistáj erdőgazdálkodási tervezési térségként szerepel.

■ **Földrajzi táj típus:** Vulkáni kőzetekből felépülő alacsony, részben fennsík jellegű középhegység, ill.

Kazár: (47.9965;19.8336) É-felé, háttérben a Pécs-kő (542 m) (2016. június)

hegylábi dombvidék, amelyet fekete nyirok, ranker, podzolos és Ramann-féle barna erdőtalajon kialakult cseres-, magasabb térszíneken gyertyános-tölgyesek fednek.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj fele oligohemerób típusú terület, ahol az eredeti természeti adottságokat mérsékelt bolygatottság érte, de vannak egykor erősen igénybevett, ill. beépült metahemerób részei is. Az egykori bányászati tevékenység nyomai halványulnak, a talajtulajdonságok a jelentős erdőfedettség miatt alig változtak. A növényzet a táj 40%-án emlékeztet a természetes viszonyokra. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások mérsékelt erősségű antropogén tájterhelést okoztak.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek nagysága elsősorban Salgótarjának köszönhetően magas 10,7% (2000: 10,5%). A közutak, vasút ill. a települési beépítés miatt fellépő élőhelyfaldarabolódás szintje a megyeszékhely környékén igen magas, a kistáj K-i részén alacsony, így összességé-

Salgóvár: (48.1448;19.8471) KÉK-felé, balra a Medves-tető (637 m), középen a fennsík, jobbra Rónafalu (2019. június)

Kazár: (47.9965;19.8336) DK-felé, háttérben a Mátra (2016. június)

Somoskő: (48.1708;19.8576) D-felé a Salgóvár (625 m) felé (2016. június)

Kazár: (48.0547;19.8765) az ország leglátványosabb riolit-tufa eróziós felszíne (2006. június)

ben közepes mértékű. Súlyozott értéke 2,0 km/km², lényegesen kisebb az országos átlagnál (3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj megyeszékhelytől távolabbi, DK-i része – Mátraszele és Rákócziánya – került az elmaradott térség kategóriába.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatnak leképezésével nyert CORINE foltok átlagos nagysága 1,12 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adattal (1,43 km²) összevetve valamivel mozaikosabb tájszerkezetre utal. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságának értéke 1,44, közel van az országos átlaghoz (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes jelenségek károsításának valószínűsége igen csekély, leginkább a heves esőzések okozhatnak talajeróziót, lejtőmozgást. 1931 és 2015 között a súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony volt 11-20 év. A prognosztizált éghajlatváltozás hatására mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 24,3%-a tartozik a Karancs–Medves TK-hez. A Natura 2000 kü-

Salgótarján–Zagyvaróna: (48.1170;19.8557) eróművi salak kúp az 1970-es évekből, a hazai antropogén geomorfológia egyik kedvenc példája (2019. június)

lönleges természetmegőrzési területnek nyilvánított 1,9%-nyi tájrészlet ehhez képest csekély nagyságú.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű. Ez jellemző minden komponensre, az egyedi tájértékektől a műemlékekig. A kistáj 2/3 részét – gyakorlatilag Salgótarján környéke kivételével – tájképvédelemre javasolták. A megyeszékhely környékén viszont jelentős tájrehabilitációs munkákra volna szükség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj alacsony középhegység, ill. hegylábi tagolt dombvidék, amelynek látképének meghatározó eleme a magas erdőszűrség és az erős beépítettség. A domb- és völgyközi hátaakat csak a kistáj déli részén foglalja el a szántóföldi művelés, máshol a parcellák a lejtők alsó harmadára szorítkoznak. A táj félig nyílt jellegű és a bazaltkúpokról – Salgó, Somoskő – különösen jól átlátható. A parlagok aránya magas, 8-10%, s az ehhez járuló elhagyott ipari és bányászati telepek miatt a táji látvány sok helyen gondozatlanságot mutat. A települések a kistáj Ny-i, DNY-i részén koncentrálódnak, az egykori bányászati tevékenységre emlékeztetve

elszórt telepek jellemzőek. A lakosok identitását leginkább a Medves befolyásolja, ehhez lehet erős érzelmi és vizuális kötődés. Az említett várak, medencéből kiemelkedő magaslatok igen mozaikos tájszerkezetének egyedi arculata mind benne lehet a topográfiai, földrajzi önmeghatározás „medvesalji” jelzőjébe. További orientációs lehetőséget nyújt a szomszédos Mátra és a Karancs látványa.

Somoskőújfalu–Eresztvény: emléktábla (2019. június)

Felső-tarnai-dombság

105 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Medves–Vajdavár-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Tarna felső folyása mentén, a Medves és a Vajdavár-vidék között kialakult tagolt medencedombság. Ny-i részén a magaslatok eléri az 500 m-t.

■ **Éghajlati körzet:** DNy-i fele mérsékelt meleg – száraz, ÉK-en mérsékelt hűvös – száraz. Zabar környéke az ország egyik leghidegebb pontja, 48 napi hidegrekord helye, de a mérések csak 1999-ben kezdődtek.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételeken nincs 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín vagy vizenyős, mocsaras terület.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 66% erdő (igen jelentős területi ingadozás: 2000: 70%,

2012: 61%), 13% cserjés (nagyfokú növekedés 570-ről 1404 ha-ra), 9% pedig szántó (mérsékelt csökkenő irány). Az OTT szerint a kistaj teljes egészében erdőgazdálkodási térség, csupán a települések közvetlen környékén jellemző a vegyes területhasználat.

■ **Földrajzi tájtypus:** Erősen tagolt dombság, ahol podzolos és Ramann-féle barna erdőtalajon kialakult cseres-, magasabb dombháton gyertyános-tölgyesek uralkodnak.

■ **Emberi hatáserősség:** A ország egyik legkevésbé bolygatott kistája, oligo- és mezohemerób besorolású. Természetközeli állapotban van a domborzat, a vízhálózat és a nagyarányú erdőborítottság miatt a talajtakaró is. Természetközeli növényzet fedi a kistaj 50%-át. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás változások szerint jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített terület csupán 2% (2000: 1,7%). A közutak és a néhány település csak alacsony szintű **élőhely-fragmentációs** hatást gyakorol a kistaj tájökölógiai szerkezetére, működésére. Súlyozott értéke 1,1 km/km², harmada az országos átlagnak. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistaj mind a négy települése elmaradottnak számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistaj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,25 km², ami nagyjából megfelel a dombságok összesített középértékének 1,36 km². A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,24 (az országos átlag 1,41).

Istenmezeje: (48.0517;20.0983) ÉNy-, a falu felé, előtérben a Tarna völgytalpa (2016. június)

Cered: (48.1405;19.9805) ÉK-felé, háttérben a Medves-fennsík (637 m) (2016. június)

Cered: (48.1405;19.9805) D-felé (2016. június)

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek megjelenésének valószínűsége jelenleg igen kicsi, leginkább a heves esőzések okozhatnak talajeróziót, ill. villámárvizet. 1931 és 2015 között csak 11-16 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat megváltozása valószínűleg csak mérsékelt hatással lesz a jelenlegi tájhasználatra.

■ **Természetvédelem:** A kistáj szerény mennyiségű védett területtel rendelkezik, összesen 5%-át sorolták a Tarnai TK-be.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony, csak az egyedi tájértékek száma éri el a közepes szintet. A kistáj szinte teljes egészében szerepel a tájképvédelemre javasolt területek térképén, kivé-

telt képez Cered és Szilaspogony községek közvetlen környéke.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj K-, a Tarna-folyó felé lejtő része tagolt medencedombosság, amely csak K-i és É-i részén lakott. A jelentős összefüggő erdőség miatt a látkép túlnyomóan zárt. Az antropogén tájhasználat intenzitása alacsony, a települések periférikus helyzetben vannak, nincs közöttük térszervező hatású. A terület palóc- barkó identitásának nincs egyértelmű természetföldrajzi összetevője, az igen tekintélyes erdőszültségnek lehet erős táji látványt, egyúttal identitást meghatározó ereje. A terület É-i részéről látható Medves-vidék lehetőséget nyújt a tágabb topográfiai önelhelyezéshez.

Istenmezeje: a település neve már egy 1311-ben kelt oklevélben is ezen e néven szerepel (Istenmezey) (2018. július)

Istenmezeje: az ún. „Noé-szőlője” (Vállóskő) az oligocén glaukonitos homokkő sajátos lepusztulási formája (2018. július)

Gömöri-Erdőhát

81 km²

(A korábbi Pétervásári-dombság
É-i részéből leválasztott új kistáj.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Medves–Vajdavár-vidék

Kissikátor: (48.2019;20.1272) ÉK-felé (2018. július)

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az országhatáron túl a Cserhát folytatásának tekintett hegyvidék K-i nyúlványához tartozó kistáj. A Hangony-patakot É-ről kísérő közepes magasságú dombhátak és lejtők alkotják, 1-2 km széles domb-lábi területsávval.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek 5 ha-nál nagyobb vízfel-szint, ill. vizes, mocsaras területet nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 48% erdő (változatlan arány), 25% gyepek (változatlan), 12% pedig a cserjések, sarjerdők (erősen emelkedő) területi részesedése. Az OTrT-ben Zabar külterületén vegyes területfelhasználás, máshol erdő-gazdálkodás szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Erősen tagolt dombság, ahol podzolos ill. Ramann-féle barna erdőtalajon cseres-tölgyesek és gyepek mozaikja jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj mérsékelt bolygatott, oligo-, Ózd külterületén β-euhererob kategóriába tartozik. A domborzat és a vízhálózat adottságai elhanyagolható mértékben módosultak. A természetközeli növényzet, kb. 50%-os területi részesedést képvisel. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások jelentősen gyengültek antropogén tájterhelést eredményeztek.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A 3,9%-os beépítettség az országos átlagnál alacsonyabb, és csökkenő tendenciájú, mert 2000-ben még 4,2% volt.

Ózd–Susa: a trianon után visszaszerzett városrész ÉÉNy-felé (2018. július)

Lakott területet csak néhány külterületi településrész képvisel. A periférikus helyzet miatt az út- és településhálózat alig képez tájökölógiai akadályt az élővilág számára, a fragmentációs szint igen alacsony, a súlyozott értéke 0,2 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj elmaradott térségnek minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos nagysága 0,73 km², ami a dombságokra jellemző középértékhez képest (1,36 km²) jóval mozaikosabb, sűrűn tagolt földhasználatot jelent. A Shannon-diverzitás 1,49, alig több, mint az országos átlagadat (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyek valószínűsége igen kicsi, csupán a lejtős tömegmozgások károkozására kell számítani. Az 1931 és 2015 közötti időszakban 17-20 súlyosan aszályos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlat fokozódó változása esetén is csak mérsékeltnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége.

■ **Természetvédelem:** A táj területének 10%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési helyszínek kategóriába.

■ **Értéktár:** Az összegzett értéksűrűség alacsony, egyedül az egyedi tájértékek száma éri el a közepes szintet. A táj egész területe szerepel a tájképvédelmi tervekben.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt, meghatározó mértékben erdővel fedett, alacsony dombvidék. A tájkép az erdőfedettség miatt félig zárt. A tájképi sokféleség átlagos szintű, az erdőket az útmenti domb-lábak közelében kaszálók, ritkábban szántóföldek szakítják meg. A terület-használati intenzitás alacsony, viszonylag magas a parlagok aránya (8-10%), ami mérsékelt gondozott táj benyomását kelti. A szerény számú helyi lakos önazonosságát egyértelműen a gömöri kötődés jellemzi, amihez jól kitapintható mértékben alacsony hegyvidéki, dombsági, jelentős mértékben erdőfedte táji habitus kapcsolódik.

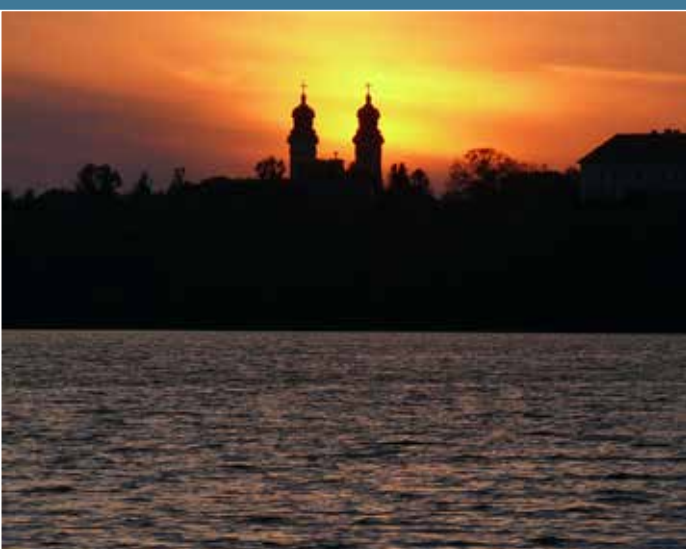

Cered: (48.1478;20.0034) ÉNy-felé (2016. június)

Fények és árnyékok 2.

Budapest (Vác–Budai Duna-völgy) a Gellért-hegyről

Tata (Győr–Tatai-sík)

Őszi reggel Hidas közelében (Baranyai-dombság)

Vajdavár-vidék

149 km²

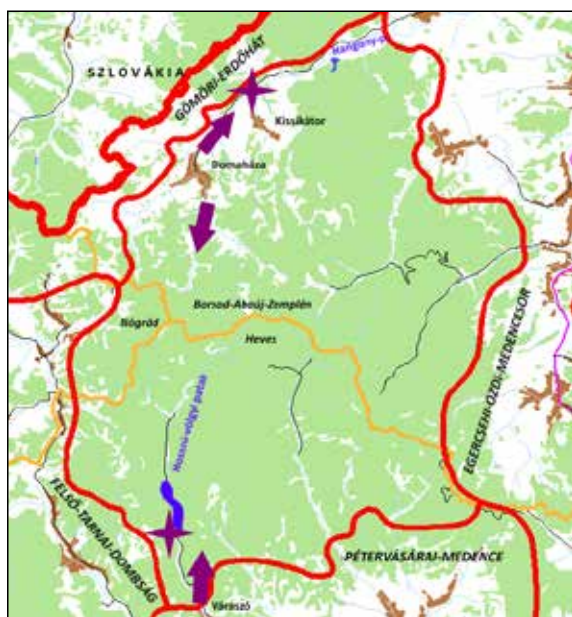
(A korábbi Felső-tarnai-dombság középső és D-i része, a Gömri-Erdőhát nélkül.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Bükk-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Közvetlen környezetének völgyeségi és medence jellegű tájai közül kiemelkedő, 500 métert meghaladó csúcsmagasságú dombvidék.

■ **Éghajlati körzet:** Legmagasabb részén hűvös – mérsékelt száraz, peremterületein mérsékelt hűvös – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb nyílt vízfelszín vagy vizenyős, mocsaras területet az úrfelvételek nem mutattak ki. A Hosszú-völgyi patak víztározója említést érdemlő állóvíz.

Domaháza: (48.1786;20.1078) D-felé. A kistáj belsejébe csak földutak vezetnek. (2016. június)

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 84% erdő (változatlan arány), 7% cserjés és sarjerdő (változatlan), 5% pedig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT a kistajat teljes egészében erdőgazdálkodási tervezési térségnek tekinti.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubkontinentális éghajlatú, tagolt dombság, ranker és podzolos barna erdőtalajon kialakult összefüggő cseres-tölgyerdőkkel.

■ **Emberi hatáserősség:** Az egykori természetes adottságokat az emberi tevékenység csak kis mértékben bolygatta, mezohemerób kategóriába tartozó tájegység. A domborzat és a vízrajzi elemek módosulása csekély, a talajé közepes. Természetközeli növényzetet a táj 40-50%-án találunk. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások hatására az antropogén tájterhelés nem változott.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 0,7% alatt van, ezzel a Szalonai-karszt után a második legkevésbé lakott kistáj. A tájegységet nem szeli át egyetlen közút sem. A közutak és települések tájökölógiai fragmentációs szintje igen alacsony, súlyozott értéke 1,0 km/km². (Az országos átlag 3,4.) A gazdasági, infrastruktúrális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint úgy a két tájhatáron belüli, mint a tájhatár külső oldalához illeszkedő községek mindegyike elmaradott, alulfejlett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,89 km², ami megfelel az országos foltméret adatnak (1,9 km²). Az ország önálló, hegylábi, ill. medencedombságaira jellemző középtérkéhez képest (1,36 km²) viszont sokkal kevésbé mozaikos tájról van szó. A Shannon-diverzitás,

Váraszó: (48.0592;20.1094) a Vajdavár-vidék D-felől (2018. július)

Domaháza: (48.2091;20.1441) ÉK-felé, dombvidéki fás legegő (2016. június)

vagyis a tájhasználati változatosságot mutató szám igen alacsony 0,8 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti veszélyek megjelenésének valószínűsége jelenleg kis mértékű, felszínmozgásokról, (részben szeizmikus okok miatt) és széleróziós károkról lehet szó. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony, 13-17 év. Az éghajlat megváltozása miatt a jelenlegi tájhasználat valószínűleg nem fog lényegesen átalakulni.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 53,3%-a a Tarna-vidéki TK része. A Natura 2000 kezelési szabályok a táj 21,2%-ára vonatkoznak (különleges természetmegőrzési kategória).

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűséget ebben az esetben is csak részben jogosult a tájhatárhoz kívülről illeszkedő Kissikátor és Domaháza adataival jellemezni. Ugyanakkor látszik, hogy a környékbeli, a kistáj területéből külterülettel részesedő közösségek egyformán szegények műemlékekben, sőt még egyedi tájértékekben is, csupán Kissikátor és Domaháza

Kissikátor: 12.sz-i, de 1764-ben átépített körtemplom (2018. július)

Váraszó: (48.0897;20.0954) horgásztó a Hosszú-völgyi-patakon (2018. július)

régészeti lelőhelyei emelik a mutatót. A szakértők a kistáj teljes egészét tájképvédelemre érdemesnek ítélték.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A tájegység tagolt, tömeges megjelenésű dombvidék, vizuális arculatát a nagymérvű erdőborítottság uralja, amit fokoz, bár esztétikailag nem előnyösen a cserjések és sarjerdők elterjedtsége is. Az összefüggő erdőtakaró miatt kevés jó kilátóhely van, a látkép többnyire zárt, a völgytalpakon kisebb rétek jelentenek vizuális változatosságot és perspektívát. Az É-i tájrész néhány községe körül a parlagok aránya magas, a táj összességében alacsony intenzitással hasznosított és pl. a cserjések miatt bizonyos elhanyagoltságot mutat. A táj ismert magaslata az Ökör-hegy (542 m), amelyre azonban inkább a szomszédos tájak felől van rálátás. A kistáj majdnem lakatlan, két apró település lakóinak tájidentitása nem definiálható. A táj nevének természetföldrajzi tartalma.

Pétervásárai-medence

158 km²

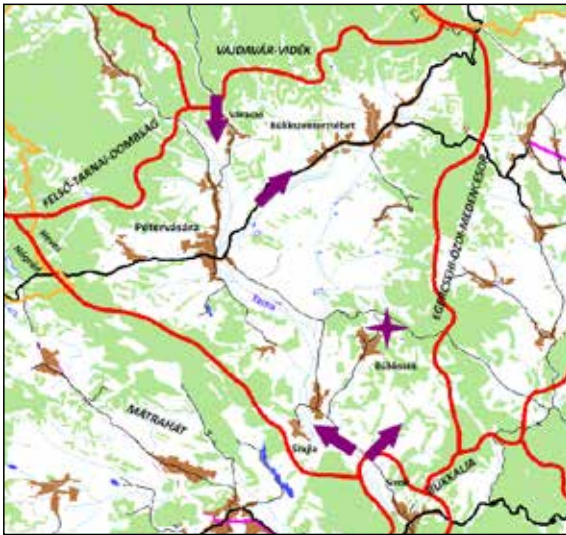
(A korábbi Pétervásárai-dombság D-i része, a Tarna-völgy ÉK-i része, a Mátralába ÉK-i része és a Felső-tarnai-dombság DK-i része.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Medves–Vajdavár-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Tagolt medencedombosság a Mátra és a Bükk É-i előterében.

■ **Éghajlati körzet:** A medence középső részén meleg – száraz, a peremén mérsékelten meleg – száraz.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb nyílt vízfelszín, vagy mocsaras területet nem mutattak ki az úrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 41% erdő (változatlan arány), 20% szántó (erősen csökkenő), 18% pedig gyepek (változatlan) területi

részesedéssel. Az OTrT a kistáj központi részét mezőgazdasági, egyébként pedig erdőgazdálkodási térségként kezeli.

■ **Földrajzi tájtypus:** Erősen tagolt medencedombosság, podzolos és Ramann-féle barna erdőtalajon kialakult cseres-, magasabb dombháton gyertyános-tölgyesekkel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságait az emberi tevékenység csak mérsékelten módosította, a táj euhemerób, peremén mezohemerób kategóriába illik. A domborzat és a vízhálózat bolygatottsága lokális, az erdészeti és a szántóföldi művelés következtében változik a talajok víz- és levegőháztartása, a növénytakaró pedig a tájegység 40-50%-án mutat természetközeli képet. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-változások hatására jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 5,2%-os, kissé csökkenő tendenciát mutat (2000: 5,3). A közutak és települések miatt kialakuló élőhelyizolációs hatás, a fragmentációs szint mérsékelt, súlyozott értéke 1,8 km/km², alig több, mint az országos átlag fele (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Bükkszék kivételével elmaradott települések találhatók.

Várszó: (48.0576;20.1098) D-felé, belátni szinte az egész medencét, háttérben a Mátra (2018. július)

Szajla: (47.9493;20.1614) ÉNy-felé a Tarna jórészt parlagon hagyott völgytalpán. Balra Szajla, jobbra Terpes háza látszanak. (2018. július)

Bükkszenterzsébet: (48.0298;20.1266) ÉK-felé, háttérben a Vajdavár-vidék, az Ökör-hegy (541 m) emelkedik (2016. június)

Sirok: (47.9482;20.1822) ÉK-felé, fás legelő a domboldalon (2018. július)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,14 km², ami alacsonyabb, mint az ország domboságaira jellemző középérték (1,36 km²). A medence tájmintázata tehát mozaikosabb, mint a domboságok általában. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,73, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű veszélyek megjelenésének valószínűsége jelenleg igen csekély, a lejtős tömegmozgás és a szélerózió okozhat károkat. 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony volt (12-18 év). Az éghajlatváltozás előrehaladtával a jelenlegi tájhasználat átalakulásának valószínűsége nem nő számottevően.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 4,4%-a a Tarna-vidéki TK része. Hasonló nagyságú, (4,6%) a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusba sorolt térségek kiterjedése.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség igen alacsony, az egyedi tájértékek kivételével alig található említést érdemlő mennyiség műemlékből, régészeti helyszínekből. Ritka példa, hogy a szakértők indokoltnak tartják a kistáj teljes egészét tájképvédelem alá helyezni.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegyközi medencedomboság, amelynek vizuális arculatát a medenceperemek felé összefüggő erdők, a medence középső részén szántóföldek és települé-

sek határozzák meg. A medenceközpont alacsony dombjaira gyakran felkúsznak a szántóföldi parcellák és a kaszálók. A vízfolyások mentén mindenütt ligetes kísérvénnyezet található, ezek látványosan tagolják a tájképet. A medence központi része sok helyszínről jól áttekinthető, nyílt, máshol félig zárt jellegű. A parlagok aránya igen magas, 10% fölötti, emiatt vannak alacsony intenzitással kezelt, gondozatlan tájrészletek. A medence átlagos mértékben belakott, Pétervására természetes tájközpont. A lakosság földrajzi önelhelyezését megkönnyíti, hogy minden irányban jól látható hegységek magasabb domboságok vannak (Mátra, Bükk, Vajdavár-vidék). Az erdőfedte hegyvidékekkel körülvett „megművelt sziget”, határozottan emberléptékű, bensőséges tájegységet alkot. Az olykor felbukkanó „Homok” mint tájnév kevésbé található.

Bükkszék: a falukép alakulását már az üdülőterületi beépítés uralja, háttérben a Mátra. A tájkép markáns alakítója a telekommunikációs torony. (2018. július)

Egercsehi–Ózdi-medencesor

235 km²

(A korábbi Ózd–Egercsehi-medence és a Pétervásári-dombság ÉK-i részének összevonása.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Bükk-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Laskó-, Eger-, Hódos- és Hangony-patakok felső szakaszvidékén kialakult tagolt medencedomság a Bükk és a Vajdavár-vidék között. A Pétervásári-medencétől csak alacsony dombor választja el.

■ **Éghajlati körzet:** A középső szakaszán mérsékelt hűvös – száraz, É-i, ill. D-i részén mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb nyílt víz-, vízjárta, mocsaras felszín nem mutat ki az űrfelvételek.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 34% erdő (változatlan arány), 26% gyeperdő (mérsékelt növekvő), 12% pedig szántó (mérsékelt csökkenő) területi részesedéssel. Igen magas, közel 10% a cserjések, sarjerdők aránya. Az OTRT-ben erdőgazdálkodási tervezési térség, kivéve Egercsehi környékét, ahol a mezőgazdasági területhasználatnak van prioritása.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubkontinentális éghajlatú, tagolt, zárt medencedomság, ahol Ramann-féle

Bekölce: (48.0793;20.2830) KDK-felé. Szemben a Bél-kő 2002-ben felhagyott bányászata után visszamaradt durva tájseb. (2016. május)

barna erdő- és ranker talajon cseres-tölgyerdő maradványok vannak, a helyenként kiszélesedő völgytalpi síkokon réti talajon nedves rétek, szántóföldek jellemzőek. Ózd közelében jelentős a beépítettség.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj összességében mezohemerőb, azaz kezelt, közepesen bolygatott típusú terület. A domborzat és a vízhálózat átalakítottasága mérsékelt, a talajerózió helyenként erős, de a talajok kémiai tulajdonságai nem változtak jelentősen. A természetközeli vegetációval fedett terület aránya 30%. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás-változások hatására jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

Bekölce: (48.0793;20.2830) ÉK-felé. A medencesor É-i és D-i részre osztó és a képen látható domboron fut a Hódos- ill. az Eger-patak vízgyűjtőjének határa, ami ezáltal egy ún. völgyi vízválasztó. (2016. május)

Ózd: (48.0467;20.3298) DDNy-felé. A Hangony-patak völgytalpán a háttérben Ózd–Sajóvárvony széle látszik. (2016. május)

Ózd–Center: vaskohászati meddőanyag a város határában (2018. július)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség igen magas (10,7%), de a 2000-ben mért 10,9%-hoz képest 44 hektáryi csökkenés mérhető. A közutak, települések élőhelyeket feldaraboló hatásának mértéke közepes, a súlyozott fragmentációs érték 3,1 km/km² közel van az országos átlaghoz. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Mónosbél és Miskolc kivételével a települések elmaradtak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 0,98 km², ami kevesebb, mint az ország dombságaira jellemző középérték (1,36 km²). A táji mozaikosság tehát meglehetősen magas. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változottsága magas, értéke 1,78 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természetes okokra visszavezethető károk bekövetkezésének valószínűsége csekély, leginkább felszínmozgásokról – beleértve a szeizmikus aktivitást is – lehet szó. Az 1931 és 2015 közötti időszak alatt mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony volt (11-20 év). Az éghajlat további változása során a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke közepes szinten maradhat.

■ **Természetvédelem:** A kistájba benyúlik a Bükk NP-nak (0,2%), ill. Arlónál a Tarna-vidéki TK-nek (0,4%) két apró részlete. A Natura 2000 területek sem sokkal nagyobbak, a madárvédelmi kategóriába 2%, a különleges természetmegőrzési típusba a táj 6%-a tartozik.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű. Egyedi tájértékekben viszonylag gazdag, de az átlagtól elmarad a régészeti lelőhelyek, ill. műemlékek szempontjából. Ózd környéki része kivételével tájképvédelemre érdemesíthető terület, a kimaradó részen viszont tájrehabilitációs kezelés szükséges.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj hegy-ségek és magasabb önálló dombságok között kialakult változó szélességű medencesor, néhol jelentős völgytalpi síkkal. A vizuális jelleget a tájat keretező erdővel fedett hegylábak és dombsági lejtők határozzák meg. A medencesort Borsodnádánál egy völgyi vízvázlatzó dombvonulat kettéosztja. É-on Ózd szétágazó településrészei teljesen kitöltik a völgyet. A táj félig nyílt jellegű, a sok parlag miatt kevésbé gondozott képet nyújt. A legnagyobb város Ózd, de a kistáj D-i része Eger felé vonzódik. A tájkaraktert befolyásoló látványobjektumok többsége a tájat keretező magasabb domborzati elemekhez kötődik, pl. a Bél-kő, Ökör-hegy. Felszínalaktani nevezetesség az Arlói-tó, ill. a tavat elgátoló hegyomlás szakadása. A kistájnak nincs önálló identitásképző ereje, lakói számára az általános hevesi, borsodi önmeghatározáson túl legfeljebb a „bükkvidéki” megjelölés jöhet szóba. A tágabb földrajzi környezet jól látható objektumai, a Bükk és a Vajdavár-vidék hegyei, D-en a Mátra kiváló orientációs támpontok.

Ózd: 2016-ban a Nemzetközi Ingatlanszövetség (FIABCI) Arany Díj-ban részesítette a barnamezős területek revitalizációját, az ipari örökségből kulturális közösségi tér létrehozását célzó Kulturgyár Projektet. (2016. május)

Upponyi-hegység

76 km²

(A korábbi kistáj területének ténylegesen a hegységre történt jelentős mértékű leszűkítésével.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Bükk-vidék

Uppony: (48.2190;20.4255) K-felé. A háttérben nyíló Csernely-völgyben található az ország legidősebb – ordoviciumi – kőzete. (2016. május)

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Bükkháti dombsági felszínéből kiemelkedő, de jellegében attól alig különböző, csekély kiterjedésű, alacsony hegységörög.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek aránya 1,1%, ami gyakorlatilag a Lázberci-víztározót jelenti.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 61% erdő (mérsékelt csökkenő arány), 15% gyepek (válatlan), 8,5% pedig cserjés és sarjerdő (erősen növekvő) területi részesedéssel. Az OTrT-ben a kistáj erdőgazdálkodási térség, jelentős vízgazdálkodási objektummal (a Lázberci-víztározó).

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú tagolt hegységörög, ahol köves kopár és podzolos barna erdőtalajon uralkodóan cseres-tölgyesek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságok emberi bolygatottsága mérsékelt, mezo- és β -euhemerób szintű. A Lázberci-víztározó kialakításával lokálisan a domborzat és a vízhálózat jelentősen módosult. A talajviszonyokon az erdőművelés alig változtatott, természetközelinek tekinthető a növényzet 50%-a. Az 1990 és 2018 között regisztrált felszínborítás-változások következtében jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 3%, kissé csökken. A kistájhoz csak

Uppony község tartozik, az oda vezető közúttal, így a tájökölógiai fragmentációs szint igen alacsony, súlyozott értéke 0,5 km/km², töredéke az országos átlagnak (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj teljes egészében elmaradottnak minősül, azok a települések is, amelyeknek csak külterülete található a kistáj határán belül.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos kiterjedése 0,94 km², a magas foltsűrűséget a túlevélű erdőfoltok, a cserjések és a gyepek váltakozása okozza. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatossági értéke 1,43, ami csaknem megfelel az országos átlagnak (1,41)

■ **Természeti veszélyek:** Leginkább felszínmozgásokkal, ill. kisebb intenzitású szélrózsióval kell számolni. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony (12-15) volt. Az éghajlatváltozás nyomán a jelenlegi tájhasználat átalakulásának valószínűsége közepes szintű lehet.

■ **Természetvédelem:** A kistáj felét, 46,1%-át a Lázberci TK foglalja el. Jelentős a Natura 2000 besorolás hatálya alá eső területek kiterjedése, 87%-a madárvédelmi, 35,3%-a pedig különleges természetmegőrzési típusba tartozik.

■ **Értéktár:** Uppony történeti település, de kevés műemléke van. A kistáj határán fekvő községek esetében az egyedi tájérték száma magas, amiről feltehető, hogy területileg jórészt a hegységhez kapcsolható érték. A kistáj teljes egészét javasolták bevonni a tervezett tájképvédelmi intézkedésekbe.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A táj kis kiterjedésű, alacsony hegység, amelynek vizuális arculatát a zárt erdőborítás uralja. A táj teljes áttekinthetőségéhez nincs jó panorámát biztosító magaslat. Az erdők tájképi szerepét növeli, hogy jelentős a cserjés, másodlagos sarjerdők aránya is, ami a parlagokkal együtt a táj alacsony szintű hasznosíthatóságára, némi gondozatlanságára utal. A kistáj egyetlen települése Uppony, de közvetlenül a hegylábai övezetben több község található. A helybéliek identitásában a hegységnek nyilván nagy szerepe lehet, amelynek topográfiai elhelyezését a Bükk(hát), ill. a Sajó-völgy említésével lehet pontosítani, amelyek orientációs támpontként is szolgálhatnak.

Dédestapolcsány: (48.1947;20.4740) az 1967-73 között feltöltött Lázbérci-víztározó D-i ága, ÉNy-felé nézve (2018. augusztus)

Fények és árnyékok 3.

Hortobágy-Halastó (Hortobágy)

Pápa (Pápai-sík) Barát-utca

Erdőbénye (Tokaj-Hegyalja)

Bükkhát

376 km²

(A korábbi Tardonai-dombság kistáj és az Upponyi-hegység D-i és Ny-i előterének összevonásával.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Bükk-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Bükk É-i heglába, a Sajó-völgyig kifutó, Ny-on az Upponyi-hegységet körülölelő tagolt dombvidék.

■ **Éghajlati körzet:** Többnyire mérsékeltén hűvös – száraz terület, de ÉK-en mérsékeltén hűvös – mérsékeltén száraz, a Sajó-völgy felé pedig mérsékeltén meleg – mérsékeltén száraz körzet is elkülöníthető.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-t meghaladó nagyságú nyílt vízfelszínek részesedése elenyésző, vizenyős, mocsaras területet pedig egyáltalán nem mutattak ki az úrfelvételek. Varbónál van egy jelentősebb víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 46% erdő (erősen csökkenő, de 2012-óta változatlan arány), 12% gyeperdő (mérsékeltén emelkedő adat). A korábban kert-gyümölcsös kategória több mint felét a 2018-as felvétel vegyes mezőgazdasági területnek érzékelté 11%. Az OTfT Varbó – Sajókápolna térségével mint mezőgazdasági, a többi alacsonyabb térszínnel vegyes földhasználatú, a magasabb völgyközi hátakkal pedig erdőgazdálkodási területként számol.

Csernely: (48.1405;20.3508) ÉNy-felé (2016. május)

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékeltén hűvös kontinentális éghajlatú, tagolt eróziós-deráziós formákban gazdag heglábfelszín, ahol Rammann-féle és podzolos barna erdőtalajon uralkodóan cseres-tölgyesek találhatók.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj a mérsékelt bolygatottságot jelentő β -euhemerób, kisebb részén mezohemerób típusba tartozik. A domborzat és a vízhálózat adottságai csak lokálisan módosultak, a ta-

lajnak megváltozott a víz- és oxigénháztartása, de az erózió mérsékelt. A természetközeli növényzet a táj kb. 50%-án van. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítási ágazatváltások hatására nem módosult az antropogén tájterhelés szintje.

Tardona: DDNY-felé (2017 augusztus.)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített felszín 8,1% (2000: 8,0%), jóval több mint az országos átlag (6,2%). Az élőhelyek közutak és települések általi feldaraboltsága mérsékelt, a fragmentációs érték 2,1 km²/km², az (országos átlag 3,4 km²/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj területének csak Miskolchoz közeli K-i része nem tekinthető elmaradott térségnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,27 km², ami nem sokkal tér el az ország dombságaira jellemző középtértől (1,36 km²), tehát átlagosan mozaikos földhasználatú dombság. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,7, magas (az országos átlag 1,41).

Arló: az üdülőttelep egy múlt század eleji lejtősuvadás következtében kialakult tó mellett jött létre (2016. május)

Parasznya: (48.1574;20.6375) ÉNy-felé (2017. augusztus)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások előfordulásának valószínűsége mérsékelt, leginkább a lejtős tömegmozgásokkal, ill. a táj Ny-i részén szélerezózióval lehet számolni. Az 1931 és 2015 között regisztrált súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony (11-20 év), K-en igen alacsony (7-10). A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége az éghajlatváltozással szemben közepes szintűnek becsülhető.

■ **Természetvédelem:** A táj területének 1,4%-a tartozik a Bükk NP-hoz, másik 1%-a a Lázberci TK része. A Natura 2000 védettség típusból 12%-ot tesz ki a madárvédelmi és 5%-ot a különleges természetmegőrzési terület.

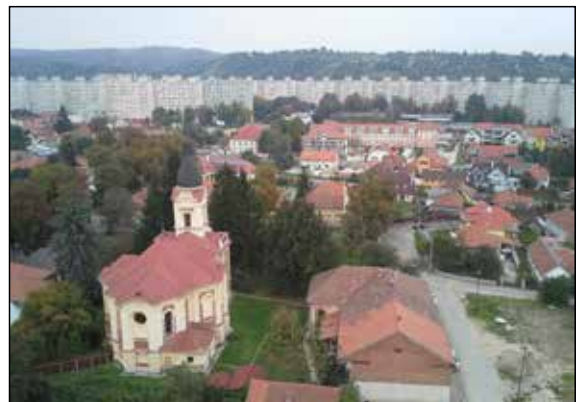
■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség csak a borokultúra hiánya miatt alacsonyabb a Bükkaljánál, egyébként közepesen gazdag régészeti helyszí-

nekben, műemlékekben és egyedi tájértékekben. Sajóbábony és Miskolc környéke tájrehabilitációra szorol a többi területet tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt hegylábi dombvidék, K-i részén a szántóföldi gazdálkodás és a beépítettség miatt nyíltabb tájképi megjelenésű, mint a középső és Ny-i része, ahol magasabb az erdőfedettség. A sok felhagyott rét és legelő hatására a tájkép kevésbé gondozott, a látványt helyenként az elhagyott bányáépületek, ipartelepek is rontják (Lyukóbánya, Sajóbábony stb.). Néhány esetben egy-egy messzire ellátzó gyárkérmény, meddőhányó tölthet be orientációs szerepet. A Bükk a vizuális háttér változatlanul fontos eleme, de a kistájon belüli hegylábi dombok között nincsenek általánosan ismert látképi pontok.

Sajóbábony: változatos településkép: parlag, templom, temető és napenergia gyűjtő telep... (2019. május)

Miskolc-Diósgyőr a várból: az ország egyik legnagyobb lakótelepi sorházövezetével, amely komoly mértékben akadályozza a helyi ún. „hegy-völgyi” légmozgást, ezzel pl. a szennyezett levegő cseréjét (2014. szeptember)

Bükk

545 km²

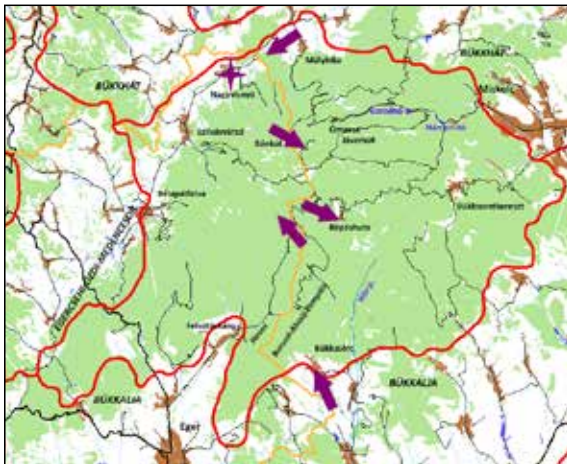
(A korábbi Bükk-fennsík, Északi-Bükk és Déli-Bükk kistájak összevonása.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Bükk-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Az ország legtömegesebb, háttas típusú középhegysége, jelentős kiterjedésű fennsíkkal, szurdokvölgyekkel és markáns peremi leszakadásokkal.

■ **Éghajlati körzet:** A fennsík éghajlata hűvös – mérsékelten nedves. A hegység legnagyobb része hűvös – mérsékelten száraz klímájú, de a D-i oldalon kialakul egy hűvös – száraz körzet is.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek minimális nagyságú nyílt vízfelszín vagy vizenyős, mocsaras területet mutatnak ki. Legismertebb állóvíz a lillafüredi Hámori-tó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 83% erdő (erősen csökkenő arány). Az ország második leginkább erdősült kistája, a túlevelűek aránya 1,3%. 8% cserjés és sarjerdő (jelentősen növekvő),

2% pedig gyeperdő (változatlan) területi részesedéssel. Az OTR alapján erdőgazdálkodási, a hegység peremei felé vegyes terület felhasználású térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubkontinentális éghajlatú mészkőből felépülő fennsíkos hegyvidék, ahol rendszina és podzolos barna erdőtalajokon cseres- és gyertyános-tölgyesek, 650 m fölött bükkösök vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj mezöhegyvidék, azaz kezelt, mérsékelten bolygatott kategóriába esik. A fennsíki Nagy-mező legeltetés hatására létrejött másodlagos gyeperő terület. A talajerózió lokális, a természetközeli növényzet aránya 70% fölötti, az egyik legmagasabb ilyen érték a kistájak között. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására nem módosult az antropogén tájterhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített terület 1,7% és nem változik (2000: 1,7%). Az élőhelyek utak, vasutak és települések általi felszabdaltság szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,8 km²/km², (az országos átlag 3,4 km²/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint az ÉNy-i hegylábi övezet számít elmaradott térségnek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos nagysága 2,48 km², amit az ország hegyvidékeire jellemző középértékkel összevetve (1,43 km²) lényegesen nagyobb területhasználati egységekből álló tájra mutat. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttypus-változatossága

Mályinka: (48.1615;20.4927) DNy-felé. Balra a Szilas-tető, jobbra mellette a Dédesi-várhegy. Jobbra a Taró-hegyese látható. (2016. május)

Felsőtárkány: (48.0455;20.4796) ÉNy-felé, háttérben a Taró (949 m) (2016. május)

Bánkút: (48.1140;20.5032) KDK-felé, rálátás a Farkasnyak-völgyre (2016. május)

Répáshuta, Kovácsmühely-tető: (48.0560;20.5207) KDK-felé, markáns erdészeti kezelési mozaikkal. Régen a friss erdő-irtás után évekig répát vetettek, hogy annak kapálásával visszaszorítsák a cserjés újulat felnövést. Innen a falu neve (Kiss L. 1980). (2016. május)

Bükkszerc: a cserépfalui Nyomó-hegyről É-felé nézve (2014. április)

igen alacsony, értéke 0,72, fele az országos átlagnak (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Komoly természeti csapás csak kivételesen léphet föl, a szélerózió és a felhőszakadásokból származó csapadékvíz eróziója okozhat károkat. Az 1931-2015 közötti időszakban mért súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony (11-20 év), D-felé valamelyest növekvő tendenciával. Az éghajlat előrejelzett megváltozása a jelenlegi tájhasználatot közepes mértékben érintheti.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 72%-án a Bükk NP képviseli a természetvédelem ügyét. A Natura 2000 területek madárvédelmet célzó típusa a kistáj 84%-ára terjed ki, a különleges természetmegőrzési típus pedig 47%-ára.

■ **Értéktár:** Régészeti lelőhelyek, műemlékek átlagos számban vannak, magterületén viszont az egyedi természeti tájértékei miatt kiemelkedően magas az összesített értéksűrűségi mutató. Tájképvédelemre érdemesnek ítélték a kistáj egész területét.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Kiemelt tömeges középhegység, a karsztformákban gazdag fennsík és ennek mészkőbukkanásos pereme, a „bükki kövek” egyedi táji megjelenést adnak. Bár a nagyfokú erdőfedettség a táji látványt sok helyen akadályozza, a vegetáció karsztos kiritkulása szá-

Nagyvisnyó: felújított tornácó ház (2016. május)

mos helyen enged részleges panorámát. A parlagok aránya alacsony, mérsékelt intenzitással hasznosított terület. Vannak tradicionális hegyvidéki megjelenésű községek (Répáshuta, Nagyvisnyó, Ómassa), mások arculatára már a rekreációs jelleg nyomja rá bélyegét (Szilvásvár, Bükkszentkereszt). A hegység több kilátóhelye kínál egyedülálló földrajzi orientációs pontokat, pl. tiszta időben látható a Gömör-Szepesi-érchegység, az Alacsony-Tátra stb. A bükki identitás mérsékeltén erős, de a fennsíki Nagy-mező, a Garadna- és a Hór-völgy, legfőképp pedig a kövek (Tar-kő, Istállós-kő, Látó-kő stb.) a tájhoz kötődés erős természetföldrajzi elemei. A helyben lakók identitását egyértelműen kifejezheti a bükki jelző.

Bükkalja

679 km²

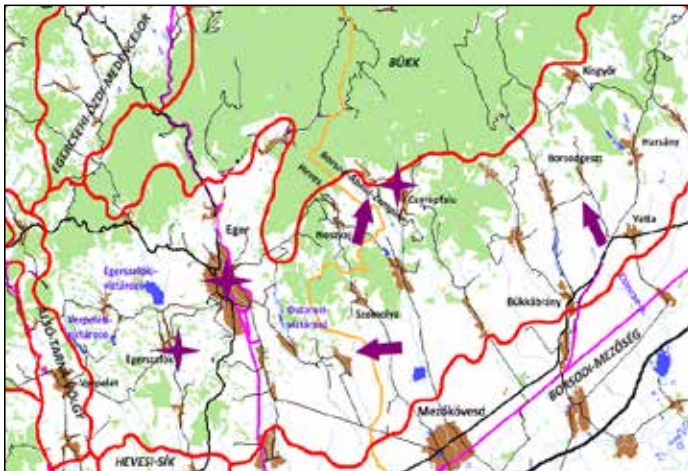
(A korábbi Tárkányi-medence, Egri-Bükkalja és a Miskolci-Bükkalja kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistajcsoport: Bükk-vidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Bükk D-i, DK-i hegylábi lejtője, ahol a domborzatot hosszasan elnyúló, lealacsonyodó völgyközi háta és kiszélesedő patak völgyek jellemzik.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – száraz, alacsonyabb része mérsékelt meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszínek és a vizenyős, mocsaras területek aránya csupán 0,7%, pedig csaknem minden patakon létesült víztározó (Ostorosi-, Egerszalóki-, Verpeléti stb.).

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 24% szántó (erősen csökkenő arány), 23% erdő (változatlan), 13% gyeperdő (erősen növekvő), 11% pedig a szőlő (erősen csökkenő) területi részesedése. A

kertek aránya 6,2%, ami jóval magasabb az országos átlagnál (3,6%). Az OTI a hegylábeltő magasabb részeit vegyes hasznosítású, alacsonyabb felét mezőgazdasági célterületként kezeli.

■ **Földrajzi tájtypus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, tagolt hegyláb felszín, több helyen aszimmetrikus eróziós felszínmaradványokkal, ahol ranker, ill. Ramann-féle barna erdőtalajon a cseres-tölgyes a természetes növényzet.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistaj α-eu-hemerób kategóriába került, ami intenzíven megművelt mezőgazdasági területet jelent. A szőlőművelés miatt a domborzat is módosult, jelentős vízrendezések zajlottak (pl. víztározók), komoly változások történtek a talaj állapotában és csak 15-20% között van a természetközeli élőhelyek aránya. Az 1990 és 2018 között közepes mennyiségű növekvő és hozzávetőlegesen ugyanannyi csökkenő antropogén tájterhelést eredményező felszínborítás-változás zajlott le, így a két hatás kiegyenlítette egymást.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 8%-os (2000: 7,4%) magasabb az országos átlagnál (6,2%). Az élőhelyek utak, vasutak és települések általi felszabdaltsága közepes, a súlyozott fragmentációs érték 3,0 km²/km², közel van az országos átlaghoz. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint elmaradottnak számít Kisgyőr és Borsodgeszt.

Szomolya: (47.8505;20.5207) Ny-felé. A lealacsonyodó völgyközi háta oldallejtői jó szőlő és cseresznye termő helyek (2017. augusztus)

Vatta: (47.9136;20.7146) ÉÉNy-felé, a Geszti-patak völgye, háttérben a Bükk K-i része (2020. október)

Noszvaj: (47.9293;20.5007) ÉÉK, Bükkzsérc felé. Középen egy idős, aszimmetrikus hegyláb felszín is látható. (2006. június)

Eger: az Eger-patak számos villámárvize pusztította a várost (2012. május)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,34 km², ami megfelel az ország önálló, hegylábi, ill. medencedomságaira jellemző foltosságú középértéknek (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 2,05, igen magas, a harmadik legmagasabb ilyen adat (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások közül leginkább a villámárvizekkel kell számolni. 1931 és 2015 közötti időszakban 12-18 súlyosan aszályos (PAI>6) évet regisztráltak. Az éghajlat további változása esetén a jelenlegi földhasználat átalakulásának mértéke közepes szintű lehet.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 3%-a tartozik a Bükk NP-hoz. 12%-án a Natura 2000 védettség mádrvédelmi, 5%-án különleges természetmegőrzési típusa érvényes.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség magas, amely az egyedi tájértékeknek, a borkultúrának, a régészeti és műemlékekben való gazdagságnak tulajdonítható. Az Eger-völgy és a kistáj legdélebbi sávja kivételével tájképvédelmi oltalmat javasoltak az egész Bükkaljára. Bükkábrány környékén viszont tájrehabilitációs munkák szükségesek.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj közepesen tagolt hegylábtelepítés, ahol a táj vizuális képét a városi beépítettség (Miskolc, Eger), a szőlők és a

Egerszalók: a hóforrás környékén kirívóan megváltozott az egykori környezet. Előtérben a természetes kialakulású mélytufagáták és medencék. (2012. december)

szántóföldek határozzák meg. Erdők fedik a kistáj É-i peremét és a magasabb völgyközi hátakat. A hegylábtelepítő középső szakaszán található a legtöbb község és szőlő, az Alföldbe átmenő alsó hegylábtelepítőt pedig egyre nagyobb méretű szántóföldi parcellák foglalják el. Az országos átlag fölötti a parlagok aránya. A táj sok helyről jól átlátható, nyílt megjelenésű. A Bükkalja vizuális arculatát nem lehet elválasztani a háttérben álló hegységtől, de ellenkező irányba nézve ugyancsak látványos a hegyláb alföldi folytatása, a rónaság megjelenése. Identitását tekintve a Bükkalja lakosai földrajzilag a hegyvidék felé orientálódhatnak, mint ahogy a vizuális támpontokként is a hegycsúcsok szolgálhatnak.

Cserépfalu: a nyári hérics (*Adonis aestivalis*) nem jelentős botanikai érték, de tetszetős virág... (2014. április)

Sajó- völgymedence

188 km²

(Korábban Sajó-völgy néven.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Gömör–Borsodi-medence

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Sajó-folyó szerkezeti árokban kialakult, aszimmetrikus, K-felé kiszélesedő síkja a Bükk É-i előterében. A kistájat mentesített ártéri síkok, alacsony ármentes teraszfelszínek és lejtők domborzati formaegyüttese alkotja.

■ **Éghajlati körzet:** Ny-i fele mérsékelt meleg – száraz, K-en meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Öt ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín vagy mocsaras térszín az úrfelvételek nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 57% szántóföld (erősen csökkenő arány), 15,9% beépített, 15% pedig gyeperő (mérsékelt emelkedő) területi részese. A bányászati és lerakóhely területi típusba az országos átlag több mint tízszerese, a kistáj 2,1%-a tartozik. Az OTTrT a nem beépített részekben a vegyes területi használatot, a medence peremén az erdőgazdálkodást tekintve irányadó művelési ágak.

■ **Földrajzi tájtípus:** Széles völgytalpi sík és teraszok alkotta hosszanti völgyszakasz, helyenként medencévé kiszélesedő részekkel, ahol humuszos és nyers öntéstalajon, valamint öntés réti talajon jelentős mértékű ipari beépítettség mellett a vegyes mezőgazdasági hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az ember jelentősen átalakította, a bolygatottság mértékét a két euhemerób szint váltakozása, valamint a metahemerób típus jellemzi. Az intenzív átalakítottság érintette a bányászatot, a vízrendezés és az infrastruktúra révén a domborzatot is, a talajokat pedig a vízháztartás módosulása és a szántóföldi művelés változtatta meg. A természetközeli növényzet a táj alig 10-15%-án maradt meg. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások hatására mérsékelt erősségre erősödött az összegzett antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség foka magas, de nem változik 15,9%. A települések, közutak, vasutak élőhelyfragmentációs hatása igen erős, súlyozott értéke 5,1 km²/km², lényegesen magasabb az országos átlagnál (3,4 km²/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a községek az elmaradott települések csoportjába kerültek.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területi használatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,45 km²,

Sajóvelezd: (48.2712;20.4476) ÉÉK-felől, a kistájat É-felől határoló Putnoki-domság lejtőivel (2016. május)

Sajóvelezd: (48.2712;20.4476) K-felé. Jobbra az Upponyi-hegység, balra a Putnoki-dombság látszik. (2016. május)

Múcsony: (48.2613;20.7074) Ny-felé, a Sajó-Szuha vízrendszert idős teraszának peremével (2016. április)

Berente: ipari táj, a BorsodChem épületeivel (2020. június)

ami foltsűrűségét tekintve a dombsági tájcsoporthoz jellemző adathoz áll a legközelebb (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változottságot kifejező szám 1,5 (az országos átlag 1,41)

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások közül jelenleg az árvizekkel kell számolni. Az 1931 és 2015 közötti időszakban regisztrált, súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma alacsony 10-15, Kazincbarciktól K-re 10-nél is kevesebb ilyen év volt. Az éghajlat prognosztizált változása során a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, a földhasználat átformálódása valószínűleg mérsékelt szinten marad.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 2,7%-a a Natura 2000 szabályozás madárvédelmi, 8,3%-a pedig a különleges természetmegőrzési oltalom alá esik.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű. A műemlékszám kifejezetten alacsony. A Ny-i tájrészen több a régészeti lelőhely, Vadna környékén pedig az egyedi tájérték. A szakértők nem javasolták a kistáj területén tájképvédelemben részesíthető területet. Annál több a tájrehabilitációra szoruló felszín.

Edelény: szántóföldi munka a L'Huillier-Coburg kastély freskóján (1730) (2014. április)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj helyenként medenceszerűen kiszélesedő teraszos folyóvölgy a szomszédos hegylábi, ill. dombsági tájak között. Vizuális arculatát a nagyfokú mozaikosság jellemzi. A Sajó mentén sok helyen megmaradt az ártéri növényzet leromlott állománya, ezek helyén nedves rétek találhatók. A völgytalp jelentős részét a szántóföldek foglalják el, ezek aránya az országos átlagot is meghaladja. A településközpontok a legalacsonyabb ármentes teraszon vannak. Igen nagy kiterjedésű ipari-bányászati felszínek találhatók, egy részük elhagyott üzemterület, rekultiválatlan felszín. A táj áttekinthető, nyílt, de az említett felhagyott területek és a közepes gyakoriságú (6-8%) parlagok miatt számos részlete gondozatlan, alacsony intenzitással hasznosított. A városok között Kazincbarcikának van legtöbb központi funkciója, járásszékhely Edelény és Putnok is, a táj K-i része viszont Miskolc felé vonzódik. A lakosság táji önmeghatározásában a Bükk szerepe kiemelkedő, de magának a Sajó-völgynek is lehet önálló identitásalakító hatása. A völgy látványa, a Sajó ártéri növényzete, sőt helyenként még a gyárkémények, meddőhányók is hozzájárulhatnak az érzelmi kötődéshez.

Putnoki-dombság

368 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Gömör–Borsodi-medence

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Sajó-völgy és az Aggteleki-karszt között elhelyezkedő D-i, DK-i irányba lejtő erősen tagolt domboság.

■ **Éghajlati körzet:** A táj É-i részén mérsékeltén hűvös – száraz, D-en mérsékeltén meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb nyílt vízfelszínt vagy vízenyős, mocsaras térszínt az úrfelvételek nem mutattak ki. Legismertebb mocsaras, lápos állóvizek a keleméri Mohos-tavak.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 45% erdő (erősen csökkenő arány), 22% gyeperő (változatlan), 12% pedig szántóterület (mérsékeltén csökkenő) területi részesedéssel. A bányászati és lerakóhely területi részesedése 2000-ben 85 ha, 2018-ben már 192 ha tartozott (0,23, ill. 0,52%). Az OTRT a

kistáját zömmel erdőgazdasági térségként kezeli, csak Zádorfalva és Ragály környékét sorolták a szántóföldi mezőgazdasági területek közé.

■ **Földrajzi tájtípus:** Élénken tagolt dombvidék, sűrű völgyhálózattal, ahol podzolos, agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon cseres-, magasabb részeken gyertyános-tölgyesek nőnek.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj egyike a legkevésbé bolygatott természeti adottságokkal rendelkező tájegységnek, oligohemerőb besorolása a domborzat és a vízhálózat csekély, a talajok tulajdonságainak mérsékelt változását jelenti. A természetközeli növényzet a táj 50%-án megtalálható. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások közepes gyakorisága ellenére az erősödő és a gyengülő tendenciák kiegyenlítették egymást, azaz az antropogén tájterhelés táji szinten változatlan maradt.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 3,1%-os és csökkenő tendenciát mutat (2000: 3,4%, 2012: 3,3%). A közutak és a települési beépítések miatt előálló élőhelyizolációs hatás szintje alacsony, súlyozott fragmentációs értéke 1,5 km/km², az országos átlag felénél is kevesebb. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Izsófalva kivételével minden település elmaradottnak minősül. Teresznye és Égerszög esetében az elnéptelenedési folyamat nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

Rudabánya: (48.3937;20.6228) NyÉNy-felé, háttérben az Aggteleki-karszt (2018. május)

Zádorfalva: (48.3773;20.4814) ÉÉK-, Alsószuha-felé, előtérben a Szuha-patak völgytalpa (2016. május)

Kelemér: (48.3422;20.3985) D-felé, a Sajó-völgymedence felé ereszkedő Keleméri-völgy. Háttérben a Bükkhát, balra a Bükk. (2018. július)

Felsőnyárád: (48.3249;20.6034) ÉÉNy-felé, a Szuha-völgy lankás lejtői (2016. június)

Gömöraszó: az egyetlen nevében Gömör vármegyére emlékeztető hazai település, ahol 1993-ban kezdődött a „fenntartható ökofalu” kísérlet (2018. július)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,36 km², ami pontosan megegyezik az ország önálló, hegylábi, ill. medencedomb-ságaira jellemző középértékkel. Így egy tipikus dombvidéki foltmintázatú tájról van szó. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget mutató szám 1,62, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Bár a természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége összességében kicsi, gyakori a felszínmozgásokból eredő kár. 1931 és 2015 között csak 15-20 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatására a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, megváltozásának valószínűsége mérsékelten becsülhető.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 7,9%-án az Aggteleki NP illetékes, 34,6%-án a Natura 2000 szabályozás madárvédelmi, 12,1%-án pedig a különleges természetmegőrzési típusú védelem az irányadó.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség közepes szintű. Régészeti szempontból számottevő potenciállal rendelkezik, egyedi tájértékei és műemlékei számát tekintve viszont csak néhány település éri el a közepes szintet. A kistáj 95%-át javasolták bevonni a tájképvédelmi intézkedésekbe, az ebből kimaradó tájrész Serényfalva, Rudabánya és Ormosbánya környékén van.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tagolt dombvidék, amelynek tájképi vonásait a DK-felé lejtő, hosszan elnyúló völgyközi háta, az ezeket borító erdők és a lejtőkön, völgyekben mindenütt gyakori rétek, legelők határozzák meg. A völgyekben egymást sűrűn követve apró falvak sorakoznak, amelyek környékén magas a parlagok aránya (10% körül), és foltszerű a szántóföldi művelés, így a táj mérsékelt intenzív hasznosítás alatt áll. A települések és az úthálózat állapota egyaránt szerény gazdasági aktivitásra mutat. A táj a völgyközi háta számos pontjáról jól áttekinthető, a gyepek társírnak gyakorisága miatt félig nyílt jellegű. A helyben lakók számára a topográfiai önelhelyezés támpontja az Aggteleki-karszt, a Rudabányai-hegység, D-felé pedig a Sajó-völgy, de leginkább a Bükk. Az identitás-megjelölés számára a Galyaság kifejezés kevés földrajzi tartalommal bír, eredeti, „fátlan dombháta” értelmére kevesen asszociálnak.

Trizs: a vetési konkoly (*Agrostemma githago*) valaha elterjedt szántóföldi gyom volt (2016. június)

Aggteleki-karszt

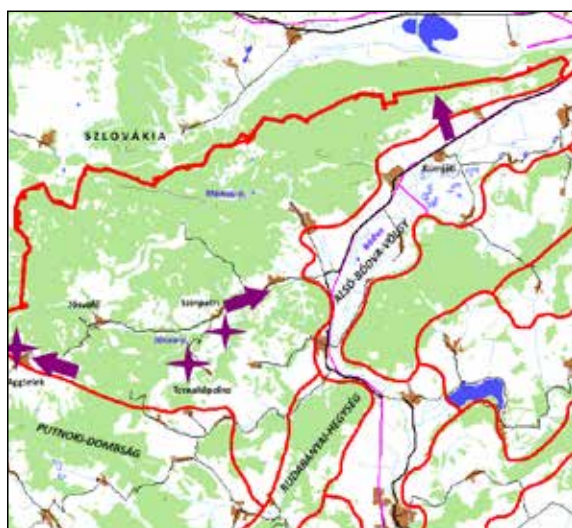
174 km²

(A korábbi Aggteleki-hegyvidék és az Alsó-hegy kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Gömör – Tornai-karszt

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Gömör–Tornai-karszt központi tömegének D-i tagja, háts típusú, Ny-on tagoltabb hegyvidék. Keleten a mészkőfennsík pereme meredek lejtővel fut le a Bódva-völgyére.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek sem nyíltvízű, sem vízjárta 5 ha-nál nagyobb mocsaras területet nem mutattak ki. Az Aggtelek határában lévő ingadozó vízállású dolina-tó, ill. a jósvafői Vörös-tó nem éri el ezt a mérethatárt.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 69% erdő, aminek nagy része területileg változatlan arányú karsztbokorerdő. A gyepek és a cserjés-sar-

Szinpetri: (48.4853;20.6335) K-felé, karsztos felszínen kialakult bokros-fás legelő (2019. május)

Aggtelek: (48.4662;20.5149) Ny-felé. Előtérben egy mezőgazdaságilag jól hasznosított dolina. (2016. június)

terdők által fedett területek aránya egyaránt változatlanul 11%. Az OTfT szerint teljes egészében erdőgazdálkodási tervezési célterület.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubkontinentális hatás alatt álló közép magas karsztos hegység, ahol rendszintén karsztbokorerdő, savanyú barnaföld talajon pedig cseres- és gyertyános-tölgyes erdők nőnek.

■ **Emberi hatáserősség:** Az ország leginkább természetközeli, azaz oligohemerób kistájai közé tartozik. A domborzatot nem érte számottevő antropogén behatás, a vízfolyások medrei is alig szabályozottak. A talajerózió és lokálisan az utak, ill. a települések jelentenek említésre méltó bolygatótságot. A természetközeli vegetáció aránya megközelíti a 80%-ot. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások nem okoztak változást az antropogén tájterhelés szintjében.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Az egyik legritkábban lakott kistajunk, a beépítettség csak 1,2%-ot foglal el (2000: 1,3%). Az élőhelyek utak és települések általi tájökölógiai felszabdaltságának mértéke igen alacsony, a súlyozott fragmentációs érték 0,9 km²/km² messze elmarad az országos 3,4 km²/km²-es átlagtól. A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Aggtelek és Jósvafő nem számít elmaradottnak. Tornakápolna elnéptelenedése nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

Komjáti: (48.5440;20.7505) ÉÉNy-felé a karsztos Alsó-hegy, balra a Vecsem-Bükk (2016. június)

Aggtelek: a Baradla-barlang bejárata (2019. május)

Tornakápolna: árvalányhajas (*Stipa capillata*) karsztbokorerdő (2016. június)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj területhasználatát jellemző CORINE foltok átlagos nagysága 1,38 km², ami kisebb mint az ország hegységeire jellemző adat (1,43 km²) tehát annál valamivel mozaikosabb tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot mutató szám 1,1, alacsony (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Pusztító erejű természeti eredetű csapás jelenleg csak kivételesen fordulhat elő, a villámárvizek kialakulásának van valószínűsége. 1931 és 2015 között csak 8-10 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlat előrelézett megváltozása közepes mértékű kihatással lehet a jelenlegi tájhasználatra.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 77%-a az Aggteleki NP része. Ökológiai magterület, igen fontos, érzékeny természeti terület. 89%-a Natura 2000 különleges természetmegőrzési besorolást kapott, 79%-a pedig madárvédelmi térség. A Vasi-Hegyhát és a Visegrádi-hegység után ezen kistáj területén illetékes a legnagyobb mértékben egy nemzeti parki igazgatóság.

■ **Értéktár:** Az épített környezeti értéksűrűség közepes szintű, magas az egyedi tájértékek száma. Aggtelek és Jósavó történeti település, a kistáj teljes területét tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A jellegzetes karsztformákkal tagolt kopár lejtőket, szárazvölgyeket és fennsíkokat összefüggő, de sok helyen ritkás erdőtakaró, bokorerdő fedi. Csak a táj DK-i részén van uralkodó szerepe a gyepeknek és a szántóknak. Az országos átlagot meghaladó a parlagok aránya,

ami helyenként erős vizuális leromlást és pl. a kirándulóturizmus szempontjából értékcsökkent helyszíneket eredményez. Elsődleges természeti értéke a felszín alatti karszt formakincs (cseppkőbarlangok, zombolyok stb.). A táj egyedi látványa és szigorúan védett természeti értékei a gyér belakottság miatt kevés helyi lakos számára jelenik meg identitásképző forrásként. Az 1943-tól elhagyott Derenk romközséggel kapcsolatban ma már csak elvétve lehet kimutatni érzelmi kötődést. A földrajzi orientáció számára alkalmas objektum a Bódva-völgy, a Szalonnai-karszt és a Rudabányai-hegység látványa.

Tornakápolna: „Barátságban a tájjal” tanósvény tábla (2019. május)

Alsó-Bódva-völgy

89 km²

(A korábbi Bódva-völgy kistáj.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Gömör-Tornai-karszt

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** Az Aggteleki-karszt és a tőle D-re elhelyezkedő Szalonnai-, Rudabányai- és Szendrői-hegységek által körülvett völgyszakasz.

■ **Éghajlati körzet:** Szendrőlád és Szalonna között mérsékelt meleg – száraz, innen Bódvaszilásig mérsékelt hűvös – száraz, a völgy országhatárhoz közeli szakaszán pedig mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek 5 ha-nál nagyobb vízjárta, mocsaras térszint egyáltalán nem, nyílt vízfelületet is csak század %-nyi nagyságút mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 55% szántóföld (változatlan arány), 21% gyeperdő (változatlan), 8,7% pedig a beépített felszín területi részese. Változatlan az erdők kiterjedése is (8%). Az OTT szerint a kistáj vegyes területfelhasználású térség és fontos közlekedési folyosó.

Bódvalenke: (48.5455;20.8232) D-felé, a Szalonnai-karszt hegylábajtójának és a völgytalpi síknak a találkozási pontja (2018. május)

Szalonna: (48.4343;20.7424) DK-felé, a Bódva-völgy egy kiszélesedő szakasza (2016. április)

■ **Földrajzi tájtypus:** Karsztos hegyvonulatokkal és izolált rögökkel keretezett, ÉK-felé kiszélesedő völgytalpi sík, ahol öntés réti talajon a mezőgazdasági hasznosítás uralkodik.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj bolygatottsági szintjét a β - és az α -euhemerob kategória váltakozása jellemzi. A domborzati, vízrajzi és talajtani adottságokat a jelentős mértékű beépítettség, a vízrendezés és a domináns szántóföldi művelés számottevően átforgatta. A természetközeli növénytakaró aránya 30% alatt van. Az 1990 és 2018 között lezajlott felszínborítás-váltások nem befolyásolták az antropogén tájterhelés szintjét.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A 8,7%-os beépítettség jóval magasabb az országos átlagnál (6,2%), de csökkenő tendenciát mutat (2000: 8,9%). Igen nagyfokú az élőhelyek tájökölógiai felszabdaltsága, a közutak, a vasút és a települések miatt. A súlyozott tájökölógiai fragmentációs érték 6,0 km²/km², csaknem duplája az országos átlagnak (3,4 km²/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj teljes területe elmaradottnak minősül.

■ **Tájmetriai adatok:** A földhasználatot mutató CORINE foltok átlagos nagysága 0,85 km², ami az országos középértékhez képest (1,9 km²) lényegesen mozaikosabb tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,12, alacsony (az országos átlag 1,41).

Bódvalenke: (48.5414;20.7936) Ny-felé. A völgsíktól balra az Esztramos, középen és jobbra az Aggteleki-karszt látható. (2018. május)

Szendrőlád: (48.3509;20.7376) É-felé. A Bódva-folyó Szendrői-rögvidéket áttörő szorosa, háttérben a Rudabányai-hegység látható. (2017. október)

■ **Természeti veszélyek:** Pusztító természeti csapás megjelenésének valószínűsége kicsi, egyedül az árvizeknek van realitása. 1931 és 2015 között csak 8-10 súlyosan aszályos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlat folyamatban lévő változása a jelenlegi tájhasználatot közepes mértékben készítheti átalakításra.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csupán 8%-a tartozik az Aggteleki NP-hoz, ennél jóval jelentősebb a Natura 2000 különleges természetmegőrzési kategóriába sorolt 24%-nyi terület.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékek száma igen magas. Az épített környezeti értéksűrűség is magasabb az országos átlagnál. Perkupa, Szalonna és Szendrő neve merült fel, mint kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő történeti település. A kistáj teljes területét tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj D-i szakasza szűk, Perkupától kiszélesedő völgsík, ahol nagyméretű szántóföldek és a vízfolyások mentén rétek, legelők uralják a gondozott tájat. A keretező hegyvidékek mindenhol jól láthatók, földrajzi, topográfiai önelhelyezéshez megfelelő támpontok. A folyó több helyen látványos szorosokat alakított ki (pl. Szendrőlád, vagy Szalonna közelében). A kistáj markáns látványobjektuma egyúttal orientációs támpont a szendrői Várhegy, az Esztramos és az Aggteleki-karszt Alsó-hegye. Települései súlyosan periférikus helyzetben vannak, lokális köz-

Bódvalenke: a kifestett házairól nevezetes falu (2018. május)

ponti szerepe Szendrőnek van. A kistájhoz köthető identitás természetföldrajzi összetevője gyöngye, az Aggteleki-karsztnak és a Bódva-völgynek lehet benne szerepe.

Szendrő: a példásan helyreállított Kékfestő Múzeum épülete (2017. október)

Szalonnai-karszt

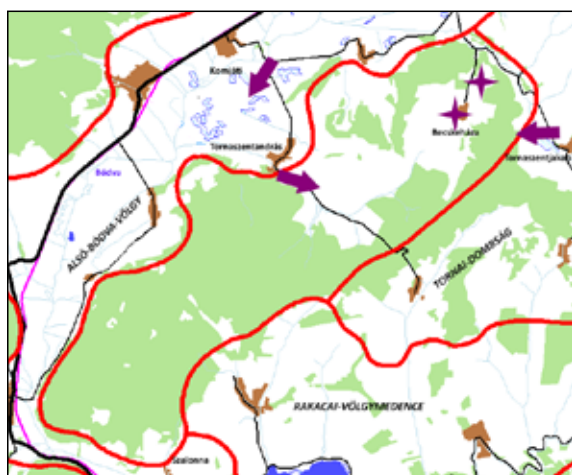
44 km²

(Korábban Szalonnai-hegység néven.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Gömör-Tornai-karszt

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Gömör-Tornai-karszt D-i, elkülönült része, kisméretű, háts típusú középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek nem mutattak ki 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín, vagy mocsaras tájrészletet.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 72 % erdő, (mérsékelt csökkenő arány), 9% cserjés és sarjerdő (erősen növekvő), 8% pedig gyepek (csökkenő) területi részesedéssel. A szántóföldek aránya

Tornaszentjakab: (48.5257;20.8635) Ny-felé, a Szalonnai-karszt K-i elvégződése. Háttérben jobbra az Aggteleki-karszt K-i része, ill. mögötte a Szilicei-plató látszik. (2018. május)

alig haladja meg a 6%-ot. Az OTTr alapján a kistáj teljes egészében erdőgazdálkodási célterület.

■ **Földrajzi tájtípus:** Szubkontinentális éghajlati hatás alatt álló alacsony karsztos középhegység, ahol rendzinán és agyagbemosódásos barna erdőtalajon cseres- és gyertyános-tölgyesek vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait csak csekély mértékben bolygatta meg az emberi tevékenység, oligohemerób kategóriába

Tornaszentandrás: (48.5179;20.7805) DK-felé nézve a templomdombról (2016. április)

Komjáti: (48.5411;20.7819) DNy-felé, a Szalonnai-karszt Ny-i része az Esztramos elbányászott tetőszintjével (2018. május)

tartozik. A vízhálózatba és a talajviszonyokba történő beavatkozás kismértékű, a táj 2/3 részén természetközeli vegetáció található. A kőbányászat a legdurvább beavatkozás a természeti viszonyokba. A legnagyobb ilyen bányát az Esztramoson már évtizedek óta nem művelik, de csak minimális rekultivációja volt. Az 1990 és 2018 között azonosított felszínborítás változások hatására jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Az ország egyik legkevésbé lakott kistája (0,06%), csak Becskháza (2015: 27 lakos) esik a területére. A községek és települések élőhelyfeldaraboló hatása igen alacsony szintű, a súlyozott fragmentációs érték 0,2

súlyosan aszályos (PAI>6) évre volt példa. Az éghajlatváltozás hatására közepes lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 44,7%-a az Aggteleki NP része. A Natura 2000 besorolás madárvédelmi típusa a kistáj 45,4%-át, a különleges természetmegőrzési 45,8%-át érinti.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség adat – tekintettel az egyetlen ide tartozó községre – alig releváns. Műemlék, régészeti lelőhely nincs, de a néhány egyedi tájérték miatt nem lehet teljesen értéktelen tájnak tekinteni. A szakértők az egész területet tájképvédelemre érdemesnek tartották.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A tájegység egy kisméretű, de környezetétől jól elváló, erdőfedte középhegység. Fűves kaszálórétek az erdőtakaró számos nyiladékában felbukkannak, szántók viszont csak az alsó hegylábi lejtőkön vannak. A hegység tetőszintjén helyenként kiritkuló erdő karsztos sziklái, az Esztramos felhagyott bányájának kopár felszíne tájképi jelentőséggel bír. A parlagok aránya magas, 10% körül van, a tájhasználat intenzitása igen alacsony. A lakosság tornai identitástudatának csak csekély természetföldrajzi tartalma van. A hegy legjellegzetesebb vizuális objektuma a már említett Esztramos, de a topográfiai önelhelyezés számára kiváló orientációs objektum az Aggteleki-karszt, a Bódva-, ill. a Rakaca-völgy is.

Becskháza: triász mészkövet fejtő bánya (2018. május)

km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Becskháza elmaradott községnek minősül és itt az elnéptelenedési folyamat is nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,0 km², ami az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) lényegesen sűrűbben mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,06, alacsony (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások kártétele ritka, leginkább lejtős tömegmozgásokra lehet számítani. 1931 és 2015 között csak 8-10

Becskháza: az egyébként Árpád-kori településen 1910-ben 228 lakost regisztráltak, mára alig 25 maradt... (2018. május)

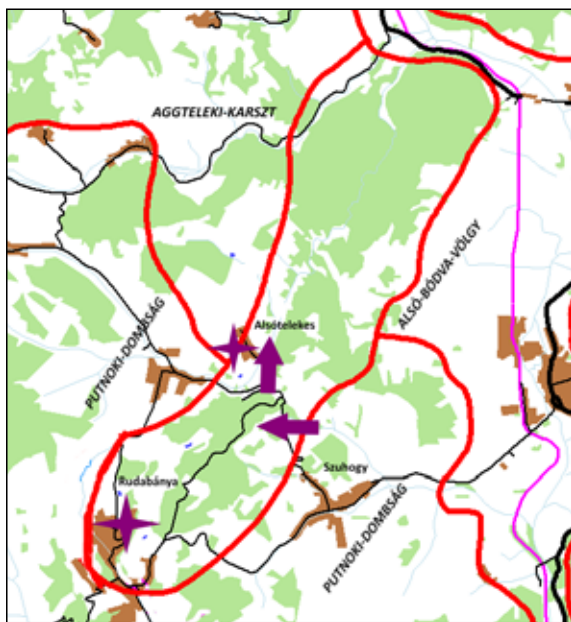
Rudabányai-hegység

23 km²

Nagytáj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytáj részlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Gömör-Tornai-karszt

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Gömör-Tornai-karszt D-i, izolálódott tagjainak egyike, háts típusú alacsony középhegység.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek nem mutattak ki 5 ha-nál nagyobb víz- ill. vizenyős, mocsaras felszínt.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 70% erdő (mérsékelt csökkenő arány), 10% vegyes mezőgazdasági terület (változatlan arány), 7% pe-

Szuhog: (48.3938;20.6650) Ny-felé (2018. május)

dig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. Ebben a kistájban van arányaiban a legtöbb a CORINE tipizálás szerint ún. vegyes mezőgazdasági terület. Az OTTrT alapján a kistáj erdőgazdálkodási térség.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubkontinentális hatás alatt álló, alacsony karsztos középhegység, ahol rendkívül és agyagbemosódásos barna erdőtalajon kialakult cseres- és gyertyános-tölgyesek vannak. A korábbi bányászati tevékenység utóhatása a domborzatra, a vízhálózatra, és a növényzetre nagy területen észlelhető.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj eredeti természeti adottságait a vasércbányászat jelentősen megváltoztatta. Az egykori adottságok a bányászat felhagyásával csak lassan és részlegesen állnak vissza, ezért a

Alsótelekes: (48.4042; 20.6594) ÉÉNy-felé, háttérben az Aggteleki-karszt (2018. május)

Alsótelekes: a réti margitvirág (*Leucanthemella vulgare*) a hegyi kaszálórét gyakran eltömögösödő növényfaja (2018. május)

Alsótelekes: (48.3986;20.6642) ÉÉK-felé, a hegység központi tömege (2018. május)

terület még ma is az erős átalakítottságot kifejező polihemerób kategóriába tartozik. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség igen kismértékű 0,9%. A névadó Rudabánya csak részben esik a kistáj határán belülre. A közutak, Rudabánya és Alsótelekes élőhelyfelszabdalo hatása minimális, a súlyozott fragmentációs érték 1,0 km², (az országos átlag 3,4 km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint alulfejlett térség.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 0,7 km², ami a kistájak között a legalacsonyabb ilyen érték. A 70%-os erdőborítottsággal ez az igen aprólékos mozaikosság úgy egyeztethető össze, hogy az erdőfoltok közé sok szántó, kisméretű vegyes földhasználati folt: meddők, cserjés és gyepek ékelődik. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot jelző számérték 1,22 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Jelentős természeti csapás ritkán fordul elő, az egykori bányászat utóhatásaként jelentkező lejtős tömegmozgások okozhatnak károkat. Az 1931 és 2015 között mért meteorológiai adatok szerint 10-nél kevesebb súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintű lehet a várható éghajlatváltozás hatására.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 35,7%-a Aggteleki NP-hoz tartozik. A Natura 2000 madárvédelmi típusú védettség a kistáj 49,3, különleges természetmegőrzési típusú szabályozás pedig 52,3%-ára terjed ki.

Rudabánya: késő gótikus (XV. szd.) templom és harangtorony (2018. május)

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűséget a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek emelik közepes szintre. Az egész kistájat, legdélebbi, meddőhányók tarkította részének kivételével tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A táj kisméretű erdőborította középhegység, vizuális arculatára az erdőnek van legnagyobb hatása. A hegység É-i része viszonylag bolygatatlan, D-felé azonban egyre több a másodlagos sarjerdő, és 10% körüli a parlagok aránya. A bányaművelés 1985-ös felhagyása óta a kistáj közepes intenzitással hasznosított, periférikus területté vált. A tájhoz való kötődés szempontjából maga a hegy a környező dombosági tájból markánsan kiemelkedő, jó topográfiai támpont, de a horizonton megjelenik a Bükk és az Aggteleki-karszt is. Lényegében a történelmi tornai régió D-i határzónájáról van szó, aminek még lehet halvány identitásképző ereje.

Rudabánya: a Rudapithecus hungaricus előember makettja (2017. október)

Tornai-dombság

62 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Abaúji-medence

Tornaszentjakab: (48.5132;20.8728) ÉK-felé, előtérben egy fás legelő (2018. május)

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Szalonnai-karszt ÉK-i folytatása, közepes magasságú dombhátak és domblábi lejtők alkotják.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltlen hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Nincs egyenként 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszín, vagy zizenyős, mocsaras terület.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 51% erdő (erősen növekvő arány), amiből 40% lombhullató, 11% pedig tűlevelű állomány. Ez utóbbi adat (a 11%) a 3. legmagasabb a kistájak sorában. 18% szántóföld (változatlan), 16% pedig gyepek (erőteljesen csökkenő) területi részesedéssel. Az OTRT a kistajat erdőgazdálkodási térségként tartja nyilván.

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékeltlen kontinentális éghajlatú közepesen tagolt dombvidék, ahol agyagbemosódásos és Ramann-féle barna erdőtalajon uralkodóan cseres-tölgyes erdők vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A táj alig bolygatott, oligohemerób kategóriába esik. A természetközeli növénytakaró a táj 45-50%-án felismerhető. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett földhasználati-váltások nem okoztak táji szintű elmozdulást az antropogén tájterhelés alacsony szintjében.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített terület 1,2%, és változatlan arány. A közutak és települések élőhelyizolációs, tájökölógiai fragmentációs szintje igen alacsony, súlyozott értéke 0,6 km/km², (az országos átlag 3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint minden települése elmaradottnak minősül. Tornabarakony és Debréte elnéptelenedése nehezen visszafordítható szakaszba lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos kiterjedése 0,83 km², ami az egyik legalacsonyabb ilyen érték. A feltűnően elaprózott tájmintázat a lomb-és tűlevelű erdőfoltok, a kisméretű kaszálórétek és szántóföldek sűrű váltakozásából ered. A Shannon-díverzitás, vagyis a tájhasználat változatosságát kifejező szám 1,6, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Leginkább lejtős tömegmozgásokkal kell számolni. 1931 és 2015 között csupán 8-10 olyan év volt, amikor a mérések alapján súlyos (PAI>6) aszálykárok keletkeztek. Az éghajlatváltozás hatására mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 10,2%-át sorolták be a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusba, ezen túl csak 28 ha került a madárvédelemre kijelölt területek közé.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség alacsony, Tornabarakony egyedi tájértékei és Debréte régészeti lelőhelyei említendők. A táj teljes egészét javasolták bevonni a tájképvédelmi tervekbe.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj alacsony dombosság, amelynek tájképi megjelenését az erdők uralkodják, de jelentős a rétek és a szántóföldek vizuális szerepe is. Az erdők számottevő hányada tűlevelű állomány. A parlagok aránya igen magas, 10% fölötti, a területhasználat intenzitása alacsony. A domborzat kínálta kilátóhelyekről jól áttekinthető a tájszerkezet. A települések periférikus elhelyezkedésű aprófalvak. Az itt lakók földrajzi önelhelyezése számára az Aggteleki-karszt nyújt támpontot, másik irányba pedig a Cserehát dombvidéke. A táji identitás számára kézenfekvő „tornai” megjelölésnek alig van természetföldrajzi információ tartalma. 1920-ban a tornai tájak és vármegye jó része az országhatáron kívülre került, sőt Torna-vármegye már korábban egyesült Abaúj-vármegyével, így a jelző névhasználat már akkor ritkulni kezdett.

Tornaszentjakab: (48.5132;20.8728) É-felé. Háttérben balra az Aggteleki-karszt K-i része, a templomtorony mögött a Szádelői-völgy bejárata, ill. a Szilicei-plató látható. (2018. május)

Tornabarakony: hagyományos építésű, ún. boronás csűr (2017. október)

Útközben...

Böde (Göcseji-dombság)

Tatárszentgyörgy (Kiskunsági-homokhát) Ha fenn van a gömb, az út éleslövészet miatt nem használható!

Nagyiván (Hortobágy) Túlélte 140 évet...

Táska (Keleti-Belső-Somogy) Tájfestmény a pincesor egyik házának falán

Útközben...

Somló-hegy (Somló–Devecseri-sík) Ez a mester érdemelne környezetvédelmi díjat!...

Battonya (Csanád–Aradi-hát) A füst is csavarodva jön ki?

Örménykút (Békési-sík) Magányosan, összeomlóban a pusztában...

Pusztaberki Rétsági-medence)

Újfehértó (Nagykállói-Nyírség) Ötletes és takarékos megoldás

Rakacai-völgymedence

92 km²

Nagytáj: Északnyugati-Kárpátok

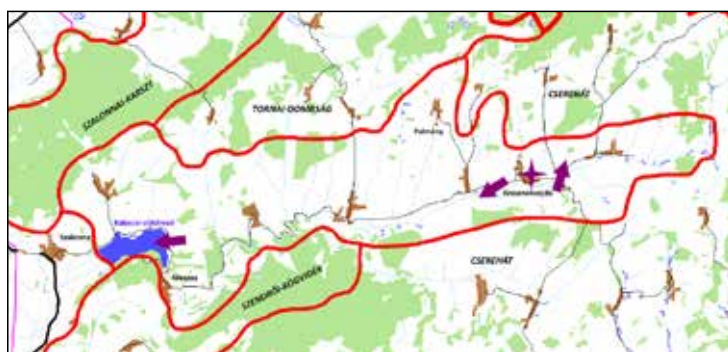
Nagytájrézlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Abaúji-medence

Meszes: (48.4466;20.7966) Ny-felé, az 1960-as évek végére felduzzasztott Rakacai-víztározó benövényesedett partja. Balra a Szendrői-rög, háttérben a Szalonnai-karszt, Szár-hegy (514 m). (2016. június)

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Szalonnai-karszt és a Cseréhat között elhelyezkedő, peremlein tagolt, medence jellegű hosszanti völgy.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszínek és mocsaras területek aránya 2,1%, ami a Rakacai-víztározót és vizenyős környékét jelenti.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 38% szántóföld (mérsékelt csökkenő arány), 21% gyeplépcső (mérsékelt csökkenő), 18% pedig erdő (erősen növekvő) területi részesedéssel. 9%-ot fed le a cserjések, sarjerdők típusa. Az országos átlag fölé nőtt a kertek aránya (5,1%). Az OTTrT-ben a kistáj középső része mezőgazdasági, a medenceperem erdőgazdálkodási térségként van nyilvántartva.

■ **Földrajzi tájtípus:** Karbonátos és metamorf kőzetekből felépülő alacsony izolált rögök és kiterjedt dombvidék által körülvett tágas, Ny-K irányú medence, ahol Ramann-féle és agyagbemosódásos barna erdőtalajon vegyes mezőgazdasági hasznosítás jellemző.

■ **Emberi hatáserősség:** Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység mérsékelt bolygatta meg, a táj β-euhermerőb kategóriába tartozik.

Csak a terület 35-40%-án ismerhető fel a természetközeli növényzet. A talajok művelése miatt a víz- és oxigénháztartás módosult, a vízhálózatban kisebb beavatkozások történtek, a domborzat azonban alig változott. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területek aránya 4%, csökkenő tendenciával (2000: 4,3%). A közutak és a települések révén előálló élőhelyizolációs hatás, a tájökölógiai fragmentáció szintje alacsony, súlyozott értéke 1,3 km/km², lényegesen kisebb az országos átlagnál (3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban minden település elmaradottnak minősül. Pamlény község népességfogyása nehezen visszafordítható szakaszba lépett.

Krasznokvajda: (48.4682;20.9570) DNy-felé (2016. május)

Krasznokvajda–Krasznok: (48.4618;20.9983) ÉÉK-, Büttös felé, háttérben a Cserehát É-i része, távolban pedig a Gömör–Tornai-karszt K-i része (2018. május)

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát leképező CORINE foltok átlagos kiterjedése 0,76 km², igen sűrűn mozaikos terület, ennél kisebb foltokból felépülő kistáj csak három van (a Losonci-medence, a Gömöri-Erdőhát és a Tokaji (Kopasz)-hegy). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot mutató számérték 1,73, magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A lejtős tömegmozgásokon kívül egyéb károsító természeti hatással nem kell számolni. 1931 és 2015 között 10-nél kevesebb súlyosan aszályos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlatváltozás hatásaként a jelenlegi tájhasználat mérsékelt átalakulása valószínűsíthető.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 3,1%-a az Aggteleki NP-hoz tartozik. A Natura 2000 szabályozás hatálya 4,4%-nyi madárvédelmi, valamint 13,5%-nyi különleges természetmegőrzési területére terjed ki.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű, leginkább az egyedi tájértékeknek, ill. a tájegység Ny-i részén lévő régészeti lelőhelyeknek köszönhe-

tően. A kistáj teljes területére javasolták kiterjeszteni a tájképvédelmi szabályozást.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj alacsony dombvonulatok között létrejött hosszanti medence, amelynek vizuális megjelenését a medenceperemi erdők, a lejtőkre felhúzódó szántóföldek és a medence belsejében a nedves rétek és szántók mozaikja határozza meg. A völgymedence kisebb vízfolyásai mentén ligetes kísérovegetáció tagolja a tájképet. A víztározó környéke a kedvező potenciális adottságait alig használja ki. A parlagok aránya magas, 10% körüli, a földhasználat intenzitása közepes, összességében kevésbé gondozott táj benyomását nyújtja. A tájkép nyílt, az egész terület jól áttekinthető. A szomszédos alacsony röghegyek és dombságok révén (Szalonnai-karszt, Szendrői-rögvidék, Cserehát) számos topográfiai tájékozódási támpont adódik. A települések többsége a völgy tengelyében épült. Krasznokvajda helyi tájközpontként működik, bár a járasszékhely a 35-40 km-re lévő Edelény. Az itt lakók identitása átmenet lehet a tornai és a cserehátai hovatartozás-érzés között.

Krasznokvajda központja (2018. május)

Krasznokvajda: elnéptelenedés... (2018. május)

Szendrői-rögvidék

55 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Abaúji-medence

Szendrő: (48.4105;20.7422), K-felé, parlagok és sarjerdők által uralt táj (2016. április)

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Bódva-folyó völgye által két részre vágott alacsony háttas típusú hegység-rög.

■ **Éghajlati körzet:** Legmagasabb része hűvös – mérsékelt száraz, a hegylábi lejtők mérsékelt hűvös – száraz típusba tartoznak.

■ **Vízrajz:** Nyílt vízfelszín, vagy vizenyős, mocsaras terület nincs.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 55% erdő (erősen csökkenő arány), 18% cserjés és sarjerdő (erősen növekvő), 14% pedig gyepek (mérsékelt növekvő) területi részesedéssel. Az OTfT-ben a kistáj erdőgazdálkodási célterület.

■ **Földrajzi tájtípus:** Karbonátos és metamorf kőzetekből felépülő alacsony, tagolt hegység-rögök, ahol rendzina és agyagbemosódásos barna erdőtalajon cseres-tölgyes erdők dominálnak.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj természeti adottságai mérsékelt bolygatottak, a táj metahegység kategóriát képvisel. A domborzaton helyenként még fellelhető az egykori bányászat nyoma, de a vízhálózat közel természetes állapotban van. A természetközeli növényállományok fedik a táj felét. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására jelentősen csökkent az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített területcsupán a táj 0,7%-át teszi ki (2000: 0,8%), hiszen egyetlen önálló községről van szó. A közutak és a lakóterület élőhelyfeldaraboló hatásának szint-

je minimális; 0,6 km²/km² (az országos átlag 3,4 km²/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint az egész térség alulfejlett, elmaradott.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése az egyik legalacsonyabb értéket mutatja 0,87 km², ezzel az ország hegyvidékeire jellemző adathoz képest (1,43 km²) sokkal mozaikosabb tájat jelent. A területhasználati felaprózottság oka a cserjések és a gyepek magas területi aránya. A tájhasználati sokszínűséget mutató Shannon-szám 1,33, alacsonyabb mint az országos átlag (1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A felszínmozgásokon kívül egyéb természeti eredetű károkozó jelenséggel nem kell számolni. 1931 és 2015 között alig volt 7-8 olyan év, amikor súlyos aszálykár (PAI>6) érte a területet. Az éghajlatváltozás hatására várhatóan közepes lesz a jelenlegi tájhasználat átalakulásának nagysága.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak csupán 7,8%-ára alkalmazhatók a Natura 2000 különleges természetmegőrzést célzó előírásai.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű, ami a régészeti lelőhelyeknek, és az egyedi tájértékeknek köszönhető. A kistáj teljes területének tájképvédelemben történő bevonását javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A tájegység 2 alacsony hegység-rögből áll. Az erdők és egyéb fás növénytakaró aránya magas, emiatt a táj alapvetően zárt, kevés a jó kilátóhely. A területhasználat intenzitása alacsony, uralkodó az erdőművelés. Galvács a kistáj egyetlen községe. Magas a parlagok aránya (8-10%), sok a sarjerdő, emiatt a táj mérsékelt gondozott arculatot mutat. A topográfiai önelhelyezés számára támpontként a szomszédos tájak jellegzetes objektumai közül a Szalonnai-hegység, valamint D-felé a Sajó-völgy kínálkozik. Az itt lakók táji identitását az alacsony erdős hegységi környezethabitus motiválja, de ennek nincs határozott természetföldrajzi tartalommal bíró megnevezése.

Galvács: (48.4154;20.7700) DDK-felé, egy szelíd őszi napon... (2017. október)

Galvács: a község korábbi helyéről a 17. században a Rakaca-patak árvizei miatt költözött a jelenlegire. (2017. október)

Tájélmények, élménytájak

A megunhatatlan badacsonyi tájkép

Tata (Győr-Tatai-sík) Viharfelhők az Öreg-tó fölött

Lillafüred (Bükk) A befagyott Hámori-tó

Becsehely (Egerszeg – Letenyei-dombság)

Tájélmények, élménytájak

Tiszalúc (Taktaköz)

Debrecen, Erdőpuszta, Vekeri-tó (Debreceni-Ligetfalja)

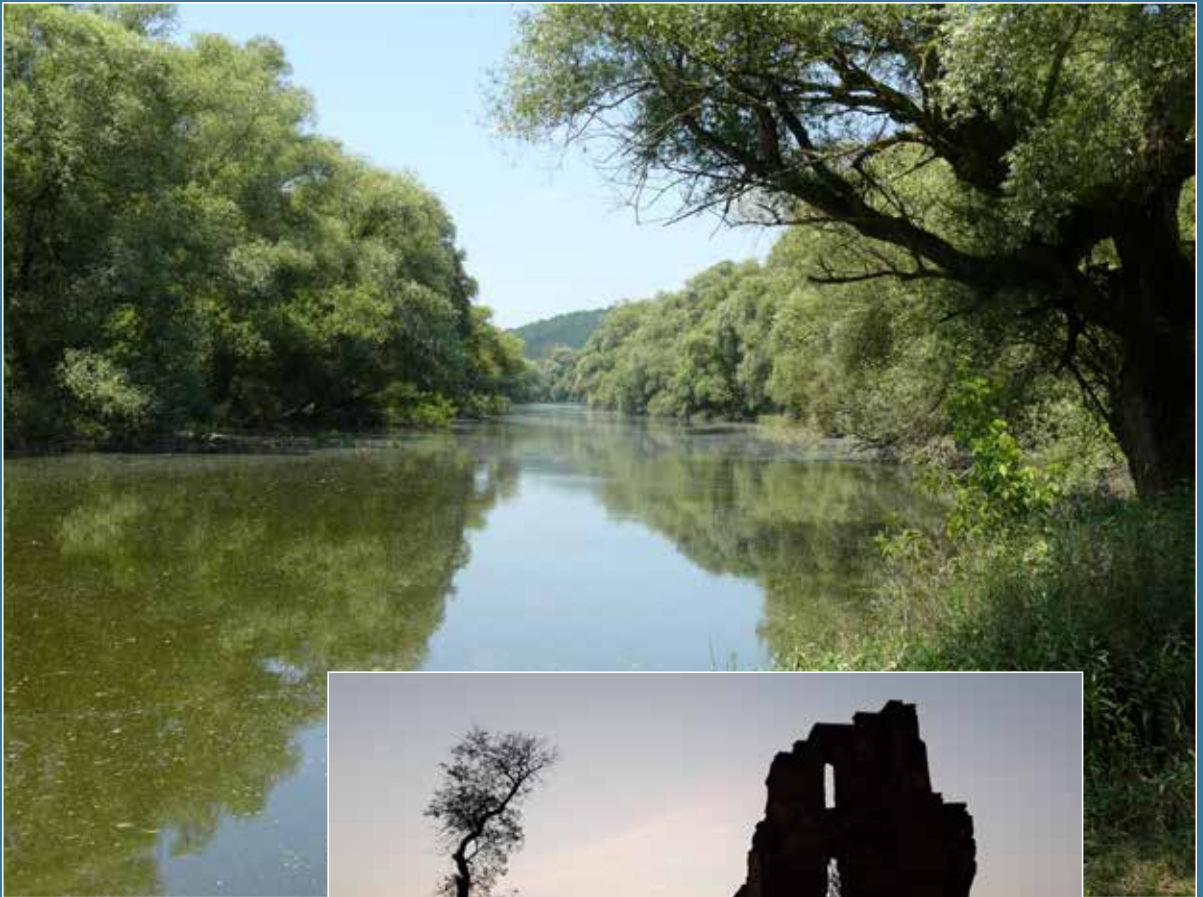
Sopron, a fa tisztelete (Soproni-medence)

Tökszüret Taktaharkánynál (Taktaköz)

A Mátra Bodonytól (Mátrahát, Mátra)

*Ipolydamásd (Alsó-Ipoly-völgy,
Börzsöny)*

*Debrecen (Hajdúhát) a Zeleméri templomromnál
(16. század)*

Bodrogkeresztúr (Tokaj-Hegyalja), ahol 1974-78 között a Pinczés Zoltán és Kerényi Attila által irányított komplex tájkutatói program résztvevőjeként máig meghatározó tájféldrajzi tapasztalatokat szereztem (Cs. P.)

Cserehát

690 km²

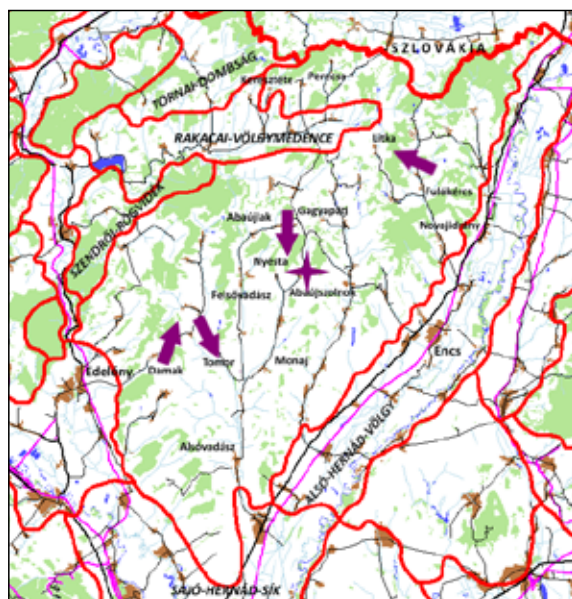
(A korábbi Nyugati- és a Keleti-Cserehát kistájak összevonásával.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Abaúji-medence

Abaújvár: (48.4096;20.9747) D-felé, a Cserehát É-i, erdősebb része (2016. május)

területfelhasználású térségről van szó, csak É-i részét minősítették erdőgazdálkodási területté.

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Sajó és a Hernád-folyók között, D-felé lealacsonyodó völgyközi háta, lejtők és eróziós-deráziós völgyek alkotta formaegyüttes.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, a táj É-i peremén mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Nincs 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín vagy vízenyős terület.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 42% szántó (korábban erősen csökkenő, 2012 óta változatlan arány), 24% erdő (változatlan), 12% pedig gyepek (változatlan) területi részesedéssel. A cserjések-sarjerdők, ill. a kertek-gyümölcsösök aránya az országos átlag kétszerese: 9,5 ill. 7,5%. Az OTrT szerint vegyes

■ **Földrajzi tájtípus:** Mérsékelt kontinentális éghajlatú, főleg É-i részén élénken tagolt önálló dombvidék. Az agyagbemosódásos, ÉK-i részén Ramann-féle barna erdőtalajon uralkodóan cseres-tölgyesek, É-i magasabb részein gyertyános-tölgyesek vannak. D-felé növekvő mértékben szántóföldi kulturtáj.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj É-i harmada β-, D-i nagyobb része α-euhermóbb típust képviseli. A domborzat és a vízhálózat átalakíthatósága csekély, közepes a talajerózió, kimutatható a talaj savanyodása is. A táj 40%-án van természeteshoz közeli fajösszetételű növényzet. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására jelentősen gyengült az antropogén tájterhelés.

Damak: (48.3072;20.8219) ÉÉK-felé. Az erdőfoltok itt már a dombtetőkre és a meredekebb lejtőkre szorultak, uralkodó a szántóföldi területhasználat. (2017. június)

Fulókércs: (48.4424;21.1011) ÉNy-felé. A repceföldek sárga szőnyegjei határozottan élénkítik a májusi tájképet. (2016. május)

Tomor: (48.3320;20.8815) DDK-felé, a tájegység D-felé ellaposodó dombjai (2017. június)

Abaújszolnok: mélyszegénység... (2016. május)

■ **Beépítettség és településfejlettség:** Beépített terület nem változik: 2,6%, az országos átlag fele. A közutak és a települések tájkökológiai fragmentációs hatása igen alacsony szintű, súlyozott értéke 0,9 km/km² (az országos átlag 3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint minden települése elmaradottnak számít. Gagypáti, Keresztéte, Perce, Litka és Nyésta népességvesztése nehezen visszafordítható szakaszába lépett.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos nagysága 1,22 km², ami közel áll az ország dombosáigaira jellemző átlaghoz (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, azaz a táj folt típus-változatossága magas, értéke 1,62 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Pusztító természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége kicsi, leginkább felszínmozgásokkal kell számolni. Az 1931 és 2015 között regisztrált adatok alapján a súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma igen alacsony, csupán a táj DK-i peremén emelkedik 10 év fölé. Az éghajlat megváltozásával mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, szerkezetének átalakulása.

■ **Természetvédelem:** A kistájnak mindössze 1,5%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési típusába.

■ **Értéktár:** A kistáj a sok régészeti lelőhely és egyedi tájértékekben való gazdagsága miatt valamivel az országos átlag feletti értékpotenciált képvisel. Igen szegény azonban műemlékekben és ún. történeti értéket képviselő település sincs. A kistáj 75%-án tájképvédelmi beavatkozásokat javasoltak, ez alól csak az Alsóvadász – Damak – Felsővadász – Novajdrány által határolt terület képez kivételt, bár a Vadász-patak mentén a fenti területen belül is vannak kisebb tájképvédelemre érdemesek ítélt tájrészletek.

■ **A táj karakter földrajzi összetevői:** A kistáj D-felé lankásodó, tagolt eróziós dombvidék. Vizuális megjelenését az É-i részen az erdők (sok helyen másodlagos akác sarjerdők) délebbre a szántóföldek uralják. A gyepes fűvelés a D-i részen, a völgyközi hátság gerincein vannak, erdőfoltokkal vegyes mintázatot alkotva. A települések zöme hosszan elnyúló szalagtelkes ún. utcásfalú, főleg É-on erősen leromlott épületállománnyal. A mellékvölgyekben apró zsákfalvak húzódnak meg. A táj gondozatlanságát növeli, hogy ebben a kistájban országos összehasonlításban is a legnagyobb a parlagföldek aránya, kb.15%. A kistáj középső és D-i részén, ahol kevesebb a parlag, a dombhátságokat fedő erdőfoltok és a lejtőkön a művelt földek többnyire nyílt, gondozott látványt adnak, kidomborodik a táj előnyös arculata, ami felidéz a csereháti táj identitást motiváló természetföldrajzi vonásait. A kistájnak nincs egyértelműen húzó szerepet betöltő települése, az ún. belső periférikus helyzet mindenütt a centrifugális gazdasági-társadalmi folyamatokat erősíti. A magaslatok erdőfedettségé miatt kevés olyan kilátóhely van, ahonnan orientációs pontként feltűnik a Bükk, az Aggteleki-karszt és a Tokaji (Zempléni)-hegyvidék.

Alsó-Hernád-völgy

227 km²

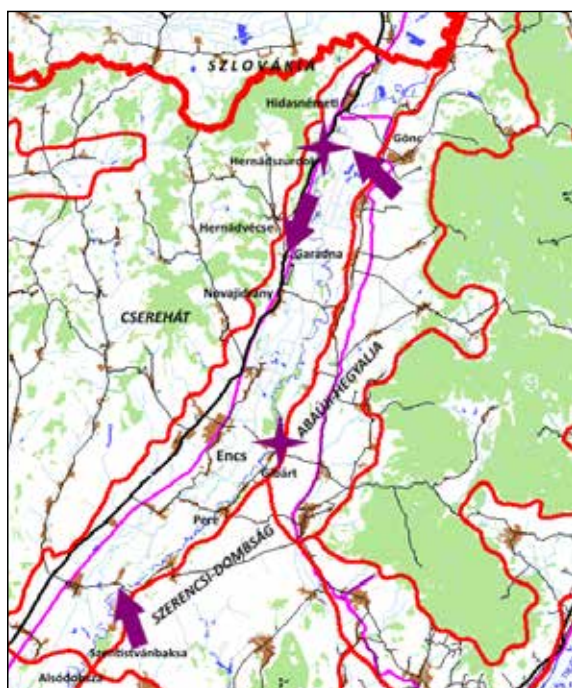
(A korábban Hernád-völgy néven.)

Nagytáj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytájrézlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Nógrád–Abaúji-medencesor

Kistájcsoport: Abaúji-medence

■ **Topográfiai helyzet és domborzattípus:** A Cseréhát és az Eperjes–Tokaji-hegység között elhelyezkedő, dombsági hátakkal és középhegységi hegylábtelejtekkel határolt teraszos völgyűsík.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz, Encs és Garadna közötti völgyszakaszon meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** A vízjárta, mocsaras felszínek aránya 0,2%-ot sem éri el, a Hernád mentén van néhány

Gönc: (48.4785;21.2690) ÉNy-felé. A völgy túloldalán a Cseréhát, ill. távolabb feltűnik a Gömör–Szepesi-Érchegeység. (2017. június)

Hernádvécsé: (48.4468;21.1873) DDNy-felé. A széles völgytalpi síkot a Cseréhát, ill. a távolban felbukkanó Tokaji (Zempléni)-hegység keretezi. (2017. június)

morotva. Vízrajzi különlegesség, hogy a Cseréhátból érkező vizeket a Bársonyos-patak gyűjti össze, majd Garadnától Szikszóig párhuzamosan haladva a Hernáddal, attól csak alacsony hátság választja el.

■ **Földhasználati arányok és tendenciái:** 68% szántóföld (változatlan arány), 8% gyeper (mérsékelt csökkenő), 7% pedig a beépített területek részesedése. Az OTT szerint a kistáj alapvetően mezőgazdasági, helyenként vegyes területhasználatú tervezési terület.

■ **Földrajzi tájtípus:** Hegylábi és dombsági kistáj között lévő széles teraszos völgy, amelynek humuszos öntés és öntés réti talaján (az egykori ártéri ligeterdők helyén) uralkodik a szántóföldi hasznosítás.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj az intenzív művelést jelző α -eu-, helyenként polihemerób típusba esik, elsősorban a vízrendezések és a természetközeli vegetáció alacsony, 30% alatti aránya miatt. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások nem módosították számottevő mértékben az antropogén tájterhelést.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A 7,2%-os beépítettség magasabb az országos átlagnál (6,2%) és mérsékelt emelkedik, 2000-ben 7,1% volt. A természetes élőhelyek utak, vasút és települések általi felszabdaltságának szintje 3,8 km/km², szintén magasabb az országos átlagnál (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj Encs közvetlen környékének kivételével elmaradott térségnek minősül.

Gönc: (48.4785;21.2690) NyÉNy-felé. A völgy túloldalán a Cserehát K-i lejtőjé látzanak. (2017. június)

Szentistvánbaksa: (48.2130;21.0379) ÉÉNy-felé, rálátás a Hernád völgyre, háttérben a Cserehát (2018. május)

Hernádszurdok: a község a keskeny folyóteraszra települt, mögötte a Cserehát sarjerdővel fedett meredek pereme emelkedik. (2018. május)

■ **Tájmetriai adatok:** A területhasználatot mutató CORINE foltok átlagos nagysága 1,49 km², ami mozaikosabb tájat jelent úgy az országos (1,9 km²), mint a síksági átlaggal (2,43 km²) összehasonlítva. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget jelző szám alacsony 1,18 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** Gyengén közepes mértékű a természeti veszélyeztetettség, ami elsősorban a teraszperemek tömegmozgásos folyamatait jelenti. Pere és Alsódobsza között található az ország egyik legaktívabb lejtőmozgásos területe. (Fénykép a Szerencsi-domság kistájánál.) 1931 és 2015 között csak 11-15 súlyosan aszályos (PAI>6) év fordult elő. A Hernád-völgy csatornahatása miatt gyakori az erős északi „kassai” szél, ill. hideg lejtő-

meg betörését kísérő lehülés, hófúvás, fagyveszély. Az prognosztizált éghajlatváltozás következtében mérsékelt lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal valószínűsíthető szerkezetváltozása.

■ **Természetvédelem:** A kistájat csak a Natura 2000 védelmi kategória érinti, 60%-a madárvédelmi terület.

■ **Értéktár:** Az egyedi tájértékekben Encs környéke gazdag. Az épített környezet értéksűrűsége elmarad az országos átlagtól, nincs történelmi település. A völgy É-i, Hidasnémeti – Novajdrány közötti szakaszára indokolt volna a tájképvédelmi oltalom kimondása.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj a Hernád és a Bársonyos-patak által kialakított kettős völgytalpi síkból, valamint az azt kísérő hegy-, ill. domblábi lejtőkől áll. A táj jól átlátható, nyílt megjelenésű. A tájegység D-i részén különösen látványosak a Hernád természetközeli állapotban lévő meanderei és az omlásos, suvadásos lejtők. A völgytalpi sík nagyparcellás gondozott szántóföldi táj, a kanyargó vízfolyásokat kísérő erdősávok, foltok jó része telepített nyárfás. A települések többsége hosszan elnyúló, néhol csaknem összeépülő utifalu. Kistájszervező hatása Encsnek van. A völgy évszázadok óta fontos nemzetközi közlekedési útvonal, különösen É-i részének Kassához történő vonzódása ma is kimutatható. A környező hegyek és dombvonulatok jó topográfiai orientációs pontok, identitás erősítő tényezők, de önálló földrajzi helynevet megjelölő identitás (pl. „Hernád-völgyi”) nem jellemző.

Gibárt: az 1903-óta működő duzzasztómű gátja a Hernádon (2016. május)

Abaúji-Hegyalja

170 km²

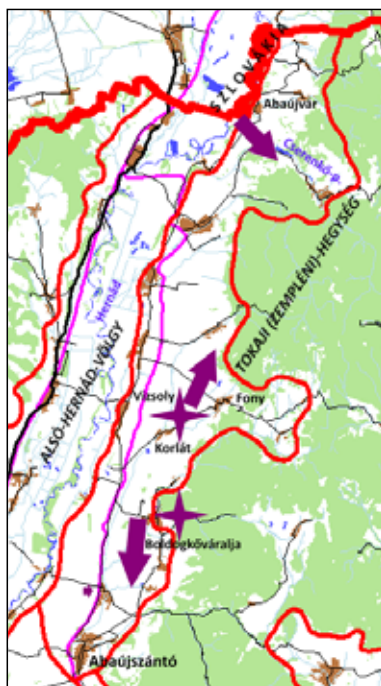
(A korábbi Szerencsköz É-i 2/3 részének területével megnövelt tájegység.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Eperjes–Tokaji-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Tokaji (Zempléni)-hegység Ny-ra néző, közepesen tagolt alacsony hegyláblejtője. Kiszélesedő völgykapuk által megszakított völgyközi hátaik és lejtők alkotják.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt hűvös – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek 5 ha-nál nagyobb vízfel-szint, ill. mocsaras térszint nem mutattak ki. Ezt a

Fony: (48.4017;21.2644) ÉÉK-felé. Jobbra a Gergely-, (783 m) balra a Borsó-hegy (757 m). (2017. június)

mérethatárt nem éri el, pl. a Cserenkő-patakon létesített víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 49% szántóföld (erősen csökkenő), 18% erdő (változtalan), 9% pedig kert-gyümölcsös (erősen növekvő) területi részesedéssel. Az OTrT szerint többnyire vegyes, ÉK-en erdészeti, D-i részén növekvő mértékben szántóföldi mezőgazdasági területfelhasználású kistáj.

■ **Földrajzi tájtípus:** Eróziós-deráziós völgyekkel közepesen tagolt hegyláb felszín, lejtőlöszön kialakult mély talajvízállású csernozjom barna erdőtalajon gyümölcsösökkel és cseres-tölgyerdőkkel mozaikos mezőgazdasági terület.

Fony: (48.4017;21.2644) D-felé. Gönc környéke híres sárgabarack termelő vidék volt. Háttérben balra a Magoska (734 m). (2017. június)

Boldogkő várából (47.3442;21.2323) D-felé. Előtérben Boldogkőváralja széle, háttérben a Szokolya-Óvár (601 m) és a Csonkás-hegycsoport (501 m). (2008. május)

Abaújvár, Zsujti-kötél: (48.5117;21.3254) DK-felé. Előtérben a Cserenkő-patak völgye, középen az alig látszó víztározó, háttérben a Telkibánya környéki hegyek. (2017. június)

Boldogkővárja: Háttérben Boldogkő vára, ahol egy 16. századi kohó is fennmaradt, melyet valószínűleg a pénzhamisításhoz szükséges bronz előállítására építettek. (2017. október)

■ **Emberi hatáserősség:** A kistáj intenzíven megművelt α -euhemerób típusú terület. A domborzat nem változott sokat, a vízfolyások többsége azonban szabályozott. A talajerózió erős, és a tartós művelés miatt a talaj kémiai tulajdonságai is jól kimutathatóan megváltoztak. Természetközeli növényzet fedi a táj kb. 30%-át. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás változások iránya (erősödő, vagy gyengülő) területnagyság tekintetében kiegyenlítődött, azaz összességében változatlan az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség mértéke kissé meghaladja az országos átlagot 7% és alig emelkedik (2000: 6,9%). A közlekedési infrastruktúra és a települések általi élőhely felszabdaltság mértéke közepes, a súlyozott fragmentációs mutató 2,5 km/km², ami alacsonyabb mint az országos átlag (3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistáj teljes területe elmaradott térségnek számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,35 km², ami megfelel az ország dombosságait és hegy lábait jellemző középértéknek, így a szokásos mozaikosságnak is. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati változatosságot mutató szám értéke a közepes és a magas kategória határán van 1,59 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások valószínűsége jelenleg kicsi, a helyenként előforduló felszínmozgásra és széleróziós veszélyre korlátozódik. 1931 és 2015 között alacsony (11-20) volt a

súlyosan aszályos (PAI>6) évek száma. A jelenlegi tájhasználat sérülékenysége közepes szintű lehet a várható éghajlatváltozás hatására.

■ **Természetvédelem:** A táj 15%-a tartozik a Zempléni TK-hoz, annak peremi övezete, 78%-a viszont Natura 2000 madárélőhely védelmi terület.

■ **Értéktár:** A tájegység értéksűrűsége magas. Abaújszántó történeti település, a Vizsolytól É-ra eső tájrészt pedig tájképvédelemre javasolták.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** Néhány nagyobb K-Ny-i völgy által közepesen tagolt, nyílt arcú hegy-

lábtelejtő, ahonnan általában jó a rálátás a mögöttes hegyvidékre ill. a Hernád-völgyre. A kistáj K-i, hegyfelőli részén összefüggő közephegységi erdő van, a hegylábi lejtők középső és alsó részét nagyméretű szántóföldek foglalják el. A vizuális tájmozaikosság a gyümölcsösök miatt kissé magasabb mint a hegylábakon általában. A tájkép átlagos gondozottságot tükröz, a parlagok aránya közepes (5-6%). Az utifalu típusú települések zömmel az alsó hegylábi lejtőkön vannak, többnyire a lejtő irányára merőlegesen elnyúlva. A kistáj jellegzetes pontjai (pl. Boldogkő vára), a mögöttes hegycsúcsok és a kulturális objektumok alkalmasak a (Tokaj) hegyvidéki, gyengébben az abaúji identitás erősítésére, egyúttal a topográfiai önelhelyezés meghatározására is.

Korlát közelében: ma már ritkán alkalmazott, a fasor láthatóságát javító meszeléssel (2016. április)

Szerencsi-dombság

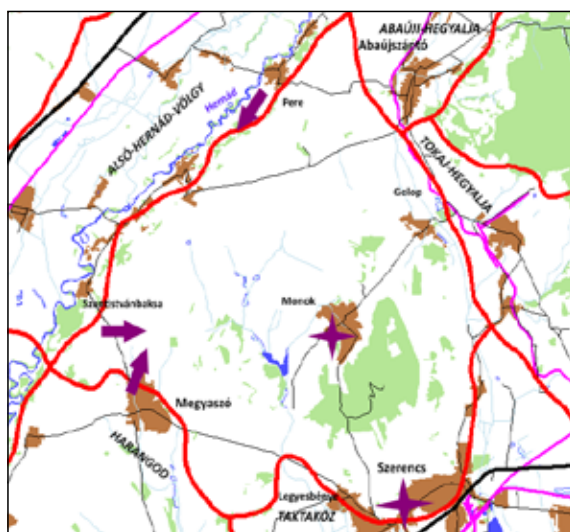
144 km²

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Eperjes–Tokaji-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** a Tokaji (Zempléni)-hegység DNY-i előterében, a Hernád és a Takta közötti közepes magasságú enyhén tagolt dombosági hátak és lejtők alkotta formaegyüttes.

■ **Éghajlati körzet:** Meleg – száraz vidék.

■ **Vízrajz:** A nyílt vízfelszín aránya 0,2%, 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű mocsaras térszint az úrfelvételek nem mutattak ki. Legnagyobb állóvíz a Monoki-víztározó.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 62% szántó (mérsékelt csökkenő arány), 9% erdő (változatlan), 6% pedig szőlő (változatlan) területi részesedéssel. Az OTRT szerint a táj magasabb részén az erdőgazdálkodás, másutt a vegyes földhasználat a célszerű művelési mód.

Szentistvánbaksa: (48.2164;21.0412) K-felé (2016. május)

Szentistvánbaksa: (48.2164;21.0412) ÉK-felé (2016. május)

■ **Földrajzi tájpus:** Széles völgyközi hátakra tagolt eróziós-deráziós domboság, ahol agyagos-lössös üledéken képződött ranker, valamint Ramann-féle és csernozjom barna erdőtalaj intenzív szántóföldi hasznosítása folyik, számottevő kert és szőlő műveléssel vegyesen.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságok antropogén bolygatottságának szintje erős, a poli-hemerób kategóriát képviseli. A szőlő és a kertműveléssel módosult a domborzat, a szántóföldi hasznosítással erőteljesen változtak a talajok eredeti tulajdonságai. A természetközeli növényzet a kistáj területének 20-30%-ára jellemző. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség aránya 4,5%-os (2000: 4,4%). A közutak és a települések élőhelyfragmentációs hatásának szintje mérsékelt, súlyozott értéke 2,4 km²/km², jóval alacsonyabb mint az országos átlag (3,4 km²/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint minden település elmaradottnak számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát bemutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,53 km², ami nem sokkal tér el az ország önálló, hegylábi, ill. hegyközi medencedombságaira jellemző összesített adattól (1,36 km²), tehát egy tipikus dombosági folt-sűrűségű tájszerkezet mintázat alakult ki. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folt-típus-változatossága közepes, értéke 1,33 (az országos átlag 1,41).

Pere: (48.2734;21.1125) DNy-felé, a domság Hernád-folyó völgyére lejtő, élénken suvadásos pereme (2003. május)

Megyaszó: (48.1642;21.0534) É-felé (2018. május)

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű károk okozó tényező a szélerózió lehet. 1931 és 2015 között 15-20 súlyosan aszályos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlat jelzett megváltozása során nagy lehet a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, átalakulásának valószínűsége, nagyságrendje.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 24,9%-a tartozik a Natura 2000 különleges természetmegőrzési célok kitzúzó védettségi kategóriába.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség magas. Golop és Monok történeti települések, sok műemlékkel. A régészeti lelőhelyek száma kevésbé kiemelkedő, az egyedi tájértékek száma közepes. A borvidékhez kapcsolódó objektumok az értéksűrűséget jelen-

Monok: (48.2093;21.1400) É-felé. Jól látszik a szabályos földhasználati zonalítás, a szántó-szőlő-erdő rendszer. (2017. október)

Szerencs A Nemzeti Tájstratégia (2017-2026) kormányhatározat szorgalmazza az ún. városkapuk létesítését, a települések markáns vizuális fogadó-látványának kialakítását. (2020. július)

tősen megemelik. A szakértők a kistáj Legyesbénye – Monok – Golop vonaltól K-re eső részére tájképvédelmi oltalmat javasoltak.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj K-i részén erősebben, máshol gyengén tagolt domság, amelynek arculatát Ny-i részén a kiterjedt nagyparcellás szántóföldek, a dombvidék Szerencs és Monok közti magterületén a szőlőműveléstől az erdőgazdálkodásig terjedő vegyes használat adja meg. Az utóbbi körzet kivételével a terület nyílt, gondozott, de az élénkebb domborzatú K-i részen jelentős a parlagok aránya (6-8%). A helyenként kopár dombtetőkről a táj és előtere jól áttekinthető. A településhálózat ritka, a lakott területek többnyire a tájhatár mentén vannak. Ezek közé tartozik maga a névadó Szerencs is, amelynek központja az alsó domblábi lejtőn, de pl. a vár maga már az egykor mocsaras taktaközi előtérre épült. A központi funkciókat Szerencs látja el. Az itt élők lakóhelyük földrajzi elhelyezéséhez a Tokaji-hegy, ill. a Tokaji (Zempléni)-hegység nyújt támpontot. Sok helyről rá lehet látni a Hernád-völgyre, a Taktaközre, de feltűnik a Bükk hegység is. A földrajzi identitás megnevezésekor a tájnév említése ritka és mivel a helybéliek zöme a táj K-i részén él, a közelség és a szőlőművelés miatt a tokaji, a hegyaljai kapcsolódás erősebb.

Tokaji (Zempléni)-hegység

538 km²

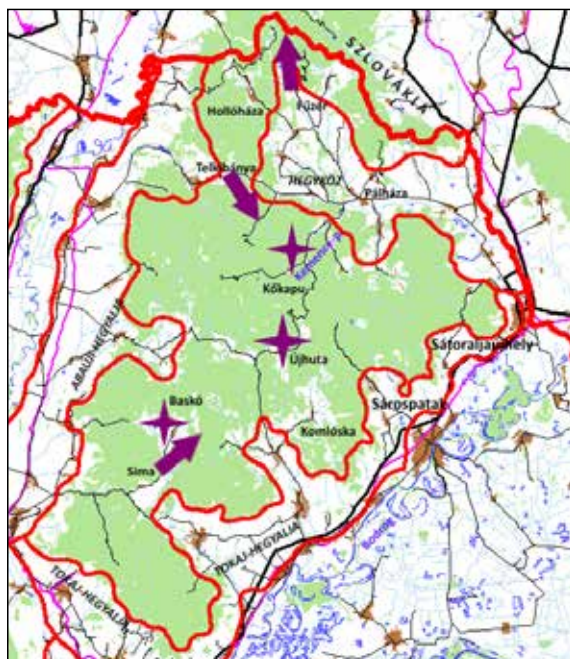
(Korábban Központi-Zemplén néven.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtaj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Eperjes–Tokaji-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Az Eperjes–Tokaji-hegyvidék D-i tagja, gerinces típusú közphegység, D-i része felé növekvő nagyságú tönkfelszín maradványokkal.

■ **Éghajlati körzet:** Legmagasabb É-i, ÉNy-i részén hűvös – mérsékelt száraz, máshol mérsékelt hűvös – mérsékelt száraz. Baskó és Sima környékén mérsékelt meleg – mérsékelt száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek 5 ha-nál nagyobb kiterjedésű nyílt vízfelszín vagy mocsaras térszín nem

A füzéri várból: (48.5422;21.4604) É-felé, háttérben a Nagy-Milic (894 m) (2008. május)

mutattak ki. Ennél kisebb a Pálháza/Kőkapui-tó, vagy a baskói Tekeres-patakon létesített állóvíz.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 82% erdő (erősen csökkenő arány), a 4. legerdősültebb kistáj. 10% cserjés és sarjerdő (erőteljes növekedés), 4% gyeperdő (mérsékelt növekvő) tendencia. Az OTT alapján a kistáj erdőgazdálkodási tervezési körzet.

■ **Földrajzi tájtypus:** Szubkontinentális éghajlati hatás alatt álló, vulkáni kőzetekből felépült tagolt közphegység, ahol ranker, podzolos és Ramann-féle barna erdőtalajokon cseres-, a 650 m-nél magasabb régióban gyertyános-tölgyes erdők vannak.

■ **Emberi hatáserősség:** A tájalkotó tényezők eredeti tulajdonságai nagyrészt megőrződtek, oligohemerób típusú táj, ahol minimális a domborzat, vagy a vízhálózat bolygatottsága és a talajokat sem érte jelentős beavatkozás. Természetközeli növényzettel fedett a kistáj területének 45-50%-a. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás-változások hatására nem módosult az antropogén tájterhelés szintje.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség gyér, 0,7% és változást sem mutat. A közutak és települések okozta élőhely fragmentációs szint igen alacsony, súlyozott értéke 1,0 km/km². A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint csak Hollóháza nem került az elmaradott települések közé. Sima község esetében a népességfogyás nehezen visszafordítható

Telkibánya: bükkerdő a Nagy-Hemzső hegyen (2003. május)

Sima: (48.3038;21.3195) ÉK-felé, háttérben a Róka-bérc (530 m) (2016. május)

Baskó: (48.3335;21.3353) ÉK-felé. Tipikus ún. irtásfalú, ahol az 1300-as évek óta mindmáig az erdő- és vadgazdálkodás a meghatározó gazdasági tevékenység. (2017. október)

Újhuta: riolittufán kialakult sziklás váztalaj (2018. október)

szakaszába lépett, az épületek többsége már most is üdülőként szolgál.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 2,05 km², ami magasabb az ország középhegyvidékeire jellemző adatnál (1,43 km²) azaz kevésbé mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzitás, vagyis a táj folttípus-változatossága igen alacsony, értéke 0,83 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége jelenleg kismértékű, lejtős tömegmozgásokra lehet számítani. 1931 és 2015 között 14-18 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt. Az éghajlatváltozás hatásaként közepes szintű lehet a jelenlegi tájhasználat átalakulásának mértéke.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 42,8%-án a Zempléni TK kezelési előírásai hatályosak. A Natura 2000 rendelkezések csaknem mindenütt érvényesek, a táj 98,4%-a tartozik a madárvédelmi és 23,4%-a a különleges természetmegőrzési típusba.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség közepes szintű, de mivel területének zöme a tájhatáron kívül eső települések külterülete, valójában csak Hollóháza, a „huták” települései valamint Komlóska, Baskó és Sima község adatainak teljes körét indokolt a hegyvidékhez számítani. Az említett falvak többsége történeti település, de műemlékekben nem gazdag. Közepes mennyiségű a régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek száma is. A kistáj teljes egészét tájképvédelemre érdemesnek ítélték.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj élénk domborzatú középhegység, amelynek arculatát az erdőborítottság uralja. A domborzati változatosságot vizuálisan tovább növelik az erdőművelés feltároló útjai, helyenként a telepített fenyves foltjai és a vágásforgók, tarvágások tömbjei. A kevés hegyi falu környékén rétek és szántóföldek révén valamivel intenzívebb a földhasználat, de sok a parlagos maradó parcella. Az összefüggő erdőtakaró miatt a látkép általában zárt, kopár hegycsúcs nem jellemző. Az állandó lakosság igen alacsony száma miatt a helyben lakók tájidentitása nehezen kitapintható. A zempléni kifejezés egyértelműen elkülöníti a hegylábi, szőlőművelő tokaji területeket, az erdővel fedett belső hegyvidéktől. Tájkarakterről beszélve tehát tanácsos megtartani a zempléni kifejezést, ezzel elkerülhető a tokajival való összetévesztés.

Pálháza: struccpáfrány (*Matteuccia struthiopteris*) kárpáti flóraelem a Kémence-patak partján (2011. szeptember)

Hegyköz

111 km²

(Korábban Hegyközi-dombság néven.)

Nagytáj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytájrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Eperjes–Tokaji-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** Az Eperjes–Tokaji-hegyvidék kistájcsoport É-i és D-i részét egymástól elválasztó erősen tagolt medencedombság.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékeltén hűvös – mérsékeltén száraz, Pálháza környéke mérsékeltén meleg – mérsékeltén száraz térség.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételek 5 ha-nál nagyobb nyílt vízfelszín vagy mocsaras térszín nem mutattak ki.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 35% szántóföld (erősen csökkenő arány), 28% erdő (változatlan), 16% pedig gyeperő (erősen növekvő) területi részesedéssel. Az OTR-ben a kistáj vegyes területfelhasználású területként jelenik meg.

Füzér: (48.5215;21.4700) ÉÉNy-felé. A medence leglátványosabb eleme a füzéri Várhegy (552m), mögött a Nagy-Milic-hegycsoport (893m) emelkedik. (2016. április)

■ **Földrajzi tájtípus:** Erősen tagolt medencedombság, ahol agyagos lejtőlőszön kialakult agyagbemosódásos barna erdőtalajon, (a táj peremén ranker talajon) cseres-tölgyerdő maradványok váltakoznak rétekekkel és szántóföldekkel.

■ **Emberi hatáserősség:** A kistájban az emberi tevékenység euhemerób szintű bolygatottságot okozott. A domborzat átalakíthatósága mérsékelt, a vízhálózatnak jelentős része természetközeli állapotban van. A talajerózió számottevő, a talajtalajdonságok azonban csak mérsékeltén változtak meg. A természetközeli növényzet fedi a kistáj területének kb. 40%-át. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítás- változások hatására gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépített felszín az országos átlagnak megfelelő arányt képviselnek 6,2% és viszonylag jelentős mértékű emelkedő tendencia jellemzi ezt az értéket (2000: 5,2%). A településhálózat sűrű, ennek megfelelően a közúthálózattal együtt közepes szintű az élőhely feldarabolódás, a súlyozott fragmentációs érték 3,0 km/km², kicsit kevesebb, mint az országos átlag (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint a kistájban Füzér kivételével elmaradott települések vannak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj CORINE foltjainak átlagos nagysága 1,01 km², ami az ország dombságaira jellemző adathoz képest (1,36 km²) valamivel sűrűbben mozaikos tájat jelent. A Shannon-diverzi-

Füzérradvány: (48.4788;21.5351) DK-felé, a kismedence központi része. Háttérben a Korom-tető (526 m). (2017. június)

Füzér: a várból (48.5422;21.4604) DDK-felé a medence K-i része látható. Háttérben balra a Korom-tető, mögötte a Zempléni-sziget-hegység, jobbra a Fekete-hegycsoport. (2008. május)

Kovácsvágás: (48.4612;21.5291), É-felé, a medence nedves rétek által elfoglalt középső része (2017. június)

tás, vagyis a tájhasználati sokszínűség számértéke magas 1,7 (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti eredetű kár eseményeknek kicsi a valószínűsége, csupán kisebb intenzitású felszínmozgásra és villámárvizekre kell számítani. 1931 és 2015 közötti 85 évben csak 11-20 súlyosan aszályos (PAI>6) év fordult elő. Az éghajlatváltozás folyamán közepesnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, ezáltal földhasználatának kényszerű átrendeződése.

■ **Természetvédelem:** A kistáj 7,6%-a a Zempléni TK része. A Natura 2000 oltalom által érintett madárvédelmi terület 8,9%, különleges természetmegőrzési 8%.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség az országos átlagnál valamivel magasabb. Füzér történeti település, sok műemlékkel, a régészeti és egyedi értékű helyek száma közepes. A kistáj Alsóregmec környéke kivételével tájképvédelmi szabályozásra javasolt terület.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj tipikus hegy-ségbelseji medencedomság, ahol a szántók és az erdők csaknem azonos látkepi arányt

Füzér: szilikát sziklagyep, édesgyökerű páfránnyal (*Polipodium vulgare*), barátságfűvel (*Dianthus carthusianum*) (2017. június)

Füzér: múltidéző várjátékok. A várat a török hadak soha nem veszélyeztették, viszontagságos történetét az osztrák-magyar-erdélyi csatározások irták (2017. június)

képeznek. A térbeli mintázat szerint az erdők a medence peremén, a medenceközpont felé lehúzó völgyközi hátakon és a patakmenti élőhelyeken vannak többségben. A szántók parcellaméretei a kis és közepes kategóriába tartoznak, mert alkalmazkodnak a változatos lejtőviszonyokhoz. A tájkép ÉK-en félig nyílt, máshol félig zárt és a közutakról is több helyen jól áttekinthető. Jelentős (6-8%) a parlagok aránya, ezért a tájhasználat intenzitása közepes. A települések többsége a völgyek ármentes térszínein ülnek, központi szerepkört Pálháza játszik, de erős

a vonzódás Sátoraljaújhely felé is. A lakosság identitását egyértelműen kifejezi a „hegyközi” megjelölés, és ennek határozott földrajzi jellege, „hegyekkel körülvett medence” tartalma van. A medence orientációs látványobjektumai közül a vár helyreállítása óta még csak erősödött Füzér láthatósága, de a medencét körülvevő számos hegycsúcs alkalmas viszonyítási pont (pl. Fekete-hegy, Korom-tető stb). A medencéből jól érzékelhető a térség nyitottsága K-, azaz a Ronyva-völgy felé, és a horizonton feltűnik a Zempléni-sziget-hegység is.

Tokaj-Hegyalja

200 km²

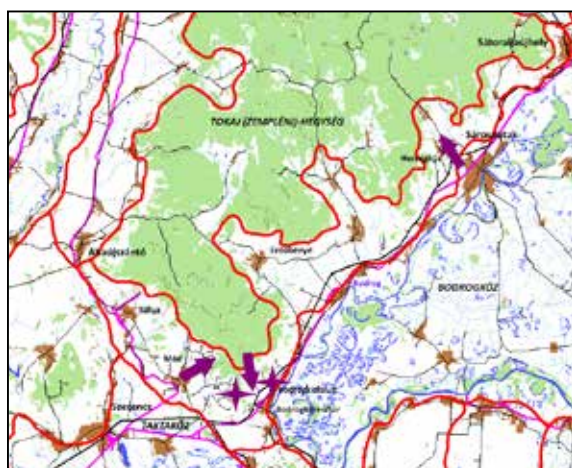
(Korábban Hegyalja néven.)

Nagytaj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytajrészlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistájcsoport: Eperjes–Tokaji-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A Tokaji (Zempléni)-hegység D-i, DK-i hegyláblejtője, erősen tagolt völgyközi háta és lejtők alkotta domborzati formaegyüttes.

■ **Éghajlati körzet:** Mérsékelt meleg – száraz térség.

■ **Vízrajz:** Öt hektárnál nagyobb nyílt vízfelszín, vagy mocsaras térszín az úrfelvételek nem mutatnak ki, így pl. a sárospataki Megyer-hegy Tengersizemének vizét, de a Mádi-víztározót sem.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 32% szőlő (változatlan), ezzel az aránnyal az ország szőlőültvények által legnagyobb arányban hasznosított kistája. 18% a szántó föld (mérsékelt csökkenő), 15% pedig az erdő (változatlan) területi részesedése. Az OTT-ben a táj vegyes területfelhasználású területként szerepel.

Bodrogkeresztúr: (48.1938;21.3415) DDK-felé, háttérben a Tokaji (Kopasz)-hegy (512 m), jobbra riolituffa kőbánya (2016. május)

■ **Földrajzi tájtípus:** Völgyközi hátakra tagolt eróziós hegyláb felszín, ahol agyagos-lössös lejtőüledékeken agyagbemosódásos és Ramann-felé barna erdő-, ill. lejtőhordalék talajok vannak. A szőlőültvényeknek táji működést és arculatot meghatározó szerepe van.

■ **Emberi hatáserősség:** A táj eredeti adottságai erősen átalakultak, mindkét euhemeró típus előfordul. A szőlőteraszozás miatt a domborzat, a vízfolyás és a talajok tulajdonságai is számottevően módosultak. Az eredeti vegetáció 25-30%-ot fed le és sokszor értékes élőhelyek vannak az eróziós árkokban. Az 1990-2018 között lezajlott felszínborítás-változások hatására mérsékelt gyengült az antropogén tájterhelés.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 6,6%-os, (2000: 6,2%), átlépte az országos átlagot (6,2%). A köz- és vasutak, valamint a települések kiváltotta élőhelyfeldarabolódás szintje mérsékelt, a súlyozott fragmentációs érték 2,5 km/km², jóval kevesebb mint az országos átlag (3,4 km/km²). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Sárospatak és Sátoraljaújhely, valamint Mád térsége nem számít elmaradottnak.

■ **Tájmetriai adatok:** A kistáj földhasználatát mutató CORINE foltok átlagos kiterjedése 1,09 km², a sok szőlőparcellának, a lejtőiránytól függően kialakuló kis gyepek és erdőfoltok köszönhetően tehát mozaikosabb a tájmintázat, mint az az ország dombosságaira jellemző (1,36 km²). A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám értéke igen magas 1,87 (az országos átlag 1,41).

Mád: (48.2186;21.2853) ÉK-felé (2004. augusztus)

Herceggút: (48.3291;21.5383) ÉÉNy-felé a Gombos-hegyi kálváriától. A távolban Makkoshotyka is feltűnik. (2019. október)

Bodrogkisfalud: szőlőprés, mint a hely jellegéhez illő köztéri dekoráció (2004. október)

Bodrogkeresztúr: a dunai szegfű (*Dianthus collinus*) száraz sztyeprétek védett növénye (2004. június)

■ **Természeti veszélyek:** A természetes eredetű károk megjelenésének valószínűsége közepes, talajerózióra, felszínmozgásra és aszályra kell számítani. 1931-2015 között 18-25 súlyosan aszályos (PAI>6) év volt, D-felé emelkedő tendenciával. Az éghajlatváltozás hatására közepes mértékűnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat sérülékenysége, a földhasználat átformálódása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj alig 1%-a tartozik a Zempléni TK-hoz (Makkoshotyka közelében). Igen nagy része 76,5%-a került viszont a Natura 2000 madárvédelmi besorolása alá. Nem jelentős a különleges természetmegőrzési típushoz tartozó tájrészlet nagysága 1,2%.

■ **Értéktár:** Az értéksűrűség magas. Csaknem minden település történeti besorolású, és sok a műemléképület. A régészeti lelőhelyek és az egyedi tájértékek mennyisége is eléri a közepes szintet, az összesített értéket azonban a borkultúrából adódó objektumok emelik meg. A kistáj 95%-át tájképvédelemre javasolták, ez alól csak néhány bánya környéke jelent kivételt, pl. Bodrogkeresztúr és Sárospatak mellett. Tállya közelében jelentős bányarekultiváció történt.

Bodrogkeresztúr: aszúsodás (2004. október)

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A kistáj erősen tagolt, sok helyen meredek teraszozott hegylábtelejtő, amelynek vizuális arculatát a szőlőművelés uralja. A felső lejtőszakaszon sok a parlag, csak szórványosan folyik a szőlőművelés, az alsó lankás lejtőkön viszont csaknem monokulturális mértékben szőlőparcellák vannak. A táj igen intenzíven hasznosított, látványos megjelenésű különleges, világörökségi kultúrtáj. A világörökség rang egy bizonyos vizuális védettséget is jelent. A helyenként agglomerálódó települések az alsó hegylábi térszínt foglalják el, a központi funkciókat ellátó városokat (Sátoraljaújhely és Sárospatak) a kistájhatár külső oldalán találjuk. A lakosság (Tokaj) hegyaljai önmeghatározása kifejezi a táji látványt is, ami elválaszthatatlan a szőlőműveléstől. A hegylábi lejtőkről szinte mindenhol lehet földrajzi orientációs pontokat látni, pl. a Tokaji (Kopasz)-hegy, a Sátor-hegyek, Szokolya stb., de a topográfiai önelhelyezést segíti a Bodrogközre, Taktaközre, Szerencsi-dombságra történő rálátás lehetősége is.

Tokaji (Kopasz)-hegy

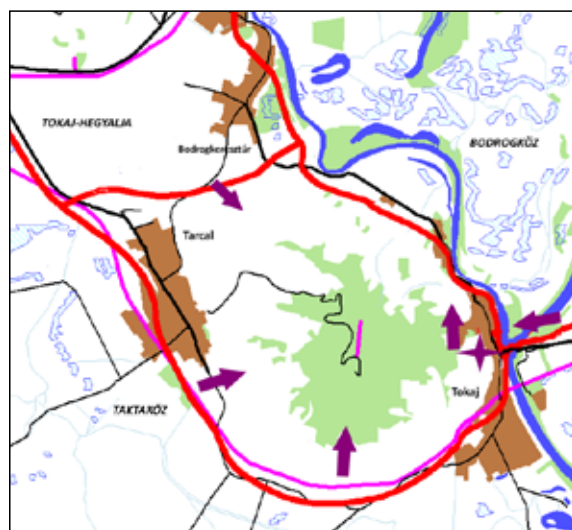
22 km²

Nagytáj: Északnyugati-Kárpátok

Nagytáj részlet: Belső-Északnyugati-Kárpátok

Középtáj: Északi-középhegység

Kistáj csoport: Eperjes–Tokaji-hegyvidék

■ **Topográfiai hely és domborzattípus:** A kiterjedéséhez képest (a 2. legkisebb táj) jelentős magasságú, környezetéből markánsan kiemelkedő, izolált gerinces hegytömeg, az Eperjes–Tokaji-hegyvidék legdélebbi tagja.

■ **Éghajlati körzet:** D-i lejtőjén meleg – száraz, máshol mérsékelt meleg – száraz terület.

■ **Vízrajz:** Az úrfelvételeken 13 ha-nyi vízjárta, mocsaras térszín jelenik meg, amely a kistáj 0,6%-a.

■ **Földhasználati arányok és tendenciák:** 27% szőlő (erősen csökkenő arány, az ország szőlőültetvények által 2. legnagyobb mértékben hasznosított kistája. 30% erdő (változatlan), 10,6% pedig beépített felszín. Az országos átlag több mint duplája a

Tokaj: (48.1155;21.4048) É-felé. Háttérben a Tokaji (Zempléni)-hegység, jobbra a Bodrogköz (2016. május).

kertek-gyümölcsösök 8,6%, és magas a cserjések, sarjerdők területi részesedése is (6,6%). Az OTfT-ben egyes területfelhasználású térségként szerepel.

■ **Földrajzi tájtípus:** Völgyközi hátaik által tagolt 512 m magas hegy, ahol löszön képződött lejtőhor-dalék és ranker talajon, földes kopáron a szőlőültetvényeknek tájmeghatározó szerepe van.

■ **Emberi hatáserősség:** A természeti adottságok bolygatottsága erős, a táj az euhemeróbb kategóriába került. A lejtők teraszozása és a parcellák közti úthálózat kialakítása (löszmélyutak) komoly domborzati, vízrajzi és talajtani következményekkel járt, a természetközeli növényzet pedig ma már csak a táj 25-30%-án található meg, leggyakrabban a mély eróziós árkok környékén. Az 1990 és 2018 kö-

Tokaj, Lencsés-hegy: K-felől, a Tiszáról (2009. augusztus)

Tarcsl: (48.1198;21.3518) KÉK-felé (2017. október)

Bodrogkeresztúr: (48.1505;21.3550) a Tokaji (Kopasz) hegy ÉNy-i oldala, a Henye-domb felől (2016. május)

Tarcal, Murat-völgy: (48.1043;21.3749) É-felé (2017. október)

zött bekövetkezett felszínborítás-változások nem módosítottak az antropogén tájterhelés szintjén.

■ **Beépítettség és településfejlettség:** A beépítettség 10,6%-os (2000: 9%), lényegesen magasabb, mint az országos átlag (6,2%). A táj hegylábi határán futó közutak, vasút és szintén oda lokalizálódott települések miatt kialakuló élőhelyizolációs hatás a táj belső területein mérsékelt, súlyozott fragmentációs értéke 2,4 km/km², elmarad az országos átlagtól (3,4). A gazdasági, infrastrukturális és társadalmi fejlettség komplex mutató szerint Tarcal elmaradott településnek számít.

■ **Tájmetriai adatok:** A CORINE foltok átlagos nagysága az összes kistáj között a legalacsonyabb 0,7 km². Ezt a nagyfokú mozaikosságot a szőlők, kertek, sarjerdők váltakozása okozza. A Shannon-diverzitás, vagyis a tájhasználati sokszínűséget kifejező szám 1,9, igen magas (az országos átlag 1,41).

■ **Természeti veszélyek:** A természeti csapások bekövetkezésének valószínűsége jelenleg alacsony szintű, leginkább kisebb intenzitású aszályra és a heves zivatarok kiváltotta erős talajerózióra lehet számítani. Az 1931 és 2015 között mért súlyosan aszályos évek (PAI>6) száma közepes (21-25 év)

Tokaj: a tisztés kereskedelem 4%-os hasznára utaló – szó szerint kőbe vésett jel az egykori görög kereskedőház kapuján (2004. június)

volt. A várható éghajlatváltozás ellenére közepesnek becsülhető a jelenlegi tájhasználat érzékenysége, szerkezetváltása.

■ **Természetvédelem:** A kistáj területének 21,4%-a a Tokaj-Bodrogzug TK része. Hasonló nagyságú felszínre terjed ki a Natura 2000 szabályozás, madárvédelmi típusba 18,7%, a különleges természetmegőrzési típusba 16,3%-a tartozik.

■ **Értéktár:** Az összesített értéksűrűség magas. Tokaj és Tarcal is sok műemlékkel rendelkező történelmi település. Tokajnak számottevő régészeti lelőhelyei vannak, Tarcal környékén pedig sok egyedi tájérték található. Gyakorlatilag a kistáj teljes egészét tájképvédelemre javasolták, kivételt képez néhány felhagyott bánya környéke, ahol jelentős rekultivációs munkákra volna szükség.

■ **A tájkarakter földrajzi összetevői:** A környezetétől jól elkülönülő izolált hegytömeg, amelynek vizuális arculatát a teraszozott szőlőparcellák és a csücsrégióban az erdők uralják. A kétféle művelési mód közötti övezetben sok a cserjés sarjerdő, és a parlag (6-8%), különösen a szőlőművelés számára kevésbé kedvező É-i lejtőkön. Az erdő jelentős része akácos. A tájról a hegyre felvezető utakról és a hegycsücsről jó áttekintést lehet kapni. A települések az alsó hegylábi lejtőkön vannak, Tokaj központi szerepe nem vitatható. A tájkép fontos eleme a szőlőműveléshez kapcsolódó, ma már jelentős részben rekreációs céllal is használt préházak, pincék nagy száma. A lakosság földrajzi önelhelyezése egyértelmű, a Tokaji-hegy ismert és 30-40 km-ről is jól azonosítható domborzati elem. Másrészt már a lejtők középső szakaszáról nézve is feltűnik számos környező tájegység, Bodrogköz, Taktaköz, Tokaji (Zempléni)-hegység, de a Bükk is. A tokaji identitásérzés tartalmazza a hegyre felkapaszkodó szőlők látványát, a teraszok, préházak, pincékkel tarkított különleges kultúrtáj vizuális megjelenését, amely látványnak megőrzése a Világörökségi rangnak is fontos kritériuma.

Dr. Csorba Péter (1953)

geográfus, tájökölógus, a Debreceni Egyetem Földtudományi Intézetének egyetemi tanára (DSc), a Magyar Tudományos Akadémia nem akadémikus közgyűlési képviselője, a Doktori Tanács tagja, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke.

A tájföldrajz a legkomplexebb geográfiai szakterület, területi szemléletű szintézise a természetföldrajzi és a földhasználaton, a településföldrajzon keresztül a társadalmi-gazdasági adottságoknak. Összetettsége miatt nem kezdő kutatóknak való téma, valódi tájföldrajzossá évtizedek alatt alakulhat, fejlődhet valaki, ha időközben nem horgonyoz le valamely földrajzi részterületnél, pl. geomorfológiánál, biogeográfiánál, vagy demográfiánál és sikerül megőriznie érdeklődését a földrajzi tájak komplexitása iránt. A tájföldrajz különleges vonása, hogy az egyes tájtípusok meghatározásánál nem lehet eltekinteni az adott területesség látványától, vizuális habitusától. A táji megjelenést legjobban fényképekkel lehet érzékeltetni, de egy ilyen jellegű gyűjtemény a 196 hazai kistájról eddig még nem jelent meg. A szerző 2016 és 2020 között kb. 45 000 km-t tett meg az országban azért, hogy összegyűjtse ennek az albumnak a fotóanyagát.

A tájföldrajz különleges vonása, hogy az egyes tájtípusok meghatározásánál nem lehet eltekinteni az adott területesség látványától, vizuális habitusától. A táji megjelenést legjobban fényképekkel lehet érzékeltetni, de egy ilyen jellegű gyűjtemény a 196 hazai kistájról eddig még nem jelent meg. A szerző 2016 és 2020 között kb. 45 000 km-t tett meg az országban azért, hogy összegyűjtse ennek az albumnak a fotóanyagát.

TÁJBAN ÉLŐ EMBER - Tóváros felé

www.gerecsetura.hu

02/1

